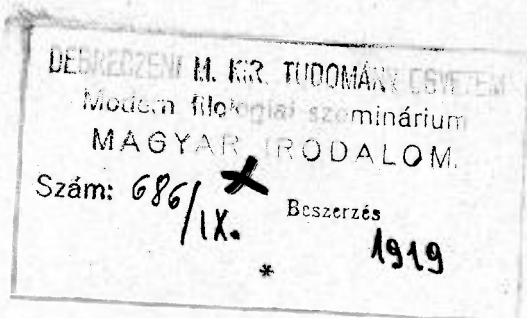

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEL.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

LEVELEZÉS.

IX. KÖTET.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

BUDAPEST, 1899.

KAZINCZY FERENCZ

LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

DR. VÁCZY JÁNOS.

KILENCZEDIK KÖTET.

1811. JULIUS 1.—1812. JÚNIUS 30.

BUDAPEST, 1899.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

NYELVI TUDOMÁNY

NYELVTUDOMÁNY

NYELVTUDOMÁNY

NYELVTUDOMÁNY

NYELVTUDOMÁNY

NYELVTUDOMÁNY

NYELVTUDOMÁNY

NYELVTUDOMÁNY

NYELVTUDOMÁNY

BEVEZETÉS.

A Kazinczy Levelezésének kilenczedik kötete az 1811. július 1-jétől 1812. június 30-áig terjedő időszakban írt leveleket tartalmazza, számszámra nézve 233 darabot, a melynek több mint felét, 119-et, maga Kazinczy írta. Új levelezői Péczely József, Szalárdi Jakkó László, Szitrokay Antal, Tatay János és Musiczky Luczián szerémi apát, később károlyvárosi püspök, szerb költő, a kik most először ismerkednek meg vele. Ócsai Balogh Pétert és Kulcsár Istvánt ugyan szintén ekkor látjuk először a Kazinczy levelezői közt; de bizonyos, hogy velük már rég idő óta ismeretségben volt s levelezett is Kazinczy; azonban előbbi leveleik vagy elvesztek, vagy legalább ismeretlenül lapanganak.

Az itt közlött levelek egy része az 1811—12-ki országgyűlésről, más része pedig azon irodalmi törekvésekről szól, a melyeknek középpontja a széphalmi vezér hazafi gondjaival s aggodalmaival, de csüggedetlen munkakedvével, a nemzet közönyének megtörésére szánt ügykezelésével, a maga és köréje csoportosult írók műveinek kiadásával, ezeken kívül családi életének s anyagi helyzetének részletes rajzával. Mint az előbbi kötetekben: úgy itt is együtt találjuk az irodalmi, politikai s társadalmi küzdelemnek minden kiemelkedőbb mozzanatát, a melyek az elnyomott nemzet életterejének megtartására s fokozására irányultak.

Az országgyűlés 1811. aug. 25-kére hívatott össze Pozsonyba. A február 20-ki patens, a melyet nálunk márcz. közepén hirdettek ki, tudvalevőleg a papírpénz értékének nagymérvű leszállítását célozta s roppant anyagi károkat okozott. A július 1-jén közölt hasonló értelmű rendelet még újabbakkal tetézte a csapást. Meghalározta:

milyen értékű »beváltó czédulák«-at fog a kormány kibocsátani, s milyen alkalommal használhatja a nemzet az ötszázforintos és kisebb értékű bankjegyeket: egyszersmind, hogy »mivel a bankó-czédulák csak 1812-ik esztendő utolsó januáriusig lesznek folyamatban, ugyan 1812-ik febr. első napjától sem a cassákban, sem privatus fizetők-nél a bankó-czédulák el nem vétetnek«. Kegyelemből azonban megengedi az uralkodó, hogy a forgalomból 1812. febr. 1-ig ki nem vont bankjegyeket még négy hónapig beválthassák.

A megyegyűlések fölíratokban kérték a királyt a rendelet visszavonására vagy legalább az országgyűlésnek mielőbbi összehívására, a hol a sérelmek orvosoltatnának.

Zemplénmegyében július 15-kén hirdette ki az alispán a szóban levő újabb rendeletet. Már arra a hírre, hogy a megyéhez ismét parancsolat érkezett a pénzérték leszállítása ügyében, »mindenek és igen nagyon megijedtek.« »Én — írja Kazinczy — ezeknek számokból való voltam, még pedig annyira, hogy nappal kevés, éjjel semmi nyugtom nem vala. Sokfélét képzelgeténk, de olyat valamit, mint a mi a parancsolatban volt, épen nem.« A felolvasott rendeletről elhatározta a gyűlés, hogy kihirdettetik. A fásúlt tehetetlenség érzése kerítette hatalmába a rendeket. Már az alispán és főjegyző más tárgyra akartak térni, midőn Kazinczy sürgetésére a gyűlésnek egyik tagja, Boronkay Zsigmond, indítványt tett, hogy írjanak föl a rendelet ellen. Alig figyeltek az indítványra. A félelem és rettegés oly nagy volt a rendelet felolvastáig, hogy miután azt meghallották, nem a csapás nagyságát érezték, hanem, hogy rettegetésük nagyobb volt, semmint igazolható lett volna, épen úgy, mint »a ki azt várja, hogy kerékbe fogják törni, s azt hallja, hogy csak fejét veszik«. Látván Kazinczy a tompa érzéketlenséget, rövid nyilatkozatot tett, a melyben figyelmezteté a gyűlést, hogy legalább legyen következetes önmagához: ha a márcziusi patens ellen fölírt, írjon föl ez ellen is, mert ez újabb rendelet amazt még szűkebb korlátok közé szorítja, s úgy látszik, hogy a kihirdetett országgyűlés sem segíthet rajta. És azzal rekeszté be szavait, hogy »a magyar inkább érzi a maga törvényeinek s szabadságának megrontását, mint az erszény megesonkúlását, noha ez is így felette érezhető«. Senki sem szólt ellene. Tehát elhatározták, hogy fölírást intéznek a királyhoz ez újabb rendelet ügyében. Azonban a megyék fölírása, mint előre tudták, semmit sem változtatott a kormány végzésein. (2039., 2040. sz. lev.)

A királyi meghívó is ez újabb rendelet alapján szőlította föl az összegyűlendő rendeket, hogy »neki feszített erővel« támogassák a kormány ügyeket, mert az állam szüksége napról-napra növekedik, s az adózó nép önmagára hagyatva meg nem állhat ellene. Másfelül pedig a »beváltó czédulák habozó becse« is újabbnál-újabb kárt okoz, a hitelt megingatja, így pedig »a magános polgár állapota erős és virágzó nem lehet«. Kiemeli tehát a királyi meghívó, hogy a »beváltó czéduláknak állhatatos és erős hitelt szerezzenek« a rendek valamely arányos alap megalkotásával, a melyet ha sikerül békésen elintézniök: az ország beligazgatásának s a közjó gyarapodásának egyéb módozatai is tárgyalhatják.

Általános volt a meggyőződés, hogy a pénz értékének a Wallis pénzügyministertől ajánlott leszállítása nemcsak szerencsétlenség, hanem igen nagy politikai hiba is volt; a törvénytelenül csinált állam-adósságot törvénytelenül akarta a kormány csökkenteni vagy egészen elenyésztetni. Dessewffy József gr., a ki ritka őszinteséggel szokta megmondani véleményét a Kazinczyhoz írt leveleiben, ezt a pénzügyi műveletet a képzelhető legnagyobb politikai szemtelenségnek tartja. »Lehetetlen — írja — hogy az ilyen cselekedet által egy országló szék mind a külsők, mind a belsők előtt minden becsületét, minden hitelét el ne veszítse.« Bizonyosnak mondja, hogy e nagy anyagi rázkódásban csak a tőkepénzesek nem veszítenek, míg a szegényebb osztálybelieknek »teljességgel el kell veszniök«, és hogy »minden revolutio nélkül sok ember koldússá fog lenni«. Szerinte a kormánynak nyíltan meg kellene vallania, hogy a fejedelmet a szerencsétlen kezű államférfiak oly háborúba vitték, a mely dicsőség helyett óriási veszteséget okozott; s mivel az államnak külföldön is nagy adósságai vannak, a király pedig »hatvan, legfőlebb hetven milliónál több jó conventionális pénznél nem szánhat többet a finacziák rendbeszedésére«: a magyar aldozókészséghez s nemesszívűséghez folyamodik, őszintén és minden tartózkodás nélkül felfüdüzi a bajokat. Így aztán szép szerével rá lehetne venni a rendeket, hogy bizonyos arányos alapról gondoskodjanak, a melyen a mostani papírpénzt egészen beválthatnák. Természetesen mind ezt alkotmányos úton kellene elintézni, nem pedig patensekkel. Magyarország a fontosabb része a monarchiának; tehát a mi alkotmányunknak kellene irányítania a kormányt. A királynak is kötelessége lenne az arányos alaphoz hozzájárulni, s így a »statusok egész Európának tapsolási közt szíves megelégedéssel érezhetnék, hogy midőn a királyt, a monarchiát és önnön-

magokat is a legnagyobb veszedelemből, a mely súlyos háborúk után a békeség közt a nemzeteket érheti, szerencsésen kisegítették, ugyanakkor egyszersmind szegényebb polgártársaikat is az őket még inkább fenyegető veszélyből kegyes segedelmők által annyi szenvedett inségek után kiugrátták.« De sajnos, a kormány nemzetünkhöz csak felbizodalmat mutat, a »XVI. századbéli eszmék rozsdájával« büszkélkedik s az I. Lipót korának »gögös stílusával« fordul hozzánk.

Ily körülmények között mindenki tudta, hogy az országgyűlés vajni kevés jót tehet. A megválasztott követek a sikernek minden reményc nélkül érkeztek Pozsonyba s fogtak a munkához. Nem csekély aggodalmat keltett mindjárt kezdetben az a hír, hogy a Bianchi-féle ezred helyébe a »diaceta alatt való szolgálatra három granadiros bataillonok szállottak« Pozsonyba, s a király nevét viselő »szép vasas regiment« is oda érkezett.¹ »Mire való ez?« — kérdi Cserey Miklós. »Én ha Magyarország volnék, egybe sem gyűlnék oda. Oltalomra nincs szüksége a legistatiónak, mert annak oltalma önnön méltóságában áll: ő osztotta a koronát, ő szabta ki a kölesönös egybefüggés részeit: — meglámadni pedig nem szabad. A mit az ország fegyver közt végez, nem végzés. Pacta vi et metu gravi extorta non obligant. Nem tudom, ki adta tanácsul ő felségének ezt a fogást, de nem jól gondolkozott; mert akármit végezzen így az ország, soha sem tarthatatik szabados végzésnek, s következőleg nem is lesz állandó, hanem csak jövődő háborgások magva.« Máshonnan is azt hallja Kazinczy, hogy »az emberek nagyon megrezzentek.« De azért azt hiszi, hogy a hír nemzetünk félelmét túlozza; mert lehetetlenségnek tartja, hogy a király erőszakot akarna az országgyűlésre gyakorolni. A katonaságot, szerinte, csak a nyilvános pompa kedvéért szállásolták Pozsonyba és környékére.

Az országgyűlés megkezdvén tárgyalásait, az alsó tábla szept. 14-ki és 30-ki föliratában nyíltan megnondá, hogy mielőtt a sérelmes rendeletek kiadattak, össze kellett volna hívni az országgyűlést, hogy a nemzet anyagi romlásából eredő aggodalom ne nyert volna újabb-újabb táplálékot. És bár a királyi meghívó tartózkodás nélkül bevallja, hogy rendkívüli parancsoló szükség kényszeríté a fejedelmet a patensek kiadására: azok sem »a polgári társaság céljával, sem a mi sarkalatos törvényeinkkel« meg nem egyeztetetők. »Egész egyenességgel megvalljuk — így szól az első felírás — hogy min-

¹ Magyar Kurir, 1811. évf. (aug. 27-ki) 17. szám.

dennek tulajdon vagyonya bizonytalanná, a segedelmekről és közadózásokról, a melyek felől csak országgyűlésen lehet végezni, hozattatott törvények pedig sikeretlenekké tételnek.¹ Mivel azonban tudják a rendek, hogy az eddigi bajok már nem orvosolhatók, legalább azt kívánják törvénybe iktatni, hogy az eddig történetből a jövőre semmiféle következményt ne vonhasson a fejedelem s hasonló törvénytelen rendeleteket többé ki ne adhasson. És jöllehet a második fölíratban újra világosan kiemelik a rendek, hogy a patensek szöges ellentétben vannak alkotmányunknak nemcsak szellemével, hanem egyenes rendelkezéseivel is;² jöllehet a nádor is buzgóan teljesíti a király és nemzet közötti közbenjárói tisztét, hogy az ellentét ki ne élesedjék még jobban: mind e törekvés majdnem teljesen megghiúsul. A királyi válasz egészen mellőzte a rendek kívánságát, a mi az országgyűlést nagy összetartásra ösztönzé. Már azt rebesgették, hogy az országgyűlést idő előtt bezárják. A kormány az abszolutizmus felé hajlott, miért is a rendek heves szemrehányással illették a sérelmekért.

Dessewffy Józsefről, a ki a leghatásosabban közreműködött a fölíratok ügyében, azt a megdöbbenő hírt terjesztették, hogy ötöd-magával elfogták s Munkácsra vitték. A nádor pedig népszerűtlenné lett a nemzet s gyanússá az udvar előtt. Újabb aggodalmak keletkeztek mind a két magyar hazában. Az erdélyi rendek helyeselték a pozsonyi országgyűlés magatartását, de a fölíratokat nem tartották kielégítőeknek. Cserey Miklós másképp fogalmazta volna azokat. »Mikor — úgy mond — egy fejedelemmel valamiről lemondat a nemzet, nyilván bele kell tenni, hogy *a lemondás előtt sem volt hozzá jussa*. A több európai fejedelmek példája semmi just nem ad a mienknek. Jussok azoknak sines papirosat reá tolni pénz helyett a népekre. Azonban akármit ír az ország erről a pénzről, a még nem elég. Azt keil megújítani, hogy *megtámadó hadat ne indíthasson a magyar király legalább az ország legfőbb férfainak egyetértése nélkül*; mert ha ezt meg nem kötik, semmit sem cselekedtek . . . Ha a financiáról számoltatni kívánják a szabad nemzetek a ministereket: miért ne az emberi vérről? Minden felségjussainak tétet hajtók, de azt a jussát a fejedelemnek, hogy *egyszeriben annyi ezereknek halálára s annyi tartományoknak elpusztítására a kockát egyedül elszujthassa* — az én elném fel nem tudja érni . . . A népek meg-

¹ Hazai és Külf. Tudósítások, 1811. évf. (okt. 5-ki) 28. szám toldaléka.

² U. o. (okt. 12-ki) 30. szám toldaléka.

sértődött jussait és szabadságait csak akkor lehet bátorságosan helyreállítani, mikor a fejedelmek reá vannak szorúlva a népekre. A mely nemzet az ilyen perczentést elmulasztja, századokig várakozhatik.» Annak is híre járt, hogy a kormány maga kívánta előidézni a nagy összeütközést a király és nemzet között, hogy »rést nyithasson magának a magyar nemzetet *jure armorum* subjugálni«. »En ugyan ezt fel nem teszem, — folytatja Cserey Miklós — s nem is vagyok abban a vélekedésben, hogy az elsülhetne; de mivel csakugyan még se lehetetlenség, reménylem, azt is fel vették calculusokba a magyarországi patrioták... Egy szóval: nagy elvétel volna mindent össze nem fontolni előre.«

A királyi válaszok semmi engedékenységet nem mutattak, a miből nyíltan kitűnt, hogy a régi központosító osztrák rendszer újabb kísérletet akar tenni hazánk önállóságának eldobására. A folyvást fogyó bizalom szinte végkép elenyészett, s a politikai erőtlenség és anyagi romlás együttes veszedelme súlyosodott reánk. A király — mint Sárközy István írta — kijelenté, hogy »semmi nyakasságot meg nem szenved, semmi lármát, kiabálást meg nem hallgat és minden ellenkezést erővel is kész lesz elnyomni a végre, hogy finanziaie planumát kivihesse, melytől egyáltalán fogva el nem áll.« A hatalom erőszakossága a nemzet egy részét elfásította, más részét pedig tette ösztönzé. De — úgy vélekedtek — »még sok van hátra, hogy az írárok bételjenek. Az elpuhult nemzettel nem is lehet, nem is kell másképp bánni.« Az országgyűlés egy ideig szilárdul megmaradt követeléselei mellett. A király neheztelessel hagyta el Pozsonyt, s azt híresztelték, hogy hív embereinek szidalmazását tovább nem tűri, a a mi a rendeket újból felizgatta. Ámde a nádor megint latba vetette szavát s most nagyobb sikerrel, mint előbb. Ekkor az udvar kinyilvánítá, hogy boszúra egyáltalán nem gondolt. A rendek kívánták, hogy a király »nyissa meg ládáit s adjon pénzt«; ez azonban azt felelte, hogy »pénze nincs«. Az országgyűlés hallani sem akart arról, hogy a hadi adó tizenkét millióval emeltessék, s hazánk a fedezendő összegből száz millió forintért vállaljon kezességet. Így aztán a többszöri feliratok és királyi válaszok után sem lehetett szó kölesönös egyetértésről, annál kevésbbé, mert a kormány rossz akarata léptenyomon kitűnt, midőn a só árát önkényesen fölemelte, a magyar nyelv jogaiért vívott küzdelmet pedig megghiúsítá.

Cserey Miklós előre megjósolta, hogy semmi jót sem remél az országgyűléstől, a melynek legfőbb feladata, hogy a »generalis tör-

vény» mellett megmaradjon, mert a »legislatio közös: a pénz ligájának és formájának meghatározása a legislatio dolga, — a nagyarok gyakorlották is ezt a diatákon — s nemzeti törvények szólnak róla; tehát ehhez ragaszkodván a statusok, a pénz ligáját pro futuro meghatározták az európai conventióhoz alkalmaztatva . . . Ezt javallottam én nálunk is, de szinte kitört némely nyúl szívű embert a nyavalya csak a hallásától is. Mikor pedig egy ilyen lépés nem használna, már akkor a több firkálás keveset ér — — és készítjük magunkat a tűrésre.«

Az országgyűlés 1812. jún. 1-jén oszlott szét. Fredményével senki sem volt megelégedve. A történetekből talán csak annyi tanulság háromlott reánk, hogy a magyar érezte nemzeti mivoltát. Kazinczy erős dynasticus érzésével még az udvar rideg magatartására is számos mentséget talált. Hirdette leveleiben, hogy a kormány nem akarhatta élesíteni az országgyűlés hevesességét; hogy ez a »kegyes fejedelem constitúciónkat nem akarhatta megtámadni«: mert ha erőszakkal lépett volna föl ellenünk, bizonyosan célt is ért volna. Mind e mellett sötétnek látja a helyzetet s hazafias bánattal írja: »Ha bukunk, tűrjük renitentia nélkül, mert a renitentia haszontalan, sőt káros. Lehet tűrni lelkesen is.« Épen csak abban a keserű fel fogásban talál némi vigasztalót, hogy a sors végzése ellen úgy sem tehetünk: »Vigasztalásunkra lesz, ha bukunk, hogy vétünk nélkül buktunk«, mint a görög tragoediák hősei. Kénytelen bevallani, mily mélyre süllyedt a magyar, hogy a Klopstock kifejezése szerint a lélekgyilkos meggyilkolta lelkünket. A következményektől ő is reszket, mert érzi, mily nagy adósság nyomja vállait.

Dessewffy József bátor szókimondása s őszintesége, a melyhez némi nyersség is járult, közbeszéd tárgyai voltak az országgyűlésen. Így egy alkalommal hivatkozván az angolokra, példaként állítá fel őket a rendek előtt, mert Angliában »a minister gyakorta egész órákig hallgatja, hogy mocskoltatik a beszédet tartó által.« A kormányhoz közelebb álló Vay Józseffel többször keményen összetűzött, midőn a nemzeti jogok sérelme forgott szóban. E mellett Dessewffynek számosan olvasták kéziratban egyik maró satyráját, a melyben Wallis pénzügyministert mint a törvénytelenység s anyagi veszedelem fő okozóját a szivtelen kapzsiság hitvány vázaként állítja a nemzet elé:

Vétek nyúlui más zsebjebe;

Onnan fogni két kezébe

Aranyat vagy ezüstöt,

Azzal oztán elszaladni,
 Tékozlással mind kiadni
 S oszlatni mint a füstöt.
 De ha ki jól meggondolja,
 Hogy a szükség parancsolja:
 Bizony szabad azt tenni.

E satyrájával legalább meghitt baráti körben mintegy boszút akart állani azon sérelmekért, melyeket nemzetünk becsületén a központosító rendszer uszályhordozói, Wallis, Gustermann, Piringer és Matthey elkövettek; amazon, mert minden rossznak kútforrásául őt tekintette; emezeken, mert hosszabb-rövidebb terjedelmű röpirataikban becsutelen szolgálivá szegődtek a bécsi kormány önkényes törekvéseinek. Mély keserűség s fájdalmas lemondás nyilvánul azon sorai-
 ban, a melyekben az országgyűlésről való távozását adja hírül Kazinczynak. »Elvégzém — írja — legalább ezen dynastia alatt politikai pályafutásomat. Az elmúlt diaetáról baj csak emlékezni is. Mind az udvar, mind a nemzet a legalacsonyabb oldalról mutatták magokat. Sajnos volt ez országban születetni, és *szégyen magyar-nak lenni*.« Három vármegye versenyzett azért, hogy őt küldje követéül, noha tudta Dessewffy, hogy ott sem valami jót nem tehet, sem valami nagy rosszat el nem háríthat. Csak annyi reménye volt, hogy »néhány felette oktan szemteleneket még nagyobb szemtelenségektől visszatartóztathat«. Ez a cél lebegett előtte az országgyűlésen, s ezért vonta magára egyfelül a kormány haragját, másfelül pedig a nemzet jobbainak szeretetét. Mikor Cserey Miklós azt hallotta róla, hogy nyílt szókimondásáért »fiscalis prosecutio« alá vetették, a király azonban megszüntette az eljárást, mivel maga kívánta azt eligazítani: keményen kifakadt s azt a véleményét fejezte ki, hogy »csupa beszédért egy deputatust meg sem lehet perelni, hanem ha in-instanti, széktörésre, vagyis sedes fractióra, a minek a büntetése ki van szabva, s appellatio sincs benne; mert különben az erdeg lenne deputatus, mivel a mit Wallis soknak és vétkesnek tart a beszédben, azt talán a haza elégnék sem tartaná, a deputatus pedig nem a ministerium embere, hanem a hazáé«. Döbrentei Gábor meg egy órában magasztalta érdemeit, a kinek neve, mint »a sebes víz nagy rohanása zúg Erdély völgyeibe«. (2045., 2046., 2057., 2066., 2090., 2094., 2110., 2112., 2113., 2124., 2125., 2222., 2256., 2261. sz.)

Különösen bátran küzdött Dessewffy a magyar nyelv jogaiért.

Abban a felíratban, a melyben nyelvünk sérelmeit panaszláak a rendek, neki volt legnagyobb része. Nálánál irodalmilag képzetlebb férfiú bizonyára egy sem volt a rendek között, s egy sem érezte inkább, mint ő: mily haszon háromlanék abból nemzetünkre, ha az 1807-ki javaslatokat most törvénybe iktathatnák. Fáradhatatlan buzgalommal törekedett e javaslatokat megújítani, a melyek szerint a rendek »a magyar nyelv iránt közmegegyezéssel azt végezték, hogy minden dicasteriumokba a jövő új esztendőben behozattassék, az iskolákra nézve pedig az elsőnél kezdve nyolcz esztendő alatt minden tudományok, a theológiát sem vévén ki, anyai nyelven taníttassanak.« »Teljesítsék a magyar egek ez áldott planumot!« sóhajt föl Vitkovics, midőn e javaslatokról tudósítja Kazinczyt, a ki ép oly buzgó lélekkel óhajtja e kívánság teljesedését, mint a mily kevésbé remélhette azt a kormány és udvar ridegségétől. Cséhy József is észrevette, midőn Pozsonyon keresztül utazott, hogy »a nyelv ügyét sokkal nagyobb energiával fogták fel, mint valaha.« Hitte is, hogy »ha megadja a fölség kéréseinket, meg lesz vetve egyik talpköve nemzeti existenciánknak«. Fölötte érdekes Vitkovicsnak az az adata, hogy Horvát István mily lelkesen közreműködött a magyar nyelv sérelmeinek mennél világosabb és hitelesebb összeállításán. De még jó messze volt az idő, midőn nemzeti nyelvünk az őt megillető jogokat visszaszerezhetette.

Először irodalmi és társadalmi úton kellett nyelvünk közkeletét biztosítani kívált az anyaországban, a hol a német nyelv oly félelmes hódítást tett. Pedig, mint Balogh Péter megjegyzi, »csak addig leszünk mi egy külön, magában álló nemzet, míg tulajdon nyelvünk és köntösünk lészen. De, óh fájdalom, az első nem tudjuk, a másikat elhagytuk - én pedig félek, hogy a század végével elenyészik hajdan híres nevünk, mássá változik nemzetünk.« Mily éles ellentét vehető észre e tekintetben a két magyar hazában, s mily igaz örömmel olvassa Kazinczy a Cserey Miklós tudósítását, a ki büszke önérettel állítja szembe Erdélyt a nagy Magyarországgal. »Ez a kis ország — írja — fészke a magyar nyelvnek, mert itt (a szászyságot kivéve) ez uralkodik; a ti nagy országotoknak igen szép és jó darab részében pedig a német erőt vett s anyavá lett: a ti legnagyobb házaiktoknál nem régen kezdették úgy tanítani a magyar nyelvet mint idegent, s jó része a mánásaitoknak ma sem tud magyarul. Ez nincs nálunk. Beszélnek ugyan itt is németül egy néhány házaknál, de éppen annyit beszélnek magyarul is, és jól tudják a

nemzeti nyelvet. A székelységnél ez olyan egyetlen egy, hogy az a kevés számú oláh, a ki szolgai állapotban közötté lakik a székelységnél, csak vallásáról ismerszik, mert a papját sem érti némelyik a templomban, s anyja tejével szopja a magyar beszédet. Az is igaz, hogy a legeredetibb magyar szókat a székelyeknél kell keresni: ott a nyelv minden korcsosodás nélkül az ő kezdeti tisztaságában áll. Ez talán előttem nevelésnek tetszik, de becsületesemre mondom, hogy igaz. És ugyan azért nálunk igen nagy becsben állanak azok a férfiak, a kik a magyar nyelv emelésében és terjesztésében érdemeket tettek.« (2112., 2114., 2125., 2129., 2222., 2243. sz.)

A közállapotok sivárságát mindenki egyaránt érezte s tudta, hogy nemzetünk tétlenségre kázhoztatásának az áldatlan politikai helyzet a legfőbb oka. Szemmel látható volt, hogy a fejedelem és nemzet más-más célú szolgálnak, más-más úton keresik boldogulásukat. Még a fáradhatatlanabb küzdők is tompa közönybe süllyedtek, s mély hazafi aggodalom borult szívökre. Kazinczy minden változást csak onnan várt, hogy »az idő tanítja meg az udvart és népet, hogy a kettő nem ellenkezni, hanem egy célra dolgozni való.« Ámde az idegen tanácsadók sem nem értik, sem érteni nem akarják nemzetünknek alkotmányához való törhetetlen ragaszkodását, s ez idézi elő azt a »szörnyű szerencsétlenséget«, hogy a »királyi méltóság és a nép, mely elválaszthatatlanul egy, elválasztatik«. Ime még oly uralkodó is, a ki önként bevallá, hogy nem a nép milliói vannak ő érette, hanem ő van a nép millióiért — mint II. József császár — még az is süket maradt a nemzet követeléseire. Míg ellenben, ha a fejedelem a nemzet jobbjával tartana: nem kellene napról-napra sötétebb aggodalommal gondolni a bizonytalan jövőre. Lám Károly Frigyes, Baden nagyhercege, népének őszinte könnyei között szállott sírjába, mert teljesen meg volt győződve s kormányzatában e meggyőződését szilárdul követte is, hogy »semmi uralkodót egyedül az ő birodalmának nagysága nem tehet szerencsésé, és hogy sokszor a legszegényebb polgár nagyobb, mint a leghatalmasabb uralkodó.«¹

Nálunk, — mint Dessewffy József írja — »csupán az elnézés és a tudományoknak művelése, a mint már példák mutatják, dicsőség nélkül irigységet és háborgató üldözést hoznak a jobb fejekre és a bajokból meg az inségből ki nem ragadhatják az embert«. Az erkölcsi elaljasodás örvénye tátong előttünk. A rút önzés kiforgatja maguk-

¹ A Hazai és Külf. Tudósítások. 1811. évf. (aug. 10-ki) 12. számában közzölt életrajz.

ból még a nemesebbeknek hitt jellemeket is. Nem tudjuk megtanulni azt a legnehezebbet, hogy »valóságos emberek« legyünk. Nemzeti méltóságunk jelszavát félreértettük, magyarságunk ősi bélyegét lábbal tiportuk. Pedig »egy nemzetnek az ő boldogulása és tisztessége az erkölcsitől függ, mert akármennyit tudjanak a tudósai, ha az égnek minden csillagait s a földnek minden férgeit úgy ismernék is, mint a kis újjokat, de ha erkölce nincs a népnek: a nemzet ott marad, a hol volt, s a tudomány némelyekre nézve házi gyönyörködéssé, némelyekre nézve nyerekedéssé, némelyekre pedig a visszavonásnak s ellenkezésnek gyúlasztó fáklájává válik«.

Cserey Miklósnak e véleményét igaznak tartja Kazinczy is. Ő is azt hiszi, hogy a »mi korunkbeli embereinknek egy bajok van: characterek nincs, az az állandóságok az ismert és vallott jóban«. Míg ellenben »a régi nyom (t. i. kor) férfiai olyak voltak, mint a Homér bajnokai: durvák, de jók s teljesek erővel; a mi nyomunk nagyjai nem durvák, mivel lelkűek, de kifáradnak a jóban s el hagyják magokat a gyermeki csillogás vagy pénz és birtok szeretete által vakíttatni«. Épen a nemzet vezetőiben hiányzik a szilárd jellem. Elszédítve képzelt nagyságuktól, a nemzeti élet haladása iránt semmi fogékonyságot sem mutatnak, irodalmunkat semmivel sem segítik, a mi pedig »szoros tiszték volna«: sőt az írókat lenézik, megvetik. Az a legvigasztalanabb hazánk sorsában, hogy a »legfenköltebb elmék sem jutnak — mihelyt a szerencse kedvező szelet fú rájuk — bölcseségre«; mert — mint Cserey Miklós éles kifejezéssel mondja — »egy szerencse üldözte nemzetnek az okosai megbolondúlnak«.

Vannak olyanok is, mint Batthyány Vincze gr., Berzeviczy Gergely és Bredeczky Sámuel, a kik azt »az átkozott óhajást teszik, hogy nemzetünk szűnjön meg az a nemzet lenni, mely eddig volt«. »Minél jobban tud valaki görögül — mondja erre vonatkozólag Kazinczy — annál gonoszabb hazafi! Ezt kiáltá egykor szíve fájdalomában egy római. Ezt kell nekünk is, ezt a három B betűs magyarnémetet látván és hallván.« Megbotránkozva olvassa Kazinczy az említett írók nézeteit, hogy a magyarra üdvösebb volna, ha egyenesen beolvadna az osztrákok közé! Batthyány Vincze gr. például a külföld előtt nyíltan gyalázza nemzeti törekvéseinket. Így a debreczeni színészeztől azt hirdeti, hogy az az erkölcsiségnak utolsó csirái is kitépi a nép szívéből, s nyíltan felszólítja a város tanácsát, hogy tiltsa el a magyar színi előadásokat. De a német színészetet annál

inkább magasztalja...¹ Keserű gúnnyal jegyzi meg erre Kazinczy, hogy »a magyarnak nem kell theatrum, az neki veszedelmes. Jobb, ha otthon vagy a csapszéken iszik, kománasszonyt a kuczikba rántja s barátnéasszonyommal kisvárosiasan embert szól. Berzeviczy, Batthyány, Bredeczky — eiusdem litterae homines — nemzetünk ellen nem pirúlnak *vétkezni!*«

Ha a nemzet maga magát ócsárolja: mit mondjunk ellen-ségeinkről? Már eleve is bajos volt hitelt adni annak a föltevésnek, hogy Bécsben »némelyek jönnek tartanak az egész monarchiát magyar formába önteni«. Lehet, hogy e hirt számításból terjesztették az országgyűlés megnyitásakor; de hogy komoly elhatározásból származott volna: senki sem hitte. Nyilván csak arra gondoltak, hogy az egész monarchiát egyforma közigazgatás alá vonják, mi által »ősi szabadságainknak maradványaitól is elesnénk, sőt hihetőleg a magyar név egészen eltűnék a diplomaticából«. Csak hadd maradjon meg »mindenik ország a maga törvényeivel«; mert ha így szenvedünk is, legalább politikai önállóságunk neve él. Elég sok jel mutatja: mily nagy szálka a magyar alkotmányos szabadságnak még a töredéke is a kormány szemében. E miatt nem lett az országgyűlés fölratainak semmi foganatjuk: e miatt jött szokásba a patensekkel való kormányzás; e miatt vonták ki hazánkból a magyar katonaságot s fenyegetnek folyvást a háborúval, a melyre az élelmiszerekben fizetendő adót már ki is rótták. A nemzet reménytelenül nézett jövődjé elé. Nyilván való volt, hogy a háborúra kívánt élelmiszereket a köznép meg nem adhatja, tehát a nemességre fogják majd kivetni. Némelyek már előre önszántukból vállalkoztak arra, hogy a jobbágy-ság terhein könnyítenek. Például Cserey Miklós készebbnek ígérkezett, hogy terméséből minden fölösleget odaad, ha csak betevő falatja marad is, semmint jobbágyait a hadi adóért exequálni engedje. Cserey Farkas kölesön ad búzát, szénát alattvalóinak e célra, mert nincs lelke, hogy a legnagyobb szükségben hagyja el őket. »Micsoda világot érünk!« sóhajt föl Vályi Nagy Ferencz, a ki egyre panaszoja, mily ritka Sárospatakon a váltó pénz is, nemcsak az ezüst. De úgy hallja, hogy épen oly ritka a pénz Pesten is, mert »ha a várost felmotoz-nák, nem találának benne tízezer forint scheint.« S még rosszabb időt várhatunk, ha a háború, mint már nagyon rebesgetik, újra kitör. Ime a nemzet sorsának szomorú képe, a mely egészen érthe-

¹ Annalen der Lit. u. Kunst in dem österr. Kaiserthume, 1812. évf. (febr. füz.) 217., 218. lap.

tővé teszi jobbjaiknak elfojtott panaszát s keserű lemondását. Mert őszintén kiönteni hazafias bánatukat egymás lelkébe, tiltja a titkos rendőrség, a mely a levéltitok zárait is könyörtelenül feltöri, mint a Dessewffy József leveleivel tette. Cserey Miklóst is inti Kazinczy, hogy hozzá ne hosszú leveleket írjon, mivel »az olyan szemet szúr a postákon, az pedig nem jó, mert a titkos polizey nem hever«. »Szomorú idők — írja máshol — midőn a *legártatlanabb* gondolatainkat is el kell egymás előtt titkolnunk, midőn barátnak barát előtt *hazudni* kell.« Ha látná, hogy a kormány »böles és jó, az az hogy a nép javát *ismeri is, akarja is*: örömet elnézné, hogy »némely dologban magától csinál valamit«; de az önkény mindig gonosz tanácsadó s mindig eltiproja a közjólétnek. »Oh barátom — sóhajt föl a Vida Lászlónak írott levelében — mi a mi nyugalomunk, szerencsénk, boldogságunk, ha attól retteghetünk, hogy szívünknek az az idoluma (a haza s a nemzet) velünk vagy utánunk kivész, és a mit annyi icselkedések által oly sok századok sem tudtak eloltani, most, mint egy megvénült, erejében kiholt oroszánt, még a számár is halálra rugdos!« (2044., 2045., 2067., 2101., 2117., 2125., 2126., 2131., 2197., 2209., 2222., 2231. 2259. sz.)

A nemzeti életnek ily mély hanyatlása, a hazafi léleknek ily kínos fájdalma, a tompa közönynek ily csüggeteg fásultsága hogyan éleszthette mégis íróinkat, mikor lépten-nyomon tapasztalniok kellett, hogy a közönség ügyet sem vet törekvéseikre? Sem a hazai, sem a külföldi időszaki sajtónak nincs olvasója nálunk. Hány helyre küldözgeti Kazinczy a maga példányait, hogy a világosságot terjeszsze. S mily szomorúan látja például Nagyváradon időzésekor, hogy »e második Budán vagy Pesten«, a hol két püspökség s egy jogakadémia van, egyetlen lapot sem járatnak; hogy Szilágyi György, egykori fogolytársa, a ki úgy él, mint egy herceg, angol istálló mestert tart, Bécsből rendelt szőnyegekkel díszített szobáit, különben eszes ember — egyetlen hírlapot sem olvas. Szinte fölösleges is említeni, hogy Herder munkáit Felső-Magyarországnak egész keleti felében csak Kazinczy és Dessewffy ismerik. Még azok is, a kiket a közönség mint áldozatra kész hazafiakat dicsér, voltaképp csak a külső csillogásért mutatnak némi figyelmet a közjó iránt. Áldozatot csak azért tesznek, hogy magukról néhány napig beszéltesse. A Ludovica Akadémiára sokan áldoztak a maguk megerőltetésével, hogy »nevük a diaeta articulussai közé bemenjen«. Hanem a nemzeti törekvéseket önmagukért ápolni, a nemzetalóság szilárdításán működő szegény író-

kat segíteni épen nem tartják hazafias kötelességöknek. Kis János a Horatius epistoláinak fordítását Prónay Sándor bárónak ajánlotta, nevét tehát halhatatlanná tette: de az ezért nyújtott anyagi jutalom nem igen felelt meg a fordító, még kevésbbé a Kazinczy várankozásainak. Ellenben Prónay Gábor báró húszezer forintot »nyújtata bé urunknak ajándék képeben«, nem egyébért, mint hogy az excellentiás czímet elnyerhesse. Festetics György gróf nem fogadta el a Romy Károly György *Monumenta Hungaricaja* ajánlását, mert — mint mondá — neki már nagyon sokba került a magyar irodalom. De arra ugyanesak volt gondja, hogy az újságok részletes tudósítást közöljenek fiának, Lászlónak, a Hohenzollern-Hechingen uralkodó hercegi család leányával kötött házasságáról.¹

Mind e, különben nem fontos jelenségeket Kazinczy gúnyos felindulással emlegeti barátai előtt, s gyűlölettel telik meg szíve a gazdagok iránt, a kikre a sors azt a büntetést szabta, hogy siketek maradjanak, valahányszor a közjó gyámolítása kerül szóba. Nyíltan is megmondja Prónay Sándornak, hogy a mi nemzetünk előkelői az írókról egészen megfélekedeznek, legfőlebb csak annyit tudnak róluk, hogy azok »nyelvrontók«. Vályi Nagy Ferenczből is ki-kitör a keserű panasz a tehetsébbek iránt, a kiknek módjukban volna a nemzet dicsőségét előmozdítani, de »a rangra tett költség, a bál, a szemvakításra tartozó pompa, egy szóval a *vanitas* úgy elfoglalta sokak lelkét, hogy mindenre inkább készek költeni, mint a literatúrára«. Pedig ha e sívár lélek föl nem buzdúl, ha a nemzeti szellem ébresztőit nem gyámolítják: »a literatura oda fog visszaesni, a honnét sok századok elfolytával is alig kezdett kigázolni;« s végre is »a nemzeti hidegség által fog a jégtengerbe befúlni«. Így aztán nincs mit csodálnunk, hogy ma-holnap senki sem lesz, a ki magát a nemzeti érdekekért feláldozza; mert hiába akarjuk elhíttetni magunkkal, hogy »a virtus maga magának jutalma«, ha külső ösztön nem éleszti: egyre hanyatlik s utoljára is teljesen kihal. (2042., 2115., 2144., 2148., 2163., 2195. sz.)

E szomorú jelenségek okait kutatva: Kazinczy első sorban az uralkodó házra gondol. »Miért nem boldogul — kérdi — nyelvünk, literatúránk, theatrumunk?« Azért, mivel »ellene van az *altus*«. Még a csekélyebb nemzetek is óriási lépéseket tesznek ez idét, halomra fordítják a külföldi remekeket s tanúlnak. »Igy van az —

¹ Hazai és Külf. Tudósítások, 1811. évf. (okt. 9-ki) 29. szám.

mondja — a hol az akarja a tudományoknak virágzását, a ki a trónuson ül. A magyar miért nem halad? . . . » Részletesebben nem meri ez okot fejtegetni még levélben sem. Annál bővebben szól azokról az akadályokról, a melyeket magában a nemzeti tétlenségben s tompa érzéketlenségben talál fel. De ezekről mégis azt hiszi, hogy lassankint az idők megérnek, csak senki előbb ne kapjon a sors kerekébe, mint a boszuló nemesis megengedi. Vallási meggyőződésével összeolvasztja jövőnkbe vetett hitét, mert hiszen az Isten a jónak is, gonosznak is egyaránt felhossa a nagy napot, és ez a »szent hit türeti vele a sok rosszat«.

Mikép hárítsuk el tehát az akadályokat a haladás útjából? Most is azt mondja, a mit már százszor elmondott, hogy az eszmék élesebb súrlódásával, irodalmi, politikai s társadalmi közvélemény alkotásával. »Nagyon kár — így szól — hogy a jobb agyagból gyúrtak nem tanácskoznak, és ki-ki csak isolálva építi a maga várait; ez lelket éleszthetne bennünk, melynek híjával vagyunk.« Azon kellene iparkodnunk, hogy a nemzeti ügyért végzett munka ne maradjon homályban, hogy arról az ország legtávolabbi vármegyéi is tudomást szerezzenek. Ő a mit az országgyűlésről hall, azonnal közli barátaival; de ez nem elég. A jobb hazafiaknak össze kellene állaniok, úgy, hogy mindegyiknek volna tudósítója Pozsonyban, Pesten, Kolozsvárott, s első kézből kapnák a híreket és azokat viszont legott tovább terjesztenék. Épen így kellene a folyóiratok járatására is összeállaniok, mert azok nélkül nem tudható, mi »történik a tudományok körül«. Hiába ír ő, hiába írnak társai; hiába magyaráztatja az erkölcsi nemesség, a míveltebb izlés törvényeit: ha épen az a közönség nem olvassa, a melynek szánták. Mily fáradhatatlanul másolgatja ő egy-egy epistoláját s kivonatolja bírálatait, hogy a maga izlését megismertesse; de hiába tudósítja lángoló örömmel a hozzá csatlakozókat a legparányibb jelenségről is, a mely a haladásnak útjait egyengeti: ha a nagy tömeg mozdulni sem akar. Méltó önérzettel állíthatta magáról, hogy a hol ő megjelenik: ott a nemzeti művelődésről folyik a szó, a mely sok embert buzdít az olvasásra.

Mint egy újkori Sokrates, minden szavával tanít, serkent és lelkesít. Ha egy-egy kiválóbb politikai férfiúval találkozik: minden mondatát följegyzi, s a mint asztalához ülhet, azonnal papírra veti a hallottakat és röpi szét Erdélybe, a Dunán túlra, vagy épen a fejlődő középpontba, Pestre. Ha olykor csüggedni látszik is: azonnal megvigasztalódik, mihelyt nagy céljára gondol. »A mi korunk —

irja — frivolitasnak kora; megalacsonyítottak bennünket, hogy velünk mind azt tehessék, a mit akarnak. *Illő, hogy a ki erőt érez magában, ellene szegezze magát a reánk törő szörnyű veszedelemnek.*» Tehát szembeszáll a viszonyok kényszerűségével s küzdelemre szólítja társait is, a kik vezéri tekintélyét föltétlenül tiszteletben tartják. Tudja, hogy az oly nemzetet, a melynek politikai szabadsága romokban hever, csak az irodalmi művek éleszthetik s menthetik meg az enyészettől. Tudja, hogy szavai szikrákat vetnek némely lélekben s arra szolgálnak, hogy a kik műveit olvassák, érteni ügyekzenek azt is, a mit eleinte nem értettek.

Politikus barátai közül leginkább Cserey Miklós osztozik fel-fogásában: mikép ragadható ki nemzetünk fásult közönyéből. Nem vádolja a multat, ámbár »holminek elérkezését messzebbre hajította«; de ezzel a derék ember nem gondol, csak reménye legyen, hogy a távol jövőben célját éri. Mert az igaz hazafi nem önmagáért, hanem a nemzet javáért küzd. »Munkálkodjunk hát — mondja — mi is, barátom, ki-ki a maga környékében fáradhatatlanul az igaz jóra. De ne azért, hogy lelkünknek magasabb vágyásait ez a jövő esztendő bétélésre juttassa; még azért se, hogy később időnkben munkánknak érett gyümölcsét kóstolhassuk, hanem, hogy megkezdjük, a mit az utánunk jövőknek kell bevégezni; hogy alkotói legyünk mi is azoknak a jóknak, melyeket a hátrábbi idők hoznak elé a mostaniak erejével.« Ő is fájlalja azonban, hogy a közjó iránt oly csekély fogékonyságot lát a nemzet nagyaiban, a kik »ha annak tizedrészét, a mit a magyarok száz esztendőől fogva Bécsben — szükségén felül és csupa heábavalóságokra, sőt egészségeknek ártalmára — elköltöttek, a tudományok előmozdítására áldozták volna«: legalább annyira haladtunk volna, hogy köztünk és a németek között való különbség nem volna ilyen szembetűnő.

Első sorban tehát szerinte is arra kellene szoktatni a magyart, hogy egyik a másikával társalogjon, egymást közlelöl megismerje, egymást kitanúlja; így aztán »némely nemes érzés, némely magasabb rendű gondolat, mely ezúttal az öszvezsugorodott szívekbe bé nem férkezhetett, legalább reá ragad az emlékezetek hártájára, s ott fermentatióba jó, és jövődöben ugyanazt, a mit valaki a számból vett ki, előadja nekem, mint maga érzeményeit«.

Közgazdasági tekintetben arra a meggyőződésre jut, hogy a külföldi iparczikkek előtt kell elzárunk az útát, mert ez szegényíti legjobban nemzetünket. Természetesen ily értelmű mozgalmat csak

társadalmi úton lehetne indítani, s első sorban közös egyetértés kellene hozzá. De nem merészség-e ilyenre csak gondolni is, mikor társadalmi életünk még csak bölcséjében szendereg? ... Ellenben az irodalmi életet már eléggé fejlettnak tartja, hogy egy *akadémia felállításáról* gondoskodjunk, a melynek első feladata volna a magyar nyelv szótárát s grammatikáját elkészíteni. Fel is szólítja Kazinczyt: karolja föl ezt az eszmét, készítsen tervet, ismertesse azt meg vele is, ő majd Erdélyben szerez híveket. Az akadémia pártfogójaúl József nádort szeretné megnyerni, a kinek tekintélye már egymagában is áldozókészségre serkentené az előkelőket. Egyszersmind arra is kéri Kazinczyt: készítse el a kiválóbb magyaroknak »igazán festett képét«, ő ugyanezt fogja Erdély részéről tenni, s e dolgozatok összevetéséből megítélhetik a nemzet erkölcsi erejét.

Cserey Farkas nevelőintézetet szándékozik birtokán állítani, de ügyekezését az ósdi, szűkkörű felfogás egyre gátolja. A jobbágyok gyermekeinek nevelése még veszedelmesnek tűnik föl. Irányadó helyen is azt hallja, hogy »rosszúl cselekszenek azok a földes urak, kik jöszágaikban a falusi nevelésről gondoskodnak«.

Kazinczynak ugyan minden valamire való iparkodásra van egy-egy dicsőítő szava; sokat vár a két Cserey törekvéseitől is: de első sorban nyelvünk fejlesztése, az izlés nemesítése s a közművelődés akadályainak elhárítása a legfőbb gondja. Bármily csekély jelét látja a közszellemi haladásának: büszkén vallja be, hogy abban a maga hatásának nyomait találja. Ő nemcsak tervez, hanem cselekszik is, a mennyire a nehéz idők engedik. Épen abban mutatkozik elszánt küzdelme, hogy az irigy sors minden ellenszegülése mellett is mindig készen van a harcra, és pedig nemcsak a szellem fegyvereivel, hanem anyagi erőfeszítésével is. Dayka Gábor műveinek kiadását már évek óta sürgeti; most a maga költeményeit is hozzácsatolja *Poétai berek* címmel. S Vitkovics azzal biztatja, hogy ő egymaga kétszáz megrendelőt szerez. Csakhogy a roppant drágaság még mindig késlelteti. Szorgalmazza Kis János verses műveinek kiadását, valamint a Berzsenyi munkáit is. E mellett fölkeri Köleseyt, hogy a *debreczeni codex* hű másolatát szerezze meg, a melyet a *Magyar régiségek és ritkaságok* második kötetül szintén kiadni óhajt. Egyszersmind a *magyarországi utazások* című régebbi cikkét átdolgozza, hogy a magyar jellemet a külfölddel is megismertesse, mert hosszabb cikksorozatlban a *Vaterländische Blätter*ben kívánja közleni. Hazai műemlékeinkről is három cikket ír a *Hazai és Külföldi Tudósítá-*

sokba¹ *Festés, faragás nálunk* czimmel, a mely ez ügyben akkor az egyetlen figyelemre méltó felszólalás. Ezt is szeretné a német folyóiratokban közleni, s törekvése sikerül is. És ámbár — mint panaszozni szokta — erszénye nagyon rongált: mégis ha oly ügyre áldozhat, a melylyel a nemzeti érzést erősítheti, nem tudja magát megtagadni. Mihelyt Kenderessy Mihálytól a Thököly Imrének 1695. évszámmal ellátott pecsétnyomóját, mint drága ereklyét, megkapja: siet annak több másolatát öntetni, hogy »a hazai történetek barátjainál vele kedveskedhessék, mert az originalist birtokából semmi adományért ki nem ereszti«. Midőn e pecsétnyomó mását Vay Miklós bárónak elküldi, gyöngéd czélzattal azt is megemlíti, hogy az neki száz forintjába került, hátha költségét a báró megtéríti, ez azonban, tudunkkal, hiú remény volt. (2039., 2044., 2057., 2063., 2070., 2096., 2103., 2105., 2115., 2117., 2142., 2157., 2163., 2177., 2202., 2222., 2232., 2262. sz.)

De kivált íróbarátainak anyagi segedelmében nagylelkű. Érzékeny szívének egész hevével törekszik sorsukat enyhíteni, hogy nyugodtabban s gondtalanabbul munkálkodhassanak a magyar műveltség parlag mezején, s hogy példája másokat is tetterre buzdítson. Hány felé tudakozódik, hogy Rumynak valami biztos hívatalt szerezzen; hányszor sürgeti Csercy Farkast, a kihez könyvtárnoknak ajánlja, s Lányi Imrét, a biharmegyei másodalispánt; de még választ is alig tud tőlük kapni. Mennyire óhajtaná, ha Kis János költeményeinek kiadása előtt a »philosophus poeta« sikerült arcképe is megjelenhetne; mikép alkudozik ez ügyben a kiadóval, a festőművészekkel, rézmetszővel, s mikor már reménye lankad, mily esengve kéri Döbrenteit, hogy az erdélyi mágnások körében gyűjtsön e czélra. Hiába, az anyagi szükség legyőzhetetlen akadályt gördít útjába. Csak a mit önmagától megvonhat: arra számíthat biztosan, hogy a szegény íróknak juttatja. A *Tövisek és virágokból* összegyűlt száz forintot Virág Benedeknek küldi, a ki, képzelhetjük, mily »örömtelven« fogadja a segítséget. E mellett finom hegyaljai borral is kedveskedik neki oly időben, midőn negyvenöt icczének 300 frt az ára. S mind ezért csak azt óhajtja, hogy barátságuk emlékéért Virág Benedek egy versben örökítse meg. Az meg is igéri, hogy énekbe foglalja: miképen a hazának azon egy időben éltek erejökhez képest. »Eljő — írja — majd csendessége lelkemnek és felébredek e nemes tárgyra; mert most egész philosophiám rendetlen, a mely nélkül versus inopes rerum nugaeque

¹ 1812. évf. (ápr.) 29—31. szám.

canorae.« Kazinczy dicselkedve említi, hogy szöleje »isteni levét« ad, csakhogy keveset; neki pedig sokra volna szüksége, hogy adósságaitól megszabadulhatna s barátainak áldozatokat nyújthatna. Így is — írja 1812. ápr. 29-ki levelében — »ezen mindnyájunkra oly felette terhes esztendőben már hatszáz forintot adtam érdemes, de a sors-tól elhagyott embereknek baráti felsegédül — én, a ki magam felsegélés nélkül szűkölködöm, és a kit két rokon istentelen kéz csípdes, lop s még készül meglopni s förtélyainak elsütésében aligha szerencsés nem lesz.« Pedig hetedfél évig fogságban szenvedt, s azóta sincs nyugta sem a maga, sem a felesége rokonaitól: három gyermeke növekedik, az élet folyvást nehezebb. »De én — írja — nem vagyok azon *okosok* közül, kik midőn a mások baját látják, kalmári calculust tesznek, ha segíthetnek-e, s mindenkor segíték, mikor van miből, ha oztán meg kellene is koplalnom.« Felesége kezét fog vele a szenvedések enyhítésében s a nemes idealismus túlzásában. Mindkettejüknek sokat kell tűrniök a hírhordók s besúgók miatt, a kik az özvegy Kazinczynét is nem egyszer haragra lobbantják s elesztik a viszály tüzét a család tagjai között. Midőn ilyenekről hall Kazinczy: keményen kifakad s mint mondja, szeretné e hitvány szolgahadat egytől-egyik megkorbácsoltatni.

Ingerlékenységét ez idétt a betegség is táplálta. Már 1810 óta ritkán volt jó egészsége, de csak 1811. őszén súlyosodott betegsége annyira, hogy a halál veszedelme is fenyegeté. Hűdegen hagyták neje, gyermekei, könyvei, képmetszetei. Orvosai eltiltották nemcsak az írástól, hanem még az olvasástól is. Ám e tilalomra alig volt szüksége, mert néhány sort írva is már kifáradt, izzadt, szemei elhomályosultak. Szeptember közepén beállott a crisis, javúlni kezdett, életkedve visszatért, megszállta a kertészkedés lelke, a melyet azért tartott kivált nemes foglalkozásnak, mivel ez »közelebb juttat bennünket a természethez, melytől nagyon is messzetávoztunk«. Azonban 1812. január havában megújult betegsége: mellszúrás kínoztá, s hátában daganatot érzett. Szentgyörgyi Józseffel szerette volna magát megvizsgáltatni, de a távolság ezt nem engedte; így hát csak levélben panaszkolta el baját. Szentgyörgyi első sorban az orvosok rendeléseit kívánta ismerni s noha megbízott bennük, a maga sok évi tapasztalatára is számított. Aztán ő már régen ismerte s egyszer ki is gyógyította Kazinczyt. Azért írta hozzá ez igazán nemes szívre valló sorokat: »A tudománybeli elsőséget örömeim általengedem collega uraimnak; de a szeretet senkit sem csatol közelebb hozzád: erről

pedig tudod, hogy erős ez mint a halál s kész azzal is, kivált ilyen szabados és törvényes úton megvívni».

Mind a mellett azonban, hogy Kazinczy sokaig sínlődött: alig néhány napig tartózkodott a munkától. Úgy vélekedett, hogy a mű az elmét gyönyörködteti, egyszersmind segíti a test épülését. Lám Herder is, midőn már csaknem összeroskadt a fájdalom súlyától, ezt kiálta fiának, a ki orvos volt: »Fiam! egy új igazságot, egy új erősebb gondolatot, mely elfoglaljon s fájdalmamat feledtesse.« Barátainak részvevő sorai, Gyulay Karolina levele, a ki Kazinczyt apjává fogadta, s az az ígéret, hogy Gyulay Ferenczné Kacsándy Zsuzsánna, ifjúkori ideálja, meglátogatja, e mellett irodalmi törekvéseinek sikerrel biztató nyomai enyhítő balzsamul hatottak betegségére. Nagy rendetlenségben hagyta volna, mondá, háza népét s irodalmi munkáit: amazt ugyan »sok fej rendbe tudta volna hozni, de emezeket senki sem«. Fölteszi tehát most magában, hogy hátra levő napjait »e két tárgynak« szenteli. Azonban sajnosan tapasztalja, hogy az idővel épen nem tud gazdálkodni s oly régóta üzött írói foglalkozása alatt sem tehetett szert annyi ügyességre, hogy könnyen dolgozhassék. Fanyar iróniával említi Édes Gergely levelét, a melyben az ismert leoninus verselő arra kérte őt, hogy a hozzá küldendő nyolcz kötet versét, egy eposzát, Anakreonnak fordítását és a Révaiénál tökéletesebbnek állított grammatikáját bírálja meg. Kazinczy haragjában eltépte e levelet és válasza sem méltatta. Ime, ha meghalt volna, ő róla azt mondják vala, hogy »csak *akart*, de semmit sem tudta tenni.« (2066., 2073., 2078., 2083., 2086., 2088., 2120., 2154., 2175., 2193., 2201., 2218., 2260.)

Régi panasza már Kazinczynak, hogy nehezen dolgozik, mert mindig elégedetlen önmagával és saját műveit a legszigorúbb bíráló szemével hasonlítja a csodált példányokhoz. Mesterei, Horatius, Goethe, Klopstock, Schiller és Matthisson »annyira elfogják fényekkel, mint szemét a nap.« Nem eléggé csöndes vérrel olvassa, a mű elragadja, s e körülménynek tulajdonítja, hogy a maga művei és példányai közti különbséget nem egyhamar veszi észre. Verses műveiben sok baja van a rimmal s azzal az új hanggal, a mely »szépen, elmésen, urbanitással tréfálozni, szurkalgatni« akar. Ilyet kísértett meg már a Ráday Pál grófhhoz, Vitkovicshez s a Helmeczyhez intézett epistoláiban. Kis János serkenté hasonlók írására, s neki magának is nagy kedve volt az ilyenekre, mivel az ilyen hang »literatúránkban még egészen ismeretlen virág«, csakhogy »marhai fárad-

ságba» kerül. »Elmésen bohóskodni — írja Köleseyhez — felette nem könnyű neme a bölcseségnek s egyik neme a legkomolyabbnak. S a mi *lourd* bölcsseink ezt vagy illetlennek fogják ítélni koromhoz, vagy nem lelik fel benne az elmének s frivolitásnak elég *saillj*át. A Csokonai *crimen raptusa* igen is hogy hangosabb röhögést indíthat. De én olyat nem írnék, ha ömlene is versem.« Ezért sok munkáját kénytelen felben hagyni évekig. A Snell aesthetikai művét könnyebben le tudná fordítani magyarra, de erre nézve is azt tartja, hogy »a ki az illet könnyen tudja, ne fogjon hozzá«. (2121., 2148., 2169., 2170. sz.)

S vajjon mikép ítélik meg nehéz fáradságát az írók és közönség?

Vitkovics a *Tövises és virágok* példányaiból többet elosztogatott Bécsben s fürkészte: mikép vélekednek Kazinczyról. »Itt — írja Vitkovics — publicumod nincsen. Csak a régít régtől tudják érteni, az újat se nem értik, se nem óhajtják.« Kazinczy nemcsak nem titkolja e véleményt, sőt némi dicsekvő hangon említi barátainak, így tevén föl a kérdést: vagy ő a hibás, vagy a kik őt nem értik. »Nur Plattheit, nur Alltäglickeiten! — kiáltja — a nélkül, hogy oda tekintenénk, hogy a nyelv ideálja és a perfectibilitas törvényei mit kívánnak, engednek. Engem az ilyen vád sem meg nem bánt, sem élessé nem teszen. De arra igen is tüzel, hogy *literatúránk s nyelvünk előmenetele gátlásainak ellenére keljek*.« Fazekas István és Sipos Pál is nyíltan megmondják neki, hogy verseit nehezen értik; Prónay Sándor pedig azt vallja, hogy fogsága előtt sokkal szebben irt Kazinczy. A széphalmi vezért azonban mindez el nem kedvetleníti, mert »ez az ítélet jól megfontolva a legszebb dicséret«. »Homályt és dagályt — mondja — a poétának nem kell keresni; de midőn csak az nem érti meg, a kinek az ilyen *új*, a kinek pedig *nem új*: megérti, könnyen megnyugtathatom magamat.« A görög anthologia epigrammái az emberi elmének leggyönyörűbb termékei közé tartoznak: tehát ha az ő epigrammái azokhoz hasonlíthatnak, egyáltalán nem akad fel azon, hogy némely olvasó nem érti azokat, holott új költeményei (Pászthory sírja, Biharnak két nagyja, A vándor és a hely geniusa) »sokkal jobbak«, mint az anthológiának némely darabja. Csak a kiválasztottak tartásák jóknak verseit: nem gondol a mások véleményével, mert másoktól többnyire »igen sanyarú ítéletet« nyer. Abban épen öröme telik, ha »érdemetlen olvasó hozzá semmi közét nem tartja«.

Annál nagyobb dicsérettel halmozzák el barátai minden sorát.

Kis János, mint már az előbbi kötetből tudjuk, a bécsi irodalmi folyóiratban a nyilvánosság előtt is magasztalta epigrammáit. Leveleiben ismétli véleményét újabbi epistoláira s görög izlésű epigrammjaira nézve is, azt mondván, hogy Proteus sem tudott könnyebben más-más alakká változni, mint a Kazinczy műzsája. »És — folytatja — mindenütt így otthon lenni, mint te vagy és ötven esztendőn túl oly elevenen, oly tüzzel írni, mint te írsz s oly sokféle képekkel festeni s minden vonást oly érzéssel lelkesíteni: a ki ezt nem csudálja, nem tudja, mi méltó a csudálatra.« Izlése most »még tisztább és feddhetetlenebb«, minden darabja valódi remek.

Többi barátai is hasonlóképp ítélnék műveiről. Berzsenyi nem is kíván mást olvasni, mint a Kazinczy epistoláit, a melyek előttte »mind új jövevények a szépek fényesb hajlékiból s az újság kecséit soha el nem veszlik«. Kazinczy képét a Schilleré mellé helyezi s még a Horatiusét szeretné közibök függesztetni, mert »ez a három egy«. Dessewffy J. minél többször olvassa a Marmontel fordítását, annál inkább megszokja az új magyar nyelvet. Meg is vallja, hogy ha még Kazinczy egy-két olyan munkát fordít: »készen lesz a magyaroknál is a szép társaságnak a nyelve«.

Teleki Sámuel gr., az »Erdély Bacója«, nemzetsége büszkeségének mondá őt. Helnczy Mihály a hozzá írt ódában »gyilkoló magasztalásokkal« illette, a melyek megpirítják s »nevetségessé teszik«. Rummy Károly (György a Wallaszky művének bírálatában¹ mint költőt és prózaíró-t első rangúnak ítéli Kazinczyt, a ki »a lyrában, epistolában és epigrammában egyaránt ragyog«, és a ki »a természet s a magyar nyelv szellemének legvalódibb ismeretével minden művében bizonyos jóleső simaságot (eine gewissenhafte Feile) kapcsol össze, s mint a rómaiak, francziák és németek tanítványa épen oly szerencsésen ültette át nyelvünkre Marmontel és Rochefoucauld, mint Gessner és Goethe műveit.« Rummy e bírálat fontosabb irodalomtörténeti adatait a Kazinczy *Tübingeni pályatírásából* merítette, miért is attól tartott Kazinczy, hogy rágalmozói előtt el nem kerülheti a gyanút, mintha önmagát dicsérné. Pedig — úgy mond — »szörnyű kín a celebritas«. Nem szereti, hogy nevét az újságokban annyiszor emlegetik, már csak azért sem, mivel »az írók tekintete nagyobbodván, a cultura rogy.«

¹ Annalen der Lit. u. Kunst, 1811. évf. (nov. füz.) 212., 213. lap.

Az akkori idők szellemére azonban mindennél jellemzőbb az a hír, a melyről Vécsey bárótól, a szatmármegyei főispántól értesül. »A főispán — írja Kazinczy Rumynak — feleségemet, a ki neki közeli rokona, üdvözöltetvén, hozzátette, hogy Kazinczyt nem üdvözli, mert az megyéje ellen pasquilt írt.« Nem sokára ez után olvasott is Kazinczy egy pasquilt a szatmármegyei követek ellen; büszkeségét nagyon megalázva érzé, írt tehát Vécseynek, a ki azt felelte, hogy azért neheztel, mivel a Vitkovicshez írott epistolában a gúnyolt Högyészi Högyész Máté Szatmárból való. Tehát részint e miatt, részint pedig azért ingerlődtek föl a szatmármegyeiek Kazinczy ellen, mert a szóban levő epistolában azt merte mondani, hogy ott Erdősi Sylvester János óta egy magyar író sem született. Högyésztől ugyanis azt kérdi a költő: »Poéta az úr?« — »Pásztoraink mondják, de nekik hinni nem merek« — feleli Högyész. Erre Kazinczy így folytatja:

»Oh szép! igen szép! *Úgy Szatmár ködéből,*
Melyben Sylvester óta volt, kikél.
 Tiszánk magyar dalt még öngyermekeitől
 Nem halla — — —
 Le lesz törölve e szenny majd általa,
 S büszkén fog árkán a zengő szaladni.«

Ime e sorok okozták Szatmármegye ingerültségét, pedig Kazinczy csak a pórias ízlést gúnyolta maró satyrájával, s esze ágában sem volt pasquilt írni. Azt akarta megmutatni, hogy az önmagával való elteltség s az idegen műveltség konok megvetése szárnyát szegik a haladásnak; a nép nyelvének s ízlésének gyermekes bálványozása lehetetlenné teszi a finomabb ízlés fejlődését s az újabb európai eszmék terjesztését. (2050., 2052., 2070., 2107., 2113., 2122., 2136., 2156., 2166., 2168., 2183., 2209. sz.)

De ha megszólták azok, a kik az írótól azt kívánták, hogy vakon dicsérjen minden nemzeti sajátságot s ne merje a világért se hánytorgatni a félszegségeket vagy épen hibákat: kitüntetés is érte Kazinczyt, még pedig az országgyűlésen. Midőn a magyar nyelv jogaiért kezdett vita javában folyt: Dessewffy József gr. egyik kerületi ülésen nyilvánosan megdicsérte őt, a ki a *Tübingai pályáírás*ban is bátran védelmére kelt nemzeti nyelvünknek. Ha fogsága meg nem rontja anyagi helyzetét, sőt ha még ezen túl is nem kell vala folyvást éreznie a sors mostohaságát: ő is óhajtott volna országgyűlési

követ lenni, hogy »egyes és bátor lelkiismerete által nevét tiszteltebe tehesse« s »tántoríthatatlanságának jeleit adja az egész haza előtt«. De a közpálya iránti hajlamát s ebben keresett örömét tönkretették kedvezőtlen körülményei. Tehát legalább némi kárpótlást talált a »meleg barátsággal«, a »királyi felséget gyakorló rendek gyűlékezében« hangoztatott nyilvános dicséretben. »*Kevélyebb* vagyok mint-hogy *vanus* lehessen; — írja Sipos Pálnak — rojt, pántlika, titulus, hivatal nem óhajításaim — sőt olyanok nyerték el ezeket, a kikkel pirulnék egy lineába állani. De te íteld meg, nem kevélykedhetem-e azon szerencsémén, hogy decemberben gróf Dessewffy József szabolcsvármegyei követ a diactán a magyar nyelv dolgában perorálván, nevemet a *populus rex* (Virgil) előtt elzengette. *Laetus sum laudari a laudatissimo viro*, ezt mondhatom el Ciceróval.« Azért örvend kivált e dicséretnek, mert a magyar írók közül egyedül őt nevezte meg Dessewffy. Versben is kifejezi ezt az örömét, midőn Horvát Istvánt Dessewffynek ajánlja:

Az én nevem itten az országló nép
Gyűlésében zenge ajakidról! a te ajakidról.
Oh nem várt ragyogás! oh kedves zengzet! Ez egy fény,
Es egyedül ez az, a melyért ha szabad vala vágynom,
Vágytam volna; kevély lélkem pulya díszre nem ásít.

Barátjai mindnyájan osztoznak örömében. Cserey Farkas azt írja, hogy »ez igazán fény a tárgyra nézve is, a melyben említettett, arra nézve is, a ki említette, és azokra nézve is, a kik előtt említettett.« Cserey Miklós is melegen üdvözlí ez alkalomból, de a nyilvános dicséretet nem tartja sem váratlan, sem rendkívüli dolognak. »Szégyen volna Magyarországnak — úgy mond — ha elmellőzné azokat, a kiknek a nemzeti nyelv előmozdítására és a szép gondolkodás terjesztésére nézve kitetsző érdemei vannak. Mindazonáltal azt tartom, hogy Erdély ha jobban nem, legalább úgy becsül tőgedet, mint Magyarország, s tapasztalni fogod, ha egyszer időt vészsz magadnak közinkbe jöni.« (2112., 2132., 2136., 2139., 2141., 2142., 2143., 2146., 2153., 2176., 2197., 2222. sz.)

Kazinczy úgy hitte, hogy nevének az ország rendei közt való említése vezéri tekintélyének mintegy föltétlen elismerése. Ezt kívánta fentartani továbbra is részint azzal, hogy epistoláit egy kötetben, részint, hogy fordításait hat kötetben kiadja. Az előbbi szándéka sohasem valósult meg; emez csak három év múlva. Érdekes, hogy

e kiadást a hatodik kötettel akarta kezdeni, a melyben a *Bács-megyeinek gyötrelmei*, *A vak lantos* és *A repülő szekér* jelentek volna meg először, azért, mivel e kötet »leginkább publici saporis«. Csehy József azt ajánlá erre vonatkozólag, hogy hirdessen Kazinczy előfizetést úgy, hogy csak a vagyonosabb közönséget szólítsa fel aláírásra, de senki se írhasson alá ötven példánynál kevesebbre, a melyeknek árából a fele részt az aláíráskor, másik felét pedig a példányok szétküldésekor kellene megfizetni. Ő mindjárt késznek is nyilatkozik arra, hogy az első ötven példányra összegyűjti a szükséges költséget, s csakugyan küld is e célra Kazinczynak száz forintot, a melyből harmincz két barátjától, hetven pedig tőle magától való. Így lehetne lassankint a »magyar olvasó közönséget szaporítani s a közöny jegét megtörni.« (2184., 2242., 2251., 2252., 2257. sz.)

Bizik is Kazinczy, hogy a buzgó Helmezy előbb-utóbb módját ejti az egyveleg fordítások kiadásának. E mellett azonban más jelenések is reménynyel töltik el szívét.

Kis János már előbb megpendítette egy magyar költői anthologia eszméjét s most újból ismétli azt, nemcsak, mivel az ifjúságnak igen nagy szüksége volna az ilyen segédkönyvre, hanem azért is, mivel »jobb költőink munkái nem is találhatnának mindenütt«. Az anthologia szerkesztésére legalkalmasabbnak itélné Kazinczyt, a ki »a legtisztább ízlést a magyar literatura ismerésével oly szerencsésen« egyesíti. Kazinczy azonban e tervre semmit sem válaszol, pedig ha más nem, a gyakorlati szükség valóban igazolta volna e terv érvényesítését. Annál jobban megörvendezettette a széphalmi vezért az a tudósítás, a mely szerint Vida László 600 frtot ajánlott fel egy pályázat jutalmául, Szemere Pálra bízván a kérdés kiválasztását és fogalmazását. Szemere ez ügyben mesteréhez folyamodik, megjegyezvén, hogy véleménye szerint leghelyesebb volna oly kérdés kitzúzása, a mely »az újítás tudatlan ellenségeit meggyógyíthatná«. Kazinczy örömmest osztozik a Szemere felfogásában s legott körvonalazza is a kérdést, hogy először: »Szabattassék a magyar nyelv egy tökéletes nyelv ideáljához« s adassék elő: »mivel bír a magyar nyelv, a mivel más nyelv nem bír, s mivel nem bír, a mivel más nyelv bír s ennek is bírnia kellene«; másodsor: legyen a pályázó különös figyelemmel nyelvünk történetére s vizsgálja a nevezetesebb írók érdemeit és fogatkozásait a nyelvújítás szempontjából. (2042., 2054. sz.) Ugyan-

ekkor Kulcsár István is 300 frtot tűzött ki egy hasonló kérdés fejtegetésére.¹ Nagy örömet szerzett a jobb érzésű hazafiaknak Kulcsár István másik tudósítása is, a mely szerint b. Fischer István egri érsek és főispán elhatározta, hogy 1812. júniusától kezdve a megye »minden belső ügyeit magyar nyelven folytathassa«.²

Nagyra veszi Kazinczy, hogy Teleki László gr., Somogymegye főispáni helytartója, a magányban elvonulva élő Berzsenyit a megye táblabírájává nevezi ki. Dicsekedve emlegeti, hogy midőn a gróftól helytartói székébe ünnepélyesen beiktatták: Sárközy István a rendek szeme láttára megcsókolta a költőt, mint a Kazinczy meghitt barátját, a kiről annyi magasztalást hallott, jóllehet művei még csak a beavatottak előtt kéziratban voltak ismereteseek. Ugyanekkor este Prónay Sándor báró pedig a fényes gyülekezet jelenlétében Berzsenyit mint költőt üdvözölte s így a szellemi működéssel szerzett érdemet nyilvánosan is megjutalmazta. Még sokkal fontosabb annak a tizen-négyszázötven forintot adtak össze a Berzsenyi költeményeinek kiadására. Nem minden pirítás és szemrehányás nélkül kérde Kazinczy Prónay Sándortól ez adat fölemlítése után, hogy: »ki tett valaha ennyit nagyjaink közül? Ha nagyjaink akarnák s ha tudnák, mely igyekezet érdemel elősegélést, most nem ott állnánk, a hol vagyunk.« (2197. sz.)

Ócsai Balogh Péternek, a zólyomi főispánnak ajánlata szintén figyelmet érdemel. Balogh ugyanis azt ígérte Kis Jánosnak, hogy ha Kis a Horatius többi epistoláit is lefordítja, ő semmi költséget nem kimél, hogy a »dicső« fordítást pompásan kiadja. Szintén biztató jelenség, hogy Szalárdi Jakkó László főhadnagy a magyar katonadalok összegyűjtésén buzgólkodik; Virág Benedek folyvást írja a *Századokat* Kölcsey sonettekét ír, Szemere és Horvát István pedig nyelvünk törvényeit kutatják. Nem kevésbé fontos körülmény, hogy a történeti emlékek összegyűjtése is újra kezdődik a Rumy Károly György *Monumenta Hungarica*jával, a melyből Cserey Miklós egymaga negyven példányra gyűjt előfizetést. Szóval — mint Cseh József, a külföldön élő katona, is észreveszi — »literaturánk napról-napra gyarapodik s existenciánkat erősebb lábra teszi.«

Kazinczy is úgy látja, hogy immár véget érnek a készülődések,

¹ Hazai és Külf. Tud. 1811. évf. (júl. 3-ki) 1-ső szám.

² U. o. 1812. évf. (febr. 15-ki) 14. szám.

s megkezdődik a haladás, mikor a műveltség napja nemcsak a kiválasztottakra, hanem a nemzet egészére is szór néhány gyújtó sugárt. De erre első sorban az szükséges, hogy nagyjaink meg tudják különböztetni »az értelmes írókat a nyomorúltaktól«, s meg tudják érteni, hogy »nem a Czinkéknek van igazságok, a kik bennünket vissza óhajtanának vinni, holott előre kell törekednünk, hanem azoknak, a kik tudják, hogy az emberi elme soha meg nem állhat, hanem mindég progressióban vagyon, s hogy a szélesedő ideák a nyelvet is szélesítik«. Így aztán »valaha végre megindulunk mi is, holott eddig még mindég *készülőben* valánk«.

Dr. Váczy János.

2033.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Dr. Szent-Györgyi Úrnak Debreczenbe.

Kedves barátom! Megbocsáss hogy Néked nem egyenesen postán, hanem harmadik kéz által írok. De most nem kellene soha postára költenünk. Én ugyan kerülöm valamikor lehet, nem csak fősvénységből, hanem még más okokból is. — Engedd mondanom, hogy Jún. 18d. fiam leve, kit Jún. 19d. Pataki Prof. Nagy Ferencz Úr által Marcus Aemilius Franciscus névre keresztelteték. Az utolsó név csak olyan mint a' Moszkváknál az Alexander *Paulowics* Paulus *Petrovics*. A' két elsőt akarom hogy minden subscriptiójiban eggyüvé foglalja, 's csak a' beszédi nevezésben hívattassék Emilnek. — Sokaknak ez a' különfarozás nevetségesnek fog tetszeni. Itélni 's megítélni kinek kinek szabad. De miért ne nyúljak én akkor a' széphez, mikor a' széphez nyúlni csak annyiba kerül mint a' rúthoz vagy a' közönségeshez, legalább a' mindennapihoz? Herdernek is van eggy fija, a' ki Emil nevet visel, 's Pipsz Dessöffy a' magaét Marc-Aurélnak keresztelteté.

Hogy az öldöklő Angyal a' te küszöbeid előtt elméne, azon, edes barátom, úgy örvendek, mint legszívesebb barátodnak illik. Sokáig nem vala nyugtom, midőn azon szerencsétlen gyűlésnek híre hozzánk eljött. Gen. B. Vay írta meg azt nekem, de elfelejté mellé tenni, ha Te elégtél e. Azután mástól 's Kölcséytől is vettem tudósítást, 's ő sem szólla rólad. Végre az az érdemes barátunk írta-meg tudakozódásaimra, a' kinek kezéből ezt veszed.

Felégem bába nélkül szült; még 3 hét múlva várta a' kis vendéget. De olly szerencsésen, hogy szerencsésebben még Ő Felségét a' Római Királyt sem szülte-meg Felséges anyja. — 'S mind a' fiam mind az anyja könnyen vannak. Élj szerencsésen kedves barátom, 's vedd kedvesen sietve tett jelentésemet. Ajánlom magamat becses barátságodba.

Széphalom, Jún. 20d. 1811.

[Megjelent a «Kazinczy-lev.» III. kötetében.]

2034.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Júl. 6d. 1811.

Tisztelt barátom!

Sietek általadni Neked azon Epistolámat, melyben Neved előfordúl. Harmad napja hogy azt vettem. Bizom becset nem ismerő barát-ságodhoz, hogy Nevednek említését nekem balúl nem veszed: és ezt annyival inkább merem most reményleni — most, midőn Pesti barátim azt írják, hogy ezen Epistolám Virágnak, a' Poetának, 's Pesti barátimnak ítéletek szerint minden egyéb poetai próbáimat felül múlja. — Én magam ezen értelemben nem vagyok. Minden érdeme ezen poetai tréfának az elevenség — a' Horatius *Ibam forte via sacra*-jának talán nem épen szerencsétlen követése — és az, hogy benne talán minden, minden, motiválva van. Azonban barátim és a' Publicum lássa, darabjaimról s erről is mit ítél. Felette kedves volna nekem érteni, hogy hát Te róla mit tartasz, és hogy szabadságomat legalább bizodalomért, balra nem magyarázod.

Vetted e már azon leveletem, melyben Neked az Eperjesi postán letenni hagyott csomómban a' Kis által fordított Horatiusi Epistolák első könyvét megküldöttem, 's Marcus Aemilius fiam születését bejelentettem?

Én ma végzém el Catilinámat, az az a' Sallustius első része fordítását. Utolszor ez a' munkám 1807ben, Novemberben vala kezemben. Most újra dolgoztam, 's szóról szóra összevetettem a' Szent-Györgyi fordításával, melynek megismerem érdemeit, de róla kéntelen vagyok azt is mondani, hogy Auctorát nem kevés helyeken épen nem értette, melly előtttem annál megfoghatatlanabb, mivel ezt nem a' kétséges helyeken tapasztalám.

Hogy Aug. 25dikén Fels. Császárnénk neve napján Pozsonyban Diactánk lesz, azt Te nem fogod tőlem érteni. De azt sem tartod szükségesnek, hogy kimondjam reád nézve mit óhajtok. Édes barátom, Kávinista ember vagyok, még pedig, a' mint tudod, igen buzgó: de ha ez meglesz, még pedig Zemplény részéről, Misét fogok supplicatio képen mondattatni érte. Élj szerencsésen. Ajánlom magamat nagy tekintetű barátságodba.

minden tisztelőidnek leghívebbike:

Kazinczy Ferencz mpr.

Φοβεροτατῶς adverbium in gradu superlativo vocis tremendus. Ezzel az új Görögök épen úgy élnek a' conversatiókban, mint a magyar: rettenetesen, és a német: schrecklich!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4. r. 32. sz.]

2035.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Júl. 6d. 1811.

Igen kedves barátom!

Itt Vitkovicshez írt Epistolám, minthogy megtörténhetik, hogy Pesti barátink ezt az Úrnak meg nem küldötték. Ha megküldötték, méltóztassék ezt Kenderesy Mihály Úrnak küldeni az én novembem. Vitkovics azt írja, hogy Virág és az én Pesti három barátom ezt minden poétai műveim között legelsőnek tartják. Én velek egy értelemben nem vagyok, és ha ebben érdemet kell keresnem, azt az elevenségben — a' Horátz Ibam forte via sacra követésében és mindennek, mindennek alkalmasint tökéletes motiválásában találnám. Vitkovics 1809-ben arra kért, hogy neki írjak valamit, melly hirdesse, hogy egymást ismertük, legalább azért érdemlem ezt, ugymond, mert én vagyok az első görög vallású. a' ki magyarul írt. Ezt választám tehát themául, 's így leve a' darab.

Szentgyörgyi Gellérd kiadta Sallustiusának első részét. Dugonics és én is fordítánk Sallustot, 's hárman egyikünk sem tudta a' másik felől, hogy ezen dolgozik. Én nem akartam első lenni, Szentgyörgyitől azt várván, hogy az ő fordítását használhatom. Megvallom, az kevesebb mint magamnak ígértem. Ma végzém-el épen Sallustiusom Catilináját, az az az enyémnek összevetését a' Szentgyörgyiével. Nehezebb munka Classicust fordítani mint a' próbálatlan gondolja. Én nem csak a' Szentgyörgyiével, de a' magam régi-beművel [!] (azzal mellyel utolszor 1807. dolgoztam) sem vagyok megelégedve, 's kénytelen valék most újra dolgozni. Júl., Aug., Sept.-ben Jugurthán esem által, 's akkor nyomtattatom in folio igen pompásan. E' czél miatt az Úrhoz intézek egy kérést:

Méltóztassék M. Vásárhelyre bé-menvén a' Gr. Teleki Sámuel Bibliothecájában előmutattatni a' Spanyol Ibarrai kiadást. Sallustot Spanyolra Don Gabriel Királyi Hercege fordította 's olly pompásan adta-ki, hogy azt nem győzi magasztalni, csudálni Európa. Ezek volnának azok, a' mellyeket eránta tudni kívánok.

1.) Millyen nagy a' papirosa? Ezt az Úr úgy jegyezhetné meg, ha levelének papirosát a' könyv' papirosához mérvén, kimutatná, kijegyezné, hogy az mennyivel hosszabb és szélesebb mint az Úr levelének papirosa.

2.) Le kellene írni az egész titulust.

3.) Feltenni a' pag. titularis után mi következik: Dedicatio e, Praefatio e? 's mi az után végig a' könyvön, t. i.: Catilina, Jugurtha, Fragmentumok, Nóták.

4.) Sallust csak Spanyolul e, vagy deákul is? és ha mind a' két nyelven, a' deák mellette van e vagy alatta a' Spanyolnak? 's ugyan azon paginán e, vagy vis à vis két paginákon?

5.) Catilinában hány sor van egy paginán? s' írjon le az Úr egy egész sort, hogy tudhassam, mi fér egy sorba. Sőt tégyen az Úr egy kis szelet papirosát egy kis o vagy n vagy lábatlan és száratlan betűhöz, 's jegyezze-ki, mely nagy a' betű.

6.) Van e Cuprum? hány? 's pagina hac et hac mi van a' Cuprumon. Van e charta geographica.

Hány paginára fért Catilina? hányra Jugurtha?

Kérem az Urat, méltóztassék ezt a' legképzeltetőbb micrologiával teljesíteni.

Felelet a' Május 20dikán írt 's Juniusban írt levélre.

Ki az az Ujfalvi Cristina? leány e? Asszony e? hány esztendő? szép e? ki leánya, felesége? Mit ír versben? —

Feleségem leány kora olta hárfát kezébe sem vett többé. Most már csak énekel, és azt is igen ritkán. Hangja valóban olly zengő, olly lágy, hogy vétek magát legalább velem többet nem hallatni.

Thom Jonest csak Brünben olvastam, mint Don Quichotot csak Budán 1795. Mind a' két könyv isteni költemény. Most jó nekem Gullivers Reisen, melyet ez idén nyomtattak Bécsben. Gyermekségem olta lángoltam ezt megkapni, 's csak az idén fogom.

Melly *bájosok* lehetnek azok a' Decoratiók! Melly felette könnyen kielégíteti magát Kolozsvár!!! Itt az a' hír, hogy nem Rh[édey] László, hanem -né protegálja a' német játszókat.

Az Arcadii Epistola nem Vitkovicshez, hanem egy kánonokhoz van írva.

Ki az a' Lázár István? Nem egy igen öreg Úr e?

A' Nini Sonettje homályos ugyan, de magából feslik-ki. Petrájának sok Sonettje épen azért homályos, a' miért ez — magá-

nak költő a Költő, nem másnak. Mások **ha tudják a' történetet**, ezért még inkább szeretik. Mintegy tulajdon szobájában, tulajdon Gluth-jában látják a' költőt és nem ott, a' hol magát látni hitte.

Ürményi még a' Hungarisatio mellett is tiszteletes maradhat. Őtet arra a' szóra csak az a' neheztelezés vihette, hogy *dolgai elmaradnak*. Pedig azoknak nem szabad a' hungarisatiók miatt elmaradni.

Hunyadi, Pázmány etc. nem voltak Austriaeusok. De annak a' földnek fiai voltak, melly most egész Europa által ausztriai földnek nézettetik, és így Hormayrre én ugyan nem neheztelek ezért.

Ezeket a' Májusban kezdett 's Júniusban végzett levélre válaszképen. A' Herder Pályairásait most nyugtatom Sallust miatt.

A' mi Lajoskánk dicséretes examenjén szívesen örvendek. Mondja ezt az Ur mind magának, mind a' kedves Grófnénak, és Lajost érette csókolja az én nevemben is. Kedves nekem azt látnom, hogy a' mi kis barátunk úgy nevededik, hogy valaha díszit hozzon a' Hazára.

Eddig Andrásfalván azon levelem, mellyben Lajosnak jelentettem, és általa a' mi kedves Grófnénknak, hogy én Jún. 18d. egy szép fiú atyja lettem, és hogy az 19d. Prof. Nagy Ferencz által Marcus Aemilius Ferencz nevet kapott. A' Grófné keresztanyja a' kis Emílnak.

Dayka e' holnapban nyomtattatik, ha igaz a' mivel Vitkovics bíztat.

E' pillanatban érkezik a' Jún. 19diki levél. Az a' hír, hogy végre megkerült R a p h a e l, nekem képzelhetetlen megnyugtatósra válik. Hol heverhetett esztendőig? Mányoki felől nem tudok egyebet, hanem hogy Rádayt festette 's Lengyel Királyi festő volt. Hubai nem követője Gessznernek, hanem Gessznernek statuáját eltördelte 's kettőből csinált egy újat. Fertelmes Plagiárius és ízetlenül édes fecsegő. Gesszner és Kleist nem festettek életlen dolgokat; ők nagyon staffirozták a' tájfestési darabokat. Valóban a' közlött vers: mint leng egy játszai szél etc. szép, igen szép darab.

Lolotte nem marad-el. De én elkinzom barátimat a' várakoztatással. Mikor valami nagyot akarok, akkor leginkább.

Ölelem az én barátimat, a' jó Grófné kezeit szent tisztelettel csókolom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2036.

Vay Ábrahám — Kazinczynak.

Bán 10. Jul. 1811.

Édes Ferenczem!

Új Hazámból Berkeszről ide meg érkezvén, a' háznál senkit nem tanáltam; melázva hányván az asztalon levő írásokat, egy Leveledre tanáltam, mellyet Ipámnak irtál: azt gondoltam, mivel az asztalon hevert, hogy ebbe titok nem lehet, — egy szóval, mivel Leveledet különben is örömet olvasom, ezt fel nyitottam. -- 'S mit láttam benne Kedves Barátom, képzeld mit láttam? Láttam hogy még téged is lehet rosszul informálni, hogy téged is meg csalhat, ha collisióba jön két kötelességed. Szeretted mint igen Kedves Barátodat G. D.¹ 's örömet hiszel ennek mentiségére, leg alább kis rosszat arról, kit különben tisztelni is tudtál. Azt hiszem, hogy te, irántad való Barátságom, és leg biztosabb barátságom jeleül fogod venni tőlem, ha midőn látom, hogy eltévesztettek, fonalat nyújtok, melly ki vezessen.

Az Atyám szereti a' jó móddal kereselt pénzt, az igaz (néki egyszerre 6 élő Fijai voltunk) — de előbb meg veri Napoleont ezerszer az Észak fagyos Népe, mint az én tiszteletett érdemlő Atyámat alacsonyúságra indíthatná csak egyszer is ezen indulatja: erről én, én, Fija állok tanúba, életemmel is felelvén.

Az én Atyám házánál tsinálták ugyan elsőben a' repartitio Sceletonját, de a' melly Circulusba a' meg alapítódott, Zaboltz részéről csak a' második követ vólt jelen.

Minden követnek perfecta obligatioja is az, hogy Instructioja értelme szerint Vármegyéjét a' terhektől óltalmazza; — nagyon sajnállanám, ha a' Zemplényi Abligatus Urak e' részben éppen nem tettek volna eleget kötelességeknek.

Egyébb aránt, különben is azt tartom én, hogy sokan a' gúnyoló Törpék között, kik örömet látnak a' Szép leg tökéletesebb Idealját is Otsmánynak, kevésbé lesznek interessalva Zemplényért is, mint a' felették egy néhány legioval lebegő Vay.

Borsodban Atyámmal illetlenséget senki sem tett, — de ugyan kérlek Édes Ferenczem, kérdezd meg tsak ön magadtól, ki is tett volna? —

¹ Gr. Dessewffy Józsefet.

Zaboltsba pedig nagyon kívánnám, hogy meg jelennének azok, kik itt most nagy czíhelessel hajtják az oroszlányt (mivel tsak nyomát érezik), hogy látnám, el bírnák é annak tekintetét is?

Mindenek felett tsak a' fáj nékem, hogy a' kit én valóban tisztelve szerettem, annyira jutott, hogy Vármegyéket zendít fel az ellen, kivel maga személyesen nem birt. Én el halni a' nemes Viadalba tudnék, de kóduilt erővel győzni sem. Érted tudom kire czélozok. — Pá Édes Ferenczem, lásd ezen levelemből is hogy

Neked

szíves Barátod

Vay mpr.

Leg főbb vágyódásom a' volna, hogy Vasárnap Patakon láthatnálak.

Kivül:

Monsieur Monsieur François de Kazinczy, à Széphalom.

Lassan a' fel bontással!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 29. sz.]

2037.

Szentgyörgyi Gellért — Kazinczynak.

Tekintetes

Széphalmi Kazinczy Ferencz Úrhoz.

idvezlő szíves Felelet.

Halmos öröm tölté szíved' Széphalmi Barátom!

Mint hírül leveled tegnapi délkor adá.

Halmos öröm: Társod kedvedre fiat hozza nem rég,

Hogy nemzetséged legyen ez által örök:

Halmos öröm, melyet tsak Atyák éreznek egészen,

Más pedig a' ködben képzei: azt-is alig.

Negyven nyoltz órával előbb történt születése,

Hogysem Sallustom tiszteletedre mene.

Illy örömid közt is, mondod, gyönyörködve fogadtad,

És kilested némelly fő's jelesebb helyeit,

* A levél zárlatán ketté tört piros pecsét.

A magyarázásban mi különbözön benne közöttünk;
 'S úgy látszik, mondd: Te szabadabban teszed.
 Rostáld-meg, kérlek, 's ha konkolyt lelsz, szedeged-ki,
 Mindenkor leszek nagy köszönettel ezért.
 Vissza viszem tollam', 's szóllok még új örömedről,
 Mellyel gerjeszté a' kegyes ég kebeled'.
 Aemilius Márkkal szaporitván Nemzeted ágát.
 Óh legyen e' kiseded nyomdokidon követőd!
 Hogy mit az Attya Hazánk' 's nyelvünk' diszére serényen
 Mivelt, szint' abban gyors legyen a' fia is.
 A' Duna' és Tisza' négy partján szemlélje Fiadban
 Oszlopod' emlékül a' Magyar Év valaha!
 Melly látván Fiadat, mondhassa: Kazinczy Ferencz-él
 E' jeles Ifjában tettei 's vére szerént.
 Sőt a' Rajna, Tybris, Togus' környékei hallják,
 Hogy lelked kis Márk Aemiliusba szorúlt:
 'S mondjanak egy szívvel szülő Anyyára-is áldást,
 A' kit is én mostan tisztelek ismeretlen.
 Ezt felelet képpen küldé Szent Györgyi Barátod,
 Kivánván mindég élni, kimúltni is az.
 Budán Juliusnak 12dikén 1811.

Jankovits Miklós úrtól a' ki tíz napi súlyos és veszedelmes
 betegségéből Phisterer' orvoslása, és az Ur' kegyelme által most
 lábadozik-fel, tellyes tisztelet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2038.

Csehy József — Kazinczynak.

Braunsdorf 12dik Julii 1811.

Kedves barátom!

A sok exercirozástól majd időt nem vehetek, hogy 2dik Majusi
 leveledre felelnék. Korán reggel úgy lenyargalja és kilármázza az
 ember magát, hogy egész nap tikkadt bele. Ma éppen essőzött, 's
 gyakorlásaink felbe maradtak.

Előbb felsőges Sonettedet égig kell magasztalnom, ennél sem
 Petrarca, sem Metastasio szebbet nem csinált. Mennyi érzés, mennyi

festés, melly remek praecisio van benne! Gerjesszen a' hazai Poesis' geniusza még több ilyenekre!

Kisnek Horátfát és Virág' újabb poemájit, ha a' mint szándékozzon, ősszel haza mehetnek, olvasni fogom. Mind a' kettőtől sokat és szépet várok.

Most merő katonai olvasásban vagyok elfoglalva. Divisio-Generalisunktól FmLt. Marquis du Chastelertől kaptam a' napokban egy igen derék militaris munkát, az 1799diki táborozásnak historiáját, melyet Marquis du Mans adott ki ilyen cím alatt: *Précis des événemens militaires de l'an 1799*. Előadása kellemetes, 's közben becses hadi maximákat fedez fel.

Generalis Chastelerről már tettem emlékezetet levelemben. Mint bátor vitézt, mint hőles hadvezért régen ősméri ötlet Európa. 12 seb ronesolta testit, mellyeknek egy részét még [a] Török háborúban kapta. Az 1799diki győzedelmes háborúban Suwarownak quartélymestere volt, ő intézte a' táborozást. Miket lett Tirolisban a' múlt háborúban, tudva valók. Mivel ennek előtte mindég a' Genie-Corps-hoz tartozott, könnyű elgondolni, hogy mély tudománnyal bír. valahányszor még társaságában voltam, mindég sokat tanultam beszédjéből. Nemes foglalatossága neki a' rajzolás, még pedig nem csak architectura vagy situatio, hanem historicus előadások, kiváltkép ütközetek', csaták ábrázolása. Azok az ütközetek, mellyekben megfordult, és részt vett, meg vannak saját keze által. Lehet azokon interessan charactereket, bizzarre groupérozásokat, mint magán az ütközet helyén, látni. Egy képen ábrázoltatik Suwarow egy ingben, gatyában, csudálatos kalappal, rossz kozák lovon, kancsuggal lova farát üti, 's egyszersmind Gen. quartély mesternek parancsolatot ad. Máshol a' vörös pandúrok tartnak posztot, sütnék főznek. koppasztyák a' tyúkot. etc.

Chasteler a' magyar nemzethez különös hajlandósággal viseltetik. Magyar könyveket olvas, megvannak neki Kisfaludi munkái, 's t. Hidd el barátom, kevés ilyen Generalissa van a' Monarchianak.

Báró Apornak energicus szava mindeneknek tettzett, a' kiknek elbeszéltem ezt az esetet. Be illik erre a' derék emberre Horatius odája: *Firmum ac tenacem propositi virum — non multus instantis tyranni mente quatit solida*. A' Banco Czed. patensel sok Vármegyék felakadtak. Most hallom, hogy Nyitrából négy főbb embert *ad audiendum verbum regium* Bécsbe citáltak miatta. Azért a' Vármegye megrémülvén, bevette a' patenst. Pozsony még eddig tartotta magát.

A' Status Creditjének oly nagy leszállása sok zűrzavart okoz a' privátusok' dolgaiban is, a' kereskedésben, adás vevésben nincs biztonság, azért a drágaság nőttön nő. *Aetas nostra, pejor, avis mortura progeniem vitiosiore.* Igaz biographiája a' bancóknak.

Kresznericsnek levelit a' mint kívántad, által küldöm, hogy gyűjteményedben foglaljon helyet.

Kresznerics a' többi közt derék antiquarius és numismaticus is. Szép collectiója van régi pénzekből.

Az itt való plébanusnak van egy régi magyar aranya.¹ esztendő nincs rajta. Ha az aranyok most oly drágák nem volnának, megvenném tőle, de most egy Császár arany 70 ft. B. czéd. ezen a' tájon.

Ha a' Statusnak módja lesz valaha a' papíros pénz helyébe pengőt substituálni, a' mi második banqueroute nélkül meg nem fog esni, úgy tartom, hogy az adás vevésben való aequilibrium' helyre állítására, vagy is inkább a' régi nivóra való hozása végett szükséges lesz az egész pénzbeli Systhemának elváltoztatása, -- eltörölni a' forint' és krajczár' nevit 's más neveket 's más számtartást hozni el, vagy a' francziákét bevenni: *francs* és *centimes*. Mert a' köznép a' névhez ragaszkodik. Tapasztalni fogjuk azt a' beváltó forintat.

Megbotránkoztam a' beváltó czédulák patensában azon, hogy a' magyar dohány kiviteléért a' harminczadot pengő pénzben kell fizetni, 1) nem méltatlan teher é ez a' hazai industriára nézve, 2) nem új ösztöne é ez az ágiotálásnak?

Minap jártomban a' virágos rétekben gyönyörködván, az jutott eszembe, ha nem szép volna é nagy Urak kertjeikben virágokból különbféle figurákat *en mosaïque* ábrázolni. A' virágokkal a' színeknek minden nuancait ki lehetne adni. Ez oly forma képezés volna, mint a' Belga szőnyegeken látni. A' virágoknak külön kis ládákban kellene ültetve lenni.

Még egy gondolatom van: a' kardomra egy deviset akarnék vágatni, hanem csak egy két szóból állót. Mondj nekem valamelyet, még pedig magyart.

A' háborúnak elveszett megint a' nesze, ha valakinek a' kanyarodásokban nem fizamodik ki a' nyaka, más szerencsétlenség nem érheti.

¹ Csehy itt tollrajzban közli az érem mindkét felét; első oldalán: *Ladislaus D. G. Hungariae*, másik oldalán *Ladislaus Rex* főlirással.

A' derék Superint. Schmidts alig ha nem Teschenben lakik, de az ide messze van. Azonban lesz talán módom benne a' Bécsi Annalokat valahol kinyomozni, 's benne recenzióidat megolvasni.

Élly leg jobb egészségben, kívánja igaz híved

Ment.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában; M. Irod. Lev. 4r. 46. sz.]

2039.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom, Júl. 15d. 1811.

Érdemes barátom!

Tudván hogy kedves barátunk 's rokonod Krasznán múlt, 's nem tudván, hogy ottan meddig múlt, addig halasztám Hozzád levelemet megírni, míg tőle tudósíthatni fogok, hogy leveleim borítékjaira Vezeték 's kereszt neved mellé mit tégyék! — mert tudtam hogy familiátoknak Rajtad kívül is vagyon Miklós-nevű tagja. Azt a' várt útasítást ezelőtt öt nappal vevém, de levelemet ismét elhalasztám megírni, hogy abban arról is tudósíthassalak, hogy a' ma publicált második *sokpecsétű* Parancsolat mit hozott és általunk miképen fogadtatott. Vedd tehát ezt a' hírt:

Elterjedvén hire, hogy V. Ispánunkhoz ismét érkezék egygy olly módú parancsolat, mint az vala, melly Marc. 15d. olvastaték-fel, *mindenek és igen nagyon* megijedtek. Én ezeknek számokból való voltam, még pedig annyira, hogy nappal kevés, éjjel semmi nyugtom nem vala. Sokfelét képzelgeténk, találgatánk; de ollyat valamit, mint a' mi a' parancsolatban volt, épen nem. Gyűlésünk olly számos volt, hogy sok Vármegyéje van az Országnak, melly Generális Gyűléseiben is kisebb számmal gyűl fel, — ez a' miénk csak Particularis volt. Én a' Praelatusok oldalán, az az, a' V. Ispánnak jobbja mellett, 3dik ültem, úgy, hogy köztte és köztem csak Gróf Klobusiesky Vincze és Boronkay Sigmond Úr ültek. Az ábrázatokat mély elsüllyedés és bohó gyermeki könnyűség foglalta-el, két tökéletesen ellenkező indulat' jelei. Azalatt míg sokan rettegő hallgatásban ülének, némellyek nyavalyásan ehmeskedő szokat ejtegettek, 's péld. ok., mosolygottak a' parancsolatnak olly igen gondos elpecséltésein. — Elolvastatván a' parancsolat, elvégeztetett, hogy currentáltassék; és semmi egyéb ezen felül el nem végeztetett. Én csak hallgattam, 's pszichologiai

jegyzéseket gyűjtöttem. Sokára sem esvén semmi szó, sőt már más tárgyra akarván a' V. Ispán és Notarius szállani, kérdém a' szomszédomat, Boronkayt, ha hát rescribálni nem fogunk e? Ez azonnal 's mintegy megszeppenve, hogy majd elfelejtette volna, a' mit elfelejteni nem kell, elmondta a' kérdést. Szóltak is reá, nem is. Innen érezheted a' rettenetes nagyságát, mellyben a' parancs felolvasatásáig minden vala; a' helyett hogy érezni kellett volna a' csapást, azt érzették, hogy ez nem vala olly nagy mint a' mit vártak; épen úgy, mint a' ki azt várja hogy kerékbe fogják törni, 's azt hallja, hogy csak fejét veszik. — Eggy két koponya (mert az ollyat nem lehet főnek, fejnek, nevezni) azt mondá, hogy repraesentálni haszontalan, nem lesz sikere, és így *minek?* Én a' bolondot el tudom tűrni, ha tudatlanságból bolond, 's csak a' ravaszt és gonoszt nem szenvedhetem. A' nélkül tehát hogy felkölttem volna, perorálás hangja nélkül, hevülés nélkül, előadtam, hogy ez a' Rendelés még a Mart.ban publicált Patenst is szűkebb korlátba szorítja, 's arra valónak látszik, hogy a' mához egy holnapra elkezdendő Diaeta se segíthessen rajta, consequenceknek kell lennünk, 's ha Mart.ban repraesentáltunk, repraesentáljunk most is, 's azzal rekesztettem bé szavaimat, hogy a' Magyar inkább érzi a' maga törvényeinek 's szabadságának megrontását, mint az erszény megcsönkülését, noha ez is így felette érezhető. Azt végezték, hogy írjunk fel tehát, 's a' Gener. Gyűlés Aug. 12dikére rendeltetett, midőn Fő Ispánunk megjelenend, hogy a' Dietai követe az ő jelenlétében megválasztassanak. — Nem teszek semmi Glosszát az elbeszéltekhez.

Ebéd után Pest Vármegyének azt a' Felírását olvastatta velem egy ismerősöm, mellyet a' M. Cancellariához írt az a' Vármegye az eránt, hogy törvénnyel ellenkező parancsolatot nem kell vala expedálnia. Ezt tőlem fogod venni.

Sonettóm, mellyet Pesti barátaimmal két más Sonettómmal együtt közlöttem, ezeknek annyira tetszett, hogy az egyik engedelmet kére, azt és az öt közzül kettőt a' Hazai Tudósítások levelibe bétchetni. Azt feleltem, hogy barátim az én portékáimat úgy tekinthetik mint magokét. Mit akarnak mondani *ezekkel együtt és ezek mellett*, nem tudom; csak azt írták, hogy Sonettóim rendében az egyik ezt másodiknak, a' másikat 3diknak tartja. Bár jó érzéseket szülhetne némelly Olvasója' szívében. De mi valóban igen mélyen elsüllyedék.

Az a' kép, melyet a' Ti embereitek felől festesz, egészen rea illik a' mi embereinkre is. De meglehet, hogy ez nem lesz mindenkor így. A' theatralista addig játsza a' Héróst, hogy végre belé tanul roljába. Az idők megérnek; bár az ne történjék soha nemzetünkkel, hogy közzülünk valaki idő nap előtt kápjon a' Sors' szekérének kerekébe, — mert így azt rontaná-el, a' mit a' bosszúló Sors felhozni készül. Igen is, édes Philosophus barátom: én Veled együtt hiszem a' halált, a' feltámadást, és az örök életet. Nem hihetem, hogy az Isten a' gonosznak is, a' jónak is fel ne hozza a' nagy napot, és ez a' szent hit türeti velem békével a' sok rosszat. De ne felejtjük, hogy az Isten útai megfoghatatlanok; néha *akarja*, néha csak *engedi* a' rosszat, 's az ember *szabadon* teszi a' mi felőle vagy *elvégezve* vagy *előre látva* vagyon. Ha ez *szabadon* nem teszi a' mit tenni kell, haszontalan az elvégzés, előre-látás. Osztán néha — 's melly gyakran! — az ártatlan sülyed, a' gonosz győz, mert úgy kívánja a' természet' nagy c'zélja. — — — Nagyon kár, hogy a' jobb agyagból gyúrtak nem tanácskoznak, és kiki csak isolálva építi a' maga várait. Ez lelket éleszthetne bennünk, mellynek hijával vagyunk. Ennek ürét a' kártya, vad szerelem, csillogásnak esztelen szeretete fogta-el.

Stare diu nescit quod non fulcitur ab alto. Ez van Ujhelyben egy képzelhetetlenül rongyos és ledőléssel mindent rettentő házra írva; 's a' ki a' verset a' házra íratá — az akkor még *új* házra — meg sem álmodta, hogy valaha az a' ház olly igen illjék a' vershez. A' Vers az Istent érti, de én a' Királyt értem minden intézetre nézve. Miért nem boldogul Nyelvünk, literaturánk, theatrumunk? Mert elléne van az altus. Végre gyermekei 's testvérei magyarul megtanultak. — Értsd hozzá a' mit elmondani nem enged a' papiros szűk helye.

A' Mart. Patenst M. Orsz. örömmel, Bécs tapsolással nem fogadta: csábító beszéd volt az nálatok. Igen is, hogy örültünk volna, ha a' Bancó Czéduláktól megszabadulhatnánk. De sem meg nem szabadulunk, sem ez nem úgy esék, a' mint óhajtottuk és óhajhattuk. — Igen is hogy rettenetes dolog, hogy nagyobb eggyetértésben nem vagyunk. De az, édes barátom, igen könnyű volna. Kolozsvár Biharhoz, Szaboleshoz, Szatthmárhoz olly közel van. Tőled hozzám 's hozzád tőlem sok idő alatt jár a' Posta; közelebből kellene vennemek a' kívánt hírt. Osztán alig van M. Országnak egy Vármegyéje, mellyben közületek valaki valakit ne ismerne. Ugy kellene ejteni a' dolgot, hogy a' hírek

mindenünnen első kézből menjenek. Mig Veszprémi hírt én kapok, 's én tölem ti, mennyi idő telik abba!

Élj szerencsésen. Ajánlom magamat nagy tekintetű barátságodba.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2040.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Júl. 16d. 1811.

Kedves barátom! Fekve írom leveletem, 's rosszúl vagyok, de még nem tudom mi bajom. Tegnap még egészséges valék. De erről mindjárt bővebben. Itt engedd mondanom, hogy leveledet Nagy Gábor Úr tegnap kezembe adá Ujhelyben, hol a' lepecsételve tartott második rendbeli Pátens olvastatott-fel, és ez az Úr is én is megjelenék, tudni, látni, mi történik. — Szörnyen elsülyedtünk, édes barátom! Képzeld, a' Gyűlés látván hogy csak az 500 f. ezédulák vesztik-el erejeket, még örömmel nézték a' mi történt. Így örül az, a' ki kerékbe-törést is rettegett, 's megérti, hogy csak felakasztatik. Én indítottam-meg azt a' végezést, hogy rescribálni kell, és említvén hogy ez a' rendelés a' Mart. 15dikén publicáltatottat is szorosbb határra szorítja — hogy ez annál inkább fájhat, mivel arra látszik intézve hogy a' Diaetát megelőzze - azon végzettem szavaimat, hogy a' Magyar a' maga szabadságának 's törvényeinek megtörését még inkább érzi mint erszénye' csonkúlását. Nem vala okom hosszasán vitatni, 's tűzzel szólni mert senki nem ellenkezett. Bár szólni sem volt volna okom!

Vitkovicshez írt Epistolámnak exemplárjai valaha megérkeztek, 's innhol kedveskedem vele. De szükség hogy elmondjam mi indíta írására és miért vettem épen e' thémát.

Vitkovics Rácz Papnak a' fíja 's első Magyar Író a' maga felekezetéből, mely annál több becsülést érdemel, minthogy Sztratimirovich nyelvünknek ellensége. Ez a' 35 esztendőös forma kortú ember felette szeretetreméltó ember, és stylusa *tulajdon kecsékkel* (íhm ganz eigene Reize) bír. 1809ben arra kért, hogy valami kis darabban tartsam-fel annak emlékeztét, hogy egymást ismertük, szeretttük; legalább azért érdemlem ezt, ugymond, mivel én vagyok az első görög a' ki *magyarúl* írt. — Az ő példája, édes barátom, valamint a' Kisé, Berzsenyié, Daykáié, 's Virágé, meghazudtolja azt a' nevetségesen-

kevély, de nem szintén hazug állítást, hogy csak Kalvinista tud jól magyarul. Mi tisztábban beszélünk in corpore mint ők: de ők doctius scribunt. Báróczyt, Bessenyeit és Baresayt kivéven, és ezeket is restrictiókkal említvén, nem tudok én aestheticus Író, a' kit a' Pápisták 's Luth. íróikkal öszvehasonlítani merjem [!]. Ám lássd a' Kis Horáziusi Epistoláit, 's csudáld ezt a' barátunkat. — Czéломra nézve legjobb volt egy dévajkodó tónusú Epistola, mely a' Horáciz Ibam forte via sacrája szerint egyg[kostö]köt hordó pimasz Literátort csipkedjen. A' berekesztésre Vitkovicsnak közelítő házassága szép alkalmat nyújtja. 'S a' *φοβερῶς* szónak szép hasznát vehetém, — Szemere ír, hogy Vitkovics és Popovits Theodosia a' vacsora mellett sokat caresszíroztak új görög nyelven, 's Szemere kérdést tevé, mit tesz az a' minden nyomon előforduló *φοβερῶς* 's örvendő látta, hogy a' rettenetes szóval a' Görög épen *úgy* él, mint a' magyar, 's a' schrecklich-chel a' német. — A' versebe a' metrum miatt a' Superlativus illett, de a' mellyel ők nem élnek. Ezért távoztam-el a' szokástól. Csak azt hagyd a' mondottakhoz tennem, hogy a' Hőgyész névnek nincs czélzott originálja. Ő az egész genus repraesentánsa, és nem Individuumé.

A' Virágok fél íve helyett egy egész exemplárt küldök.

Vezeték neved' Druszája a' maga Sallustjával engem megajándékoza. Vitkovics egy Vasarnap küldé fel hozzá a' Budai Várba, hogy, zárva lévén a' boltok, magától kéntelen egy exemplárt venni, mivel hélfőn viradtakor indul, a' ki azt nekem elhozza. Szentgyörgyi adott a' Patvaristának 1 exemplárt, de még akkor nap Pestre levitt egy békötöttet, hogy azt V. ajándékban küldje nekem. Így Vitkovics a' vettet magának tartá. — Megismerem a' Szentgyörgyi Sallustja becsét, és azolta Catilinámat újra dolgozám ismét, hasznomra hajtván a' Szentgyörgyi fordítását kevélység nélkül, valahol jónak láttam. De én más czélból 's másként fordítok mint ő, 's ő néhol nem látszott érteni az Auctort. Ez egy elég magas, elég testes, jó ábrázatú, mindég fényes házaknál informátoroskodott Expaulinus Pap; hajai barnák, és színe is barnás de szép brűn. Becsülöm az embert szívesen. Jankowich úgy praefalt mint az igen gazdag emberek szoktak. Ez talán 2 millió Ura, szép és tetszeni akaró Asszony férje, nem félti feleségét, maga sem féltetteti magát, el van ragadva a' nagy világ által, de passionatus Collector 's szereti a' tudományt. Kárára van a' pénz. Ez a' praefatio nyargalva tett munka, és nagy superficialitást árulgat.

Feleségem köszöni intésedet. Emíl igen egészséges és csendes gyermek, nem sokat sír, érzi hogy *Anyja* az a' ki szoptatja, 's jobb dajkája Napoleonkának sincs. Csaknem minden Cselédem fekszik.

Én minapi dicsekedő levelemben nagyon megesalám magam. A' szurkálás e vagy rándulás csak hamar vissza áll, de nem olly *élesen*. Már desperáltam, most új remény éleszt, és ezt azért beszéllem-el, mert Téged, ki engem 1802ben gyógyítottál, talán bajomnak nyomára vezet: — Mintegy 6 napja most, rüh formán kezdé viszketni kezem. Nem állhattam, felfakasztgátam a' pattanásokat, 's sárgás víz nyomattaték-ki belőlök. Harmadnapra a' bal czombomon sűrű pattanások, jóval nagyobbak egy gombostű fejénél, jelentek-meg 2 ujnyira a' serotum alatt mintegy 1 kis tenyérvnyi helyen, az éjjel pedig farom táján is a' vastag húson. Egy két ilyen pattanás jelent meg néhol a' karomon is. Vallyon nem reliquiája e ez a' Munkácsi útamban 1800. Jul. Aug. kapott száraz rühnek, melyet 1801 nyárban a' Felix bányájában igyekeztem egészen kiverni testemből, és a' melly némelly igen kevés pattanásokban 1803ban, 's 1804ben is érezte magát, de 7 esztendő oltá már nem. Ha ez annak a' rühnek maradványa, úgy a' nélkül, hogy Orvos volnék, gyanítom, hogy a' mellyem fájdalma (a' szurkálás, rándulás) innen ered és nem tüdő gyúladásból. Tapasztalásaimat barátságos bizodalommal fogom veled minden nevezetes változás alatt közleni. Én lovagolni szeretek, és nem ritkán lovaglok is; még pedig azon a' kanczán mellyet egy szép kanczám, a' Wesselényi tiz czeres csödörétől kapott. Hogy ez ennek a' czifra csödörnek leánya, mutatja igen szép feje, és szürke szőre, mert az anyja fekete 's felette csúnya fejű, külömben szép ló. W-re emlékeztetvén, még örömeosebbsz ülök reá.

La Rochefoucauldznak mind eddig nem láttam több exemplárját egyetlen eggynél. Az a' munkám többeknek tetszik mint vártam. A' ki maga ír, sokszor megesalja magát tulajdon műveinek megítélésiben. La Rochefoucauldznak nem ígertem javalást. Sem a' Vitkovicshez írt Epistolának. 'S íme V. azt írja hogy ők hárman 's Virág Benedek ennek az Epistolának adják minden poetai próbáim közt a' koszorút. V-ra nézve örvendek, de én más hiszemben vagyok. Ennek alig van egyéb érdeme azon túl, hogy *eleven*, hogy minden, minden, alkalmasint jól van motiválva, 's hogy a' Horácz Ibam-jának talán nem szerencsétlen imitatioja.

Az enyémeek velem együtt Téged és a' Tiéidet tisztelik 's a'

legbarátságosabb érzések között csókolják. Éljen igen szerencsésen igen igen érdemes Férjfiú 's igen igen érdemes barát.

Eggy Der Kampf című 175 lapból álló könyv van kezemben; másé a' könyv. Meg mernék esküdni, hogy Batsányié. Szörnyű dagály és homály.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

2041.

Kovács Mihály — Kazinczynak.

Tekintetes *Kazinczy Ferencz* Úrnak
baráti szives tiszteletét

Kovács Mihály.

Nagy érdemű 's tekintetű Barátom. Örvendek, hogy gondolkozásod szerét a' magyar Deákságra nézve velem közleni méltóztatol. Nem bánom én is, akárki akármit szóljon, gondoljon, írjon rólam, de én csak az igazságot keresem. Tudom bizonyosan, hogy engem sokan phantastának neveztek, 's neveznek. De csak nevetem. Jobban fájlalom biz azt, hogy kevés igazi gyökeres nyelv gyarapítókat látok. Ez előttem oly tárgy, hogy midőn meggondolom szinte elszégyenlem magamat.

Fel se vedd Barátom, hogy tudatlanul szól a' tudatlan. Hiszem másképen szólni neki lehetetlen. Nagy dolog az, a' miben mi iparkodunk: nyelvet csinálni, csinosítani, nem a' napszamosok dolgok ez.

Ugyan Prónay Sándort érted é, midőn azt irod, hogy a' nagy férjfiúnak fija. Én megvallom, nem tudom, hogy ő tőlünk elpártolt volna a' magyar nyelvet csinosításunkban, pedig vagyok olykor olykor vele. Világosítsd meg hát szemeimet. Nekem soha ellent nem mond velem lévén, sőt örömmel írhatom, hogy minap nálam léteben, a' *ts* és *cs* betűkről előadván neki értelmemet, nagy örömmel halgatta, 's elfogadta állításomat.

Erénynek nevezi a' virtust Baróti Szabó Dávid. Lásd az ő két képen kijött Szókönyvét, de lásd a' Sándorét is. Biz én nem tudom, még meg nem határoztam magamat, hogy tegyük ki azt a' szót. Másoktól várok — ha csak valami boldog óra nem talál, mert a'ra sokat tartok.

Keveset társalkodánk életünkben együtt, e'hez képest nem igen ismerheted characteremet, következőleg nem is érted milyen nagy

örömöm találom a'ban, hogy fiad születék. Örvendek, 's neki szerencsét kívánok, neked pedig benne oly örömet, mint szegény boldogúlt Atyámnak én bennem volt.

A' melyyed bajáról a' mit írsz, értem, 's jó reménységben lehetsz, hogy bajod egészen elmúlik. A' melyly fájás sokszor csak az aranyér következése, 's itt is úgy hiszem, hogy az. Ne gondolkozz oly meszsze, hogy talám dögösültél a' b. e. holt Gróftól. Most nyarat-zaka jó volna Bilini vízzel élni, azt akár tejjel, akár a' nélkül inni.

Szemere Barátunk bizonyosan megfordul, vagy talám már megfordult, nálad. Ez okos, józan érzelmű 's értelmű ifjú, kit én is szeretek, veled együtt.

Ne gondold hogy figyelmetlenségből felelek ily késő. Leveled a'dig érkeze, míg a' Tisza mellett Várkonyon Gúthy Gáspárnál jogyítani [1] voltam, (de nem segíthettem) onnét haza érkezvén Kávára mentem. Csak most érkeztem haza.

Szüretre haza menek, 's szállóm, egyik, Károlyfalva felett lévén, a' mely valaha a' Tietek vala; meglátogatlak. De Vágásra is el kell mennem, mert ott is aquiráltam némi csekélységet.

Az Öcsémnek Domonkos Sámuel Vice Szolgabírónak cheffe a' Testvéred, Fő Szolgabíró Kazinczy József Barátom; ajánlom a' nevezém rokonomat barátságába, 's útmutatásába.

A' Tisza mellékét most látám; jó föld, de ügyetlenség lakik ott.

Élj szerencsésen, érdemes férfiu, tarts meg barátságos indulatodban. Pesten 16 Julii 1811.

U. i. Én Poétává, vagy Pítává lettem, talám majd említi Szemere. Az életem akarom énekelni - - micsoda kimenetellel - - nem tudom. Azt tudod, hogy már két Feleségem holt meg?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 138. sz.]

2042.

Kis János — Kazinczynak.

Nagy Érdemű Barátom!

Mihelyt fiad' születésének örvendetes hírét leveled ide hozta, tüstént akartam számára baráti áldásomat küldeni; de egy postanapot még is tanácsosabbnak tartottam várni, reménylven, hogy talám ez alatt jó Tőled válasz egy fontos levelemre, melyet már Husvét után

vagy egy vagy két héttel adattam volt postára. A' levél egyike volt leghosszabb leveleimnek, melyeket valaha Hozzád írtam; egyéb már eszembe nem jutó tárgyakon 's úgy tetszik minden előbbi leveleidre summásan való felelésen kívül tudósítottalak általa, melly munkákat recenseáltam legyen az Austriai Annalisok számára a' Te Virágaidat és Töviseidet és B. Wesselényihez s Csereyhez írtt episztoláidon kívül; de különösen egy kérésemet intéztem benne Hozzád, mellynek teljesítését felette óhajtottam és óhajtom. Már haszontalan várok választ: kéntelen vagyok elhinni, hogy a' levél vagy a' postán eltévedett, vagy a' deák által, a' kire a' feladást bízta, elsikkasztatott. Sietek hát édes Atyai boldog örömdben való szíves részvételemet jelenteni. Mert ha sorsodnak semmi változása hidegen 's érzéketlenül nem hagyhat, felteszed felőlem, hogy minden örömeidnek legszebbikéhez, mellynek innepét most szenteled, egész szívemből szerentsét kívánok. Az Egek hallgassák-meg sok jó barátid' buzgó kérését, 's ne tsak állandóvá tegyék, hanem tetézzék is azt a' boldogságot, mellyet most kóstolsz 's a' melly a' jövőendő időkre legszebb örömöket ígér. S tsak életet adjanak ők Neked, feleségednek, fíjadnak, semmi kétségem sints, hogy az utolsóról annak idejében tökéletes mértékben el ne lehessen mondani a Quid voveat dulcit. A' fő dolog az: Dii tibi dent annos, — a te nam cetera sumes.

Egy Magyar poetai Anthologia' kiadása — ez az a' mire elveszett levelemben kértelek, 's most újra kérlek. Tanuló ifjainknak ha valamire, erre nagy szükségek volna. Más nemzeteknek efféle gyűjteményeik nagy számmal vagynak; 's a' Frantziák egynéhány esztendőktől fogva egy efféle újabb gyűjteményt publica auctoritate tettek közönséssé. Mi annál nagyobb fogatkozást szenvedünk e' részben, mint-hogy jobb költőink munkái nem is találtnak mindenütt, nem úgy, mint a' sokszor és olly sok formákban kijött frantzia Classicusok, 's ha találtnak is, nem kevés van benne, a' mit az ifjainak remek gyanánt kezekbe adni nem lehet. — Ki volna alkalmasabb az illy munkának redigálására, mint Te, Barátom, a' ki a' legtisztább ízlést a' Magyar literatura esmerésével olly szerentsésen egyesited? Tselekded-meg, kérlek, ha időd engedi, vállald magadra ezt a' nem fényes, kevésé ditsőséges, de annál hasznosabb foglalatosságot. Az én Lajosom lesz az első, a' ki azt forrón fogja köszönni, de fogják köszönni vele együtt minden jól indult Magyar ifjak most és a' jövőendőben. Egészen meg vagyok győztetve, hogy a' Frantzia poetai Anthologia' kiadójának következő állítása igaz, 's nálunk is követést érdemel:

»En mettant sous les yeux des élèves les chefs d'oeuvres de l'éloquence et de la poésie on ne se propose point d'en faire des orateurs ou des poètes, mais *d'agrandir leur esprit et d'élever leur ame par le sentiment du beau dans tous les genres*. C'est là le principal but de l'étude des langues anciennes et des Classiques grecs et latins. Ceux qui voudront contester les avantages de cette methode n'ont qu'à parcourir tous les etats et à voir si l'aptitude d'une fonction quelconque n'est pas le resultat ordinaire d'une éducation dirigée d'après ce plan.«

Az Annalisok eránt egyet értek veled. Különösen tsemerlem a' sok aprólékos protestans egyházi állapotok' és hírek' szemjététől. A' múlt hónap 24dikén 's 25dikén Sopronyban tartott Districtualis Convent' alkalmatosságával egy tudósítás, melly Superintendensünket hivatala' viselésére alkalmatlannak mondja, 's úgy tetszik az Aprilisi tsmóban vagyon, nem kis sensatiót okozott 's azt sürgették sokan, hogy ki kell tudakozni azon hírnek íróját, 's publice meg kell valami módon büntetni. Én ezt ellenzettem, azt állítván, hogy ezt tselekedni egyéb okokon kívül, azért is helytelen volna, mivel ez a' tudósítás semmi malitiát nem mutat, hanem tsak éretlenséget. Hajlottak szavamra; de az bizonyos, hogy az afféle nem oda való tsevegéseket nem szenvedhetem. Én az egy Ráth' emlékezetén kívül semmi egyházi személyről 's dologról nem küldöttem semmit. Én is kívánom Veled együtt, hogy bár a' mostani rendszer valamivel erősebb lelkű volna 's a' felveendő dolgokat is gondosabban megvi'ssgálná. — Artner Therézről tett ítéletedet, vagy inkább azon ítéletedet, mellyre biographiája, 's hogy igazabban mondjam, apotheosisa adott alkalmatosságot, egészen helyben hagyom. A Collegámnak ezen felesleg való ditséretet megbotsáthatni, mert Theréz neki komája és feleségének gyermekiségektől fogva meghitt barátnéja.

A' magyar literatura utolsó Quinquenniumának rövid és hiányos synopsisát, a' Te Töviseidnek és ró'sáidnak, két episztoládnak, Szemere' episztolájának, és még néhány eszembe nem jutó rövid munkátskáknak recensióját már Áprilisban megküldtem Glatznak. Azt írta, hogy talán a' Juniusi tsmóban valami megjelenik betőlek: még mi azt a' tsmót nem kaptuk-meg. Töviseidet alkalmas hosszasan recenséáltam. Szemere, Horváth, Vitkovits nekem tsak azon barátságért is elfelejtethetlenek volnának, mellyel engemet általok a' legszeretetre-méltóbb ifjúi enthusiasmus fogadtatott. Melly szép lelkek pedig különben is! Mire nem mentek? mire nem mchetnek, és oh mire

nem mennének, ha olly Publicummal volna dolgok, a' millyent megérdemelnének. Azon barátságos vendégség alkalmatosságával, mellyel Augustusban Fejéknél Pesten nékem adtak, gyönyörködve, sőt elragadó gyönyörűséggel esmertem-meg őket.

Hogy Rumi Barátunknak is Emilje vagyon egy héttől fogva, azt már eddig fogta írni. Most ő valamennyire pihen a' sok iskolai munkától.

Lajosomat 10 hónapi távolléte után a' múlt héten haza hozám. Mind tanítóji, mind gazdája és gazdaasszonya nagyon meg voltak vele elégedve; a' Rhetorok között mind tudományára mind erkölceire nézve *eminens* helyet nyert. De mind a' mellett itt tsak ugyan Novitius Rhetornak adom még, rész szerént, minthogy termetére nézve kitsiny, rész szerént, minthogy, ha mi mechanicus grammaticalis dolgokban kelletténél hátrább találna lenni, annak megtanulására annál több alkalmatossága lesz. Kezdetet szépet tett a' Német, deák, frantzia, görög és tót nyelvekben, de még mindenütt tsak kezdetet; a' lexicon' segítségével senkitől tanácsot nem kérvén is meg tudja érteni benne a' könnyebb könyveket; de még az írásbéli saját munkálkodásokban igen gyakorlatlan. Isten Hozzád. Isten nevelje fiadat, úgy hogy lelkednek kettős mértékével bírhasson.

Soprony, Jul. 18dikán 1811.

U. i. Épen most veszem az Annalisok' Juniusát. Szabó Dávid' Aeneise és a' Te Virágaid recenseálva vannak benne. — Az én Horátziusaim még kezemnél vagynak, tsak azoknak küldöttem-el mindjárt eleinten a' nyomtatványokat, a' kik előre fizettek. Könyvárosoknál még nem árultatnak. Most minden órán széllyel fogom már küldeni. — Weber a Mythológiámat újra kinyomtatta, a' nélkül, hogy nékem egy szót is felőle mondott volna; a' Correctortól tudtam-meg Po'sonyban, a' kihez épen akkor találtam menni, mikor Mythológiám' egyik árkusát corrigálta.

Czímzés:

À Monsieur Monsieur François Kazintzy, Seigneur de Széphalom
per Bude, Erlau, Tallya, S. A. Ujhely,

à

Széphalom.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2043.

Cserey Farkas — Kazinczyna.

Kolosvárt 20k. Jul. 1811.

Kedves Barátom!

Hosszas halgatásomat kérlek rossz neven ne ved — esztet egy az Ipom házat ért igen szomorú fatum okozta, kinek is egy Berzenczynél férjnél lévő, Náni nevezetű igen derek leánya, és egy a Császár Huszár Regimentjéből szabadsággal itthon lévő Imre nevezetű Hadnagy fia egyszerre veszedelmesen rosszul lettek, egész Juniushan és ennek a hónapnak is elcsin kécséges kimenetel közt sinlődve, végre két hetek alatt mind ketten meg is halának: feleségem végig ott lévén, és most is Atja házában maradván, gyakran mentem innen látogatásokra, és a szomorú esettől elsomorodottaknak vigasztásokra, honnan ma jövőn haza közelebbtől, legelső gondom is az, hogy Néked írjak, tőled hosszas halgatásomért engedelmet kérjek, egyszersmint jelensem, hogy igen igen rég nem vettem légyen leveledet.

A mi Diaetank még mind folj — bevégezéséről annyival inkább bizonyos tudni nem lehet: mivel még igen sok tárgyak vannak igazíttatlanok, én valóban meg untam már annyi ideig ezen lélek elevevése nélkül való városba ülni és sok komor órákat szűl nekem, hogy honnyi örömeimtől meg fosztva vagyok. Csekély itt az idő töltés, és a ki alacson hívalkodásoknak nem áldozik, az itt idő töltést nem lel, és fájdalom! a hívalkodásnak is baromi és köz nemei itt a nagyobb részt kecségető idő töltések. Az az egy szerencsém vagyon, hogy a város legszebb részein nyugodalmas, szép, és nagy szállásom vagyon: néhány jó barátaimmal töltöm olykor a reggeli órákat — dél előtt Diaetalis gyűlésekbe vagyok, dél után könyv és papiros közt, estve felé sétálok, estve a szállásommal szembe lévő Hauptwachton derek tisztek társaságába pipázom, és gyönyörűséggel, mert a Tavasszal a hauptwacht eleit krasznai Platanusokkal beültettem — közbe lámpás fak égnek és ezen szepítést én okozván, kettős benne a gyönyörűségem — Kérlek szerencséltes mentül előbb leveleddel — aszt igen ohaítva várván, megváltozhatatlanul vagyok

hív tisztelő barátod

Cserey mpr.

Major.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 50. sz.]

2044.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom, Júl. 21d. 1811.

Édes barátom!

Az Újhelyi harangok épen akkor kondúlnak-meg a' Pápista híveket Misére, a' Nem-páplistákat pedig egy Szent-Beszéd hallására felhíva, a' midőn én helyet fogék asztalom mellett, hogy tegnap este érkezett leveledre feleljek. A' Pápistává lett JV. Henrich, midőn a' Papok emlékeztették, hogy megtért embernek nem elég a' professio actusán megállapodni, hanem állhatatosan gyakorolni is kell az új cultust, azzal toltá-el őket nyakáról, hogy ő Istent szolgál, midőn az Ország gondjait viszi. Én, a' ki Isten kegyelméből olly helytt lakom, hol sem templom sem Pap nincs, és a' hol csak egy temetőt-őrző Feszület és egy Harangláb mutatja, hogy itt is Krisztusnak-hívei laknak, — én, mondom, a' ki e' szerint sem Templomba nem mehetek — mert Újhely ide egy egész óra — sem Koronát nem viselek, hogy az Ország dolgai körül dolgozgassam, az alatt míg körültem 14 helység harangja kong, 's a' sok Cum spiritu tuo 's Ha te meg nem tartasz 's Hoszpodi pomiluj vagy fel suttogva vagy rettenetes ordítások között hallatja magát, — abban keresem a' Cultus' substitutumát, hogy Véled szívem' mélyeibe tartalék nélkül látatok.

De elébb fogadd köszönetemet azon jóvoltodért, hogy Diaetái characteredet, hivatalodat 's lakásodat vélem tudatni méltóztattál. Ha 1805ben, midőn én Zsibón valék, Tégedet nem bírt volna Maros-Vásárhely, mennyivel volt volna boldogabb az az eggynehány nap, mellyet a' tiszteletre legméltóbb Férjfi, Asszony és gyermek társaságában töltöttem. Bár mennyi gyenge volt légyen a' nagy, a' valóban nagy Wesselényiben, de én nemesebb-lelkű embert soha nem ismertem: 's gyengéji az én szíves tiszteletemnek annyira nem ártanak, hogy még *azok miatt is* tisztelem. Nem volt e gyengéje Cátónak is? 's Cátó a' gyengék nélkül Cátó fogott volna e lenni? Nyavalyás emberek, a' kik a' Nagyokat is a' magok mértékekkel méregetik! Örömet nézem én ha nagy emberben nagy gyengék vannak. Nékem azok a' kicsinyek, a' kikben még a' gyengék is kicsinyek. — De hová csaptam? Azt kell vala tőled kérnem, édes barátom, hogy arra taníts-meg, hogy leveleimét Tihon melly

postáról veszed, és hogy mely részai az esztendőnek az az idő, a' mellyet falun töltesz. Osztan nagyon kedves dolog volna előttem, ha születésednek mind napját mind helyét tudatni méltóztatnál. Én az afféle jegyzéseket már jó számban birom, 's öröömöm volt látni, hogy gyakorta én hoztam útba a' Megholtak rokonaiknak kétségeket. —

Megtompulásomon felakadtál. Szomorú idők, édes barátom, midőn a' *legártatlanabb* gondolatainkat 's érzéseinket is el kell egymás előtt titkolnunk, midőn barátnak barát előtt *hazudni* kell. — A' titkolásnak, színlésnek, tettetésnek sok neme van. Az öregebb Brütus magát bolondnak, Sixtus V. betegnek, Szent-Péter nem-lanítványnak, az Ex-Szent-Júdás pedig barátnak tettetétek. Mellyiket kell azon hamiskodásért utálni, gyűlölni, mellyiket excusálni, mellyiket becsülni 's szeretni, kinek kinek megmondja a' maga szíve, csak a' kérdést tiszta szándékkal tegye. Én hazudni nem szeretek, mind azért mert az rút, mind azért, mert oly szerencsétlen vagyok, hogy rajta vesztek ninygárt, 's ha szám hazud, képem, hangom, mozdulásom bizonyosan elárul. — Azonban igaz, a' mit az Erdélyi Cancellarius egy társaságban (Váradon, Tiszánénál, a' Gr. Teleki Lajos leányánál) mondott, Der ehrliche Mann ist immer angeführt, wenn er gegen Spitzbuben aufrichtig ist. Van egy bizonyos neme a' hazugságnak, melly privilegizált. Illyenek a' társalkodásban gyakorlott Complimentek, nyájasságok. Van egy más neme is, midőn a' Mondó a' Hallóra bízza, hogy a' hazugságot azon értelemben vegye, a' mellyben magának tetszik. — Én oly gyenge lelkiismeretű vagyok, hogy még így sem hazudok soha olyanok előtt, a' kik nem declarált ellenségeim — mert az illyenek ellen (hosti in hostem) minden szabad — 's ha hallgatásom bajba ejthetne, azzal előzőm-meg a' veszedelmet, hogy a' tárgyban kilesem mi a' jó, mi a' rossz oldal; 's ha rossz dolgot *magasztalnom* kell, a' rossz dolognak jó oldalát vonom-elő 's azt magasztalom. Azon felül hogy így ajakim meg nem fertéztetnek, az a' vigasztalásom, hogy az értelmes Halló megért, és szeretni fog érte. — Úgy hiszem, hogy Májusi levelem illetén Hallót lele Tebenned.

Itt is rebesgetik a' haborút. Azt mondják hogy a' két nagy extenziójú birodalmú Császár egymásba kap. Nem lehetetlen. Az Anglus egyedül ezt bizgathatja-fel már, mi a' *Sógorság által is*

N[apoleon]hoz csattoltattatván. Hogy Sp. Országból maga Masséna is Párizsba hívatott, hogy a' Saxoniai sereg onnan haza felé küldetik, az efféle hagyja gyanítatni. De én sokkal kevesebbet látok azokból a' mik esnek mint hogy itélni mernék. Most én csak a' Conciliumra vagyok figyelmes, nem, mintha buzgó Anticatholicus volnék; hanem hogy lássam, N[apoleon] miként teszi ezt a' véghe-tetlen momentumú lépését az emberi perfectibilitásnak. A' mit ő a' Vallásban eleitől fogva mostanáig csinált, az nekem felette tetszett. A' potioritás Vallását, a' Pompát és Aestheticai 's Érzékek-reható Vallást tette a' Nemzet' Vallásává, 's nem a' Protestánst, mely közelébb jár ugyan a' Philosophiához, de nem *népnek* való, 's pompa' elfogadására teljességgel alkalmatlan. A' Vallások, *dogmáikat tekintvén*, egyik annyit ér mint a' másik; (nem szeretném megköveztetni magamat a' Protestánsok által, de igaz a' mit egy magánosságában megőrzött fogoly társam mondta a' Brünmben meg-holt Protestáns Verhovszkinak: «Ha az egy három lehet 's egy lehet a' három, miért ne lehessen az ostya is Kr[isztus] és a' Kr. is ostya) a' Morálja pedig mindeniknek alkalmasint egy — kivéven azo-kat, a' kik reservatio mentalist tartanak, etc. Ő tehát jus civitatis-t ada a' Papista 's Protestáns Vallásnak; amannak ugyan *elsőbbiséget*, de a' két utolsónak épen annyi just mint amannak; 's a' *kitérés* minde-nikből szabados. Azt vallja kiki a' mit *tetszik*, 's mit hiszen, senki sem kérdi. Ez az igazán böles igazgatás.

Te nem hagyod helyben a' mit a' Pápával tevé. — Mit tett N. a' Pápával, nem tudom. De mit tett a' P. vele, már azt tudom. Az Excommunicatio nem mostanra való. Tempi passati. Úgy is beszéllek, hogy ezt a' P. cselekedni nem akarta, 's hogy megjöven-dőlte a Sedes Cardinalisnak, mi fog következni, de nekik engedni kénytelen volt. Ha igaz, hogy a' Pápa resignált, úgy Fesch lesz a' Pápa, 's a' dogmákat meghagyja, de a' Coelibatust elébb vagy utóbb eltörlik. Ezt nem ellenzi a' Papi Canon, a' nép java, a' Status népe-sedése 's a' Morál pedig megkívánja. Felette böles Fejedelem N., hogy ő nem tesz *ugrást*, mint sok nagynak tartott Fejedelmek, kikre reá illik, a' mit Sallust mond Cethegusról: maximum bo-num in celeritate putabat — (minden igen jól van, ha igen hamar van, azt tartotta) — hanem a' dolgokat *készíti*, az embe-reket *érleli*. — Nem él e néha *erővel*, *ravaszsgal*, azt állítani 's tagadni nem merem. Csak azt merem állítani, hogy igaza volt Demosthenesnek, azt felelvén azoknak, a' kik az ő általa ajánlott

tanácsot igazságtalannak kiáltották; hogy szükség ugyan, hogy az eszköz, mellyel a' köz jót védelmezzük, igazságos (justum) legyen; de az is szükség, hogy az igazság (justitia) a' *haza felén* álljon, és ne ellenkezzék a' haza javával. Csak arról győzzem meg a' maga kormányzottjait a' Kormányzó, hogy ő *bölcs* és *jó*, az az hogy a' Nép javát *ismeri* is, *akarja* is, örömet elnézem én, hogy ő némelly dologban *magától* csinál valamit — (mert sok dolgot előre tudatni nem lehet) — csak akkor van rosszul a' Népek dolga, mikor nem bölcs, sőt tompa, 's nem jó, sőt gonosz Fejedelmek bánnak kények szerént. Példa erre a' szerencsétlen Visionarius Svéciai Király, ki lelkeket szállítgatott elő, 's az Apocalipszist forgatta, 's ezen két Vezér biztatásaiban magát elhívén, magát 's familiáját a' koronától, az Országot Finnlandiától etc. megfosztotta.

A' mit Te N. felől ítélsz, azok az én lelkemnek is érzései. — «Egyszer látunk felállani egy igazán nagy Férfit 's az ellen is felzúdulunk», etc. — Valóban igaz.

Socratesnek egy igen homályos könyvet vittek barátjai, hogy olvasná-meg, 's adná ítéletét róla. — A' mit értettem benne, igen jó; 's innen azt húzom-ki, hogy az is jó, a' mit nem értettem. Így ítelt Socrates. Így én Napoleon felől. Legalább annyi igaz, hogy ő nagy eszköz a' Gondviselés kezében, és hogy ő katona is, tudós is Kormányzó is, Legislátor is, Orator is. — Igen, de rossz ember, azt mondják. Felelek: A' Stoa azt tartotta, hogy a' kinek *esze van*, az *jó* is, és a' ki *nem jó*, annak bizonyosan *esze nincs*. Ez nem szenved kérdést és kétséget. Vond a' Concludiót. N. vagy jó ember, vagy épen nem nagy ember.

Én Kufsteinből Prágáig, Prágától Cremsig 's onnan Budáig 1800ban Júliusba együtt menttettem Francia Generalis Fiorella Antallal, ki Napoleonnak rokona 's egy helyben született vele. Ez a' többek közit ezt mondá Tisztjeinknek és nekünk: Egyszer megszólítottam Bonapartét: Mais Général, te ifjú vagy, 's nincs semmi, semmi passziód! neked sem Asszony, sem cifra, sem kártya, sem ló, sem inneplések nem kellenek - 's Napoleon azt felelé: «Nekem egyetlen egy passzióm van, melly minden más passziókat abszorbeál bennem: örökké akarok élni a' jó emberek emlékeztében; mert a' bolondok opiniójával nem gondolok.» — Add kezembe a' Világ koronáját, hogy én osszam-ki, 's esküdj, hogy Te gondolkozol így, de hogy igazán így gondolkozol. — 's én a' Te fejedre teszem a' koronákat.

Repraesentatióinkat közleni fogom veled, sőt minden nevezetéről tudósítalak, még pedig mindég olly hitelesen, hogy vaktában hiheted. De édes barátom, még jobb volna, ha a' jobb fejek ott (Erdélyben) öszve állanának, és kiki szerezne egy egy Tudósítót Magyar Országnak különböző tájaira nézve; mert míg én Pestről, Sopronyból etc. kapok hírt, 's azt Néked küldöm, mennyi idő múlik abba. Eggyitek szerezzen Tudósítót Biharban, másik Pesten, 3dik Pozsonyban etc. így és csak így lesz *hasznos* a' Correspondentia.

Gyönyörű a' mit a' theatrum eránt tettetek. Csak így boldogúl a' Magyar theatrum — mert mert¹

Élj szerencsésen, 's tarts-meg becses barátságodban.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2045.

Gr. Dessewffy József — Kazinezynak.

A. O. 22. Jul. 1811.

Kedves Barátom!

Várva vártam, Kedves Barátom második leveledet, remélvén, hogy az előbbeniben tett ígéretedet teljesíteni fognád; de édesen meg tsalatám, értvén Marcus Aemilius szerentsés születését. Egy szép fiú többet ér akár mennyi dissertatióval. Most már tehát neked egy Ámorod van, két Grátiák, nekem pedig egy Grátiám két Ámorajim között — meg látom, hogy mit hoz feleségem negyedik szülése. Az Úr Isten éltesse jobb időkre Marcus Aemiliust, a' mellyekben tudni illik, nem lesznek talán Szullák. Azt a' gyökeres Oratóját Marcus Aemilius Lepidusnak: Clementia et probitas Vestra, Quirites, quibus per ceteras gentes maximi et clari estis etc. még az Istenben boldogult Koppy magyarázta nekem. Alkalmasint úgy vagyunk most, quod libertalis curam miseria eximat, et quod homines maximi nominis, dominationis in nos, servitium suum mercedem dent; de még se akarnám, hogy Marcus Aemiliushoz hasonlónak vályon fiad; mert ez csak Szulla helyébe akart lépni, és a' mint maga mondgya az Oratójában, gazdagult ex bonis proscriptorum, azzal mentvén magát: non me, neque quemquam satis tutum fuisse, si recte faceremus. Lucius Philippus ezt e' Marcus Aemiliust omnium

¹ Az eredetiben is így, kipontozva.

flagitiosorum postremum nevezi, qui pejor an ignavior sit, deliberari non potest, qui se e contento metuendum effecit etc. Nem is sült el fel tétele, és Catulustól és Pompejustól meg verettetvén, Szardíniába el illantott, a' hol meg is holt. Bizonyosan külömb ember volt nálánál Szulla, mert azt mivelte, a' mit sem előtte, sem utánna semmiféle tyranus még soha sem tselekedett, önn jó voltából tudniillik letette a' Dictaturát, és minekutánna ezen felleng tselekedet után számadásra idéztetnék, azt mondá: Őrizkedgyetek, ne hogy utánam soha többé senkinek se jöjjen kedve le mondani a' hatalomról. Marcus Aemilius Lepidusnak tsupán ifjúságát kövesse Fiad. Faragott képe a' Capitoliumban vala fel állítva in praetexta, et cum bulla ex collo pendente, mivel önnön kezével ellenséget ölt le az ütközetben, és ugyan akkor et civem servavit.

Meg tsalt téged, Kedves Barátom, a' Sógorom, midőn azt mondta: hogy a' Patenst helyesnek találom. Ha nints elegendő kész pénz — de ezt előbb meg kell bizonyítani (mert igen sok ok van hinni, hogy vagyon, és az, a' ki azt állitaná, hogy mint az Udvar külön titkos Cassájiban, mint nálunk van kész pénz, de hogy nints annyi, a' mennyit az egyik vagy a' másik rész az ellenkezőnél lenni gondol, talán leg közelebb járna az igazsághoz) — ha, mondom, nints elegendő kész pénz, bizonyosan le keli szállítani a' papiros betsét, de mivel ennek a' kész pénzel egyenlő betse Királyi szóval erősítettett meg a' népek előtt, olyan háborúknak folytatásokra, mellyekre, leg alább a' két utolsókra, a' köz vélekedés ellen szint-úgy mint az ellenség ellen indítatva lévén, a' Monarchia népei csak kínszerítve adóztak volna, mivel tovább tsak Béts városa kezeselt azaz caveált ezen papirosokért, és egy tavalyi Patens szerint a' fő városnak tsupán tsak házai 6000 milliomokra Bankó papirosban betsültettek: úgy tetszik, hogy az illetén, éppen azoktól, a' kik a' zuzravart okozták, származó, erőszakos le szállítás, a' békeség közepette, a' midőn se kívül ellenség, sem belől revolutió nem fogyasztja a' Monarchiát, és a' midőn a' népeknek tsak egy kitsinyt hizelkedvén, a' szíveknek leg kissebb sértése nélkül ugyan ezen intézetet sokkal okossabban és szerentséssebben ki lehetett volna vinni, a' leg nagyobb politikai szemtelenség, a' mellyet tsak gondolni lehet. Lehetetlen, hogy az illetén tselekedet által egy országló szék, mint a' külsők mint a' belsők előtt minden betsületét, minden hitelét el ne vesszejtse. De ugyan csak vi'sgályuk egy kitsinyt ezen hatalmaskodó, és minden józan politika ellen járó alatonyságnak

hasznait a' jövedelmezés bomlott állapotjának orvoslására nézve, s fürkésszük egy keveset, hogy ugyan, hogy vitték ki kormányzójink egy magában, ha az erő szakot nem tekintjük; se nem új, se nem rossz ideát? Adtak e azonnal ötöd részben kész pénzt az általok ki bortsáttatott Bankók helyébe, mint Napóleon Illíriában tselekedett? holott ő egy részerint [!] fegyverrel foglalt tartományban az volt országló székeknek Bankó czéduláit, le szállítás mellett ugyan, de azonnal kész pénzzel váltotta fel, és azon kívül egy 10. Milliom Livrára menő Bankót állíta a kárt-vallóknak számára, a' honnan 4. per Centumra adódott költsön a' pénz. Nálunk papiros helyébe papiros jó, és pedig parantsoló szó mellett, úgy, hogy azon egy szempillantatban mint a' régi mint az új papirosokba való hitel egyszerre elenyésszen. Ez ez új papiros a' kész pénz el egy betsűnek lenni állittatik, minekelotte még hypothécája legyek. A' régi papirosoknak leg alább képzelt hypothécájok volt, ezeknek eddig még az sints. Egy anya méhében meg holt gyermekhez hasonlítanak, még a' világon sintsenek és már meg holt a' betsek: az az oda van hitelek, életek. Lehet é valami ellenkezőbbet gondolni mint a' külső Cursust, melly a' mostani időkben nem tsupán tsak a' Nemzetek között lévő kereskedés és adósság mindenkori állapotjának, és a' kész pénz a' papiroshoz való tartozattyának (relation), hanem más mindenféle környüállásoknak, és furfangságoknak is a' resultátuma, nálunk is sinór mértékül venni egy részről, más részről pedig ugyan akkor, és a' midőn a' kül földön a' cursus változásaira nézve legkissebbet se parantsolhatunk senkinek is, itthon azt is egyszer smind meg állítani, hogy minden új papirosnak név betse a' kész pénz betsével egy? Az új váltó czédulák nálunk filius ante patrem, ha ki találunk jönni a' Diaeta előtt, ha pedig tsak a' Diaeta után jönnek ki, azon okból, ut filius patrem sequatur, és elsül, hogy hypothécát nyernek az Ország részéről (a' mellytől az Úr Isten mentsen meg minket a' mostani Kormány szék alatt; mert más Kormány szék alatt természetes lehetne arról gondolkozni), még mennyi ideig lesz fojtva minden belső kereskedés, és mennyi ideig fog még nevekedni a' drágaság? Frantzia Országban a' mandátok azonnal az aszignáták helyébe jöttek, és azonnal nemzeti jószágokat lehetett azokért is vásárolni. Soha életemben nem láttam és nem hallottam in praxi, hogy az ember valami substitutumot tsak idealiter substituályn. Ez annyit teszen, mint ha valaki ezt határozná meg: én öltsőságot akarok a' jövő esztendőben 1-ső Februáriustól

fogva, így tehát annak elérésére ez idén 15dik Martiustól fogva organizálom a' drágaságot, és ezen keresztül viszem alatta valóimat a' jövő esztendőben az ótsóságra, addig is akadályt vetek minden belső kereskedésnek -- nem bánom, mennyen fel az élet ára akár hogy is, hiszem ötször jobban fizetem mindennemű Szallarizátusaimat. De mit nyertek úgy a' Salarizátusok és a' vevők? de mennyit vesztek ám a' kereskedési akadály által az el adók? Az élet ugyan most drágább mint Martiusban volt, de ha akkor egy vásárban 20. köblöt el lehetett adni, most ötöt se lehet -- azomban a' Sallarizátusoknak, a' kiket meg akart az Udvar nyerni, hogy a' többi polgárokkal könnyebben tehessen a' mit akar, el vesztek az úgy nevezett Theuerungs-Beytrag-ot is, az az: a' drágaság bérét, és így most ezek mint ezért, mint mivel minden drágább a' drágaság bér el vesztese után, szintűgy olly rossz kedvűek, mint a' többi hazafiak. De hogy a' szegény föld nép is el kedvetlenedgyen, és, a' Nemességet ezután jobban szeresse mint az Udvar, ez idén, 15dik Martiustól fogva ötszerte annyi Contributio fizetésére szorítottatt. Már ez nem csak balgatagság, hanem Istentelenség is.

At vos exiguo pecori, furesque, lupique,
Parcite; de magno praeda petenda grege.

Tibullus.

Tudom én, hogy a' Cancellária, a' Palatinus, és Professor Watteroth ezt az ideát igen igazságosnak tarttyák, azt mondván: hogy meg lévén egyszer állapítva a' devalváció, senki se fizet többet mint eddig fizetett a' Contributionális Cassába. De ki nem láttya, hogy ez petitio principii, és hogy ez csak akkor látszhatik igaznak, mikor már meg állapítva gondolom a papirosok le szállítását. Tegyük fel: hogy egy Parasztnak, a' ki 15dik Martius előtt tavaly az egész esztendőre 5. Rftot fizetett Contributióba, öt-öt Rftos régi Bankója legyenek a' zsebébe, -- ezt most mind oda kell adnia a' devalváció után. Ha pedig tsupán csak a' devalváció meg állapított volt a' nélkül, hogy egyszersmint a' Contributio is nevedgyen, most csak egy 5-t adna a' Contributionális Cassába, a' 4. ötösért pedig 4. Rftot kaphatna váltó czédulákban. De a' papirosnak betsére nézve csak annyit fizet a' Devalvatio után is, mint ez előtt. A' meg lehet (noha erre is tudnék felelni, de hosszas volna); de a' circuláló papirosnak quantitásában, melly mennyiség, a' meddig a' hitel tartott, minden

vagyományát szintűgy, mint minden fáradsága bérét képzelte a' szegénynek, többet ad mint az előtt adott, és így a' király nem kap ugyan többet a' bets szerint, de az adózó a' quantitasban többet ad, és múlt keresetének mennyisége fogyván a' nélkül, hogy a' dráguló árúknak árra le szálljon, mint ezen okból, mint pedig, mivel a' kereskedés ezen túl akadozik, valóságos szegényül. De hiszen ennek úgy kellett esni, azt fogja mondani valaki, mivel a' Kormány szék a' Zsoldossait öt annyszor fizeti és hogy fizethetné egyébként, ha a' Contribútiót fel nem emelte volna? Hogy? hát nem elégszik meg az Udvar, hogy egy néhány penna vonással 700. Milliomot nyer? hát 500. milliommal nem elégedhetett volna meg? és 200. Milliommal abból a' 700-ból a' Sallárizátusait és katonáit nem fizethette volna ki ötszerte 1-ső Februáriusig? Hiszem ez a' 200. Milliom csak 40. Milliom váltó czéduláért ismét bé jött volna a' Cassába. De oh mennyit vesztett! — Úgy folytatta majd tovább valamelly Lónyay-forma Németh — a' Kormány szék a' közelebb múlt időben, a' régiebb ki szabás szerint a' mostani közelebről le szállott és már annyi időtől fogva napról napra jobban le menő papirosokban bé vevén a' Contribútiót! Erre könnyű a' felelet Magyar Országra nézve. Mert mennyit nyert ám a' Regulamentare pretiumoknak még régiebben ez előtt való meg állításokkal a' mostani drágás időkben? Azt mondani, hogy a' szegény ember nem fizet több Contribútiót 15dik Martius után mint 15dik Martius előtt — az annyit teszen, mint tromfot tsapni az inségnek és bosszongatni a' nyomorúságot; az annyit teszen, mint Mathematicusnak látszani akarni, és még is leg kisebb Mathesissel sem birni. Ha a' Diaetákon kívül le szabad szállítani a' Circulációba lévő pénzt vagy annak képét, és annál fogva azután a' le szállítás szerint emelni a' Contribútiót: kész a' nép nyomorúsága; oda van a' nemzeti szabadságnak leg főbb Istápjá. A' mi törvényeink néha igen mélyen bé látók, nem azt mondgyák: «Valor Contributionis ab una Diaeta ad aliam determinabitur», hanem: «quantum Contributionale.» Mennyünk már most a' Pátensnek 3dik tárgyára, az adóságokra tudniillik. E' Frantzia majmozás; mais nous sommes d'ânes singes non de tigres singes.

Egy tenger partjánál lakó Nemzetet, mint az Illiriusokat, lehet talán úgy mint természetesen kereskedőket, a' Cursusra szorítani: de ugyan még csak 5. esztendő előtt hanyadik tudta még a' mi elő kellőbb embereink közzül is hogy mi a' Cursus és miből állnának annak Elementomai? Ugyan gondolkozott é arról valaki, hogy mikép-

pen ályon a' Cursus, a' midőn pénzt vett vagy adott költsön? A' kormány szék a' maga adóságát, a' Bankó czédulákat, akár mellyik esztendőben adattak ki legyen, mind egy aránt $\frac{4}{5}$ résszel kissebbíti azaz: $\frac{1}{5}$ részre leszállítja, és a' mi kötelező-leveleink a' fel vett Summának Datuma szerint szállítódnak le. — Napóleon Iliriában azért is tehette ezt, mivel nem ő vala a' ki-adója a' papiros pénznek Iliriában, és még is igazságossabban járt a' dologhoz. — Ő nem tsak a' pénz fel vételnek, hanem a' vissza fizetésnek idejét is számba vette. A' mi Patensünkben merő theorectica suppositiók vannak. A' Contribútióra nézve supponáltatik, hogy a' sok papiros pénz proportionate van el osztva az ország lakossainak kezeik közt, és hogy a' szegény ember mindenütt az országban nyerhetett és nyert is a' mostani drága időkben, és hogy valóban, mivel itt 's amott pénzt vagy papirost gyűjthetett és gyűtött [!] is némellyik, egyről egyre, mindegyik mint gyűjthetett, mint valósággal gyűtött is legyen. De ha jobban adódhatott el minden, drágábban is kellett venni mindent, és a' luxus is nevededett a proportione a parasztnál is, most pedig minden újra drágúl megint, de kevesebb adódik el és kevesebbet is lehet el adni. Az adóság dolgában pedig azt supponálja a' Kormány szék, hogy kiki akkor fog vissza fizetni, a' midőn a' váltó papiros a' kész pénzel egyaránsó betsben leszzen, a' mi még eddig nem vólt, nec in ideali quidem, in realitate még kevesebbet; és talán soha se leszzen, akár mitsoda Cautiót adgyanak az új papirosnak, ha a' külső Cursust, melly nints hatalmunkban, belől a' Monarchiában sinor mértékül fogják venni. Még nagy a' kérdés, hogy azt a' Principiumot kell é fel venni az adóságok vissza fizetésében: reddere cuique suum! vagy pedig azt az aequitatis politicae principiumot: tempore imperatorum sacrificiorum id curandum est, ut perdentes tempore perditionis eandem proportionatam jacturam patiantur. Mikor a' Cursus természetes változása emeli vagy szállítja valakinek akár minémű értékét, akkor azt úgy kell nézni, mint a' kereskedés billegtetéseit, mint valamelly jövő 's múló szerentsét vagy szerentsétlenséget. De mikor országossan és közrendelés által esik meg a' leszállítás, Jussa van minden embernek azt kíváni, hogy a' vesztés idejében proportionate vesszejtsen a' polgár társával, az az hogy a' Summak szerint, nem pedig a' Summáknak fel vevése ideje szerint essen a' vesztés. Summum jus, summa injustitia. Nem kell összeve keverni privatam justitiam cum publica aequitate. Ha 1800-dikban p. o. két testvér mindegyik 1000. Rftokat kapott kész pénz-

ben, és mind a' kettő a' maga Capitalisát ki költsönözte, de az egyik a' magáét 2 esztendővel ez előtt vissza venni és újra ki költsönözni kénteleníttelett, bizonyos a' Pátens szerint, hogy az egyik alkalmasint 1000. Rftokat váltó papirosban, a' másik pedig tsak 300. vagy 400. Rftokat fog vissza kapni. Mennyenek e két testvérek, minekutánna 10dik Martiusban 1812. a' Capitalisokat vissza kapták, Pestre a' Sz. Jó'sef vásárára gyapjút venni p. o., és az egyik kétszer leg alább fog annyit vehetni mint a' másik. A' Pátens előtt mind egyik 1000 Rftjára nézve egyenlőképpen szegényedett a' szerint a' mint a' Cursus rosszabbult, az az a' mint minden drágult: most egyszerre az egyik felében szegényebb mint a' másik. Hol marad az emberi természetnek esmerete in evaluatione commodorum et incommodorum? A' ki nem Psychologus, semmi, se nem Minister, se nem Generális, se nem pap, se nem orvos, se nem Író, nem tud semmi módon hatni emberi társára, és nem tudja az embereket sem igazgatni, sem boldogítani, sem büntetni, sem vigasztalni. Ha ez a' Finantziális Plánum így marad, tudod mi lesz a' következése? Jövedőlem neked előre, minden Revolutio nélkül sok ember Kódussá fog lenni, Nem is lehet másképp, minekutánna Gróf Dessewffy Ferentzet, a' nagy Capitalistát és U'sorást egyszer'smind, egy akár millyen szegény penzionatus özvegygyel, kinek több gyermekei, de csak p. o. 1000 Rforint új Capitalisa vagyon, egy Categoriába tették, nem a' summát, hanem tsupán a' Capitalis Dátumját a' különbözős sinór mértékéül vévén. Ez e' szánakozásra méltó Özvegy Asszony e' nevedő drágaságban minden nap rosszabbul élt. Gróf Dessewffy Ferentz, a' ki mint nagy jószággal, mint sok Capitalisokkal bír, azonkívül nagy speculáns, a' mennyivel fűsvényebb volt, annál jobban gazdagodott, úgy, hogy ha az előtt egy hónap alatt 1000 Rft. Capitalist csinált, a' közelébb múlt dráguló időkben ugyan annyi idő alatt 10 ezeret szerzett. Neki tehát a' drágaság használt, vagy leg alább nem ártott. Ha a' váltó papirosok 5-hat esztendeig meg találnak maradni, nem tsak hogy $\frac{4}{5}$ részrel nem fog alább szálni a' drágaság, hanem nevekedni fog, az az: nem lesz ugyan mindgyárt eleinte 20 meg 30 forint közt köbli a' gabonának, de nem hiszem, hogy 10 Rftnál alább szálljon, és tudom, hogy 10 Rftól esztendőnként mindig jobban jobban nevekedni fog. Ebből hát a' fog következni, hogy a' jószágot bírók ki fognak vergődhetni adóságaikból, de hogy a' tsekélyebb sorsú Capitalistáknak tellyességgel el kell vesznick. Ha pedig a' mostani Pátens minden czékelyeiben (!) megmarad, és az országló szék,

látván a' váltó czédulának rossz folyamattját, 's észre vévén végtére, hogy az új papirosoknak Discredituma után nints más mód, hanem hogy egy néhány esztendeig semmi papiros pénz ne legyen; Gondolóra vévén azon kívül, hogy a' Monarchiában, mikor még egész épségében volt, 120 egy néhány Milliom jó Conventionalis pénznél még 2dik József alatt a' Török háborúban is a' Circulációra nézve soha több nem számláltatott, és ha e' szerint az új váltó czédulákat ismét nem sokára, valamint idősbb testvéreiket, a' Bankó czédulákat, újra buktatni találná, vagy ha éppen tsupán az Austriai Monarchiában tsekélyebb értékű ezüst- és arany pénzt veretni készülné: már akkor mint a' cursusban, vagy még jobban a' Cursusokban (mert akkor többféle cursus lenne), mint minden embernek, kivált pedig a' birto-
kosok állapottyában, olyan zuzavar támadna, ha ehez az új környül-álláshoz, valamiképpen új Patenst megint nem alkalmaztatnának, melly minden Revolutio nélkül mindent megemésztő és felkeverő felforgatásba hozna. Mit javasolnál hát Te, örökös fondorló? Majd azt kérded, Kedves Barátom — a' jövedelmezés mostani bomlott állapottjának orvoslására? Meg mondom rövideden, Barátom — én az együgyü Plánumokat leg jobban szeretem, mert leg jobbak szoktak lenni, és azt vettem észre, hogy valahányszor sok gondolkozás után akad valaki reájok, mindenkor nagy terjedésű és messze ható Resultátumokat szoktak adni. Én ha Minister volnék, Barátom, nem mutatnék a' Magyar Országi Státusoknak fél bizodalmat, mint valamelly szemérmetes Kisasszony, a' ki félig lebeszéli betegségét, félig titkolya, úgy, hogy az orvos nem tudja vagy nem meri el találni a' betegséget. Meg mondanám nekik egyenessen, hogy mivel az Udvaromnak még a' külföldön is pénzbéli adóságai is vannak, Urunk a' Király 60. legfellyebb 70. milliomnál több jó mostani Conventionalis pénznél nem szánhat többet a' Finantziák rendbe szedésére. Meg vallanám, hogy Uramat nagy reménységű inkább, mint okos és szerentsés Ministerek, költséges, és szerentsétlen háborúkba vitték, kik ugyan meg érdemlennék a' nyilvánvaló büntetést, de kiknek azomban, mivel mostanában azzal kevés vagy semmi pótlást nem lehetne reményleni, közös Urunk tekintetéből (minden Minisztert ezután a' Nemzet előtt való meg felelés terhe alá vetvén; Melly dolognak Plánuma nálam meg van, 's a' mellyet a' Státusoknak bõlts meg fontolása és javítása alá terjeszteni Ő Felsége engedelméből még ezen Ország Gyűlése alatt szándékozom), most ez egyszer, főkép mivel nem valának eddig világos: törvényes responsabilitás alá helyhezsettve, kegyelmezni

Magyar nemes szívűség volna. Ezen praeambulum után kérném a' Státusokat, hogy 25. vagy 20. milliomot (20-ra vagy 15-re az örökös tartományokban szert tehetvén) szereznének. Már most nem tsak eximiam, így szólának, hanem praecipuam partem teszik a' Státusok a' Monarchiának. Ezen okból, mint pedig mivel különös tekintettel van Ő Felsége a' maga ígéreteihez és Magyar Ország Constitútiójához, elébb a' tisztelt Státusok vélekedéseit parantsolatom van ki tudni, hogy mivel egyenlő Finantziális Principiumokat és rendtartásokat kell az egész Monarchiában követni, leg elsőbben is a' nevezetesebb, és szabadabb része a' Monarchiának hallgatódgyon meg, és a' tisztelt Státusok az ellenkezőről igazsággal mindenkor ne panaszkodhassanak. Ekkép' a' mostani papiros pénzt egyszeribe $\frac{1}{11}$ vagy $\frac{1}{12}$ -ted részre jó Conventiális pénzzel hat hét alatt úgy egészen fel lehetne váltani, hogy a' sokasága miatt szerentsétlen papiros pénz tsupán tsak gyászos emlékezetben maradna meg. Ő Felségét ekkép nem lehetne azzal vádolni, hogy a' köz Finantziáknak fel segéllésében leg többet nem igyekezne tselekedni. Ha e' szerint a' devaluatio szerint minden adóságok is egyszer'smind le rovattatnának, a' Státusok ezen intézete senkinek kárára nem szolgálna, mivel ezen esetben a' jó pénz bé hozatásával bizonyosan ugyan ezen leszállítás szerint minden jószágnak, értéknek és akár mi néven nevezendő vagyonnak árra le fogna menni. És így az adós romlása nélkül fizethetne; a' ki pedig 1000 forint activa adóságának p. o. 12ted részét Conventiális pénzben kapná, szintűgy semmit se fogna veszteni a' mostani állapottyához képpst. Mert azon 12ted rész jó kész pénzen azt veendenő, a' mit most 1000. forinton papirosban sem vehet; a' régiebb múlt virágzását pedig se nem szokná, se nem kellenne senkinek is, mindegyiknek a' Státussal együtt a' veszélyből való ki vergődése alkalmatosságával számba venni. Ha azomban a' tisztelt Státusoknak jó szívűségek a' tsekélyebb sorsú's a' közelebb múlt időknék nehézségei miatt nagyon károsított Capitalisták nyomorúságától ne talántán szánakozásra indittatnék, szabadságokban állana országos Subsidium által, a' mellynek adásával az elő segéllendőknek nem volna illő terhelteni, azokat segíteni, Ő Felsége ezen Subsidiumhoz birtokai szerint szívesen adakozna, a' tisztelt Státusok pedig egész Európának tapsolási közt szíves megelégedéssel érezhetnék, hogy midőn a' Királyt, a' Monarchiát és önnön magokat is a' leg nagyobb veszedelemből, a' melly súlyos háborúk után a' békesség közt a' nemzeteket érheti, szerentsesen ki segítették, ugyan akkor egyszer'smind szegényebb polgár társaikat is

az őket még inkább fenyegető veszélyből kegyes segedelmek által annyi szenvedett inségek után ki ugratták. Így kéne, úgy tetszik, egy 19dik Századbeli Ministernek a' Magyar Országi Státusokkal beszélteni. De a' mi Ministereinket a' Századgyok, a' melyben élnek, túl szaladta, és ők a' 16dik Századbeli ideáknak ro'sdájával mindenkor elé kelvén, és 1so Leopold idejének gögös stylusával ide hozzánk által zúgván; azt akarnak, hogy mi úgy viseljük magunkat, valamint a' mostani Századnak nemzeteihez illik. Én ha Minister volnék, még azt is meg engedném, hogy kiki ezüstyéből, meg fizetvén a' ki veretés árrát, Ő Felsége pénz verő házaiban jó Conventionális, Ő Felsége képe alatt veretni szokott huszasokat tsináltasson magának. De elég már, el úntam már olly rövid idő által is játszani a' Ministert, és Te, hiszem, még jobban el úntad a' fogadatlan Apródot. Transeamus ad Literas, quae pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur, adversis solatium ac perfugium praebent; delectant domi, inimicos pariunt foris etc. etc.

Ha ritkábban írok neked, Barátom, sokat írok egyszerre. Botránkoztál, a' mint látom, hogy szélesen hobnit tudok, de mikor parallát húzni akar valaki a' nemzeti Litteratúrák közt, lehetetlen szűken tsak egyetlen egy tárgyról beszélni; a' ki a' hogy tetejére megy egy vidéket le abroszolni, annak széllyel kell nézni és holmit látni. De beszédemnek czélya tsak egy vala, az az: valamelly kitsiny charakteristikája a' nemzeti Litteratúráknak. Én, kivált a' mit neked szoktam írni, azt nem írom kérkedésből. Azon Authoroknak, a' melyeket tztáltam, minden munkáit lehetetlen vólt olvasnom, mert nem éltem még Nestori időt, de egyet se hoztam elő, melynek valamelly több híresebb munkáját nem olvastam volna, és pedig azon czéllyal, hogy azon Authornak 's nemzetyének Géniusát ki esmerjem. Erről véghetetlen sok jegyzéseim vannak, melyekkel talán parádét is tehetnék, ha kedvelném a' parádérozást. Én igen sajnálom, hogy neked Schlöczer gyökeres elméje és Stylussa nem tetszik úgy mint nekem. Én sehol se mondom azt, hogy Göthét még említőnek se találom, hanem azt mondtam: hogy se én, se feleségem nem értettük az annyira el híresedett Vilhelm Mester esztendeit, hát ezért hogy mi vagy tudatlanok vagy ízetlenek vagyunk, Göthe nem említendő? azt se mondtam sehol is hogy Kennst du das Land-ot ki vévén, Göthe más egyéb említetőt nem írt. Egy Frantziának íteletét hoztam elő Göthéről. Ez az egész hibám. De gustibus non est disputandum. Kedves Barátom, én bálványodra sarat hánni nem akartam, — inádd

bizvást, tsak engedd meg, hogy más mást is imádhasson, vagy senkit. Aemílius Macer egykor Agrippa Pantheonába mene, a' hol minden Isteneket imádtak. Látván hogy egyik Apollót, a' másik Minervát, a' harmadik Diánát, a' negyedik Bachust és Cérest, sokan Priapust, némellyek pedig Stercútiust is imádnák, noha Epicúrus után gondolkozna az Istenekről, hogy mindazonáltal semmiféle Istenséget meg ne bántana és senkit az imádók között meg ne botránkoztatna, az egész mennyei Gyülekezetet ott a' szép gömbölyű lyukas templomban imádni kezdé. Észre vévén ötet a' görögösön simúlt Atticus, azt monda neki: Ájtatos ember, ugyan mért nem áldozol Socrates géniussának? Ha ezen génius is Isten, felele Macer, ötet is imádom, a' midőn minden Istenségeknek áldozom. De ha e' génius tsak Socrateseknek sűgal leginkább, mit veszed nékem rossz néven, ha más testesebb Istenségeknek ihletéseik erősebben hatnak lelkemre? Az izlés változik, Kedves Barátom — meg lehet, hogy ha minden munkáit olvashatnám Góthének, jobban tetszene prózája, mert Poësiséből több darabokat esmerek, és sokan igen tetszettek, kivált szíves együgyűségek miatt. Én, Kedves Barátom, igen keveset tudok, noha sokat tanultam életemben; abban van egész érdmem, hogy egy czélyra szoktam öszve fogni az ollykor messze egymástól esni látszó ideákat is, és hogy némellykor külön tekintetekből vizsgálván a' dolgokat, az egy másba esni látszókat el szoktam választani. Én nem vagyok ex professione eruditus, soha se is vágyakodtam reá, nem vólt se kedvem, se időm, se alkalmatosságom arra, hogy p. o. valamelly bizonyos tudomány nemében mindent még a' haszontalanságokat és a' hijába valóságokat is, meg tanuljam, hanem azon valék, hogy a' nevezetesebb dolgokkal ne legyek egészen esméretlen, és hogy némelly külön tárgyakban, a' mellyek leg inkább interessáltak, okoskodó isméreteket szerezhsek magamnak, hogy renddel és világosan tudgyak gondolkodni és írni, és hogy némelly dolgokban megkülömböztetett ideáim (idéés distinctes), a' többiről pedig a' mihez férhettem, a' mennyire lehet és lehetett, és elmém tehetsége 's az időm meg engedte, természetes, derűlt és nem homályos ideáim legyenek. A' természet meg lehető és közészerű emlékezettel, szerentséebb képző tehetséggel, és nem a' leg rosszabb itélettel meg áldott. Ehez járult egy egyenes, nyílt, és egyszer'smind érzékeny szív, mellyet a' környülállások alkalmasint már el tompítottak. Én sok viszontagságokat, sok fájdalmakat, mellyeket titkolék mindenkor, szenvedtem életemben; ezek, szerentsétlenségemre, úgy estek többnyire, hogy a' helyett, hogy

természeti tehetségeimet élesztették volna, azokat majd mindig fojto-gatnák. Nunquam fomenta curarum relinquere potui, pedig nem tehetlenségből, hanem, a' mint én magam tudom leg jobban a' valóságos szükségből. Még jól eleve által láttam, hogy olyan országban születék, a' hol tsupán az elmének és a' tudományoknak művelése, a' mint ezer példák mutatták, ditsőség nélkül irigységet, és háborgató üldözést hoznak a' jobb fejekre, és a' bajokból, meg az inségből ki nem ragad-hatták az embert. Talán másutt annyi tűzzel és állhatatosággal nem az utolsó emberré válhattam volna. A' körülállások teszik az embert: tsudáлом, hogy annyi akadályok után még annyi enthu-ziazmust találok a' szívémben a' jóhoz, a' nagyhoz és a' széphez. Az igazat nem is emlitem, jól mondgya Des Cartes: que ce que c'est que la verité quand elle est seule? Most túl is vagyok már a' ditsőség esztendein, öszülök, vénülök.

Esztendők' havai fejemen telelnek;

Nékem a' szerentse soha se mosolygott.

Leg főképen gyermekeimnek kell élnem ezután, hogy ők se szorúllyanak mosolygására.

Forgatom olykor töviseidet, de kivált Marmontel fordítását, melyet harmadikszor olvasok, és mindég jobban jobban szokom hozzá. Meg vallom, hogy ha még egy két olyan munkát fordítasz, készen lessz a' Magyaroknál is a' szép társaságnak a' nyelve.

El végeztem Tacitus 1ső könyvét, de nem vagyok még egészen vele meg elégedve.

A' háránt sipos Avakom Kapitány Úrról fordított verseidet olvastam; nekem jobban tetszenek mint az ő sipolása. Hallottam én gyakrabban Avakumovitsot Kassán, és tsudáltam mesterségét, de meg vallom, szívére nem hatott. Olyan erőszakkal dolgozott egész képével, úgy tátotta szemeit, úgy erőltette lélekzetét, hogy valóban nem bámúltam, hogy Minerva el hánta a' sipot, Apollo pedig meg nyúzta Mar'siást, és hogy Plutarchus szerint azt mondta Alcibiád: hagyjuk a' sipot a' Bocotíaiaknak, mert alkalmatlanok a' szöszöl-lásra. Félttem gyakran, hogy úgy ne járjon Avakom Úr mint Harmonides Luciánnál: addig addig, és úgy fűjt, hogy végtére meg holt. A' lantnak tönussai pengőbbek, szökőbbek, a' sipéi folyóbbak, és a' levegőt egyenlőbben hasító, és még se volt Alcibiád ideje után betsek a' Thébai síposoknak Athénában. Ez talán a' többi okok

között onnan is jött, hogy többet tartottak a' szemeken keresztül jövő érzékenységekről és azoknak tisztaságáról az Athénaiak mint a' többi Görögök. Azért találta fel Mar'sias a' szájkötőt. Hiszed é azt, a' mit Diogenes Laertius beszél? hogy a' sipos Xenophantus sipjával úgy fel gerjesztette volna Nagy Sándort, hogy azonnal a' fegyverhez kapna? Nékem jobban tetszik Laertius jegyzése ennél a' Historiátskánál. Ugyan mért nem tsillapította le inkább, úgy mond, forrón háborított s háborító indulattyait? És azt hiszed é, hogy némelly Apitziusoknál Rómában sip szóra főzték az étkeket, és hogy ha el hibázta a' Szakáts ez vagy amaz étel főzését, a' sipos meg botoztatott?

Kiss Horátnak majd neki fekszem. Ha Po'sonyba találok menni, meg keresem Virágnak Poémáját; kívánom hogy a' szerző nevéhez hasonlóknak találhassam. — Számot tartok Vitkovits Mihályhoz botosított Epistoládra. Én még nem találhattam inspirációval tellyes időt, hogy felelhessek a' tiedre — arra se, hogy Bibliothecámat rendbe szedhessem, és így jól készült Cathalogust küldhessek néked. Kis lakásomhoz építetett három szobám nem tavaly, a' mint reménlettem, hanem tsak ez idén készülvén el egészen, tsak most költözhettem beléjük. Távól létemben a' fiókokba rakattalván a' könyvek, újra kéne azokat el rendelni. De nem tehettem még eddig, mert a' festék szagtól nem egészen ment még író szobánk, melly szoba Bibliothecám is egyszer'smind, de a' hol a' szag miatt eddig tsak egynehány fertályt tölthetek el naponkint.

Landont íme ide rekesztem nagy köszönettel; ki tsafartam belőle, a' miket tzélyaimra hasznosaknak ítéltem.

Almásynak, Szepes Vármegye' Nótáriusának költsön adván Kolbielszkit, még a' múlt tél óta vissza nem küldötte. Kérlek küld meg minél elébb, még a' Diaeta előtt példázatot, azonnal le íratom magamnak 's vissza küldöm.

Feleségednek kezeit tsókolom, és szerentsés fel lábulást kívánok.

A' sokféle, holmi tudománnyal szélesen elterjedő levelemben vagy annak itthon maradt Cópiajában (nem tudhatom bizonyosan), több hibák tsúsztak bé, p. o. Herder a' Poéták, és az én olly igen kedves Lichtenbergem és Engel a' németh Pro'saisták között ki maradtak. Delambre helyett Lambert van írva, igazítsd ezeket, Kedves Barátom. De arról mindenkor meg emlékezz, hogy ha ne talántán disertatio is talált lenni levelemből, én tsupán tsak levelet akartam írni, és így engesztelt szemmel tekints a' sok hiánossá-

gokra. A' mi a' kérdéset illeti, hogy esmerem é Götthe munkáit? azt felcélhetem: hogy mind esmerem, de hogy eleitől fogva, végig mind el nem olvastam, hanem hogy talán többeket olvastam belőlök, mint sem gondolsz, p. o. Dorotheát is olvastam, melly egy új nem, valamint a' Götz von Berlichingen is, mellynek annyi követőji voltak. Mivel annyira gyönyörködöl Góthében, a' többit is mind el fogom olvasni. Köztem meg közted csak az a' különbség, hogy Te ezt az egész Authort és mindenütt, én pedig csak olykor olykor, itt 's amott imádom; Te úgy nézed mint a' Belvederi Apollót, als ein hohes Ideal, én pedig csak mint Antinoust, bloss als ein Ideal. Unum hoc dissimile, et cetera poene gemelli.

Íme egy kis fordítás, mellyet néked küldeni mérészelek. Olvas-tad, hiszem, a' minap az újságban azon Deák verseket, mellyeket a' Frantzia követ Ottó, midőn az új Római Királynak születése napja Bétsben ünnepeltetnék, egy által világító felibe íratott. Egy ragyogó Csillag alatt i. i. láttattak a' két Birodalomnak két fő folyói egyveledve henpelygetni habjokat, a' két testvér menyköveket hordó Sasoknak ki terjesztett szárnyaiktól árnyékoztatva. A' Deák versek így következnek:

Sequana Danubiusque simul concordia tandem
Agmina lympharum, fausto sub sidere volvunt,
Immunique ferant commercia libera Ponto,
Et iam fraternis gaudentes fluctibus, urnas
Defendant Aquilae, sociato fulmine iunctae;
Et foveant amplexae alis lutricibus orbem.

Magyarra így próbáltam fordítani:

Az Duna 's Szajjának velegyített nedvei végre
Tornyozot' és széles tajték buborékban eredvén,
Boldog csillag alatt nevedekve forogjanak együtt,
És, számos gépelyt Stambúl torkába vezetvén,
Általok és rajtok menten szabadúljon a' tenger
Az testvér habokon a' sasok tapsolva [1] repülvén,
A' két tág vedreket sok társas mennykövel ójják,
'S oltalmas szárnyal mindég a' világot öleljék.

A' Himpellér Poétát 3. vármegye az Ország Gyűlésre akarná küldeni: Sáros, Zemplény meg Szabolch. Érdemem felett való betsü-

let, mellyet, ha csak lehet, sok okokból igyekezni fogok magamról el hártani, ha pedig illendőséggel nem fog lehetni, mivel már két-
tőért voltam, el megyek a' harmadikért is, nem mintha valami jót és hasznost tehetni, vagy valami nagy rosszat el hártani remélle-
nék, hanem hogy némelly igen tisztelt Barátimat a' hazába ne szo-
morítsak. Epicurus azt mondta és igazán mondta: Procul sit sapiens
a Republica. De én nem vagyok sapiens, nem is élek Republikában,
hanem olyan országban, a' hol nincs publica res, és a' hol eddig
se nem tehettem, se nem fogok tehetni egyéb jót, hanem talán
csak azt, hogy némelly felette oktalan szemteleneket még nagyobb
szemteleniségektől tartóztattam, és tartóztassam. Ha el fog kelleni
mennem, majd készítek Pozsonyban egy titkos jegyző könyvet nap-
ról napra, a' mellyből, reméllem jobban fog ki tetszeni a' jövőendő
Diaetának valóságos Historiája, mint valamennyi nyilván való Diae-
tális Actákból.

Igen kedvesen fogom venni, ha oda is olykor írni fogsz nekem,
ha el találnék menni Po'sonyba.

Vale deliciae meae. Maradok holtig

hív Barátod

Jóska mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

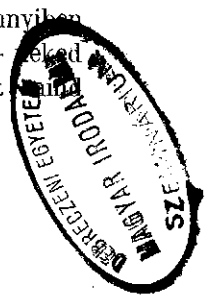
2046.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Júl. 31. 1811.

Édes barátom!

Itt adom által azokat a' miket tőlem vársz, és a' miket Neked
átaladnom kellene, félvén, hogy ismét elkerülöd Amiculusod' házá-
l, melly Téged magában látni óhajtana mindég, 's ezen szerencsével
inkább kevélykednék, mint ha a etc. etc. szállana belé. Valamikor
időd engedi 's itt még-él, ne kerülj bennünket; sehol sem láthat-
nak Téged szívsebben. — Leveled tele van a' legbölesebb tekinte-
tekkel. Bár minden a' szerént nézné a' dolgokat. De mi szabadít meg
bennünket ennyi bajból? Erre nehéz felelni és igen is könnyű. Én
úgy hiszem, hogy Téged Szabolcs irigyle Zemplénynek. A' mennyiben
ez új fényt vet nevedre — így 3 Vármegye Követje valál, —
szívesen örvendek; nincs benne magunknak is kárunk, mert

eggy az egészre, akármellyik Vármegye Követje mondja, csak jót mondjon. De ha Te már Szabolcsból még is, kérlek, jelenj-meg itt Aug. 12dikére, mind azért, hogy jelen légy az Instructio kidolgozásakor, mind hogy a' Megválasztásban a' jó felet segélld. Attól félek, hogy largitiók által fogja sok gazdag vagy kevély a' dolgot vinni. Szólj Schmideggel, hogy viselje ő (és Szemere István) a' mi Vármegyénk képét, 's dolgozzál azon, hogy más ne választassék az Anyaszent-egyház fiai között mint Schm. *Ő jót fog mondani 's nem hallgat*, — más vagy hallgat vagy rosszul is szól. Ajánlom magamat megbecsülhetetlen jóvoltodba.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2047.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kolosváron 2-a Aug. 1811.

Addig is, Kedves Barátom, a' meddig ezen órrában vett, a múltt Hónap 15kén és 21dikén költt, becses leveleidre felelhetnék, Kenderesi Mihály Barátunk rendelésiből ezen Vers-nyomtatványokat küldöm. Én most indulok Tihóra, 's ez okozza sietségemet. Onnan írok neked. Addigis változhatatlanul vagyok

Igaz Barátod

Cserei Miklós mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2048.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt 2ik August. 1811.

Kedves Barátom!

Ezen szempillantatba veszem 19dik Jun. írt igen becses kedves leveledet, olj szer felett hosszas ideig lévén az utba — sietek válaszomat megtenni és ki nyilatkoztatni azon általam is rég ohaitot örömeimet, mely szíveimet egészen el töltötte — Marcus Aemilius Ferenczet éltesse az Isten és a legsikeresebb Mennyei kegyelemmel védelme alatt nevedjen elő azon utra léphetni, melyet Te, Kedves Barátom, olj igaz érdemmel, és igaz fénnel követsz. Szerencsémnek

tartom, és kevés is vagyok arra, hogy olj Atya és Anya fiának kereszt atyai közt lehetek, ennek érdemes voltát én bizonyosan becsülni is fogom. Grófnéd kezeit csókolom, eő Nagyságának is szivemből gratulálok ezen szép örömnék. A kereszt atyák számára lévén én, Te pedig legbecsessebb Barátom vagy — ki kérem, hogy gyakran halhassak Marcus Aemilius Ferenczről.

Igen örömet tudósítalak Tégedet kedves hírekről, de azok a mostani idő pontba ritkák nagyon — itt foljdogál a' Diaeta — ez valósággal olj környül álás, meljbe forgolódván, az ember ismerésinek nagy tudományába igen nagyot haladtam előre. Megismertem characterit azoknak, kik aszt képzelik, hogy a Nemzet belöllek ál — ez ha így volna, siratni és méljen kellene fáilalni sorsát szegény Nemzetemnek. — Még bizonytalan Diaetánk bevégződésinek ideje, én valóba meg untam már itt ülni, és annál unalmassabb időm, mivel a feleségem sincsen itten. —

Hosszas halgatásod éngemet gyakran nyughatatlanítván, kérlek, örvendeztess gyakrabban leveleiddel, mert azok nekem mindenkor ui, meg újabb örömöket adnak, és a hányszor leveledet vészem, annyi öröm innepjei vannak

leg hívebb tisztelődnek.

Kivül: ¹

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen. S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2049.

Kazinczy — Vida Lászlónak.

Vida Lászlónak Kazinczy Ferencz
szíves tiszteletét, barátságát.

Szemerénk által akarám Neked bémutatni idvezlésemet, kedves barátom; de szívem megfedde, hogy miért kérek mást tolmácsának, midőn az magam lehetek; is így a' Palihoz írt levél egy kis toldalékot kap. — Hidd-el, édes barátom, és hidd a' mit mondok a' nélkül, hogy szavaimat üres nyájasságnak gyanítsd, hogy ismeretségednek nem csak *igaz* örömmel, hanem *szokatlanul* is, örvendek. Leveleid

¹ A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

Téged nékem egy mívelt lelkű 's szép lelkű Férjfiúnak festettek, 's örömet mentem annak ellenébe, a' kit mind levelei, mind a' hírek ilyennek festettek; de megjelenésed azt, a' mit vártam, nem csak meg nem hazudtolta, hanem felül is múlta. Nem fogom én soha felejteti Veled töltött órámat, 's gyönyörűséggel fogok vissza emlékezni azokra, a' mik köztünk folytak. A' tölgy, melly alatt nyugvánk, meg van jegyezve, 's óhajtja hogy ismét árnyékába fogadhasson. Hasonló érzések közt emlékezik rólatok feleségem is, kedves barátom, és a' leányom, ki fülében hordja azolta kosaradat, 's *Vida Bácsit* és *Szemere Pált* az első napokban gyakran nevezgette. Ha a' leányom volna fiad esztendejében 's ez az ezében, örömet rengetném magamat annak álmodozásaival, hogy gyermekeink eggyek lehetnek, mert nékem az volna legédesbb örömem, ha gyermekeim valaha barátomnak gyermekével kelnének házasság lépésre. A' leányom fiadhoz nem fogna jól illeni, mert a' férjnek egynehány esztendővel idősbbnek illik lenni feleségénél: de ha most leány' atyja levél, a' fiam lehet a' Te vöd; 's tudom, hogy Te gyermekeidnek olly nevelést fogsz adni — attól függ pedig minden szerencséjék — hogy ezt a' fiamnak áldásképen óhajthassam.

Élj szerencsésen tisztelt szeretett barátom! 's ajánlj a' Tek. Asszonynak is, kit barátságos indulattal tisztelünk, becses hajlandóságaiba. Széphalom felől Néked nem lesz szabad egyébként gondolkodnod, mint azon hely felől, a' hol téged egy boldog pár szívesen szeret. —

Aug. 5d. 1811.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2050.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vitkovits Mihály

barátságos Idvezletét.

Pestrül — Széphalomra Aug. 6-ikán, 1811.

Igen nagy volt örömöm azon jelentésedre, hogy szereted Szophid annyi kívántaid után Néked kis Emílt szült. Tusculanumomban olvasgatott fel örömhírt hozó Leveled, 's Triaszod a' legérzékenyebb öröm részvétellel örvendett újabb boldogságodnak. — Szívemből, melly

Tégedet olly forrón szeret, kívánom, hogy tsetsemő Angyalkátok gyarapodgyék Testben és Lélekben. Mosolyogjon rátok tellyes örömet: Legyen Hazánknek olly Érdemese, mint Te és Szophid vagytok. Nyerjen másoktól aranyat, tömjént és Mirhát: én Hozzátok és így már hozzája is való Barátságomnak jeléül és emlékéül ajándékban adom neki Meséimet. Legyenek övéi, legyenek az ő nevének szentelttek. Még ugyan éretlenek, de míg Emilled felnő, egészen meg fognak érni. Fogadd el tőlem barátságos örvendezésemet, fogadd el szíves ajándékomat, és egy olly érzékeny atyai tsókkal, a' millyen a' Tiéd lehet, tedd Kis Emilünknek tulajdonává. Három hete már elmúlt, hogy ezen fő örömdöt Horvátunkhoz irtt Leveledből érttettem; de hirtelenül esett Bétsbe való menetelem Hozzád írnom eltiltott. Tegnap érkeztem vissza a' nagy városból, 's asztalkámon levén Leveledet, arra válaszolni első foglalatosságom volt.

Horvátot már itt nem leltem, Válba ment az Öregéhez, és onnan a' Dietára menend. Szemerét eddig ölelhetted, a' ki Kassáról a' legközelebb múlt Hónapnak közepén íra Hozzád. Dajkád' mutatóját még sem küldhetem, mivel az újonnan öntendő Betűk még sem készek. Meg ígérte volt Sághy, hogy Julius végével hozzá fogat a' nyomtatáshoz, de mind ekkoráig azt nem tette. Rajta leszek, hogy Szüretig végre hajtsam. Az Érsemlyéni zsidót még ekkoráig nem láttam. Gerstnernél voltam, a 200 forintot magammal fel is vittem, hogy ha kész a' munka, kilizessem. De Gerstner még hozzá sem fogott, azzal mentetgetvén magát, hogy a' másod izben felküldött Dajka képe nek lerajzolásán el nem tud igazodni: minthogy abból ki nem láthatni, millyen korút, és egészen millyent kellessék festeni. Az első rajzolatot kimetszheti, ha kíványuk. Ennél fogva abban alapodtunk meg, hogy visszazajóttómmal Hozzád írni fogok és kapván tudósításod, őt is tudósítani fogom. Nem volna e jó, ha az ágyad felett függő Dajkád' képét Pestre küldenéd, és annak itt le festett mását küldenök Gerstnerhez. —

Miket és kiket láttam Bétsben, igen sok volna leírnom. De nem is szükséges, mert te Bétset lelkestül testestül ösmered. Tsak azt az egyet adom értésedre, hogy Sandort meglátogattam. Szép öreg ember. — A' Pesti Meséjít közlötte velem. Kis sötét gránát szín kötetben igen tiszta Példány. Annyi Creditumom nem volt, hogy Pestre lehozzam a lemásolásra. Ő ugyan azzal mentegélte [!] magát, hogy maga is kiadni szándékozik. Erre nagyon kértem. Ditselkedtem előtte Barátságunkkal. Ő rád nagyon neheztelt. És miért? — A *Luciai*

Epigrammát ellene írottak tartotta. De én világosan megmutattam, hogy kire és miért vagyok írva. Köszönte gyanúságának kiténtetését. Tisztel, köszönt. Ő most is Sokfélét ír. Epistoláddal kedveskedtem neki. Másoknak is osztogattam: de itt Bétsben Publicumod nintsen. Tsak a régít régtől tudgyák érteni, az újat se nem értik, se nem ohajtyák. Itt Dávid Poetával felkiálthatok: Anya Nyelv! a hollak nem ditsérhetnek Téged, tsak az Élők. —

A Bétsiekről máskor többet. Theodorám Tsókol benneteket. Itt küldök egy verset¹ Isten hozzád.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

2051.

Ragályi Tamás — Kazinczynak.

Kedves Uram Bátyám!

Magdi a' Húgom Jegyesem. Ez az egynéhány szó egész boldogságomat magában foglalja. Csupán az idő tehet engem boldogabbá mint vagyok, 's illőnek vélem, hogy ezen boldogságommal Uram Bátyám, a' ki erántam mindig érzékeny, forró indulattal vőlt, annak tudása által osztozzék [!], vagy inkább mivel hogy ez vég-hetetlen 's oszthatatlan, és tehát azon örüljön, mivel e' mellett is én meg nem szűnök Uram Bátyám iránt a' leg forróbb tisztelettel lenni 's maradni

Kedves Uram Bátyámnak

alázatos szolgálja

Ragályi Tamás mpr.

Miskolcz Aug. 9. 1811.

Kazinczy F. jegyzete:

Sequere Kopácsi! — Mikor fog az Ur nekem illy örvendező levelet írni, és mikor vétet így részt velem örömeiben? Én mind tulajdon betegségem (mindennapi hideg és sárgaság), mind a' lyányomé (forró nyavalya) által úgy le vagyok verve, hogy alig bírom magamat; de ez a' hír csakugyan nagyon electrizált. Tamás 's a' két bátyja mind igen szép lyányokat hoztak házokba, és legalább ketteje, igen gazdagokat is. Jelentse az Ur ezt a' hírt Predikátor György Úrnak. Pennám botlásból majd *Tiszteletet* teve a' név elibe,

¹ Nincs a levél mellett.

A' Kézý Testimonialisa hogy járá? — Tisztelem az egész házat 's ajánlom magamat barátságokba. —

Ugyan e levélhez van ragasztva a következő, a melyre Kazinczy föntebbi sorai vonatkoznak:

Ujhely, Aug. 15d. 1811.

Tekintetes Ur!

Szivem szerint [veszek] részt a' Tekintetes Ur hideglelésén 's a' kis Dencsi betegségén. Magamat sem hagyott még egészen el a' lankadtság. — Szinte most is feküdtem, midőn az Inas ezt a' viszsza küldött Levelet kezemben adta. Alig tudtam rajta eléggé csudálkozni: de a' Házasságra az én szivem csak ugyan igen nehezen gerjed fel.

A' 100. flos bankók eránt tegnap az a' parancsolat nyittatott fel, melly Julius 15d. az 500. flosok eránt. Horvát Tamás a' Subst. V. Ispány Szemere István helyett. — Kézynék a' Testimonialisa a' jövő Szent Istványi Terminusra vagy is inkább Gyűlésre maradt. — Akkor bizonyosan ki fog hirdettetni — egész Tisztelettel maradok.

Aláírás hiányzik.

Kivül:

Miskólczról.

Tekintetes Kazinczi Kazinczi Ferencz Urnak. p. S. A. Ujhely.

Széphalmon.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2052.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Széphalom, Aug. 11d. 1811.

Nagy tekintetű, kedves barátom!

Elmondom miket beszélnék itt Vármegyétek felől, 's kérek, hogy mind az én nyugtalanságomat mind annyi sokakét, kiknek képekben szólok, leveled által, melly elmondja mi a' vett hirben igaz, elcsendesíteni méltóztassál:

A' Veszprémi Gyűlésen Martiusban (így beszéllik) három Hercege: Eszterházy, Grasalkovich és Colloredo, jelenének-meg, 's az

A levél zárlatán ép piros pecsét a Ragályi-czímerrel.

utolsó kérte a' rendeket, hogy ne akadjanak-fel véleményén, mely első tekintettel nem fog hazafiúnak látszani. Hogy Urunk Felírásunkat megolvassa, írjunk deák és német nyelven oszloposan, 's írjuk ezl: Az ellenség (etc. etc. etc. etc.) azt ígérte hogy a' Bancoktól bennünket megszabadít, 's mi nem adtunk hallást kecségtetéseinek: azt érdemlettük e etc. etc. etc. A' Felülírás így csak kevés sorból állott. (Így beszéli a' hir. Én elhinni nem tudom.) — Ezekhez még azt beszéllek, hogy H. Eszterházy Magyar országon tartózkodik, 's ámbár vissza szállítatott Bécsbe, hogy ott költsön, oda menni épen nem akar; 's hogy ez a' három Herczeg sokat van együtt Veszprémi jószágaikban. (Ott talán nem is bírnak mind hárman.)

Cselekedd, édes barátom, küldd-meg nekem a' Martiusi Felírást, de sürtin leírva és ne vastag levélben.

Én Martiban nem valék Gyűlésünkön. Arany erem agyban tartá. Nem vala sem csendes sem lármás. Deputatio rendeltetett; 's az elkészítette a' Felírást, mely nyomtatva is van. A' legjobbagyibb tónusú felírás, alázatos remonstrációkkal, hogy a' Haza soha ki nem eresztette a' maga kezeiből a' pénzre felvigyázást, - hogy nekünk a' banco czédula eránt mi ígértetett; mely osztán így végződik. Ha mindazáltal Felséged a' maga végezése mellől ezen előadásaink által sem mozdíthatatnék el, alázatosan kérjük legalább az itt következő 4 pontot. etc.

A' Júliusi Gyűléskeben jelen valék. A' zárt parancsolat hire, látása mindeneket elrémitett: el engemet is. De a' mint láták, hogy csak az 500 f. bancók etc. etc., eloszlott a' felelem, 's *currentáltas-sék!* ezt mondá a' Vice Ispán és sokan. Körülnézém magamat, és akkor látám, mely nagyon süljedék-el. Ugy örvendeztek, mint a' ki azt várta hogy kerékbe törik, 's megérti, hogy csak fel fogják akasztani. Köztem és a' Vice Ispán között csak Úr. Klobusiczky Vincze és Boronkay Sigm. (eggy éltes Úr) ült, s kérdém ettől, ha már itt csak currentálni fogunk e, nem e repraesentálni is. Ez azonnal propositióba tette a' Repraesentatiót. A' Vice Ispán igent monda reá, de olly formán mint ha ezt mondaná: Protestálni mindennek szabad. Ez engem érzékennyé tett, 's megszóllaltam ülve, nem állva, 's beszélve 's nem perorálva, 's csak arra emlékezem, hogy végső szavam ez volt: Mert a' magyar még inkább sajnálja szabadságának mint erszényének sérelmét. — A' Repraesentatio holnap fog felolvasztatni a' Fő Ispán előlülése alatt, ki tegnap estvére várattatott, de midőn én a' városból kijöttem, még meg nem jött.

Imhol a' megválasztott Követek nevei:

Szepes: Consil. *Gundelfinger* és (nem tudom ki, nem Almásy.)

Sáros: *Gr. Desöffy Sámuel* (a' József testvére, testben és lélekben) 's a' Fő Ispán Szentiványi veje: *Kapy Jóska*.

Abauj: *Szent Imrøy Gábor* és *Vitéz János*.

Ungvár: *Horváth György* Subst. V. Isp. és *Nemes Fő Szolgabíró*

Úgy mondják, hogy Mélt. Administrator Lónyai Ur Nemesnek megválasztását nem akarta.

Borsod: *Ragályi István* és *Gombos Assessor*.

Szaboles: Septemvir *Vay József* és *Gr. Desöffy József*.

Bihar: Ord. V. Isp. Domokos Imre, a' Mélt. Administrator kedvese, és Consil. Tokodj.

Térjünk által Literaturánk' tárgyaira. . . Örvendve hallom, hogy a' Rájnis Georgiconjai Veszprémben nyomtattatnak. Köszönöm e' jótétét a' széplelkű Takácsnak, kit, kérek, tisztelj a' legbarátibb idvezlésekkel. Ohajtom és reménylem hogy ezen rég olta készült munka felől nem olly itéletet fog tenni Recensora mint én tettem az Annalisok Júniusi füzetében a' Szabó Aeneise felől. Ohajtanám, édes barátom, hogy azt a' Recensiót látnád, hogy nevezetesen azt a' St, hol a' *Tros Rutulusve fuat* fordúl elő, figyelmedre méltóztatnád. Nagy kárára van Literaturánknak, hogy mindég csak nyaljuk egymást, és egy bizonyos állás félénkekké tesz bennünket a' scáphát scáphanak nevezni. Sajnálom, hogy Sz[abó] felől, kit hogy tisztetek, megmutattam Tövisemben: (artic. *Sylvester*.) minden jót nem mondhattam. De imhol vagyok: kövessenek-meg, ha nem igaz a' mit Recensiom mond Aeneise felől. 'S az a' nevetséges Dedicatio 's még nevetségesebb Praefatio! Nagyon jól tesszük, ha a' mit nyomtattatni akarunk, elébb másokkal megolvastatjuk, másoknak értelmeket kikérjük 's *használjuk*. -- Ugyan azon füzetben lelém Tövisem Recensióját, mellyen kevélykedhetném ha a' barátság megvakításának nem kellene tulajdonítanom magasztalásait. Azt hittem, hogy már is sok a' Magyarázat a' kevés textushoz. Bár csak még egyszer kellene ki adnom, hogy a' 3 ívnyi vershez nyomtattathassak 6 ív magyarázatot. — Nincs ember a' ki a' Himfy Szerelmeit szívesebben becsúlja, a' ki azokat inkább csudálja nálamnál. Ezt mutatja Recensióm is. De az én Epigrammám Himfyre nem *virágos Tövis* — hanem *tövises Virág*. A' kettő közt épen az a' különbség, a' mely a' *dolce piquante* és a' *Wienerische Trankel* között. Mi azt szeretnénk, hogy

minden hangunk exstasissal fogadtassék. — *Lukaimat* (a' Tövisekben) egy általam szívesen tisztelt Férjfi magára vette. Talán sugdosóji voltak. Vitkovics nála vala Bécsben, és meggyőzte a' felől, hogy az egészen más és nem ő. Az a' más ki volna nevezve, ha méltó volna, hogy egy nyíl által megtiszteltessék, mert én *sicárius* nem vagyok, 's szembe kelek azzal a' kit bántanom kell. Minthogy nem vala érdemes hogy neve az Epigramma előtt álljon, nem ötlet, hanem minden rossz, de czifra szókkal 's képekkel bujalkodó Poetát bántottam az Epigrammával, reá többé nem is czélozván. Most a' Fejér Pályairását recenseáltam a' felállítandó Magyar Társaság felől, a' Horvát Pest-Ofenjét, a' Virág Poemáját, a' Szent-Györgyi Sallustját, és ha reá fogok érni hideglelésem miatt, a' Kis Horáztát és a' Nagy Ferencz Bionját. Nem csinálok titkot Recensióimból, 's ez jele lehet, hogy csapásaimér: nem szükség pirulnom.

Vetted e már, édes barátom, Vitkovicshez írt Epistolámat? vetted e Töviseim exemplárját? — V[itkovics] azt írja, tegnap vett levelében, hogy Bécsben nekem nincs publicumom, 's nem is értik a' mit irok. — Tehát vagy én vagyok a' vétkes, vagy ők. Nur Plattheit, nur Alltaeglichkeiten! a' nélkül hogy oda tekintenénk, hogy a' nyelv ideálja és a' perfectibilitás törvényei mit kívánnak, engednek. Engem az ilyen vád sem meg nem bánt, sem élessé nem teszen. De arra igen is tüzel, hogy literatúránk 's nyelvünk előmenetele gátlásainak ellenére keljek. E' részben kivált a' Calvin emberei szenvedhetetlenek. Csak ők irnak jól. 'S melyikét lehet egy rendbe állítani azokkal a' kik a' Pápiristák és Lutheranusok közt a' legjobbak?

Élj szerencsésen kedves barátom! Tiszteld Himfyt és Takácsot, mondjad nekik, hogy őket szívesen tisztелем. Ajánlom magamat minden becses felülhaladó barátságtokba.

Örökös híved: Aug. 12d. Kazinczy Ferencz mpr.

Aug. 12d. — Engem tegnap 3dikszor lelo-ki a' hideg, 's kivilágosodék, hogy sárgaságba estem ismét, mint épen most esztendeje. Ezt is fogságomnak, keményült sérvésemnek köszönhetem, mint mellyem baját, melly alig ha asthmássá nem fog tenni. — Nem merem halasztani a' Tartar. Emet. bevételét, 's elmaradtam a' Gyűlésből, de a' Sógorom Török József itt vala, 's itt menvén vissza Kázmérba, beszéli, hogy Szemere István 2dik V. Isp. és Jekelfalusi neveztet-

tek-ki a' Publicum által igen esendesen, minthogy a' Conferentián tegnap este így egygyeztek. — Adja Isten, édes barátom, hogy ez a' Diaeta olly jókat szüljön, a' mint a' többiek szülni nem szoktak, adja hogy az *Udvar* és a' *Nép* tégye a' *Hazát*, 's a' kettőnek azon egy legyen interesszéje.

Pipsz Desöffy jelen vala itt. —

[Eredetije Zádor Gyula min. tanácsos birtokában volt.]

2053.

Vida László — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

szives tiszteletét barátságát.

Éppen olly idő pontban vettem *Szemerénk* levelében zárva hozzám botsájtott igen kedves leveledet, a' melyben az igaz szívű Barátnak tudósítására szívfájdalmam' enyhülése végett legg inkább vala szükségem.

— — A' *Fatum*, melly olly gyakran és olly sok napjait tette keserűvé életemnek, még most sem akar meg szűnni üldözésemtől — — nyilvánabban szóllok.

— — Leg közelebb *Szemerénk*el Postre érkezvén: mint a *Játékszin* Igazgatója a *Társaságot* a leg nagyobb zavarban találok, a nyughatatlanság és egyenetlenségnek lelke el foglalta őket, és három esztendőök óta tett költségeim, fáradozásim, törekedésim sem használhattak arra, hogy ezeket a nyughatatlan embereket tsendességre hozhatta volna, ők egyenetlenkedtek, szöktek, verekedtek, és ott a hol ezeknek orvoslása végett jelentést tettem, tsak hideg és sikertelen biztatás vala az elég tétel, melly inkább szarvat adott a nyughatatlanoknak — — de még itt sincs vége a *Tragoediának*. A *Tagok* sok privát személyeknek tettek panaszt az iránt, mintha én végettem és az én intézetim végett nem boldogulhatnának képzelt tzellyoknak el érésében, belseitem tehát könnyen gyanúba jöhetett az engemet nem ösmérők előtt. — — *a jó hír rák lábán, de a rossz szárnyon jár.* A háláadatlan világ mindenkor hajlandóbb a rosznak, mintsem a jónak el hitelére. — — — — Rettegtem a' következtül, által láttam melly lehetetlenség minden vagyonimnak fel áldozása mellett is e gyülevész, tsekély lelkű és tsak tulajdon erszényeknek hasznát néző embereket akár az egyenes útra, akár a *Hazának* szeplőtelen szeretetére vezetni. — — De mit is kívántam? — — ösmérem tébolyo-

dásomat. — Szeplőtelen Haza szeretetet? — — és ezektől az emberektől? — — holott a kikben igazsággal és méltán kereshetnénk is, — sikeretlen nyomozásunk!!! —

Viszsa térek az előbbiekre — — — láttam a lábolthatatlan veszélyt — azoktól pedig, a kiktől ezen Institutumra nézve valamit remélhettem, hideg márvány szívnél és csak nem gúnyoló feleleteknél egyebet nem nyertem. Itt el érkezett a dolgot választó pont, hirtelen eszembe tűnt: Ezen Institutumon kívül, mellyen többé nem segíthetek, van még *Haza*, mellynek más úton használhatok, de vannak *Feleségem*, *gyermekim*, *Barátim*, meg felejtkeznek e ezekről és életemnek hátra lévő napjait ne használlyam e Ezekre nézve? — — Hidd el Kedves Barátom, vérző szívvel fogtam az utolsó lépéshöz.

— — Éppen köz gyűlésünk vala, egy jelentést terjeszték a Rendek eleiben, és sikeretlenségét eddigi törekedésimnek meg mutatván, a jövődőtől még inkább félvén, a Játékszin igazgatásáról le mondtam, tartván azonban a ragalmazástól is, a Tettes. Ns. Vármegyének szabad, és tellyes rendelése alá az Institutum elő mozditására örökre oda ajándékoztam azon egész új Játékszint, minden hozzá tartozandósággival, mellyet csak nem tíz ezer forint saját költségemen az ugy nevezett Hakker szálában készíttettem, oda ajándékoztam az egész *Garderobot*, mellyet jöllehet még Néhaý Báró Vesc-lényitül vettem által, de tehcrrel, melly terheket én le fűzettem, és több ruházatokkal szaporítottam, szinte így által adtam a Bibliothecát is, és mivel három Esztendőkre vettem fel az Igazgatást, még a hátra lévő esztendőkre, esztendőnként négy száz Rhén. Forintokat ajándékoztam, és ezzel magamat a Rendek Kegyelmeben ajánlván, ajánlottam egyszer s mind az árva társaságot, melly méltatlan ugyan arra, de az Institutum a *Hazának* javát nézi.

— — — Mit gondolsz Kedves Barátom? — ezen ajánlásimért a leg nagyobb méltatlansággal fűzettek egy némellyek, a Rendek közül, és még olly alatsónyságra is vetemedtek, mintha a ruházatokból valamit tilkon el idegenítettem volna, de már én ezeket meg tzáfoltam, Szolga Biró által iratván össze a ruházatokat, minekelölte az Igazgatásról le mondtottam volna.

— — De jegyezd meg hogy azok, kik a Rendek közül leg inkább ellenem voltak, a zavarosban kívántak halászni, és érzették az én resignatiom miatt történt kárvallásokat — — nyelvekre bízták a méregnek ellenem ki öntését. — — Fájt nekem ez a történet, nem azért, mintha a jóért hálaadatosságot vártam volna, mert még

gyenge gyermekségemben a Dajkám meséjéből meg tanultam, *jóért jót ne várj*; szakállas koromban pedig egy böltsnek munkájában olvastam: *a ki a jóért hálaadatosságot vár, Béres az, mert bérért térszen valamit, az nemes szív önnön magában leli fel tetteinek jutalmát* — e vigasztalással sétáltam Kedves barátunknak Szemereneknek karjai között az ő szállására és újabb vigasztalásomra ott kapom igen kedves leveledet — — és ez vala valóságos enyhülésű szívemnek, estve leve az idő, mulatás végett a Beleznaÿ kertében mentem vatsorára, véletlenül ott voltak ketten rágalmazóim közül, és mit gondolsz? mosolygó nyájas tekintettel fogadtak, ezek a bárány bőrbe öltözött farkasok, és én mintha nem is tudtam volna az ő tetteket, hideg vérrel fogadtam. Ők észre vették, el pirultak — — én halgattam, a szomszéd asztalnál helyet vettem — — nem tehetek róla, képmutató nem tanultam lenni. Itt vége panaszimnak, a jövődörül tudósítani foglak.

— — Most a Kotzitus partjáról az Elisiumra.

El jöttem *Széphalom*ra, de szívem örök, örök zálogul nálatok maradt, a te leg nemessebb tulajdonságú hitesed, a te kedves Jenid, Márkod és meg a kisebb lyányka, kinek neve pennámra nem jön, de csak ugyan tiéd, az a kedves tölggy, melly alatt a leg boldogabb és leg tellyesebb gyönyörűségeket éltük, örök és édes emlékezetek előttem. Képédben nints kár. — — — Igéretemről felelek, és méltóvá igyekezem magamat tenni tisztelt barátságodra.

— — Feleségem haza jöttömmel meg szabadult könnyaitul, és egy egészséges leánykát Agnes Thérésiát hozott e világra. — — Édes a képzelet a barátságának tiszta világában. — — Igyekezem őtet jó nevelni, hogy fiadnak (ah édes emlékezet) méltó feleséget adhassak, és örömmel rengetem magamat ezen édes öröm reményével.

Most már meg szabadulván azon tehertől, mellynek folytatására Herkulesi erő kívántatik, élni kívánok a Hazának, Litteraturának, Barátimnak, s önnön magamnak. Végy részt ezen örömemben, melly nálad nélkül a több Barátim örömei között is, hejányos.

Elj szerentsésen tisztelt szeretett barátom, ajánlom magamat a Te és Nagyságos Hitesednek (kinek a legg forróbb tisztelettel kezeit tsokolom) további böltsös hajlandóságaitokba. Törtely felől néked sem esz szabad egyébként gondolkoznod, mint azon hely felől, a hol téged a Kedves tieiddel együtt viszont egy boldog pár szívesen és felejtethetetlenül szeret.

Aug. 15d. 1811.

Kazinczynak Vitkovitsa

Idvezletét!

Tusculanumomban írták ezt a Levelet, és én szó nélkül nem akartam hagyni. Vida, Szemere, Vitkovits tsokolunk. Élyetek Ti és élyünk mi. Ez a régi kívánságom, ez a mostani is. Ély boldogúl.

En lakom a Zöld fa utcában 342-ik szám alatt. Valamint a kukuk, ugy én is más fészkeben egyeledem.

[Fredelije a Szemeretár III. kötetében.]

2054.

Szemere Pál Kazinczynak.

talán Aug. 15. 1811.¹

Szemere Pál Kazinczyhoz.

Édes Uram Bátyám!

Csak egy rövid levelkét, egy széllyelszórottat! Vida hatszáz Rftot ajánl pályairásra: ötöt a' nyertesnek, Kultsárnak pedig, kihez a' munkák küldettni fognak, egyet. A' kérdés kiválasztása és feltétele reám bízott. Nem tudom mire határozni magamat. De a' mostani környüállásokhoz leghasználatosbbnak itélném, ha a' kérdés olyan lenne, melly az újítás' tudatlan ellenségeit meggyógyíthatná. Instállom nagybecsü tanácsát Édes Uram Bátyámnak; méltóztassék mentől hamarabb tudósítani. Vida vásárcor Pesten lesz, 's közölni fogom vele is.

— Pour une grenouille aquatique,
Qui du fond d'un petit thorax
Va chantant pour toute musique,
Brekeke, kake, koax, koax, koax, koax?

Le Temple du Goût. p. 365.

Mint tetszik a' rény? Ha mi elfogadjuk, úgy el fogja Kovács is, noha inkább bátorkodnék az erény-el élni. Szörnyü szó az a' kétségbeesés is. Verseghy a' kétség helyett élt két-tel. Nem

¹ Kazinczy F. jegyzete.

lehetne e a kétségbeesés némelykor kétbedőlés? Nem kedves előttem a' Völegény és Menyasszony is. De ezt talán változtatni sem lehet.

Törtelen Illyés András' Tükörét MDCCV. olvastam. Olaszból van fordítva. Egynehány neologismust letem benne, pedig még csak felét olvastam el.

P. O.

Lap 19. dicekedik annyának mondani a' Szűz Mariát. Lap 48. Egy Sido legistentelenebb és vakmerőbb a' többinél, a' koporsóhoz közelgete. Lap 90. és egy éneket csudálatos tilkos dolgokkal tellyest kezdé énekelni. 94. Vala egy ember Istentől küldtetett, kinek János vala neve. 175. Mert tudva vagyon náluk, hogy e vallásnak mindenütt ellene mondatik. 220. levelet írt, tellyest csudálatos bölcsességgel, 's a' t.

Jegyzéseimet látni fogja Édes Uram Bátyám szüretkor. Doct. Kovácsnak a' Pataki hogyan van szöleje 's szüretre együtt leszünk vele. Siet a posta. Instálom a' jutalom kérdés felől való tanácsot.

A' Grófné kezecit alázatosan csókolom. A' Kicsinyeket csókolom.

alázatos tisztelő szolgáljok:

Szemere Pál.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében]

2055.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak,

Aug. 17d. 1811.

Tisztelendő Úr! Vasárnap olta úgy oda vagyok mint ha igen nehéz nyavalyából gyógyúltam volna fel, 's a' legszűkebb ruhám is bugyog rajtam. A' nagyobbik lányom kedden a' halál révén volt; rothasztó nyavalyában fekszik, mellynek itt most epidemiaja van; én magam pedig már rég olta sínlek, 's végre a' harmad és minden napos hideg 's ismét sárgaság mint tavaly, mellyem baja 's dagadt sérvés ágyba csaptak. Már mind ketten túl vagyunk a' veszedelmen. De bizony kell idő míg jól leszünk. Azt hittem hogy Septemberben feleségemmel 's mind a' három gyermekemmel Semjénbe mehetek: de annak vége van.

A' fiam physiognomiára második Denka, de ha látná az Ur, reá fogná, hogy nem én vagyok az igazi atyja, hanem Fráter Antal.

Illyen vala Thalie is, de Emil még húsosabb 's nagyobb mint Thalie volt. A' kettőbe holnap oltják a' himlőt Ujhelyben.

Én betegen most recenseálok a' Nagy Ferencz Bionját és Moschusát, melly Patakon ez idén jött-ki. Ez a' foglalatosság elvonja elmémet a' lyányom bajának érzésétől, és így nagy enyhület. Haec studia senectutem oblectant etc. a' mit Cicero mond. De ugyan mit csinál ilyen situatiókban, ki nem szoktatta magát dolgozgatáshoz, olvasáshoz? — Az Annalisok Júniusi füzetekben a' Szabó Dávid nyomorúlt Aeneisének fordítása fordul-elő. Azt én dolgoztam. Az Aeneis Recenziója után nyomban a' Töviské és Virágoké; a' mint hiszem a' Kis János munkája. Közleném most, de Nagy Gábor Ur elvitte olly ígérettel, hogy Patakon hagyja. Nézettem, 's nincs.

Bécsből megszözlítettak, hogy a' Hotkőczy kert leírását tekintsem végig, még egyszer, ha nem volna e kedvem valamit bővíteni, szűkíteni rajta, mert fel akarják venni a' Vaterlaendische Blätterekbe. Megköszöntem hogy hírem nélkül nem cselekedték, 's megígértém, hogy egy pár más Magyarországi utazások Töredékjeivel felküldöm. Ezeknek a' Töredékeknek tárgya lesz:

1) Vámos-Pércs Debreczenig. (Egy Alföldi Gazda patriarchális élete számos gyermekekkel egy telken, számos cselédekkel. Egy szekér dinnye, 's a' magyar hospitalitás. A' Gazda a' Vendéget feltett süveggel fogadja 's azt vele is feltéteti. Jó kenyérrel 's dinnyével tractálja. Út a' Halápig anglus-kert forma Paradisomon végig. Ennek a' gyönyörű erdőségnak festése. Az Utazó a' Halápon kifogat. Ott a' szín alatt fa kancsókból 3 Magyar iszik 's megrészezszenek. Külömbőség a' Magyar Ivó 's más nemzetbeli Ivó között.) Mind ezek a' magyar character 's szokás festése 's ismertetése végett.

2) A' Nyír, Lelesz tájéka, 's a' Tokaji hegy messzéről. (Ismét a' nemzeti szokás, a' természet bővölködése, kevés népesség 's semmi commercium. A' Tokaji hegy szépsége, melly észak felől, 's olly kék színben mint ez a' papiros, 's aethereus könnyűséggel látszik az erdők felett lebegni.) Ezt azért, mert ez egy felette szép képet ad.

3) A' Hegyaljai szüret.

4) Sáros, Szepes, Hotkőcz.

Mínthogy az első punctum alatt olly dolgok állanak, a' melyeket újabb tudakozódás nélkül bizonyossággal nem állithatnék, addig nem fogom felküldeni Bécsbe, míg az Ur az articulust meg nem olvassa,

Kazinczy e levelét kék papírra írta: innen a hasonlítás. —

's botlásaimat ki nem mutatja vagy azt nem írja, hogy nincs benne semmi contra verisimilitudinem.

Prof. Sárvári Urnak egy szép reménységű fija nevededik. Nagy gyönyörűséggel láttam a' Római Király születésére írt verseket. Azok borostyánt érdemlenek. Szép holmi, igen sok szép holmi van a' Szombati versében is in nuptias Augustas. De maga az Egész, az nem szép. Felséges idea benne: Valamint a' Világ lelke az Isten, úgy a' Galliáé Napoleon. És olly szépen van előadva, hogy én ugyan nem győzöm csudálni. 'S annál különösebb előttem, mert ezt Debreczen még most is meri mondani, holott sokan, kik eddig megvallák, hogy N[apoleon] bizony nagy, egy idő oltá sem Optimusnak sem Maximusnak nem vallják. Mintha a' Nap nem mindég Nap volna, ha néha esős felhők vonják is el tekinteteink előtt, és ő, tudván mi szükséges a' dolgok megérlelésére, néha telet is hoz az égre, 's nem hágy mindég tavaszt, nyarat 's őszt uralkodni. Sok a' kicsinyhitű. — Az Úr kedves kis lánykájának életet, állandó egészséget, mind kettejeknek boldog boldog örömekeket benne, és új *reményt*; mert a' kit a' szerencsétlen történetek elijesztettek hogy *veszthet*, olly provisiót kell gyűjteni, hogy ha vész is, maradjhasson. Ajánlom magamat az Urnak becses barátságába, 's a' Nagy Urakat mind két részén szívesen tiszteljük. —

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2056.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Aug. 18. 1811.

Olly betegem írom e' levelemet, hogy alig telik tőlem csak e' keveset is írni. Neveli bajomat a' lányom betegsége, kit e' héten halál és élet közt láttam. Végye kedvesen az Ur a' mivel itt kedveskedem. Kevés, de becses és jó.

K. F.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

Nagy Gábor jegyzése: Jött Aug. 31. és vele Seneca, M. de Necker és Mag. für die Oest. Monarchie. Válaszoltam Szept. 6. 811.

2057.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kolosváron, Aug. 22dikén 1811.

Cs. M. az ő érdemes Baráttjának K. Fnek erőt a' Közjóra, állhatatosságot 's kinyílást a' kívántabb Üdökre!!

Későn veszem elé a' tollat, hogy a' múltt Hónap 15dikén és 21kén hozzám indított becses leveleidre válaszoljak; eztis az ágyban írom, még pedig tudod é mitsoda asztalon? a' Sajnovits Könyvén, mellyben a' Magyar és Lappóniai nyelveknek egyenlőségét mutattya meg? Ezis alkalmatosságot ad egy némely andalgó gondolatra. — Beteg voltam, de már jobban vagyok.

Ugy veszem észre az előbbi (Jul. 15diki) leveledből, hogy a' Ti embereitek sem különbek a' miénknél [!]; 's talám még gyengébbekis, mert itt annyira csak nem ment az el merevedés, hogy a' sérelmes Pátensek ellen repraesentálni el mülassuk. Ennek bizonyításául egy Protestatiót foglaltam ide, mellyet a' Három Erdélyi Nemzetek Praefecturáinak Követtyei adtunk volt bé, és a' melly felis olvastatott az Ország Házában, 's nehéz volt csak annyira is vinni a' dólgot a' Praesidensnek, hogy némely Expressiókat meg lágyítsunk benne. Akár lehet, akár nem lehet in particulari az e' félének tösténtes foganattyát reménleni, meg tetzik az ő foganattya a' publicus Spiritus éledésében, a' mi nélkül soha egy Nemzet sem igazított a' maga baján. 'S osztán a' derék ember a' maga kötelességének betöltését nemis a' következéstől függeszti fel. Ugy látom mindenből, hogy mind a' Két Magyar Hazában mindeneknek előtte embereket kellene *tsinálnunk* a' szegény Székely Dávid szova járásaként (mert ő mindenre azt szokta volt mondani: *megtsináljuk*, 's egyszer a' többi között a' Guberniale Consiliumban valami építésről volt szó, a' melyhez téglá kívántatott, a' téglá vétésre pedig mondotta egy valaki, hogy Cigányok kellenének, — 's erre azt mondta volt a' szegény Öreg Cancellarius: *megtsiájjuk* [!]) de erre többszöri öszve jövések kellenének, a' melyekben egy kettő a' maga lelkének sugárait a' többireis ki terjeszthetné, és az el alélt sziveket a' Haza és a' Maradék ügyének érzésére fel melegíthetné. Ugyan azért én minden öszve gyülekezésről sokat tartok, legyen a' lakadalom, legyen Instellatio, legyen Név nap vagy Keresztelő, vagy

temetés: de az Országos és Vármegyei Gyűlésekről (melyeknek tárgyai önként huzzák az embereket a' gondolatok közlésére) leg többet. Nem bánom én ha semmit sem igazítottunkis, vagy ha semmi sikere nem leszsis czúttal a' vetélkedésünknek, elég az, hogy az emberek közelebb jöttek egymáshoz, jobban meg ismerték, ki tanólták egymást, és némely nemes érzés, némely magossabb rendű gondolat, mely ezúttal az öszve sugorodott szivekbe bé nem férkezhetett, leg alább rea ragadt az emlékezetek' hártájira, 's ott fermentatióba jő, és jövendőben ugyan azt a' mit valaki a' számból vett ki, elé adgya nekem mint maga érzeményeit, észre sem veszi hogy én tsináltam az eszinek a' gyermeket, még pedig akarattya ellen, quasi erőszaktétellel. Innen van, hogy a' kik a' Despotismust szeretik, a' közönséges gyűléseket nem álhatták, és hogy némely igazgató meg tiltja a' lakadalmi és temetési solennitásokat: hiszedé hogy az álla valók erszénnyeit kiméli? . . .

A' Pest Vármegye Levelét a' Cancellariához el várom ígéreted szerint: én pedig küldöm Arankának egy újabb Andalgását (értekezését),¹ a' melyben meg mütattya hogy Húnyadi János nem vólt zab gyermek. Én pedig nem bánám akármi volna, tsak lennének hozzá hasonló legényeink mái időben, mert nem sárgulnánk el az árnyéktól.

II. Láddé Barátom a' Megvilágosodásis árt. A' meddig az emberek a' jelenésektől vagyis a' telkek Kalandozásától féltek, nem jutott eszekbeis, hogy a' papiros pénztől 's annak devaluationitól félyenek: — de nemis lehetett volna el hitetni vellek, hogy halandó ember a' vizet borrá 's az ezüstöt papirossá változtathassa, 's mikór a' forintra *red fűv*, 4 garassá változzék. Régentén az e' félét Ördöngösségnek tartották volna, 's nem lett volna tanátsos a' babonás népet a' félével játszodtatni. Már most a' mü megvilágosodott Epochánkban e' mind passiroz; böltsesség és virtus kevés emberben van (a' kiben van, a' se igen mutogassal), soha sem leszsz ez úgy elterjedve, a' mint a' Plató ujj Sectája kívánná; a' praejudiciumok pedig nem oltalmazzák a' meg rögzött igasságokat, 's végre minden fel fordul. Okosok vóltak a' régiek, a' kik az Egiptomiaktól vették a' tizmet, 's a' mélyebb elmélkedés kintseit tsak azok közé tartották bé zárva, a' kik azoknak tellyes értelmét fel tudták venni, a' népnek pedig (a' Vulgusnak) tsak symbolumokban adtak elejebe, 's ezekkel a'

III. ¹ Nincs a levél mellett.

Arankának a' Cancellariához küldött levele.

szimbólumokkal többre mentek mint a' mostaniak a' félig tsillámpozó lámpással. Tsakugyan ne hogy azt gondold hogy Obscurantismust vallok! Éppen nem; de a' világossággal büszkélkedő vakándokságot nem szenvedhetem!! Mi haszna kérlek hogy a' régiségnek ártatlan praejudiciumait minden meztelen száju fiunk feszegeti, 's nagy része a' materialismust pengeti; ha ezer közül alig érti egy a' Polgári társaság fundamentumait, 's még aztis tsak hallomásból 's nem meggyőződésből ebegi.[!] hogy mi a' pénznek materiaja? A' valóságos megvilágosodásnak Emberi Természetünk ismeretségén kell kezdődni, 's Polgári állapotunk értésében kell fenekleni; különben ha a' régibb 's újabb henyélő Böltségek minden vetélkedéseit a' tiz újjainkban hordozzukis; 's ha úgy ismerjükis a' Planetákat, mint tulajdon szobáinkat, egy lépéssel se vagyunk telébb. De már ez igen hosszas kifutás, lőn! — — —

Nagy kár, azt mondd, hogy a' jobb agyagból gyúrttak nem tanúsköznak, és kiki tsak isolálva épitti várait! — Úgy van Barátom! 's éppen azért kell a' legelső lépésünknek lenni, hogy a' jobb férfiakat egymással közelebbről meg ismertessük. Készítsd el magánosságokban mindeniknek igazán festett képét, a' kik a' tü nagy országokban nevezetesebbek vagy érdemesebbek, és ugyan ezt fogom Erdély részéről tselekedni, 's egymással közlendő festéseink olyan datumokúl fogniak szolgálni; melyeknek egybe vetéséből meg láttuk az incógnita quantitást, a' Nemzetnek morális eréjét. A' mit a' levelezők meg szerzése felől javallaszsz, követni fogjuk; de azonban a' véled való levelezést folytatni kívánom; ha terhedre nem édeszek velle, 's tudnom kellene haladék nélkül, hogy el mészszé Pozsonyba az Ország Gyűlésire? Kár volna ha el nem mennél.

Azt írod, hogy Te most tsak a' Párisi Conciliumra vagy figyelmetes; a' talám már elis homlott; — mű pedig a' Tü Diaetátokra függesztettük egész figyelmetességünket. Igaz hogy a' Vallás dólga nagy ügyivé vált a' Keresztény Nemzeteknek, 's nem igen lehetne valami kívánatosabb, mint az egymástól meghasonlott Nyájakat erőszak nélkül egyesíteni, de ezt a' Párisi Concilium végbe nem viheti; 's talám még Napoléonis bajosan. Semmi sints annál kényesebb. — A' Betsi Ministerium sokkal többet tehet a' Magyar Constitutio megváltoztatásában. Azt halljuk, hogy Posony körül 30,000 Német Katonát szállítottak és Artilleriátis vittek Posonyba. Mire való ez? Én ha Magyar Ország volnék, egybe sem gyűlnék oda. Óltalomra nints szüksége a' Legislationak, mert annak óltalma önnön méltóságában

áll: ő osztotta a' Koronát, ő szabta ki a' költönös egybe függés részeit: — meg támadni pedig nem szabad. A' mit az Őrszág fegyver-közt végez, nem végzés. Pacta vi et metu gravi extorta non obligant. Nem tudom, ki adta tanácsul ő Felségének ezt a' fogást, de nem jól gondolkozott, mert akármit végezzen így az Őrszág, soha sem tartathatik szabados végzésnek, 's következőleg nemis leszsz állandó, hanem csak jövődő háborgások magva. Láttuk az 1790beli Lengyel Diaetát fegyveres erővel és éhséggel reá kényszerítetteti, hogy le mondgyon a' Nemzet a' maga életéről: 's vane csak egyetlen egys olyan szentelen vagy olyan ostoba, a' ki annak a' lemondásnak erőt tulajdonítson? — Igen, azt mondgyák, de fel oszlott mégis Lengyel Őrszág. Igenis fel oszlott, és ebben a' feloszlásban volt az Austriai, Burgus és Orosz Monarchiák meg romlásának magva. Lengyel Őrszág helybe fog állani a' Napoleon segedelmével, 's a' kik fel osztották volt, azoknak nevei minden Századok előtt fekete színben lesznek. — — — A' Praelatusok jószágait akarják el venni? Ennek lesz elég olyan bolond (még a' Catholikusok közöttis) a' ki örvend. Igen, de kitől veszik el azokat? Nemde a' Nemzettől? — és kiknek juttalták kezére? Nemde idegeneknek? — Mikor a' Nemzet tellyes meg éresre jutna, akkor igenis a' Praelatusok Jószágait a' magok igaz intézettyekre fordítani helyes volna: de ez az Intézet nem a' Bétsi Bankó Creditumának lábra állítása, hanem a' *Nemzet tanítása*. Mikor azok a' Papi Jószágok fundáltattak, a' Nép tanítóit tsupán a' Papokból 's a' Tudomány tsupán a' Vallásból 's hozzá járuló Morálból állott. Azolta az emberi értelem nagy élnyomulásokat tett, 's már most a' Religiónak sints Consistentiája ha több Tudományokkal nem edgyesül. Minden nagy Nemzetnek Falusi Oskolái, Linguarum, Artium Liberalium, Scientiarum Societassai, kissebb nagyobb Fő Oskolái, 's Militaris Nevelő Házaai vannak. Mindezekre a' mű Nemzetünknek is szüksége van. Nosza vesétek reá tehát a' Püspökre, hogy egyik egyiket, másik másikat állítsa fel, a' Káptalanokra pedig, hogy Falusi Nemzeti Oskolákat tartsanak: így a' Papi Jószágok az ők eredeti Intézettyektől el nem fatsartatnak, és a' Nemzet bődögül. A' Német Birodalombeli Fejedelmek szép példát adtak a' Reformatio bejövetelekör, mert a' saecularizált Papi Jószágokat Közjóra szolgáló Institutumokra fordították. Ezt kellene nálunkis jó móddal tselekedni.

A' mi a' Váltó Cédulák garantiáját illeti, minthogy a' pénz tsináltatás hatalma a' garantiával természetesen egybe van kötve,

's a' pénz verés kútfejére a' bányák jövedelmét e' végre adta a' Nemzet a' Királynak, igasság hogy a' mely pénzt vagy pénzbélyeget Ő Felsége ki ad, annak feleletétis maga viselje, vagy engedje az Országnak a' pénz verést és a' bányák jövedelmeit 's így osztán a' garantia terheis az Országra háromlik. Adieu! El várom válaszatod. Levelemet ne mindennek mutasd:

Mpria.

Az Erdélyi Országai Három Nemzet Megyéinek Követei a' Bankó Czédulák tárgyában közelebből jött 's Ország híre nélkül kihirdetettett újabb Patensre nézve szükségesnek tarttyák ki jelenteni: hogy Ámbár a' Martius 15ikén kihirdetettett Devalvatiot és az arra reá következett Patenst ezen Ns. Ország az Ő Felsége Tárháza' ki jelentett meg szükülésének tekintetéből, el-tűrőleg bé vette, de azt fel nem tette vólt, hogy ezen felettéb való Finantzialis Operatiot még több sérelmes rendelések kövessék, --- sem azt, hogy ezen Bányás Országtól a' Bankó Czédulák minden jó pénz hozzá tétele nélkül esupa újabb Pappiros Jegyekkel váltódgyanak bé: — sem azt, hogy ezen Ország-nak Patentalissal való Kormányozása (mellyet az 1791beli 8ik Articululus is világosan kirekeszt) kivált Ország Gyűlésének folyta alatt, ismét meg nyíttassék. Midőn tehát a' Nemes Megyék Követtyei ezeket tapasztallják, kéntelenek fel szóllalni és nyilván ki jelenteni: hogy a' Pénz dolgában való nagyobb változtatásoknak el rendelését a' *Legislatio* egyik Tárgyának tarttyák, hogy a' Kir. Fő Igazgató Tanács törvényes hatalmát meg esmérék ugyan a' Ns. Megyék és annak fejetis hajtának a' Törvényes és az Ősi szabadság határáig, de ezeken túl terjedő Auctoritássát meg nem esmérhetik, mert különben az Ország Constitutióját tagadnák meg; — hogy jól tudgyák ugyan mind az Országot, mind pedig annak első Osztályját a' Kir. Guberniumon alatta lenni, a' Felséges Fejedelemnek és annak Majestássát térdhajtással tisztelik: de mivel az is kétségen kívül van, hogy ezen Országnak Regiminis formája nem absoluta, hanem *Limitata Monarchia*, 's minden Jussok a' Tractatusokban, Diplomákban és Törvényekben gyökereznek, annak okáért a' Kir. Fő Ig. Tanácsnak olyan dolgokat, a' mik természet szerint a' Közös Legislatiot illetik, nem kellene 's tulajdon képpen nemis lehetne kivált képpen Ország Gyűlése alatt a' Statusok híre és reá állása nélkül ki hirdettetni és tellyesítésbe vétetni, nevezetesen mikor Magais láttya, hogy ebből sokaknak meg lábolthatatlan romlása és az Ország-

nak tetemes kára következik, sőt előre láthatólag következni fog. Midőn tehát a' K. Fő Ig. Tanács Diaeta folyta alatt is ezen Országot Patentalisokkal kezdette igazgatni 's az Ország Gyűlését az e' féle Tárgyakról meg sem kérdezte, szükségesnek tartják a' 3. Nemzet Megyéinek Követei nyilván meg vallani, hogy ezen 2ik Patentalist bé vehetőnek nem tarttyák, hogy ez ellen Ő Felségének repraesentálni kell, hogy az alattis a' Kir. Guberniumtól ennek fel függesztetését és az Ő Felsége assecuratioja alatt Circulatioban jött B. Czedulák minden nemeinek minden Cassakba való bé vételét meg kívánni szükséges, és hogy ha a' K. Fő Tanács ezen kívánságát bé nem tölli, mind azokról a' törvénytelen károsodásokról és egyéb lehető rosszsz következésekről, a' mik ebből származhatnának, a' K. Gubernium legyen responsabilis, mert a' Követek, mint a' kik ebben és ehez hasonlóban soha meg nem egyeznek, magokat minden rosszsz következtől menté teszik, valamint szintén az Ország azon tetemes sérelmébőlis, hogy ezen Ország ismét Patentalisokkal kezdett igazgattatni, semmi részt venni nem akarnak, még tsak halgatássalis, sőt az ellen solenniter protestálnak.

NB. Ez az 500 frtos Bankó Czedulák bé váltására jött Patensre szóll. melly Szebenbe határozatott és 15ik 7berig igen rövid időre határozatott.

[Fredetje a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2058.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Aug. 23d. 1811.

Édes barátom!

Mintegy két hét óta fennjáró beteg vagyok ugyan, de bizony olly nehezen beteg, hogy alig lelek nyugalmat, enyhülést, örömet. Az utolsót nekem tegnapelőtt estve a' Szemere Epist. Recenziója adá a' Júliusi Annálisokban. Annyira örvendettem dicséretednek, mintha tulajdon magamat ért volna; sőt *inkább*, mert tulajdon dicsérelünk soha nincs pirulás nélkül, barátunké pedig a' nélkül van.

Szemerém azt írja, hogy Vida 600 f. jutalmat tesz valami kérdésre, 's Szemerét hatalmazta-fel, hogy a' kérdést megszabja. Ez

azt tudakozza tőlem, ha nem volna e jó ezt tenni-fel: *Mennyire 's mit szabad a' Nyelvben újítani*, 's kér, hogy ha jobbat tudok, közöljem vele gondolatomat. Azt feleltem, hogy jobbat nem kérhet; de én szélesebbre vinném ki a' kérdést; 600 f. mellett *lehet*; 's ezt tettem:

1) Szabattassék a' Magyar Nyelv egy tökéletes nyelv' Ideáljához, olly formán, hogy a' beküldendő Pályairás a' Jenisch Munkája Supplementumának tetszhessék. — Szabattassék a' M. Nyelv a' régi 's mivelt mostani nyelvekhez is.

2) Adattassék-elő: mivel bír a' M. Nyelv, a' mivel más nyelv nem bír, 's mivel nem bír, a' mivel más nyelv bír, 's ennek is bírnia kellene.

3) Adassék elő, millyen lehetett a' M. Nyelv a' tóttal és némettel történt öszvekeveredés előtt:

a' Reformációig. — M. Theresiáig 's a' Gárda felállításáig. — József alatt 's az oltá.

4) A' jóról vagy rosszról nevezetesebb Íróknak érdemeik, fogyatkozásai, vétkeik hordassanak-fel, mindég arra tekintvén ezen Munka tétele alatt, hogy a' Nyelv hibátlan vagy hibás előmenetele etc. nyomoztassék.

Ha ezekben, édes barátom, nem látsz rendet és öszvefűggést, gondold-meg, hogy egy beteg és az álomtalanság miatt csaknem öszveroskadó, csaknem vak ember fejéből jönnek. Most csak ezt: Szemere és én 's Horvát és Vitk. 's Dr. Kovács meg vagyunk a' felől győzve, hogy bár melly gewagt a' lépés, de jobb szókat is teremteni, mint nálók nélkül ellenni. A' Virtusnak Rény nevet projectála Szemere, 's H. és V. 's Kovács és én declaráltuk, hogy ha mi öten kötelezzük arra magunkat, hogy élünk a' szóval, semmi vexa, insultatio, kaczagás, üldözés nem viszen arra, hogy tőle elálljunk. Ismerlek, hogy te az illyenekben félénk vagy, 's félénkségedet tudom tisztelni, becsülni: de medius fidius némelly szó nélkül tovább nem lehetünk.

Az ide zártat add Ruminak megolvassván, 's szabadon másolván benne valami Neked másolást kíván. Ne hagyd abba a' Recensiókat. Sokat fogsz használni. Élj szerencsésen.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2059.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

An meinen Freund Herrn Professor Rumi

den 23. August 1811.

Hier die Recension des Bion und Moschuss von Prof. Nagy übersetzt. Ich bin seit 14 Tagen sehr krank, und so arbeitete ich an dieser Recension mit krankem Gemüthe und geschwächten Kräften, und diese Recension wird Ihre Nachhülfe noch eher wie meine übrigen bedürfen. An Kis's Horaz habe ich mich noch nicht gewagt. Ich möchte es eben so gut recensiren, als diese Episteln, mir vielleicht das liebste unter allen Überbleibseln aus der Vorwelt, die so gracios übersetzt sind, es verdienen. So wie mir Wieland's jambische Übersetzung hievon lieber ist, als die treuere, hexametrische von Voss, so halte ich von der Kisschen, dass keine hexametrische sich ungrisch so gut lesen lassen würde. —

Der schreckliche Sommer hat hier viele krank gemacht, und unter diese Kranken sind viele, die plötzlich gestorben sind. Mein Arzt verliess den 13. August meine noch nicht 4 jährige Eugenie mit der Gewissheit, dass sie den folgenden Tag nicht erleben wird. Aber Gott hat mir das überaus liebliche, vielleicht auch schöne Kind erhalten. Sie fangt [!] erst zu gängeln [an]. Ich hatte Fieber, Gelbsucht, bin in der linken Seite verhärtet, und im Rücken wegen der Goldader wieder geschwollen. Mein Haus besteht aus 23 Seelen. Schon waren sie alle, alle krank.

Thalie und Emil habe ich den 18. August vacciniren lassen. Thalie wird den 15. October zwey Jahr, konnte aber wegen ihren Vierzigern, die sie endlich fasst ganz verloren hat, nicht früher vaccinirt werden. An beiden Kindern war die Operation glücklich, sie blattern schon. Emil hat keine Vierziger, so wie Eugenie keine hatte, und ist so gross und fett, als sollte er GrossProbst werden. Und wie geht es unserm Karl, lieber Freund, lieber Komam Uram? wie geht es Ihrer Frau? ist sie vollkommen hergestellt? Empfehlen Sie mich Ihr auf das freundschaftlichste, und küssen Sie unsern Karl auch in meinem Namen.

Muss *φοβερότατος* oder *φοβερωτάτως*¹ geschrieben werden?

¹ NB. *φοβερότατος*, quia *φοβρός* paenultima brevi. — Rummy K. jegyzete

Ich schrieb das Wort mit Ó nicht mit ω in der Epistel an Vitkovits. Jetzt wandelt mich eine Angst an, dass es so irrig steht. Ich schlug Trendelenburg's Grammatik und noch eine andere auf, finde aber keinen Bescheid. Belehren Sie mich darüber. —

Der Julyheft der Annalen enthält nicht viel Interessantes, wie wohl die Recension der Szemereischen Epistel excellent, und die Übersetzung der ungrischen Literatur auch sehr gut ist. —

Leben Sie recht wohl.

Ad paginam priorem signumque O

Wir setzen Bions 3. Idylle hieher, um unsern Leser erblicken zu lassen, mit welchem Glück Herr Nagy sie übersetzt habe:

Még mikoron gyermek voltam (ἔτι ὑπνωόντι), jöve Cypria hozzám,
A' kis-idős Amort szép kézzel clömbe vezetvén,
A' ki szemét a' földre szegezte, nekem pedig így szólt:
Fogd Erósz, Pásztor. Nekem őt te dalolni tanítsad.
'S elmene. Én osztán pásztordalom', ostoba lévén,
Mintha tanúlgatná, neki zengve tanítani kezdém: [mi sipot,
Pán minemű kürtöt gondolt-ki, (εἶδεν πλαγίανλον, harántsípót) Minerva
Mercurius lantot, cytherat a' kedves (ἄδης nyájas) Apollo.
Fel se vevé szómat (?) mikor őtet ezekre tanítám,
Sőt nekem éneklett szeretős-dalt, és lebeszélte
Mint szeretett Isten 's ember; mit mivel az anyja.
Én valamit mondék Erósznak, ezekre felejtém,
A' mi szerelmesdit (?) mondott-el, utána tanúltam.

Die Anmerkungen sind so reichhaltig, dass selbst ungelehrte Leser darin alles finden werden, was sie zum Verständniss etz. etz. Recensor hätte gewünscht, dass textus graecus beygedruckt worden wäre. Die von Szentes'sche Druckerey, die erst jetzt errichtet worden ist, und mit vielen Ungemach kämpft, hat griechische Lettern in solcher Anzahl, als dazu nöthig geworden wären, noch nicht redi ad signum¹ Θ

Möchte der gelehrte und sehr fleissige Mann das ungrische Publikum auch weiterhin mit Übersetzungen der Classiker, besonders der griechischen — — — — —²

¹ A jel nem látszik.

² Az eredetiben is így ki van pontozva.

Den 25ten August.

Heute in der Nacht habe ich Bions 3te Idylle übersetzt. Hier blieb so viel leerer Platz, dass ich sie Ihnen mittheilen kann, und ich schreibe sie also ab.

Szunnyadozám, 's a' szent Cytheréa megállá fejemnél,
'S a' kis Erósz, rózsás ujjakkal fogva, vezérlé
(A' ki — oh a' jámbort! — csak földre tekingete), 's így mond:
Fogd fiamat, kedves Pásztor, 's dalaidra tanítgassd.
Ezt mondá, 's eltűnt. Én, ostoba, dallani kezdém
Énekimet, hogy Pán mint lelte-fel a' furulyát, és
Pallász a' sípot, lantját Mercúriusz, a' szép-
Zengésű Cytherát Admétnak pásztora, Phoebusz.
Nem tetszék leczkém, 's ő kezdte dalolni szerelmeit,
Égiekét és földiekét, 's lator anyja' csudáját.
'S a' mikre én akarám Erószot oktatni, kiestek
Elmémből, de az ő leczkéji elmémbe tapadtak.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2060.

Péczeli József — Kazinczynak.

M. Túr. 23. Aug. 1811.¹

Tekintetes Úr!

Érdemem felett való Nagy Jó Uram!

Későnn, de egészsz készséggel és érzékenységgel telyesitem régen tartozó kötelességem. Már ezelőtt három esztendővel a' Nagy Érdemű Publicumot érdemetlen létemre reám figyelmetessé tenni, 's mind azoknak, kiknek Hazánk Első Nagyságu Tudóssa, 's Poetája megbetsülhetetlen munkáit szerentséjek van olvasni — a felőlem való jót reménlésre reménységet nyújtani, nékem pedig ugyanaz által ösztönt adni méltóztatott a' Tekintetes Úr, hogy egy Nagy Embernek, előttem mindennél nagyobb felőlem tett itéletét meg érdemelni igyekezzem. Mit gondoltam, mit érzettem magamban, tsak magam

A kelet Kazinczy F. írása.

tudom, akkor mikor a' *Régiségek* (opus varia ac recondita eruditione refertissimum) ama jegyzésébenn, melyben oly tudos toll által leg először volt szerentsém a' tudos világnak recomendáltatni — egy felől a' Tekintetes Úr igaz Patriotismusát láttam, mely szerént Hazájának mind példája, mind ösztönzése által minél többeket megnyerni kíván; másfelől nem kitsiny belső meg indulással azt kellett tapasztalnom, hogy megboldogult Atyám halálával nem halt meg a Tekintetes Úr barátsága és jó indulatja, hanem felkívánja tartani azt a' fiabann is. — Még akkor tettem volna levél által köteleességem, hanemha magamat sokkal kisebbnek érzettem és tartottam volna, mintsem hogy tsekély levelemről gondolkodhatna a Tekintetes Úr. — De hogy félelmem helytelen volt, rész szerént némü némü meg szégyenüléssel, rész szerént kimondhatatlan örömmel tapasztaltam, mikor Doctor Tekintetes Szent Györgyi Úr által hozzám küldött betses munkáját a' Tekintetes Úrnak szerentsém volt venni. — A' Tekintetes Úrnak külömben is előttem határtalan betsü ajándékát még kedvesebbé tették a környülállások, a mellyek között azt szerentsém volt venni. Éppen mikor M. Túrra, hová minden vélekedésen kívül Rectornak designáltattam, indulóban voltam, tiszteletére menvén az említett Úrnak, akkor méltóztatott azt általadni — Méltóztatik elgondolni a Tekintetes Úr, egygy olyan ifjúnak, — ki mindedig egy helyhez lévén köttetve, most hagyja leg először messzire hazáját, Attyafiait, barátit, következőképpen minden bizodalma mellett is lehetetlen meg nem fordulni fejibenn annak a gondolatnak: hogy hogy lessz neki dolga az idegenek között — milyen nagy örö mire és vigasztalására szolgálhat, elválását mennyivel könnyebbé teheti az, ha éppen mikor az elválás van előtte, akkor tapasztalja, hogy van rá gondja az idegeneknek is, és számot tarthat a' Távollévők pártfogására is. Nekem meg vallom a Tekintetes Úrnak nem várt, velem közlött Gratziaja mindjárt azt az Aeneas Virgiliusnál lévő szavait juttatta eszembe: solve metus feret, etc. és balsamot öntött a sebembe. Hogy még is haládatosságom alázatos tiszteletem mellett mind eddig kijelenteni elmulasztottam, oka volt akkor a szomorúságot hirtelen felváltott nagy öröm és sietség, az ólta a mód nem léte, mert itt Pósta nints, a baj az elromlott oskolával igen sok. A Pataki Supplicans, a kitől ezt rögtön küldöm, indul: alázatosan engedelmet instálok a rendetlen írásról. Reménylem kész megengedni a Tekintetes Úr, kész most is az én alázatos

köszönetem elfogadni, és sem restséggel, sem háladatlansággal nem vádolván, méltóztatik elhinni hogy vagyok a

Tekintetes Úrnak

holtig igaz tisztelője

Péczeli József.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2061.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolozsvár 27k. August. 1811.

Igen Kedves, és Beccses Barátom!

Julius 24kén és 28kán költ igen beccses leveleidre vagyok adós válaszszaal. Meg engedj hogy ilj sokára haladott feleletem, bizonyos Munkának el készítésivel sietvén, annyira el voltam foglalva, hogy leg kellemetesebb tárgy foglalatosságaimra, meljek közt a veled való leveledzés leg első heljt vagyon, se érkeztem, azon már által esvén, leg első dolgom is az, hogy Neked írjak, és beccses leveleidre rendbe válaszoljak.

Feleségem tisztel és Neve napjára irt jó kívánságaidot halás szivel vévén, köszöni barátságos emlékezetedet. Győri Luth. Pred. Fabri Urnak hozzád irott levelét Gróf Wassnénak el küldöttem, ki is most falusi Jóságába vagyon; válaszát miheljt veszem, azonnal küldöm hozzád. Te igen is fontos és nagy szolgálatot tészel Hazámnak az által, hogy két derék Nevelőnek meg szerzésibe fáradoztál — olj nagy szolgálat ez, meljnek teljesítésinél nagyobbat ohaitani se lehet. — A Bécsi Annalisokba hogy okos és heljbe hagyásodat meg nyert Recensiot lettél, igen nagyon örvendem. Eggy okos és heljes Recensio nem csak hogy emeli becsit a Munkának, hanem az egyszersmint a Szerzőnek munkálkodása jutalmául is szolgál. A Tudományi Dolgok, és azoknak adminiculumjai Monarchiankba hitványyabb lábön nem állhatnak, mint itten, ugyan azért én itt nem látok semmit is, és Litteratur Zeitungot csupán az öreg Fekete Ferencznél, a kit dicső oldalárul is ismersz. Sok itt köztünk a cifra hangu ember, kik olj édesen derécselnek, hogy hattjú [!] szavok el ámitja az embert, és későn vehetjük észre, hogy üres hangnál egyebet nem csevegnek. Ezek, Barátom, hia fényre való vágyódásnak magyarázták, hogy én Calvinista Collegiumnak Botanicus kerteket törckedtem fel állítani,

Te ismeresz engemet, és tudod, hogy meg rettenni nem tudok — most uira az ide való Unitarium collegiumnak tészek olj ajánlást — ajánló levelem be vezetésit itt közlöm veled, hogy láthasd, hogy én ezen puja emberektől se meg nem ijedek, se olj gyáva nem vagyok, hogy általlanám meg mondani nékiek, miért cselekszem így, és nem úgy, a mint ők szoktak, és azért szeretnék, hogy mások is ugy cselekedjenek, mint ők.

Én a Wesselényi testét magába foglaló heljnek nem Gothus Ruinát, hanem Gothus kápolnát jóvalloztam, és jóvallok. Tempel se görög, se Gothus nem lehet, mert az igazán bábozás volna ám, hogy Tempel formába egy kis monstrumát áliesuk fel egy épületnek. Tiszteletes idea egy görög stilusu tempel — szép ez mint a mester-ség remekinek emlékezetére nézve, mind azon tekintetből, a mivel Wesselényit meg tisztelni akarjuk, és ezen meg tiszteltetést ő meg is érdemli — és én Barátom egy nagyobbban nyílt országba, mint a miljenek a mi országaink, bizonyossan ilj emlékeztető épületet emel-
ék is — de nállunk bizony soha se — mert tud meg, az Erdélyi ocs-mány characterhez képest gunyolódás tárgya lenne az, melj charac-tert a ki ismér valóságos tulajdonába, kötelessége annak mérges fulánkjait el távoztatni, mind annak emlékezetére nézve, a kit meg tisztelni akarunk, mind magunkra nézve. Egy szép stilusu Gothus kápolnának boltozatja alatt márvány koporsóba heljheztetni a testet — egyik oldalába belülről egy nichebe fekete márvány postamentra Brome melj képit heljheztetni és a márványba vésni aszt, a mit Te rólla írtál, és a minél igazabbat, se az igazat szebben mondani nem lehet — ez az az idea, a meljbe bele vagyok bolon-dulva, és abba is meg győződve, hogy Wesselényi maga is erre állana reá.

Kenderesy Mihály Ur néhány betektől fogva Hunyad Vármegyei jószágába vagyon — A melj plántábul nékem mustrát küldöttél, annak Botanicus neve: *Moluccella laevis*. — Még mind bizony-talan Diactank el oszlásának ideje. Grófnéd kezeit csókolom, Marcus Aemilius Ferenczet ölelem és vagyok

örökre hív tisztelőd.

A Kolosvári Nemes Unitar. Collegiumnak.

Az emberiség érdemét, és Diszét a midőn az Alkotás nagy czéljához mérséklett Méltóságára emelni törekedünk, itt létünknek ezen leg fontossabb, leg magasztaltabb tulajdonába a minden napiságon feljül emelkedünk, és a valóságos embert az emberbe fel találni fáradozó nemes foglalatosságnak más hasznos foglalatosságra engedünk időt, alkalmatosságot, mert a ki a Lélek és Szív mívét tette emberisége ki fejlődésének tárgyául, abba a valóságos embernek szentelt tulajdon characteri annál dicsőbb fénybe ragyognak, mentül kevesebbé vezérlik őtet a születés fényéből származó ragyogásnak hiu sugárai, a' Nemzetiség, vagy a világot Alkotó leg főbb valóság-rul való hiedelemnek el ágazott mineműségei mellesleg csapodárkodó utakra. Az emberi érdemre, és annak közönségesen ki terjedő diszére intézi a valóságos ember munkálkodását, ezen szentelt Tárgyhoz tehát nem sietni nem csak hogy emberiségünk diszét alacsonítja, hanem olj Dolgok el követésire is aláz bennünköt, meljek homáljt borítanak a tiszta voltába elő tűnő Alkotás fényyre. Jót tenni, szépet művelni se nem Uiság, se magába nem különös dolog. A Jónak tételével és szépnek művelésével aszt képzelni, hogy meg különböztetett sorra emelkedtünk, és evel büszkélkedni — ez eggy oljátén kicsinségünket fedezi fel, melj a törpék sergébe aláz bennünköt, és aszt bizonyítja, hogy az igaz emberiség Colossainak ragyogásaiból származó dicső fénynek el szenvedhetésire el gyengültek szemünk-etc. etc.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2062.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Különös bizodalmú Drága Nagy jó Uram!

A' Sallastot és az Annálist végre megkaptam, de ismét tapasztalván, melly veszedelmes dolog könyveket kölcsön adni. Ez nem az Urat illeti, ez a' panasz, hanem azokat a' kik Patakon tartóztatták. Mint rettegtem hogy soha többé meg nem kapom! -- Vettem a' Cserei pakótját, mellyet az Ur méltóztatott Kövy Urhoz felküldeni. Az Ur kezénél hagyott Verschlag eránt nem tehetek jobbat, mintha ezen nyitva menő levélben Tiszt. Fazekas István Semlyéni Pred. Urat kérem, hogy az Urtól elhozatni méltóztassék, nem mervén e'

kéréssel az Anyámat terhelni. — Én Július olta beteg vagyok, fekvő beteg, és alig tudok nehezen is járni. Ezt is fekvé írom. Ajánlom magamat az Urnak becses barátságába, a Tek. Asszonyt tisztelem, a' kis Corneliát csókolom, 's óhajtóm, hogy Szent Floriánnak az Ur házára, 's még inkább a' Bibliothecájára, több gondja legyen, mint ez idén volt. Én inkább a' házamra festetném a' képét, és ha még egyszer porrá égetne, Processus damnit — — —

alázatos szolgálja:

K. F.

Sz. 7. Sept. 1811.

Kívül:

Tekintetes Nagy Gábor Urnak,

Debreczenben.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2063.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

7. Septbr. 1811.

Tisztelendő Ur, kedves barátom!

Ágyban írom levelemet, igen igen rosszul vagyok. Ha valaha, most van nagy okom rettegni, hogy akaratom ellen találók idvezülni. Valóban akaratom ellen, édes barátom! mert ámbár a' halál bölcs és jó Isten rendelése: de annak a' ki árvákat hágy, még irtóztatóbb, mint még a' szegény Bátyám Péchy Sándor Urnak is lehetett, kinek lyánya gyermekek anyja, fija pedig egy két esztendő alatt atya lehet. A' legszívesebb részvétellel értettem hírét, hogy oda van, 's mondja meg az Ur a' húgomnak, hogy vesztességét ember nem szánhatja jobban mint én szánom. Az Isten vigasztalja-meg. Már csak fíjában várhatja azt, lyányában meg lévén vigasztalva. A' Julis húgom férje is olly rosszul van, hogy kénytelen vala resignálni hivatalát. Itt öregek, ifjak, gyermekek eggyeránt halnak. A' Lasztóczi Plebános egésségesen méné ki az udvarra, valamit parancsolni Molnárának, 's a' beszéd alatt oda lett 's megholt. Egy más helységnek Orosz Papja is Szent Miklóshoz ment-el. Mind a' két Papot szívesen sajnálom, mert igen jó embereim voltak.

E' napokban vala itt egy 24 esztendőszép szép Ifjú, mint Jánost festik az Apostolok között, magas, sugár, 's már Professora a' Görög és Keleti nyelveknek az Ungvári Seminariumban. Neve Petreczki Péter. A' Pesti Universitásnál tanult, és bizony jól tanult. Meg van

neki jövendölve a' Batykók által, hogy Püspök lesz, mihelyt per actatem lehet. Nagy tiszteletet vont magára, és méltán. Engem a' Nagy Fer. által fordított Bion Idylljei Recensiójokban lelt, 's én a' ki a' magyart a' göröggel össze vettem, 's a' hibás fordítást a' nyomtatott Magyar Bionba belé irtam, (*κακας φρενας, αδυ καλημα* ezt Prof. Nagy Fer. olly idétlenül fordította, hogy ideája sem látszik hogy volt, melly édes azaz *αδυ καλημα*; pedig melly könnyű vala: *elméje gonosz, de beszéde varázsló* — ezt Ámorral mondja a' Görög Iró) mutattam neki. Megörült, hogy tulajdon kezemmel látta a' könyvbe bele írva a' görög helyeket, 's elkérte, elvitte azt.

Ila az Urnak a' Júniusi Annalist elküldhetném, de nincs itthon, meglátná, melly óriási lépéseket tesz az Illyr 's Oláh országi nép hogy az új Görög nyelv elővitethessék. Bukarestben állítanak egy Universitást. Halomra fordítják a' munkákat 's tanulnak. Így van az, a' hol az akarja a' tudományok virágzását, a' ki trónuson ül. A' Magyar miért nem halad?

Az Annalisokra a' Semlyéni postán kell praenumerálni: Decemberben, de mennyit? csak akkor tudjuk-meg. Meg írom én ezt akkor. Onnan a' pénz és a' Jártató Adresze a' Bécsi Udv. Postahivatalhoz küldetik, 's Febr. ban már ott lesz a' Januáriusi füzet. Nekem az Úrnál nem csak az 1810diki Aprilisi, hanem az 1811diki Aprilisi Annalisom maradt. Májusban mentem volt le Semlyénbe, levittem, és az Úrnál hagytam. Légyen rajta az Ur hogy el ne vesszen.

A' Vámspércesi, Halápi etc. utazást mindég írom phantasiámban, de még hozzá nem fogtam. A' Nemzet, a' Magyar nép, a' Calvinista Magyar nép igen szép characterét akarom benne festeni, 's az ő patriarchális életüket, mellyről a' Svábnak 's tótnak ide fel ideája sines.

Ajánlom magamat az Urnak becses barátságába. A' nagy Urakat mind két részről 's az Asszonyt szívesen tiszteljük 's örülünk, hogy a' kis leány fonalát a' Parcák tartósbb lenből szövök.

Maradok hív tisztelettel

alázatos szolgálja

K. F.¹

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

¹ A most már meg nem levő borítékról idegen kézzel a következő czimzést találjuk fejjegyezve a levél utolsó tisztán maradt lapjára:

Tisztelendő Fazekas István Urnak. Érsemlyén.

2064.

Gr. Dessewffy József — Kazinczyna.

11-a 7bris 1811.

Amice!

En transmittō duo Principalia Diactae documenta, quibus omnia reliqua innitentur. Propositiones quippe Regias et primum Statuum ad illas Responsum, prout quippe illud in hesternā sessione finaliter constabilitum est, et heri Proceribus, qui super eo hodie deliberaturi sunt, transmissum. Opinione Prudentiorum bonum quidem est, sed non satis pressum, et in modernis adjunctis, in quibus omnes Populi Monarchiae energiam Hungarorum desiderant, nimis molle et aquosum. Sed fortasse praestat levius incipere. Caeterum Proceres illud magis adhuc emollient, et si etiam Sua Maiestas eo accesserit ut chartaceam pecuniam in posterum sine Consensu Statuum non multiplicet, et non devalvet, Juri tamen emissionis, quod omnes Europae Principes sibi vendicant, vix cedit, et moderni Financialis Plani effectum et Continuationem vix suspendet, sistet, aut post audita Regni Consilia inmutabit. Nuncium famosum SS. ad Proceres etiam transmittō. Est opus ponderosum Jos. Vay. Valde multi sunt, qui radicalem curam volendo, totalem chartarum abolitionem urgebunt, et privatum commodum, quod quoties cum Publico Commodo concurrat, semper fere victoriam reportare solet, salutari huic intentioni obstabit. Plurimi imaginariis Divitiis valde asveti sunt et paupertatem privatam publica magis expavescunt, non satis perpendentes, quod aliquot anni hanc privatam paupertatem sanarent, Aulae Commercii activi organisandi necessitatem imposerent, principium ne ad formam aliarum provinciarum gubernemur facto stabilirent, et dato 10 annorum moratorio, Debitis Chartaceis ad minorem realis pecuniae summam devalvatis, scabrosas Creditores et Debitores inter quaestiones faciliarent. Tempus docebit, chartacea pecunia permanente, omnem Medelam palliativam futuram, Chartis et mala Moneta omnis speciei Regnum et Monarchiam posthac quoque et magis adhuc inundandam fore, et bella non cessatura. Nolentes totaliter ulcus etiam dolore comite rescindere, serpet vulneris contagio, et in fine finali tamen dolorosior et major amputatio fieri debet. Deputatio, cui arcana Status communicabuntur, quo major fuerit, eo crit periculosior. Ex Initiatis enim Missionarii fient. Omnis numerosa deputatio hoc habet mali.

Clerus timere incipit, Tabula Procerum, uti semper, digitis Statuum vult castaneas igni eripere. Deputati multi, valde Juvenes, valde inexpertes, directam veritatem secuti, prudentiam negligunt. Senes, more consveto, ut emineant, dirigant et aucupentur, artes suas exercent. Personalis cum summa modestia et dignitate exercet praesidium, at clavum quoque bonum civem dixeris. Palatinus haetenus totus tectus; quid tegat? ignoratur. Fiducia mutua in Tabula Statuum non regnat. Valde multi sunt ex deputatis 1807-i; Paulus Nagy, Majthényi et Puky desunt. In Tabula Procerum nonnisi 18 S. Comites adsunt, ex Episcopis et Titularibus Magnatibus multi desunt. Zichy post cortinam Wallisium videtur velle praecipitare. Quaestio de Creditoribus et Debitoribus tamquam Fomes omnium passionum ad finem Diaetae relegabitur.

Nudius tertius Tractatus suscriptus fuisse dicitur, medio cujus Imperatori Galliarum in omnem casum 60 millia auxiliariorum stipulata.

Non puto Diaetam ultra finem 8bris protractam iri. — His maneo cum peculiari existimatione

humillimus servus

J. C. D.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2065.

Kazinczy Cserey Farkasnak.

Mélt. Cserey Miklós¹ Cs. K. Kamarás és Major Urnak.

Kedves barátom, Én csak alig lengek. Csak egy kis döcczenést még egységemnek, 's oda vagyok. Fogságom' maradványai ez idén ütötték ki rajtam magokat. Orvosaim az írástól, sőt a' mélyebb gondolkozástól is eltiltottak. Ezért vagyok olly rövid. Megengedj. Tudod hogy az nem jöhet elhidegülésből.

Tegnap vevém azon leveledet, mellyben a' *Molucella laevis* nevét megírad. Nevezetes czikkelye az levelednek, a' mellyben velem az Erdélyieket ismérteted, Mélt. Fekete Ferencz Úr felől meleg szízzel szólván. Barátom, én gyermekségem olta ahhoz szoktam hogy az Erdélyiek felől nagyon gondolkozzam. Teleki József minden irtóz-

¹ Bizonyosan tollhiba, *Farkas* helyett.

tató pedantsága mellett nagy ember volt, Teleki Sámuel még nagyobb ember, pedig nem pedant. Teleki Józsefet a' mostanit nem láttam, de nagyon tiszteltem anyja 's a' Cancell. szavaik után. Teleki Jóskánál szebb culturájú Ifjat keresni nem kell. Hát Wesselényi! hát a' fíja! hát a' Nénéd! hát Baresay, Báróczy, Danczkay! Hát Te! Hát Miklós rokonod, kinek levelei engem az ő csudálására 's hevesbb szeretetére ragadoznak! De ismét egy sivatag Erdélyi ember, a' ki M. Országon él, és magát Tudósnak gondolja! de W[esselényinek] egy vére, a' kiről ő (W.) irtózza szóllott! de holmi a' mi nálatok prés alól jó-ki. Hiszen magyarul sem tud az a' kire ezélok, pedig azt hiszi, hogy már ott etc. etc. Valóban ezeket végig forgatván elmémben, igaznak látom a' mit keseregve említesz az Erdélyiek felől, 's hiszem, hogy ha hallanám, mely fenn hangon beszélnek, azt vélném, hogy valamik; hogy Lit. Zeitungot nem is ismernek. etc. etc. De édes barátom, Yoricknak érzékeny Utazásaiban egy Fejezet van, mely arra tanít, hogy jó és rossz minden nemzetnél van, és hogy ez bennünket toleráussá tehet. Épen így van ez M. Országon is. Igaz a' paraszt példázat: A' bolond terem, ha nem vetik is. — Én azt hiszem, hogy ha Cs[erey] M[iklós] M. Országi Deputátus volna, Vay József, Pipsz Desöffy, SzentKirályi, Péchy Imre, Majthényi, Bezerédi, Nagy Pali, Balogh, 's mások érdemes társoknak néznék. Cs. M.-nak talentoma, sok tudománya, mély érzése 's látása, lelke 's szíve van. Én ritka embert becsülök úgy mint őtet.

Fabri eránt nyugtalanul várom a' hírt, a' végzést, mert ő e' holnapban hagyja oda Göttinget. El ne feledd megírni, hol lakik a' Grófné, hol a' veje. Éljen igen szerencsésen. Ámbár a' sir' széléről írok, nem hiszem, hogy utolsó levelem hozzád ez legyen, 's óhajtom hogy még 20 esztendeig folytathassuk levelezésünket.

Széphalom Sept. 12d. 1811.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2066.

Kazinczy - Cserey Miklósnak.

Széphalom, Septbr. 12d. 1811.

Kedves barátom!

Orvosaim eltiltottak nem csak a' munkától, az az írástól, de el még a' mélyebb elmélkedéstől is. Kivéven két forró nyavalyámat, 1789 és 1803, még illy veszedelmesen, mint most, nem voltam soha,

és így illő szavokat fogadnom: de űk, édes barátom, nem bírnak Psychológiával, 's nem érik-fel, hogy a' mi az elmét gyönyörködteti, segéli a' test gyógyulását, 's azt hiszik, hogy minthogy nekik fáradság az írás és gondolkozás, az lesz nékeim is. Hosszas szenvedéseim, de a' mellyeknek házajaik voltak, tavasz oltá tartanak, 's a' rekedt arany érből jőnek. Ide járula a' hideglelés, melly sérvéseimet elkeményítette — nem voltak azok! soha tökéletesen lágyak 1795 oltá, hol egy Buchstäblicher Gouverneur két Contignatióval záratott-alább a' Spielbergi vár udvara' földjénél: — ide a' scorbutusnak egy kis jelensége, mellyet Morvában kaptam 1798; ide egy fekély Ausschlag, Munkácsi ajándék, 's végre mind ezek egy rettenetes sargasággal végződtek. A' test szenvedései is kedvetlenek: de még kedvetlenebbek a' lélekéi: viisszás vagyok, feleségem, gyermekeim, kik egyedül való gyönyörűsegeim voltak, most, megfoghatatlan jelenés! alig érdekszálnak, vagy csak perczentésekg. Előhordom képeimet, rezeimet, azokat nézellem-el, azok adnak örömet, de hamar elbágyadok, elcsömörlöm tőlök is. Kedvesbb tárgy ezen egész betegségem oltá nem fogott-el, nem szílt-által magához, mint a' Te leveled. Gyönyörű dolog, végre végre egy olyt főt találni, melly gondolkozni akar is, tud is. Nen vettem még én néked egy leveledet is, mellyből ne tanultam volna, a' helyett hogy másoknak leveleik sokszor üres csacsóság, 's most érzem igazán, mit tett az, midőn Herder a' maga utolsó nyavalyájában, már egészen öszveroskadva a' test fájdalmai alatt, a' fijának, ki Orvos volt, ezt kiáltotta: Fiam! egy új igazságot, egy új erősebb gondolatot, melly elfoglaljon, 's fájdalmimat feledtesse.

Minekeltőtte leveled' czikkelyeire térnék, hadd beszéljem, hogy kikocsizván tegnapelőtt Ujhelyi szőlőmbé, midőn a' Patika előtt megállottam, Kazinczy Péter Onkelem épen a' bakomig jött kocsijával. Szóba eredénk. A' veje Vay Ábrahám, Józsefnek, annak a' Nagynak, eggyetlen fíja, most jöve Bécsből, 's feleségét az Ipától hazavitte, 's ez és a' felesége a' Vót és viselős menyecskét Zsolozáig kísérték a' Consiliariusnéhoz. — «Mit mond Ábris a' Diaeta felől?» kérdém. Még eddig semmi nem történt, 's az minden újság, hogy midőn a' Deputatio Schlosshofon a' Császárnét megköszöntötte, ez, elbetegesedve lévén, a' *sokaság között elájúlt*. — Tegnap kikocsiztam ismét, 's épen Ujhely alatt egy régi ismerősömré találtam, ki Kassáról két Silesiai emberrel ment az alsóbb Hegyaljára kövér bort venni (de a' mit nem talál; egy butellia Tokaji itt 18 f.); ez mondja,

hogy az a' Fülöp nevű Kassai Consul, ki Zsibón vala egyszer, írja, hogy a' B[ankó] Cz[édula] iránt kijött parancsolat visszahúzásáról álmodni sem kell (ezt úgy hittem magam is, hiszen az nagy confusiót tenne; osztán hiszen minden holnapban jönnek az azt teljesítő új rendelkezések); — és hogy az emberek nagyon megrezzentek. — Rezzentek? 's emberek rezzentek? Ez rendes. Mit adnék érte, édes barátom, ha jelen lehetnék ezen a' Dietán, 's láthatnám a' megrezzent és meg nem rezzent embereket. Micsoda ideák azok, mintha Dietán valami erőszakkal menne? Annak a' Vasas Seregnek illő ott lenni, 's a' Granadírosoknak; pompa nélkül nem mehet actus publicus. De az nem arra való, hogy ismét a' Dunára állitassék, és ott a' sereg kiáltsa ki a' mit a' Rendeknek illetet volna. — E' két híren kívül nem hallottam még semmit mást. Vay Ábris hozott egy sinorból (skofiom) vert övet, melynek sinórjaiban nincs selyem; az ára 3000 és talán 800 f., hozott néhány porcellán findzsát is, melyeknek egyikét az Ábris Onkelje, Generális B. Vay Miklós 24 species aranyra becsült, Szévi porcellánnak mondván, millyet a' Generálisnál magam is láttam. Vess innen a' drágaságra.

E' kis ürességet, édes barátom, az Aranka munkájának adom. — Az a' szegény Öreg túl élte magát és nagy kár, hogy el nem némúl. Micsoda Oratio már az, és oh melly homályos összezavart kecsetlen előadása a' Hunyadi eredetének. 'S az a' szegény Öreg azt hiszi, hogy magyarul jól tud és hogy ő ír szépen.

A' mit az Igazság és a' pelyhetlen állú ficzkók' philosophiai csácsogások, materialismusok felől írsz, hidd, hogy mind lelkem' érzései. Én nem mondhatnám, hogy nagy Antimaterialista vagyok, de irtózom mikor azt látom, hogy a' fiatal ember materialista; irtóztam látván 1789 körül hogy egy Professor olly könyveket ad az ifjak' kezébe, mint Helvetius és Toussaint 's Voltairnak *némelly* munkája. Égő betűkkel sütötte magát lelkembe az a' felséges Igazság, millyet a' nagy és böles és jó Napoleon monda, midőn Fr. Országnak vallást és moralitást adott, és a' legeffronsabb vallásesúfólást 's legeffronsabb publica kurvaskodást az Udvarból exulálni hagyta, hol az rég oltá magának thrónust emelt-volt: «A' Religio a' bolond (az az elmélkedni nem tudó vagy nem akaró) embernél substitutuma a' józan észnek.» A' gondolat nem új, de olly új, olly ható a' szóba öltöztetés, hogy a' halló azt hiszi, hogy új a' gondolat is. Jaj annak, édes barátom, a' ki religiosításban nem neveltetik. Maga akadjon osztán az elmélkedés által arra, a' mire az Igazságot tisztá

szívvel kereső bizonyosan eljut. Kedvező csillagzataim énvelem épen ezt az utat tétették 's én is ezt fogom tétetni, ha élek, gyermekeimmel.

Mi az Igazság? — Még erre senki sem felelt-meg. Pedig minden érzi micsoda, mindennek fogva volt már markában, de mint a' legistentelenebb Proteus, azonnal elsiklik a' kézből, mihelytt valaki nem elégszik-meg birásával, hanem *nézni, vizsgálni* akarja. Egy Sphaera centrumában áll-meg, 's a' mennyi pontja van a' Sphaerának — egy circulusnak is 360 van pedig — annyi különböző képet csinál róla a' szem. Csuda e hogy a' ki a' Zenithből nézi, nem úgy látja, mint a' ki a' Nadirban áll, 's a' ki előlről, nem mint a' ki hátulról? És osztán higyjük-el magunkat, hogy én és nem Te, Te és nem én vagyunk az Igazság igaz képe' birtokában? Vagy azt higyjük, hogy az Igazságnak nincs igazi képe? Oh, de hogy! felel arra a' belső bíró. — De különös hogy az a' lidércz Istenség némelly régiókban kézzel tapogattatni is engedi magát. Így a' Mathézis fajaiban: a' hasonlókhoz adj hasonlókat, vagy belőlök végy el hasonlókat, 's hasonlók maradnak, (Egyenlőket kell vala írnom, nem hasonlók.) — ez olly igazság, hogy maga az Epidaurusi kígyó sem látja másképen. Ne tartsunk tehát mindent bizonytalannak, mint a' Pyrrho tanítványai kételkedjünk, de hogy álló helyet lellessünk, ne hogy mindég inogjunk.

Én azonban, mind a' mellett hogy akarom hogy vallásosan neveltessünk, nagy ellensége vagyok azoknak, a' kik nem elégszenek-meg azzal hogy ezt cselekszik, hanem túl ezen minden mesterséggel azon is vannak, hogy magát azt az organumot, melly az igazság' szava értésére vezet, az ész, desorganisálhassák, 's a' kik az eszes, elnős emberből egy tompa, bűta marhát csinálnak. Mert valld meg, édes barátom, nem ez az ő desorganisatiójok e az oka, hogy ennyi monstrumot látunk. (1790ben Sáros Vármegye azt az Instructiót adta a' Dietai Követeinek: tulajdon szavával élek:

Libertas cogitandi restringatur.

De ez a' Vármegye azolta nagyon kivéve magát a' rosszból.) 'S igen sokszor azért fakadok-ki, nagy tüzzel ellenek, mert emlékezem, hogy iskoláimban ő egész esztendőt kelle arra a' tudomány megtanulására fordítanom, mellynek se ezen a' világon nem veszem hasznát, sem a' másikon bizonyosan nem, 's elképzelem, hogy annyi

idő alatt mit tanulhaték vala! Fr. Országban a' Catechizmus a' maga tisztaságában tanítatik: de azzal osztán megelégszenek, sem Angyalnak, sem Ördögnek nincs tovább senkire gondja; az ideák önn magoktól tisztúlnak-ki, az idő pedig haszonra fordítatik. — — — Ismered e Te Rousseaut, édes barátom? 1794 oltá Heloizén kívül semmijét nem olvastam: de felkembem *tanításai* örökre. Láng az ő szava. Nem kell nekem Unio. Napoleon bölesebb mint hogy azt czélozhassa. Légyen szabad hinnem, vallanom a' mit akarok, az az, ne kérde senki mit hiszek, 's ne legyen bántásom azért, hogy nem vízet öntenek fejemre, hanem praeputionomat vágják-el, 's holmi effélek, 's én meg leszek elégedve.

Ugy a' mint vagyunk, én sem óhajtom, hogy a' Papok jószágai elvétesse. Váradon hány ember gazdagodott-meg az ő szolgálatjokban. Az pedig haszon az Egészre. Igaz, hogy bezzeg a' Moralitás. Értesz — még pedig nem csak in puncto sexti. Ugy látszik, hogy az Udvar most ezt is czélozza, mert a' Kultsár újságaiban minap illy czimű könyv jelent-meg: De Jure Status in Bona Cleri. **Viennae 1811.** Én minden jót csak onnan várok, csak onnan, hogy az idő tanítja-meg az Udvart és Népet, hogy a' kettő nem ellenkezni, hanem egy czélra dolgozni való. Gyönyörűség böles és jó Fejedelem alatt élni, mint p. o. a' Badeni vén Herceg volt. Hogy a' Lengyelország felosztása a' bosszú magyát magában hordta, abban ugyan igazad van. Rövid látású Halandók és épen ezért boldogtalanok! Éljen szerencsésen, nagy barátom!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2067.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 16k. Septemb. 1811.

Tisztelt Kedves Barátom!

Hosszu halgatásomat az okozta, mivel Gr. Wassnénak vártam válasszát, 13-a p[raesen]tis ezen Grófné be érkezvén Kolozsvárra, beszéltem vele, más nap dél táiba le ültem, hogy nekem tett ki nyilatkoztatását Néked meg irjam, és a midőn éppen félig le irtam volna levelemet, akkor érkezik expressusom azon, engemet nagyon meg illetet szomorú tudósítással, hogy édes Anyam igen veszedelmesen beteg — mindent felbe hagytam tehát, azonnal indultam ide,

és fájdalom! kedves Anyámat nagyon el gyöngülve, el alélva talál-
tam, utolsó végihez nagyon közel, és eszt látni, raita pedig segíteni
nem tudni, Barátom, ez egészen el marczangolta szívemet, és ugyan
ezért meg engedsz, ha rövid lések írással, mert most meg val-
lom, mindenre elégtelen vagyok.

Gr. Wassné nagyon meg van elégedve mind azokkal, a miket
a derék iffiu Fábriul hallott, hogy ezen jó reményű iffiu az Jósika
Nevelője legyen — tehát csak a van hátra, hogy vagy érdemes
Atyja, vagy az iffiu maga határozza meg, mennyit kíván esztendőn-
ként, és aszt a grófné mindenkor olj pénz nemibe fogja ki fizetni,
a miljen circulatioba léssen — a kis Jósika otthon fog neveltetni,
ki küldetik é pedig utazásra — aszt későbbi környűl álasok hatá-
rozzák meg. Ezekhez képest Kedves Barátom, légy azon, hogy Fábrit
a Grófné meg kaphassa és tetézd ezen szíves Barátságodat. szép
cselekedeteidet.

Nékem Kolosvárt gyönyörű néhány napom vala, ott volt Döb-
rentei, és Buczy, és ezekkel gyakran volt szerencsém eggyütt lenni.

Az idén az idő járása sok asszút ígervén, kérlek igen Barát-
ságossan, készíttess számomra egy antalkó jó hegy aljai asszú szálló
Bort — árát nagy köszönettel meg fizetem — ez az én frühstököm,
a mit Barátságodból nyertem volt. — Meg engedj, hogy most többet
nem írok, hanem csak aszt mondom, a mit szívembe forrón érzek,
hogy Tégedet véghetetlenül szeretlek, tisztellek és soha meg nem
szűnök lenni

hív tisztelő barátod

Cserej mpr.

Kivül:

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak. p. Debreczen. S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

A levél zárlatán ép világos sárga-zöld pecsét.

2068.

Pápay Sámuel — Kazinczynak.

Páp. Sept. 18d. 811.

Széles Tudományú Férjfiú, Kedves Barátom!

Szinte Veszprémbe készülék, midőn Aug. 11diki Betses Leveledet a' Postárul hozák. Most érkezém meg onnan a' Törvény- 's Gyűléstartásról, 's mint megörültem, hogy Februariusi küldeményedet (Töviseidet t. i. és Virágaidat, hozzá kaptsolva Relatiótokat, a' Te tolladból folytt Relatiót, a' Győri Elesteitek Emlékeiről) itthonn asztalomonn találtam! Számtalanszor tudakoztattam ezt Sopronyban Kis Barátunknál, 's ugyan tsak ő küldé azt le hozzám. Annál melegebb szívvvel írom tehát ezen Levelemet, hogy abban nem tsak a' nálatok repdeső Veszprémi hírek iránt adhatok Választ, hanem egyszersmind betses ajándékodért, mellynek hosszas elmaradása már engemet nem kevésbé nyugtalanított, a' legforróbb köszönetet nyujthatom.

Az a' tsudálatos beszéd, melly körülöttetek Vármegyénk felől kereng, nem tudhatom, mitsoda forrásból eredhetett. Nints abban igaz tsak egy betű is. Nálunk sem Grassalk. sem Collor. Hgek nem bírnak: bírnak itt Eszterh. és Batthyány Hgek, de a' kik tsak akkor láttyák Vármegyénket midőn rajta — vadászni — keresztül utaznak az alsóbb jószágaikba. — Mi a' Martziusi Gyűlésben nem tettünk egyebet annál, hogy az olly nagy szorgalommal rejtegetett Patenst feltörtük, 's felolvastuk. Azután Apr. 2d. tartottunk iránta Nagy Gyűlést. Felhívásunkban — a' szokott szemrehányások után — tsak azt mondtuk, hogy a' tárgy Országgyűlésre való, azt tehát tartson Ő Felsége, addig pedig meg fogja engedni, hogy az adót a' Nép a' Bankónak előbbi névbetse szerént fogja fizetni. -- Felírásunkból nem értette meg az Udvar, ha mi végre hajtottuk-e mind, és miképen, a' mik a' Patensben parantsoltattak. Ujra azt kívánta, hogy egyenesen írjuk meg, mit tettünk, 's írjuk meg minél előbb, 's tsak Kis Gyűlésből. Megírtuk tehát, hogy mi bizony semmit sem tettünk, 's most sem tehetünk a' Kis Gyűlésenn semmit. Jött osztán a' Majus 8diki Menyörgő, a' mire tsakugyan tettünk Juniusban valami kitsinyt, tsak politziából.

Felírásunkat, Kívánságodra, szívesen fogom közleni, a' Leopoldi Pesti Vásárcor, a' mikor azt Eggenbergerhez le fogom szállítani

azzal együtt, a' mit oly régen óhajtasz, 's a' mit én harmadik Vármegyéből hajházsam elő. Tégy, kérlek, rendelést, hogy azon vásárokor küldeményemet elvitethessd Eggenbergertől.

A' két utóbbi Leveled különösen meghatott engem. A' Juniusiban ölelém meg Kis Emiledet, a' régen óhajtott Koronaörökösödöt, kit Neked az Ég Jun. 18d. örömré ada. Nekünk épen az előtt egy héttel Jun. 11d. születék egy kis fiúnk, (a' 3dik magzat), de a' kit ötöd napra eltemeténk, 's most már csak a' két élőnek megtartásáért kérjük az Eget, hogy veszteségünket elfelejthessük. Itt tehát Neked, de másban isnét, Nekem szolgált a' szerentse. Átoknak írod, hogy osztálybéli Örökségekhez nem juthattok. Melly nagy áldás nekem ellenben, hogy tavaly egy oly Osztályunkat vihettém végbe mellyenn fél század oltá hijában iparkodtak Feleségem Eleji. Végre tudtam én ezt, bár melly nagy bajjal is, hajtani itt a' Veszprém Vármegyei Jóságokban, 's Feleségem 6. Testvérjeinek részét is, magamnak. Örök bevallás mellett. megszereztem, 's már most, Takátsal együtt, magunknak is, és így annál szivesebben gazdálkodunk; de egyszersmind, Pert is többet viselünk, mind az által nem oly nyugtalanítót, mint a' millyen a' piatzokonn szokott történni; folyamattok nem vesződéses, végek pedig, ha megkoronáztatik, 3. egész Helységeknek a' negyede lészen, azon Pest 's Fejér Vármegyeiekenn kívül, mellyek még a' zálog' esztendeinek terhe alatt nyögnek. — Legutóbbi Leveled nem kevés aggodalmat szerez nekem, betegséged miatt. Imádvá kérem az Istent, hogy betegen irtt Leveledre, a' választ helyre állott egészségben olvashassd. Emlékezzünk gyakran Cicero' Levelének berekesztő formájára, 's vigyázzunk egészségünkre. Én, miolta a' tavalyi hosszúas szemnyavalyám elmúlt, igen frissen vagyok minden szerelmesimmal együtt. —

Vitkovicshez irtt Epistoládat még nem láttam, azon egynehány sorokon kívül, mellyek a' Haz. Tudósításokban recensio gyanánt kiadattak, 's a' mellyekben nevemet is gyönyörködve szemléltem, — igen érzékenyen gyönyörködve, mert ez kellemetesen emlékeztetett azon időre, midőn Vitkovics nekem megkülömböztetett kedvességű első tanítványom vala. Soká nem hallottam róla semmit, 's csak nem rég tudom, leginkább Te utánad, hogy ő Budánn lakik. De annál edesebb nekem, hogy rólam az én szerettem Vitkovicsom megemlékezett, a' nélkül, hogy talán erre tőlem serkentetett volna — magától önként tett rólam emlékezetet, mert, a' mint írod, nevem említését nem Neked, hanem csak az ő jó szívének köszönhetem

a' ki egykori kedves Tanítójának emlékezetét nem engedte más neve által elnyomtatni. Vallyon miként történhetett, Barátom, hogy nevem helyett a' Révaiét tevéd? Nem tudtad talán, hogy V. az én tanítványom, az én igen szerettem tanítványom vala? Úgy a' vétek botsánandó; máskülömben azt egy irtóztató erőltetésnek, melyet tsak ártani kívánó szív tehet, kellett volna vennem, melyet ki tudna tsak fel is tenni egy Nagy lelkű 's tiszta szívű barátom felől! — A' Bécsi Annalokban részvétellel olvasom Munkáidnak Magasztalását, legközelebb a' Tövisék és Virágokét. Igen ohajtánám tudni ezen Recensensednek Nevét, melyet Te bizonyosan fogsz már tudni. — Mikor azt olvastam, még Magát a' Munkát nem láttam vala, — most már azt által meg által studiroztam, azzal a' sóhajtással: «be kár hogy illy kevés Poétai műveidet láthattuk nyomtatásban!» — Himfy nem vehette nehezteles nélkül, hogy Tizedat verseinek tűzrakásra íteltetted, és pedig egy még esméretlen Dayka által. — Szabó Eneisse Recensioját nem kelle megírnod, hogy az Tőled van. Tudtam azt úgy is, hogy a' Tiéd, hogy az nem lehet másé. Te recenseáltad minden bizomnyal Fáy Bokrétiáját is. Nem esmér az Téged eléggé, ki az ilyeneket Tiédnek nem esméri. A' Bokréta recensiojának meglátásánn arra a' gondolatra jöttem, hogy arra talán az szülte az alkalmatosságot, midőn én a' Poéták neve után tudakozódtam. — A' Bécsi Annalokban, sajnálni lehet, hogy olly kevés Magyar Munka fordul elő; 's azt is igen tsak Neked köszönhettyük, hogy néha Magyar Munka is recenseáltatik, volna pedig elég nevezetes recenseálni való, mint Fejérnek *Ember kimíveltetése*, Verseghynek *Emb. Nemz. Történ.*, 's több derék Munkák. Az Intelligenzblatt jobbára a' Lutheranusok tudósításaival van tele — nem marad abból ki tsak egy Predikátornak változása is, — 's azok a' mi sok Literatúrai Professoraink? — ezek egy betűt sem tesznek. —

Kultsárnak rosszszül írták Veszprémből, hogy Rajnis Georgiconait Takáts — ott — nyomtattattya. Nem tud erről semmit a' Veszprémi Typographia. Ha Takáts nyomtattatna valamit, az az én Munkám folytatása volna; de még nints fundus — kivált most. — A' Minerva 5dik Kötetétől más Munka jó ugyan közre — Veszpr. Theol. Prof. Ruszeké — de nem Takáts', hanem a' Zirtzi Prior költségénn. Takáts tsak arra adott engedelmet, hogy ezen Munka a' Minerva borítékjában jelenhessen meg. — Bár tsak a' Te szép Fordításaid — Egyv. Irás. Geszner — találnának egy bőkezű Nyomtattatót! Még nálunk az illyen Aesthetikai szépségeknek nem

igen van kelete — nem adgyák vissza a' költséget. — Még azt is tudnodra kell adnom, hogy egy Versirónk, buzgó Magyarunk, Kreskay Expaul. Jun. 17d. holt meg itt Pápán 61. eszt. korában, — Élly Te, Nagy lelkű Barátom, tellyes boldogságban. Vagyok

hiv tisztelőd

Pápá mpr.

Itt Junius olta rossz idő járt, a' rekkenő hévség mindent elölt, szűk igen szűk aratást engedett — még most is szüntelen' tart a' szélveszes szárazság, nem szánthatunk, nem vethetünk. Köznépünk morogva nézi a' két Cometest, mert minden rosszat annak tulajdonít. Tsak Borunk lesz jó, igen igen jó, 's elég is. Itt Pápa körül már szűrik — a' híres Somlyónn 's Badatsonyonn két Hét múlva. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

2069.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordas, 23a September 1811.

Nagy tiszteletű Barátom!

Meg vagyok büntetve a' levélbeli halogatásért 2 hétig tartott Paroxysmusaim közt, mind azzal nyügölődvén, valjon nem maradok e örökre adóssá felelettel azon betses leveledre, meljel nekem a Barátság Sacrariumát meg nyitottad. De meg vagyok másképpen is büntetve, mert te is megvontad levelező kegyelmedet én töllem, és meg fosztatlam magamat egy néhány gyönyörűséges óraktól. Engemet az is gondba hoz, hogy mitsoda interessans dolgot tudjak irni ebből a' szélen való helyből, hanem ha magamról írok, e pedig az, hogy minden Chinázás után is még kevés progressust tettem az egésségre való térésbe. Az idci Dézmám bé ad 400 köből buzát.

Auguszt. utolsó hetibe szép időt töltöttem Kéménden Mélt. Zejk Miklós Urnál, a' hol helyben savanyu víz van, a' Mélt. Fő-Curator Vay József Urnak¹ veje Zejk Dániel urnak és kedves Ifju Asszonyának társaságokban. Zejk Miklós Ur olvasást nagyon szerető Ur, néked

¹ E három szó Kazinczy jegyzése.

nagy tisztelőd, és nagyon óhajtaná, ha veled közelebről esméretségbe jöhetne.

Augusztus elején Döbrentey Úr keresett meg Tordasi Parochiámba. Te rólad sokat beszéllettünk. Meg betsülhetetlen benne az a' szép tűz, meljel igyekezik a' Magyar Litteraturát mind maga, mind mások által előmozdítani.

A Bartsai Epitaphiumára nem voltak se elégséges, se bizonyos datumim. Egy Ribitzey Dániel nevű derek uri ember készített magyarul egyet meljet igen ditsérnek, Comissioba adtam hogy megszerezzék, és néked az enyémmel együtt felküldjem, mert az enyém, a' mint most van wegen gewisse [!] Unrichtigkeiten meg nem állhat, p. o. Nem volt mint Kurir Péter bourgba. Döbrentey Ur előtt ujságok voltak a' Tövissek és Virágok. Az enyimeket elvitte magával a Gyógyi Feredőre, a' hol még egy hétig mulatott a' Grófnéjával, és még onnan vissza küldötte, olj reménsséggel lévén hogy ő is meg fogja tölled kapni.

Ő világosított meg a' Ludhattyuval tzelezás kire legyen. Közönségesen az Epigrammaidról az az ítélet hogy nehezen érthetők. Igen jól esett hogy Sylvester alatt Erdéji Poetáinkat is, Arankát, Somborit (a harmadikat nem esmérem, talán valami Piarista lesz) megemlítetted. Mikor váratlanul reá bukkantam azon rendre; Erdéji Arankán s. a. t. az elragadtatásig bámultam a' Mesterséget, mitsoda fényt lehet adni a' névnek tsupa említésivel. Sokkal nagyobb mester-ség így tenni focusba egy meg tisztelt nevet, mintsem hosszas encomium által a' név körül elszéleszteni a' világot.

A' napokban olvasám egy Filosofus munkájában a' valóságos Stoicismus characterét, meljnek az Istennel truttzó Prometheust tették Symbolumául a' régi Mythologusok, a' mint hogy ma is Superstitióval kell harezolni annak a' ki világosítani akarja az elnéket, és meg kell támadni azokat a' vélekedéseket, meljeket a' babonaság megszentelt. Én ki írok egy darabot, a' mi ide tartozik.

Ein ehrwürdiges Bild dieser Denkart ist die Darstellung die ein alter Dichter von dem mythischen Prometheus macht, welcher im Bewustseyn seiner gerechten und guten That, des Donnerers über den Wolken und aller Qualen, die derselbe auf sein Haupt häufft, lachet und unerschrockenen Muths die Trümmer der Welt über sich zusammen zu stürzen sucht und welcher bey einem unserer neueren Dichter den Zeus so anredet:

Hier sitz ich — forme Menschen nach meinem Bilde.
 Ein Geschlecht, das mir gleich sey zu leiden, zu weinen,
 Zu geniessen, und zu freun sich
 Und dein nicht zu achten —
 Wie ich.

A Filosofus Fichte, de a Poeta nincs meg nevezve.

Nem tartózkodom kijelenteni néked, hogy kimondhatatlan vágyásom volna ezt az ideált a' te pennádból folyó lélekkel elevenítve olvasni, a' mint Herculesedet olvastam, hasonlít is egyik a' másikhoz.

Ide zártam Somborinak egy versit,¹ hogy ötél mint deák Poetát; ugy is ismerd meg.

Még egy Gál Mózes nevű Deputátus tisztelte meg a' Dieta alatt a Napoleon házasságát, de vigyázz, nehogy a' nevetés megártson. A mennyibe töltem függ, nem fogok késni a' Bartsaival.

Hát Kézy Professorról tudsz e valamit: mikor fog megérkezni?

Kivánnék tudni valamit rólla, recenseáltatott e a Trigonometrica táblának új móddal való készítéséről irt munkám?

Hát Lutzina mivel köszöntött bé te hozzád? Óhajtom tudni és egyesíteni örömemet a' Tieddel, Méltóságos Grófnéd Ő Nagysága kezeit tsókolom, kegyes róllam való megemlékezését alázatos tisztelettel köszönvén. Betses Barátságodba továbbra is magamat ajánlom a' ki vagyok

Nemes uri barátságodnak

halhatatlan tisztelője

Sipos Pál mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

2070.

Kazinezy — Sipos Pálnak.

Széphalom, Sept. 27. 1811.

Kedves Barátom!

Sept. 23d. írad leveled, akkor még beteg valál, tán eddig felgyógyultál; és én azt hiszem, én téged halhatatlanná tennélek, ha az a' hatalmam volna, hogy valakit éltessek, de úgy hogy írj; — nekem mindegy akár vers volna az, akár philosophiai munka, csak írnál, csak te írnád.

¹ Nincs a levél mellett.

Négyszáz köből buzáért, dézmaért én azt is tanítanám, hogy — de nem merem papirosra tenni mit tanítanék. Azt a' mit szoktak. —

A' kis Döbrenteinél szeretetre méltóbb fiatal embert alig ismerrek. Feleségem nagyon megszerette. Gyönyörű láng ég lelkében. A' poesisnek vannak olly nemei, melyekben ő nagyon szerencsés. Az az egy baja hogy erejével nem tud gazdálkodni, és sokra terjeszkedik ki. Jó dolog az igazi dicsőség szeretete, mert ösztön 's a' gyengét is erőssé teheti. Gazdagságot ezen az uton nem ér el az ember; — de azért az embernek azon kell kapni, noha az igen szűkséges, csak azért is, mert a' szegény némelly virtust nem gyakorolhat, és azért mert a' nélkül testi nyugalmat nem kapunk. Engemet ez az átok is ért. Ha magamat ért volna, nevetném, de feleséges, gyermekes ember vagyok. Nem elég hogy hetedfél esztendei kínos fogságom nem csak negligáltatta vélem gazdaságom, hanem szegényebbé is tett, mint ezen szerencsétlenség előtt voltam, nem elég hogy egy alacsony lelkű — — — véremen hizott, még az a' kínos fekvés is várt, hogy a' szeretetre legméltóbb embernek, az Ipamnak a' fia a' maga két leány testvérét mindenétől meg akarja fosztani, 's más fél esztendő olta szüntelenül tett kéréseim, hogy ne prostituáljuk magunkat, 's ne pereljünk, hasztalan kéréssé tétetett általa, hadd capacitaljam, 's ha igaza van, minden szó, minden panasz, és minden neheztesél nélkül elállunk. Illyenre viszi a' rossz embert azon születési bolondság, hogy azon négy betűnél fogva, melly neve előtt érdemetlenül áll, sorsa, ereje felett akar csillogni. Engedj meg kifakadásomnak. Sok ember az Universitasokban, 's a' bibliából csak azt tanulta meg, hogy Jézus a' szamarat elhozatta birtokosától, azt feleltetvén, hogy az úrnak arra szüksége van.

Döbrentei tőlem postán kapott «Töv. és Virágokat», vallyon azok, kik meg nem értik, mit mondanak, midőn látják, hogy Sipos a' véle közlöttekét javallásra nem tartotta érdemetlennek, 's Kis a' poeta az Annalisokban kedvezőn ítélte meg? Azt hiszik mit magok szemeikkel látnak hogy nekik van igazok. Odi profanum vulgus. Báróczi a' maga Marmonteljét 1775 adta-ki, én a' magamét 1808, 's Cserei azt írja hogy Erdély nem érti. Illyen nálunk a' tudomány progressioja?!

Térek arra, a' mit a' stoikusok caractere, és a' Prometheus felől irtál. Értettem én első olvasásakor mit akar velle Goethe, ki philos. tanításait képekbe öltözteti, olyanokba hogy csak rokon lelkek ismerhetik.

Láss! a' mit keress —

Nyulj bé mellyedbe, 's felleled.

Megérti é ezt Erdély, a' nehezen értő? De jók, és rosszak, választottak, és megvettették mindenütt vannak. Meg fogom próbálni, ha lefordítom é úgy hogy a' Goetheé után olvastassék. Éjfél van, reggel indul levelem, magam holnap után Biharba utazok. Öllelek, tisztellek szeretettel.

Képzelheted hogy kinek legforróbb ohajtása ez:

— Placere bonis

Quam plurimis —

mint veszi az, midőn hallja, hogy Zeyk Miklós szeretetére méltóztatja. Vay Ábrahám Bécsből haza jővén, az ipjának Kazinczy Péternek bátyámnak [azt írta], hogy néki az Erdély Bacoja azt mondá: «K. F. a' Kazinczyaknak — e.» Pirulok modestióból, pirulok elmondani egy szót. De a' Cancellarius kegyes ítélete, kit én nem azért tisztellek mert mentéjén csillagot hord, hanem hogy hazáját szerető, 's boldogító n a g y, dicsekedővé teszen barátom előtt, [hogy] nem vala haszontalan dolgoznom, igyekezmem. Ha Sallustom kijön, még jobban fog az Erdély Bacoja szeretni.

Buczy piarista, és Szebeni prof. valóban igen szép magyar Odákat énekelt.

Láttad-é a' Kis János fordított Horatz leveleit? óhajtom hogy lásd, és azt a' szeretetre méltó embert ismerd. Te olvasod a' mint leveleidből látom a' Bécsi Annalisokat, bár csak Erdélybe össze állának a' jobb fők, 's Jénai, Hálai 's a' magyar dolgok mián igen nevezetes Lipsziai Liter. Zeitungot hordatnák. Hiszen Erdélybe igen sok jó fő van, és L. Z. nélkül az ember nem tudja mi történik a' tudományok körül. Élj szerencsésen. Öllelek

szerető barátod
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az 1846-ki lipcei kiadásban.]

2071.

Kazinczy - Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 29 September 1811.

Theurester Freund!

Hätte ich an Sie die zwey erstern Wochen des September schreiben können, so würde mein Brief wohl mein letztes Lebewohl und mein Dank für Ihre grenzenlose unschätzbare Freundschaft gewesen seyn. Ich war in Anmarsch in die düstere Länder, denen keine Sonne leuchtet. Mein geliebtes Weib, ich selbst, alle die um mich waren, und die paar Aerzte, die mir ihre Dienste leisteten, glaubten, ich sey verloren. Sie stellen sich vor, wie mir war, da ich sie — sie! — und meine drey armen Kinder angeblickt habe, und darauf dachte, wie sie von dieser und jener Seite ungerechten Behandlungen ausgesetzt werden sollen. Endlich wurden die tergemini Götter der Unterwelt erweicht, und meine complicirten Krankheiten hatten in der Nacht zwischen dem 14 und 15. September eine Krisis, nach welcher ich wieder auflebte. Mein Arzt verbat mir nicht bloss das Schreiben, sondern auch das Lesen und Nachdenken. Sein Verboth war ziemlich überflüssig, denn ich hatte zu dem einen wie zu dem anderen weder Kraft noch Lust. Ich war todt für alle Freuden, Weib, Kinder, Bilder, Kupferstiche alles ward versucht, und alles ohne Interesse angesehen, auf die Seite gesetzt. In acht Tagen kam diese verlorene Ergötzbarkeit wie mein Schlaf und Appetit wieder, und den 23ten war ich schon mit einem Gesicht, das alles zurückschreckte, in der Congregation, in welcher die Relationen unserer Aبلغaten vorgelesen wurden, und ich machte die Stände aufmerksam auf die Schriften des Gustermann, des Piringer, und das Anonyme Werk: *De potestate et Jurib. Status in Bona Ecclesiae et Clericorum*, alles **Wien 1810 und 1811.** — also augenscheinlich mit der Absicht geschrieben, dass sie die Stände bey dem Reichstag stimmen sollen. Auch mir that man die Ehre an, [mich] zum Mitglied der Deputation zu nennen, die ausarbeite, was wir unsern Aبلغaten zu antworten haben, aber ich fühlte mich schwach, und kam nach Haus. Die letzten 4 Tage ward ich wieder schlimmer, aber heute in der Nacht zeigte sich an meinem Urin, dass die Krankheit sich gebrochen hat. — Dies ist die Geschichte mei-

nes Kränkels, und zugleich meine Entschuldigung für das lange Schweigen.

Während dass ich über meine Indolenz zu klagen Ursach hatte, kam von Herrn Professor Genersich ein Paket mit Ihren Liter. Zeitungs Heften. Der Kupferstich, den Göthe im Januarheft 1809 der Jenaischen Liter. Zeitung voransetzte und es mit seinem bezaubernd schönen Programm begleitete, war das Einzige, was ich seit August mit Wohlgefallen las.

Auch hat mir Sennowitz mit 8 Briefen, unter denen aber nur Basedows drey Briefe von 1769 und 1770 an Solkowy, Kaufmann in Eperjes einiges Verdienst haben, Freude gemacht. Ich lachte herzlich als ich in Basedows Schreiben vom 18. April 1769 diese Worte las:

«Eben so viel und noch mehr wird auf Papier und Druck der
«Bücher und Übersetzungen angewandt. Die Sache ist von der Art,
«wie Sie sehen, dass Catholiken, Protestanten und Socinianer, für
«welche ich eine besondere Hochachtung habe, und mit welchen ich
«*fasst* einstimmig denke, (weil ich wenigstens nie öffentlicher Unita-
«rier bin) ohne Verletzung Ihres Gewissens und ohne die geringste
«Furcht vor Verfolgung beytreten können.» u. weiter unten: «dies
«Gesangbuch ist das erste, welches Socinianer, Arianer u. sowohl
«Catholiken u. Griechen, als allerley Arten von Protestanten ohne
«Verletzung ihres Gewissens, gemeinschaftlich zur Ehre Gottes u.
«seines Sohnes gebrauchen können.»

(Vor vielen Jahren hatte Gräfin Steph. Csáky (die bey Igló) viele Gäste, und die Gräfin sprach wie gewöhnlich sehr leichtsinnig über das heilige Mystère der Incarnation. Die vielen Offiziere lachten. Einer lachte aber nicht. Diess fiel der Gräfin auf, und sie war besorgt, der Schweigende könnte anders gestimmt und also scandalisirt seyn. «Herr Hauptmann, was sagen denn Sie dazu, dass Gott einen Sohn gehabt haben soll?» — Wegen meiner, Gräfin, kann er auch eine Fräule Tochter gehabt haben! antwortete dieser, und schwieg wieder. — Dumm zu seyn — das muss man nicht: aber gewiss ist leichtsinnig über Religion zu schwadronniren, etwas sehr verächtliches. — Unterdessen begreife ich nicht wie in der letzten und vorletzten Zeile von Basedows hier Gottes Sohn vorkommt.

Ihr Schreiben von 26. August gab mir viele Freuden. Ich kenne Michael Bezerédy. — Dass Becker und Böttiger nach Pressburg gehen werden, freut mich ungemein. Was man von Reichs-

tagen hoffen soll, hat Rousseau schon gesagt — die Ketten des Volkes werden mehr angespannt, — und wir sehen es an dem freyen Volk der Britten. —

Dass Schw. mit Ihrer Recension seiner Statistik zufrieden war, und Ihnen ein Zeichen seines Wohlwollens gab, Sie zu mancher nützlichen Arbeit ermuntert, freut mich aus mehr als einer Rücksicht. — Auch danke ich Ihnen herzlich für die Recension des La Rochefoucauld und der Tövissek és Virágok. Eben erhalte ich Pápay's Schreiben: «Himfy hat Recht übel zu nehmen das auf ihn gerichtete Epigramm. Denn erstens lässt ihn ein unbekannter Dayka zum «Olymp hinein; 2.) nur nach dem er $\frac{7}{8}$ von seinen Poesieen verbrannt hat.» — Ich fragte ihn, ob den Dayka auch ungedruckt noch, unbekannt ist? War das auch Ányos ehe ihn Batsányi ausgab? dann gestand ich ihm, dass dieses Epigramm nie geschrieben worden wäre, wenn mich Himfy's unglaubliche Arroganz — durch eine so schmeichelnde Recension beleidigt sich zu fühlen, — nicht gereizt hätte. Wer von uns kann sich untadelhaft infallible glauben? Kis's Horaz ist gewiss das herrlichste Werk, das unsere Literatur aufzuweisen hat, aber Ausstellungen soll auch dieses *leiden* und *ertragen*. —

Auch wüsste ich nicht, wenn man recensiren darf, wenn man in Recensionen, in gewissen Fällen, nicht bloss die Arbeit, sondern auch den Arbeiter hernehmen darf — warum man über die Arbeit und den Arbeiter nicht ein Epigramm dichten dürfte, und wenn sich hier eine poetische Malice mit einmischen sollte, nur soll diese Malice Spiel und nicht bösertiger Ernst seyn. Selbst Pasquille sind nicht immer einer Criminal-Action unterworfen, und verdienen nur dann Verachtung, wenn sie unschuldige Schwächen (ebrietaet, Kindermacherey etz. etz.) von jemand im Publikum ausposaunen, und bloss darum geschrieben sind, dass sie *Wehe thun* sollen. — Kaestner soll einst Kulenkamp predigen gehört haben. Er rächte sich an diesen wegen der verlorenen Stunde mit folgendem Epigramm: So kalt wie Kulenkamp von Gottes Liebe spricht, so kalt spricht er gewiss von Frauenliebe nicht. — Einst störte ihn eine Begräbniss-ceremonie in seiner Vorlesung. Was ist das? fragte er. Ein loser Jüngling gab ihm die Antwort: Die Hausfreundin dieses oder jenes Professors werde zur Leiche getragen. Kaestner trat ans Fenster, sah die [!] Prozeßion zu, kehrte sich um, und rezitirte: Hier liegt sie, und sie liegt *wie* sie zu liegen pflegte, doch mit dem Unterschied, dass

sie den Asch bewegte. War Kaestner Pasquillant? ist er wegen seinen zwey Epigrammen, — und wie vielen andere hat er diesen ähnliche gemacht! — weniger sträflich als die zwey Heroen der deutschen Literatur wegen ihren Xenien? Das Genie macht sich manchesmal *Saturnalien*, und vergisst auf das Gesetz, weil es über das Gesetz ist.

Adieu mein lieber Freund! Lassen Sie diese Recension die hier folgt, unsern Freund Kis, so wie den ganzen Brief, lesen, und schicken Sie die Recension nicht früher ab, als Kis sie gesehen und übersehen hat. Es könnte leicht eine Irrung sich einmischen.

Classische Literatur.

Sopronyban, Sziesz' Maradéki' betűjével: Horátzius' Leveli Wielandnak magyarázó jegyzéseivel. Fordította Kis János. Első kötet. (Horazens Episteln mit Wieland's erklärenden Anmerkungen. Übersetzt von Johann Kis. 1. Band. Oedenburg bey Sziesz's Erben, 1811. 299 Seite 8.

Herr Kis, Prediger bey der evangelischen Gemeinde augsb. Confession. (hoc ideo dicendum ut constet eum non dogmata Calvini sed Luth. sectari) zu Oedenburg, behauptet unter den Schriftstellern Ungarns eine der ehrenvollsten Stellen. Als Dichter hat er sich durch seine lyrischen und didaktischen Gedichte und eine sehr glücklich gelungene Übersetzung des Musarion einen glänzenden und bleibenden Ruhm erworben, in Prosa ist er uns Gellert, Garwey [!] und Mendelssohn zugleich: sein Styl, etymologisch und syntaktisch richtig, und gleich entfernt von der Rohheit unserer Paläologen und dem Geschraubten, Erzwungenen, oft Lächerlichen unserer Neuerer, fließt in Ruhe und Ernst sanft, lieblich und edel dahin, und bezaubert Ohr und Herz. Allerdings erregte es also die frohesten Erwartungen, als es vor ohngefähr 1 Jahr dem ungrischen Publikum angekündigt ward, dass Horazens Episteln durch Herrn Kis übersetzt erscheinen sollen. Recensent setzt dazu: die Erwartungen wurden durch die Erscheinung des vorliegenden Werkes nicht erfüllt; nein, sie wurden — bey weitem übertroffen.

Gewiss findet der ungrische Leser in diesen Horazischen Episteln ganz das, was der französische in der bezaubernden Übersetzung des gelehrten Staatssecretärs Grafen Martial (Pierre) Daru,

und der deutsche Leser in Wieland's Übersetzung, ehe Voss seinen Horaz herausgegeben hat gefunden hat, und auch seit dem Voss seinen Horaz herausgegeben hat, noch immer findet und immer finden wird. Zwar ist hier der color romanus, welchen der gelehrte Leser in den Übersetzungen und Nachbildungen der Alten am ungernsten vermisst, ganz verschwunden, und er musste verschwinden, da Herr Kis zu seiner Arbeit eine Versart wählte, die den Alten unbekannt war (Zrinyische Distichen, gereimte unskandirte Sechsfüssler, mit einer Caesur in der Mitte); [und er hat der Anschaulichkeit wegen, da er wusste, dass selbst unter den gebildetsten seines Volkes die wenigsten]¹ auch fand er, wie es aus seiner Ausserung in der Zueignungsschrift erhellt für die Bedürfnisse seines Zeitalters, in welchem auch unter den Gebildeten die wenigsten gebildet genug sind, Horazen so wie er in seiner eigenen Sprache erscheint, zu verstehen, zuträglicher, anstatt seine Leser zur Anschaulichkeit Horazens hinauf zu steigern, Horazen zu seine Leser herabsteigen zu lassen: aber eben der letztere Umstand dessen wir hier erwähnen, macht, dass seine Arbeit vielen geniessbarer ward, da sie sonst — —

— Vége hiányzik. —

Das, was ich von Cajetan Graf Sauer zu erzählen weiss.

(† 29. Aug. 1811.)

Er ist Sohn der Schwester (wenn ich nicht irre) des Cardinal Batthyáni gewesen. Bucklicht geboren ward er Pfaff. Unter Joseph war er Consiliarius ad Cancell. Hungariae wo auch Pászthory Consiliarius war. Pászthory referirte Studium Sachen, Sauer res Ecclesiasticas. — Maurerey hatte schon unter Maria Theresia ihr erwärmendes, Gedeihen hervorbringendes Licht verbreitet, und die Gemüther zur religiösen Toleranz und zur französischen revolutionären Schätzung nicht der Geburt und des Vermögens sondern des Verdienstes vorbereitet, und dieses Licht leuchtete auch Sauern. Seine Referaden waren stets so, wie sie sein Herr Onkel der Primas nicht haben wollte. Er war nun für fast so hoch wie Pászthory gehalten und hatte Hoffnung Bischof von Waitzen zu werden, welches er theils wegen der sehr reichen Pfründe, theils wegen der Nähe von Pesth (wo Generalin Almásy war) gewünscht hat; aber

¹ A zárjel közötti két sort Kazinczy F. utóbb kitörülte.

Pius VI. schwur in Wien, dass Sauer, bis er lebt, nie Bischof werden soll. Mit Joseph's Tod ward er Praelatus Tab. Regiae und Gross-Probst von Grosswardein. Einen gelehrtern, fleissigern, uninteressirtern Pfaffen sah die königliche Tafel und dann das Septemvirat nie zwischen seinen Richtern. Sauer hoffte doch noch, Bischof werden zu können, und fügte sich nun in *die* Formen, die *der Ton* foderte. Doch es war alles umsonst. 1790 gab er als Diaetal Abgesandter von dem GrossWardeiner Capitel eine gedruckte Schrift heraus mit der infamen Lüge, bey Debreczin seyen 30,000 Protestanten in Geheim gewaffnet wider Leopold. Das Biharer Comitatus liess ein exemplar zu GrossWardein öffentlich verbrennen, und da kein Scharfrichter da war, durch die Hand eines Zigeuner's!!! Nun ward Sauer Christ und Pfaff. 1801 deprecirte er meine Visite, weil er in die Congregation des Comitatus muss, und noch sein Breviaire nicht abgelesen hat. Palugyánszki (jetzt in Petersburg) erzählte mir, wie Sauer stets die Wahrheit der christlichen und catholischen Religion predigt. Mit mir kam er an. Ich speiste bey Graf Haller Dommherr, bey einem bloss freundschaftlichen Diner. Sauer kam hin, und überfloss von seinem Text. Ich schmuntzte, und er *verstand das Bedeuten des Schmuntzen*. Er foderte mich zum Antworten auf seine Gründe. Ich thats. Er machte die Bemerkung, dass ich ein schlechter Zuhörer bin; anstatt mich zu hören, denken Sie nur was sie mir sagen sollen, sagte er. »ja; weil ich aus den ersten Worten Ihr ganzes Argmut errate.« Ich hielt ihn fest in Klauen, er ward beschämt. Da trat Rietaller Dommherr und Exjesuit ein, und ward laut. Ich schwieg. Sauer erzählte nun, er wolle ein Werk aufsetzen und sey schon mit der Vorrede fertig — (wo der gescheide Mann anfängt!) — es soll wie Gleims Halladat werden, aber mit catholischen Grundsätzen. — Die Dommherrn litten ihn nicht. Einst pontificirte er. Einer seiner Gegner gewann den Assistenten, Sauern die Inful nicht aufzusetzen und abzunehmen. Sauer wusste hievon nichts. Nun kam es auf den Punkt. Desumat Infulam. — Non Desumam. — Sauer errieth, warum, und ward fasst vom Schlag gerührt. Alles machte Augen. Er fasste sich. Mando ipsi haereticus fand an ihr nichts zu verderben

— Folytatása hiányzik. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2072.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Octób. 3d. 1811.

Kedves barátom!

Septb. 11dikén hozzám ereszteti méltóztatott leveledet tegnap késő este 's már ágyban vevém. Köszönöm 's kevélykedem azon szerencsével, hogy Te rólam még a' Haza' nagy gondjai között is emlékezel. Én Július oltá betegeskedem, 's Augusztusnak első napjai oltá olly igen rosszúl vagyok, hogy Septbrnek első és 15dik napjai között magam, feleségem, Orvosaim 's mind azok a' kik körültem forogtak, azt hittük, hogy meghalok. De 14 és 15 között éjjel a' nyavalya Crisist tett, 's gyógyúlok, de olly resten, a' hogy' egy hatféle nyavalyából lehet. Mint a' Remete, Gessznernek *Fa-láb* nevű Idylljében, ki maga, öreg és megroskadt lévén, a' köz ügyért nem harcolhatott, úgy imádkozom én, hogy a' Haza' képviselői hasznost végezzenek Királynak, Hazának, 's egyenként kinek kinek.

Reményilem, édes barátom, hogy Te a' Diaetáról meghozod ezen czímű könyveket:

Gustermann, über die Ausbildung der Constitution und Gesetze der Ungarn, Wien, 1811.

Piringer, über Ungarns Banderien, Wien, 1810.

De potestate ac jure Status in bona Ecclesiae et Cleri. Vienne, 1811.

és így Tőled megolvashatom. Kérlek, haza ne térj nálok nélkül. Mint-hogy Gustermann k. k. Büchercensor és Prof. a' Theresiánumban, Piringer pedig Ud. Secretárius — a' 3dik munka írója nem spendirozá a' maga becsületes nevét — 's minthogy Bécsben, 's ez idén 's tavaly nyomtattattak: úgy tetszik, hogy azért vannak írva, hogy a' Diaetának Vezérloji lehessenek.

És még egy kérést: — 1808-ban a' Diaeta alatt én egy éltes Festőt látogattam-meg Pozsonyban; a' neve *Römer*, a' szállása pedig egy Suburra volt a' Szent Mihály' kapujánál. Igen derekasan dolgozott olajban. Kérlek, nyomozd ki, ha él e? és ha él, festetessd magadat in Lebensgrösse, aber in einem kleinem Format. A' képet én nem kérem; legyen az gyermekeidé. Csak azt kérem, hogy egy jól eltalált és szépen festett képedet kaphassam meg a' végre, hogy lemásoltathassam. Vedd reá osztán Követtársadat, kit mély tisztelet-

tel tisztelek, hogy az is festettesse magát. Én Magyarországon még nem találtam jobban festő Festőre mint ez a Rómer. Báró Prónay Simonné most küldé meg nekem a' Pesti híres Neygass által festett képét, de az igen rút munka, er arbeitet in das schwärzliche. Hamisabb coloritet alig ismerek mint a' Neygassé.

Én Aug. és Septberben 3 Recensióal alig csináltam egyebet. A' legutolsó a' Kis János Horátiusi Leveli, melyeket egy sorba állítok a' Darú Horátzával 's Wieland Horatizische Episteljeivel. Láttad e az Annálisok' Júniusi füzetében a' Szabó' Virgilje Recenzióját? Azt én dolgoztam, 's én dolgoztam meg. Rettenetes dolog az Aeneiszt úgy fordítani.

Élj szerencsésen, kedves barátom! Koles, rojt, pántlika lesz e jutalmad? Beleznay ismét fényt vona magára. Boldogok a' gazdagok; ónékiek érdemfűl 's észnek poltolékjául vétetik az adás.

Örök tisztelőd s híved

Báróczy 's még mások nálam illy nagyságú vászonra vannak festve:

Höhe der Rahme 1 Schuh, 4 Zoll.

Breite der Rahme 1 Schuh, 1½ Zoll.

Für das Gesicht bleibt von dem Punkte an, wo an der Stirn die Haare anfangen, sieben Zoll.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában; M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2073.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Méltóságos

Gróf Gyulay Carolina Kisasszonynak

baráti szíves tiszteletét

Kazinczy Ferencz.

Nagysád olly szépnék festi a' Megholtak' állapotját, hogy ha illy édes kötelekkel nem volnék csatolva az élethez — ha ifjabb volnék, igazabban: ha kevésbbé öreg volnék, talán még sajnálnám, hogy ezelőtt egy holnappal meg nem holtam. Igen rosszúl valem, tisztelve szeretett kedves kis és szép jó barátném, olly rosszúl, hogy magam, feleségem, orvosom 's mind azok a' kik körültem forogtak,

azt hittük, hogy meghalok. Hatféle nyavalya vala complicálva, 's az egyik rég olta kinez. De végre Septemb. 14d. és 15d. között éjjel crisiszt teve a' nyavalya, 's útam nem azon bús tartomány felé vitt, mellynek nem világít semmi nap, hanem vissza azokhoz, a' kiknek életemre szükségek vagyon. Azonban a' gyógyulás olly lomha lépésekkel tér vissza, mint a' melly régen nyavalyám készült. — Ezen kedvetlen állapotban, — midőn feleségem, gyermekeim, képeim, könyveim hidegen tudtak hagyni — oh hány izben óhajtottam, hogy bár csak Nagyságtokat valamelly könnyű baj, annál inkább pedig valamelly öröm elhalasztani kénszeritené Magyar-Országra 's így Széphalomra is tenni szándékozott úljokat — mert én azon igen becses órákat, mellyeket a' történet az én imádott Sasiem' 's kedves Lolottja társaságában tölthetni itt fogok, nagyon kényemre készülök elélni — hogy poltolék legyen annyi örökre elveszett esztendőkért — 's ime a' mit óhajtottam, megvan — az út elhaladt, 's Nagyságtok nem fognak egy ize veszett viassz beteg' ágya mellett ülni, hanem egy egészséges embert látnak a' jövő esztendőben, ki ki fog pattanni örömeiben, hogy a' régen óhajtott, régen várt Vendégeket magánál láthatja. De eh, hogyan van meg a' mit óhajtottam? a' Nagysád' könyvei egy imádott Nagyanya után folynak. Együtt érzem Nagysáddal fájdalmát, mert azt gyönyörű levele igen elevenen festi, 's óhajtom, hogy a' keserűnek ezt a' titkos édesét azon teljes mértékben érezze Nagysád, a' mellyben azt virító kora és a' szenvedések által még el nem tompíthatott érzékei engedik — mert édes Lolottom, rendében van a' természetnek, hogy ezt a' szép érzést még azok is elveszítsek később korokban, a' kik azt nem oktanul tompították-el. 'S az ég az öreg Grófné meghalálozását pótolja-ki Nagyságtoknak a' tiszteletre legmúltóbb Anya' sokáig éltetésével.

Én el vagyok tiltva Orvosaim által az írástól, sőt el még a' tanulástól 's mélyebb gondolkodástól is. De ez a' tilalom alkalmasint szükségtelen, mert nincs erőm általhágni a' törvényt: csak ennyit irván is, kifáradtam, izzadok, 's szemeim homályosodnak. Véget tehát a' kedves levélnek, szeretett, gyönyörű lelkű Leányka! Tisztelje Nagysád a' Grófnét, kezeit csókolja mind az én nevemben, mind a' keresztfiaéban, ki felől megírtam, hogy Jún. 18d. született 's más nap Sáros Pataki Prof. Nagy Ferencz Ur által Marcus Aemilius Ferencz nevre megkereszteltetett. Ezt itt azért jelentem újra, mert Nagysád semmit nem említ levelében, 's innen azt húzom-ki, hogy levelem Andrásfalvára el nem ért. Az én két barátimat, a'

kis Lajoskát és Döbrenteit csókolom. Éljen szerencsésen, kedves Comtesse, és szeressen engemet és az enyéimemet. Széphalom Októb. 3d. 1811.

A' kis Emíl oly nagy, oly egésséges gyermek, hogy kiki csudálja. Arczatban sokat fog hasonlítani Dencsihez.

Mondja Nagysád a' Grófnénak, hogy a' pislongó B. Sahlhausen eggy holnap előtt meghala.

[Eredetije a M. Tud Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2074.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Augustusban vett két betses leveleidre való válaszom késedelmének okát értsd meg nem örömet panaszzkodó, de most el kerühetetlenül arra kárhoztatott levelemből.

Magamat elébb eggy által hűlésből származott rheumaticus hideglelés oly dühösséggel támadott meg, hogy első reám rohanása 22 óráig tartott: éktelen fő fájdalmak bódulással, epedéssel, forrósággal, tagjaimnak és kivált derekamnak mintegy vas kaptok közé való szoríttatásával, 's álmatlansággal gyötrődtek. A' jól választott és ideje korán elő vett eszközök már megtörték a' nyavalyának rongáló erejét, midőn egy sokkal rettenetesebb esett, kedves fíjatskámnak véletlen jött, de az én szemem előtt egyszeribe halálosnak látszott nyavalyája. September 24-én a' gyermek még frakkba és tsizmába fel öltözve ki ment az édes Annyával és testvéreivel egygyütt a' szőlős kertbe szüretre (magam az ágyat őrzöttem), ott nem sokat járván, bádjadást érzett, és a' szobába le feküdt, 's nagy kívánsággal vágyott haza. Dél után ötkor haza érkezvén, még maga lábán jött hátra a' kotsíró, 's le sem vetkezett egész fekvés idejéig. Ekkor éjtszaka jött már nagy hideglelése és forrósága, másnap reggel a' közelgető veres himlőnek jelei és környülállásai is mutogattak magokat. Én felejtven a' magam baját, 's magam és hozzám tartozóim meg nyugtatására Doktor Zilahi Kedves Barátom és Colléga Uram orvosi segédelmét azonnal kérvén, tsudákozott az l'r Colléga Uram kitsiny hitűségemen, 's igyekezett azzal meg nyugtatni, hogy az e' fele főbeli nehézség és torok fájás rendszerint vele szokott a' veres himlővel járn: de én meg győzettelemhez képest, feleltem, hogy én a'

veres himlőt és a' vele járó alkalmatlanságokat tsak mint igen tsékély mellesleg való dolgokat úgy nézem: ellenben főbeli bajt, nevezetesen apostómát hiszek, és attól, mint orvosolhatatlan veszedelmes bajtól rettegek.

Nem kértült bele másfél óra, midőn a' nevezett kelevény meg fakadván, annak vékonyabb materiája a' külső és belső orrlyukakon megindult, de a' sűrűje hátul bal felől (a' hová a' gyermek mind holtig kapkodott) a' sensoriumra el terjedvén, szavától meg fosztotta, úgy hogy soha többé egygy articulált hangot nem adott, hanem rettenetes hánykódásai és szorongattatásai között fület és szívet hasogató sikoltozásokat tett. El követtünk (szinte a' kegyetlenségig) mindent, a' mit menthetésre ki gondolhattunk, egész September 28ára viradóg. a' midőn három óra tájba az említett matéria, a' nyelvés organumainak érző-inait is el nyomván, nyelvésit is el vesztette. Ekkor többé sem külső sem belső eszközökhöz nem nyúlván, vártuk szánakozva meg oszlattatását. Délbe tizenegy tájba magához jött a' gyermek. mellyet abból vettünk észre, hogy szavamat hallván, kezit felém nyújtotta, meg tsókoltam kétszer, és kétszer vissza tsókolt, szájához tartottam kezemet, azt is meg tsókolta. Ez az enyimekben nagy bizodalmat gerjesztett: én azon pihenésnek tartottam, mellyet a' jól tévő természet a' haldoklóknak enged, *Zsolt. 39: IV.* mind azon által még egyszer elő vettem mindent a' mit jónak gondoltam, és azt leg alább megnyertem, hogy minden vonaglások és convulsiók nélkül nagy tsendesen nyugodott el, dél utánni négy óraker.

Életem örömeinek nagy reménységekkel nyílt utolsó virágának el hervadásán való lé verettetésemet, egy gyászos anyának, ki most temeté el nyóltz esztendő el folyta alatt hatodik fiát, életin 's egész-ségin való aggodalmamat, előtted, ki az emberi szívnek esmerője és érzékeny atya, 's tiszta szívű barát vagy, nem szükség rajzolnom. Ohajtva ohajtom, hogy erről a' bánat és keserűség helyéről, hol minden szeg-zúg, minden tárgy, minden lépten nyomon arra emlékeztet, a' ki mindent be töltött, mindent meg elevenített, minél előbb el távozhassak, és oda lehessek avagy tsak egy pár hétig is, míg az idő-nek jól tévő keze flastromát meg sebhedt szíveinkre teheti. Nyava-lyámnak exacerbatiói estvéneként máig is elő fordulnak: de a' min tsudálkozom, valamelly rosszsz hajlandóságú vagy nervosus caractert még eddig nem láttatnak magokra venni. Lelki és testi orvossággal, tellyes erővel igyekézem élni, és noha a' lélek kész volna, még sem tagadhatom, hogy mind maga, mind a' test erőtelen. Azt bizonynal

tudom, hogy ez a' nagy eset egész hátra lévő életem plánumának, hajlandóságimnak, temperamentumomnak, és foglalatosságimnak systemájában nagy változást fog tenni, mely hogy embertársaimnak hasznokra, magamnak és az enyimeknek jónkra lehessen, a' józan okosság segítségével tellyes erővel igyekezem.

Mély bánatú szegény Feleségem tisztel, és velem egygyütt a' M. Grófnét ő Nagyságát alázatosan, gyermekeink jelentik kéz tsokolásokat; ójjon a' Gondviselésnek védelmező keze a' miénkhez hasonló sorstól, és az életnek reánk nézve tsak nem egészen ki halt örömeiben adjon sok részt, 's azoknak állandóságot, kívánja

Debretzenben, Október 3-án 1811.

tisztelő hiv barátod,
Szent-Györgyi József mk.

[Fredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

2075.

Kis János - Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Tegnap előtt, midőn édes Atyámnak s Győri Barátimnak látogatásából vissza jövék, vettem régen szívszakadva várt leveledet. De fájdalom! tsak félig tsendesítette az le nyúghatatlanságomat; mert nem tsak beteges voltodat jelenti, hanem még Augustusban levén datálva, arra a' gondolatra vezet, hogy talám utóbb ismét elnyomott a' betegség, minthogy fontos tárgyú leveleimre mindeddig, szokásod ellen semmit sem feleltél. A' kegyes Egek őrizzenek-meg Tégedet és egész Házadat minden szerencsétlenségtől, 's a' mi sebet a' sors ejtett, gyógyítsák-meg minél előbb, 's pótolják-ki veszteségeket tetézett örömmel.

A 76 esztendeig élt Marmontel' életének környúlállásait nem régiben olvasván, számtalanszor emlékeztem rólad, 's számtalanszor kívántam az olvasás közben forró szívvel, hogy vajha fordítója sokban olly 's az élet' hosszúságában is olly szerentsés lehetne, mint ez a' tiszteletre és szeretetre egyaránt méltó Író volt!

Hogy a' szükséges Magyar szók' tsinálására összeállottatok, az szent gondolat volt. Senki sem lehet jobban meggyőződve, mint én, hogy van szükségünk sok nem existáló szókra. Szemere' kérdése:

miket szabad, miket nem újítani? ezen tekintetben felette szükséges. A' Te kiszélesítésed még szebbé teszi a' kérdést, de alkalmasint olly nehezzé is, hogy Iróink közül senki sem fog reá felelhetni. - Én, akármelly szókat teremtetek, a' mint elgondolhatod, sem nevetni, sem kárhozthatni nem foglak benneteket; a' meggyőződésemig jókat pártúl fogom, néha talám segíték is teremteni; de a' magam erejéhez keveset bízhatván, keveset ígérhetek.

A' jó Isten állítsa-helyre minél előbb 's minél tökéletesebben mind a' magad boldogságát mind egész házádét. Tiszta szívéből kívánja

Soprony, Oct. 5dikén 1811.

holtig tisztelő barátod

Kis János.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2076.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszán 5k. Octobr. 1811.

Igen kedves Barátom!

Haragszol é? Én erre okot nem szolgáltatam és nem is fogok soha is. Valóba meg nem foghatom okát olj igen hosszas halgatásodnak — és e miatt szeretnék veled egy keveset perelni -- perlenék is, ha Szíved Nemességit nem ismervén, és mindennél nagyobbra nem becsülném: arra kérlek tehát csak — sok féle nyughatatlanságaimot, melyek hosszas halgatásodból származnak, enyhícsd mentül előbbi leveleddel; és vigasztalj mostani nagyon komor környülálásaimba. Szegény édes Anyám most is az élet 's halál között lebeg -- az Orvosok meg maradhatásához leg kisebb reményt se nyuitanak, és ez Barátom terhes, igen terhes sors egy érzékeny szívnek, oka egyszersmint annak is, hogy ilj rövid vagyok írásommal

Diactatokrul sokat beszélnek, de bizonyost nem tudhatok. Él! Kedves Barátom boldogul, kívánnya hiv tisztelőd

Cs.

Kazinczy jegyzősei e levélre:

Termett 1811. a' Köveshegyen $5\frac{1}{2}$ hordó szín borom
6 putton aszúm.

A' 6 putton aszúra kell egy hordó szín bor,

1 putton aszú . . . 150 f.	} Tehát
1 hordó bor . . . 300 f.	

6 putton aszú 900 f.

1 hordó szín bor . . . 300 f.

1200.

Ezt így osztom fel:

1 általag Vevőnek,

$\frac{1}{2}$ általag magamnak,

$\frac{1}{2}$ általag Csereynek, ha 1.) nem sokall 45 icceért 300 ftot. — 2.) ha a' bor authentisch talál lenni; mert a' bor jobb nem lehet, mint a' millyet a' must remélni hagy; de az aszú nem volt fris, hanem nyálkás, pöffedt.

Feleltem ezt 8br. 23d. 1811.

Kivál:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen, S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2077.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Pro D. Franc. Kazinczy.

Posonii, 6ta 8bris 1811.

Amice!

Submitto Nuncium ad Proceres, quem ego scripsi, et qui tam famosus effectus est, ut indicta jam Sessione eadem dilata fuerit, et Conferentia apud Palatinum celebrata,* in qua Sua Celsitudo promisit

* Mert a' Palatinus megértette, hogy ez a' Nuncius a' Circuláris Sessióban felolvasztatott és a' Státusok' Tábláján fel fog olvasatni. Ezért hagyta elhalasztatni a' Sessiót, 's a' Vármegyék Követjeiket magához Conferentiára invitálta. — Kazinczy F. jegyzete.

se articulum pro futura securitate Regni ita, uti petebatur per Status, obtenturam. Ab hoc itaque nuncio praescissum, prout a Repraesentatione,* quae nuncio huic superaedificata fuit, et quae illa, quae in nuncio concentrata erant, extensius exhibuit. Interim Palatinus non potuit obtinere quod promisit, et qualem Resolutionem Regnum obtinuerit? ex adnexo patet.¹ Caeterum Nuncius iste supressus, et quia tantum Circulum pertransiuit, et neque Tabulam Statuum, neque Tabulam Procerum transgressus, Diarium haud quaquam intrabit. — In haereditariis Provinciis, praesertim Viennae, magnam fecit sensationem. — Post Resolutionem non favorem SS. et OO. novum Nuncium ad Proceres miserant, qui nihil aliud continebat, quam extractum mei Nuncii; unicam novam ideam addi voluerant, vel potius clarius adhuc expresserunt, quod quippe in Regno Hungariae cuncta Principis Jura disertis inniti debeant Legibus. Proceres diu disputarunt hanc propositionem; sed perspicientes in fine quod ulterior ejus disquisitio ingratis plures veritates evolveret, accesserunt. Qualis post hanc accessionem Repraesentatio sursum iverit, ex adnexo patebit.** Accipietne Regnum Responsum, nec ne, tempus ostendet. Reliqui Status gravamina colligunt ex Instructionibus, et praeferentialia digerunt, et redigunt. Majoris momenti praeferentialium gravaminum, quibus remedium hac adhuc Diaeta per Legem adferri cuperent, redactionem, et deductionem mihi commiserunt. Sum itaque iterum non mediocriter occupatus. Longas itaque et specificas magis litteras, uti cuperem, scribere non possum. His maneo cum sincerissima amicitia et existimatione

humillimus servus et amicus

C. J. D.***

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

* Ezt a' Repraesentációt a' Nunciusból dolgozta Pest Vármegyei V. Ispán és Követ Szentkirályi László.

** Lásd a' Nyomtatást ddto 30ae Sept. 1811.

*** Az az: Comes Josephus Desöffy. — Kazinczy F. jegyzetei.

¹ Nincs semmi melléklet a levél mellett, de hogy eredetileg lennie kellett, Kazinczy F. 2-ik jegyzetéből kitűnik.

2078.

Kazinezy — Fazekas Istvánnak.

Oct. 8dikán. 1811.

Tisztelendő Úr,
kedves barátom!

Ínhol az Epigramma, mellyet minapi levelében az Úr kívánt prózából versebe által tenni:

A' három Chárisz lön elébb, 's úgy Amor utánok.

Látta Sophie a' példát, 's monda: követni fogom.

'S íme szavát állá: Phigie, Dencsi, Thalía levének

Itt is elébb, 's már most játszik ölében Emil.

V. 2. a' *Sophie* név francziásan pronunciáltassék, így: *Zöfi*, 's ne alföldiesen így: Zsófi. E' nevet a' versben egy elidált *a* betű követi, úgy hogy a' Pentameter így scandáltatik:

Látta Zöf a' példát

V. 3. Phizsi = Iphigénia; Dencsi = Eugénia.

Rég óta nem csinállok semmit, el is lévén tőle tiltva az Orvos által, nem is érezvén sem kedvet sem erőt hogy valamit csináljak. Ez az Epigramma a' mai álmatlan éjünnek köszöni lételet, 's felvirradván, már írom levelemet 's küldöm.

Klári Húgom általküldé nekem a' Semlyénből hozott levelet. Szívesen szánom a' szegény Susi húgomat, 's óhajtanám láthatni hogy ez a' szánás legalább enyhítse fájdalmát. Klári igen szépeket ír a' Susi húgom fíja felől, 's én arról az oldalról ismerem Laczit, hogy mind azt a' mit Klári öfelőle ír, igaznak hiszem. Jó szüléknek lehetetlen hogy gyermekeikben örömök ne legyen. Laczinak felette hálátalan gyermeknek kellene lennie, ha meg nem gondolná, melly jót tett ő vele atyja és anyja, még pedig úgy, hogy azt a' mit őreá csaknem vesztegetve költöttek, magoktól vontak-el. Okos, igen okos gondolat az is, hogy Laczi nemsokára megházasodjék. Fiatal ember nem tehet jobbat mint ha azt teszi. A' kevelység protestál ez ellen, 's azt mondja, hogy úgy sok lesz a' gyermek, 's a' fiatal ember világát sem elheti. Örvendek hogy a' húgom nem tart ezekkel és így ezt a' természettől elpártolt állítást megezáfolnom nem kell. Ezer meg ezer példa czáfolja azt, 's az ezer meg ezer példát könnyű látni, csak akarjuk.

A' mit Klári D[ienes] öcsém felől ír, az megborzasztott. Gondolom, ő is helyben hagyja a' Susi húgom' szándékát Laczi eránt, legalább ha Jupiter vissza hozná az elmúlt esztendőket, maga bizonyosan megházasodnék. *Én azt hiszem, hogy ha 1794-ben házas ember 's atya voltam volna, nem jutottam volna fogságba:* 's ezt mondván, bátor vagyok azt állítani, hogy D. is ha nőtelen nem volt volna, most nem volna illy nyomorúlt. Az a' kártyázás, azok az éjtszakázások, melly befolyások van azoknak a' physical jóllételre! — De mi az emberek' sorsa! azt hisszük, hogy *szabadon* bánunk, és még is igazán merő *kéntelenség* mind az, a' mit tevének, 's végre megkérdehetnénk: Mester! ez maga vétett e, vagy az atyja, anyja? etc. etc. 's a' természetet ismerő 's liberális mester ezt felelné: sem ő, sem azok: hanem tetszett az Istennek magát az ő botlásaiban 's szenvedéseiben megdicsőíteni.

Én az Urnak mind leküldém Antal által az Annalisok Füzeteit egész az Augustusiig, melly legutolsó, mert a' Septemberit Octobernek 25dikén fogom megkapni. De viszont arra kérem az Urat, hogy a' szüret után feljövén Asszonyám, akkor mind ezen füzeteket vehessem is, mert: dolgozó embernek épen úgy van szüksége a' könyvre, mint az ácsnak 's asztalosnak a' fűrőre 's gyalúra. — Minapi levelkémben már kértem volt az Urat, hogy Antal által nekem a' gyöngyvirágaiból valami egy kalapnyit küldeni méltóztassék. Most ezen kérésem mellé még egy mást teszek, azt hogy Fő Hadnagy Fazekas Mihály Urtól, kit barátságosan tisztелеk, kérjen az Úr nekem

1. tő *Schneeballen* nevű csemetét és eggynehány tő *Casiát*. vagy 3, 4 tő holnaponként virító rózsát és ugyan annyi *bolha szín* (vagy talán *feketének* is mondják) teljes rózsát, melly azon a' földön igen közönséges; 's ezeket pinczében tartván addig míg Asszonyám feljö, adja által Antálnak olly parancsolattal, hogy töveit az úton néha locsolja-meg. Most megszálla a' kertészkedés lelke, melly nem csak nem rút sőt igen nemes foglalatosság, avagy csak azért is, mert bennünket közelebb juttat a' természethez, mellytől nagyon is messze távoztunk el. Ha az Ur a' Debreczenből kértekhez még egy két tő igen szép színű fejr teljes rózsát tenne, nagyon kedves volna előttem, mert az itt szép nincs; az enyém hamar meghasad, 's színe nem Izabell, azaz sárgás test szín, hanem csupa fejr és nem egészen teljes. — Az Anyám ablaka alatt a' szegény Csóka Úr veres rózsáji közül ültettem volt. De azoknál rútabb rózsákat képzelni sem lehet.

Ha Fő Hadnagy Ur nekem *kinn perennáló* ritka fát vagy fa

magvát küldene, azt barátságul venném: de olyan nem kell semmi, a' mi *kinn nem perennál*.

Én úgy beszéllek az Úrral e' levélben, hogy senki sem hinné hogy beteg ember' levele. De valóban nagyon rosszúl vagyok. Erő-höz nem tudok jutni semmiképen, melly illy hosszasan terjedő nyava-lyva után nem csuda. A' lélek kész, de a' test erőtelen.

Én mához egygy hétre akarom megszédni Ujhelyi szőlőmet. Szombaton néztem, az eső után sok asszú kezd benne lenni, de félő hogy a' Vasárnapi 's tegnapi nagy eső el is rothasztja a' szőlőt, melly a' Tokaji hegy beplántálása óta soha sem termett edesebb gyümöl-söt mint ez idén.

Ajánlom magamat az Urnak becses barátságába, az Asszonyt és a' két Nagy Urat szívesen tisztelim, mind tulajdon nevemben mind a' ma Kázmérba által ment feleségemében. A' kis Julis életé-nek képzei az Ur melly szívesen örvendek. Non ignarus mali, miseris succurrere didici. Éljen az Ur szerencsésen. Maradok szíves tisztelettel

alázatos szolgája:

Estve Octob 8dikán.

Kertészem épen most érkezik Klári húgomtól, kinek Theresa leánya olly nagyon belé szeretett Tiszt Ur az Urba, hogy vexálni fogom ha vele leszek. Klári nekem D. felől semmit nem írt környül-állásosan, hanem csak azt írta volt, hogy D.-nek nagyobb baja is van mint a' guta és calaculus [?] 's elméje is gyengül; azért most a' kertész által kértem, ne csináljon titkot, mondja-el mi baj. Azt feleli, hogy azt nem teszi; tudjam meg mástól, nehogy ő annak elmon-dásáért a' mit Asszonyám is ő is tapasztaltak D. körül, magára neheztelést vonjon. Ugyan kérem az Urat, képzelje el ezen bizony-talanság irtóztatóságát 's írja meg az Ur, mint van szegény. Csak nem lesz úgy mint a' szerencsétlen halálú Laczi volt. Ha a' baj gyógyíthatatlan, bár hamar által csnék rajta, hogy nyugtot lelhessen. Ha egésségem 's szüretem engedné, repülnék látására.

Jól fogja tenni az Ur, ha ezen levelem felől egy bizonyos helytt semmit nem szól.¹

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

¹ A most már meg nem levő boritékról idegen kézzel a következő cím-zés olvasható följegyezve a levél utolsó tisztán maradt lapjának felső szélén:
à Monsieur Monsieur Elieenne de Fazekas Ministre de l'Eglise Reformée Debrecin à

Ér-Semlyén.

2079.

Kazinczy Cserey Miklósnak.

Octób. 9dikén dél után 1811.

Nem elég vala tudva való betegségeim' bajaival vesződnöm, harmad nap ólta egy irtóztató nátha veve elő 's majd megfúlaszt. Hogy panaszom nem nyavalygás, mutatja az, hogy ime betegen és fekve is írok.

Ma vettem Pozsonyból 3 levelet. Nem tehetek jobbat mint ha extrahálom.

No. 1. ddo. 25. Sept, 1811.

Ő Felsége a' Statusoknak Repraesentatiójokra olly feleletet ada, mellyben a' Status kívanságai egészen cinnellőztettek. Elvégezték tehát a' SS. hogy ismét repraesentáljanak, és mivel első Repraesentatiójok, lány és csinos lévén, nem akart megértettetni, most egy világosabb 's keményebb Nuncium készítettett. A' Palatinus megtudván hogy az a' keményke Nuncium készül, a' Statusokat azon nap (21. Sept.), a' mellyben az felolvasztatott és jóva hagyattatott, Conferentiára invitálta magához, és arra bírta, hogy a' Repraesentatio ne adassék bé, 's magára vállalta az intermediatiót a' Felségnél, 's a' SS. biztatta jobb Resolutióval. Elfogadtatott a' Palatinus ajánlása, 's azon Conferentián egy Projectum Articuli tétetett papirosra, 23. Sept. Regnicolaris Sessio tartatott, a' Proceresek is reá állottak arra a' mi a' Palat. Conferentián dolgoztatott.

A' Követek és valaki a' Diaetán megjelent, nagyon erősen együtt tart. A' Magyar lélek most latszott igazán felébredni. Ha favorab. Revolutiót kapunk, regeneráltatik a' Nemzet. A' Proceresek secundálják a' SS. Zichy Károly szörnyű nagy hazafi és sok a' ki felől azt nem leheté várni. A' Personalis szelid és engedelmes a' SS. kívanságaik eránt. Ennek egy 24 eszt. fíja Pozsonyi Követ — (ismerem, igen excell. fej.) — ez nagyon distingu[alja] magát, 's sokat puskázik az atyja ellen. Megszóllitatván hogy atyja ellen az nem illik, ezt felelte: Legislator non habet patrem. A' Palatinus is már megdorgálta bátorságaért.

A' Felség a' Diaetát Nov. 15d. berekesztetni készül. Addig a' dolognak vége nem lesz. A' legjobb fejek: Vay József és Gr. Dessewffy József, Lukácsi Árvából, Balog Barsból, Majláth, Máriási Ist., Ragályi

Ist., Péchy Inre és Sz. Királyi. Ezek viszik a' Diaetát; senki nem mer ellenek szállani, és ha száll, ezek leteszik kímélés és irgalom nélkül.

Epen most invitáltatunk a' Palatinushoz Conferentiára 10 órára.

No. 2. ddo. 26. Sept. 1811.

Azt beszéli, a' mit az elsőbb levél monda az első hat sorban. Nincs példa, hogy valaha az történt volna, hogy a' Palatinus a' Vármegyék Követjeiket, mindeneket másokat kihagyván, magához hívatta pro Conferentia.

Ezen Conferentián a' Palatinus a' SSi a' maga fő hatalma szerént rémíteni kezdette, de a' rémítés sikeretlennek találtatván, szép szerivel capacitálni igyekezett, hogy emlékezzenek-meg, hogy *Királyal és a' Föld Fő Hatalmasságával* van dolguk, ne keserítenék el a' dolgot, 's mondják ki szépen mit kívánnak.

Igy a' SS. a' Palatinus közbenjárását elfogadták, a' Nunciumot és Repraesentatiot most jó remény alatt felre tették és a projectum articulit így tevék papirosra:

Ad tollendam SS. et OO. Regni sollicitudinem Sua Maj. Caes. Regia benigne declarare dignata est, quod permutatorium, justo valore carentem aut chartaceam pecuniam in circulationem positura nunquam sit, nec unquam cujuscunque demum chartaceae pecuniae acceptationem Regni Hung. Incolis imperabit, aut illam devalvabit.

A' Gyönyörű Nunciumot Gr. Des. Jósef, a' Repraesentatiót Sz. Királyi László tették fel.

Az izenetben ez vagyon: Cupere declarari, quod nec Sua M. Ssma nec Successores ejusdem Reges Hung. immutatorium aut chartaceam pecuniam ipsi in circulationem ponere, aut Schedas bancales per alios absque consensu Diaetali SS. et OO. ac sufficienti et plena securitate in circulationem poni admittere, sed nec unquam cujuscunque demum chartaceae pecuniae acceptationem devalvare dignabitur. Regnicolis quidem et aliam legalem viam atque medelam juris sui tam aperti pro posteritate sua salvandi superesse, sed ex illimitate erga Suam M. S. reverentia hanc praelegisse.

Ugyan abban az izenetben: — Victa sunt Consilia Nationalia integrae fidelis Gentis per paucorum quoddam hominum Consilia, bellum erupit, res acraria magis implicita, Partes ad Regnum per-

tinentes avulsae sunt: sed fides, constantia, candor et spes fidelis gentis permansit, perduravit, perdurat, et omnes hac per ipsas calamitates roboratae filialium pactorum adfectiones et virtutes erga Aug. Suae M. SS. Domum et Personam etiam indesinenti ardore, quo Divae Aviae Suae M. Theresiae temporibus flagrabant, perduraturae, atque ad benignam Suae M. SSae favorabilem Resolutionem porro quoque pullulaturae sunt.

Reményünkben megcsalattattunk. A' Palatinus interpositiója semmit nem használt. Az új Resolutio semmivel nem jobb a' legelsőnél. Ez a' második Resolutio ma dictáltatik, holnap a' Circularis Sessióban fogunk tanácskozni felette. Ugy tetszik a' suppressált Repr. és Nuncium fog fel küldettetni. A' Palatinus tekintete ezen sikeretlen intermediatio által nagyon sokat megcsökkent.

A' Ministerium erősen áll, a' Királyi Jusokat minél lehet megszerebbre akarja kivinni. De ez a' SS-t el nem rúnti; bátran kiabálják a' hibákat 's nem tartanak senkitől semmit.

No. 3. ddo. 28. Septembr. 1811.

Epen most tartatik az eránt tanácskozás, hogy a' Palatinus ajánlása miatt félre tett Nuncium és Repraesentatio menjen e fel, vagy az öntessék új formába.

Oct. 15d. lesz Gyűlésünk, melyben Követeinknek ezen dolgok felől írt Tudósításaik felolvastatnak. Én betegen is ott leszek.

Élj szerencsésen, édes barátom! Szánd beteg barátodat, ki semmiképen nem tudja visszakapni előbbi egészségét, erejét.

Farkas barátunk nekem igen nyargalva írt egy levelet, mely nem csuda, mert Asszony Anyja betegsége megzavarta. Kérlek Téged, tudósíts Te ő helyette, hol lakik az a' Gróf Wasné, a' ki Csáki Jánostól elvált, s' lányát B. Jósikához adta — az az mi a' neve a' helységnek, mely Vármegyében fekszik a' hely és közel van e Kolozsvárhoz vagy valamely más Városhoz. Kérlek, ne halaszd tudósításodat, sürgető dolog ez nálam. Öllelek, édes barátom, tisztelettel, szeretettel. S hol lakik ez a' B. Jósika?

Egy nagy ember Septbr. 11dikén nekem Pozsonyból ezt írta: Sua Majestas juri emissionis . . .

[Stb. mint a Dessewffy Józsefnek Kazinczyhoz írt 2064. számú levelében a 13—16. sorok és az utolsó előtti 3-dik pont.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2080.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Oct. 14d. 1811.

Igen igen kedves barátom!

Ritkán vert-le úgy levél mint az a' mellyet Tőled ez órában veszek; 's hatása annyiival vala kínosbb, mivel azt azon édes remény alatt bontottam-fel, hogy benne csak kedves híreket 's a' Te jó, szelid és véghetetlenül szeretetre-méltó lelkednek víg, sőt, a' mint az Nálad nem ritkán történik-meg, pajkos kiadásait fogom találni. Édes barátom, én azt a' csapást melly Tégedet mosí őszveronta, csak egyszer szenvedtem, 's házasságomnak második esztendejében szenvedtem, midőn igen nagy okunk van erős hittel hinnünk, hogy kilencz holnap a' veszteséget kipótolja; és még is melly vígasztal-hataflan valék! Te pedig, édes barátom, e' csapást már ennyiszor és akkor szenveded, midőn Lucina kipótolhatja ugyan még, a' mit egy örömeiddel-ellenkező Daemon újra elrablott, de a' midőn régen túl vagy a' házasságnak legboldogabb epocháján. És ha újra születetnék is egy kis Ferenczed, mellyet Néked szívesen óhajtok, örökösen fenn maradna az a' rettegés, hogy ez is bátyjai után menend. Az emberi életben sok van, a' mire sem az nem tud vígasztalást adni a' mit Seneca mond, sem az nem a' mit tiszteletes Uraimék tanítanak; az a' *Tűrd, a' mit tűrni kell!* pedig rettenetes enyhítése a' fájdalomnak. Szánom a' ki e' részben erős, 's szeretem azokat, a' kik eléggé *emberek*, sirás, kesergés — de nem asszonyi nyivákolás által könnyíteni terheiken. Hogy a' jóltevő Természet Néked és az általam olly színetlenül tisztelt Hitvesednek engedje ez enyhülést, és hogy az idő sebeitekbe töltse-ki balzsamírjának egész teleségét, 's lyánykáltokban adja-meg Néktek azt az örömet, mellyet fiaitokban megtagadott, ez az a' mit a' legforróbb óhajtással óhajtok.

Édes barátom, a' Te állapotod nem engedi, hogy itt más tárgyakra is kitérjek, 's az ellenkezik is nem csak az okosság hanem az illendőség 's convenientiai törvények' hagyásaikkal is. De hadd hágjam által e' törvényeket, 's hadd vonjalak-el egy két pillantatig mardosó gondolatodtól. — Én Júliusnak utolsó napjai sőt már Júnus — sőt a' tavasz, — sőt az ősz — sőt az Ipam halála oltá és így már 16-dik holnapja — beteg vagyok, 's a' complicált nyavalyák

úgy erőt vevének rajtam, hogy Sept. 1—14dikéig magam, feleségem, két Orvosom azt hittük, hogy elalszom. Sept. 14 és 15d. közt éjjel eriziszt tett nyavalyám, 's útam vissza fordult az élet felé, de olly nehezen haladok, hogy erőmet vissza kapni teljességgel nem tudom. Érzem hogy életem sokára nem nyúlhat. Pedig három gyermekeimet szerettem volna legalább félig felnevelni, úgy híven, hogy azután nabunt sine cortice.

Feleségem színetlen részt veszen szerencsétlenségeitekben; mind magadat mind Tekint. Asszonyt tisztel, 's gyermekeiteket csókoljuk. Az Isten adjon Néktek, érdemes Lelkek, váratlan és tartós nagy örömöket. Ez forró kívánsága

hív barátodnak
Kazinczy Ferencznek.

[Megjelent a «Kazinczy-lev.» III. kötetében.]

2081.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 16k. Octobr. 1811.

Igen Kedves Barátom!

Ezen foljó holdnak 12k. napján, dél utáni negyedfél óraker szomorú csapás ére engemet — ekkor vesztvén el édes Anyámat örökre: 80k. esztendejébe hala meg és 14kén önnön kívánsága szerint Szilágy-somljai kryptába helyheztettem meg hidegült becses tetemeit.

Mit vétettem? Vagy ugyan mi lehet az oka, hogy már harmadik holnapja se leveledet nem vehetem, se róllad semmit se halhatok? Néked nemessen érző Szíved lévén, ön magad képzelheted, ezen hosszas halgatásod és róllam való el feleitkezésed melj gyötrelmes állapot legyen reám nézve. Könyörülj tehát raitam és ha csak két sort is írj mentől előb

hív tisztelő barátodnak
Cserey mpr.

Kivül:

Major.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak, p. Debreczen. S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2082.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Oct. 17d. 1811.

Kedves barátom,

September 25d. irt levelét az Úrnak kibeszéllhetetlen öröömre a' tegnapi posta hozá nekem. Kedves az a' Sallust' Spanyol fordítása felől vett hirekért, de kedves fogott volna lenni ezek nélkül is. Az Úr' érzé hogy amazok csonkák, és barátságosan igéri kitoldásokat. Levelém' végében ez eránt bátor leszek holmit kérni; itt fogadja az Úr szives köszönetemet kérésem teljesítése 's eléggé megbecsülhetetlen barátsága miatt, mellyel levelének minden sora el van öntve.

Sorba veszem az Úr levelének articulusait.

Betüket nem Zockerrel kell öntetni, mert azok meg nem felelnek a' Typographiai szépség' kívánatainak, hanem vagy Falkával vagy a' Mannsfeld' örököseivel Bécsben. Zocker valóságos kontár; ellenben Mannsfeld igen szép betüket metszett minden nagyságban; 's Falka csak azért tartathatik kedvesebbnek nálánál, mert a' Mannsfeld olta támadt módit a' typographiai művek körül követi. Jó, igen jó, ha az Úr annyi pénzt gyűjthet össze, a' mennyit e' szándék kíván. De ez sokba fog kerülni.

Szemere az Úr eránt nem holt-ki, azt én tudom; ő nagyon szereti az Urat. De illő barátinkat olyanoknak vennünk a' millyenek, és rajtok nem corrigálgatnunk, tőlünk [!] semmit nem kívánnunk a'mikre nem születettek. Ő rossz Commissionaire, mert a' maga ideáji által egészen el van foglalva, mint Poétának lenni illik e vagy csak szokás? — Engemet szállit-meg az Úr papiros alku eránt. Ebben én sem szolgálhatok, mert távol vagyok a' papirosmalmoktól és velek soha traficában nem állottam. De tanácsot igen jót adhatok, 's azt szivesen adok:

1. Pozsony mellett van egy Tauber nevű embernek, ki Pozsonyban lakik, egy igen jó papirosalma. Ettől kell mustrákat kérni klein Octav, Gross Octav és Median Octav, még pedig gemeines Druckpapier, weisses Druckpapier és Schreibpapierből, hogy tégye-fel mindenik Mustrára a' Ballen árát. A' Papiros csináló sem fog alkura

szállani, hogy most határozassék-meg az ára jövődőre is: de arra kötelezheti magát hogy um den billigsten Preis mindenkör kész lesz annyi papirost adni, a' mennyi nála esztendővel előbb bestelloztatni fog. Bizza ez alkut az Úr valamely Pozsonyban vagy Pozsony körül lakó Ismerősére.

2. Bécsben Ritter von Trattnernek vannak papiros-malmak, de vannak Bécsben Papirosboltok is; mind a' boltokból mind Trattnerntől mustrákat kellene kéretni, mit der Anzeige des Preises und der Verpflichtung alle Jahre eine bestimmte quantitaet um den billigsten Current-Preis zu liefern.

Ennél jobbat nem tanácsolhatok. Tenni pedig a' mint mondám, önn magam semmit nem tehetek, mert tenni nem *tudok*.

Anacharsis sok ízben van recudálva francziául is, németül is, 's a' könyv nagy; Kilian nem venné be a' költséget. — (ül Blas-t ismerem; feleségem most olvassa, én ezelőtt 12 esztendővel. Miért nem Don Quixotot a' legjobb fordítás után? vagy a' Thom Jones Fieldingjét?

A' Török Lajos reze egészen új, úgy hogy csak egy nyomtatvány vonattatott-le róla számomra, 's már azt sem bírom. Ha elromlott, Erdélyben rontotta-el a' Tisztító. A' Viczayével 500 nyomtatott. Ebből sem bírok többet 10nél.

Az Apor Cynismusza nekem inkább tetszik mint a' mi Gazdagainknak lélektelen módizásaik; 's az ő poros sárga Kanapéjára inkább ülnék, mint sokaknak mahagóny fauteuilébe. A' kis-lelkűség az a' mi bennünket enervált. Hol Sipos? hol volt vele az Úr? ha Sipos vette e Tövisemet Virágaimat?

à Monsieur Daniel de Berzsényi Assesseur de plusieurs Comtés.

par Pesth, Albe Royale,

Marczali,

à Mikla

au Comté de Simegh.¹

Az Úr rajzolatocskája szerint a' Spanyol textus nem antiqua, hanem cursiv betűkkel van Sallustban nyomtatva, mellyet elhinni baj. Hát a' deák textusnak megvasított oszlopaiban a' Spanyol textus

¹ Ez a címzés nyilván már előbb föl volt jegyezve a papírra, 's Kazinczy csak akkor vette észre, mikor a levélpapiros utolsó lapjára fordított.

alatt, mit teszen ez: Deák original betűkkel? Mi az az *originál betű*? Az e, a' mi egy Anakreon' kiadásában, hol egy régi Kézírás találatván, egy Rómában lakos Cardinális a' Ms. betűjét vette az öntött betű formájául?

Eljutott e Andrásfalvára azon levelem, melyben Jún. 18dikán jelentettem, hogy Marcus Aemilius Ferencz fiam akkor nap született, 's Prof. Nagy Ferencz keresztelte-meg e' három nevekre? Comtesse Lolotte hallgat erről, hallgat az Úr levele is. Sajnálnam, ha a' mi kedves Grófnénk *tiszteletlenségnek* vette volna hallgatásomat, mely nem az én hibám volna, hanem a' postaké. A' gyermek nagy, ép és egészséges gyermek. Mindnyájan tiszteljük, köszöntjük, csókoljuk az Andrásfalviakat. Adieu, édes barátom.

Nézze belől a' Couvertet.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. költ.]

2083.

Kazinezy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Oct. 18d. 1811.

Igen kedves barátom,

Barátságos gondjaidat egészségem 's életem eránt úgy vettem a' mint a' Te gondjaid érdemlenek vétetni. Öt hét előtt, a' mint azt Ruminak utolsó levelemben írtam, valóban halálnak fíja valék. Egészségem restül tér vissza, de tér. Édes barátom, javamra van ez a' halál' megrettentése. Nagy rendetlenségben hagytam volna háznépemet, nagyban liter. dolgozásaimat. Amazokat sok fej rendbe tudta volna hozni, de ezeket senki nem. Azon leszek tehát, hogy hátra való napjaim e' két tárgyat hagyassák úgy mint óhajtom hogy maradjanak. De el vagyok tiltva a' munkától, 's érzem hogy a' tilalomnak engednem kell. Bár csak gazdálkodni tudnék az idővel, 's annyi esztendők alatt olly ügyessé tudtam volna tenni magamat, hogy könnyen dolgozhassak, melyet teljességgel nem tudok. — Édes Gergely (ki minap egy levelet küldé hozzám, és képzeld a' **Kálvinistát!** — levelét így végzi: *Ezzel maradok az Úrnak atyja-fíja Apollóban és literátor társa*

kész szolgája

Édes Gergely Lelki Pásztor.)

¹ Nincs meg.

Édes Gergely, mondom, arra kér, hogy találjak módot reá, hogy ő nékem valamelly bizonyos alkalom által 8 Tómus Verseit, egy Epopoeáját, a' Born kiadása szerént újra dolgozott Anacreon fordítását, 132 Anacreoni Dánájit, 's Magyar Grammatikáját, *mellyet ő tökéletesebbnak itél a' Révaiénál*, felküldhesse. — Levelét eltéptem, 's válasz nélkül hagytam. Certe furit! (Horat.) — Ez az Édes Gergely ime 8, 9. vagy 10. Kötet verseket irt ugyan annyi esztendő alatt: én pedig annyi igyekezet után alig mutathatok valamit, 's úgy holtam volna meg, a' ki akart ugyan, de semmit nem tudni. Szomorú sorsa az embereknek!

Szemere hozzám ígérkezett Octób. végére Dr. Kovács Mihállyal, a' Pesti Orvossal. Nagyon sajnálnám, ha el nem találának jöni. Szemerével végig tekintetem Gesszneremet, Sallustomat, Egyveleg fordításaimat — mert ha magam lelek minden újabb olvasás alatt valami igazítani valót benne, hogy ne találjon más? Nimia cura deterit magis quam emendat, azt mondja Plinius, 's Callimachus Cacizotechnosnak neveztetett, semper calumniator sui, nec finem habens diligentiae. XXXIV, 8. De valóban az ily sanyarúság nélkül nagyon kevésre mégyen az ember.

Ha Januar. elmúl, 's az újabb Bancók talán megkönnyítendik a' nyomtatattas' terhét, Gesszner lesz az első a' mit kieresztek, és Sallust. Engedd-meg, hogy egy darabját ide zárhassam mutatóba. Készen vannak Egyveleg fordításaim is, de újra fogom nyomtatlatni a' Marmontel Regéjít, mert annyi rézzel 's olly papirosra a' többi kötetet nem győzném. Foetura gregem non supplevit. Osztan mindenik kötetet vastagabbá fogom valamivel tenni, hogy ahhoz illheszen, melly az Emilia Galottit és Minna v. Barnhelmet foglalja magában. Ezeket elkészítvén, kirepítvén, minden gondjaimat verseim fogják elfoglalni 's a' Göthe Iphigeniája, melly nékem az újabb Mesterség legelső remekjének látszik.

Dr. Szent Györgyi Octób. 3dikán kesergi nekem egy szívhasgató levelében, hogy Ferencz fia is meghala, 's hitvese 8 eszt. alatt 6 gyermekét temette-el. — Én előttem semmi veszteség nem rettenetes, csak a' halálé, mert csak ez nem lel pótolékot. Szent Györgyiné talán már azon esztendőkbén is van, a' mellyben [!] nem lehet Anya --- hanemha valamelly Mennyei Vendég úgy neveltetné-meg mint Sára Asszonyt a' Bibliában. Az Isten tartaná-meg tehát neki öröme az ő két leányát. Ha tudod, édes barátom, hogy én ezt a'

szeretetre méltó embert alkalmason úgy szeretem mint Te szereted, képzelní fogod, mint hatották-meg lelkemet atyai kesergései.

Marmontelnek Memoirjait négy kötetben bírom. Gyönyörű lectűr. Nagyot rugtatott előttem az ő becsülésére az, hogy ő érzékeny és hív férj volt. A' Revolutio irtózatoss következései őtet a' libertinage útálásában messzebb vitték mint illet, midőn a' Ker. és Páp. Hitnek szörnyű Apologetájává leve. A' libertinage enélőttem is olly rettenetes és mindég az volt, mint Marmontel előtt lehetett: de azt tartom, hogy a' libertinázásra *épen az viszen* a' mit Marmontel és La Harpe, Apostatái a' magok' tanításaiknak, utolsó napjaikban tanítottak. A' szentebb Igazság csak kevésnek való! De így lévén, a' hamisat nem kell serio, hanem csak mint most Fr[anczia] Országban tanítani; az az úgy, hogy a' ki nem praedestináltatott láthatni, birjon valamit, a' mibe csimbálkozhasson: a' ki pedig láthatni praedestináltatott, a' pókhálót könnyen széljeltéphesse. — Bölcs dolognak tartom én azt, hogy a popularis Religio tekintetben tartatik, mint Aegyptuszban, Hellaszban, Rómában, de a' Cicerók, Cátók, Horátzok, kik nevetik az Augurokat, etc. Auto da fenek [!] nem égettetnek. Az Unio, mellyet olly sokan kívánnak nálunk, előttem haszontalan és gondolatlan kívánság. Az soha sem lehet meg; mert a' Kalv. majd azt kívánná, a' mit Szathmáry György Pataky Fő Curátor monda az Egri Püspöknek: Excellentziátok álljanak-e a' Transsubstantiatiótól, mi pedig bevesszük az Orgonát. Osztan az a Syneretismus — gonosz dolog az! Legjobb azt tenni, a' mit Napoleon tevé, az egyik Vallás épen azon jusokkal bír mint a' másik, (Szabad a' transitus, nem investigálják kit minek hívnak) csak hogy a' Pápista hit a' többségé lévén, és e' miatt az Uralkodó is, nem just, hanem csak elsőséget bír többet mint a' többi. — Így nem nyomorgathatván egyik felekezet a' másikat, meg van a' nyugalom, 's az ördögnek sem jut eszébe, hogy az egyiknek igaz volta a' másiknak hamis volta felől disputáljon.

Elj szerencsésen, kedves barátom! Én Oct. 27dikén lépek belé életemnek 53dik esztendejébe. Be szeretnék feleségemmel, gyermekeimmel, barátimmal még 52t egészségben, nyúgodalomban, 's nem papiros hanem pengő pénzzel élve tölteni, 's hazánk 's literaturánk' virágzását látni!

Oct. 20d. — Épen most veszem Ruminak levelét de dato 7-ae Oct., azon hírrel, hogy a' Tufwacke és a' Töv. és Vir. csomója kezében van, 's vette a' Nagy Bionja Recensióját. (Sok bajom van ezzel

a' jó, ezzel az igen jó emberrel. Naggyal; felette kap a' kikolompoláson, magasztaláson, 's nem tűri, ha munkájiban még a' való hibák is kimutattnak. Szemerével Júl.-ban egy egész ebéd alatt ezivakodott grammatikai makaes vitatásokban, 's Szemerét kényszerítette, hogy vele duelláljon, — szerencsére csak szóval, nem fegyverrel.) — Félek, hogy Rumi a' Luth. Patronatus megint Pappá csinálja, hogy élhessen. Melly szép volna, ha Festeticset Asbóth arra bírhatná, hogy őtet segítse. De Festetics az, a' ki becsületes embernek 30 frtot (Ruminak ennyit ada, Rostinak pedig 25t.) *nem áll* adni. Elfelejtém mondani, hogy Sallustot én két fordításban adom ki, az egyik szorosbb, a' másik franczia izlésű az az tág és cifra fordításban lesz. — Rumi azt írja, hogy a' Nagy Bionja Recenzióján nem vette észre hogy beteg vagyok. Mondjad neki, édes barátom, hogy az én lelkem *a' testi szenvedések alatt ritkán vesztí-el elevenségét*. Fogva is mindég elevenségben vala az. Már jobban vagyok. De ma is frotírozottattam hátamat. —

Sallust' Catilinája.

1. Mind azoknak, kik önn-magokat előbb akarják állatni az egyéb előknél, egész erővel oda kell törekednie, nehogy az életen hallgatásban menjenek végig, mint a' marhák, kiket a' természet hanyatt képpel 's hasok' szolgájinak csinált. Áll pedig a' mi minden erőnk lélekben és testben. A' lelket parancsolni, a' testet inkább cselédkedni bírjuk. Eggyik az Istenekkel, másik a' barmokkal köz bennünk. Honnan én ugyan ugy tartom, hogy szebb észnek, mint erőnek tehetségeivel dicsőséget keresnünk, és hogy, mivel maga az élet, mellyet élünk, kurta, igen is illő, emlékezetünket minél lehet hosszúabbra kinyújtani. Mert a' dicsőség, mellyet gazdagság vagy az alak' szép volta szereznek, töredékeny és múlandó: a' rény örökké 's ragyogásban bírattatik. És még is sok ideig nagy vetekedés vala az emberek között, ha a' hadakozás' dolgai testnek ereje által gyarapodnak e inkább, vagy a' léleké által. Mert mind minekelőtte dologhoz látnánk, fontolásra, mind minekutána fontoltunk, gyors teljesítésre vagyon szükség. Így tehetetlen mindenik magában, eggyike másikának segédétől vészen sikert.

Pompás 's igen nagy szépségű tornácza egy királyi építménynek a IVdik Részig, de hibás rajzolat után. Fenn kezdi Előszavát, 's a' szemei előtt lebegő képek által útjából félre csalva, célját bolyongva űzi, melly néki szokott vétke, a' mint azt a' magok helyei-

ken alább látni fogjuk. Marhahoz illik, ugymond, a' szerént élni, hogy semmi olly tettek ne követtessenek-el, mellyek felől szó lehetne: embernek egész erejével azon kell törekedni, hogy neve holta után is emlékezetben tartassék. Az ő ereje pedig lélekben és testben áll. Nemesbb lévén az mint ez, szebbnek kell azon dicsőségnek is lenni, mellyet ez ad. - Itt azt várná az Olvasó, hogy vagy azt fogja elbeszélni, mi által indítatott légyen ő történetek írására, vagy Catilinát úgy festi mint esztelent, ki a' felállított leczkét fonákul követte. De e' helyett azt fejtegeti, hogy az elme az erőnél még a' had dolgaiban is többet ér; mellyről nem gondolnánk, hogy valaha nagy és hosszas villongás lehetett volna, legalább theoriában, mert praxisban a' történetek elég boldogtalant mutatnak, ki későn tanulta-meg, hogy nagy erővel nagy ész, 's néha egyszersmind nagy erő ellen is hijába tört. 'S tanításokban vesztí-el magát, mellyek szépek, bölcsék ugyan, de itt helyeiken kívül állanak.

(Szabó Dávid legalább nem mondhatja, hogy én is kiírtam a' Sallust Auslegerjeit, 's haszontalansággal toldottam-ki a' magaméból.)

Omnes homines . . . Szokott bővítés a' régieknél 's Sallustnál is, a' mind azok helyett; és itt *homines* nem azért áll, hogy ellenkezésben álljon ezzel: *animalibus*; hanem azért, hogy a' 3 syllabájú szó görgést 's gömbölyegséget adjon a' periodusnak. *Mind azoknak* eléggé teljesen hangzik, 's a' minden ember magyarban kedvetlen mondás fogott volna lenni.

Qui sese student praestare . . . Nem egyebet teszen mint ezt: a' kik azon vágnak, hogy az élők' rendében elébb (előlbb - mert az elébb, előbb advérb. *motus et non quietis*) álljanak másoknál. A' beszéd Sallustban keresve tekervényes, hogy gondot áruljon-el, 's éreztesse, hogy itt az szől, a' ki válogatva szedte a' szókat, mint az Athénei híres Bokrétafüző a' maga virágait; 's nem tartotta elégnek, hogy a' gondolat akármiként ki legyen nyomva. - Sallustnak ezen első phrasisza sok Fordítójit 's Magyarázójit kifárasztotta. Rendes látni p. o. hogy Abbé Thyvon, kit a' Kéthidiak magasztalnak, mint győtri magát a' kifejtéssel: Salluste etc. à Paris 1730. a' LXVHd. lapon kezdvén szintén a' LXXIXig. Előhozván ott hogy *Le Clerc* a' mi helyünket így fordíta: *Tous les hommes qui veulent être au dessus des autres animaux, doivent tâcher de ne passer pas leur vie dans le silence, etc.* ezt veti mellé: *On ne trouvera pas mauvais que je n'adopte point un sens si injurieux à Salluste et si honteux pour l'homme.* Mintha az ember ezen igyekezeten kívül is előt-

tők nem állana, ugymond, az egyéb állatoknak! (Ha Sallust élne 's attól tartana, hogy meg nem fog érttetetni, ezt magyarul így mondaná: etc. etc. De lássuk miként fordítja tehát Thyvon a' helyet: «Örvendve (büszkélkedve, jaloux) a' maga felsőbbségének az egyéb állatok felett, az ember nem élhet eléggé a' maga nyert ajándékival, hogy élete el ne folyjon annak érdemlése nélkül, hogy szó legyen róla, és úgy a' hogy a' barmoké foly-el, kiknek természetek csak azt keresni 's követni, a' mit érzékeik hagynak.» — Meglehet, hogy Sallust így szebben, czifrában, 's ha kell, talán bőlesebben 's igazabban is szólt volna. De hol itt a' Római Író? hol itt Sallust? Pedig az értelmes Olvasó, az, a' ki Sallustot deákban is ismeri 's tudja miben áll ennek tulajdona, meg nem elégszik azzal, hogy fordítójától csak a' dolgot vegye; ő ettől magát az Írót is akarja venni. Így fordítva Cicero és Plinius, Caesar és Seneca, Livius és Tacitus nem egyformán fognak e beszélni? Thyvon a' csinos Öregből, a' csinos Római Öregből, egy Párizsi Conversatiók tónusában derekasan gyakorlott szépbeszéllőt csinált, 's intésképen legyen mondvá ifjú olvasóinknak, hogy az vétek. Le Clerc és a' német fordító Schlüter, Höck, Meissner a' mi Irónkat jobban fordítják. »

Hallgatásban ... olly tettek nélkül, mellyekről nem esik szó.

hanyatt képpel ... föld felé hanyatlóval; noha *hanyatt fekünni* azt teszi, midőn az arcz ég felé esik.

hasok' szolgájinak. ventri obedientia. — Az *engedelmeskedni* gonosz szó, mind hosszú volta, mind frequent. jelentése miatt, mert egy esetben is lehet teljesíteni a' parancsolatot. (Épen ilyen a' *gondolkozom*, mellyet deákos elcink a' *meditor* és *cogito* hasonlatosságára gyártottak. Miként tészük ki ezzel a' Denkert? Én Elmélőnek mondanám szükségből.

Honnan én úgy tartom etc. Szerényen fejezi ki magát 's úgy, mint a' ki nem vaktában, hiú vizsgálat után 's meggyőződésből állít; 's a' didaxis durvább hangzása a' szebb társaságok 's városi-ság tónusa által van megszelídítve; nem mintha kétséget szenvedne az állítás, hanem mivel kinek kinek szabadon hagyja külömböző ítéletét.*

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

* A levél első lapjára a megszólítás fölé ezt jegyzi Kazinczy: «A' Borítékot kérlek küldd Ruminak.» E kérést Kis J. teljesítette is. L. a köv. levelet.

.2084.

Kazinczy — Rumi Károly Györgynek.

Herrn Professor Rumi

den 18. Oktober 1811.

Theurester Freund! Ich zweifle gar nicht, dass mein Brief mit der Recension der *Horatzius Levelei* bereits in Ihren Händen sey. Ungeduldig erwarte ich aber die Stunde, in der mich Ihr Brief versichern wird, dass Sie diesen Brief und diese Recension erhalten haben. Auch hoffe ich, dass Sie mir darin sagen werden, wie Sie die Recension gefunden haben. — Ich bin besser, aber noch immer unglaublich schwach. — Baron Moritz Sahlhausen, k. k. Ober Studien Direktor im Kaschauer Lit. Bezirk seit 1796. vorher quittirter Hauptmann und seit 1790 Prodirektor der Kaschauer Academie, ist den 31ten August gestorben (Seit Gabriel Prónay starb, gibt es um einen der stärksten Phantasten weniger in der Welt. Sie wissen doch, dass er sich von seiner Frau hat scheiden lassen wollen, um eine der zwey Hxxn, die er unterhielt, zu heurathen. Seyne Frau wird recht froh seyn, und seine vernachlässigten, verzogenen Kinder.) — Leben Sie recht wohl.

Heute, den 20. October erhalte ich Ihr Schreiben von 7. October und das Septemberheft der Annalen: Wie freut mich meine Recension von Virág's Poemák.

Wie sehr wünschte ich, dass Sie das, was ich hier aus Sallust an meinen Kis schicke, an seiner Seite durchsehen und mir dann Ihre Meinung sagen möchten. Ist omnes homines statt omnes ii nicht graecismus.

Ez a levél egy levélborítékra van írva, a melynek czímzése:

Tisztelendő

Kis János Evangelikus Első Predikátor Urnak a Sopronyi Ecclesiánál
Pest, Győr

Soprony,
franco

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2085.

Kazinczy — Rumi Károlynak.

Széphalom den 23. Oktober 1811.

Wohlgeborner

Hochzuverehrender Herr.

Da der Werth der Bancozettel so sehr gesunken ist, und der Werth der Einlösung Scheine unter der Erwartung werden dürfte, scheinen mir diejenigen am klügsten zu handeln, die statt Geldes, das ist des Papierenen, Waaren nehmen, die einen innern Werth haben. Auch scheint mir diese Methode sich gegenseitig zu befriedigen weniger drückend als jene, die das Patent vom 20ten Februar zwischen Gläubiger und Schuldner festsetzt, und unser Reichstag vielleicht bald festsetzen wird. Und so erlauben mir Ew. Wohlgeborner die Frage, ob es Ihnen nicht gefallen würde, wenn ich anstatt den 100 f., welche ich Ihnen in dem zukünftigen April erlegen muss, ein Fass ächten und unverdorbenen Hegyaljaer Weins vom vorigen Jahr (1810) bey Ihren Herrn Vetter in Kaschau ablegen liesse? Für die Güte des Weines stünde ich gut, und würde ihn zu Ihrer und meiner Sicherheit bey der Überlieferung nach Kaschau durch glaubwürdige Menschen kosten lassen. Da diese Weine, so wie alle vom Jahre 1810. recht gute, klare Weine sind, so hoffe ich, dass das angebotene Fass selbst nach den Unkosten die seine Überlieferung von Kaschau nach Igló Ew. Wohlgeboren kosten würde, den Betrag meiner Schuld übersteigen müsste, und dass so Ew. Wohlgeboren einsehen werden, dass ich bey meinem Antrag nicht bloss meinen Vortheil vor Augen habe.

Ich bitte Ew. Wohlgeboren mich wissen zu lassen, ob mein Antrag demselben gefällig ist, um so den Wein noch in November Herrn Joseph Rumi in Kaschau übergeben zu können.

Ich beharre mit besonderer Hochachtung

Ew. Wohlgeboren

gehorsamster Diener

Franz Kazinczy.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2086.

Jó barát volt először

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

A' bánat és aggodalom nálam szinte szokássá vált érzéseit meg kettőztette bennem közelebbi postán vett leveled: mentse meg az Isten házaat, Hazámat és minket barátodat az abban tett szomorú prognózisnak tellyesedésétől!

Kedvesem! ha én ily meszszirol semmit nem tehetnék is szenvedésid enyhítésire, és betses életed' fenn tartására, melyet pedig igen szívesen ohajtok: engedd meg, hogy a' nyughatatlan baráti szeretet nyújthassa be hozzád ezen kérésemet: Ird le nekem (erődhöz és érkezésedhez képest commoditással) a' September első feliben szenvedett nyavalyádat, azt is, minek keresztelték orvosid; ezeknek receptjeik mássát, a' hogy tudod, de hiszen hogy ne tudnád?; mibe helyeztették a' crisist, és melyik útonn érkezett el, most hogy vagy, és mitsoda szerekkel élsz erőd helyre hozására? A' tudománybeli elsőséget örömetst által engedem Colléga Uraimnak: de a' szeretet senkit sem tsatol közelebb hozzád: erről pedig tudod, hogy erős ez, mint a' halál, és kész azzal is, kivált ilyen szabados és törvényes úton meg vívni.

Nekünk a' gyásznak helyéről tiznapig tartott el távozásunk nagy enyhülést adott: estveli alteratióimat oda hagytam, és testben már egésséges, noha gyenge és kivált a' meghülés eránt igen érzékeny vagyok; Kedves Feleségem álmatlanságai és keserves főfájdalmi is valamit rövidültek; mosolyodással hallja vagy nézi már a' néha szívből (néha tsak számból és erőltetéssel) ejtett tréfát, kezd elméje is a' sok hátha, mégis, ugyde, tsakugyanokkal járó kérdéseknek és kétségeknek formálásától szűnni; a' mi ily állapotban és ennyi időre elég. Bennem is szűnt a' veszedelmes forró nyavalyába való esésétől titkon emésztő félelem és rettegés. Leányainkat bódog idő-korjok és néha aprólékos dolgokban való örömök 's mulatságok mentvén a' tartós aggodalomtól, ők tsak nevezetes emlékeztető környül állások között fakadnak sírásra és zokogásra.

A' Méltóságos Grófné Ő nagysága szíves részvételit feleségemmel egygyütt buzgó tisztelettel köszönjük, és leányaim tiszteletének

jelentése mellett ohajtott tudósításodat újra bizodalommal kérvén,
maradok

Debretzenben, Október 26án, 1811.

tisztelő hív barátod,
Kazinczy József Szent-Györgyi József. mk.

U. I. Egy jóakarómmal feleselünk, a' híres Képiró Stunder
Úr lakó helyin, én Kassát, ő pedig Lótsét állítván annak: melyi-
künknek van igazsága? mind ketten meg nyugszunk a' Te meg
határozásodon.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

2087.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Széphalom den 27. Oct. 1811.

Liebenswürdigste Comtesse,
theureste, geliebteste Freundin!

Sie haben Ihren unschätzbaren, Ihren reizenden Brief an
mich an meinem Namenstage geschrieben. Ich erhielt ihn gestern
Abends. Dafür schreibe ich Ihnen diese Antwort an meinem Geburts-
tage, an welchem ich aus meinem 52sten Jahr in mein drey und
fünfzigstes überschreite. Liebe gute Lolotte, Sie sehen, wie sehr
alt ich bin. Aber wenn ich gleich eben so viele Jahrzehende über-
lebt hätte, so ist doch ein Brief, wie derjenige, den ich von Ihnen
erhalte, im Stande, mich jung zu machen. Warum, o warum leben
Sie so entfernt von dem Winkel der Erde, welchen das Schicksal
mich bewohnen lässt! Wären Sie näher zu mir, der Umgang der
Tochter der angebethenen Süsie würde mich auf meine Jahre ver-
gessen machen können. Ihr Brief und das theure Blatt, welches
Ihre göttliche Mutter Ihrem Schreiben beyzulegen die Güte gehabt
hat, haben meine Phantasie entflammt, und ich fühlte mich wieder
26 Jahre alt, wie ich diess im Jahre 1785, da das kleine Blatt
geschrieben war, gewesen bin. Es war die schönste Epoche meines
Lebens: der Traum, der schöne Traum meiner Jugend flog unge-
nossen und nur in dem zauberischen Genuss der Phantasie vorüber,
dafür aber ist diese Epoche ewig der Gegenstand meiner süssesten
Erinnerungen. Der Himmel gab mir in den Tagen meiner solide

Freuden; Freuden des glücklichsten Gatten, eines sich glücklich fühlenden Vaters und einer Ruhe und Unabhaengigkeit, wie sie wenigen zu Theil werden, und ich fühle mich allen andern Empfindungen und Wünschen abgestorben. Die Erinnerung von meiner Jugend inn und um das Jahr 1785 aber bleibt ewig wonnevoll, und bezaubert mir meine reelle Glückseligkeiten.

Den 28sten October.

Gestern stöhrte mich in diesem Brief ein Gast, und heute war ich Brautvater, so wie Sophie Brautmutter bey einem russischen Clericus, der die Tochter eines Orosz Pap in meiner Nachbarschaft heurathete. Wir kamen spät abends nach Haus: aber da der Brief morgen auf die Post muss, weil er übermorgen abgeschickt wird, so setze ich mich fast um Mitternacht hin zu meinem Schreibtische, und will mich noch mit Ihnen, theureste Comtesse unterhalten. Lassen Sie mich Ihnen und und der Gräfin Ihrer verehrten Mutter erzählen, dass meine Eugenie und mein Emil (der mit war, weil ihn Sophie selbst stillt) viel Eroberungen gemacht haben. Man bewundert den 4 Monath und 10 Tag alten Emil, dass er so stark und fett, und (wie man fand) so reizend an der Physionomie ist; er hatte eine scharlachrothe Mütze und eine Weste von eben der Farbe an -- die Gräfin Ihre Mutter wird wissen, warum Emil die rothe Mütze trägt, wie wir um das Jahr 1785 -- und Denesi fand man wegen Physionomie und ihren gentilessen lieblich, noch mehr aber dass sie dort die kleinen Verse, die ich wegen Döbrentei hersetze, sehr hübsch und ohne mauvaise honte und Schüchternheit recitirte:

Két almája volt Denkának,

Egy sem volt a' kis Lyulyának.*

Denka mond: Ne nekem is,

Marad egy meg nekem is.

Lyulya örült az almának;

Megköszönte azt Denkának. —

«Nem kell annak köszönet,

«A' ki jól örömmel tett.» —

* So nennt sie ihre Stubenmädchen von 13 Jahren. Kazinczy F. jegyzete.

A' jó gyermek az atyjának,

A' *kedves kis* Mamájának *

Mindég szavát fogadja.

Papám 's kedves Mamám ezért

Mind azt a' mit kért és nem kért,

Dencsijének megadja.

Thalie Dencsit mindég bántja,

A' kis üstökét megrántja.

De Dencsi azt neveti,

Mert ő Thaliét szereti.

Die letzte Strophe ist ihr wohl als Lecher in den Mund gegeben, denn sie weint oft, wenn die starke, 2 jährige Thalie ihr in die Haare fällt, oder sie schlägt.

Vergeben Sie dieses hors d'oeuvre, liebe schöne Lolotte, einem seine Kinder liebenden Vater. —

Ihre piété filiale, theureste Freundin, hat mich in ihrem Brief äusserst gerührt. Es ist ein heiliges Gefühl, das Sie für Ihren verstorbenen guten Vater haben. Lassen Sie es nie in Ihrem Herzen ersterben. Es ist so traurig, wenn man sieht, dass gemeine Menschen die einst geliebten, wenn sie todt sind, für nicht existirend denken, und wieder so schön, wenn man sieht dass die Geliebten in dem Herzen ihrer Zurückgelassenen fortleben. Und ausser der Frömmigkeit dieses Gefühls sollten wir es auch darum ewig zubewahren trachten, weil es uns — ganz nach der Art wie jedes andre religiöse Gefühl — veredelt. Je weniger ein Gefühl den Empfindungen eines Thieres gleicht: desto heiliger, veredelnder, schöner ist es; und wer sollte bey der Wahl zwischen jenen und diesen jene diesen vorziehen? — Ich fange seit 8 Tagen an fühlbar zu genesen; (der Vice Esperes sagte mir heute, dass als ich den 23st. Sept. in der Comitats Congregation in Ujhely erschien, er und die, welche um ihn sassen, sagten: No ez soha sem lát több Gyülest.) aber ich bin noch sehr schwach, und das Schreiben ist mir untersagt. Lassen Sie mich also abrechnen. Meinen heiligsten Handkuss an Ihre angebethete Mutter; ich umarme Sie,

* So nennt sie Mutter u. Vater schmeichelnd. — Kazinczy F. jegyzete.

liebe Lolotte, und unsern Lajos, und unsern Döbrentei, und beharre
mit aller Achtung und wahrer Freundschaft

Ihr gehorsamster Diener

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

2088.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 27. Oct. 1811.

Theurester Freund!

Ich trete heute aus meinem 52ten Jahr in mein 53-tes. Dieser Tag ist ein Fest für mich. Ich will mich mit Blumen kränzen und mich den Ergiessungen des Herzens so überlassen, als wenn Bachus meine Zunge gelöst hätte. Sie und unser Freund Kis müssen dem Berauschten sein Geschwätz freundschaftlich zu Gute halten.

Juvenal, der Menschen und Ehehasser, ruft aus: Quis deditus autem Usque adeo est, ut non illam, quam laudibus effert, Horreat, inque diem septenis oderit horis! Ich begreife wohl, warum Juvenal in den schlimmen Zeiten, in die sein Leben fiel, so ein Weiberfeind gewesen ist, begreife auch warum einer meiner Bekannten seine Rippe, die er in diem septenis horis hasst, immer erhebt, und weiss dass guter Ton fodert, von seinem Weibe ebenso wenig, wie von sich selbst zu sprechen. Doch sehe jeder was ihm gut lasst; ich glaube, sie beide werden mir danken, dass ich von der Regel abgehe, und Sie beide zum Zeugen meines häusslichen Glücks mache. Ich wünsche nur, dass mich ein guter Genius bey der Erzählung leiten möge, damit sie so interessant ausfalle, als sie wirklich ist.

Den 22. October erhielt ich auf meiner Lese (die so schrecklich ausfiel, dass mir der Weingarten, welcher einst schon 43 Fass und 65 Butten trockene Beeren gab, jetzt nichts als 51½ Fass schenkte) ein Zettel von meinem Weibe, in welchem sie mich wissen lässt, sie habe für Eugenie eine kleine Mamsell von 13 Jahren, die ungrisch, deutsch, slowakisch und französisch spricht und Klavier schlägt, aufgenommen ohne sie noch gesehen zu haben; jetzt sage sie mir nichts mehr, aber sie hoffe, ich werde mit ihr sehr zufried-

den seyn. — mit *ihr*, das ist mit Sophie. Freylich schien es mir gewagt eine ungesehene Person aufzunehmen; aber ich war gewiss, dass sie nichts Unbesonnenes gethan haben kann, und dachte also daran nicht mehr. Als ich ankam, erzählte sie mir was folgt. Ich bitte um ihre Geduld, wenn mich meine Freude breit im Erzählen machen sollte.

Eine Unbekannte, in Trauerschwartz gekleidet, ohne Putz, aber doch nett und in Schuh und Strümpfen, kam meinen Hügel hinauf, und fragte in ungrischer Sprache das Weib meiner Bedienten — (dieser war zu Festungsarbeiten in Munkács condemnirt als ich da litt; ein erprobter, ehrlicher, mir sehr attachirter Kerl) — wer hier wohne. Diese antwortete ihr deutsch, und sagte, ich sey nicht zu Hause. Nun bat die Unbekannte sie zu meinem Weibe zu führen, das die Franzin auch that. Sophie ging durch das Vorhaus, als sie die Franzin und hinter ihr 3 Schritte die Unbekannte erblickte, und fragte sie, wer das sey, die sie führt. Aus gaucheté blieb Franzin stumm, und die Unbekannte trat eben auf. Sophie erleichterte ihr den Vortrag: Az Asszony bizonyosan az Uramat keresi, mint-hogy nekem nincs szerencsém ismerni az Asszonyt; ő a' szüreten van. — Nem, Nagyságos Asszony, sagte diese, und statt zu sprechen, reichte sie ihr ein Papier über. Sophie merkte, dass das eine pauvre honteuse seyn müsse, nahm sie ins Zimmer, und las die Schrift, nachdem das sie ihr ein Frühstück anrug, worauf das arme Weib deutsch sagte: Ach Gräfin, die Zeiten sind nicht mehr, wo ich ein Frühstück zu nehmen gewohnt war. Sie begreifen, meine Freunde, dass Sophie während dem Lesen so bewegt war, dass sie weder den Namen der Unbekannten, noch den Namen des Ortes wo sie her ist, sich merken konnte; eine *andere* würde das noch einmal gelesen haben, aber Sophie muss man persönlich kennen um zu verstehen, welch ein etrange, mir selbst auch im 7-ten Jahr meiner Ehe noch unerklärbarer Zug in ihr das ist, dass sie *wie ein Kind* unüberlegt seyn kann. Doch wohl mir! Dieses unüberlegte Wesen ist wahre Kindlichkeit ihres göttlichen Herzens. Die Unbekannte sprach nun. Sie wäre Predigerin gewesen, ihr Gemahl sey in einer Wassersucht 3 ganze Jahre krank gelegen, nun sey sie Wittwe, sey Mutter von 11 Kindern, von denen 7 leben. Eine Tochter sey von Gicht so verstellt, dass ihr das Aug' aus dem Kopfe herausgedrengt ist, und sie weder Hände noch Füße gebrauchen kann. Der Nachfolger ihres Mannes, ein sehr edler Mensch,

verköste die Unglückliche von seinem Tisch und sie sey in dem Spital des Orts; ein kleiner etwa 3 jähriger Knabe habe von der Geburt an den schrecklichsten Bruch, den man denken mag, diesen könne sie nicht andern überlassen. Ihre Söhne seyen ich weiss nicht wo in einem Alumnium und als Bediente von studirenden jungen Herren versorgt, die Töchter auch aufgenommen; eine habe sie nur, 13 Jahre alt, die sey ich weiss nicht wo, unter der Leitung einer Gouvernante, in Sprachen, Musik etz. etz. gebildet, könne Frauenzimmerarbeiten; die Spitzen, die sie eben an ihrer Haube hatte, seyen von ihr; dieses Kind liege ihr sehr am Herzen, denn sie sey Dürftigkeit nicht gewohnt, ertrage zwar ihre jetzige Armuth gelassen, ja, dringe in die Mutter, wenn ein Bettler kommt, ihn ja nicht leer ausgehen zu lassen; sie wolle lieber hungern. Sie (die Erzählende) gehe jetzt mit dem Zeugnisse ihrer Superiorität herum, um ein Almosen zu sammeln; aber sie erhalte wenig, weil die Zeiten hart sind etz. etz. — Sophie tröstete sie, und in dem Strom ihrer Störungen sagte sie nichts, als: wegen ihrer kleinen Tochter seyen sie ohne Sorgen; die ist gut aufgehoben. Aber was soll mit Ihnen und ihrem unglücklichen Sohne geschehen? — «Ich will alle meine Habseligkeiten verkaufen, mich in ein Baurenhaus [!]»¹ Nicht so; sprach Sophie; diese müssen Sie behalten; sie werden Ihnen und Ihren Kindern wohl thun, jetzt würden Sie sie um ein Spottgeld hingeben müssen. Mein Mann ist nicht zu Haus, ich muss zuerst mit ihm sprechen; doch ich kenne ihn; — kommen Sie ohne weiters zu mir mit dem Knaben; Sie sollen Haus und Kost mit mir gemein haben ohne alle Verbindlichkeit; und Ihre Tochter soll die Schwester meiner Tochter werden. — Dem armen Weibe fing das Kinn an tieberhaft zu zittern — (und als Sophie mir das erzählte, schluchzte ich selbst vor Rührung und Freude, dieses gute Weib mein nennen zu können) — sie sprang auf, wollte gehn, wünschte sich Flügel, und versprach den 4. November mit den Marktsleuten die von Csetnek nach Ujhely kommen, zu erscheinen. — Sophie hat auch *die* Bizarre, dass sie ewig ohne Geld ist, und mich zu ihrem [!] Cassirer macht. Wir greifen beide in den Beutel ohne uns je Rechenschaft zu geben, wozu der eine oder der andere Geld herausnimmt, und bey uns wird kein Diarium expensarum gehalten. In ähnlichen Gelegenheiten also kann sie, bin ich

¹ Az eredetiben is így van kipontozva.

abwesend, nichts, als von ihrem Stubnmädchen oder von dem Arendator des Wirthshauses Geld zu leihen. Dies geschah auch jetzt, und unsere neue Freundin ging. Meine Schwiegermutter ist seit 8 Tagen hier, weil Thalia eben jetzt abgespannt wird. Sie ist eine Deutsche (Rogendorff), spricht aber doch schon ungrisch, und verstand also fast alles, was zwischen der Unbekannten und Sophie abgehandelt ward. Sophie und ihre Mutter konnten mir nur sagen, die Unbekannte heisse Judith und ihr Mann so etwas wie Kocs und entweder *in* oder *um* Csetnek. Ich errieth, dass *Kocs* Kocsi seyn müsse; doch weiss ich noch nichts gewisses.

O Freunde, warum gab Festetics's Reichthum nicht ein guter Gott meinem Weibe und mir! wie würde so des Elends viel weniger werden. — Und jetzt ihr Bild, damit ihr sie kennt.

Die Höhe ihres Wuchses ist ganz wie mein Wuchs. Sie ist sehr schlank, und ohne aller Affectation so grad, dass ich nie so etwas gesehen habe. Die Physionomie bizarre; eine ziemlich stümpfe Nase, die Haut nicht genug fein, und hie und da Blattermaasen, das Haar schwarz. Man möchte glauben, das so beschriebene Gesicht könne unmöglich gefallen, und doch war sie als Mädchen die erste Rose von Kaschau. Schönerer Arme, weissere, feinere Hände, schöner geschnittene Finger, einen schöner gebildeten Busen, und schönere Füsse hat man kaum gesehen. Sie trinkt das dritte Kind, und der Busen ist noch immer sehr schön gewölbt. Es giebt wenig Mädchen, die die Kunst hätten, sich kleiden zu wissen. An ihr sieht man nie Schmuck und Putz. Aber alles steht ihr wie angegossen. Auch hat sie gleich nach unserer Heurath all ihr precioses mir übergeben, um damit meine Schulden zu zahlen. — Ihre erste Sprache war ungrisch; dann lernte sie von Mutter und Vater auch deutsch. Die Mutter hat zwey leibliche Schwestern unter den Salesianerinnen in Wien; diesen zu gefallen, gab man sie im 8ten Jahr dorthin; als sie im 16ten herauskam, wusste sie nichts als Französisch, und etwas deutsch. Nun spricht sie auch ungrisch und schlowakisch. — Ihre wissenschaftliche Cultur bey den Nonnen war schrecklich; die Nonnen konnten mit dem bizarren Kind nichts anfangen, liessen sie sich vernachlässigen, und weil ihre Religionslehre ihr in den Kopf gar nicht wollte, so prophezeyten sie ihr, sie würde je einem hérétique zu Theil, was auch wirklich erfolgt is. Aber der

— Polytatása hiányzik. —

[Fredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2089.

Virág Benedek — Kazinczynak.

[H. és k. n. 1811.]

Hogy el ne felejtsem 1) Küld el azt a' Grammatikát is, melyet neked Dudásy adott. Én gondot fogok viselni reá, és bizonyosan vissza adom annak üdejében. 2) Én Gesznerben olvastam Inklét etc. etc. Ez a' történet engemet igen felborzasztott. Érzettem magamban, hogy nem volnék elegendő annak leírására. Szeretlek, hogy Gesznered több darabjai között helyet nem adtál neki. — Egy valaki komikus darabot tsinált belőle. Talán olvastad már. Nekem nem tetszhetik. — Ezerszer többre becsülöm Lanaszszát. És még sem hagyhatom helybe, hogy Lanaszszá fellép a' tűz rakásra, és hogy arról kapja le ötét Montalbán. Nem tetszhetik ez nekem! Érzem Horatiussal egygyütt, mely nehéz dolog legyen jó drámát készíteni. Meg lehet, hogy hibázok. 3) Viszsa nyertem Bétsből Képeimet: a' melyet Stunder festett; a' melyet Kininger delineált, a' melybe Czetter fogott. Ennek előre lefizettetem 30 ftot, oda van! Oda neki! Te azonban, kedves barátom! birni fogod bizonyára, Virágot Virágtól. Erről mászszor bővebben: — 4) Abban a' mit Gesznerbe *Amorhoz* írtál, nem értem jól ime verset: «A' *fűk harasztjait*» talán: a' szép vagy valamit illyest, — a' harasztokat etc. etc. — 5) Kérlek, és barátságosan intelek is, hogy fordítgasd le Oszsziánt. Hadd olvassa a' magyar is ezt az érzékeny poétát! látod mi lett a' sok ígéretekből tizenöt esztendő múlva! — az enyémben van: «du goldharigter **Sohn der Luft!**» der West hat seine Thore geöfnet; dort ist das Bett deiner Ruhe. Die Wellen versammeln sich, deine Schönheit zu betrachten etc. etc. de szépen zeng a tiéd is: «Megfutottad-e kék útatad, arany üstökű lánya az Égnek? Kapuit már nyittya az Estvély.» Nem lenne-e érezhetőbb, ha tennéd: «Az Estvély megnyitotta kapuit; nyugodalmad helye készen vár:» — de Te! — engedj nagy lelkednek egész szabadságot, — és énekelly! Te énekelly, mondom, és szivreható soraiddal éleszd barátodnak tüztét.

6) Nem jut már eszembe, mit írtam volt a' Poétika *kiadásáról*. Meglehet, hogy üdövel még hozzá fogok. — Az öröm-énekeket a Budai Urak készítették (pag. 108.), rút hiba esúszott beléjük. Az Originálisban van: «Hogy szelíd mellyű Szüleménnyre, nem pedig: «Hogy *nemes* m. 's. a' t. — Imé Strófát:» Mert kemény markú kezeit, 's

harczias fegyverét 's a. t. — Almási Ő Excellenciája akkor **sokallotta**; s azért marada ki. (Nem akarják tudnillik némellyek, hogy a' Nemzetet megemlékeztessük a' maga erejére 's hatalmára.)

7) Te sokat értesz, 's értesz az enyimekből; de kérek, másnak semmit ne . . . Sok, igen sok még a *servile ingenium*!

8. Nincs-e Pesten vagy Budán olyan embered, a' kivel én is beszélhetnék néha; vagy másutt is. Nehezen esett nekem távullétedben, hogy nem tudnám *hiveidet* . . . Szeretném olvasni már tett utazásod a szigetből *usque ad finem rei*, 's szóval az egész bújdosás történetét.

Íme, Léliust, és ha tetszik, öleld meg benne Virágot, a' ki tehetsége szerint igyekszik örömére lenni Kazinczynak: Érezd: longoque defessum exilio latus deponere sub lauru mea. Te halhatatlanság gyermeke! —

Ezeket irogatván, gondolám jó volna talán még in e' kis darabot is kiadni: **M. T. C. Cato Maior.** 's a. t. és hamarjában így kezdtem:

Oh Titus énnékem, ha segéllek rajtad emésztő

Bú¹ melly most szivedre szegezve

Nyilait, és öldös; mi jutalmam leszen: — etc. etc.

de ezt másképp — Mit gondolsz? jó lesz-e így, Öregebb Káto; vagy Az öregebbik Káto; vagy Űdősebb Kátó, 's a. t. —

Ird meg. Azután gondolly ki, 's delineálly egy képet elejbe. Mert aligha erre a' dologra nem fordítottam a következő hónapokat.

Augusztus ötödikén jött leveledre azért nem válaszoltam, mivel *Lelius* már akkor munkába volt, és reménytettem, hogy vásárig elkészül. Semmi sem lett belőle. Most küldhetek tehát mind választ mind könyvet. — Most Octoberben! — Nehezen esik, hidd-el, hogy eddig várakoztattalak. Ne vedd rossz néven; valamint azt se, hogy ez a levél nem abban a színben jelenik meg előtted, a mellyben kellene. Élly boldogul tisztelt barátom!

A' Tiéd

V. mk.

Mind ezekkel mennél előbb röpüllyön hozzád a' Haza-angyala!

[Fredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

¹ A kipontozott helyek olvashatatlanok a különben is kitörölt sorokban.

2090.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Báza, 1-o. Nov. 1811.

Kedves Barátom!

Két héttől fogva gyakran jártattam Kolosvárra, 's mindenkor nézettem a' Postát, de Sept. 12én 's Octób. 9én költ leveleid csak tegnap előtt jöttek kezemhez. Ennek tulajdonítsd ha későtskén veszed ezen válaszomat. — A' Feleségemnek 18dik napra menő súlyos betegsége meg szomorította napjaimat 's ilyen állapotomban balzsam gyanánt szolgáltak volna barátságos leveleid, ha azt nem olvastam volna belőllek, hogy Teis beteg vagy. Így e' szerént két felől vett ostromba az irigy Sórs: de meg nem szüntem reménleni, hogy a' jótévő Gondviselés el tördeli az ő nyilait, 's mind Kedves Társamnak, mind nagy érdemű Barátomnak egészsége helyre áll. Kérlek, ne késsél ezen igen édes reménységetem részedről bételésre juttatni. Engedgy Orvosod javallásának: mély elmélkedéssel ne fáraszd elmédet, fordítsd inkább a' gyönyörködtető Poesisra — erre se úgy, hogy magad szerezz valamit, hanem azokat olvasván a' miket mások szerzettek. Így táplálni fogod nemesebb feledetis, a' nélkül hogy Organumidat el fáraszd. — Ha nyavalyád az arany érnek megrekedéséből származik, annak leg bizonyosabb és leg gyökeresebb gyógyító szereai a' mű Savanyó Vizeink. Én magam is el megyek a' jövő nyáron valamelyikre: tselekedd hogy együtt lehessünk! —

Gróf Wass Sámuelnérol tudakozódól. E' most *Nagy Almáson* mulat; nemis könnyen fog onnan ki mozdulni, minthogy a' Grófja beteges. Ha ki mozdul, Kolosvárra megyen, mert a' telet rendszerént ott szokta töltetni. Ha tehát írni vagy küldeni akarsz valamit a' Grófnénak, utasítsd egyenesen Kolosvárra 's ird reá, hogy a' *Posta Mester küldgye a' Grófné házához*, mert Háza vagyon a' Városban.

Tudósításidat szívesen köszönöm. Úgy látom ezekbőlis, hogy Magyar Ország keményen tartja magát: de vallyon így tartyaé mind végig 's nem lágyulé meg? — Mikor lehetett nagyobb Nemesi energiát látni mint 91ben? 'S hová estünk mégis? — Hogy az ott lévő Katonáságtól az *eröss lelkű* ember meg nem rémül, az igaz; de hány *eröss lélek* van egy akkora Gyülekezetben, 's nem az erőfienek száma dől [!] é el mindent? — Azt szeretném látni, hogy mi van

a' Kárpit megett? mert olyas lehet a' mi az erőtlenekeket is fel élesztí. -- A' Zitsi Károly patriotismussán nem tsudálkozom. Én erről az emberről akkoris jó magyarázattal ítéltem, mikor mindenek ellene beszéllettek. Személyében nem ismerem, de életének nevezetesebb datumait öszve gondolva Nagy férfit képzelek benne; olyant a' ki a' magáról való jó vélekedéstis, a' maga jó-nevétis kész fel áldozni, tsak segélthessen a' Nemzetén. Lehet hogy tsalalkozom: de én *ezt tartom*, 's a' következőzés mutattya-ki mennyire pillanthattam bé a' rejtékbe. - A' mi a' P' — — t¹ illeti, sok és nagy ditséreteket hallottam felőlle, láttam némely maga ki öntéseit az Oratióiban, -- de mindezek mellettis rólla való vélekedésemet függőben tartván, némi nemű *szemfényvesztésről* való képzelődésemet soha sem tudtam a' fejemből ki verni. Mikéntis képzelhettem volna, hogy ő a' Maga *Házi* interesséjét inkább ne szívelje *Hivatali* interesséjénél? Akár ki mint tart, én ha valakinek Controlórt tennék, nem tenném az Ötsjét. Előttem a' Tü *vak* bizalmotok (meg engedj hogy az igazat tisztéségesebb epithetummal nem tudtam ki tenni) eleitől fogva *gyarlóságnak* 's *könnyen hívésnek* tetszett.

Nállunk rosz hírek futkostak a' Tü Diaetatókról. Hogy Desőfit ötöd magával Munkátsra vitték; -- hogy a' több Követeknek nagy része el oszlott, -- hogy az Udvar az Insurgendi-Obligationak Redemptiojára is reá vette a' meg ijedkezett SSkat, -- 's a' t. Se nem akartam hirtelen el hinni ezeket, se lehetetlennek nem tartottam. A' mi eddig meg nem történt, meg történhetik ezentúl. -- Én inkább félek mint reménlek, Nemzetem ügyére nézve. Reménységem tsak ennyiből áll, hogy: *non si male nunc et olim — sic erit.*

Az Articuli Projectum jó, de ha rajtam állott volna, én mégis más képpen készítettem volna. Mikor egy Fejedelemmel valamiről le mondat a' Nemzet, nyilván belé kell tenni, hogy a' *lemondás előtt sem volt hozzá jussa*. A' több Európai Fejedelmek példája semmi *just* nem ad a' mienknek. Jussok azoknak sints papirossat reá-tójni pénz helyett a' Népekre. — Azomban akármit ír az Ország erről a' pénzről, a' még nem elég. Azt kell meg újjítani, hogy *Megtámoló Hadat ne indithasson a' Magyar Király, leg alább az Ország legfőbb Férfiainak egyetértése nélkül*; mert ha ezt meg nem kötik, semmit sem tselekedtek. — Ezt a' Törvényt meg lehetne újjítani, mert a' Szomszédaink nem volnának ellene. Ha a' finantiarol számoltatni

¹ Palatinust.

kivánnák a' Szabad Nemzetek a' Ministereket, miért ne az emberi vérről? Minden Felségjussainak térdet hajtok, de azt a' jussát a' Fejedelemnek, hogy *egyszeriben annyi ezereknek halálára 's annyi Tartományoknak elpusztulására a' kotzkát egyedül el sújthassa*. — az én elmém fel nem tudgya érni. Azomban ezen Igazittásnakis alkalmatosabb ideje lett volna ennekelőtte mint most. A' népek meg sértődött jussait és szabadságait tsak akkor lehet bátorságosan helyre állítani, mikor a' Fejedelmek reá vannak szorúlva a' Népekre. — A' mely Nemzet az ilyen pertzentést el mulasztja, századokig váltakozhatik.

Azok a' kedvező kifejezések, melyeket reám tékozolsz, tsak szived jóságát bizonyították, mely a' kitsi jót nagyban veszi 's ottis érdemet tulajdonít a' hól nints. Az én levelemből egyebet nem tanulhattál, hanem hogy betsüllek és szeretlek és hogy Hazámhoz nem vagyok érzéketlen. Egyéberánt megse ütközzél benne, ha némelykor visszás és zavaros gondolatokat találsz leveleimben, mert minden tartózkodás nélkül írom, úgy a' mint eszembe tódúlnak, gondolatimat, érzésimet. —

Ideje volna, hogy már valaha, régi vágyakodásom szerint, színről színre lássalak, 's ne tsak lelkedet tapogassam munkáidban 's leveleidben, hanem Személyedetis ölelhessem. A' telet Tihón szándékozom tölteni. Hogy oda fáradgy, nem kívánhatom, — de nekem is meszsze van (Házi állapotomat fel véve) Széphalom. Válasszunk egy Központot, vegyünk időt és találkozzunk. Szomjuhozom öleléseidet! és ha reménységem szerint egészséged helyre-áll: ezen gyakran újjulandó szomjomnak enyhülését reménlem. Addigis pedig leveledet, egészségedről tudósításodat kéri, várja

igaz barátod

Cserei Miklós mpr.

P. S. Tsak Kolosvárra felelj. Én most történetyszerént mulatok annyit ezen Jóságotskámban. A' szüret ide tsalt, 's a' Feleségem betegsége ide szegzett. Ideis el jó leveled a' Kolosvári Postáról.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2091.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Nov. 6d. 1811.

Kedves édes barátom!

Meg lévén szabadúlva betegségeimtől, elmellőzöm kérdéseidet, melyeket előmbe utolsó barátságos leveled tenni méltóztatott, mert azokra felelni nem tudnék; 's egyedül a' Stunder eránt tudakozódó pontot veszem válaszom' tárgyául, mint a' hogyan a' Szerelmes ered véget érni nem tudó fecsegéseinek, midőn a' beszéd komoly tárgyai között lyánykája talál előfordúlni; mert a' mesterség — (e' szó alatt *κατ'εξοχην* a' Festés és Faragás érttetetik) — engemet minden pillanatban tűzbe hozhat.

Stunder Besztercze-Bányára vette lakását előttem tudva nem lévő okokból. Feltévéen hogy e' kérdést Prof. Sárvári Úr téteti, 's a' feleletnek talán hasznát venni szándékozik, elmondom Stunder felől mind azt a' mit felőle mondani tudok.

1791. én öt holnapot tölték Bécsben. Egyike azoknak a' barátimnak, kik barátim voltak a' nélkül hogy ismertem 's tőlök ismer tettem, megsejtvén, hogy én minden időmet az olly helyek látogatá sára fordítom, a' hol képet 's faragást lehet látni, megszóllítta hogy Stunder is látogatnám-meg. Más nap felléptem nála. Eggy magam forma növésű, igen édes tónusú Koppenhági Dán szeretettel fogada, látatta velem darabjait, 's a' legnemesebb bízodalommal megszólí tott, hogy engedném magamat festetni, de úgy hogy a' képnek nagy ságát etc. meg ne határozzam, hanem mindent az ő tetszésére bíz zak. Az én szándékom, úgymond, az hogy Magyar Országra menjek, 's szeretném ha valamelly munkám nevet csinálna nekem ott, minek előtte megjelennék. Tapasztalni fogod, monda, hogy nem pénzért hanem barátságból foglak festeni. Reá állék.

A' mint más nap néki ülni hozzá mentem, eggy olly nagyságú vászon vára mint eggy ajtó. A' becsület nem engedte hogy ellen kezsem, pedig nagy kedvem vala reá, azt hivén, hogy a' munka ára 500 f. is lesz. A' fő délig kész vala. Én valék a' kép, a' színek lángoltak, gyönyörű munka, de a' fej verschoben, mert az idealisálást Stunder nem fogta-fel tiszta conceptussal, 's nem értette mit tézen az aestheticában az a' törvény, hogy nem *κατα φυσιν* hanem *εις το χρεισσον* kell festeni. Midőn coloritjának gyújtottam tömjént, meg-

fordítá a' képet, hogy az áll legyen felfelé, 's lefelé a' homlok, 's úgy hagyta nézni a' színek' nüanszait. Ezt a' fortélyt tőle tanultaam. Nehány napok múlva hozzám izent, hogy kóferemet minden velem való magyar ruháimmal küldjem hozzá, hogy asszortirozhassa őket, 's más napra magához rendelt, ebédre is híván, hogy estig dolgozhasson. Egy fákkal beültetett tájékon egy felfordult Jóniai Capitelre ültetett a' képen, zöld mentében, arannyal és nérczel, fejér lajbliban, bőr nadrágban 's a' Capitelén egy violaszínű posztózatot (Draperie) vetett-el — mert bőr nadrág az egész musculaturát látni engedi, 's a' zöld mente a' köpenyeg színéhez jobban illik mint a' kék. — 90 főt veve tőlem érte. — Feledém jelteni hogy a' Bécsi Protestáns Consistorium Secretariususa, Herr *Fridrich*, velünk ebédele, 's a' poszpásznál elővéve a' Messziást, 's hatalmasan declamáta, 's eléggé csudálni nem tudta, hogy én Magyar a' könyvben annyira járatos vagyok, hogy még némelly helyeket neki említeni sőt néhol recitálni is tudtam. A' két Német csudálta, micsoda Barbarus ez, 's Stunder még inkább vágya Pestet látni. — A' kép egy darabig (míg tökéletesen kiszáradt) Stundernél függött, 's Teschedik, Szarvasról, két hétig a' képpel egy szobában lakott. 1793. én Szarvasra menvén, farkas bundában léptem Teschedikhez, 's ő engem Kazinczynak szöllita a' nélkül hogy magamat neki megnevezném; 's a' *képről* ismért reám.

Én neki Pesten helyeket szerzettem, az az olly személyeket, a' kik magokat festessék. Írtam Orczynak, Rádaynak, 's lementem Pestre, özvebeszélvén levélben Stunderrel, hogy ő mikor ér oda. Útam hasztalan volt, mert Stunder hideglelést kap Bécsben. Később jött oda. Felkereste Rádayt, a' Coronae Custost. Elrettent midőn azt egy Prókátorral lelte, kinek R. épen a' maga Genealogiájának arborját magyarázta. Itt úgy mond, nagy aristocratismus uralkodhatik: pedig a' Künstler iszonyodik az ollyantól. R. mondta, hogy vette ajánlásomat, 's kérte, mennyiért fest egy mellyképet kezek nélkül. «Talán 12 arany.» Úgy az Úr munkát Pesten nem kap; de én leszek az első, a' kit festeni fog. Ew. Exc. wenigstens habe ich die Freude, ein schönes Land gesehen zu haben. — Elkészültvén a' Ráday képe, egy hét alatt fél esztendőre való munkát kapott. Orczy László Abaúji Bander. Uniformban festette magát talpig de 2 $\frac{1}{2}$ lábnyi nagyságú vászonra. Minden jó, de a' fej ismét özvenyommasztva 's olly lélektelenül mintha Orczy álmatlanul töltött volna egy hetet. Stunder Pesten ezereket gyűjtte. Gonosz csillaga azt sugallá neki, hogy

oltártáblákat, academiai mythologiai darabokat dolgoztassanak vele, — melyhez valóban nem tudott. 1801. kiszabadulván Munkácsról, meghallám hogy már Kassán van. Két Római vidéket feste Gróf Csáky Emanuelnek réztábla után. A' hely valami tó Róma mellett, 's holdfény ád neki világot. Stunder a' képet zöldsárga színben festette, úgy hogy attól eliszonyodtam. Szóllottam; nem használt. A' tudatlanok szépnek lették. Sok pénzt gyűjtván, elvett egy Lőcsei vén gazdag leányt. 1803. oltá nem tudok fölöle egyebet, mint azt hogy Neosoliumban (Zólyom Várm.) lakik.

Színlése (Färbungja) excellens: de részszerént mivel mindég portraitet festeni megúnta, részszerént lomhaságból, mivel az arc' detailjaira figyelmezni restellett, eggyetlen egy fejet sem láttam kezeiből, mely crayonnal rajzolva jónak találtathatott volna. Gen. B. Vay a' francia kék bársony ruhában Debreczenben 's Kállóban Szabolesi Uniformban, 's Péchy Imre bátyám Álmosdon caricatúrok. A' Generálisné képére jól nem emlékezem. (Vissza vonom szavamat: Uza Pált excellentissime találta.)

Most Pesten egy Neygass nevű Festő van. Nagy Művésznek tartatik mert drága, 's csillogó ruhákat fest. B. Prónay Simonné ezidén küldé nekem 2 portraijtát, hogy válasszak 's az eggyiket küldjem vissza. Eggy lineába teszem Stunderrel, de úgy hogy Neygass még is többet ér, mert jobban talál: Stunder jól színel, Neygass feketésbe csap 's a' piros nála szederjes. Osztán az anyagi lelkű, szép, jó és minden Gratziákat még arczán is viselő Hirgeist Nini (Prónay Simonné) vénebb, hűsőbb. Találva van, de ez nem a' zartes schönes Weib, hanem eine korpulente Hetäre, fast frech auf Eroberungen ausgehend. A' ki magát festetni akarja, menjen Bécsbe Fügerhez vagy Kreutzingerhez. Az én képem melyet Kreutzinger 1808 festett (1 $\frac{1}{2}$ láb magasságú a' vászon, 's fejem a' csecsbimbóig fért a' vászonra — barátságából csak 100 flot vett érte) oly miv, hogy még az is gyönyörűséget lelhet nézésében, a' kit én éppen nem interesszállok. Csak az kár, hogy szenvedőt és nem mást mint szenvedőt, még pedig asszonyi nyavalygásokkal szenvedőt festett — pedig tanúk társaim, hogy én úgy nem szenvedtem. Midőn Csúry Ferencz Bécsben meglátta a' képet, így kiálta-fel: Wer wird in diesem Bilde den Dichter finden? 's eggy jelenvaló Festő ezt mondta rá: Trotz dem ist das so gemahlt, dass, wenn Kreutzinger sterben wird, so wird das Bild für das Belvedere sehr gerne aufgekauft werden. — — Eggy herczegi születésű francia Poeta és Festő, Boufflers, azt mondja,

hogy a' portrétet nem elvégezni hanem kezdeni kell jól. Ez más szókkal ezt teszi: Csak rajzolja legyen igazán, ha a' colorírozásban hiba esik is, azt a' Mivész szeme elérte és tudja úgy nézni hogy ne lássa. Én azt javasolnám, hogy a' ki magát vagy barátját festeti, a' képet először papirosra rajzoltassa úgy mintha crayonírozva akarná azt bírni, 's akkor festesse olajban, ha látja, hogy a' papirosra tett kép hibátlan. De hol kapunk Festőt, a' kinek kevélysége meg ne sértettség, ha neki illy kérdést teszünk elebe? —

Én számos portraiteket bírok, de egyet sem jobbat mint a' feleségemét. Gyenge leány vala mikor azt festették. És még is benne lelem a' képen ötlet még most is. Pedig a' Festő nem hízelkedett, 's nincs titkos okom benne fellelni akarni. Még a' lélek is el van találva. Kedvetlenség nélkül komoly (ernst ohne Laune) 's több mint csak nyugodalom. Ha az nem Sophie volna is, gyönyörködve nézném a' képet. Nyoszolyámmal áltaellen egy öt lábnyi magasságú almáriom felett függ az, mintegy két lábnyi magasságú vászonra festve; 's mivel az almáriom felett ütő óra, 2 alabastrom vasa vagy urna 's holmivel egyébbel foliant könyvek is fogtak helyt, a' kép felső széle az ajtó valójának felső szélével egy lineában az az 8 lábra áll a' deszkázattól, 's ez a' magasság, hogy reá fel felé kell nézni, talán tudtom nélkül is első indítóm volt, hogy a' képre egy Sonettet írjak. A' dolog így történt: Sophie Aprilban Kázmérba méne által betegesen fekvő anyjához. Én álmatlanul fekvém, 's szemem a' képet nézte. Egyszer két a' nap, 's elhülék midőn sugárai az ablak zsalujának nyílásain által a' képre lövődtek, melly gloriának neveztetik.

Imhol a' Sonett:

AZ Ő KÉPE,

magának távollétében.

Midőn a' Hajnal elveri álmomat — — —

[stb., mint az 1993. számú levélben.]

Pesti barátim, kiknek ezzel még más két Sonettet küldök, ezt elragadtatott örömmel olvasák, de az egyikre kikiálták a' halálos sententiát. Das Sonett spricht sich nicht aus, mondának. Az az, magyarázat nélkül *magából* nem lehet megérteni. — Más darabban helyes volna a' crisis, de nem az olyanban, melly nem az Olvasónak, hanem magának az Irónak látszik készülve lenni. Petrarcának sem

minden Sonettjét lehet érteni a' nélkül hogy életével [ne] legyen igen jól ismeretes az Olvasó. — Imhol az:

UJABB MEGLÁTÁSA

(tudnillik Hirgeist Nininek.)

a' Margit szigeten, 1800. Júl. 31d.

(midőn Munkácsra vitelteténk.)

Szompolygva tértem vissza. A' gyermeket
[stb., mint a 2001. számú levélben.]

Tavatyi baja tudomnak most is azon állapotban vagyon mint volt: de betegségem alatt, miért? azt én nem értem, egyszer általment a' punctúra a' jobb oldalról a' balra, kevés napok múlva ismét vissza menvén 's ott máig meg is maradván. Hátam mindég dagadt az arany értől, sérvésem pedig a' hidegleléstől. Egyéberánt derekasan kezdek gyógyúlni. Házam népe egészséges. — Kis Jánosnak megírtam fiad' halálát; ő bizonyosan szálni fog. Copertamat adassd-meg Nagy Gábor Úrnak. Éljj szerencsésen tisztelt csókölt Tiéiddel.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

2092.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordas 6a Nov. 1811.

Nagy Érdemű barátom!

Sajnálva hallám, hogy Somborinak az ágyból kellett válaszolnod, noha még nem találkoztam ő velle. Én, hogy jobbskán levék, egy Odához fogtam a' Bartsai árnyékához. Neked köszönöm, mert úgy nézem, mintha te vettél volna reá. Irhatom hogy e több munkába került; de Epistolád recensiójába látom: Ihr Dichter! hütet euch etc. Ugyanisak az ítéletet reád bizom. Tudom nem hagyod heljbe miért nem elidálok, vagy legalább miért kerültem el, hogy elidálnom ne kelljen; de úgy találtam, hogy az Alchaicumba nem olj szerentsésen esik az elisio mint a' Disticonba. A' Szeinei virágot belé loptam tőlled, hogy B. Nalátzinak egy Complimentet tsináljak, a' ki meg is érdemli — crös a francia és olasz nyelvekbe, a' mellett jó gustussa is van.

Nem rég tudtam meg Mélt. Zejk Miklós urtól, hogy egy nevezetes Asszonyunk van Erdélyben — Gróf Tholdiné — Illosvay leány, a' kiről nagy dicsőretekkel emlékeznek: el hiszem. Te személtjesen is esméred. Az őszi Debreczeni vásár alkalmatosságával küldött levelemet talán vetted eddig: nem veszhetett el, mert a' S. Pataki Collegium számára is küldöttem azon egy paquetba 3 darabot az itt Szebenbe ki jövő Provincial Blätterből. Ezután se felejtse el

tisztelő barátodat

Sípos Pál mpr.

Néhai Méltóságos Oberster
B a r t s a i Á b r a h á m
Árnyékához.

Olj nyájasan ki nöz le, 's ereszkedik
Parnaszsz' Hegyéről? Ki közelít felé
Sirodnak? Ah! ki kezdi mindjárt
Bartsai szóp neved' andalító

Lantýára venni? Jaj! be szerelmetes
Álom ketségtot! Ne! haj fürtyein
Miként ragyognak nap sugári,
'S íve rezeg, megeresztve vállán!

Érintse gyengén hurjait: a' mezők
Eltsendesednek: fenn akad a' vizek
Esése; hegy völgy ballgatóznak;
Erdei fák 's ligetek fülelnek.

Képzés e? vagy már hallom is énekét
A' Pindi karnak meszszi zengeni,
'S Apolló lantýát közbe közbe,
Érdemeken felemelt Nevedről?

Baráttya Főb'nek! kire szerelmeket
Hárman lehellék a' kegyek' Asszonyi,
Kit Hippocrennek szent vizébe
Fébe, reá mosolyogva mártá.

'S ölkébe vévén a' tudományokat
Testvéresítő Pimpla leányai,
El bájolának kellemeikkel
Még tüzes és fiatal korodban.

Téged vezérelt jó-kori csillagod
 Dicső Királynénk Őr-seregi közé;
 Hol menten elbámulva látád
 Uj Agonipp vize fel szökését.

Uj Heliconná változ a hirtelen
 A' hely körülled, hol fakadott vala
 Tisztább Magyarságunk erének
 Kútfeje, 's tsergedezett le hozzánk.

Musák valának rejtve (hihetni e?)
 Párduttzal ékes öltözetekben ott;
 'S egy Halhatatlan Nagy Theréznek
 Szárnyaival kegyesen fedezve.

Királyi Páltzák! titkos erőteket
 Értsétek! — Egy jelt adjatok — uj világ
 Készül teremni, 's uj teremtés
 Váltya fel a' meg avult világot.

Kút-főnk erénél, Bartsai, Téged is
 Ujjal mutatnak verseid: akkori
 Boldog, virágzó, szép időknek
 Lelke lehell szabadonn azokból.

Tsudára könnyen nyílt meg előttd az
 Apolló bézárt temploma; még mikor
 Nyelvünk rebegni kezdené tsak
 Himre szedett magyaros beszédjét.

Még a' homáljból gyenge sugárral
 Ki nem süttött volt nemzeti csillagunk:
 Báróczit immár hajnalába
 Látta, kezen teveled fogódzva.

A' képzeletnek bátor etsettyivel
 Istent vagy embert Ő teve nagyba-le
 Gyorsan: Te kisebb rajzolatra (a)
 Venni tudál, 's miniommal írni.

Termékeny észszel Bessenyei körül
 Önti mezőnket. Szeine virágjait
 Hinté Nalátzi költsönözve,
 Tüzbe hevült Heloisre Czírijék.

Mit nem tehetnek sok felől egyesült
 Elmék sugári? Századok éjjelét
 Által repeszték, 's uj világot
 Hoztanak a' magyar égbe közzénk.

Ti, kik előlünk már el enyésztetek
 'S fél-istenekké váltatok! ujra most
 Feltettségve nekünk, földieknek
 Fényletek a' magyar ég körében.

Tisztelve láttyuk Bartsai képit is
 Köztök ragyogni, nem lobogó, (b) de szép,
 De tiszta fénnel, mint nagy álló
 Csillagot egy gyönyörű csoportban.

Nyugodjatok már Ti Haza' Szenttyei!
 Még hamvatokból támad akár mikor
 A' ki gyepénél sírotoknak
 Cziprusait kimivelni fogja!

Meglátogat majd, Bartsai, Téged is
 Hiv alma fádnál (c) egy valaki, 's reá
 Felmettszi: Porból minket a' ki
 Költe fel; itt fekszik porában!!!

Sipos Pál.

(a) Báróczi Historicus, Bartsai Epigrammaticus volt inkább;
 és pedig a' gondolatnak olj ki tettsző Vonásait kívánnya, mint a'
 melj betűk miniommal iratnak.

(b) Nem tizfra lobogó, de szép stilussal élt.

(c) A' melj alma-fá alatt gyermek korában igen kedvesen
 tanulni szokott volt, az alá kívánta magát temettetni.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

2093.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Tek. Nagy Gábor Úrnak

Octób. 28d. íratott az Anyám Mihályi Istv. Ur által hogy menjek,
 ha egészségem engedi, mert Dienes már el nem kerülheti a' halált.
 Nov. 1jén már fogatni hagyék, midőn a' legirtóztatóbb fergeteg

támadá, 's akkor éjjel megfagyott, 's tart a' téli idő. Hurutom miatt is, tüdőm baja miatt is nem mehettem. De excusálám magam levelem által. Ezt azért, hogy ha szó lesz az Úr előtt, barátságosan pártomat foghassa. Minden környülállás azt mutatja, hogy D-t úgy sem leltem volna életben. Szegény, rettenetes halált lele. — Tudva levő munkámban nagyon elakadtam, de reményilem nem sokára kész lesz. Merném az Urat a' Havercamp Sallustjáért újra kérni? — Ajánlom magamat becses barátságába.

7. Nov. 1811.

Kivül:

À Monsieur Monsieur de Szent-Györgyi¹ Docteur en Médecine
à Debrecin.²

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2094.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 10k. Novembr. 1811.

Nagy Becsü Kedves Barátom!

Octobr. 27kén költ igen Kedves Leveledet az estve vettem. Hosszas halgatásodnak oka hogy gyengélkedő egészséged volt, szívemből sainállom — éppen olj nagy mértékbe örvendem azomba becses egészségednek heljre állását, meljnek álandóságát szívemből ohaitom és kívánom.

Eddig vetted Levelemt, meljbe a raitam esett nagy csapást, igen kedves emlékezetű édes Anyám halálát jelentettem. Éppen 80 esztendő és két hoinapos ideibe hala meg szegény — egy jó Anya és okos Asszony volt és ötet szívemből kesergem nem csak úgy mint fia, hanem mint Ember is. Én, Barátom, most egészen ui páljára léptem, és sok rendbéli előre ki gondolt planumaim végre haitásába dolgozom, meljek közt egy fő czikelj alattam valói Boldogítása. Nékem édes Anyám testamentuma szerint ezen egész Krasznai

¹ Kazinczy F. többször megtette, hogy a levél borítékjára másnak írt, mint a levélben. Így volt az ebben az esetben is. V. ö. a 2091. számú levél végével.

² Kazinczy. — Jött Nov. 19kén 1811. Széph; mert Nov. 17kén írtam Váradról mind magának, mind Kazinczy József Úrnak, a' Dienes Úr betegsége eránt. — Nagy G. jegyzete.

Uradalom jutot, és itt jövő Tavasszal szándékozom egy Nevelő institutumot fel állítani, meljbe eleintén csak 12 gyereket választok ki, és pedig azért csak ennyit, hogy a többieknek szüleik ezeknek Nevelésekkel való sükeres előre haladások által hódícsam arra, hogy ők kérjenek meg mindnyájuk gyerekeiknek oly módu nevelésekre, és így inkább érek czélt, mint ha most erőltetéssel kellene őket ezen intézetre haitanom. A falusi Nevelés módjárul irt Planumomba ki tett tudományokon kívül Musikára is fogom ezen 12 gyereket taníttatni és eztán a többit is, a kinek árra kedve és hailandósága lészen. Reám, Barátom, pénz nem sok maradt, de a Jóság szép lévén, kettőztetett igyekezettel fogom [!] jövedelmeim szaporításokra igyekezni — azért pedig, hogy annál fogamatossabb módom légyen a köz jónak szolgálni.

Cserey Miklós töbnyire Tihón lakik, ehez közel meljik Postarul veheti és vészi leveleit, nem tudom, hanem ennek megtudására leg jobbnak talalom, hogy írj néki és ezen levelet zárd az enyímbe — én expressus által el fogom nékie küldeni. Utolsó levelét, melj Octobr. 20kán költ, Buza nevű jószágábul vettem, meljbe el keseredet szível írja, hogy felesége igen veszedelmes és halálos betegségbe vagyon — de az olta tudósítását nem vóvén, vigasztalódot abba, külömben tudósított volna. — Gr. Wassnénak írj mindenkor Kolosvárra — nékie sok felé lévén Jóságai, nyáron által ugyan keveset ül Kolosvárt, mind azon által leveleit az oda való Postarul vészi. Báró Jósika hol egyik, hol másik jószágába tartózkodik, ennek azomba a mint Gr. Wassnénak gondolkodását tudom, ezen tárgyrul nem kell mind addig semmit tudni, még a Nevelő meg nem érkezik. Mind ezeknek bővebb meg érthetésire ide zárva küldöm eredeti voltába a grófnénak hozzám a Posták roszt járása miatt csak most a napokba érkezett levelét¹ — ebbül czélozását és akaratját tökéletesen értheted

A mi Diaetank nem bomlott el egészen, csak addig oszlott el, még megint öszve fog elő Felsége által hivatlatni, rebesgetik, hogy a télire uira egybe gyűlnénk — Hogy [a] Magyar országi Diaetán oly szép és kívánatos egygett értés uralkodik, szivembül örvenden De valjon ezen mostani egygett értésnek nem lett volna é az igazán

¹ Hiányzik a levél mellől.

az ohaitot ki menetelének valóságos szülő oka — ha az egyet értés soha meg nem hasonlott volna és a meg hasonlódásnak nem azon rongáló eszközei és okai lettek volna, melyek a szép Magyar Nemzetet szinte Nemzetiségéből is ki vetkeztették?

Élj szerencsésen, és az Egek egésséged leg épebb voltába tarcsanak még számos esztendőbe — vagyok

hiv tisztelő barátod

Cs.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2095.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Ó-Andrásfalván Nov. 16dikán 1811.

Szeretett és tisztelt Barátom,

Castinak, Gli Annali parlanti furcsa Vitézi Költeményét olvasók tegnap este Lottival az olasz leczkében, midőn a' Komornyik kezében leveleket tartva lépék-be. Remegtem 's kivévn kezéből a' leveleket. Onnan jöve egyik, a' mellyért remegtem! Hálá, szeretett Kazinczym, viszsztatere az egészség, melly miatt a' Lottihoz írt levél szerint rettegtem, hálá, jól vagyon az elfelejthetetlen Széphalmi édes Família. Csak a' tisztelt szívü Grófnéról nem tudhaték semmit-is. Én Ő Nagysága iránt lévő szent tiszteletemet levelem elejére teszem. Bár minél előbb kijöhetnének a' Gyermeknek való Elbeszéléseim, hogy velek, mellyek Lajos számára készülének, (de a' várás miatt ő már által lépte őket,) a' valójában édes gyermek verset mondó Denkának kedveskedhetném. Elolvastatja e őket a' Tekintetes Úr vele? Denka versét szeretném a' többiek közzé tenni, mellyeket gyermekeknek készítettem, felvettem, így: Denka verse. Marcus Emilius Ferencz születését tudtuk, de levelemet nekem sietéssel kelle írnom. Éj is vala, 's ámbár szemecimmel nincs többé tetemes bajom, még is sokszor nem akarok velek ijjat [!] húzni. Örvendek, hogy a' rég várt fiú megérkezett. Prof. Nagy Ferencztől a' minap vettem Bionját, Moschus-ját, Békaegér harcát, Kenderessyhez írt Ódáját, 's görög verseit. Még időm se vala az általolvasásra, megköszönésre, mert most mind Macbethtel foglalatoskodom. Az original textus mellett meg van nálunk Voss, Bürger, Schiller fordítása. Bürger nem született a' Játékszinre. Még egyéb verseiben, Balladáját kivévn, sem gyönyörködöm annyira,

mint valaha, mikor mindenhez tüzesen kaptam. Macbethben nemcsak kis változtatásokat teszek. Duncannak második fíja, Donalbain kimarad. Minck benne, mikor csak egyszer lépik-fel. A' végén Malcolm viszen mindent véghez. Azért hogy Shakspeare a valóságos természetet követi? De a néző azt kérdezi, hol maradt Donalbain, Atyja megöletéséért olly hidegen marad e? A' mint Göthe, Egmontban el mere térni a' hisztóriától, mért ne lehetne itt Holingshed Kronikájából azt kivenni, a' mi a' Poetának legszükségesebb. Külömben is a' személyeket kevesítenem kell, hogy elég Játszó lehessen. Pestől messze lévén, ámbár Benkének ígertem, ajánlottam, előszer Kolozvárt fog eljátszattatni. Vandzának akarom dedíálni, mivelhogy a' Játékszin körül közmegvallás szerint hazafiui tüzzel fáradozik. Az ő festése felől, ha jónak lehet is mondani, ne képzeljen a' Tekintetes Úr magas művészi ecsetet. Székelyné mellé egy asztalt feste. ha jól emlékezem, mellyen egy edényben virágok vannak. Ez nem oda illő, úgy tartom. Ő maga fogja a' metszést elintézni. Cserey Farkassal együtt nézők-meg. Ő is ezt jegyzé meg.

Úgy vegye a' Tekintetes Úr a' Spanyol Szallusztius felől való tudósítást, mint csak a' jó szívhöl jövő szolgálatnak addig is előre kiömlő szavait, míg bizonyosat nem tud. Egy óra alatt lehetetlen vala mindent áttalnézni. A' Grófné pedig sietett, a' temetésre. Még az egy órában is hátráltattam a' Bibliothékában. Nem sokára bémegy a' Grófné Vásárhelyre, akkor mulatni-fog, 's én mindent, a' mint a' Tekintetes Úr kívánja, véghez viszek. Előggé sajnálja a' Grófné is, hogy tovább nem mulathatott akkor. Ha nem menne, akkor a' Bibliothekáriust fogom rá kérni, a' ki szeretetre méltó ember, 's tanult. De inkább szeretném azt magam véghez vinni, hadd mutassam-meg, mennyire kell háladatosnak lennem a' Tekintetes Úr iránt. Az *originál betűk*, olly írásbeli elvétel, mint a' hogy a' Tekintetes Úr Fielding Thom Jones-je helyett, Thom Jones Fieldingjét írt. Így kell neki lenni. Az originál textus Garmond antiqua betűkkel van nyomtatva. A' fordítás pedig bizonyosan cursiv betűkkel. Én, mikor azt a' nyomtatást egész Európa csudálja, nem vagyok Európai. Szebb annál a' Párizsi Virgilius, a' Musée Français. Mikor megjelent, lehet, hogy csudálta. Én úgy hiszem a' Tekintetes Úr más szint fog neki adni. Bár a' Szebenben lévő láthatnám, az a' mint emlékezem, szebb.

Papiros iránt tehát Pozsonyba fogok írni, vagy Bécsbe. Mindenik helyen van ollyan Ismerősem, a' ki a' dolgot, hiszem magáévá teszi.

Czocher betű mustrájával éppen akkor tartottam exament, mikor a Tekintetes Ur levele érkezék. Nem tudtam magammal irántok meg-egyezni. Kevésé találtam szebbnek a' mostani Kolozsvári vén, mocs-
kos betűknél. Falkának, azt mondák, sok dolga vagyon, nem vála-
magára semmit. Csakugyan megpróbálom. Csak az a' bajom, hogy
senkim sincs a' ki sürgetné, levél által pedig nehezebben megyen.
Új betűim meghozatására Gróf Haller János 200 forintot ajánla
váltóczédulában.

Sípossal, a' múlt Juliusban voltam, a' maga házánál, Tordason,
Szászváros mellett. A' Gyógyi meleg feredőről, melyhez Tordas három
óra, lóhaton mentem hozzá, a' genialis Báró Naláczy István társasá-
gában. Siposnál láttam legelőszer a' Töviseket és Virágokat. Meg kell
vallanom, olly csintalan valék, hogy neki a' Ludhattyút megron-
dottam, ki légyen, midőn iránta megkérdezett. Ebédre B. Naláczy
Józsefhez volt híva, 's mivel Sipos fél a' lóra ülni, gyalog mentem
én is vele, lovamat a' lovászszal vezetettvén, Bábolnáig, mely Tordas-
hoz három fertály óra, 's hol Naláczy József, a Young fordítója, 's
Comensé, nagy Pártfogója, barátja. Elérzékenyülve váltam-el tőle. Azt
mondá magától, meg fogja írni, a' Tek. Úrnak írni [!], hogy nála
voltam, 's csudálkozom, hogy nem adá még hírül. Nem, hogy én
Dei gratia, mint a' Csoóri Pásztor, nála voltam, hanem hogy mind-
eddig nem írt, mert ő nagyon vonszódik Széphalainhoz. Ő mutatta-
meg a' zempléni Emlékkő leírását-is. Ez felséges. Kérem a' Tekin-
tetes Urat, küldjön valahogy egy nyomtatványt, Múzeumomba egészen
belé akarom tenni. A' Tövisékből is. Ezeket csak futva olvashattam,
Himfyről szörnyű kemény az ítélet. Úgy Petrarkából is sokat kihány-
hatunk. Ki más nagyokból is.

Cserey Farkas megírta eddig, mit beszéllettek nekem a' Tekin-
tetes Úr felől.

Ha Szemerének ír a' Tekintetes Ur, kérem, kérje nevemben, hogy
a' Kenyérmezei Diadalmasokat küldje még egyszer kezemhez. Még
egyszer által kell néznem, 's úgy kiküldöm neki ismét. Új gyűjtéseim
vagynak rája, 's nagyon fájna, ha még jókor azokat *magam* melléje
nem tehetném.

Pesten lévén 1805ben, Kis János elvezete Virághoz. Megnyitá
ajtáját, Virágot köszönté, 's rám mutata. Egy Ifjút hozok, a' ki
Tiszteletedet látni ég, monda. Itt vala **Édes**.* Azután egyszer a' Nagy-

* Édes Gergely a' Predik. és Poéta. — Kazinczy F. jegyzete.

kávéházban ebédelttem vele. Nem triumf. A' levelet hozott este [!] megmutatám Lottinak Iskola Mesteri sületlenségeit. Kinek nem kell azokat olvasva kacagni, 's kiesiny eszén szánakozni. Micsoda versek ezek: A' has menés ellen. A' káposztáról. Máté 6. E. 24. Lukács etc. A' kacagást Kis Episztolájával vágók ketté. Kialhatatlan contrast, de jó az ilyeneket éreztetni. Lotti kimondhatatlanul becsüli Kist is. Ha a' Tekintetes Urnak volnék, elfogadnám csak ugyan Édes büszke Munkájit, 's megtenném rólok az ítéletet. Én tanúja leszek a' cselekedetnek, 's ha ő még is vakmerősködnék, magának tulajdonítsa az irtózatot bukást. Mert attól tartok, hogy az ő ködös lelke majd Előbeszédjében veszen gyermekes boszszút, mint Kotzebue Wielanddal bánt. Az ő vádja kacagásra méltó lehet ugyan, ott is, de hát ha a rossz Magyar könyvek száma a' józan crisis által, azzal is nem szaporodik.

Sajnálom, fájlalom, siratom hogy a' Pesti Nagy új Játékszín körül a' Magyar Játzóknak emlékezete sincs. 'S Gróf Dezsőfy hol vagyon?

Nagy Samut a' napokban várom hozzánk, hogy a' telet itt töltsé, a' gyermekeket rajzolásra tanítsa.

Az Ég nyujtsa még életét, sokaig édes, tisztelt Barátom,

D. G.

Lotti nem sokára írni fog.¹

Megírtam-e azt, hogy a' Pozsonyi Ujságban volt megdicsértésem felől semmit se tudok most is. Az az nem tudom ki írta. Ártatlanul vágott rakövetkezett levelében a' Tekintetes Ur.

Az Andrásfalviak csókolják, tisztelik a' széphalmi kedves háznépet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

¹ Innen a levél végeig a levél szélére, különböző helyre írt Döbrentei minden egyes mondatot.

2096.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 17 November 1811.

Theurester Freund!

Ihr letztes Schreiben erhielt in der Sammlung Ihrer an mich gerichteten Briefe den [!] Marginal Nummer 100. Wenn ich auf diesen Centaine von Briefen blicke, so erinnere ich mich mit den innigsten Gefühlen des Dankes, welche Freuden, Belehrungen, Erweiterungen meiner Kenntnisse ich aus ihnen schöpfte. Liest sie einst mein Sohn, lesen sie einst meine Töchter und ihre Männer, so werden sie wohl sagen: non animi prorsus humilior esse potuit, qui tales sibi amicos adjunxit. Im Sommer nehme ich einen Buchbinder ins Haus, der mir diese Sammlung und noch einige andere vor meinen Augen einbinde, so bin ich sicherer, dass unvorgesehene Vorfälle sie nicht verstreuen werden, und dass keine neugieriges Aug sie während der Arbeit des Buchbinders lesen wird. —

Ich danke Ihnen herzlich für die Besorgung des Abbtischen Sallusts. Was 1 fl. 20 xr. Conventions Münze jetzt in Bancozetteln beträgt, weiss ich nicht. Ich schliesse also einen Einlösungsschein von 5 fl (= 25 f BankoZettel) hier bey; zahlen Sie damit den Buchhändler, der das Buch kommen liess; ich wünschte mehr bey-schliessen zu können, denn Sie haben es, mein theurester Freund, bey der Kargheit Ihrer Besoldung gewiss sehr nöthig. Wäre nur das Jahr nicht auch für mich so gar drückend gewesen, und müsste ich nicht jetzt Gewölber und Apotheken Conto's berichtigen!

Da Sie glücklicher bey Bestellungen von Büchern wie ich sind, so bäte ich Sie, mir Klamer Schmidts poetische Episteln (die letzte Ausgabe ist glaube ich von 1794 — die von 1790 besitze ich; ich vermuthe, dass die von 1794 entweder *alle*, also auch die *früheren*, oder *ganz neue* enthalten wird) zu bestellen. Je eher das Buch kommen wird, um so lieber wird es mir seyn.

Herzlich ist die Stelle, die Sie mir aus der Recension eines unbekannten Werkes über den bescheidenen Mann ausgeschrieben haben. Der hat keinen Sinn für Menschenwerth, der *diesen* nicht achtet; er hat a Menschen veredeln und die seinigen auch sonst glücklich machen wollen. Doch zu laut müssen Sie und der Recen-

sent über seine Bescheidenheit nicht werden. Man lese nur seine Legendenschreiber.

Von dem Herrn Professor Johann Genersich erhalte ich eben ein sehr angenehmes Schreiben. Ich habe mich in ihm sehr geirrt: als ich sah, er habe einen Trajan gearbeitet, so ahndete ich, er sey über die Trajane meines Glaubens: der heute erhaltene Brief zeigt mir aber, dass er das nicht sey. Wenn auch! Genersich ist allem Scheine, den ich aus seinen Briefen schöpfen kann, nach ein sehr liebenswürdiger, achtungswerther, braver und lieber Mann. Szemere hätte mir seinen Trajan mitbringen sollen, aber er erschien nicht. — Genersich arbeitet jetzt an der Biographie unsers grossen Ludwigs, den einzigen grossen Mann auf Ungarns Thron in älteren Zeiten. Ich schätze bloss diesen und Johann (nicht Matthias) Hunyady.

Kultsár hat unerklärbare Grillen. Zu diese gehört es unstreitig, dass er Ihre Anzeige von den Monumenta Hung. in seine Blätter nicht aufnahm. Ich wünschte, dass er es bald thue. Vielleicht lese ich sie in den Annalen. Die Pressburger Zeitung lese ich nicht, und sie ist doch unstreitig besser als unsere zwey ungarischen. (Kultsár fordert 30 f. auf das halbe Jahr für die seinigen.)

Ich bin sehr begierig in einem durch Sie mir angesagten Brief unsers Freundes Kis die Apologie des *az asztala* zu hören. Bey einer lebendigen Sprache sollte man nicht fragen, ob so gesprochen werde, sondern ob so gesprochen werden kann; und so habe ich gewonnen. Sollte aber Autorität verlangt werden, so habe auch in diesem Fall ich recht.

Versc des	{	Keménynek esendesen ballag paripája,	nicht a' paripája
Gömörer		Két sütéssel jegyes az egyik pofája	[mája
ViceGespanns		Oláh-országi ló mint vagyon formája	nicht van a' for-
Gyöngyösi		Játékos zabláját rádogálja szája	nicht a' szája.

Mir wäre es unerklärbar, wie manches Manchen, die gewiss das Wahre für wahr ansehen *wollen*, und Kis ist zu edel als dass er Gründen bloss obstination entgegensetzen wollte, nicht einleuchten kann, wenn ich nicht wüsste, was Angewöhnung für ein ascendant über uns hat. Sie mein theurer Freund, sind in der ungarischen Sprache nicht sehr stark und doch haben Sie den Unterschied zwischen *es* und *ts* eingesehen. Kis findet die Gründe nicht überzeugend. Und sein *Attya* (statt *Atyja*) und Kis ist doch Jottist und einer unserer sorgfältigsten Schriftsteller.

Versegly und Virág, Aranka selbst und die zwey Kovács (Ingenieur und Arzt), Vitkovics und Szemere sind von der Gründlichkeit meiner Behauptung in Ansehung des cs überführt, und folgen meinem Beyspiel, und diess geschieht keineswegs aus Anhänglichkeit zu mir, denn Versegly, Virág und Vitkovits sind ja Ypsilontisten auf Leben und Tod. Kis hält dafür, dass diese Neuerungen unwürdig eines denkenden Menschen sind, — und mir ist eben dieses in Kis unbegreiflich. Doch dieses schmälert meine heisseste Hochachtung und Freundschaft gegen ihn nicht im mindesten. Wo findet man zwey Scribenten bey Römern und Deutschen (die Franzosen sind in diesem Punkte ein serviles Volk, das nicht Gründe wägt, sondern die Autorität der Academie blind befolgt), welche gleich schreiben? warum soll also ich verlangen, dass dieses in meiner Sprache geschehe? Es ist besser gethan, wenn man aus Überzeugung fehlt als wenn man blindlings den rechten Weg getroffen hat.

Meine Hajkóczy (so heisst die Wittve des evangelischen Predigers von der ich Ihnen an meinem Geburtstage den originellen Brief schrieb), ist mit den Marktsleuten in Ujhely nicht erschienen. Ich schrieb an den Csetneker Prediger, dass er sie aufmuntere, zu kommen.

Eben recht, dass mein Brief an Sie wegen einem Ausfluge [nach] Szölöske nicht geendigt blieb. Heute, den 19ten November erhalte ich von Kaschau die zwey Hefte der Leipziger Literatur Zeitung November 1810 und April 1811, in denen Kis's Horaz und La Rochefoucaulds Übersetzung und meine Tövissek etz. recensirt stehen.

Sie können sich unmöglich vorstellen, wie sehr mich die Recension von den Tövissek gefreut hat; ich wusste noch nicht, dass ein Lob so wohl thun könne. Vielleicht frent mich aber dieses Lob bloss darum, weil mit ihm sehr vieles gesagt worden ist, welches ich wünsche, dass unser Publicum es wisse. Sehr lieb ist es mir, dass ich diese Recensionen nicht früher als da sie schon abgedruckt waren, las; hätte ich sie aber noch vor dem Abdrücken gesehen, so hätte ich Sie gebeten die Epigramme: Arbuscula und Distichon: feltalálása bezusetzen, nachdem so vieles in sie aufgenommen ward.

A' mint | zengve re | pül az O | lympuszig, | Hexame | ter lesz,
 A mint | zengve le | száll, oh csuda | Pentame | ter sind zwey

Zeilen, die sehr glücklich mahlen. Das Steigen hinauf, und das Sinken herab, und zwar zengve, zeigt auch der Vers, und der Lückenbüsser oh csuda! ist ein Lückenbüsser den man sich hünwünschen müsste, wenn er den Platz nicht füllte. Solche mahlende Verse (wie Heyne es irgendwo sagt) kommen dem Dichter ohne dass er darauf dächte, von selbst entgegen. — Ich sprang vor Freude auf, als ich las, was sie über die Reformirten, über schorsch, und über ein Etwas in dem Lüdhattyú sagten. Man muss das. Die zu grosse Bedenklichkeit schadet der guten Sache, und was wird denn aus der perfectibilität der Menschen, wenn man die Schwachen, ewig sich scheuen wird zu scandalisiren? Mit einem Wort, diese Recension gab mir eine unausprächliche Freude. Wenn doch die Leipziger Literatur Zeitung von vielen in Ungarn gelesen würde! —

Über die Recension des Kisschen Horaz könnte ich mit Ihnen streiten, obwohl ich eingesteh, dass Sie in dem Grundsatz der Übersetzung von Classikern so sehr recht haben, dass wer anders darüber denkt, für einen incompetenten Richter gelten muss. Verse müssen in der Versart übersetzt werden, in welcher sie geschrieben sind, sonst wird das Original etwas ganz anders. Morhof's Polyhistor (Mein Lieblingsbuch zu Patak) hat Elegien, in die Horaz's Oden übertragen sind. Liest man sie, so weiss man nicht wie einem dabey wird. Voss's Übersetzung des Horaz besitze ich, wie seinen Homer, und bewundere die herkulische Arbeit. Aber diese meisterhafte Übersetzung kann nicht machen, dass ich Wieland's Übersetzung nicht auch sehr gerne lesen würde, wenn das exemplar, das ich in Ofen 1795 besass, nicht verloren gegangen wäre; denn seit der Zeit habe ich das Buch nicht wieder angeschafft. Voss Horaz ist, glaube ich, nur dem verständlich, der Horaz aus der Ursprache kennt. Ich sah in Wien viele junge Künstler (1786, 788 und 790), die Stolbergs Homer lasen, und ihm keinen Geschmack abgewinnen konnten; weil sie griechisch nicht verstunden. Ich las ihnen *Hectors Abschied*, und erklärte ihnen die Stellen; so ging erst ihnen ein Licht auf. Kis's Horaz ist für ungelehrte Leser berechnet. —

Dass Berzeviczy nicht bey'm Reichstag ist, bedaure ich herzlich. Eben in diesem Gegenstand hätte Berzeviczy viel gutes wirken können. Der Mann hat seyn Glück verscherzt.

Leben Sie recht wohl, herzlich geliebter Freund! —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2097.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

Nékem különös tisztelettel való Uram!

Örömmel, de egyszersmind általva kezdek az íráshoz: általva, mert későn írok: örömmel, hogy már valahára adódott a' válaszolásra szerencsém.

En October' elején készültem a' Tek. Ass. Ur tiszteletére által menni, de megakadályoztattam: rész-szerént eggyenéhány geréздеkből állott szőlőmnek szedése, rész szerént a' Napámnak igen terhes és halállal fenyegetett betegsége miatt. Midőn pedig már eggyikenn által estem, a' másik veszedelemmel fenyegetni megszűnt: *béküldött hozzám Vay Ábrahám Ur, hogy a' Liskai szüretjére mennék-ki.* Kimentem olly czéllal, hogy eggy 's két nap ott lések; de ellenkezőn ütött-ki a' dolog: mert vele Liskáról Tarczalra; onnan Zsolczára; innen Miskolczra kellett mennem; melly vándorlásom annyi időbenn tölt, hogy nem elébb, hanem az Újhelyi vásárra esett vissza-jönnöm. Ezen okokat méltóztassék a' Tek. Ass. Ur mentségül tőlem bévenni, 's az Arдай Batykó ezeknek eggy részében bizonyság volt 's azért mondotta, hogy *«cum aliquo Domino, et una pulchra juvene Domina, et sex canibus post rhedam etc. abiit.»*

Alázatosan köszönöm a' Tek. Ass. Urnak a' *Griechischer Blumenkranzot*. En ezt nem érdemlettem, mivel az eltévedett darabja is Schillernek ajándék volt: következés képpen, ha ez örökre elveszne-is, azt helyette semmi okon nem várhatnám, annyival inkább nem kívánhatnám. Egyébaránt annak megmutatására, hogy mind azt, a' mi valaha a' Tek. Ass. Úré volt, nálam igen kedves, elvészem: de egyszersmind kötelesnek ismértem magamat minden esetekben leheto' meg szolgálására.

Köszönöm a' vélem közlött Annálisoknak utolsó, vagy Septemberi füzetét. Virág Úr sokat nyert a' Poémájának recensiójában, *in genere* esvén az: de vallyon nyert volna é annyit a' *specialisban*, nem merem állítani *«denn es fehlte seinem Werke die Korrektheit.»* Ez a' recensio az ő eddig nyert becsülletét jól támogatta. Többet vártam Virágtól Széphalomra: de *Perecsényi* és *Édes* — a' mi nékem igen kitetsző volt a' Recensióban — sokkal kevesebbet kaptak, mint

vártak: melyre engemet a' Recensens tett különösen figyelmetessé. A' Selymeczi Rector' *Magda* Programmája is jeles; freymüthig van írva: csudáalom hogy a' Nyomtatását megengedték.

Értvén a' Tek. Ass. Úrnak azon szándékát, hogy Apostolovicsra írtt görög Verseimet méltóztatik Bécsbe felküldeni: ime küldöm hozzá a' Biographiáját-is rövideden írva: görögre fordítottam volna; de teljességgel nincsenek üres órájim, a' classisom pensumait sem győzőm, 's más elkezdett munkáimat sem folytathatom. A' hivatalom 's az élet' terhe sokakban felülmulhatatlan akadályúl vagnak.

Küldöm az *Aranka* Ur' *értekeződését*: felőle való értelmét Professor Szombathy Úr, csak ujjal-mutatva, a' munka végére jegyzette: nekem világosabb szókkal ezt mondotta. «Nékem eleget nem tészen.»

A' *Weisse Kinderlieder*-éjit én is olvastam ez előtt mint egy 10 esztendőssel: akkor nem igen tetszettek némelly gyermeki dolgokra és a' szerfelett való könnyűségre nézve: most másképpen ítélek rólok — a' Naifitét igen nagy becsek, 's a' benne való fordulások igen igen kedvesek; mint a' Denkáében.

A' Potyka még sem jelent meg Széphalmonn. Mind a' feleségem sok izbenn keresett, mind magam bíztam a' Halászokra: de sem nekem nem hoztak, sem ő nem talált: egykor akadtt egyre, mely kicsiny testű vólt; még-is 8. Rfrntra tartották. Talált *kecségét* 's más e' feléket, de nem merte megvenni.

Eppen midőn e' Levelet írni kezdettem, érkezett hozzám a' Tiszt. Sipos Ur' Levele; de semmi különöst nem írt: csak azt kérdi: vettem é már a' Mélt. Kenderesi Ur' ígértt ajándékát. Kövy Professor Úr küldötte hozzám a' Levelet; nem tudom kitől kapta. Vele együtt hozták ezen vastag Levelet is, melyet Tiszt. Sipos Barátom küld a' Tek. Úrnak: mellyett én is ezen Levelemmel együtt küldök. A' mint gondolom, valami Halotti Oratió van bele zárva: de belsőjéről semmit sem tudok.

Mint a' virasztó éjjel, a' viradtát várja: úgy vágyakozunk mi együtt a' Feleségemmel a' Tek. Ass. Úrnak és a' Grófnénak tiszteletére. A' legközelebb múltt Szombaton is készültem kimenni: de sem az idő, sem a' bájóvő tanítványokkal való bajlódás nem engedte. Hihető, hogy pro 3-a xbris, az *Atria servantesek* elől Széphalomra retirálok. —

Miskolczon lévén, hallottam 's tudom, hogy a' Görög Compánia 's kiváltt azok, kik görögül tudnak, az Apostolovicsra írtt Verseimet nagy örömmel vették, annyira, hogy csak a' Genius őrzött, hogy jutal-

mat nem küldöttek. Erre nézve azon Ódáról, mely Mssban maradt, *Gázi* Urral semmit sem közlök *in specie*: mivel benne egy kicsint megszúrva van a' Görög Compánia.

Magamat 's az enyémeket, szíves tisztelet mellett, becses indulatiba ajánlván, Vagyok S. Patakon Nov. 18-dikán 1811 A' Tekintetes Assessor Urnak

alázatos tisztelő szolgája
Nagy Ferencz mk.

U. I. Hogy az Apostolovics Biographiáját Gázi Ur megérthesse: jó lesz Németre által fordítani, 's ha ezt a' Tek. Úr meg cselekedni méltóztatnék, igen szívesen venném 's egyszersmind alázatosan kérem is: ha szükség, jobbitást is lehet rajta helyel-hellyel tenni. Ha a' Journálban kijönne, igen szeretném, mind azért, hogy ennek a' valósággal derék embernek emlékezete felmaradjon; mind azért, hogy felesége, ki egy igen derék magyar termetű 's izlésű Asszony: sőt Leányaira nézve, kik között, kivált a' nagyobbik *Katalin*, valami derék Leány, szép formájú, nagy kedvességű, magyarul 's görögül szépen beszélő, kitanúlt clavíros — consoláltatnának. De sok ostoba Miskolczy Ráczok is megpirítatnak; kik Apostolovicsot azért, hogy nekik olly tudós Professor nem kell, közönségés hivatalából 4 esztendők múlva kitették: melyet én, elkerülni akarván, hogy a' feleségét nagyobb gyűlötségbe ne vegyék, így tettem ki: «az oskolai tanításból kilépett». — A' Rácz a' Görögöt gyűlöli, — a' Görögség 's a' tanultság volt a' Ráczok szemében nagy szálka Apostolovicsra nézve. Most már az Oskolájokba is Rácz Professorokat vittek-bé. Ezeket azért nem illetem, hogy az Asszonyt akartam őrizni. — A' Biographiáját meg küldöm Kulcsár Urnak is, ha kibocsátaná.

Jankovics Úr nem consiliarius é? szeretném tudni.

A' Sípos Úr Leveléből tudom már, hogy az, a' mit küld, nem Oratio, hanem Gregoros-Menyegzői Versezet: szeretném látni.

N. F.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2098.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Széphalom Nov. 21d. 1811.

Tisztelendő Úr, igen kedves barátom!

Nov. első napján hozzám bocsátott barátságos levelét az Úrnak ma vettem. Irtóztató rendetlenség ez a' Postamesterekben. (Miklós öcsémnek levelét is Váradról ddo 11a Nov. a' mai posta hozá.) — A' Tályai postamester halála miatt ma egy hete nem kapánk leveleket, ujságokat, 's ujságokat ma sem. Talán ennek betegsége miatt késett ez a' két levél. Nagyon köszönöm a' szegény Dienes halálos állapotja 's szenvedései felől a' híreket. Ez a' nyavalya, úgy látszik, az ő életét el fogja oltani: 's ha úgy vannak a' dolgok, a' mint az Úr kémelő levele is de kivált a' hírek hitetik velem, azt óhajtom szegénynek, hogy bár minél előbb elaludna. Ezt óhajtánám tulajdon magának is, ha így szenvednék. Két testvérem kegyetlen halált szenvedett 's szenved, 's a' szegény Dienes egész életében nem tudott familiarizódni a' halál' ideájával, melyet semmi okos nem óhajt, de ha meg kell lenni, eltűr. Annyival keservesebb tehát a' mit D. most szenved. Azonban megtörténhetik, hogy a' mit szegénynek a' maga meggyőzése nem adott, a' természet adja-meg, eloltván benne az élni kívánást. Én Septemberben még feleségemet 's gyermekeimet is oly nem mondom *hidegen*, de ha a' szó jó volna, *melegtelenül* néztem, hogy nem volt volna nagy resolutio azt hallanom, hogy mennem kell. —

Hogy a' mi kedves barátnénk az Epigrammát megtanulta, nem bánom, noha azon elég csín ninesen: de azt nagyon bánnám ha három leány után szülne fiat. Az idősb és ifjabb Fazekas Istvánok 's Lovasy Benedek — minek mondjam? — faja oly faj, melynek sváb szaporodást kíván, valaki igazságos megismerni érdemeiket. Én azt irtam az Anyámnak, hogy ha Dienes megholt, tartasson Esperes Urral és az Urral is predikatziókat 's nyomtattassuk-ki: — nem a' *búcsúztatás* haszontalansága sőt bolondsága miatt, hanem hogy emlékezete feltartassék ez áltai — melyet a' Jók is méltónak tartanak óhajtásokra. Én Esperest Urat csak egyszer hallám papolni; hízkeledés nélkül mondhatom, hogy elfelejthetetlen gyönyörűséggel.

Én épen ma végzém el egy Epistolámat Nagy Gáborhoz.

Betegségem nem engedte előbb. A' ki a' kis és csin nélkül való Epigrammát megtanulta, nem fogja ezt olvasni rész vétel nélkül. Ide írom tehát. Csak arra kérem Olvasójit, akárcik lesznek azok, hogy higgyék azt, hogy két hely benne epe nélkül van írva, 's a' szánakozásra méltó városnak bántása olly távol van tőlem mint a' Muftik imádása. Hogy a' poetai miv philosophische Abhandlungnak ne tetszhessék, illyen *fénylő pontokra* vala szükség. (Az elvont szó technicus terminus a' Festöknél, *lumiérnek* mondja még a' Német Artista is, 's olly helyet jelent a' festésen, a' hová azért vetnek több *lument*, hogy némelly tárgy közelebb, némelly messzebb láttas-sék állani, 's a' szem itt és ott megpihenhessen.)

Az a' rettentő tűz melly Debreczennek —

[stb., mint Kazinczy F. eredeti munkái között.]

A' szép és jó *Verstanulónak* a' legbarátibb idézletet és Sáriai megneveztetést. Ajánlom magamat becses barátságába. —

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2099.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Nov. 22d. 1811.

Kedves Barátom! Vedd itt egygy tegnapi végzett Epistolámat. Nem merek hinni magamnak ha jó e, 's félek hogy inkább hasonlít Dissertatióhoz mint Epistolához. Nem ugy kérem ítéletedet, mint barátomét, hanem úgy mint Poetáét. Az elhúzott sorok melegen buzogtak szívemből. De te ne gondold azzal, hogy ezeket talán szerfelett szeretem, hanem dicsérj nagyon ha érdemlem, 's gyalázz nagyon ha érdemlem. Megolvasván, küldd, kérlek, Berzsenyinek.

Rumi írja hogy Correspondentiába akarod tenni magadat velem az általam Horáztodban gánesolt szólásokért. Ő csak *Az asztala* és az *A' volt a' ...* szokat írta-ki. Vártam leveledet 's nem jön. Megelőzlek. A' Tordai Gyöngyösi ezt írja: *Homloka sík márvány*, nem *A' homloka*. A' másik Gyöngyösi ezt: *Keménynek csendesen ballag paripája* (nem *A' paripája*) *Két sütéssel jegyes az egygyik pofája* etc. *Játékos zablóját rágdogálja szája*. (nem *A' szája*.) — 'S minek

oda az *A'*, holott az articulásokat mindenünnen el kellene hagynunk, valahol lehet kár nélkül. Az *A' volt a'*-ra akkor felelek, mikor leveledet venni fogom.

Horáztod Recenzióját *a'* Lips. L. Zban is olvastam. Mit tartok ezen Rec. felől, mutatja az én Recenzióm. Becsülöm *a'* Vossét, *a'* Wielandét inkább olvasom. *A'* te Horáztod nekem gyönyörűségem. Azt vallom, hogy becsesebb productuma még nincs literaturánknak. Bár *a'* 2dik részt is hamar vehetnének! bár újra 's szebben és *a'* deák textussal nyomtathatnék. *A'* 2dik kötet kiadásakor ezt az első cassálni kellene; felette nem munkához illő módon nyomtatták.

Mit mondasz Sallustomra? Az olta megint változtattam holmit az első Fejezet fordításán, 's Magyarázatom sokkal bővebb lett. Nem hinné némely ember mennyibe kerül az ily munka.

Octoberi Heftjét az Annalisoknak talán holnap veszem. Bár *a'* Te Horáztod Rec.ja volna *a'* Novemberiben. Nem tartottam-meg párját. Élj szerencsésen, édes barátom! Nem tudatnád velem, mennyire haladtál *a'* Horázt 2dik Könyve fordításában? *A'* Pizókhoz írt levelet oda fogd, és Ars Poeticának ne nevezd.

Igen sietve.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2100.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom Nov. 22d. 1811.

Óhajtanám, igen kedves barátom, hogy láthatnál mikor leveledet feltöröm 's olvasom. Tudtam e én azt *a'* mit Te nekem írsz azelőtt vagy nem, nem kérdelek: de *a'* Te előadásodban oly valami van, hogy ha talán azt írnád is hogy $3 \times 3 = 9$, azt hinném hogy Tőled tanulom. Gyönyörű az, midőn tulajdon gondolatainkat 's legszentebb érzéseinket egy nagy talentomú, mivelt lelkű, meg nem romlott Férjfi' lelkében látjuk visszasügárgazni, mint *a'* hogy *a'* Clave-szín' fogain két octáva ugyan azon egy hangot különbözve hangoztatja.

Farkas barátunk' leveléből már tudtam *a'* Mélt. Grófné' életének veszedelemben forgását 's szivednek rettegéseit. Fogadd-el szíves örvendezéseimet felgyógyulása felett. Tartsa-meg az ég magadnak 's gyermekeidnek javokra. Leveledre itt is annak czikkelyei szerint válaszolok.

Miként eshetik az, hogy Te, ki azon időben mikor Gróf Desöffy József, Pesten tanultál, Zichy Károlyt nem láttad. Tartok tőle, hogy a' mit fölöle magasztalva írsz, az azokat szülő ideák a' Vay József csatornáján, talán Zsibó által jutottak-el hozzád. Vay József a' talán legnagyobb ember a' kit ismerek, de az a' szerencsétlensége van, hogy a' legfonákabb ideákat vonja-le az emberekről, mellynck oka talán az, hogy az ő jelenlétében magát még a' rossz is jónak mutatja, mint a' hogyan a' Flóra Circusában mihelyt megpillanták Cátót, kiki abba hagyta marhaságait. Vannak characterek a' millyet róla festesz, 's Lucius Brutus magát egy *szerencsétlen bohókásnak* nézette, hogy kivihesse céljait, mint a' hogy Sixtus V. tetteté magát erőtlennek sok esztendőig, de nagy erővel lökte el mankóját midőn a' Péter kolcsait megragadhatá. Zichynek van nagylelkűsége is, de én abban nem sokat bíznék, mert sokszor láttam 's hallottam. Interesszálni fog fölöle holmit hallanod, és így beszéllek holmit gyönyörűséggel:

József ezt egyszerre Referendáriusnak 's kevés holnapok múlva Judex Curiae Niczky mellé a' Helytartó Tanácshoz Vice Praesesnek küldé. Niczky is megszeppent, Pest és Buda pedig nem láta előre egyebet mint hogy ez a' fiatal ember Niczkyt, a' nagy idolumot, fel fogja dőjtteni. Bé mennek a' Consiliumba, 's Zichy úgy zeng mintha csak ő volna a' Decidens. Niczky nem szűnt meg minden szavára recht, recht, recht, sehr recht!-eket kiáltozni. Buda tele volt hogy Niczky meg van nyergelve. Ez így tartá egy holnapig. Ezen hosszú idő alatt a' vén Ravasz mind kiszedte Zichyből miben ő erős, miben gyenge, s' várta a' tempót. A' tempó hamar megjelent, Zichy nagy tüzzel vitt egy nem helyes állítást. N. gonosz ravasz-sággal a' kételkedés és félelem tónusában tett ellenvetést, hogy a' tüzes ingereltessék. Meg leve a' mit N. várt. Ekkor ez brutalitással a' maga egész nagyságában megszóllalt 's Z-t olly parányieskává tette, hogy szégyellettében majd a' föld alá bújt. N. ezzel végezte a' szavát: So geht es, wenn der Kaiser junge Menschen auf Posten stellt, die viel Geschwätz, nicht viel Wissenschaften und keine Erfahrung haben. Z. elnyelte a' pillát [!] 's megtanulta hogy fiatal embernek diffidentiával kell maga eránt, az öregebbek eránt pedig modestiával lenni.

Meghalván József, Primás Batthyáni nem csak az Isten hanem a' Leopold Vicéje is akara lenni, az az *Primás-Palatinus* egygyütt, 's félt hogy Z-t teszi annak az udvar. (*Teszi* mondom — mert

hiszen a' Palatinus választatik ugyan, de úgy a' hogy az Udvar akarja.) Ő tehát egészen Z. ellen szegzé magát 's vitte azt a' partiát, mellyel azt kiáltoztatá, hogy valaki József alatt szolgált, Józsefet secundálta, cassáltassék. Alattomban, vagy helyesebben szólván, ravaszkodva Forgács Miklósnak nyújta reményt, hogy ez is Z. ellen dolgozzék. Batthyáni nagyon megcsalá magát; előre kell vala látnia hogy az Udvar a' Josephinistákat protegalni fogja, hogy példajok Udvaristákat csináljon. Z. győze 's Leopold a' ki nem volt henye spectator, örömeben hogy B. bukott, ezt kiáltá: Nun sehe ich dass B. zum Minister nicht geboren ist; ich habe geglaubt, er sey ein grosser Mann. — (Igen hiteles forrásból tudom — nem Vaytól — hogy Batthyánnál nem vala nagyobb Kurucz a' Magyar földön.)

1795 ben Zichy is szomjúzta a' Királyrabjainak véreket. mint Szent Római Birodalombeli Gróf, Korona-Őr, Ugocsai Fő-Ispán és Calvinista Archimandrita Telcki József ó Excellentiája, ki nekem midőn az Exc. titulushoz gratuláltam, ezt mondá: Én ebben nem keresek semmit, nekem több a' Kammerherrschég [!] — — (magyarul szebben hangzik Komornyikság, — a' Komornyik ugy e cseléd?) — mert ez azt mutatja hogy *familiából vagyok*, de nem az Excellensség! — Ez a' Szent Római Birodalombeli Gróf 1794 a' Pesti Gyűlésben hatalmasan perorált azok ellen a' kik a' Magyar vétkeseknek Bécsbe-vitetések ellen protestáltak 's repraesentáltak, 's mint egy Magyar Brútus ezt mondá: Ha a' fiam van is köztök, esendesen veszem ha feje elüttetik. — Júliusban kevés napok múlva a' Palatinus felpuskaporoztattatása után Zichy, Ürményi és Haller József cassáltattak; a' mint a' világgal elhitetni szerették volna, azért, mert a' fellobbantott Palatinus papirosai közt Zichynek az Udvar ellen tett írásai 's a' Palatinussal koholt revolutio actái találtattak — sok bolond hitte ezt! — a' mint pedig mások hitték, azért, hogy alta ruit cedrus, silvae trepidate minores, 's hogy kiki rettegjen, látván hogy trucezára a' Leopoldi törvénynek, processus nélkül is cassál az Udvar. Z. ezt a' cassatiót képzelhetetlen heroismussal vitte, 's a' Magyar Mánasság valóban fényt vont magára, midőn a' villám által megsújtott Zichynél szüntelen vala a' visita. A' Locumtenens (most Palatinus) Septberben Bécsből Budára jöve magát installaltatni, 's minden Vármegye mellyen keresztül ment, Deputatiók által idvezlette. Zichy Győri Fő-Ispán vala, 's Vármegyéjéből egygy lélek sem jelent-meg sem a' keresztül utazás alatt sem

az Installatio napján. Haller az Installatió jelen volt, 's ennek örült az Udvar, holott II. ezt azért tette hogy mutassa, hogy cassatiója miatt fel nem akasztja magát. Ürményi egy ájulásból más ájulásba süllyedt, elindult, Vasvárig ment, betegen visszatért Pestre; ismét megindult, hogy Bécsbe magát a' vád alól kitisztítsa, 's ismét vissza tért betegen; végre 3szor Oroszvárig eljutott, talán mindég sírva 's imádkozva (mert ehhez igen jól ért), 's a' mint Z-nek a Komornyk bjelenté hogy Ürményi érkezett, Z. a' grádicsig megyen elébe, öszve csókolja: Quid facit Vestra Exc.? veniat, statim ego quietem reddam, elzárkozik vele, 's Ürményi az asztalnál már feléledve ült. Ez hihetővé teszi, hogy Z. azért buktattatott-meg, mert fenyegetőzött, hogy ha Diéta nem tartatik a' Palatinus választás miatt, ő neki kell azt hirdetni, és az alta ruit cedrus miatt.

Balog Péter Luther. Archimandrita Excelljától tudom, (de a' ki csak azért Luth. a' miért az ista fabula de Christo multum mihi importat-ot mondogató Leo X. Pápa volt Keresztyén) hogy Vay József egyszer jó reggel jelene meg Z-nél. Balog már ott vala. Z. a' maga púderező reggeli öltözetében fel fel ugrott farral az asztalra, lógázta lábait, Vay pedig előtte állott 's expostulált vele. Z. erősen álla a' maga állítása mellett, 's V. derekasan szorította. B. Nagy várakozásban volt, ki lesz a' győztes, 's egyet sem szólt, mely Ő Excelljának valóban ritkán gyakorlott okossága volt. Z. látván hogy szoríttatik, fel fel térdepelt a' székre (mellyet szemem látára a' Diaetai ülésekben is tette) 's olasz gesticulatiókkal hadazott. Végre elakadván franczia sebességgel megcsókolta a' gravis Vayt.

Ezek a' miket itt beszéllek, Z-nek dicséreteire szolgálnak. De láttam én ötet hamiskodva is. Sem papirosom, sem időm nem engedi, hogy most többet, mert én neked nem akarok 35 xrosnál vastagabb leveleket írni, félvén a' Posta szemeitől. De ha tetszik, másszor még többet róla.

A' Palatinusban mi lakik, azt a' veséket vizsgáló Isten tudja. Vay és Pächy imádják. Én ötet úgy nézem, mint a' ki nem egyéb mint az Udvar játéka. Talentoma sok van, mert néha ex tempore ötnök is reassumálja az argumentumaikat 's azokat megczáfolja. Köztünk lakván, tudja mely részen áll az Igazság. De ő semmit nem tehet, mert ha egyebet teszen mint a' mit Izdenczy akar, Izdenczy ötet még a' Palatinusságtól is a' legszebb móddal megfosztja. Nagy ok az ő tisztelésére hogy előre látta mi lesz a'

háború következése, és azt nem akarta. Az ő házi interesséje nem sok: sok pedig az hogy egy nagy nemzet Chéffe, még pedig szeretett Chéffe lehet, ha lehetne.

Desöffynek semmi baja, nagy hírt szerze magának a' Dietán, 's szokása szerint, úgy tartom, a' szép Asszonyok körül keres poltolékol örömeiért, mellyektől a' Dietai munka megfosztja, mert ő ott pennát viszen. Szörnyű szerencsétlensége az Hazánkknak, hogy a' Királyi méltóság és a' Nép, melly elválaszthatatlanul egy, elválasztatik, 's diametrális Antagonisnuszba hozattatik. József, a' legnagyobb Despota, ezt vallá egy nevezetes Circularéjának első sorában: Ich weiss dass nicht Millionen Menschen für mich, sondern dass ich für Millionen Menschen da bin etc. és még is insultalt a' publica opiniónak. Uralkodónak azt nem kellene. A' jobb fejekkel kellene egy értelemben lenni. Úgy meg volna Toscana, Lombardia, Tyrol, Illyrieum etc. Élly szerencsésen, kedves barátom. Érezd melly igen tisztellek.

Nézzd a' Coperta belsőjét.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

2101.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

[Eleje hiányzik.]

Ha téged a' Hír másnak nem kiált...

[stb., mint a Nagy Gáborhoz írt epistolában, I. Eredeti művei között.]

Kedves barátom, Berzsenyi!

Sok holnapja hogy leveledet nem vettem, 's érzem e' veszteséget. Vedd itt egy Epistolámat, mellyet Veled ezen az úton azért közlök, mert elúntam írogatni. Valamint a' Szemere Epistolájára Vidához azt jegyzéd meg, hogy annak írása sok munkába került: úgy fogod ebben is, de sovány volt a' théma. Kívánták tőlem az Epistolát, 's nem önként buzgott ki belőlem. A' fiamat ajánlom hajlandóságodba. Ő Téged csudálni, szeretni fog.

Nov. 22d. 1811.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

¹ Ezt a sort a levél elejére utólag jegyezte Kazinczy F.; a coperta azonban hiányzik.

2102.

Kis János - - Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Ismét későn felelek leveledre, vagy inkább, ha Runiét is, melyet velem közöltél, számlálom, leveleidre. De Te, ki engem esmersz, 's környülállásaimat tekintetbe veszed, mentegetés nélkül is megboltsátsz.

Mind tudósításod, mind pedig, és még tökéletesebben Feleséged" ditső tselekedetének vidám lélekkel tett rajzolása meggyőzött arról, hogy a' Párkák még hosszabb fonalat rendeltek életednek, 's nem ragadnak-el tőlünk akkor, a' midőn létednek leginkább örülünk. Vajha szíves óhajtásaink ezen sokszor igen keményszívű Istenektől egészen meghaligattatnának, hogy nem tsak literaturánknak, hanem egy olly férjet olly igen megérdemlő hitvesednek 's nevelésed nélkül még olly igen szükölködő gyermekeidnek még soka maradhatnál közöttük. Reménylem is, hogy az Egek nem lesznek siketek olly sok jó barátid' szíves kérésekre. Mindazáltal igen jóvá hagyom azon feltételedet, hogy háznéped' dolgaít és literaturai dolgozásaidat minél előbb rendbe szedjed. Háznéped az ellenkező esetben, akárkik lennének is a' kipótlók, elmúlhatatlanul kárt vallana. A' literaturára nézve pedig még tökéletes kipótlást sem reményelhetnénk.

Édes Gergelyt én személyesen esmerem. Volt olly idő, midőn nagy bizodalommal viseltetett hozzám, de a' melyet szabadon kimon-
dott ítélteim nem neveltek. Verseit nem szenvedhetem, egyéb tudomán-
mányos munkáit sem betsülhetem; de magát, a' minden affectatio
nélkül való jószívű 's tudatlanságból hibázó embert lehetetlen nem
szeretnem. — Te nem tudsz annyit írni, mint ő? Boldog vagy.
A' nemesebb állatok kevesebbet 's ritkábban nemzenek.

Szent Györgyit szívemből sajnálom, annyival is inkább, mert tudom melly érzékeny szívvel bír. Bizony, ha valaki, ő érdemelné-meg a' boldogságot, de ki tehet róla, hogy ez az égi plánta nem mindenkor ott terem a' hol akarnánk. Les biens sont ici bas semés à l'aventure.

Marmontelt én is sajnálom, ha azon az úton ment, mint la Harpe, 's azon esetben én is hiszem, hogy a' libertinaget inkább előmozdította, mint hátráltatta. Nem tudom, ha mindenütt megegyezünk-e a' Vallás eránt való vélekedésünkben, de azt tudom, hogy mennél többet gondolkodom a' Vallásról, annál inkább meggyőzettem annak fontos voltáról. Én azt állítom, hogy a' populáris vallásnak nem csak nagy tekintetben kellene tartatni, hanem nem is kellene megengedni, hogy annak tekintete a' látni nem tudó nép előtt akarmi módon is alább szállana. A' Cicerok, Catok, Horátzok, kik az Augurokat nevelték, nem közöltek minden vargák- és szabók által olvastatható 's a' nyomtatás által ezereknént szaporított könyvekben vallásttsufoló írásokat. Ennek nem kellene lenni. A' kik *praedestináltattak láthatni*, hogy szavaiddal éljek, azokat is úgy kellene a' látásra rátanítani, hogy az emberi okosság előtt szent igazságokat láthatnák, és mikor a' pókhálót eltépik: az alatta elrejtve levő igaz szentséget tisztelnék.

Az Unio kívánása szint oly képtelenség, mintha ki azt kívánna, hogy minden madarak egyformán énekeljenek. Hogy valamelly országban a' vallások egyenlő jussal birjanak, azt is lehetetlennek tartom: mert a' többség' vallásáé fog az elsőség lenni, 's az elsőség már egyik legfőbb jus. De ez az emberi dolgoktól elválhatlan fogyatkozás, melyet ugyan azért tsendes szívvel kell tűrni, 's a' melyet minden értelmesek örömeit el is tűrnének, ha a' kormánysszékek ezenkívül semmi részre hajlást nem mutatnának.

Az Annalisokba már egy időtől fogva semmit sem küldöttem. A' Te Töviseid és Virágaid recenseálása volt benne egyik legnevezetesebb munkám, a' többit csak apróságoknak lehet mondani. Nem tudom fogok-e többet beléjük küldeni. Felette sok protestans szemét van benne, 's az nekem csak nem tsemert okoz. Vaterländische Blätter nevű folyó írásnak mai darabjában olvasám Hotkötzi utad' fordítását R—itol. Azt a német fordításban is kellemetes olvasni. — Rumi Magyarúl historiai Monumentumait Gróf Festetics Györgynek akarta dedicalni, de ez deprecálta, 's azzal akarta kidugni ezen igen szorgalmatos Auctor barátunk' szemét, hogy Geographiai 's Statistikai Lexiconáért egynehány forintot fizetettetett [!] neki.

Hogy Sallustodat kétféle fordításban akarod kiadni, azt részemről felette szeretem. A' szorosabbik a' Tudósoknak sok tekintetben hasznos lesz, kivált a jegyzésekkel együtt, mellyek, a' mint a' velem közlőtekből ítélhetem, a' legélesebb elméknek is kellemetes mulatságul 's egyszersmind tanúságul fognak szolgálni. A' tágabb fordítás pedig minden kétségen kívül nagyobb kedvességet fog a' nagyobb Olvasó közönségnél találni. A' mit a' fordításokból próbául küldöttél 's megítélésemre bízál, azt critisálni rész szerént nem tudom, rész szerént nem merem. Úgy tetszik, van benne egy 's más kifejezés 's szóllás, mellyet máskép kívánnék; de ha ítéletemnek okát keresem, ennek megtalálására vagy elmém vagy időm nints elegendő. Így p. o. e helyett: *Áll pedig a' mi minden erőnk lélekben és testben*, én inkább tenném: áll pedig minden erőnk 's a' t., de nints elég időm vagy elmém megvizsgálni 's általlátni, nem volt-e neked más okod anúgy tenni.

Mely gyönyörű erkölcsi Charaktere van feleségednek! Tsak azzal is eléggé megbájolhat minden neumes szívű embert, a' mit Rumihoz küldött utolsó leveledben írtál, 's a' mit én oly szíves részvétellel olvastam. Eddig tisztelője voltam, most már imádója vagyok. Ha még életemben mosolygóbb sorsom lesz, módot keresek benne, hogy személyesen megismerhessem.

Én az én verseim' manuscriptumát Trattnerhez elküldöttem. Ez a' nyomtatást egynéhány exemplár honorarium mellett elvállalta, 's ajánlja, hogy tsinos külsőt fog nekik adni. Azt írja a többek között: «Es wäre zur äusseren Verschönerung ein Kupfer nöthig, dessen Auswahl ich Ew. überlasse. Es müsste indessen bald geschehen indem ich das Kupfer in Wien stechen liesse, da man hier gar nicht eines haben kann.»

Még eddig nem feleltem neki. Részemről alkalmasint reá állok kívánságára. Jegyzéseidet hasznomra fordítván tsinosgattam imitt amott a' kézíráson. A' második kötetben még akarok simítani. Azután hadd menjenek most egyszer dolgokra. Ha élek, utóbb mindekép tökéletesebb állapotban léptetem szenvedhetőbb verseimet napfényre, 's a' többit exhaeredálok. Most arra kérlek, ha meggyezel a' kiadásban, méltóztassál Trattnernek rezet proiectálni, 's ha terhedre nem lesz, egyenesen hozzá küldeni ideádat. Én az

effélékhez nem értek, 's nem akarnám, hogy botránkoztató vagy képtelen [vala]mi lenne munkámban.

A' Nemzeteket és Országokat esmertető gyűjtemény folytatásával is megkínáltam Trattnert. A' felelet ez: die Fortsetzung des Nemz. esm. Gyűjtemény wäre ich auch bereit gegen ein Honorar von Exempl. zu übernehmen, jedoch müsste jeder Band einen Titel für sich selbst haben, indem kein ungrisches Werk von mehreren Theilen gekauft wird.

Élj szerentsésen, kedves Barátom, szeretetedre 's életedre olly igen méltó Párossal, 's minden kedvesciddel együtt! Öleilek a' legszentebb barátsággal.

Soprony, Nov. 23dikán 1811. Kis János.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2103.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom. Nov. 28d. 1811.

Kedves barátom,

Alkalmatossági versezetekről mit tartok, nem szükség mondanom. noha a' Genie azt is interesszantná tudja tenni, nem úgy mint a' közönséges fejek, kiknek efféle verseik nem egyebek mint rigmusok. Azonban az ide zárt nyomtatványt bátorkodom Néked mégis bémutatni; nem azon hiúságból, mert hozzám az az fiamhoz van intézve, hanem azért, hogy megolvassván a' választ, lásd, hogy nékem elolthatatlan szomjam a' Jókat szeretni 's magamat hozzájuk esatlani. Különös kedvemet tennéd, ha azt (tudnillik válasznomat) a' derék Majláthtal olvastatnád. Örvendek az ő dicsőségének. Megjövendöltem azt midőn 1808. egy asztalnál ebédeltem vele, és a' hol én magamba zárva hallgattam a' beszédet. Majláth eránt azolta mindig lángol lelkem, mert a' jókat egy hangból is ki lehet ismerni.

A' Bécsi Annálisoknak Octóberi füzetében (lap 97. hátúl) e' sorok állanak: Als fertig führt die Realschulbuchhandlung in Berlin den zweyten u. dritten Band von Tacitus Werken, deutsch mit Abhandlungen und Anmerkungen von Woltmann auf. — Erre Téged tisztemnek ismertem figyelmeessé tenni, mert a' ki Classicus Irót fordít, annak jó mind azoknak munkáikat megolvasni, a' kik

ugyanazon Író körül fáradtak. Oztán Woltmann olly nagy nevezetű Író 's Historicus, hogy tőle csak jót lehet 's kell várni.

Biharbúl írják, hogy Consil. Tokody oda a' Dietáról írá, hogy Gróf Rhédey Lajos Torontáli Fő Ispán, helyette pedig Zichy, ki Biharban Diószegen lakik, Administrátor leve. Már látom, hogy Rhédey meg nem szűnik hágdosni. Neki soha sem elég a' mi másnak sok is volna. Úgy van e a' mint Tokody írja, meghallom Biharban, hová holnap indulok. Hát Drevenyák mikor lesz Fő Ispán és hol?

Élj szerencsésen, kedves barátom! Vagy e festve, vagy e találva? Bár akkor is voltál volna, midőn mint félig gyermek félig férfi először léptél-fel a' Haza' Vénei közt, 's több erővel mint Véneink. Maradok örökös tisztelettel.

Helmezy Mihályhoz.

Nov. 27d. 1811.

(Ódáját csak most vevém, 's a' válasz mingyárt ment).

Fiam, ki kedves anyja' karjain — —

[stb., mint a 2107. számú levélben.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2104.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

[1811. Dec.]¹

Különös bízodalomú Drága Jó Uram,

nagy tekintetű barátom!

Epistolám végre elkészült 's küldöm azt. Bár szerencsés volna megnyerni az Ur javallását. Azt megnyerhetni szívesen igyekeztem, de a' szerencse 's siker nem az akarattól függ. Megvalljam e, hogy még egy Epistolám sem került több munkába? Megszomorodotthoz tréfásan szólni annyi mint ingerlés: de viszont az Epistolaris Musa *enyelgeni* szeret. Itt tehát a' pajkoskodástól óvnom kelle magamat, 's a' helyébe egy két töviset raktam virágaim közzé; péld. ok: a' *Debreczen* tüzeiben megégett Voltairra — *Servétet* előhozni, 's a' börekesztés' soraiban a' *visszatekintés által kövé-váldást*, melly tacite

¹ A keletel idegen kéz jegyezte a levélre, de aligha jól.

Debreczent Sodomává teszi. — Ezeket epével venni 's belőle azt vonni-ki hogy Debreczent szurkálom, csak bolond fogja. De a' pedánt közel jár a' bolondhoz. Azonban eszes ember a' bolondokat ignorálja. Werke des Geistes u. der Kunst sind für den Pöbel nicht da.

Didot, Bodoni, Basqueruille, a' mort de Socrate, David után rézbe metszve, 's a' Berquin Chirona és Achillese, Vernetnek See-stückjei 's a' Claude Lorrain' Nápolyi-szelidségű szép dombjai, mezei, per licentiam poeticam et tropum hozattattak elő, mert a' Mesterség' remekjeinek számokba tartoznak. Berquin-nek ez a' reze (a' félló 's főember Chiron a' fiatal Achilleszt nyílat lövöldözni tanítja) nem punktirozott, hanem schraffirozott manierban a' vonások' tisztasága miatt csudáltatik. Bánom hogy ezeket 1808. meg nem vettem. A' David Socratja akkor 50 fn árútatott.

pag. 5. v. 11. a' Kant kategorisches Imperatívjárja czeleoz.

p. 6. v. 6—8. párja ennek: Nunquam aliud natura, aliud sapientia dixit. De megértik e ezt a' három sort Debreczenben?

p. 6. §. azért van bele szúrva, hogy a' kifestés csattogó színei a' prósai 's philosophiai dissertatióeskának lümiert adjon [!] — olly helyet, mellyen a' poeticus szem mulatni szeressen. Epicum carmenbe is helyt találhatna ez a' kifestés.

Vissza a' mit adni — Barátidat ha szánni nem pirúlsz etc. etc. poetica és nem prosaica constructiók; akart constructiók 's nem ollyak a' mellyekre az elakadás szorított; hiszen könnyű vala így ejteni: *Ha szánni nem pirúlsz barátidat* — de ez így prósa volt volna.

könyv, accusativus nominis könyv.

Ezeket azoknak a' kik az Epistolát olvasni fogják, 's gáncsot lelnek benne.

Beszéll, beszéll a' barát, alamisna vége. — A' Havercamp Sallustjának kikeresését, kikérését, felküldését rimánykodva kérem. Addig hozzá nem foghatok munkám' letisztázásához.

Szabad e még azt kérnem, hogy az Ur mihelytt ezt veendi, azonnal tudassa velem, mennyire értem-el tetszését? A' Csereyhez írt Epistola tízszer kevésbb időmbe 's munkám'ba került, mert a' tárgy bőven nyújtja mondani valót.

Baykor megjárá; triumphált a' Magyar Cancellaria. Megparancsoltatott neki, hogy menjen Bécsből, 's Várnegyénkre parancs jött

hogy ellene Fisc. Actio erigáltassék. temerarius actus is fordul elő a parancsban. Ő a Polizeyban bizott, és azt a Cancellariával öszvekapásba vitte. Szívesen szánom Bajkort, de ő Cons. Horvátnak még befűthet. Maradok tisztelettel.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2105.

Kenderessy Mihály — Kazinczynak.

Drága kedves jó Barátom!

Si vales bene est. Ez az, a mit én most legfőbbképen ohajtok. Én is a múlt napokban fekvő beteg voltam, és arra vártam, hogy ezt csak mint el múlt dolgot irhassam, kérdéseidre pedig jegyzéseimet megújult erővel tehessem.

Nézd meg Barátom a Pecsét nyomót szemesebben. A környül írás vagy is inkább metszés nem az a mit írsz *Dissimilium in fide societas*, hanem *Dissimilium infida societas*. Ez tehát magyarázat nélkül még az első tévelygésnél is nagyobbra adhat alkalmatosságot és a gondolat maga magában caricaturának látszik.

De hogy a Pecsét nyomó nem tréfára még is, hanem egy megújított reménység alkalmatosságával készített legyen, mindjárt meg fogjuk látni, mert azt önnön maga mutattya.

Visgáljuk meg rajzolattyát. Felyül a coronán félig vagyon fel-emelkedve egy Oroszlány, ennek mejje irányán ezen betűk C. P. P. Alábbacska megint ezen esztendő szám 1695 világosan látszanak. Az alsó mezőbe pedig fenn álva az oroszlány jobb lába körmeivel szagat egy Bárányt.

A kép és környül írás véve vagyon Phaedrusnak azon nevezetes rajzolásából, véleményem szerint, melyet így fejez ki: Non est fidelis cum potente societas. Non vagy nunquam, hogy legyen hirtelen, nem tudom, a dologra nézve mindegy.

Tökölről sok dolgok tudatnak a historiákba, sokak pedig nem.

A Veteraniana clades után, melynek ő nagy eszközlője volt, újra becsapott volt Erdélybe, Hunyad vármegye szélébe. Ezen Pecsét nyomó találtatott a Boldog falvi mezőben, ez előtt csak nyólez esztendőkkal; azon helyen, a hol ő Erdélyben legutólszor táborozott, és épen azon a helyen, a hol 1788dikban a Caransebesi ütközet után mint egy 1200 lovas Török a Valkányi Passuson becsapván,

Hátszeg és Bóldog falva között Generalis Staaader hadát megtámadta. Mikor? és mi formán vészelt el a pecsét nyomó? Tudni nem lehet.

Tököliről tudatik, hogy ötlet az attya Tököli István, erre eskette vőlt meg; hogy a hereditaria Successio ellen mindent végbe vigyen. Első Apafi Mihály halála után némellyektől fejedelemmek választatott, és nekie jeles conjuratusai vőltanak, a mire czéloz a C. P. P. és az ide zárt jegyzés. Tudatik az ő nevezetes Bartszasági győzedelme, a hol az Erdélyi provincialis Generális Teleki Mihály elesett. A német seregek Commendirozója pedig Heister elfogatott. Tudatik hogy a Badeni herczeg által az ország sokkal nagyobb része segítségével megint kitaktikaztatott, és ezek után történt a fellyebb irt esztendőben a' Veterani szerencsétlensége Hunyad vármegye szomszédságában.

Mennyi vér nem omlott az electionis jus miatt sok száz esztendőök alatt. A Providentiának elég hálát adni nem lehet, hogy azon jus eltöröltetett: külömben végtére a Magyarok, minthogy kisebb is a nemzet, a Lengyeleknél is rosszabbúl jártak volna.

Hogy tehát a fellyebbiekre vissza térjek, a környül irás vélekedésem szerént ezt teszi. Dissimilium infida est Societas, vagy Phaedrusként non est fidelis, vagy nunquam est fidelis.

Arra czélozott ő, hogy legalább Erdélynek Austriával való Diplomatica Societassát fel forgassa: de már Erdély is felettéb rá unt vőlt a kontyos Protectorokra, és inkább állott a kalaposok mellé. Azonban csak igaz az, hogy Austria is főbbképpen a Pfafferajért és Prosaliten macherajért tulajdon maga kárára is igen sokszor a Politicaban rettentő hibákat ejtett, és több rendben árrát felette drágán fizette.

Tsókolom legdrágább kincséd kezeit. és tisztelettel vagyok,

Kolozsvárt 1-o Xbr. 811.

hív barátod

Kenderesi.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában; M. Irod. Lev. 4r. 36. sz.]

2106.

V. Nagy Ferencz — Kazineczynak.

Tekintetes Adsector Ur!

Most adja a' kezembe egyy líú a' Mythológiát — a' Kotsist nem láttam még; írok minden esetre. Én 20-a Xbr. nyakra-főre sietve ehmentem itt honnról K. Vajdára, Tek. Szent-luurey Zsigmond Urhoz,

ki érettem alkalmatosságot küldött. Midőn a' szekérre felülni akartam, akkor adtak a' kezembe egy Pakétot Tiszt. Szombathy Úr küldvén hozzám; melyben volt a' *Két Kőzon arany* is. Én hamarjába tsak a' Levelet olvastam el, az effectuálását bíztam a' feleségemre azokban, melyek siettetők. Ő, mig én oda voltam, beszélt a' Typographussal; ki a' reá bizott dolgot el-is kezdette; kiszedvén belőle *egy árkust*, melyet imé küldök is. Nekem nem lehetett még magával a' Typographussal beszéltnem, de a' feleségemnek azt mondotta, hogy nints olly Typographus, a' ki azt kiszedje mind (a' Determinatioval együtt) egy árkusra —

Felettébb sajnálom, hogy a' Tek. Urnak több az alatt jött becses Leveleire most hirtelenében nem felelhetek, egyébbaránt is, a' hideg idő, és alkalmatlan út miatt el vagyok fáradva — *Schillert, Scapulát* küldöm. A' Nagyságos Asszonyt tiszteli a' feleségem. Magamat becses indulatiba bészárva vagyok S. Patak. Dec. 5-dikén 1811. A. Tek. Assessor Urnak

alázatos szolgája
Nagy Ferencz mk.

(Igen sietve)

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2107.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Nagy-Váradon, xbernek 6d. 1811.

Édes barátom!

Huszonnégy órával ezelőtt hogy onnan hazúlról eljöttem, vevék Pestről egy kis nyalábot, 's abban az ide zárt nyomtatványoknak¹ néhány exemplárjait. Helmeczi látatta velem az Ódát, de csak levélben, kézírásban, 's arról, hogy az ki is fog nyomtattatni, álmodni sem tudtam. Ha ettől tarthattam vala, kérni fogtam volna hogy holmit rajta változtasson (ilyen volt volna a' csaknem nevetséges czím is), 's hogy azokat a' gyilkoló magasztalásokat törölje-ki. — Hogy némmely emberek meg nem tudják fogni, hogy az ilyen magasztalás épen úgy pirit, mint a' hogy a' mérséklettebb dicsérés édesen hizelkedve csikland! — De olvassd magad, 's látni 's érzeni fogod, melly helyekre czélzok. Eggyet kérek Tőled és Rumitól: *az Istenért ne recenseáltassék ez az Óda!* Helmeczi nincs isteni adomány nélkül, de a' munkája Ma már nincsenek a' levél mellett.

kán kilátni hogy Kezdőnek munkája. Én ezt az Ifjat soha nem láttam, sem levelekből vagy hírekből nem ismertem. Atyai neve Serfőző, de én kértem, hogy ezt a nem poeticus nevet lökje-el 's magát Helmecczről, hol született — Zemplénynek helysége 's Rákóczy' birtok — nevezze — Helmecczinek, 's ő kapva-kapott a' tanácson. Pesten van, 's Siskovics nevezetű Úrfinak házi Tanítója. — Ide tészem-le válaszomat, mellyen ki fogod látni mind azt a' sietést, mellyet elkerülhetetlenné tettek az onnan hazúlról eljövétel' gondjai, mind azt a' kevés figyelmet, mellyet a' válaszra csak azért is fordítottam, hogy az olvasó érezze, melly keveset csinállok magamnak a' magasztalásokból.

HELMECZI MIHÁLY.

(Nov. 27d. 1811.)

- Fiam, ki kedves anyja' karjain
Csak fájdalomnak hangjait adja még,
Halája tolmácsává atyját tevé.
Vedd nyájas arcczal azt, 's a' gyermeket,
5. Ki lantod' énekére felfülel
'S nevét örülve hagyja zengeni,
Szeressd tovább is. — Boldog jóslat!*
- Nem lett az Isteneknek ellenkre,**
Kit Papjok édes dallal idvezel.
10. Midőn az áldás' első csókjait
Felnymontam homlokára. csillogást,
Hirt és nevet nem kértem én neki;
Nem azt a' jobbat is, mellyet dal ad.
A' hír, a' név csak gőz, és a' kinek
15. A' tömjén vesztegetve nyújtatik,
Pirulás 's szőgyen festik arczatját.***
Hogy ötlet Amor és a' Cháriszok
Vegyék szent oltalmokba, hogy szemét
Ezek nyissák fel látni, ezek tanítsak

* Jóslatnak neveztem az omen-t, a Jósló szótól.

** V. 8. a' Homérban oly sokszor előforduló *Θεῶν ἀρετή*.

*** A' tömjén lángja az imádott bálvány arczatját rubens-sé teszi, a' deák szót azon értelemben vévén, mellyben Horatius Od. L. 1. — Kazinczy F. jegyzetei.

20. Irtózni a' rútát, 's a' mi szép, szeretni. —
 Ez volt kérésem 's ez marad. Ha meg
 Hallgattatik kérésem, Marc-Emil
 Lángolva sir majd Daykám 's Berzsenyim
 Tropicumaik körül, lángolva sir majd
 25. Desöflynék, Nagy Pálnak, Prényinek
 'S Majlátnak fények mellett, kik borostyánt
 Még barna fürtök közzé fűztenek.
 Óh teljesedjék álmom! — Te pedig
 Gerjessz mellvében e' szép lángot, és
 30. Gerjessze *példád* együtt *énekeddel*.

A' Magyar Olvasók a' legpompásabb színű 's formájú virágokat szeretik, 's meg nem tudják fogni, hogy a' réti virágok is virágok, és hogy ezek szebbek mint az a' sárga bűdös őszi virág, melyet Kertészeink chrysanthosnak hívnak. Innen van, hogy a' Poocs, Mátyási etcet. verseiket tapsolva fogadják, 's a' Virág Benedek «Poemái»-ban azon darabokat, melyeket én a' Recenzióban Feldblumeneknek neveztem, nevetik, kaczagják. — Ezen Epistolámnak ugyan az a' sorsa lehet, 's örvendeni fogok, ha az lesz. Horázt is írt olyan Epistolákat, a' melyek az illy olvasóknak ugyan ezen okra nézve nem tetszhetnének, ha a' Horázt neve őket el nem vakitná. — Te engemet arra buzdígtattál, hogy leveleimet (nem Epistoláimat, hanem prózai leveleimet) mentsem-meg az elveszéstől 's Pesten egykor Szemerének, magának e vagy eggy kis Társaságban, hozzád írt leveleimet emlegetted. Tanácsod azt cselekszi, hogy most arra törekszem, hogy Epistoláimat vagy 20 számra vihessem, 's akkor kiadom. Ezek mind Jambéjonokban lesznek írva. Ezek után scandált, rímes és egyenetlen (majd hosszabb majd rövidebb) sorú versekben fogom írni Epistoláimat, hogy azok az újak Epistoláimnak második Kötetét tehessek. Az újabbakban könnyebb, elevenebb tónust viszek, — ezeknek a' mostaniaknak tónusok *komoly* — és characterek épen úgy *Hochsinn*, mint a' Horáztéinak a' *bölcseséggel öszve párosított bolondoskodás* vagy inkább csak *bohószkodás*. Csak attól akarnék őrizkedni, hogy Epistoláim *Chriáknak* ne tartatthassanak. Erre tégy Te engem figyelmessé, ha a' dolgot elhibázom. Minap a' Nagy Gáborhoz írt Epistolát közlöttem veled, nem hiúságból, nem hogy hizelkedve csiklandj, hanem hogy azt értsem, ha az Epistola Oeconomijában és Aus-

führungjában nem lelsz e valami feszességet vagy épen hibát. Ezt a' Helmecezihez írottat nem azért közlém, hanem csak azért, mert az Óda közlése ennek közlésére is elkapott és osztán azért, hogy bár azt érezhetnéd olvasása alatt, hogy a' mit a' 10dik versen kezdve a' 20dikig mondok, azok magamnak a' képem. Bár ezt mondhassa valaha felölök Recensensem, bár ezt mind azok, valakik verseimet olvasni fogják akkor, mikor én már nem leszek! — Most egy harmadik Epistolámat is közlöm új okból, — tudnillik, hogy ezen dolog felől való gondolkozásomat lásd. Érteni fogsz 'Te engem ott is, a' hol csak a' J o b b F ő k érthetnek. Írtam azt 1801. Juliusban, midőn a' szegény Ipam (még akkor nem Ipam, hanem csak barátom) engem a' maga Cosmogeniai mysteriumaiba initialni akara, de a' mellyektől én iszonyodom 's iszonyodtam. Láttam hogy az Epistola neki fájni fog — annyiban fájni, a' mennyiben reménysége ellen proselytuszt nem kap — 's félre vetettem. Most újra kidolgozám.

En ide halálosan beteg testvér öcsémnek Dienesnek látogatása végett jöttem. Az Anyám Octob. közepe oltá itt mulat körülte, 's holnapután reggel az Anyám is én is Semlyénbe megyünk, én pedig osztán haza, hol sok öröm vár kedves kis fészkebben. Éljen szerencsésen, igen kedves barátom, mind azokkal, a' kik Veled egygek.

GRÓF TÖRÖK LAJOSHOZ. 1801.

Hatalmas Mesterének egy szava
 Miként hozá-ki a' pusztá semmiből
 Ezt a' temérdek Mindent, 's önmagát
 Az Érthetetlen, a' megfoghatatlan
 Nagy Mestert, fejtik leczkéid nekem.
 Óh, a' helyett hogy e' mélységeket
 Előttém felnyitnád, kérlek, borítsd-el:
 'S kikapva e' szép világból, hol magamnak
 Honn lenni látszom, és a' hol szemem
 Gyönyörködése' millió tárgyait
 A' legvarázssbb Setéttisztában* és
 Nem elvakító fényben látni szokta,

* Helldunkel. Festők' technicus terminusa. — Kazinczy F. jegyzete.

Ne kényszeríts időn 's üren* keresztül
 Addig repülni, hol csak fény lakik,
 És a' holott én, durva föld' fija,
 A' fény miatt magamra nem találók.
 Ifjú koromnak boldog reggele oltalmaz,
 Mind addig a' midőn havát az Ősz
 Fejemre még nem kezdte-el hinteni,
 E' viszketeg gond kínzott engem is.
 Lángoltam látni, megkapni a' Valót**
 És mint Menyasszonyt mellyemhez szorítani,
 'S új szebb, jobb, éltet élni hív keblében;
 De ő futotta a' Vakmerőt, 's az éj
 Lidérczei között eltűne — nem haraggal,
 De mint ki később ismét vissza térend.
 Kétség 's elcsüggedés rohant reám.
 Kérdeztem a' Természetet — siket volt;
 Kérdeztem Bölcsceinket — ők csevegtek,
 'S bizonytalanbbá tettek mint valék.
 Barátim vállat vontak 's hallgatának:
 'S arany korom használatlan repült-el
 'S büntetve voltam kábaságimért.
 Többé nem űztem a' Futót, 's magamba
 Vonúlva azt kértem a' mit tudhatok,
 És a' mit tudnom *használ* — 's ő jutalmul
 Megtért 's így szóla: Láss! a' mit kerestél
 Nyúlj bé mellyedbe, 's felleled.

Itt a' hemistichiunnon akad-el a' beszéd, 's az Olvasót gondolkozásonnal homályosan ismérteti-meg. A' szemes Olvasó megérti mit teszen ez: *Nyúlj bé mellyedbe* etc. A' következő § Schillernek azon fabulája, mellyben ő (Gedichte 2ter Theil) azt beszéli, hogy az nitiaált Ifjú felemelte a' lepelt a' parancs ellen, 's eliszonyodott, 's vége az Epistolának.

[Eredetiye Kis Gyula birtokában.]

* Zeit u. Raum.

** Veritas. — Kazinczy F. jegyzetei.

(2108.)

Kölcsy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Kölcsy Ferencz alázatos tiszteletét.

Valahára, Édes Uram Bátyám, nyolcz hónapoknak eltölte után! Egy neme a' boldogságnak, ha kinek állandó lakot enged a' Sors. Nem vonattatni-el azon kevesektől, kiket tisztelvén szeretünk, élni a' szép társalkodásnak örömeit, hallgatni szavaikat, vagy soraikban gyönyörködni, miért kívánjunk e'nél szebb sorsot? Megadja ezt nekem is az ég; tavasszal Álmosdon fogom venni lakomat, a'dig gyakrabban Debreczenben leszek, 's szakadatlanúl vehetem. Édes Uram Bátyámnak leveleit, melyekért könyörgök, hogy ki ne maradjanak.

Martiusban egy hetet tölték Debreczenben, attól fogva Novemberig többnyire Sz. Demeteren lakám. Nagy Anyám Bydeskuti Máriának (Bölöni Ádám Kraszna Vármegyei K. Perceptornak Nője vala) házában, 's ez az oka, hogy Uram Bátyámnak Május 31. irt levelét csak kevés napokkal ez előtt vehetém.* A' melyeket ott méltóztattik Édes Uram Bátyám kérdezni, már bizonyosan tudva vagynak előtte. Azok irtóztató napok valának. Jaj azon Szenvedésnek, melynek képe évek után nem azon tulajdon keccsel tűnik szemünkbe, melyről a' Trojai Heros így szóll:

— et haec olim meminisse juvabit!

A' nyarat, kivéven némelly unahnaimat 's egy felette gonosz tertianat, szépen töltém, 's auctori életet kezdék. Már egynehány dalaim vagynak, mert a' régieket, négyet kivéven, széllyel téptem vala. Egy Matthisson' elsőbb verseiről olvasott Recensio, a' Szemeréjéssel való társalkodás, Horváthnak egyenessége 's Berzsényi levonták a' gyermekded-bús alakot, 's derültet adának és Férjfiashat. Ezen Szemeréhez írt darab, melyet közlök, Haller Alpeseinek, Salis 's Matthisson' verseinek köszöni lételét. Nem éledek úgy egy Költőben is, mint a' ki Helvetiában énekel, nem élnék olly örömmel egy földön is, mint Helvetiában. Siciliának boldog térci 's Tibur és Thessalia csak a' régiségtől vesznek kellemet. Azon Isteni nagyság, azon makacs,

* A' Debreczeni Gyűládáról, ha Szent Györgyi, Nagy Gábor elégték e? — Kazinczy F. jegyzete a levél szélén.

szabad lélek, azon férjfiúi szépség századokon keresztül munkálnak reánk. De itt még friss nyomai vagynak a' szabad életnek: nem olly nagyok ezek, nem olly messze felettünk, nem régen élt egy Haller, egy Bonnet, egy Gessner azon poctai tájakon, testvéresen olvad-össze szívünk érzescikkkel, 's nem mint Kronosnak aranyévei, nem mint a' Tündérmezők bájolnak, valóságot élünk karjaik közt 's szebb 's édesebb leszen örömünk. Illyek valának érzescim, midőn az említett dalt íram, 's Uram Bátyám méltónak fogja azt találni, hogy figyelemmel ítéltessek meg. Én sokat várok ezen darab' szoros recensió-jától, méltóztassék Uram Bátyám ezen várakozást betölteni. Szemere még ezt nem látta. Mióta Pestet ott hagytam, róla 's barátiról semmit sem tudok. Ohajtanám megtudni, ha Pesten lakik-é most és régi szállásán-é? ideje volna egyszer megtudakozni tőle, ha nem feledt-é-el még egészen?

A' Vitkovieshoz írt Epistolának nyomtatott exemplumát Augusztusban vevém, és így jóval előbb, mint a' kéz iratot. Milly szép társaságban vagyok én ott Sz... 's K... val! Forró köszönet a' szép telkü írónak! Sokszor feledtem a' miatt az olly társaságokat, melyekben nem örömet vagyok és millyekben vagyok itt ezeken kívül? — Kedvesebb ajándékot, mint az Arcászhoz írt Jambusok, nem nyerhettem volna. Ismerem tehát Széphalom' körét! Valóban pittoresque, 's most látom azon soraimnak egész értelmét:

berkeink, mint Széphalom' virányi, *dergi ligeti 's*
Elysionná váljanak!

'S a' Sonettók, É. Uram Bátyám? *Az ő képe* háromszorosan kedves előttem. Az első két sor Bürgernek illy forma kezdetű szép Sonettjére 's az utolsó kedves sor Matthissonnak verseire ragad-el:

Und schlang sich um dein Bildniss dann
Ein Silberheller Kreis.

's ezen ideák vegyülvén az egész' szépségével, szokatlan bájjal hatnak reám. — A' Ninon' olvasásán, Lessingnek ellenére is, lángra gyúladék. Nekem úgy tetszik, hogy a' felül álló világosítás nélkül is érthetem azt, legalább érezhetem. De a' profanum vulgus nem méltó azon Scenáknak nézésére, melyek a' *Szentek'* életét széppé teszik. Ha olly Nagy volnék mint Virág és Berzsenyi, azt mondanám, hogy a' Sonettók alatt álló Epigrammát ezen Sonettért jutalmul írtam: most remegve nyújtom azt. Fűzhetek-é koszorút én is azon főre, melly már hervadatlanokkal ékes?

Most jut eszembe, hogy Pesten lévén, egy Szemeréhez írt levélben azt olvasám, hogy Uram Bátyám Prof. Szombatinak egy levelét akarja velem közleni, hogy a' Debreczeni Bibliothecában valaminek járjak utána. Azon levelet méltóztassék Uram Bátyám elküldeni, mert azon Bibliothecának titkait egy szerencsés eset előttem felfedezte 's minden bene lévő Magyar Könyvek' catalogusa nállam páriálva van. Olly sok M. Régiség, mennyit vártam volna, ott nincsen. De a' Veszprémi által említett Ms. maga sokat ér. A' Sinai' Bibliothecája tudtomra még mind a' Procator Sinainál hever: egymáson, mint valamelly Holzmagazinban, feküsznek a' szép monumentumok 's *luctantur cum tineis*.

Ajánlom magamat É. Uram Bátyám gratiájába. Azon biztos tisztelettel, melyet Uram Bátyám eránt vonszódó szerelnem enged, csókolom a' Széphalmi boldog nőnek kezeit. Köszöntöm a' Szent tölgy ligetet; annak télben is kedvesnek kell lenni. ha én olly közel érném a' Zálnoki bükköket! Azok az én kedvelt fáim, de a' Szilágyi Vandalusok, kik épen úgy nem tudnak az erdők', mint a' könyvekhez, elpusztították őket. Most alig áll egy néhány 's a' későn feltalált Sequestum alatt sem leszen ötven év után is a'nyi, mint hat előtt vala.

Iráni Debreczenben Decemb. 6d. 1811.

Ador

A' KÖLTŐ.

Janus

Sz. Demeter. Septemb. 7d. 1811.

isa.

Két gyöngé hölgy vitt, a' midőn születtem,
Sz. rejtekidbe Léto szép fja,
'S most mint örökre vidám Gratia
Szelid tavaszban lengenek mellettem.

Ador

Kitől Olympi lantot áldva vettem,
Az édesen ömlő Harmonia,
'S te csendes arcczal szép phántasia,

Ador

Ki rózsaleplet vígan vonsz felettem.

Ama'nak oltárt nyögdelő szelek,
Es bájjal omló csermely' zúgásánál
Echónak ellenében szentelek;

Neked virító bükkjeim' sátoránál,
Merengve hallván a' Dryásokat,
Fűzők hajadba rózsalombokat.

A' SONETTO.

Sz. Demeter Septemb. végén. 1811.

Hespériának szent virányain
Hallám az Ifjút ihletett lantjával,
'S boldog leányka mellyem' szép titkával,
Rengék derülő kénynek álmain.

Mosolygva leste képem' lángjain,
Mint olvad eggyé szívem' lágy dalával,
Gyöngén szorított reszkető karjával,
'S lelkét ölelte lelkem ajkain.

Nem bírta többé az égi lángokat
Az elhalandó földi sátorában,
És széttömöltem keble' szép honában.

Lantján folyó tűz érte a' húrokat,
'S édes szelíd dal, mint csókjai valának,
Zengett szerelmünk' boldog Genjusának.

AZ ACATIA. Decemb. 5d.

Myrtus homlokomon és hűvös acátialombok
Fonnak ölelköztvén illatozó koszorút;
Azt remegő Lánykám' keziből, mint égi jutalmat,
Gyöngédet szerelem' geniusa nyújtja felém,
Ákác lombjaimat deli Charisz füzte hajamba,
Hogy szent fája' tövén zengjenek éji dalok,
„Itt ölelék egymást, kiket én kedvellek örökre,
Láng emelé szíveik' 's Isteni Sympathia.
Rezzent lombok alól susogott lágy szárnya zefírnek,
'S felnyílt kedvesimért illatozó kebele.“

Ezen Acatiát Daykának életéből 's egy Vitkovicshoz írt levél-
ből ismerem. Már nem áll ez is!

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2109.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Adsector Ur!

Nékem különösen tisztelt drága Uram!

Hozzám írt igen becses Levelét vettem: sajnálom, hogy reá igen sietve és zűrzavaros környűl állások között kellett felelnem. — A' Scapula' Lexiconját, és Pethő Chroniconját igen szívesen küldöm: küldi a' feleségem is az etzetes korsót a' N. Grófnénak; kinek gratziáját szívesen köszöni 's forró tisztelettel viseltetvén eránta, magát továbbra is becses favoriba ajánlja.

Az Epigramma nékem rendkívül tetszik, két okokért: 1.) Az evolutio benne igen nagyon epigrammatica: «szedje az *emberi lyány* csókjait *emberi* száj»; 2.) mivel ez *Félre te Mennyrázó!* valami mély szerelembe való beleájulást ad elő; de ez a' szó is «*Mennyrázó*» ennél *Mennydörgő* véghetetlenül sokkal szebbnek tetszik nékem — Csupán csak egy praediciumom vagyon ellene, ez: hogy a' pentameterek végén a' 3 és 4 szyllabájú szokat én nem szeretem, p. o. *elragadt*. Szent Igazság, hogy soha ideát szóért feláldozni nem kell, illetlen is: mind az által félek, hogy a' mi Magyarjaink, a' Tek. Urat Mustrának vevén fel, egy általjában szabadosnak ne gondolják: holott a' két szyllabájú szók, legalább Ovid szerént (ki 3 vagy 4 szillabájú szókkal igen ritkán zártá-bé a' pentametert, legfeljebb 25 ször) szokatlanok. Ezt én *ὡς ἐν παροδῳ* írom, nem mint Censori Crisist, hanem mint barátságos jelentést: mert hogy a' muzsikába nagy befolyások legyen a' szók hosszúságának, vagy rövidségének, tagadhatatlan. P. O. Ha a' versnek lábai a' szókból úgy telnek-ki, hogy semmi Caesura nints benne, éktelen a scansio, vagy muzsikai hang. — Beh rémítő vers volna ez:

En nem merném mostan dolgom senkire bízni.

Ezeket tsak hamarjában.

Nádaskay Urral beszéltem, azt mondotta hogy 500 Nyomtatvány, a Tek. Urnak tulajdon papirossából 25 Rforint, és ennél olcsóbban nem valalhatja.

A' *Salva Vénianak*, vagy a' Sertésnek, vagy magyarosabban a' Disznónak szerzését, ha vakinerőkké bátorkodunk lenni, a' Nagy-

ságos Grófné grátziájára merjük még egyszer bizni. — A' Melt Grófnét a' feleségem mélyen tiszteli. Én is grátziájokba bészárva vagyok S. Patak 8dik napján Xbernek 1811.

A' Tek. A. Urnak

alázatos kész szolgálja

[E]lőzések A. szobáján N. F. mpr.

U. I. Mig ezt irtam, a' kotsi meg nem látogatott: még ezt vetem azért a' Levél végire. Igen megbántuk, hogy Széphalmot olly idején oda hagytuk; mind azért, hogy még mindent nem láthattunk; mind pedig, hogy a' kotsi gazdája nem bánta volna, ha más napig mulattunk volna is — de két órára, e' mellett haza sem érhattünk.

A' Garmond és Petit felől ínhol a' Nádaskay Úr felelete.

[igen sietve és confuse!]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2110.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 11dik Decembr. 1811.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Az estve nagyon meg örvendeztetett engemet Nov. 22kén költ igen becses leveled, abbul egésségednek tökéletes heljre alását látván, tiszta szívből kívánom: hogy hosszas esztendőig tareson szakadhatatlan rendbe jó egésséged és Boldogságod.

Köszönöm szives indulattal a Nagy Gábornak szólló gyönyörű Epistoladnak velem való közlésit. Teljes az okossággal és művelt lélekből származó magasztalt izléssel. Feleségem tisztel és köszöni rólla való meg emlékezőcsedet — fel olvastam nékie az epistolát — és mind ketten érzettük 's gyönyörködtünk annak egész ki terjedésű, és különösen meg jegyzett részinek szépségibe.

Gróf Wasnének éppen mai postával meg irtam, a mit kívántál, hogy Fábri iránt tudassak vele.

Már most engedj meg Barátom, hogy valamint Te nyílt szível szólottál előttem, meljet szívenesen köszönök, ugy én is nyílt szível felelhessek meg azokra, a miket rész szerint hibásnak raksz clómbe. — Én se sokra, se kevésre nem fogok soha is vesztegetni, az az kölcségeim csak oljanok lésznek, meljet [!] csak az Erdélji el vadult character 's izlés mondhat vesztegetésnek — nem bánom én, ha az

ittén uralkodó köz character vesztegetésnek nevezi is kölcségemet, sőt örvendek, hogy oljakra tudományom, akaratom 's hailandóságom van költeni, a miket ők vesztegetésnek neveznek, mert az oljakra, a mikre ők költenek közönségesen, hálá Istennek passiom nincsen. A ki Néked aszt mondotta, hogy én haszontalan pompára költök, a vagy aszt nem tudja, mi a Pompa, vagy egy alacson, rágalmazó, character nélkül való gaz ember. Én a pompára se hailandó nem vagyok, se aval kéntelen nem vagyok, jövedelmeimnek egy ártatlan fundussa az, meljel Ház tartásomat foljítom. Ház tartásom körül pedig a ki pompát lát, annak¹ humorjai nem a leg jobb erőbe lehetnek, valóba országos gaz embernek kellett annak lenni, a ki veled ilj képtelenséget törekedet el hitetni. Én a mire leg többett költek, a nem az enyim, hanem a Hazáé, igaz hogy ezen kölcségnek mind módját, mind aszt, hogy arra van miből kölcsék, sokan irigylik, de azoknak szánásra méltó utálatos csoportjuk egy lépésnyi gátot se vethet cselekedetcimnek szabados folytatása elébe. Én a Nevelést a mint írtam, Tavaszon fel álítom, törik, szakad: — most pedig embereim közt egy Feuer Assecurantzot már effective fel álítottam, és rendbe is hoztam. Sokhoz nem fogok, csak annyi-hoz, a mennyit jól ki calculálva mind erszényem, mind vállaim el birnak — meg lehet, hogy sokak előtt soknak 's nagynak teczik az, a műhez fogok, de mit tehetek árrul, ha ezen mindent tudni, 's mindenbe gáncoskodni kívánó Urak az én calculusom resultatumaiba be nem hathattak.

Én az édes Anyám Testamentuma által csak a Krasznai jósza-g-nak lettem haeresse. Minden testvérem kapott ennyit. Sámuelnek jutott a Tasnádi, Pálnak a Szokoli és Székely jósza-g — a Pap testvéremnek én, és Sámuel esztendőnként fizetünk bizonyos summa pénzt, és e szerint testvéreimmel a leg szebb és leg dicséretesebb testvéri igaz alyafi érzés szerint meg is egygyeztünk már és ki ki a maga részit kezéhez vette.

A miket Diaetátokrul hallunk: azok arra mutatnak, hogy a Magyarba a character és lélek ereje még el nem enyészet. Valjon igazak lehetnek é azon handbilletek, meljek az eő Felsőge nevébe

¹ Olvashatatlan szó.

circulálnak. Ezeknek egyikét Bécsből Hadi Agensem nékem is el küldötte. Én meg valom, kivált azt, melj 9-a Novembr. van datálva, költeménynek tartom, és ha valóba költemény, kemény fenytésre méltó az, a ki asztot költeni mérészlette — Kérlek a mi bizonyost tudsz Diaetatokrul és annak környül alásairul, közöld hív tisztelő barátoddal.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2111.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram,

Kedves barátom!

Én Novemb. 29d. eljöttem hazúlról és dec. 3dika olta 9dikéig Váradon múltattam, 's akkor Asszonyámmal együtt ide jöttem, Dienest már mintegy félig helyre állva hagyván. Így nem vehettem azt a levelet, mellyet az Ur az én Epistolámra, a' mint ugyan remélleni bátorkodom, válaszképen fogott hozzám írni. Nyughatatlan vagyok érteni, nem kíván e az Ur az Epistolában valamelly változást, 's mellyet nevezetesen? és hogy mellyek az Epistolában azok a' helyyek, a' mellyek vagy tetszetek vagy nem tetszetek? De nyughatatlan vagyok venni a' Havercamp Sallustját, 's bátorkodom eránta kérésemet megújítani. Oh ha most ezen alkalmatosság által vehetném! Miolta ezen a' földön vagyok, két derék munkára akadtam; az egyik Sallustius Telleri — a' másik: Horatius. Cum Commentariis variorum, adcurante Corn. Schrevelio. Lugd. et Roterod. ex Offic. Hackiana, 1670. mellynél még jobb jegyzéseket az egész Horátzra nem ismerek, sem alkalmatosbb kiadást, minthogy elég tiszta és nem apró betűjű. Ajánlom magamat becses barátságába 's maradok

Ér Semlyén Xbr. 14d. 1811.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

Más papíron:

— — ha magasztalóbb Recensiót mint a' Tövisék és Virágok kaptak a' Leipz. Lit. Zeitgban 1811. April. p. 778. Csak annak örülök, hogy a' Rec. sokat monda állításaim poltolékaul. Én a' Recensiót csak nyomtatásban láttam meg, 's holmit benne szeretnék más képen.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2112.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Imé két versezetek is, az egyyk a' Financz Ministerről, a' másik pedig Magyar Ország közepének három Követyeiről.¹ Valóban Gömör Vármegyének Követyét Máriásit, akár Gömör Vármegyének fekvésére, akár ön szavára nézve az Ország Tüdőjének lehet mondani. Heves és Borsod Vármegyéket pedig az Ország szíve két Kamarájának lehet bizvást nevezni.

El ne múlásd, Kedves Barátom, meg mutattatni magadnak Úllyhelyben a' Magyar Nyelv iránt való Graváment, a' mint fel küldött Eö Felségének; vissza jövet meg mutatom, hogy volt eleinte, hogy össze hasonlíthasd. — A valóban derék Majláttal olvastattam a' mit parancsolsz. — Egy Sessióba ditsértelek publice, és elé beszéltem, hogy jártunk mind Te, mind én a' Jutalom Kérdésre való Feleletünkkel. — Woltmann Fordítását meg szerzem; — esmerem ezt a' Woltmann, de ezt az új munkáját nem. Bart fordítását használtam — ez igen jó, — de mégis azt találtam, hogy itt 's amott nem értette Tacitust — meg lehet, hogy én nem értettem, és hogy Bart, ha tudna Magyarul, azt mondaná róllam, a' mit én rólla. — Vivat Sallustius Kazinczy. —

A' Iljjábavaló beszédek, hogy t. i. én Vayval egyyet nem értek, nem kell hinned; — meg történik, de igen ritkán, hogy nem vagyunk egy vélekedésbe, de akkor is a leg nagyobb illendőséggel foly a' vita, és akkor is ki tetszik, hogy két emberséges ember, a ki becsülli egymást, vetelkedik. Szabolcs Vármegye nem küldött Machinákat a' Diactára. Egyébb aránt senki se esmeri Vayt úgy mint én, senki se tiszteli jobban, és szívesebben senki se tanul tőlle: de mikor valamelly fontos következésű dologban valaki maga magát megcsallya, szükség, sőt kötelesség, hogy az igaz barát meg mondja gondolattyát, és a' Sophismát kitalállya. A' nagy ember szeret engemet, 's mégis némely kis emberek azt hírlelik, hogy gyűlöllyük egymást, — hogy veszekedünk. Talia sunt Hominum Judicia. — Nints itt jó Festő, Barátom; azomban miolta élek, soha se találtak el, noha többször mint tizszer festettem magamat életembe — még Olaszországban se. De mint is kívánod ezt a' vénülő, Bajoktól ránczolt és

¹ Ez a másik a decz. 25-kén kelt levélhez van csatolva.

gondoktól barázdolt képet — Nem tsak az idő Folyásának, hanem
csapásainak is ki vala téve mindenkor.

Szerencsés Innepeket, szerentsés új Esztendőt.

Imperiosa necessitas.

A' szükség Gróf Vallishoz.

Incedis per ignes suppositos cineri doloso.

Horat.

Ambarcsoni István

— (1812. évi évi)

1812. évi évi

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

— (1812. évi évi)

1. Vének nyúlni más zsebjébe,

Onnan fogni két kezébe

Aranyat, vagy ezüstöt;

Azzal oztán el-szaladni,

Tékozlással mind ki adni,

'S oszlatni mint a' Füstöt.

De ha ki jól meggondollya,

Hogy a' szükség parancsollya,

Bizony szabad azt tenni.

2. Vének gyűjteni számos kincset,

Arra zárni száz bilincset,

'S azt mondani hogy nincs pénz;

Hogy csupán a más Házába

Annyi üres nagy Ládába

Nyugszik az el rejtett Kincs.

De a' fősvény azt gondollya,

Hogy a' szükség parancsollya,

Hogy mindent el kell tenni.

3. Vének tarka Pántlikáért,

Sok gubóra melly már rá fért,

Vesztegetni Hazáját.

Aranykülsért vast koholni

Vagy magának becsapolni

A hazát védő száját.¹

De a' kevély azt gondollya,

Hogy a' szükség parancsollya,

Hogy kell mászni 's reppenni.

¹ Vagy: «A jobbra termelt szájat.» — Dessewffy J. jegyzete.

4. Vétek kajánságból másra

Nézni mint egy Óriásra,

És törpén írgykedni,

Kialtani Kígyót, békát,

Önn hibáira rakni vékát

És még is terpeszkedni.

De ha ki azt meggondollya,

Hogy a' kis szív parancsollya,

Erre is szabad menni.

5. Vétek járni nőtelennek

Hitvesséhez annak 's ennek

És ott csíntalankodni,

Lopni egy vagy két pár csókot,

Kérni egyébb édes Jókot,

Sőt erőszakoskodni.

De ha ki azt meg gondollya,

Hogy a' szükség parancsollya,

Szabad a' jót el venni.

6. Vétek szegényt bajba vetni,

Azonba Just emlegetni;

'S el szedni négy ötöd részt,

'S még is mindég azt papolni,

Hogy nincs ok mit panaszkodni,

'S jó gyomor mindent emészt.

De ha ki csak meg gondollya,

Hogy a' szükség parancsollya,

Tudja, hogy így kell lenni.

7. Vétek a' bölcs Tanács adót

El kergetni, mert sok Adót

Vetett a' nép nyakára,

De majd a' nép ha jól fel for,

'S az Apródra is jó a' sor

Elébb vagy utollyára:

Akkor ki ki meg gondollya,

Hogy a' szükség parancsollya,

Hogy őt is meg kell tenni.

G. D. J.

2113.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom, Dec. 24d. 1811.

Szeretett kedves barátom!

En November 29dikén Biharba mentem-le Dienes öcsémnek látogatására, ki Octóber oltá olyan betegten feküdt; hogy életéhez magának az Orvosnak sem vala reménye, 's onnan csak tegnapelőtt érkeztem-meg. Az Úr levelét (ddo. 16. Nov.) más érkezett leveleimmel Sophiem adta kezembe, 's íme válaszolok, 's reménylem, hogy az Úr késedelmemért, tudván már annak okát, neheztelni nem fog.

Legelőbb is azt kell említenem, hogy 24 órával elindulásom előtt Pestről egygy vastag levelet kapék, mellyben nekem Helmeczi Mihály azon alcaica Óda nyomtatványait küldi, mellyel Fiamat köszönté-meg. Ez Siskovics nevű Urfinak nevelője a' Pesti Univerzitásnál. Sajnálom hogy nem tudtam előre hogy nyomtattatni akarja; kértem volna, hogy szertelen magasztalásaival ne tegyen nevetségessé a' világ előtt. (Szörnyű kín, édes barátom, a' *Celebritás!* A' Bécsi Annálisoknak sok füzetjeiben, nevezetesen a' Novemberiben is, olly sokszor fordul-elő nevem, hogy pirúlnom kell. A' mi ott mondatik, Pályairásomból van kivéve. Ez azt fogja cselekedni, hogy rágalma-zóim azt fogják gyanítani, hogy magam magasztalom magamat.) — Ki lévén az Óda nyomtatva, nem tehettem egyebet, mint hogy Helmeczinek barátságát megköszönjem. Ide teszem válaszomat. Látni fogja az Úr, hogy Epistolám mint egygy futva készült. És még is ez a' könnyű tónus igazabb tónusa az Epistoláknak mint az a' fennen járó, melly a' Wesselényihez, Desőffyhez etc. írottakban hallatja magát. Most Lajoshoz készítek egyvet, de Isten tudja el sül e, és mikor fog. Az ide zárt levelen van azon Epistolámnak is eleje, mellyet az Ipamhoz kezdtem írni 1801ben, de félre vetettem, félvén, hogy az a' nagyon keresztyén ember rossz neven veszi. Ő többé nem él, 's most elő vevém, 's újra dolgozám. A' 36 és 37 verset csak az fogja érteni, a' ki a' legújabb Philosophiával is ismeretes. A' 37dik vers nem lesz hosszabb 8 syllabánál, hogy a' kinek orra van, megszagolhassa, hogy valami el van harapva, 's megért. A' 38dik vers azon kezdődik, hogy egy Celta Bölcs (Schiller) Egyptusi utazásaiból vissza térvén, elbeszélte nekem mint jára a' Szájszi Ifjú, a' ki az Izis fátyolat felemelte. Lásd Schillers Gedichte 2ter Band.

Nagy Gábor Debreczeni tudós Prokátor Úr Aprilisban az idén földig égett, és ezen égésben elveszté gazdag Bibliothécáját 's közel 40 vastag folio tomus Collectióját, mellyek inkábbára Origin. Manuscriptumokból állottak. Ő még is mindenek felett Processusainak Actájiról gondoskodott, hogy Principálisai meg ne kárositassanak, 's házának veszteségét csendes phlegmával nézte. Elégvén magának és feleségeinek képeik is, újra fogja magát festetni, még pedig (de a' mit én neki szeretnék nem tanácsolni) azon szempillantásban midőn holmije ég. Versben is akarta feltartatni ezt a' történetet. Ide írom az Epistolát, nem hiúságból, mert benne nem találok semmi különöst, hanem azért, mert egynehány sora van, melly az én barátomnak 's tanítványának bizonyosan szívekhez fog szólni.

Az a' rettentő tűz melly Debreczennek —

[stb. mint Kazinczy eredeti művei között.]

Az Úr leveleinek czikkelyeire térek. A' Bürger versei örök tiszteletben fognak maradni ha rajtok holnit kitenni lehet is. Pfarrer v. Taubenhain, Europa, némelly dalai 's Sonettjei csudálást érdemelnek. A' Drámák megítélésében nem bízom magamhoz. Azt írja [az Úr]¹ hogy Vandzának festéseit, ha jóknak lehet is mondani, ne képzeljek mivész csesetet. Láttam festéseit Bécsben, 's tudom mit kell képzelnem. Kár hogy még is Bécsben nincsen.

Biharból most felhozám a' Teller Superin. Sallustját. Abból látom hogy a' Don Gabriel Sallustja nem csak szép nyomtatás, hanem excellens Kiadás is. Én az enyémet ki nem adom, míg ezt a' Spanyolt körül nem tekintem. Azonban az Úr nekem igen nagy szolgálatot tenne, ha azon helyeket mellyeket itt alább kijegyzek, belőle (az az a' Spanyol fordításból) ki írná, mert ámbár Spanyolúl semmit nem tudok, de az is római nyelv leánya lévén, hozzá vehetek mint fordított. — Falkának sok dolga van ugyan, de készen lévén a' betűk formáji, öntetni betűket lehet a' nélkül hogy Falka csak meg is szállítassék. A' Zocker betűji épen nem szépek. — Sipsznak levelét Novbr. végén vettem, 's tudom hogy nála látta az Ur legelőbb a' Tövissek és Virágokat 's a' Relátiót.

¹ E szó helye ki van szakítva.

Vádolja a' mi kedves Lajoskánk a' postákat, ha a' Töv. és Relatio Andrásfalvára nem ért-el; hiszen én mind a' két kis munkát megküldém az ifjú Grófnak, még pedig ezt a' kis kedves barátunkat a' Relatióknak egy czikkelyére figyelmessé tévén. Nekem igen kedves lesz, ha az Úr azt a' Relatiót Journáljában egészen felveszi, mert abban egy helytt igen sok jó van. A' Himfyre irt Epigr., mellyet az Úr szörnyű keménynek nevez, az ő képzelhetetlen dölý fe miatt esett, nem szintén csendes vérből, de nem szégyenlem felinduláso-mat — mert nem érdemli e ezt Az, a' ki Szerelmeinek *Recensióját*, azt a' meleg szívvvel, 's magasztalva irottat, olly nehezen vette, hogy többé nem is felelt levelemre? Itélje meg akárki, van e abban a' recensióban kiméletlenség. 's nem forró barátsági tónus szölli e belöle? Nagyon tartok töle, hogy az Úr nem olvassa a' Bécsi Anná-lisokat. Azt nem olvasni megbocsáthatatlan vétek, mert mi történik a' Literaturában itt, tudni illő.

Nem édes barátom, Édes Gergelynek nyomtatatlan munkájit meg nem olvasom. Nincs időm, 's minek kinozzam magamat? Bosszújától nem félek; bántása *magasztalás*. Azt írja az Úr hogy Kotzebüe Wielanddal rútúl bánt. Kérem az Urat, tudassa ezt velem, mert én Kotzebücnak olvasására épen úgy nem lelek időt, mint Édes Gergelynek. Ein Mensch nicht ohne Talent, aber ein schrecklicher Schmierer. Sophie nem régen olvasá die jüngsten Kinder meiner Launen, és sok darabot benne megvetéssel ugrott által. Ez a' nyavalyás Kotzebüe Göthét bántja, de Schillert 's Wielan-dot, a' hol olvastam, mindenütt magasztalá.

Váradon Gróf Rhédey Lajos Urat alázatosan megudvarlám. Csókkal fogadott 's per Te szöllíta. Ki késért a' kocsimig, de meg nem csókkolt. Vissza adta visitemet, 's Dienessel a' Diacta felől szölli-ván Gróf Desöffy Jósefet *excentricus* emberkének nevezte, a' legjobb fejeket mimice producálta. Az minden veszedelmünk hogy a' Cs[ászár] igen kegyes; egyg ütéssel kellene a' bancót eltörölni; de a' Cs[ászár] declarálta hogy annyi szerencsétlent nem teszen. Igy raison-nirozza. Én kaptam a' gyertyát 's Leopold keresztjét nagy phlegmá-val vizsgáltam. Érti e ezt az Úr?

Mi lett volna a' belső nyugodalomból ha a' Cs[ászár] reá állott volna azon projectumra hogy a' bancók egyg ütéssel töröltessenek-el, 's sem bancó sem pengő pénz nem lett volna? Valóban hálát adha-tunk az égnek hogy a' Cs[ászár] nem csak igen kegyes, hanem böl-csebb is mint a' nyavalyás Projectista. Desöffy Jósefet Rh[édey]

azért nevezé excentricusnak, mert valaki a' Diaetai ablegatusok közzül Wallist bántotta az Oratóiójában mellyet mondott, 's ezt az Orátort a' Personális megszólítá, hogy tartsa magát a' dologhoz 's ne sérte-
gessen személyt. Ekkor Gr. Desőffy József, (Vay Jóseffel együtt követje Szabolcs Vármegyének) felkölt 's ezt mondá: A' Magyar nemzet szabad nemzet és ebben hasonlít az Angolhoz; ott a' minister gyakorta egész órákig hallgatja hogy mocskoltatik a' Beszédet tartó által. Én Rhédei körül vadság nélkül viselém magamat, de felette nagyon természetesen, melly öelötte talán szokatlan, mert öelötte Váradon le sem mernek fölni. Óhajtanám hogy az Úr igen elevenen képzelhetné mint volt az a' scéna, midőn Rhédei Desőffit persifflirozván, 's a' volt Komárom Vármegyei híres Vice Ispánt Baloghot, kinek szava járása a' Diaetai dictiókban ez:

kérem alázatosan

's Márjási Istvánt 's másokat a' magok állásokban, hangjokban producálván, 's felölök és az egész Diaetáról kevély megvetéssel szól-
ván, — én kaptam a' gyertyát, 's előre bocsátottam, hogy még nem láttam Leopold keresztet, a' gyertyát lajblija lyukán függő láncocskájához vittem 's a' keresztet 's a' felett lévő Császári koronát figyel-
mesen végig tekintettem, a' nézéssel épen nem sietvén. Nagyon szeret fajtalanságokat beszélni, und diese stehen ihm so sehr zu Gebote, dass er den Verdacht erweckt, er habe sie studirt, um bey verflänglichen Fragen durch polissonerien die Antwort abzuwenden. Az Öccsét Ferenczet Fő szolgabíróvá tette, 's úgy hiszi minden, hogy 3 eszt. alatt Vice Ispánná teszi, 's talán osztán ötet is Gróffá. A' Theresi temető helye most Circus Florae, Római értelemben; 's Lajos ott muzsikákat ad a' Várad matrónájának, kik közt Boriska is sokszor megjelen. Kézesókomat 's boldog új esztendőt a' Mélt Grófnénak, a' Csuklatónak 's Lajos barátunknak.

Helmeeczy Mihályhoz.

2113. Dec. 24. 1811.

Fiam, ki kedves anyja karjain, — —

[stb. mint a 2107. számú levélben.]

Gróf Török Lajoshoz. 1801 Jul.

— Hatalmas Mesterének egy szava, — —

[stb. mint a 2107. számú levélben.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2114.

Vitikovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vitikovics Mihály

Barátságos Idvezletét

Pestről Széphalomra Decemb. 24-kén 1811.

Rég ideji hallgatásomért, meg lehet, hogy neheztelsz is rám. Megengedgy ezért Nékem, Nagy Erdemű Barátom! Megösmerem ebbéli hibámat, a melyet azonban azzal védhetek, hogy September oltá majd mindég utaztam; Megjártam Pozsonyt, Jászságot, a' Tisza mellékeit. Pest vidékein pedig szana szétt hirtoltak ügyési foglalatosságim. Végre November utólyán Pesten megállapodván, a kereszt tsontomban ütött az irgalmatlan fájdalom. Ezt követte a Gyomorfájás, hideglelés, a melyek ágyba is döntöttek. Ezek marasztalták válaszomat. Egyéb aránt Szemerénk kipótolta némasságomat.

Annyi Hallgatás után sokat kellene írnom. De mit? Ha tsak a magunk dolgait nem? A' Dietai Újságot Zemplénybe is elhordgya a Hir: Eltrombitálta már ottan is, hogy a SS. et OO. a Magyar nyelv iránt köz megeggyozéssel azt végezték, hogy minden Dicasteriumokba a jövő új esztendőben behozatassék. Az oskolákra nézve pedig az elsőnél kezdve nyoltz esztendő alatt minden tudományok, a Theologiat se vévén ki, anyai nyelven tanitassanak. Tellyesítsék a Magyar Egek ezt az áldott Planumot! Ezt az ujságot, mint minket legközelebből 's legérzékenyebben illetőt, meg kellett írnom.

Most a magunk dolgairól:

Szemerénkhez írt Leveledet, minek előtte Pételre kiküldeném, elolvastam. Epistoláidban igen gyönyörködtem. Vajha szerentsés követőid támadhatnának! Bennek való gyönyörködésemet az hijánosította, hogy a' Triász gyűlésében nem lehetett felolvasni azokat. Telektyt és Kisst, a mint kívántad, kötetlenben megkaptam, és Pételre által-tétettem. Egynehány Rátz Ódát is letettem ottan számodra, a melyet hozzám írt Musitzky Lucian, Metropolitánknak Protosüngelusza (fő Ceremoniarius) és régi Barátom. Ő olvasván a hozzám írt Epistoládat, tűzbe jött, 's Lantyrával a Rátz Literaturára édesget. Üresebb és jobb óráimban lefordítom azt számodra. — Ez a Musitzky Lucian a legtudósabb és legjobb Pap Papjaink között. Beszél, ír Szlavoniai, Rátz, Orosz, Görög, Magyar, Frantzia, Német, Deák, sőt Zsidó Nyel-

veken. És mind ezek teszik azt, hogy keresztet nem kaphat. Ezt ne tsudáld, mivel ezen derékségei mellett hizelkedni, tsúszni, mászni nagyon nem tud. Megérdemli ez a nagy Férjfi, hogy az Egyveleg Irásaidból egy példányt küldgyek számára? Itt eszembe jutott, a mire olly sok ízben kérni akartalak. Nints e két példányban meg Báts-megyeid? Ha van, küld el nekem az egyiket. Igen szeretném kinyomtatott munkáidat ezzel completirozni. Ez az a munkád, a melly legelőször imádtatta velem Nevedet. Ez az, a' mellynek olvasása hajdan Lidimet egészen hozzám olvasztotta. Ez az, a mellyet én soha szerelmes olvadság nélkül nem olvashattam. Ezt a kívántomat, nézd, hogy tellyesíthessd. Ha még Idiliumidat újabb példányban nyerhet-ném meg, sokat nyernék. Az enyim kopott Rongyos. Ezt a munkát Pápay ajándékozta nekem, midőn tanítványa voltam. — Megtsókolta és úgy nyujtá nekem. Nesze, Miskám! olvasd Nyelvünkön a Legszeb-bet; ezt buzgón mondta ki. Valamint egyéb munkáidból, úgy leginkább ebből dictált példákat a Stylus' nemeiben.

Dajkád még sem lát Napfényt. 240 fl. egy arcus. A Factor, a ki jó ösmerősömmé lett, azt tanátsollya, hogy ha nem sietős, most semmit se nyomtassunk. Minden órán nő a Papiros ára. Ezt bizonyítja a Cancellaria Intimatuma is, a mellyben meghagyatik, hogy minden Instantia, és egyéb ügyes tárgyak, ne többre, ha kifér, mint fél arcusra iratassanak.

Berzsenyi kiállotta a Censurát. Madarasý Ferentz az én földim egy betűt se törült ki. Ugy tartom, jó volna azt a három darabot is, mellyeket későbbben közlöttél velünk, a többihez írni. Értem a Saphicumot, az ő életét és a Tánczot.

Helmeiczý tisztelve tsókol, és forrón köszöni szép válaszodat. A Dietán kijött versekkel kedveskedik most Néked, a mellyeket a Togatus fog vinni; Virág áldást mond rád, és az Egész házodra. Boldog új esztendőt kíván. A Századokat serényen írogattya. Kérdezte, hová lett a Bora Patakrúl? Tsókolom kezeit Barátnémnak, az apró édes Tiedet és Tégedet. Ellýtétek által e jövő Új esztendőt egészségben és Boldogságban. Ki érdemesebb ezekre, mint Tik!

Isten velünk.

Horvátunk köszöntésnél egyebet nem ír Pozsonybúl. Tisztel, tsókol.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4. r. 133. sz.]

2115.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 25 December 1811.

Theurester Freund!

Seit 3 Tagen bin ich wieder zu Hause: als ich meinen Hügel hinauffuhr, flog mir mein liebes Weib mit meiner ältesten Tochter entgegen. Ich sprang aus dem Wagen, umarmte Sophie mit nassen Augen, Dencsi, die den 4ten Dezember 4 Jahr alt ward, war wehmüthig, stumm, und hatte nicht Muth mich anzublicken. O mein lieber Freund, welche Seeligkeiten gab mir Gott, um die Beschwerden meines Lebens zu versüssen! —

Meine Thalie, (2 Jahr alt in October.) stieg so wie sie mich sah, in meine Arme hinüber, noch gedankenlos; und mein Emil griff zu meiner rothen Mütze, und zog sie herab. — Ich glaube, diese Erzählung ermüdet Sie nicht. — Sophie übergab mir, da sie sich entfernen musste, meine Briefe und den [!] Novemberheft der Annalen. Ich fand in dem Pack Ihren Brief vom 20ten November. — Ehe ich Ihnen von meiner Biharer Reise erzähle, will ich Ihnen auf diesen Brief antworten.

Der Prediger zu Csetnek, Herr Johann Ferdinand Szeleczény, gratulirt mir, dass die unwürdige Witwe seines Freundes Hankóczy den Antrag meiner Gemahlin, zu uns zu ziehen, nicht angenommen hat, und warnt mich von der Landstreicherin. Sie soll eine der verachtungswürdigsten Geschöpfen seyn, betrügt durch ihr Gefälliges diejenigen, die sie anbettelt, sie war das Unglück ihres würdigen Gemahls etz. etz. und ihre Tochter, die sie so hoch pries, weiss kaum zu lesen, und ist durch die Lehren und das Beyspiel ihrer Mutter, so jung sie ist, verdorben.

Magda's Programm in der Recension der Annalen nahm ich in das Biharer Comitát, und theilte es meinem würdigen Esperest, Herrn Stephan Fazekas, Prediger zu Diószeg, und Vatern des Predigers zu Ér-Semlyén mit der Bitte mit, dass er von diesem Programm einen Gebrauch mache. Er ist in der Superintendenz von Debreczin der allgemein geachtetste Mann ex statu Ecclesiastico, und wird oft mit Aufträgen Plane [!] etz. auszuarbeiten beehrt. Als ich von GrossWardein nach Ér-Semlyén zurückfuhr, bat ich meine

Mutter bey ihm auf die Nacht einzukehren. Wir schliefen in einem Zimmer, weil er nur ein geheitztes hat, und meine Mutter war gütig zu übersehen, dass wir zweye fast die ganze Nacht durchgeplaudert haben: lange Zeit nahm sie Theil an unserer Conversation, denn an Kopf gebricht [es] meiner Mutter nicht. Spräche sie deutsch, und hätte sie dieses Vehikel der Cultur gehabt, sie wäre eine zweite alte Berzeviczy. — Ich erzählte dem braven Alten, was er in der Recension der Magdaischen Schrift, welche ihm sein Sohn mittheilen wird, finden wird, und er war äusserst begierig sie bald zu lesen. Er wird davon gewiss einen Gebrauch machen. (Eben hat er den Auftrag ein Werk aufzusetzen, wegen den protestantischen Ehedispensationen. und fragte mich wegen Gregor Berzeviczys Blutverwandschaft mit seiner Frau. Er erstaunte über die nahen Grade. Aus Freundschaft und Achtung für Gregor verschwieg ich ihm, dass seine Frau wohl nicht Therese Berzeviczy, sondern Neustädter heissen sollte. Doch sie wird für die Tochter des Gemahls ihrer Mutter gehalten: und diese heimliche Notiz muss das Forum spirituale ignoriren.) — Da wir von diesem Prediger einmal sprechen, so lassen Sie sich sagen, dass Diószeg ein immenser Ort ist, fast ganz von Calvinern bewohnt, und doch haben die zwey Prediger nichts mehr als 200 f. Besoldung, die aber dieses Jahr auf 600 f. erhöht ist. Gott, der seine Propheten in der Noth durch Raben füttert, half diesem Greis doch so, dass er 5 Kinder erzog, weil er sich einschränken gewusst, und weil er zwey bis drey Weingärten sich erkaufte hat. Als er jetzt 2 halbgemästete Schweine kaufen musste, ging sein ganzer 600 f. Gehalt auf sie auf. Wirklich trauriges Loos der Prediger! Ich weiss nicht, wie jemand Lust haben kann Prediger oder Schullehrer zu werden, um mit Armuth zu kämpfen, und den brutalen Hochmuth unserer Schlachthas zu ertragen.

Ich kam den 3ten December in Grosswardein an, wo meine Mutter seit 8 Wochen meinen Bruder Dionys, (16 Monathe jünger als ich) in einer tödtlichen Krankheit gewartet hat. Dieser resignirte vor einem Jahr sein Amt, er war 2ter ViceGespänn von Bihar, und ward jetzt in August zum titulären Consiliaire ernannt, welches ihm 3000 f. kostet. Er ist ledig: GrossWardein, ein wahres Capua und Sybaris hat den sehr hübschen jungen Mann ganz unglücklich gemacht. Er ist so wohlhabend, dass ihm seine diesjährige Weinoperation 50 tausend f. eintrug. (Ich hatte 51½ Fass Wein!!!) — Was gibt ihm noch Frucht und Vieh! Bey alle dem hat er stets

Bedürfnisse und klagt an Mangel. (Vor 8 Jahren drang er in mich, eine Karacsische Postkarte von Ungarn abzukaufen; Péchy Imre habe sie ihm aufgedrungen, er fand sie um 40 xr theuer. Ich hatte die Maliz sie ihm um 36 xr. abzunehmen und schenkte sie dem Postmeister von Semlyén.) Den folgenden Morgen trat ich zu ihm, als er und unser jüngere Bruder, (der Oberste) Kaffe im Bette nahmen. Dienes war desperat 200 f. und Laczi 400 f. bey dem Kartentische in der Nacht verspielt zu haben.) Dienes war reconvalescent als ich kam. Mir zu lieb ward der Prediger in GrossWardein, der Exprofessor *Lengyel* zu Tisch gebeten. «Ich bin zu arm um Literatur Zeitungen zu halten, und in GrossWardein hält sie niemand,» sagte er mir sehr kläglich. Ein Mann von vielen Kenntnissen, besonders in der neuern Philosophie, von der ich mit ihm unter 4 Augen sehr freymüthig sprach. Dem Mann that es sehr wohl endlich einmal jemand zu finden, mit dem er sprechen kann. Ich sagte ihm, Portalis habe die protestantische Religion die Religionen des Antagonismus genannt, und da er diess nicht begriff, so explicirte ich ihm, was Portalis gemeint habe. Der neue Gedanke hat ihn entzückt. Er sagte mir, was Paulus unter den Worten: *adveniat regnum tuum* verstanden habe, und dass auch Griesbach den Satz wahr fand. — Dieser *Lengyel* soll sehr vehement seyn. Als er diess Jahr in einem Fiberparoxysmus lag, und der Curator Ecclesiae zu ihm kam, so sagte er ihm: *ha beteg nem volnék, leütném kendet azzal a' fejszével.* Diess wird ihm wahrscheinlich seine Pfarre kosten. Er declarirte vor Dienes, dass er nie zugeben wird, dass seine Söhne Prediger werden.

GrossWardein ist ein zweytes Ofen und Pesth. Wie viel Kobelwägen und portirtes Gesindel! Welche Meublen in jedem Haus! Zwey Bischöfe und Kapiteln und eine Academie — und keine literarische Zeitung. — *Szlávy György* mein Mitgefangener lebt wie ein Fürst, hat einen englischen Stallmeister, und liess seine Prachtzimmer mit Tapezierern die er von Wien bestellte, beziehen und bemahlen, ist ein guter Kopf, und keine literarische Zeitung! Der unglückliche Hang zu paradieren, zu schmausen etc. verdirbt alles.

Ich nahm Platz an den 100 f. gekosteten Leibstuhl (!) meines Bruders, weil sein mit Atlas bezogenes Canapé und die Stühle occupirt waren, und weil der königliche Leibstuhl dicht an dem Fuss seines Bettes war, als die Thür aufging, und ein junger artiger Arzt Dr. Hazucha, ein Belmann aus dem Ungvarer Comitath eintrat.

Man führte ihn mich nicht auf, und meine kleine Figur reizte ihn nicht zu fragen, wer ich sey. Als er erfuhr, wen er sieht, begegnete er mir mit einem Blick, der Achtung zeigt, und speiste während den 5 Tagen, die ich in GrossWardein verlegt hatte, 3 mahl bey Dienes. Wo ich bin, da wird von Cultur gesprochen, denn ich weiss, dass so etwas Leute zum Lesen reizt. Domine Magnifice sagte er zu Dienes., ecce hac ratione, talibus discursibus deberet animum suum exhilarare. Eine Krankenwärterin, ein Weib von mehr als 40 Jahren, war Tag und Nacht um Dienes, weil sie bekannt ist, darin sehr geschickt zu seyn. Ein sehr braves, gebildetes Weib. In diese ward ich fast verliebt so wie sie in mich. Mein Bruder ward wirklich aufgeheitert, unterdessen überfiel ihn sehr oft seine Schwachheit, sich an manche Gesprächen von mir zu stossen. Er kennt nichts löblicheres, sagt er, als die grosse Vortrefflichkeit prudent zu seyn. Verstehen Sie, was ihm und andern in GrossWardein Prudenz ist? Wohl mir, dass ich prudent nicht bin.

Rédey kam von Pressburg während ich in GrossWardein war. Dienes drang in mich, ihm eine Visite zu machen. So hören wir doch etwas neues vom Landtag. Ich wollte nicht. Endlich ergab ich mich.

— Vége hiányzik. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2116.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Posonio, 25. Decembr. 1811.

Amice!

Palatinus inde a sex Septimanis Viennae est. Non vult referre Resolutionem, nisi illam prius legat, ne pure portitor sit Resolutionum, et, ut jam prioribus Diactis accidit, stupeat super earundem tenore, et Evangelium praedicare debeat quod non credit. Sua Serenitas, postquam vidit se Plano Vallisiano obstare non posse, eidem cessit, tempori et experientiae relinquens Ministri correctionem. Nunc itaque Ei Vallis valde infensus est, sed relationes cum Russia, Nationis in Palatinum fiducia, et aliae complures circumstantiae non admittunt promptam vindictam.

Relationes duorum Colossorum inter se incertitudinem rebus internis inducunt. Nemo quidem ante futuram procreationem Bellum inter hos erupturum existimat. Dicitur, quod una ex Potentiis his Colossalibus Neutralitatem nostram agnoscere nolit; id certum est, quod in ipsa Aula Regia et inter ipsos Regios Principes, imo in ipso Ministerio, et quoad relationes externas, et quoad internas duplex Parthia adsit: sunt et tales, qui totam Monarchiam sub Formis Hungaricis amalgamandam intenderent. Magna certe nobis imminet; nil vereor quam ne, more solito, determinare Nos non sciamus, et Monarchia contrariis consiliis distracta, debilior adhuc evadat quam reipsa omni respectu jam est — aliqui dicunt, Pacem inter Turcas et Russos confectam, alii non: de rebus Hispanicis alii in favorem Gallorum loquuntur, alii contrarie. Inter mera secreta et incertitudines relationum tam externarum quam internarum Monarchia tabescit. Cancer financialis ejusque sequelae serpunt. Corpus Politicum Letho appropinquat, et nonnisi mole sua se adhuc sustinet. Ordinariorum ingeniorum lucta per nullum Magnum hominem aut in harmoniam ponitur, aut ad unum eundemque scopum dirigitur, aut Fortitudine et Constantia bene combinatorum Idearum, et in omnem Casum deservibilium diniritur, aut perrumpitur, verbo multum ratiocinantur, parum agunt: hoc semper fit, quoties Monarchia aliqua aut ejus Regentes caduci et victi effecti sunt. Finem Diaetae nemo scit hactenus; putant aliqui Nos novas Propositiones accepturos de Insurrectione et Subsidiis; Subsidia nonnulli ex futura procreatione in naturalibus praestanda existimant. Et in his partibus, et Viennae defectus Chartaceae Pecuniae sentitur, et tamen nec mala quidem Cuprea Moneta recondita prodit. Novi Contractus omnis generis aut in eadem Schaedarum Reluitionalium quantitate, aut adhuc in majore renovantur, aut nonnisi una quarta summae relaxatur. Ex pro bancalibus 80 Fl. annuis 60-a in Schaedis Reluitionalibus pactantur.

Per absentiam Palatini in Gravaminibus praeferentialibus laboravi: omnia jam redacta sunt, sed necdum omnia pertractata: — quae duas Tabulas jam transiverunt, et in Conclusum Diaetale abiverunt, Suae Majestati submissa sunt sub Praesidio et subscriptione Tavernici, in quocunque Comitatu illa legere poteris; quae Majoris momenti sunt, ego redegí, in nexu idearum et in ipsis ideis multa mihi castrarunt, sed tamen adhuc multa bona remanserunt. Pro Diaeta Hungarica multa bona scribi debent, ut aliqua maneat;

nunquam putabam. quod vel tanta remansura sint. Ad Scalam vix se inmittent Regnicolae, et reipsa futurae procreationis exitum expectare oporteret, ut effectus totalis Patentium appareat; aliquas Provisorias dispositiones, quoad arendas et Interusura fortasse Regnum faciet, pro omnibus capitalibus moratorium decernendo. Si Diaeta prolongata fuerit, manebit Deputatio in Negotio Scalae, sed sine plenipotencia: haec laborabit etiam fortasse in novo Plano Financiali, et sic ipsa opinione laboris creditum Chartarum aliquantulum meliorari poterit. Sed satis praevideo, nos, si pax fuerit, in vere ibi futuros, ubi nunc sumus; probabilius Chartarum numerus iterum augeri debet. Totum Negotium Scalae, ut video, erit Lucta passionum inter illos, qui lucrari volent, et qui perdere noluerint, et in fine finali prodibit una casuistica lex, plena clausulis, dubiis intellectibus, verbo lex Hungarica, ad cujusvis Legislatoris casus applicabilis. Alii viderint quid facient; triste est quod luminosas et magnas Ideas, quae pluralitatem Casuum complectuntur, concipere vel non sciamus, vel nolumus. In Negotio Scalae nonnisi de eo agitur, ut omnis a proportionem suae Mobilis et Immobilis Substantiae aequaliter perdat. Fulmen enim istud Financiale non Casu cecidit, sed Consilio Comitatus Vallis jactum est: injusta Operatio non potest reddi aequa, nisi aequali et proportionata sacrificiorum distributione. — Sed Nos privatam Justitiam cum Publica lubenter confundimus, et hic talia audiuntur quandoque a nonnullis, ut clare appareat, quod quidam Homines justitiae sensum absolute non habeant, et quod Deo Gratiae habendae sint, quod non imperent et quod non regant homines. Excellentia ingenia, excellentes politici, sed Deus liberet a Gubernante qui non habet sensum Justitiae: hic revera sextus sensus est, et reipsa non semper in Capite reperitur, vel tum tantum, quando rectitudo Capitis cum rectitudine cordis concordat.

Vale, amice; habes sufficientia paucis verbis. In omnem Casum cum fine Januarii hinc discedo ad parturientem Uxorem pro adjunctis, circumstantiis et desideriis Comitatus Szaboltsensis vel rediturus, vel domi mansurus, si Diaeta continuata fuerit.

Tuus Pipsz.

P. S. Diaeta langvet, multi ablegati dilapsi, in Tabula Procerum vix quatuor Regni Barones, et sex vel septem supremi Comites, Privati Titl. Magnates vix decem.

Gömör, Heves, Borsod! illik é hozzátok,
 Hogy habzó szóllással ti azt tagaggyátok,
 Fárasztott lelkére az ős Magyarságnak
 Századoktól fogva hogy hágtak, hogy hágnak:
 Hát nem szemléltétek hogy fogyott a' Nemzet?
 A' hajdan ép Magyar kortsokat hogy nemzet?
 Hogy szédítet Márja mézesült maszlaga?
 Béts külsőket miként belöllünk faraga?
 Hogy' ájúlánk el mind József ménkövére?
 Hogy ébredt-fel oztán a' Magyar gyors Vére?
 A' kegyes Ferentznek jönni mint kellett,
 Hogy kezgyen a' Magyar új és frís életet?
 Hát a' helyet hogy az orvosságot agygya,
 A' bölts Orvos talán a métejt tagagygya?
 Az Igazat, mert rossz, ki mondani félték,
 Igazítani kéne, 's ti tsak jót szemlélték?
 Szerentsétlen haza! melynek közepében
 Várt védelmezői már ki hültt keblében
 Vér helyett Lőre foly! Nem lesz néked híved,
 Már Tüdőd is reszket 's el fagyott már Szíved!

G. D. J.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2117.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Tihó, 26-a Xbr. 811.

Mi az Üdő Barátom a' Gondolatlannak, 's mi a' meggondolónak? Emennek a' napok és esztendők tzinterme, a' melybe egyik a' másikat taszittya és a' hól ez az egyetlen egy Reáírás olvasódik: *Vólt és multt*: — ennek pedig az örökk élet tengere, a' hol az órrák napokba, 's az esztendők Századokba sodródnak, a' hól egy pertzentés se vész el, a' hól semmi sem válhatik semmivé, mert nints jövődő, melyet az elmultt ne készített volna, 's e' szerént az a' mi eltölt, aval a' mi utánna következik, azonegy. — Majd esmét más számot nyomunk az esztendő homlokára; — de nem lesz ujj üdő, hanem tsak az előbbeninek meg nem szakadó fojamattya. — Ugyan mit hoz elé ez az esztendő? Nem egyebet, hanem a' mit a' multtak előre készítettek — 's ehez képest ha valaki az eltöltt üdöket jól ismerné, szóról szóra meg mondhatná hogy *mi leszz*. —

Ihol andalgásom veleje, melybe az ugy nevezett Ujj esztendőnek közelgetése szenderített, de a' melly talám nem talál helybe hagyást Nállad, mert az emberek mozgatták a' világ kerekeit, sok függ az ők akarattyaiktól. — Sok igenis, sőt nem csak sok, hanem a' Meteorumokat 's a' tulajdonképpen való Phoenomenonokat kivéve, majd minden: de ha a' múltt üdöket jól ismernők, könnyű volna felvetni, mit várjunk az emberektől, mert őketis az eltöltt üdők főmálták. — De ha tellesleg nem ismerjük is a' múltt üdöket 's a' benneek támadott embereket, tudunk mégis holmit felöllek, 's ez az a' miből kell ki vennünk, hogy *hányadik fokára kapaszkodgyunk a' Reménységnek*, — és hogy *mi az a' mit tehetünk?* — Nemis tett az elmúltt üdő semmit lehetetlenné, a' mi szükséges az emberi Nemzet javára, jöllehet holminek el érkezését meszszebbre hajította. Evel pedig a' derék ember nem gondól: 's bármi távol láttya is nemes czéllyának elérését magától, el nem lágyúl: mert nem magáért, hanem felsőbb rendű ösztönének kielégittéséért és azoknak javáért fáradoz a' kik utánna fognak jöni. — Munkálodgyunk hát müis Barátom, kiki a' maga környékében, fáradhataflanúl, az igaz jóra. De ne azért hogy lelkünknek magossabb vágyásait ez a' jövő esztendő bételésre juttassa: még azért sem, hogy később időnkbenis munkánknek értt gyümölsét kóstolhassuk, hanem hogy meg kezdgyük a' mit az utánnunk jövőknek kell bévégezni, hogy alkotóji legyünk *müis* azoknak a' jóknak, mellyeket a' *hátrábbi* üdők hoznak elé a' *mostaninak* erejével! — A' mit ez a' Nyom (a' Székelyek az *aetast* így nevezik, én pedig Székely vagyok) elé hozhat, nem egyéb, hanem a' későbbi gyümöltseknek virága. — Engedje és adja meg a' Sórs-hórdozója, hogy szagólhasd sokaíg azoknak illattját; betegség és fájdalom, kárvallás és boszankodás nélkül!! 's Házi örömeidnek se legyen semmi fogyatkozása. Ezen kívánságomban Grófnédnak (kit esméretlenülis tisztetek) 's kedves gyermekeidnek (kikben a' Te lelkedet sokasodni képzelem), telles részszek van. Nállak nélkül Barátom a' Te bódogságodis tsonka volna.

Ugyan mi lett a' Posoni nemes erőlkedésekből? Jó ideje, hogy semmi bizonyost nem hallunk, 's a' miket hallunk, olyan meseformájua, hogy az igazat nem tudom belöllek kiszemelni. — Másként a' mü Üdönkben már sok ment véghez, a' mit előre jövendölve mesének 's tébolygásnak lehetett volna állítani: mert ez a' Nyom nem arra való, hogy maga erejétől nagy dólgoakat tegyen, de arra mégis megnőt, hogy valamelly nagy Mozdittó erőtől magát a' jóra

vagy rosszra vezettesse. — *Ismét az aetásunk ellen, ugyé?* — Igenis, mert azt tartom rólla, hogy az ő Charactere *Álhatatlanság*. Kapnak a' mostaniak az által látott jón 's az eltöltt Üdök álmain: mert van *Poësisok*, — de nem elég férfiak arra hogy álhatatosan hozzá kapaszkodgyanak, — mert kevésnek van *Virtussa*. — Mit irtál-vólt tsak nekem Septemberben? — *Mitsoda idea azt hinni, hogy a' Diatán valami erőszakkal menne!* — Az igaz Barátom, hogy balgatag idea lenne, ha tsak az elmúltt Üdök példái meg nem mutatták volna lehetőségét. Hanem azis igaz hogy nints szükség az erőszakra, mert az ellágyító luxus annyira meg szelidítette az embereket 's a' felsőbb rendelések bé telését annyira könnyebbitette, hogy fegyverre, erőszakra nintsis miért kelni. A' hol az aprólék indulatok 's a' tsekély vágyódások az élet szükségeivé váltak, ott tsak tartóztatni kell az embereket 's el fárasztani, azután egyéb játékot vetni elejekbe: nem sokára lejjebb száll a' nagy feltételek tajtékja, hűlni, apadni kezd a' buzgóság, elé jó a' hosszszas elnetörésnek 's az egyforma dögokkal való bajlódásnak únalna, a' megszokott üdövesztegetések egető szomja; — 's egészszen más fordulást ad az elméknek. Illyenkör a' nagy lelkű férfiú, a' ki *mindenkör azonegy*, látván hogy a' szovai nem fognak, javallásai megnem halgattatnak, látván hogy nints kikkel egy-kézre munkálódni, — hátra vonnya magát, betegségét vagy egyéb akadályát szintí, — néha valóban következikis betegsége (illyen 6--7 -8 és ha ugyantsak bóldog az Órszág, 10 vagy 12 találattik az egész Legilatori Senatusban), ezek elnémúlnak 's a' többivel mindent ki lehet vinni, tsak el ne mülassa a' Ministerium elé szedni a' kegyelem jeleit, a' Hivatalokat, Titulusokat és Ordókat. Itt hát a' Katonát fárasztani nem szükség, haneha külső sugallás gerjeszti a' parazsát, mert már az egyébb dolog!! — Álhatatosan hiszem Barátom, hogy meg lankadnak a' Magyar Országiak, 's oda jönnek a' hová mü jöttünk, hogy *bé veszik a' devalvatiót, de Conditioikat tesznek melléje*, mellyeket megtart a' Ministerium, ha akar. Articulust irni pedig ollyan dologról, a' mi kérdés alá se jöhet, heabavalóskodás. Felteszem, hogy ma, a' Palatinus közbe járása által a' papiros pénz ki-nem-adásáról és nem-devalválásáról] elfogadta volna az Udvar (nemis a' Fejedelem, mert ő jó, 's talám ha az ugynevezett *Udvar* nem hórdozná, több jóra is reá állana) az Articulust: mivel volna elébb Magyar Ország, mert abban tsak a' papiros pénzről való lemondás foglaltatik, de lehet *ónból, pléhből, sárga rézből, bőrből, fából, üveg*ből hasonló jegyeket fel gondolni és készíteni; mind ezek

nem volnának az Articulusban, 's a' mint rendre elé jönének, mindenekről külön Articulust kellene írni a' jövő Generatióknak: 's végtére aztlis Törvénybe kellene tenni: nehogy a' Magyar Király fazeék tserepeket jártasson ezüst pénz helyett. Mire való ez? A' Generalis Törvény mellett kell meg állani; *hogy a' Legislatio közös: a' pénz ligájának és főmájának meghatározása a' Legislatio dolga, — a' Magyarok gyakorlottákis ezt a' Dietákon — 's Nemzeti Törvények szöllanak rólla: tehát ehez ragaszkodván a' SS, a' pénz ligáját pro futuro meghatározták az Europai Conventióhoz alkalmaztatva in sequenti bus Art.* Ezt javallottam én nállunkis, de szinte ki tört némely nyúl szívű embert a' nyavalya tsak a' hallásátólis. — Mikör pedig egy ilyen lépés nem használna, már akkór a' több firkálás keveset ér — — és készittjük magunkat a' türesre. — Hidd el Barátom, hogy egy Nemzetnek az ő boldogulása és tisztesége az erköltsitől függ, mert akármennyit tudjanak a' tudóssai, ha az égnek minden isillagait 's a' földnek minden férgeit ugy ismernékis, mint a' kis ujjokat, de ha erköltsé nints a' népnek, a' Nemzet ott marad, a' hól vólt, 's a' tudomány némelyekre nézve *házi gyönyörködéssé*, némelyekre nézve *nyerekedéssé*, némelyekre pedig a' *viszszavonásnak* 's *ellenkezésnek gyúlasztó fáklájává válik.* — Rendes is a' mű Tudományunk! mert mű (átalában szólva 's a' válogatott emberket ide nem értve) mindenből tudunk valamit, de azt még sem tudgyuk, a' mit minden embernek tudni kellene, t. i. hogy valóságos ember legyen a' talpán! Ehez az Eleink jobban értettek. — De nehogy esmét meg ütközzél 's azt gondold, hogy nem tudom betsülni a' tudományt. Én Barátom, valamikör tsak egy üres órrátskám van (egy kevés kertészkedésemet ki véve) mindenkör tanulásra forditom, és tehát a' Tudományt betsüllöm, mert maganis vágyom megszerzésére, — de az Órszág talpra állítására erkölts nélkül semmi erőt sem tulajdonítottok neki, és ezen gondolatomat jövő levelemben bővebben meg magyarázom, addigis tsókollak és vagyok

Illy barátod, szolgád

Cs. M. mpr.

NB. Mind tsupa igazságot kívántam írni, 's megmondani sem félek jó lelkű ember előtt mindezeket, de — mindent felvéve — mégis arra kérlek: válaszolj meg, kinek mutasd a' leveletemet.

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2118.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Jan. 3d. 1812.

Édes barátom!

Hogy Verseid Kiadót találtak — ezen rettenetes időben Kiadót! — annak kimondhatatlanul örvendek. Trattnert igen jól ismervén, 's hízelve magannak, hogy levelemet barátságosan fogadja, írtam neki, 's lelkére kötöttem, hogy ezt a' munkát úgy nyomtassa, mint a' hogy azt a' Te neved és a' Nemzet' becsülete kívánja. Talán nem fogja sokallani azt a' költséget, a' mellyet a' két réz kíván. Ezek eránt inhol ítéletem:

Az első Kötet előtt képedet szeretném látni rajzolva Kininger, metszve Neidl által. A' második Kötet előtt egy más rajzolatja állhatna Kiningernek, de a' mellyet már, historisch lévén a' kép, nem Neidlnek hanem Blaschkének kellene metszeni. Ez Socrateszt adná-elő, már szakálasan és a' philosophusi paláستtal, hogy szeméit a' három Grátziak statuácskájokra meresztené, mély elmélkedésekbe süllyedve. Előtte lehetne a' véső és a' kótis (der Griffel u. der Hammer), mintha a' kisdéd statuát maga faragta volna. Ez ugyan Anachronismus, mert Socratesz nem öreg hanem fiatal esztendeiben faragta a' Grátziák' hármastatuáját: de ez az Anachronismus ki volna mentve azok előtt, a' kik az előadást értenék. Prof. Kininger egyike a' szeretetre legméltóbb embereknek; 's Bécsnek első rendű Művészei közzé tartozik. Nem tudom mennyibe kerülne most a' munka, de 1803ban ő nem volt drágás. Szeretném ha képedet con amore rajzolni; tuschban szokott dolgozni, 's crayonnal, és olly szépen, hogy a' munka' csak a' munka' szépsége miatt is becsültethetik. Örvendek előre ismeretségeteknek. Mit adnék érte, ha közztetek lehetnék, midőn festeni fog. Midőn engemet festett, Herdernek írásai felől szólánk, kit minden német írók közt leginkább kedvel. — Szeretném ha olly czifra fejér nyakkendővel nem festene, mint két Luth. Predikátornak (talán Bredeczkynek és Glatznak) rezein látni, de nem is minden elegancia nélkül. E' kívánságot vele tudatni kellene: 's Überrockban festene inkább mint fekete papi ruhában, 's paláستtal, mert itt nem a' Sopr. Pred., hanem az ember és Poeta volna festve.

Levelednek egykik cikkelyére másszor. Élj szerencsésen, igen kedves barátom.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2119.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom den 3 Januar 1812.

Theurester Freund!

Diesen Abend erhielt ich Ihr freundschaftliches Schreiben vom 14. December. Wie sehr freue ich mich aus diesem den Recensenten von Engel's Geschichte von Ungarn zu kennen. Ich war eben im Begriff, Sie darum zu fragen. Ich werde von dieser Kenntniss keinen Missbrauch machen, habe ihn aber in meinem Schreiben an Herrn Professor Szombathy in Patak, das ich in diesem Augenblick schliesse, genannt, und Herrn Professor Szombathy gebeten, mir über die Recension des Engelschen Werkes seine Meinung nicht zu vorenthalten [!]. In ähnlichen Sachen traue ich Herrn Sz[ombathy] vieles zu. Ich theilte meinen Verdacht in Ansehung des Verfassers dieser Recension mit Ihnen und unserm Freunde Kis, doch noch mehr mit Kis als mit Ihnen, weil es mir nicht wahrscheinlich schien, dass Schw. Engeln so behandelt hätte. Engel's Lachen bey diesem Spass mag wirklich ein sardonisches Lachen seyn. Unterdessen wünschte ich, dass er nicht zu stolz wäre, wenn er recht zu haben glaubt, eine Antikritik in die Annalen einrücken zu lassen. Mich ärgert es, dass manche Gelehrte dieses unter ihrer Würde finden. Wäre es auch, so erfordert es oft die *Sache* selbst, dass man seinem Gegner widerspreche. Ob die Recension gut oder schlecht deutsch aufgesetzt ist, kann ich nicht urtheilen; dass sie aber ein in Eile hingeworfener Aufsatz ist, sticht zu sehr in die Augen als dass man es nicht sehen sollte. Mit der Redaction der Annalen bin ich jetzt nicht so wie bis jetzt zufrieden, und ich regrettire sehr den achtungswürdigen Sartori; es fehlt nicht viel, dass diese Annalen jetzt luthrische und zipserische Annalen heissen könnten. Sie mögen aber seyn wie sie wollen, so wäre es sehr traurig, wenn diese Zeitschrift aufhören sollte.

Polygrapherey taugt selten etwas. Ich kenne nichts von Gl[atz]s

neueren Schriften als seine Bilderwelt, daran meine zwey Töchter ein so grosses unsättigbares Vergnügen finden, als ich den Text zu lesen mich nicht entschliessen kann, nachdem ich ein paar Hefte wegen Vergleichung des Originals mit den zwey Übersetzungen, gelesen hatte. Sein erstes herrliches Werk, das ist eins meiner Lieblingslectüren. Doch Gl[atz] ist nicht mehr was er damals war, als er dies schrieb.

Habe ich Ihnen geschrieben, dass Herr Professor Genersich mir seinen Trajan zugeschickt hat? Ich habe, seitdem ich aus Bihar kam, keinen freien Augenblick gehabt, das Werk zu lesen, aber 6 Bogen flog ich doch unter unbeschreiblichen Vergnügungen durch. Es thut so wohl, auf den Thron weise und gute Menschen zu erblicken. Wäre ich Kronprinz, und könnte das Buch zu mir gelangen, ich würde unsern Genersich königlich beschenken. Doch ich zweifle sehr, ob [es] unter unsern Grossen Viele gibt, welchen es einfallen könnte, dem zukünftigen Beherrscher so vieler Millionen dieses Buch zu präsentiren.

Ich schliesse Ihnen hier zum bewussten Gebrauch die Biographie des Apostolovics, die ich heute sehr eilig aus dem steifen Aufsatz des Herrn Professor Nagy übersetzt habe, mit der Bitte bey, dass Sie die Güte haben wollen, ihn besser bearbeitet mir mitzutheilen. Dann schreibe ich sie ab, und schicke sie dem Archimandriten in Wien Gazi zu, und hoffe so, meine autographische Sammlung mit einem Complimentsschreiben von seiner Hand zu bereichern. Dann rückt er sie wahrscheinlich in sein Journal *Hermes ó λογιστος* ein.

Glück und viel Freude zum neuen Jahr, liebster Freund!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2120.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Jan. 5d. 1812.

Kedves barátom,

Sok örömet, semmi szomorúságot 's minél kevesebb bajt a beállott új esztendőre! — Én Novembernek végén lementem Váradra beteg ücsémet meglátogatni, 's onnan az ott 9 hetekig múltott anyámat Xbernek 9dikén Semlyénbe kísértém, 's Xbr. 22d. jöttem

haza. Közel valék hozzád, 's nem láttalak. Ismered barátságomat, tudod hogy nékem veled lenni gyönyörűség, és hogy nincs szükségem mentségre. — Ide haza az enyémeiket egészségesen leltem, Emil pedig nagyra nőtt távollétem alatt. Nem akarnám, kedves barátom, hogy az Aristocratismus ostoba partialitásával vádoltathassam, melly szerént a' fiú gyermek mintegy kirekesztőleg nézettetik *gyermeknek*, a' leánygyermek az szerént csak kevéssel jobb mint a' zab gyermek: de azt kénytelen vagyok mondani, hogy ezt a' gyermeket nekem a' hidegség is irigyelhetné. Mialta lett, mindég egészséges, senmi baj vele, anyja teje mellett ételt is eszik 's vizet is iszik: alakjára pedig idősbb nénjének, a' 4 esztendőös Eugeniának, annyira testvére, hogy physiognomiája is érezteti azt. Izmos esontos kis legény. Ha így marad, nem csak az Egészség' Istenasszonya, hanem a' Gráziák is kedvekben fogják tartani, mert a' kis Dencsi (ez a' diminutivuma az Eugeniának) ugyan valóságos Chárisz. Hogy nem az atyaiság vakított-el, láthatod onnan, hogy szabadon vallom, hogy [Thalia] egészen kiütött közönlök. Nem rút gyermek az is, 's volt egy idő, mellyben azt jövendőlttem, hogy ő szebb lesz Dencsinél, de most legalább nagyon hátrább van. Két esztendeig kinlódván az ótvarral, lelke nagyon vidámtalan lett, 's őt hat szónál többet még nem tud kimondani. Az ábrázat nem rút, a' test-állás hibátalan, csak szemöldökében van valami, a' mit másképen szeretnék, 's felsőbb első négy fogai sárgasak, rosszak. Nézettem ezeket, 's egy értelmes Chirurgusunk Somogyi Simon Úr azzal biztat, hogy ha ezek kihullanak, olly jó fogakat kap mint kívánhatni. Ezt sokszori tapasztalása után mondja, a' mint állítja. Ne mosolyogj detailomon: ismérhetsz arról az oldalról hogy én gondos szerelmes atya vagyok, 's bízom barátságodhoz hogy gyengeségeimet tiszteld. —

Magamnak állapotom felől szükség hogy holmit jelentsek, mint Orvosnak. — Novemberig hátam meg volt dagadva. A' kenés keveset használt. Xberben az arany-ér rajtam megindult, 's a' daganat egészen eloszlott, mellyemnek *panaszolt* baja egészen eltűnt. De már ismét kezd bántani mind a' melly szurdallása mind a' daganat. Elhitettem tehát magammal, hogy bajom nem egyéb mint az arany-ér megrekedése.

Kisűnknek fiad' halálát megírtam Imhol válaszáinak ezt illető czikkelye:

Szent Györgyit szívesen sajnálom; annyival is inkább, mert tudom melly érzékeny szívvel bír. Bizony, ha valaki, ő érdemelné-meg a'

boldogságot, de ki tehet róla, hogy az égi plánta nem mindenkor ott terem a' hol akarnánk? Les biens sont ici bas semés à l'aventure. — Eddig Kis. Most Verseit adja-ki Trattnernél Pesten két Tómusban. Trattner neki ezt tanácsolja, hogy adjon valamelly rajzolatot, melly rézbe metszethessék a' munka elébe. Kis ezt a' gondot reám bízta, nem bizván (a' mint írja) e' részben izléséhez. Én azt tanácslottam, hogy festesse magát Bécsben Kininger által, 's azt Neidl által kell osztán Trattnernek metszettetni; a' másik Tómus előtt álljon Socrates, már öreg napjaiban 's philosophiai palástba takarva, 's szemeit a' Grátziák statuáskájára függesztve, melly statuáska mellett a' kótis és a' véső álljon. Ez a' szerszám arra emlékeztetné a' Nézőt, hogy Socratesz (ifjú esztendeiben) Faragó volt, és hogy ő a' Cháriszok' képét faragta. Kis philosophischer Dichter, és így a' kép az ő versei elébe jól illenék.

Kérlek, édes barátom, igazítsd levelem' megvivőjét Csáty György Typographhoz, hogy ott nekem az Almásy Balog *fogat gyógyító tinctúrájából* vehessen, 's az ide zárt levelet juttassd kezébe Kölcsy Ferencznek, kinek még soha sem tudtam megtanúlni hová kelljen írnom. Éljen a' Tieiddel igen szerencsésen. Mi mind ketten barátságosan tisztelünk benneteket.

[Megjelent a «Kazinczy-lev.» III. kötetében.]

(2121.)

Kazinczy — Kölcsy Ferencznek.

Széphalom, Jan. 5d. 1812.

Édes Uram Öcsém, igen kedves barátom!

A' kedves levelet Xbr. 22dikén vettem, midőn csak nem négy hétig tartott Váradi és Semlyéni útból megérkeztem házamhoz. Öszvecsoportozott dolgaim és a' falusi Gazdáknak kedvetlen új esztendő okai, hogy eddig nem feleltem reá; osztán én olly szerencsétlen vagyok, hogy soha sem tudtam még megtanúlni, hogy Uram Öcsémnek hová írjak. Most ugyan megírta, hogy Debreczenben fogja venni válaszat, 's oda küldöm azt: de szerettem volna azt is tudni, hogy mit csinál Uram Öcsém Debreczenben. Ismét Collegista e? — ezt nem értem, mert Pesti Patvarista lévén már eggyszer, Collegistává lenni a' rend ellen van. Vagy csak épít? De télben nem építnek. Uram Öcsémet homály fogja körül, mint fényt

a' nevét. Bár minél előbb Álmosdi lakos lenne Uram Őcsém! Ugy teljesedhetnék az a' régi óhajtásom, hogy színről színre lássam-meg azt a' barátomat, a' kit olly szívesen szeretek.

Szemere eddig Pestet talán elhagyta. Az atyja általadta neki Péczeli birtokát, 's oda költözik a' mi kedves Palink. Ez ötet házasodásra fogja szorítani, mellyre különben alig fogna reá érkezni, mert, mint a' Művészeknek szokások, az ő lelke mindég el van fogva. Bár csak a' *személyben* ne tévedne meg, a' kit választand! Attól függ életünknek mennyei boldogsága 's pokolbeli gyötrelme. Utolsó levelét hozzám Novemberben írta. 's közli egy munkába vett philologiai Dissertatiójának első lineáját. (Nem *sorát* értem, hanem *rajzolatját*.) Az ötet sok ideig el fogja vonni egyéb gondoktól, 's féltő, hogy ha ez így tart, ő nőtelenül ne haljon-meg, mint Newton és Kant szűzen. — Azolta két leveleimre nem felel. Jele, hogy elmerült. Tegnap tehát nem hozzá, hanem Vitkovicshoz írtam leveletem, ki épen olly rest levelező, mint szeretetre méltó ember, convivaque **comis**.

Az Uram Őcsém levele engem igen különösen pirita-meg, ismét éreztetvén velem, a' mit sok ízben éreztem emlékeztetés nélkül, hogy legkedvesebb olvasásaimban is sok van, a' mit meg nem sejtettem. Hogy Matthissonban találtassék az én gloriát von-omhoz hasonlító idea, azt soha sem tudtam. Mingyárt gyanilám, hogy ha valamelyik darabjában találtatik, az a' neue Heiligében fog találatni, 's ime ott van. — Néhány hoinapokkal azután hogy ezt az Epigrammát írtam:

Sírf szabadonn, itten nem kémseli senki keserved' —
[stb. mint az 1633. számú levélben.]

elővevém ismét Matthissont 's olvasám: 's mint levék oda, midőn ezen Epigrammájára találtam:

Tief in der Düstre des Waldes verhauche den Kummer der Seele,
Fruchtlos nach Gegengefühl ringst du im Strudel der Welt.
Lieber den Felsen verkünde dein innigstes Weh als den Menschen
Heilig bewahrt es ihr Schoos u. ihr Bedauern ist stumm.

A' ki a' kettőt összeveti, azt gyanithatná, hogy igen elmés ravasszággal követtem a' csudált Peldányt. Pedig nem is tudtam, hogy a' német Epigramma existál. Sonnetem első sora a' Bürgerével olly távolról hasonlít, hogy azon fel nem akadok. Hogy a' *gloria* nem lopott idea, szobám és a' kép helye Aprilisban e vagy Martiusban bizonyítja.

Az hogy legkedvesbb olvasásaim közt is sok siklik el előttem, az talán onnan eredhet, mert a' csudált példányok, Göthe, Klopstock, Matthiisson, annyira elfognak fényekkel, mint szememet a' nap. Így járok Horáttzal is, kit gyermeki esztendeim olta ismerek. Epistoláimat öszve vetvén az övéivel, 's tudakozván, lesegetvén a' különbözést közöttte és közötttem, olly helyekre akadok, a' mellyek vádolnak, hogy eddig észre nem vevém. — Nem eléggé csendes lélekkel olvasom azt a' mi el-elragad 's az hiba. — De hagyjuk czeket most, ha árku-sokra nem kell levelennek terjedni. — Azonban az Epistolákról még egyet.

Az én Epistoláimnak tónusok nem a' Horátzéinak enyelgések, mellyekről Herder azt mondja, hogy annak caractere Ernst u. Scherz, und Scherz u. Ernst. Az én Epistoláim' caractere Hochsinn. (Illyen kivált a' Wesselényihez, Csereyhez, Desöffyhez írtaké.) Ugyan azért olly igen kedves nekem az Arcáshoz írt Epistola, mert az nem paradé — hanem pongyola. Illyen a' Helmeczyhez írott is, mellyet ide zárok.¹ A' Gr. Török Lajoshoz írott (a' ki még akkor nem vala Ipm) fenn hangú ugyan, de még is nem olly feszes, mint p. o. a' Desöffyhez írott, melly közel jár a' Chriához. De a' Horázt Epistoláji közt is van fenn hangú, és csaknem Chria. Isten tudja mi lesz Epistolám Gyűjteményéből. Tizen egyet tartottam-meg, a' többit elvetettem, de némellyiket újra dolgozom. Talán a' jövő esztendőben kiereszthetem a' jambejonokban írottakat.

Most már valamit a' Szemeréhez írt dalra. De minekelőtte ahhoz fognék, a' mit Uram Öcsém vár, az *Egésznek megítéltetéséhez*, egy két szót *kicsinységek* felől.

Mereng gyönyörű szó. Szép, szebb synonymja talán az *ábrándoziknak*, *andalognak*. Csak azt óhajtanám, hogy itt kétszer ne fordúlna elő.

Dereng, ha frequentativuma, inchoativuma ennek *derül*, hasonlóképen igen szép formatiójú.

Bölcsesség, nem bölcsesSég, mert nincs bölcses. Az e a' BölcsEségben epentheticum.

Szóllani, nem szólani, mert a' szó. végén V lappang. Igazán így kellene irattatnia: szóvlni.

¹ Nincs a levél mellett.

Berzsenyi azt ítélte a Szemere Epistolájára Vidához, midőn Szemere azt a B. kívánságára elrecitálá, hogy annak írása neki

sokba került

és ezen két szónál nem is ítelt egyebet. Az Uram Öcsém Verseinek mindenikén ezt lehet tapasztalni, érezni, én legalább nem értem-meg könnyen, — pedig az a tökéletessége a versnek, a melyet Bürger popularitaetnek nevezte, és a mely által Bürger ragyogni akart és ragyogott, nem kis tökéletesség. Homér, Klopstock, Göthe, Schiller fennszármnyalású Írók, és még is könnyen érthetők. Uram Öcsémnek a természet szép phantasiát, forró érzést, gyönyörű nyelvet adott: csak ezt az egy tökéletességet óhajtanám az említettek mellé.

Egyéberánt édes Uram Öcsém ez a szép ének tele van nagy, és Magyarban még nem hallott szépségekkel. Bujálgodik benne a legkedvesebb képek sokasága, és a ki Matthissont olvasta, szereti, mint ragadtatik-el itt lelvén azt a mi őtet erre emlékeztetheti. Melly szép versek! Csak ez is:

Hölgy mellett olvad hús berekben — — kéz kéz után.

Hány nyavalyás dala ér fel e 4 sorral a szegény Csokonainak, kit az Istenek elébb kaptak-ki közülünk, mint hogy iszonyú vétkeit expiálhatta volna! Hát az a szép utolsó strópha:

Lángzók lesznek etc. etc.

Be igazolva látom messzére menő reményeimet, mellyekkel Uram Öcsémnek első dolgozásai töltöttek vala el. Csak rajta, édes Uram Öcsém! De megállani nem szabad. Wer nicht fortschreitet, bleibt zurück. Ezt engedje kiáltanom Uram Öcsém, és a mit Referend. Pászthory szokott volt mondani: A jó csak akkor lesz jóvá, mikor jobb teljességgel nem lehet.

Sietek véget vetni levelemnek, mert máshová hívnak foglaltosságaim. Csak azt az egyet még, hogy az Uram Öcsém röpüljei etc. nekem nem kedvetlenek, ha magam nem követem is. Sok énk van, így kevesedik.

Küldöm a kívánt leveleket, de olly kikötéssel, hogy nekem peesét alatt vissza adassanak. Csak Semlyénbe kell letéetni.

Daykát még sem nyomtatják. 240 ft. kér egy arknstól a Budai Typographus, s ott azt tanácsolják Vitkovicsnak, hogy a kiadást halassza Februárig, talán megolesódik a papiros. A Kis János verseit 2 Kötetben Traftner adja-ki tulajdon költségein. Berzsenyi szerencsésen kiállá a Budai Libr. Revisor rostálását, s így már nyomtattathatnék.

Idé zárom a' Helmeczi Odáját.¹ A' czimlap agyon vert, mikor megláttam. Magasztalásai pirítanak. De Helmecziből nagy Poetánk válhatik.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2122.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom, Jan. 5d. 1812.

Különös bizodalnú Drága jó Uram,

Még Novemberben megküldém az Urnak Epistolámat, s kértem, hogy méltóztassék velem tudatni, nincse valami benne a' mit más-képen óhajtana. Ugyan ezt a' kérést tettem Semlyénben létémben Octobernek közepén. Még mind eddig nem vévén válaszát, azt kezdem gyanítani, hogy valami áll az Epistolában a' mi az Urat megbántotta, ámbár olyat benne magam, sokszori lesdeséseim után is, nem lelek. Méltóztassék szabadon nyilatkoztatni-ki gondolkozását. Barátja azt bizonyosan nem veszi balúl.

Hát Sallustot (a' Havercampét) megnyerhetném e?

Itt küldök hohnit a' Sphragisticai Gyűjteménybe, sietve még csak azt jelentvén, hogy az Engel' M. Orsz. Hist. recensióját *Piringer* (a' Bandériumokról írt munka Auctora) készítette. Áll az a' Bécsi Annálisok Novemberi füzetében. — A' Wallaszky Hist. Lit. Recensiójában az én nevem sokat peng. Irtóztató dolog a' nagy Celebritás, ha csak azért is, hogy az Írók tekintete nagybodván, a' Cultúra vogy. Sok Olvasó lesz, a' ki azt fogja hinni, hogy azt a' Recensiót én magam írtam, vagy legalább láttam minekelötte megjelent. Sem nem írtam, sem nem láttam eddig: de a' Recensens olvasta Tübingi Pályairásomat, s azt és leveleimet használta.

¹ Nincs a levél mellett.

Sok örömet, semmi szomorúságot, mérsékelt bajt az új esztendőhöz.¹

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2123.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Úr, kedves barátom!

Elhozám Brukkert hogy olvassam el Horáztot, hogy az enyé-
mekkel öszvevessem, 's egy sort sem olvashattam még belőlök.
Ne nehezteljen az Úr bátorságomért, hogy őket most vissza nem
küldöm; mind a' kettő olly munka, melly stúdiumot kíván, az Úrnál
pedig, úgy tartom, nem lesz igen érezhető távollétek. Nem fognak
elveszni nálam, 's köszönettel vissza küldöm annak idejében. Losonczy
nagy örömmel vette a' Rector Uram levelét 's dohányát. Közelgetvén
az idő, hogy ez a' derék Ifjú Semlyént elhagyja, 's én nem remélvén
hogy ötet többé ott találjam, óhajtson az Úr neki igen sok szeren-
esét azon pályához, mellyet megfutni készül. Festeticsnek szolgálat-
jától ójja magát. Az a' phantasta ember a' Sopronyi Institutum
praefectusát most azért eresztette el (az az **kivetette**) szolgálatjából,
mert az egész tisztelettel 's modestiával egy előterjesztést tett nála,
hogy 400 ft. bancoczedula fizetéséből el nem élhet, 's kéri hogy adjon
neki más szolgálatot. — Mentsen meg az Isten mindent az illy
Musagetáktól! — Ajánlom magamat becses barátságába, 's az Asszonyt
és azt a' Nagyérdemű Öreg Urat, kinek még 70 esztendőt óhajtok,
tisztelje nevemben. Jan. 7d. 1812.

Kivül:

Ér-Semlyéni Predikátor Úrnak.²

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

¹ Jött Jan. 12d. 1812. — Nagy G. jegyzete.

² Percepi d. 10. Jan. 1812. — Fazekas I. jegyzete.

2124.

Sárközy István — Kazineczynak.

Vettem 8. Jan. 1812.¹

Tiszteletre méltó Kedvesem!

Ha nem tudnám, hogy tudsz magadnál nagyobb lenni, ismét kélelően kellene Levelemet kezdenem: Baráttya bántatódván meg Baráttya által a késői felelettel. De nem csak Barát, hanem forrón szeretett Barát is vagy Te, s e mellett Philosophus is. Tudod tehát megkülönböztetni is a Kötelességeket.

Régen meg küldötte nékem Berzsényi mind néki írott, mind különösen nékem szóló s az Ő Levelébe zárt epistoladat: de fajdalom, a hivatalbeli Terhek s azzal öszve font utazások és foglalatosságok még eddig azt sem engedték, hogy néki feleljek és köszönettel vissza zárjam Leveledet.

Nem vólnék érdemes, hogy valaha nevenről megemlékezzél, annyiival inkább, hogy oly ki fejezésekkel éljél barátságunk eránt, mint felőlem neki írtál, ha nem örülnék teljes szívvel született fiú gyermekeknek. — Örülök Aemilednek sok okokra való nézve — de különösen örülök hogy a nélkül az általam commendált könyv nélkül proprio Marte lettél Atya. — De hiszen, a könyv sem elűnialta volna ám a Te virtusodat vagy hastam simulacri Martis ipsius. — — — Azomba sem nékem, sem ha ugyan többet-is, és jól-is magyarázott Ráday, néki se vedd rossz néven a jó tanátsot. — Nekem ne, mert én úgy definialom az Amicitia: est voluntas erga aliquem rerum bonarum, illius causa, quem quis diligit. — Csak Te-néked kívántam a jót. Azért hogy örömdbe részt vehessek, csak óhajítás volt.

Örülök továbbá azért, hogy M. Aemiliusnak kereszteltetted. Még Tanuló Koromba nagy favoritám volt ez énnékem. S hogy emlékeztetésedre meg bebizonyítsam, azonnal én is Kedves Leányomnak, Elisának (kit tavaly Visolyinak adtam férjhez), házomnál született kisdédét 5-ta currentis M. Aemilius Eduardus Georgiusnak kereszteltem [!]. Éljenek együtt, és mint mi *egy idejűek* egymást szerettyük, szeressék egymást és segélljék mindenbe a mi jó — Mert hogy egy idejűek vagyunk, azt is csak Leveledből látom.

¹ Kazinczy F. jegyzete.

Csudálkozom tehát, hogy Te még kis L-tonodnak mintegy Tutorául nevezel s meg kérsz vezetésére. Meg öszített engem a sok nyomorúság, a sok bú bánat, a gond, a szorgalmatosság, melyet a katonai élet, az Édes Anyámnak mostohasága, az ellenére lett haza jövetel, az arra iparkodás, hogy el fogok élni tudni a nélkül, hogy betsületet vagy kenyeret köldüljak, 's ennek meg is bizonyítása. Mert kivált Hitünk sorsosi érzik 's takaródzhatnak azzal a betsülettel, melyet lételem Schirm képpen adott reájok, és szerzett nekik. Ezek mondom eleget öszítették. De meg-is ifjítottak ám Kedves Gyermekeim, kikbe még eddig mindég örömet láttam, 's az édes reménység még többekkel táplál.

Örvendeznék végtére azon, ha fiaddal együtt ölelhetnék 's meg tehetném atyafiságos contestationmat — melyet reménylek a jövő tavasszal, ha élek, Losontzról, Pelsótzön által utazván. — Akkor mind fiad, mind Cserei Farkasod mentorsága, vagy egyéb aránt bővebben és világossan.* Sat cito si sat bene. Azt irám vala, hogy talám Diaeta alatt meg látjuk egymást, vagy többet mondhatok Csereynek. Mikor azt írtam már tudtam némellyeknek gondolkozását, hogy t. i. el akarnak küldeni. Csak alig is maradhaték el. Mert különösen Csapodj Barátunk azon lévén, hogy maga el maradhasson, tellyes erővel rajta volt, hogy egykik Ablegatus én legyek. 'S többed magokkal még le fekvésem után az ágyba fel költömkor is cisók voltak háló szobámba, eleget gyóntattak — de hála Isten ennek az otsmány hivatalnak szeszével ki menekedhettem. — De méltán is, mert ily bolond világot Ádám se látott a sok menkü váltogatás miatt. Én tehát betsülettel ki maradtam ezen abominabilis Diactáról, melyről Druszád Handbilletjébe előre meg monta, hogy semmi nyakasságot meg nem szenved, semmi lármát, kiabálást meg nem halgat, és minden ellenkezést erővel is kész lesz visszálni, 's végre hogy financiaie Planumát ki vihesse, melytől egy átalján fogva el nem áll. — Mutattyak is ezt az eddig véllünk közzöltetett Acták. Arra mutatnak mindenek. — De nem is lehet másképp. Az őszi vagy téli gyümölsőknek nagy részét a' dér szokta érlelni. — Még sok van hátra, hogy az írások bé teljenek. — Az el puhult Nemzettel nem is lehet, nem is kell másképp bánni! Gus-terman-is több kell még, hogy Tudósaink refutatióra tudjanak gerjedni. — — —

* János Ap. 2dik Levele részetskéje 12. verse szerint ugy 3--13.

Csak ugyan el szaladtam volna a' Diaetára sok Atyánkfiai látogatására, de először ugyan Széchényinek, ki hivatalát a' Felső tábainál harmadszor le tévén, minthogy resignatioja acceptáltatott, tőlünk Levele által el butsúzott, vissza köszöntésére 's el butsúztatására többed maganunál deputálva lévén, ez által Csapodj nagyot belőlem el foglalt: de én is barátságos revangra [!] ötet is közikbe [!] huztam, és az utazásba eleget boszantottam. NB. Kettőnknek Széchényi köpönyeges A. nem nagy barátunk volt. — Onnét Pestre, onnét Zala Vármegyei szüretemre kéntelenítettven menni, alig hogy gyermekeim közt egy kitsint ide haza pihenheték, ismét kell mennem Grätzbe, onnét Pétsre. Így foglaltatik el az ember minden okos Dolgoknak elől mozdíttásától 's et caet.

De azért még-is eleget akarok ám tenni mind Néked, mind a' magam ohajtásinak ha élek. Elég most némely materialekat gyűjteni 's digeralgatni. —

Az előbbiekre vissza térek.

Kedves remekednek* születésén örülök, azt nem kétled — Nevét hogy szeretem, azt fellyebb is meg íram — de hogy oly sok Marcus Aemilius Consul volt, azért haragszom — 's azt csak most tanultam ki, hogy Unokámat nevekre kereszteltettem. — Szinte Hoffman különben kedves Lexiconomra is meg haragudtam, hogy meg tanított reá.

A' Te kedves Alakodnak Orestes nevet gondoltam Iphigenia után. Csakhogy akkor hamarébb ártatlanul-is gyaníhattak volna valamit a' nevek eránt — mint első akkori Levelembé írtam Thoas-rul — melyet utánna hamar magyarázni nem akarván, el-facsartam 's abba hagytam.

Hogy sok felelettel tartozunk egymásnak, csak abból is veszem észre, hogy elébbi Leveleidet elől keresvén, azokból akartam ki nézni, miképp viseltessél Horváth Ádokrul — 's merjem é ötet még, kivált olly dologba említeni, melybe szolgálattyával élhetnél — 's hát látom, mely nagyon meg haragudtál volt egy Leveledbe reá már akkor, mikor még mindent nem is tudtál rólla. — Láttam némely Kérdezősködéseidet, némely halhatatlanságot érdemlő Nevekről — Láttam azt is, hogy ha én azokra Néked ugy felelek, mint az Igazság és a' Te Lelked ohajtya, az ő Gnathonismusának, Charlataneriájának, sótt nem akarom tulajdon neveivel nevezni, a' minemű

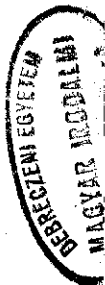
* Emílednek. — Kazinczy F. jegyzete.

tulajdonságinak elől kellene jönni. 'S a' mit maga írt egy munkájába, *nem akarnám hogy az Orpheus 1790dik Februariussának 180. lapján az utolsó öt és a' 181dik lap első soraiban lett erős meg csalakozásodat én fedezném először fel — még reá ér akkor is, mikor maga demaskirozza magát előtted.* Ezek az ő tulajdon szavai egy Posthumus munkájába. —

Itt maradt félbe Levelem, midőn sok dolgainnak félre tételével Grätzbe indulásomkor, ezt Postára készíteném Novemberbe. Most pedig már 8. Januar: meg fordulván a' mult holnap végével Posonybol, hová Gr. Teleki László ujj Fő Ispányi Administratorunk köszöntésére és invitálására többekkel deputálva voltam — és a' mellyet csak azért válloltam fel, hogy végére jár hassak magam 's ne kellessék más által tudakozodni a' felől: lehetne é ott Csereyden segíteni? — De fájdalom ugy értettem mindenektől, hogy nem lehet pro praesenti. Voltam pedig együtt Nagyokkal. És a' többi közt szép számmal valánk Ormosdi Kávéházába, hol Teleki tractált, mint ha egy Anglus Lord major tractált volna Londonba — és régtől fogva nem volt oly öröm napom, mint azon ebédlő Társasággal — melyre csak mondok az a' rossz ki nézés vona felleget: hogy nem lehet —

Ez az ujj változás tehát, az Administratúrába — eszelekdede megint hogy a' jövő October végeig csak ugyan benne maradok ezen meg unt Hivatalba — Azután pedig ha élek, néktek, Barátimnak 's magamnak élek. —

Diaetalis ujságot nem írok, mert azt reményilem másoktól-is meg értheted — Sőt nintsen is igen mit írni. Mivel azon híres két Repraesentatióra, mellyet 11dik Nov. 1811. küldöttek fel, még 28. Xbr. sem volt Resolutio. Másrol pedig most nem is igen tudnék, mivel házam egész confusioiba, magam pedig bánatba és szomorúságba vagyok, Szegény Feleségem, kit még Grätzbe menetelemmel betegen hagytam, még most is az ágyot nyomván. Kinek egész nyavalyája egy fatalis történet. Ki ment t. i. egy kisdud (ausfall) vagy lopakodó ajtón, mely külömben bé borított folyosómról a' Kertembe szolgál, az Üstökös csillagnak, mely talám akkor látszott eleintén leg szebben, 's a' mint azt nézi, egy Denevér igen közel csapván el mellette, meg ijedve, hogy hájába ne keverődjön (főköztö nélkül lévén), hirtelen vissza akart ugrani 's az ajtó sarkába meg csapván lába szárát, az bé nem akart gyógyulni. Leg értelmesebb Doctor 's Chýrurgusink láttak hozzá, és külső képpen nem lévén elég az orvos-

lás, belsőképpen is orvosolták, 's már most a' nagy kövér asszonyt abzehrúgolt féltem. Alig lehet meg esmérni, és szörnyű békételen. Meg esik nekem, ha ő talál abba esni, melytől mindég magam féltem! — Én mondhatom Gluck Iphigeniaja szerint: de fremis!

Azért Lelkem, azzal rekesztem be ezen zavaros Leveletem, a' mivel kezdtem. Meg bocsáss sok gondokkal küszködő Barátodnak, 's ne szűnnyél meg szeretni, ha néha késedelmezek is. Mert vagyok változhatatlan hívségű Barátod

S. I. mjr.

Hogyan hasonlított Kist és Berzsényit össze? a *Tövisek és Virágok*ba pag. 33. holott ő Téged nem látott, consequenter Te sem őtet. —

NB. Kis. — Nemes maga viselete és fáradhatatlan munkássága által azt érdemlette, hogy Gr. *Festetics* Ignác Atyafia által, kinek Jóságában Kisnek Édes Atya Jobbágyi állapotban élt, holtig minden Urbarialis terhektől tavalyi esztendőben fel szabadítottatott, minden birtoka kezén hagyatván, ugyan ezen Gróf által recommendáltatvan pedig, a' Praedikatort Sopron Vármegye recommendálta Armatis meg nyeresre. — Szeretem az Embert én is, mióta Te irtál rolla. És mióta fordításából esmértem. De szeretem Festeticset is, személyessen is esmérvén. Oberster volt a' Soproni Insurrectióba. —

Balog Péter egy estve Marjási szállásán igen szépen elől adta, arra a' propositióra: hogy néha kitsin Dolgok rúgói nagy veszedelmek' elé hárításának és gyakorta más szempontból néz az Orvos, nem abból, melyből a' beteg körül sirázkodók — és még is az ohajtott czél el-érődik. — erre mondom elől adván: Eugenius mikép változtatta meg Botthyaniné [!] által, — vagy inkább vice versa: ugy Althanné született Pignatelli Hg. Asszony Botthyaniné barátságáért hogy birta Károly Császárt arra, hogy Eugeniusra ne nehezteljen, ha Planumát abban, hogy Magyar Ország Cseh Országi Kaptafara üttessen, ki nem viheti. Nagyon vidámon vette tőlem, midőn inviatiót adtam néki arról, hol lehet ezen egész historiát emblematicque szépen elől adva szemlélni. Tudniillik a' Csáktornyai vár[ban]. Ugy tetszik, irtam felőle Néked tavál valamit. — Nem tudom egészen e? Ha n[em, akkor]¹ azzal is hátra vagyok még. — Caeterum. Azt is érté-

¹ A zárjel közötti két szó helye az eredetiből ki van szakadva.

sére adtam az Öreg[nek], hogy egy kis könyvem van éppen azon Propositionra szolgáló Grosse Begebenheiten aus kleinen Ursachen — ennek is örült.

A borítékon:

À Monsieur Monsieur François De Kazinczy, Assesseur de la Table de Justice aux Comtes d'Abaujj et de Zemplén. Par Ofen, Sátor-A.-Ujhely — Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában; M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

2125.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom Jan. 10d. 1812.

Érdemes barátom!

Ismét tökéletesen eggyeznek gondolataink mint eddig mindég, 's ismét úgy adod-elő az általam eddig is hitt dolgokat, hogy kételkedem leveled olvasása alatt, ha azokat nem Tőled tanulom e. Valóban, édes barátom, Tebenned igen sok erő van, 's Te igen jó ember vagy azon felül hogy lelked nagy mértékben művelt lélek. Azt írod ezen leveled végén, hogy 'Te a tudományoknak nem vagy ellensége, sőt magad szünet nélkül olvasgatsz. Ki az, a ki azon kételkedhetnék ha gyönyörű leveleidet olvassa? — Én azt tartom a' mit a' Stoicusok a' magok paradoxonjaik között tanítottak, hogy csak az jó a' ki bölcs is eggyzersmind, és csak az bölcs a' ki jó is; 's ez legalább azon értelemben igaz, hogy csak az a' jó ember *hasznos* a' kinek *értelme* van, melly sok esetekben synonymonja gyanánt vétetik 's vétethetik a' **tudománynak**. Consil. és Generális Vay, Pipsz Desöffy 's mások nem volnának azok a' kiknek mind a' hármokat ismeri a' Haza ha esmérletes jó charactercken kívül tudományok is, még pedig igen széles tudományok, nem volna. Azonban még is igaz a' mit Te írsz, hogy a' mi régi embereink nem voltak tudósok, de derekabbak voltak mint a' mostaniak. A' mi korunkbeli embereinknek (a' jókat értem) egy bajok van — *character*ek nincsen; az az állandóságok az ismért 's vallott jóban. A' régibb nyom' férfijai olyak voltak mint a' Homér bajnokjai: durvák, de jók, 's teljeseek erővel: a' mi nyomunk' Nagyjai nem durvák, művelt lelkűek, de kifáradnak a' jóban 's elhagyják magokat a' gyermeki csillogás vagy pénz és birtok szeretete által

vakitatni. Melly szépen hangzik midőn egy igen nagyunk, egy valóban Nagyunk, Horátnak némelly sorait citálja:

ego utrum

Nave ferar magna an parva, ferar unus et idem.

's többeket illyeket a' régi Classicusokból, 's azonban egész élete azt mutatja hogy a' cura habendi foglalta-el egész lelkét. Ez nem olly nevetséges hiba mint a' rojtoeszkákon, pántlikáeszkákon való kapdosás, de a' köz jóval nem kevésbé ellenkező. De hol találunk tökéletességet emberben, 's a' hibákat nem böles célból nyomta e szíveinkbe a' Természet? Mit utálhat defectus ember inkább mint a' szerelemnek marhai gyönyörűségeit a' már nem fiatal emberben kiket a' forró vér menthet? és még is épen az illyes szövetségek már hasznára váltak a' köz jónak, mellyre meg nem állhatom hogy egy történetet Neked például el ne beszélljek, előre látván melly örömt fog neked csinálni hallása.

VI. Károly Császár a' Spanyol successióért folyt háborúban Barcelonában Spanyol Királya koronáztatott, 's szerelme tárgyát Comtessa Anna Maria Pignatellit magával vitte. A' leány azt a' jelentést teszi a' Királynak, hogy ő viselős. Ez majd megőrtült bánatjában. Komornyikja Gróf Althán sokáig nézván hogy a' Király magán kívül van, semmi által fel nem vidámíthatatik, 's gyanítván bánatja okát, megszóllítja Károlyt, 's azt tanácsolja neki, hogy a' Comtesznek szerezzen Urat, még pedig olyat, a' kihez bizhatik hogy *csak névvel* lesz az; 's olly messze ment a' jobbagyi hírség, hogy erre önmön magát ajánlotta, egyedül azt kötén-ki, hogy Károly a' maga gyermekei felől atyaisan gondoskodjék. Károly mindenre reá álla, 's a' Comtesse Althánné lett, de csak névvel, mert az Althán jusait Károly vitte. Károly Althánt Grande d' Espagne-nak 's örökös Szala Vármegyei Fő-Ispánnak nevezte-ki, 's néki adta a' Muraközi Urodalmat, mellyet az Althánné unokája Gróf Althán Mihály, Festetics (Györgynek ada-el. — Eugenius Herczeg másrésről egy Battháninéval [!] élt szerelmes szövetségben, 's atyja leve Palatinus Batthyány Lajosnak, a' Primás atyjának. Tartott a' Török háború, 's Eugen oda indulván megígérte a' kedvesének, hogy a' jövő farsangot Bécsben tölti. Be következett a' tél, de Engén nem jöhet, mert Károly azt parancsolá hogy a' katonaság Magy. Országban hybernáljon, még pedig azért, hogy az alatt a' Constitutio eltörlésére szükséges erőszakot

kövesse-el. Eugén ezt minden bizonnyal nem nem-ministerhez illő maga elfelejtéséből 's haszontalan fecsegésből, hanem azért a miért a' szeretőjét 's Althánnét látod mingyárt handlirozni, Batthyány-nénak megírta. Ez Strattmann familiából való Asszony volt, 's német, de érzette, hogy gyermekei Magyarok. Hírével lévén férjének az Eugénnel való szerelem, B-né az Eugén levelét közli a' férjével, a' ki elretten, 's tanácsot tartván hűveivel, azt a' plánt választja, hogy felesége menjen Csáktornyára Althánnéhoz, kösse lelkére hogy ő Magyarok anyja, 's ennél fogva vegye reá hogy Károly ha majd Csáktornyára megyen, melly gyakorta megtörtént, onnan el ne menjen míg a' feltett Írást nem subscribálja. — Althánné engedett a' B-né kérésének. Jó Károly, 's Althánné gyászba öltözve fogadja. A' Császár kérdi mi baja, vigasztalja, szerelmét megújítja, de ez a' Heroína declarálja, hogy vége minden szövetségnek, ha az Írás nem subscribáltatik. Elsült a' dolog, 's a' történetet még most is lehet a' Csáktornyai Kastély falán festve látni. Magyar Országot a' bűba merült Althánné repraesentálja. Ezt egy Oroszlán a' felfaldosással ijeszti, de Minerva (Batthyániné) 's mellette Hercules (Eugén) az Oroszlánt dardával 's egy buzgánnyal rettentik-el. — Herczeg Batthyáni az Eugén tekintetért Vas Vármegyei Fő-Ispán lett 's a' Batthyáni névvel össze-kötve hordja a' Strattmann nevet.

A' Diaeta semmit nem recedált. Ezen a' Király neheztelessel ment Bécsbe, 's talán más nap azután hogy felérkezett, afficiek ragasztattak a' Bécs úczájának szegleteire, a' mellyben [!] az declaráltatik, hogy Ő Felsége a' M. Diaeta *truttzát* vindicálni fogja 's hív embereinek ott történt szidalmazásokat el nem nézi. Ez lármát csinált Pozsonyban 's a' Palatinus Bécsbe ment. Azonnal *desavouirozta* az Udvar az afficht. A' két elvont szót¹ azért írom, mert úgy vettem. — A' Diaeta nem csak reá nem állott tehát a' Propositionóra, sőt azt is kívánta, hogy Ő Fels. nyissa meg ládáját 's adjon pénzt. Ő Fels. azt declarálta hogy pénze nincs 's ez a' felelet a' Diaetát meg nem nyugtathatta. Ennyit tudok, régen nem vévén hírt. A' Magyar Nyelv eránt olly kívánságok tétettnek a' Rendei által a' mellyeknek bételjesedését én óhajtom, de remélni nem merem. Verseket írogatnak a' Követek, 's nevezetes egy rossz de nem mindenben rossz írás deák nyelven, melly a' Követeket characterizálja. A' Zempl. Követekről azt írja az Anonymus Író, hogy azt, hogy Zemplénynek követei vannak

¹ T. i: *truttzát* és *desavouirozta*.

a' Diaetán, egyedül a' szállások' Schematismusából lehet tudni. (Ez a' két ember Cs. K. Kamarás Jékelfalussy József és Subst. Vice Ispán Szemere István. Amaz 1808ban sem szállott, 's róla az az opinio, hogy *bene non loquitur sed facit*, de Szemere az a' derék és jó ember a' ki szállhatna.)

Láttad e az Ujságok árát közlő Verzeichniss? Az Annalen der Literatur und Kunst melly 1809ben még csak 9 f. volt bancóban, most váltó papirosban 13 ft 30 xr = 67 f 30 x. Mi lesz így a' tanulásból mellynek ez az Annalis olly vehiculuma melly nélkül ellenni nem lehet! 'S nem kell e a' Váltó pénz becsének is veszni, mikor az Udvar teszen 67 f 30 krt annyinak mint 9 f. bancóban! —

Élj igen szerencsésen! Vetted e Zichy és Rhédey felől szálló két leveleimet? Ezt ne feledd velem tudatni. Leveleidet nem közlöm senkivel a' kivel te nem közlenéd.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

2126.

Kazinczy — Vida Lászlónak.

Széphalom Jan. 12. 1812.

Érdemes Férjfiú, kedves barátom!

Sok, igen sok örömeket a' beállott új esztendőhöz, semmi szomorúságot és minél kevesebb bajt! Az Isten teljesítse szívednek minden óhajtását, mivel az nem ellenkezhetik a' bölcseséggel, 's éltesen Tégedet, életednek boldogítóját, gyermekeidet 's ezeknek számokat ez idén is szaporítsa. 'S midőn így egy olly Férjfiúnak kívánok örömet és boldogulást, a' kit szívem egyéb tökéletességei mellett kiváltképen azért is szeret, mert ő hív gyermeke a' Hazának, ne kérjek e áldást attól a' ki az emberek sorsát kormányozza, a' Hazára 's Nemzetre is? Oh barátom, mi a' mi nyűgodalmunk, szerencsénk, boldogságunk, ha attól retteghetünk, hogy szíveinknek az az Idoluma (a' Haza 's a' Nemzet) velünk vagy utánunk kivész, és a' mit annyi incselkedések által olly sok századok által sem tudtak eloltani, most, mint egy megvénült, erejében kiholt Oroszlánt, még a' számár is halálra rugdos! — Teremtsen az Isten a' Hazának védelmező bajnokokat, 's boldogságunkat tégye tántoríthatatlanná. Az másként meg nem esik, hanem úgy, ha tanulni 's a' Virtust mindennek elébe tenni fogjuk.

Nem sétálhatok én úgy erdőmbe, hogy azt a fát, a mely alatt Vida és Szemere barátim ültek, és a hová mentünkben a csudálást érdemlő emlékezetű Vida a Batthyány Aloyz Beszédét elrecitálta, gyönyörűséggel meg ne pillantsam. Szemere azt ígérte, hogy szüretkor itt lesz. Nem volt. Megszűntek levelei is, mert Philologiai Dissertatio fogta-el 's Péczelre készül. — Bennünket, édes barátom, az égnék közelebb kellett volna egymáshoz laknunk hagyni; hidd-el, hogy ámbar én Palit, kivált azért, mert Poeticus ízlésünk igen egygez, igen szeretem, talán inkább mint minden más hasonló ízlésű barátomat, de Téged is egész nagy érdemed szerint tudlak mind becsülni mind szeretni.

Házam népe él és elmeneteled olta nem érte szerencsétlenség. Dencsi, a kit Te Stahrenbergnéhez hasonlítál, már versecskéket 's betűket tanul, és gyakorta emlegeti Vida és Szemere báczik megjelenéseket. Thalie egészségesebb lett, Emil pedig olly egészséges, hogy miolta él, — az pedig 7 holnap lesz hat nap múlva - - mostani nátháján kívül még beteg nem volt. De magam Septemberben azt hittem, 's azt hitte minden a ki meglátott, hogy elalszom. Sept. 15dikén változott nyavalyám, 's már 23dikban bémentem az Ujhelyi Gyűlésre, 's ámbar szólni is alig tudtam, figyelmessé tettem a Rendeket, hogy Gusterinnann, Piringer és az az Anonymus, a ki a Papi jószágok elszedését tanácsolta egy nyomtatott Írásban, törvényeink alá cuniculusokat ásnak. Két embert kivéven a többi úgy látszott, hogy szóllásomat Gyűlésbe nem valónak tartja. De a Diaetán (a mint az után hallám) nyomták a dolgot.

Engedj nekem egy kérést, édes barátom! Az abból áll, hogy a Desöffyhez írott Epistolámnak első pagináját, az Orczy Bugaczi Csárdáját egészen, 's egészen az Arcáshoz írt Epistolát is, írd-le nekem kezednél lévő Manuscriptumomból, 's minél előbb küldd fel postán. Azért kérem *leírva* és nem *in Originali* vissza a magam írását, mert ha az én írásom nálad marad, ha elvesz is postára teendő leveled, nem vész el a kidolgozás. Magamnál ez a 3 darab meg nincsen, 's csak tőled várhatom. Most Epistoláim foglaltak-el, 's kieresztéseket forgatom elnémben. A Desöffyhez írt Epistola nálam meg van. De nincs meg az az *igazítás*, a hol ezek állanak:

Nem volna ő gonosz,

Há bőriben megférti tudna, etc.

Csak ezen sorokra van szükségem a Desöffyhez írt Epistolából.

Ellenben az Arcáshoz irottat egészen kell leírnod és a Bugaczi csárdát.

Arra is nagyon kérek, hogy tudósíts, képeimen nem esett e valamelly karmolás vagy valamelly más baj. Rettegek érte, 's megvallom, hogy óhajtom nem sokára, de csak a' legbizonyosabb alkalom által megkapni.

Feleségem tisztel barátsággal mind magadat, mind kedves barát-nénkat. Élj szerencsésen, 's tarts-meg nagybecsű jóvoltodban. Maradok szíves tisztelettel örök tisztelőd
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2127.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Atyai gyönyörködésedet rész-vevő, de nem irigy szemekkel nézem; perpetuus gaudeas velim. Bajodat eddig is gyanítottam, de meg vallom, az aranyér alkalmatlanságán kívül mellyednek helybeli bajától feltem: most egészen meg vigasztaltak levelednek ezen szavai: «Mellyemnek panaszlott baja egészen el tűnt.» Érdemes Orvosod keze alá szállani nem akarok: de engedd meg, hogy szeretetem egy receptel kínáljon meg, mellynek a' leg nyűgösebb aranyér bajaiban igen sokszor példás hasznait tapasztaltam. Kis Barátomat rövid időn fogom tisztelni levelemmel. Leveleidet kézhez küldöttem: Költsei Úr most itt van: de tsak is ennyit tudok róla, mivel magát hozzám nem alázza meg, úgy látszik Lelkeink kevésbé sympathizálnak, noha részemről talentomait nem tsak tisztellem, hanem még gyermek korábann én tettem másokat azokra figyelmesekké; sőt hogy ne exorbitáljanak titkonn, én tselekedtem. De ezt hadű ne tudja tovább is, az jó móddal, és egész delicatessal esett. Izráelita követedet Csáti Úrhoz el vezettettem. Az idő igen lassan enyhíti sérelmünket; ennek és vásári sok bajaimnak tulajdonítsd Láconismusomat. Feleségem tisztel, és velem egygyütt a' Melt. Grófné Ő Nagyságát, leányaim tsókolják kezeteiket, ölellek ezerszer és vagyok

Debretzenben, Januárius 14-én, 1812

tisztelő hív barátod,

Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

2128.

Kölcsy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Kölcsy Ferencz alázatos tiszteletét!

Prof. Szombatinak tudománnyal teljes leveleit Semlyénben a' Ref. Predikátornál tétetem le. Alázatosan köszönöm Édes Uram Bátyámnak azoknak közöltetését. Péchy Lukácsnak kérdésben forgó könyve Dr. Veszprémié vala, de most nem a' Debreczeni Bibliothecájé, mint a' tiszteletre méltó férjfiú hiszi. Midőn ezelőtt mintegy hat évvel Veszpréminek könyveit elvesztegették, Péchy Lukács hat xrért nékem engedtetett. Pesten létomben Horvát kedvéért oda hozattam a' könyvecskét, 's mind eddig nála van. Azon helyeket még is, melyeket Prof. Sz. kiíratatni kívánt, midőn nem régen könyveimet a' porból, melyben a' tavaszi gyűlések oltá heverték, felszedém, holmi elfeledett írásaim közt megtaláltam, de hogy ide is leíjam őket, méltóknak nem hiszem. Ott nem mondatik egyéb, hanem hogy a' gyermekekkel sz. írásbeli némelly helyeket 's történeteket kell tanútatni, 's meg nem foghatom, hogyan következtethetém én azokból azt, a' mi most újra látott levelemben belőlök következik, 's pirúlnék ha azon gondolat nem emelne, hogy a'kor gyermek valék, 's már két évtől fogva tudom, milly félre vezethetnek benűnkét az umbraticus Doctorok, 's a' rosszúl vezérlett philomathia. *Et ideo ego adolescentulos existimo in scholis stultissimos fieri.* Mint szól Petronius.

Édes Uram Bátyám vádol engemet, hogy magamrol annyit a' mennyit kellene, nem tudatok. Mennél ritkább előttem, hogy valaki erántam illy részvétellel viseltessék, annál forróbban köszönöm azt. Gyöngébb éveimtől fogva sorsom által másoktól elvonattatván, minekutána ifjabb korom' baráti, egyedül Kállait kivévén, megholtak, csak Uram Bátyám és ő az, kiktől szerettetni vélem magamat, 's könyörögök Isteneimnek, kik nekem vérző szívet adtanak, hogy ezen boldogító hitem meg ne zavartassék! — Hogy én ismét Collegista nem vagyok, a'ról jót áll azon mély únalom, melyet az Iskolai hosszú élet örökre belém plántált. Boldog ha 19dik évemben levethetém, nem vészem-vissza lánczaimat most a' 21dikben. Többet áldoztam én annak, hogy idegen kötelességektől ment lehessen, mintsem ezen sza-

badságnak a' XVI. század' minden tudományiért is felmondjak. *Non otia, divitiis Arabum, liberrima mulo.* Egyéberánt én Debreczenben csak azért vagyok, mert másutt *nem lehetek.* Sok únalom közt várom a' Tavaszi, hogy Jóságimnak administratióját általvehessem, melly engemet ezen szolgálai csendből, melly régolta lekötve tart, végezetre feloldoz, 's kedvetlenségeimet el ugyan nem törli, de könnyebben szenvedhetőkre változtatja. Irtam-é annyit, a' mennyit Édes Uram Bátyám tudni akar? talán többet is irtam. Azon egyet még, hogy Édes Uram Bátyámnak óhajtott leveleit most legkönnyebben a' Debreczeni Postán vehetem, hol én azokat szorgalommal meg fogom keresni.

Az Epistolákat el nem telhető gyönyörködéssel olvastam. A' Nagy Gáborhoz írt nékem különösen szépek tetszik, ha szinte philosophián nem egyezik is. Én ugyan Zenon' sectája eránt semmi vonzódást nem érzek. De az Epicurusi Moral, mellynek igaz ismételére Bayle tanított, ott hol a' fájdalomról tanít, férjfiason vigasztaló. És nem boldog-é az, ki magát ezen sorokban felleli?

Feige Sterbliche nur und aberwitzige Schwärmer

Schrein von den Dächern ihr Weh' Mitleid erbettelnd vom Volk.
Klage geizient nicht dem Starken. Im Kampf mit dem eisernen
Schicksal

Siegt nur die rüstige That: Worte sind Beute des Sturms.

Schlägt ihm ein ähnliches Herz, so geb' er sich ganz und auf ewig:

Bleibt ihm dies Kleinod versagt: Werd' er sich selber die Welt.

Azonban Édes Uram Bátyám azt legjobban érzi, hogy az Epistola többet nyert a' maga Moráljával, mint ezzel nyert volna. Engem ugyan Matthissonnak Epigrammja magosbban ragad, de a' *Süsse Wehmuth*, mellyet az Epistola gerjeszt, nem csak a' szenvedést kissebbíti, hanem annak Genuszára is megtanít, melly testvéres az örömével.

Méltóztassék Uram Bátyám nekem megírni, ha ismeri-é azon Debreczeni Bibliothecában levő Magyar kéziratot, melly oda 1753ban vitetett, 's Franciscanusok által írt Praedicatiókat 's Legendákat foglal magában. Horvát, mikor Pesten valék, nagy kívánságát mutatta ennek Apographumát megkapni. Ő Veszprémiből olvasott róla, ki a' Biographiákban valahol bőven leírja. Horvát nékem azt beszélte, hogy Révai írt Debreczenbe annak leírása eránt, de a' dologból semmi sem lett. A' kézirat hatalmamban van, de bizonytalan vagyok bene, ha az-é, melly után Révai esdeklett? Tudom, hogy Sinai Cornidessel

levelezett holmi Franc. Praedicationók eránt, az pedig mint valamely régi álom jut eszembe, hogy Virág 3. Franc. Praedicationót kiadott. Ha az övéi ezekből vagynak-é véve, következésképen ha a' kezem közt lévő kézirat van-é valahol páralva, 's hasznos dolgot tennék-é ha parialtatnám? ezeket akarnám tudni. De Veszprémit a' Bibliothecában hijába kerestem. Virágnak Praedicationójáról pedig azt sem tudom bizonyosan, ha existálnak-é, mivel Magyar könyveket selette régen nem olvastam. A' két első Praedicationót minden esetre leírtam, 's ezen leírásból az első foliust ide zárom,¹ a' Többit Prof. Szombatinak leveleivel fogja venni Édes Uram Bátyám. Ajánlom magamat Édes Uram Bátyám gratiájába.

Debreczen Január közepén. 1812.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2129.

Cseh József . . . Kazinczynak.

Eywan Tobitschau mellett Jan. 15kén 1812.

Kedves barátom,

Illy hosszas halgatásomnak olly különös oka van, melyet nehezen találhatnál el. A' múlt ősszel, minekutánna nyári gyakorlásainknak vége szakadt, és a' concentrált dislocatióból széjjel mentünk, akkori új statiombul, Denesből Silesiában, Magyar Országra mentem szabadsággal. Egynehány hetet Olgván töltvén Anyám körül, egy régi jó barátom, Emmanuel Constantin, a' ki akkor Pozsonban múltott, magával hitt Pestre, 's onnan visszajövet, újra Pozsonból Szala Vármegyébe az ő jószágába Bellatinczra. Itt egy vadászaton illy módon szerencsétlenül jártam: A' posztomon egy fához támasztom a' dupla csöví stutzot, az alatt egy paraszt port és serétet kér tőlem, nézván a' parasztot a' ki tölt, 's jobb kézzel a' fában tartózkodván, rugdalom a' lábomról a' reá ragadt sarat, 's vigyázatlanul megtalálom rúgni a' stutzot, elsül, 's megsodorja jobb kezemet éppen kezemfeje gyökerinél. Ez történt 5d. Dec. Ezért jobb kezemnek sok üdeig hasznát nem vehettem. Elmúlt a' levélírás is, melyhez Bellatinczon készültem, pedig Emmanuel, a' kivel egész útunkban Rochefaucauld-od szerencsés fordítását olvassgattuk, nagyon óhajtotta volna, hogy írnék.

¹ Nincs a levél mellett.

Emmanuel a' Bellatinczi uradalmat, mely 22 faluból és 5 praediumból áll, Gróf Csákytól vette zálogban. Mi itt mulattunk Karácsonig, innen Bécsbe utaztunk, hogy a' gazdag Metropolisnak örömeiben részesüljünk. A' nagy kedvességű *Sandrillont* vagy *hamu-püpökét* láttuk a' Wiedenben. Cherubinnak rettentő muzsikáját a' *Medeában* hallottuk a' Kärnthner Thornál, és a' Bécsi szépek kedves Castratját, Veluttit, a' kinek brillantos kardjához csak a' Napoleoné teheti magát.

A' Pozsoni dolgokról talán nem is szóllok, késő volna azokat általam megtudnod. Utolsó ott létemben 3. Jan. vettem észre, hogy civilis törvényeink össze-szerkeztetésin dolgoznak, talán megpróbálják [!] kiemelni bennünket agg Corpus Jurisunk' Chaosszából, és vég nélkül való bannalis póreinknek kútfejeit bedugni. A' hatalmasabbaknak privat interesse csinálta a' zavart: ellent fog állani most is, hogy a' feudalis lelkű invalidatiókat, a' pazarló Nagyok' radicalitassaikat, ezt a' temetőjét a' Nemzetek industria[já]nak, örök furdalóját a' leg igazabb birtokoknak el ne lehessen törölni. Még a' financialis resolutio le nem jött volt. A' nyelv' ügyét sokkal nagyobb energiával fogták fel, mint valaha. Ha megadja a' Fölség kéréseinket, meg lesz vetve egygik talpköve nemzeti existentiánknak.

De a' miről leg elő kellett volna emlékeznem: voltam Budán Virágnál. Mátyás századja felett találtam munkában a' nagy, de rosszszúl jutalmazott embert. A' tűz megfosztotta könyveitől; de philosophiájától nem. Megajándékozott poemaival, melyekben oly közel nyomozza Horatiuszt, nem különben a' Kistől fordított epistolákat, de mintha Kiss nem a' forrásból merített volna, maga is érzi gyengeséjét és nem bátorodik mondani: *Exegi monumentum*. — Olvastam Emmanuel Bibliothecájából Szabónak megjobbított költeményjeit és az Aeneiszből fordított 4 éneket. Ha jól van informálva Emmanuel: az Aeneisnek többi énekeit Parisból várják Bacsányitól, a' kinek kezén maradtak volna. Hölmi újabb phoenomenekkel is ösmerkedtem meg, melyek által jobban megértettem *töviseidet*. Pesti színjatszóinkat nem hallottam, oly későn találtunk egy nap hozzájuk menni, a' mikor már vége volt a' játéknak. A' nagy theatrum épületje már annyira halladott, hogy rövid üdő alatt játszhatnak benne. A' Német troupe ezt kirekesztőleg magának akarta foglalni. De ez a' pretensio annyira látszatott érdekelní a' nemzeti delicateszt, hogy az egybegyűlt rendek méltán közben vetnék magokat. Egyébiránt a' mostani pesti német troupe szörnyű rossz. Gyász volt halgatni, hogy csufolták meg Paernek azt az ékes *Sarginjét*.

A' mint emlitém, Bellatincezről Bécsbe menénk, ott kilestük az új eszt. napi parádót, 's Emmanuel még azon éjjel búcsút veve tőlem, 's lement Pestre, én pedig reggel Pozsonba, onnan Olgyára, a' hol egy napot töltvén, Regimentemhez vissza indúltam, mert szabadságom üdeje már letölt vala. Mig én Magyar Országban jártam, addig Regimentem dislocatióját megváltoztatta. t. i. két divisio lejött Olmütz környékire, nem egyéb okból, hanem csupán a' szűreségre nézve (fourrage Szala Vármegyeiesen) 's különösen az a' Svadron is, melyhez tartozok. Mostani Statióm tehát Tobitschautól $\frac{1}{4}$ órányira fekvő Eywan névű falu. Földes ura Gróf Kynburg állandóan Tobitschau-ban lakik. Nem ő találta fel a' puskaort, de azért igen emberséges ember. Legközelebb postánk Prosnitz, innen szedjük leveleinket; adresszemet tehát kérlek így tedd: par *Prosnitz à Tobitschau*.

Hogy Bécsben voltam, úgy takarodott ki nyakra före a' garnison, hogy azt véltem, hogy Regimentemet valahol Mohilownál érem utól, itt azonban legkissebb moczanás sem esett, tehát erről a' vidékről semmi újat nem írhatok.

Kérlek, ha írsz, add tudtomra, Révaynak elaboratior Grammaticája egészen kijött-e? Pozsonban akaránk hamarjában egyget venni, hanem csonka volt az exemplar.

Weber egy csinos Dámák Kalendariumát adott ki erre az esztendőre magyarul. 6. 8. 10. 12 frjával. Illyes se volt még.

Az Insurrectio gyalogságának Regulamentumát hoztam el magammal: Ez kevesebb szorgalommal készült mint a' lovasságé. A' Commandó szók nincsenek helyesen adva. Nem vigyáztak a' *metrumra*; olyan szó, melynek az emphasissa a' penultimán van, nem parancsolni való, annnyival inkább nem Commandó szónak. A' mi imperativussaink mind az utolsó syllabán hordozzák az accentust, a' katonai gyakorlásokban ez olyankor indispensabilis, midőn a' Commandó szó adja egyszersmind a' tempót is. Nem jó Commandószók tehát az ilyenek; *Balánszba*, inkább *Balánszba vedd*. — *Szerszámot karra*; németül *Hahn in Arm*, francziául *l'arme au bras*, inkább mondanám *karba a' fegyvert*. Felette nem jó ez: *tüzet* (*Feuer, feu*), inkább *lőj* vagy *tűz*, vagy *lobbants*, 's t. eff.

Ezek után igen kedves barátom vig farsangi napokat kívánok. Végy annyi üdöt magadnak, írj valami keveset, hogy élni tudjalak; már több fél esztendejinél hogy nem vettem leveledet. Ölel barátod

Cs. M. J. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 46. sz.]

2130.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 16dik Jan. 1812.

Kedves Barátom!

Mai Postán írtam egy Pesti kereskedőnek, hogy 13 f. váltó czedulát küldjön Sopronba Prof. Rumi Urnak. Köszönöm Néked, hogy utat mutattál nekem ezen érdemes férfinak valamibe is szolgálhatni. A Georgiconnya által is el híresedett Festetich valóba igen különös jelenés a különös, de nem nagyon, hanem csak kiesiden különös emberek csoportjába — és eő egészen az az ember, a mik Hazánk Naggyai közönségessen szoktak lenni, és a mi fő oka annak, hogy tökéletesedésre nem érhetünk.

Comáromy Györgynét ugy ismerem én is, hogy a Te helybe hagyásodat meg nyerhetni érdemes eő, férje is egy igen derék ember, kivel szeretnék gyakran lenni, de egy időtül fogva ritkán jön Napája látogatására.

Erdéljbe a több rossz szokások közt az is vagyon, hogy a szegény köz rendű ember akármennyit épiesen telkin, tehát a midőn onnan változik, vagy launisch Földes Ura helyérül el kergeti, semmi épületjei ki nem fizetnek [!], én eszt igasságtalan dolognak találom, és ezen kívül ugy is látom, hogy ezen rossz szokás oka annak, hogy annyi el pusztult, egybe senyvedt épületek vannak faluinkon — én tehát többi ujjításaim közt éppen most vasárnap hirdettem ki embereim között, hogy az idei St. György naptul fogva minden emberem telkén találtató minden épületeket saját tulajdonának tekinthet, és tarthat, és pedig ugy, hogy ha helyét változtatja is, a ki helyébe megyen, köteles minden épületeket vagy becsű vagy alkalom szerint nékie ki fizetni.

Feleségem tisztel és velem edjűtt Néked színt ugy, mint igen érdemes Mélt Grófnédnak, kit tisztelünk, szerencsétlenti a be állott ui esztendő. Élő Boldogul. Fábri iránt várom újab tudósításodat.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2131.

Kazinezy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 19. Januar 1812.

Theurester Freund!

Zu sehen, dass Sie aus den eisernen Armen der Bedrängnisse sich in die gleichfalls eisernen Arme des Predigeramts, dem Sie kaum entronnen sind, und wo Sie vielleicht wieder Bedrängnisse drücken werden, flüchten wollen, ist mir ein peinliches Gefühl; ich wünschte Ihnen ein unabhängiges Leben, in welchem Sie sich und Ihrem Ruhme leben könnten. Das Predigeramt ist ein respectables Amt, und wohl der Menschheit, wenn es durch Männer, wie Sie geführt wird; aber es würde Ihre Kräfte theilen, Ihre Zeit, die Sie mit so vielem Nutzen andern Geschäften widmen könnten, Ihrem Ruhm und dem gemeinen Wohl abstehlen. Auch die Hofmeister Stelle ist nicht für Sie; Sie sind Gatte, Vater, wie sollten Sie entfernt von denen, die Ihr Herz liebt, leben können? und ich kenne die Grossen — ein abscheuliches Volk! Voll von eingebildeter Grösse, voll von überspannten Erwartungen, ungerechten Forderungen, wetterlaunisch und höhnend. Nehmen Sie den ausgeposaunten Musageten unserer Nation, und sagen Sie, dass ich unrecht habe! — Ich habe einen andern Plan, und könnte es mir glücken ihn auszuführen, so ist Ihr Glück, wenigstens für einige Jahre gesichert. — Mit diesem Brief geht zugleich mein Brief, der den Vorschlag macht, dahin ab.

Wolfgang Cserey in Kraszna erbte vor ein paar Monathen nach seiner 80 jährigen Mutter das Dominium Kraszna. Ist er nicht mit Schulden belastet — (ob er ist, weiss ich nicht; etwas Schulden mag er, dem seine geizige und capriciöse Mutter nicht viel auswarf, und den seine Heurath aus dem Gräfllich Hallerschen Hause manches mitzumachen zwang, wohl haben) — so gehört er zwischen den [!] Wohlhabenden, vielleicht gar Reichen, wäre es auch in Horaz's Sinn: *Extremi primorum, extremis usque priores*. — Er gehört hieher umsomehr, weil seine junge, stille, gebildete Gemahlin kinderlos ist und kinderlos bleiben wird (sie hat die gewisse weibliche Schwäche, welche ich an Ihrer erstern Gemahlin vermuthet hatte.) Dieser sehr edel gesinnte Mann hat einen schönen Stolz; er wünscht durch Vorzüge des Geistes zu *glänzen*. Ich glaube, dass

ihn schon die Natur gut werden hiess, aber er würde -- so kenne ich ihn wenigstens -- sich durch Tugend und Geist nicht genug beglückt fühlen, wenn diese an ihm nicht *glänzen* könnten. Was Sallust von der Sempronia sagt: *saltare elegantius, quam necesse est probae*, dürfte auch auf ihn angewendet werden: *gloriae appetentior, quam necesse est probo*. Aus einem der urältesten, angesehensten Häusern Siebenbürgens entsprossen, nach dem Baron Wesselényi (mein Cato und Brutus) seine schön und hochgebildete ältere Schwester, mit etwas Verletzung seines Grossgefühls und nicht so sehr par raison wie es die aristokratische Welt nennt, als par amour, geheurathet hat; nachdem Wesselényis Glanz, sowohl der innere als der äussere, ihn öfters verdunkelt und zur Nachahmung und Wetteyfer hingerissen: nachdem er in einem Land wohnt, wo die aus fürstlichen Geblüt stammende Baresays *darum* sich nicht magnatisiren lassen, damit der Status equestris durch diese oft nur an Titeln reiche Wichte sie nicht, wie ein paar Jahrhunderte der römische Patrizier die Plebejer, ansehen, -- war sein Stolz und seine Eitelkeit gereizt, und ihn überfiel die Wuth alle erdenkliche Decorationen, die er zu erhalten hoffen durfte, sich geben zu lassen, welche ihn sogar in *meinen* Augen -- der ihn sehr liebt -- viel verlieren hiessen: (Ich beschreibe ihn unbesorgt von Ihnen *misverstanden* zu werden: sie *müssen* ihn *ganz kennen*.) -- zuerst ward er Mitglied der mineralogischen Gesellschaft in Jena, dann einer andern, und ich glaube, hätte ich ihn nicht mit Schonung zurückgehalten, er würde sich zum Mitglied so vieler gelehrten Gesellschaften aufnehmen lassen, als es der lächerliche Tertina that.

Der böse Genius meines Freundes verleitete ihn so weit, dass er sich auch in Privatbriefen mit diesen Titeln unterschrieb. Später ward er Kammerherr, und dieses nahm ich ihm nicht übel, denn da wir nicht in platonischen Republiken leben, so müssen wir dasjenige was sich für uns schickt, mitmachen. Ich würde bey dem goldenen Quästchen an der Pelztasche stehen geblieben seyn, es hätte mich zwischen der Fluth von Méltóságos Ūr gesichert haben, dass man mich auch Méltóságos und nicht tekintetes genannt hätte: er aber ging noch weiter -- voraussehend, dass ich ihn gewiss zurückhalten werde, so liess er sich ohne meinem Wissen, den päbstlichen Orden geben, und trägt nun auch ein Kreutzl, aber leider eines, worüber jedermann lacht. Dann liess er sich bey der

Insurrection zum Major ernennen — so sehr wichtig schien ihm das port d'épée! Nun kennen Sie seine Schwäche. Sie müssen aber nicht vergessen, dass wir arme plasmen von Prometheus, alle wie wir sind, gewiss auch die unsrigen haben, und dass *die Scheu von Allen decorationen in mir* auch eine *Schwachheit* ist, — ich bin stolz mir einzubilden, dass ich auch ohne diesen so weit figürirte, als ich figüriren zu können wünsche. So wie seine Mutter starb, errichtete mein edel gesinnte [!] Freund ein Erziehungs Institut, von dessen Zweck und Einrichtung ich aber noch nichts weiss. Er führte die Feuerassecuranz ein, gibt seinem von Schlag gerührten ehemaligen Lehrer in Károly (Hannulik) 60 f. jährlich, lässt den Piaristen in Klausenburg literarische Zeitungen kommen etc. etc. und ist für viel Gutes empfänglich, wozu ihn eben seine schwache Seite, die uns Mutter Natur sehr weise gab, reizt.

Dieser Cserey hat zu Kraszna eine schöne Bibliothek, die ich aber kaum über fünf Minuten sah; meine Nerven hielten die schreckliche Kälte nicht aus. Sie ward durch seinen Vater, einem gelehrten Referendair unter Maria Theresia und Joseph, gesammelt, sein in der Blüthe der Jugend gestorbener Bruder Lőrincz bereicherte sie, und Wolfgang fährt fort sie zu vergrössern. Dass schätzbarste darin wird aber wohl der Nachlass der Jesuiten Kaprinay seyn, der seine ganze Bibliothek dem Referendaire, seinem Zöglinge legiert hat. — Ich that also in einem gestern abends aufgesetzten Schreiben an Wolfgang Cserey den Vorschlag, dass er Sie zu seinem Bibliothekär wähle, Ihnen Quartier, Naturalien, Holz und Licht und 400 bis 500 f. gebe, und Sie frey von allen Beschäftigungen ganz unabhängig und als Freund behandle, seine Bibliothek Ihnen freystelle, und Sie für das Publicum arbeiten lasse. Ich sagte ihm, was er von Ihnen auch schon in der Oekonomie in der Organisation seines Instituts, besonders aber durch den Umgang hoffen könne. Naturalien kosten ihm wenig, und ich war, wie Sie sehen, bescheiden in den Vorschlag des baaren Geldes, welches für ihn wie für jeden reichen Grundbesitzer der schwerste Punkt in Zahlungen ist. Seine karge Mutter hat das durch seinen Vater angefangene grosse Gebäude nicht fortgesetzt, und es ist erst halb ausgeführt, Cs. ist sehr eng und sehr schlecht bewohnt; aber in Kraszna wird doch eine Wohnung für Sie auszumietten seyn. Ich stelle Ihnen frey an ihm zu schreiben. Ich kenne kein schöneres Loos, als dieses wäre, wenn Cserey sich geneigt fühlte, es auszuführen.

Eben erhalte ich ein Schreiben vom Herrn Professor Genersich, wo er mich anspricht, Sie zum Prediger von GrossWardein anzuempfehlen. Diess thue ich an den Registrator des Biharer Comitats Archivs Herrn von Lányi auch unterm heutigen.

Adieu mein lieber Freund!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2132.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak.

Széphalom Januar 23d. 1812.

Édes kedves Miklósom,

Jan. 14dikén irt leveledet most estve vevém, 's minthogy a' posta szombaton az az holnap után reggel indul, azonnal felelek reá. — Alig ha a' Hatvani Posta lomhán nem jár-el dolgaiban, hogy leveleink illy késedelmesen járnak.

Szívemből örvendek édes Miklósom, hogy leveleim mind a' mellett hogy kedvetlen dolgokról szóllanak, általad és Victoire által is úgy vétetnek a' mint óhajtottam. Nem kételkedem sem a' Te sem a V. barátsága 's nemeslelkűsége felől, de hányszor történik-meg e' világon, hogy a' legbarátságosabb célú intés is rossz kedvünkben talál, 's a' fájdalom bennünket elragad hogy igazságtalanokká légyünk! Magamról tudom hogy ez megtörténik, mert nekem ha valaki előhozódik [!], minden csendem oda van 's kipattanok. Reszkíroztam ezt, 's örvendek hogy reszkíroztam. A' kit lelkiismérete nem vádol hamiszkodással, megnyugtattja magát a' történhető félreértésekért. A' te leveled nekem nem csak megnyugtatót, hanem örömet is ad. — Most tehát hadd fogjak azoknak elmondásához, a' miket tudni kívánsz. Csak historisch adom-elő a' dolgokat glossza nélkül: mert glosszára neked nincs szükséged.

Leérvén S[emlyén]be Xbr. 2dikán, 's meghallván, hogy A. Váradon van, egyenesen szaladtam S[usi]hoz, valóságos örömet érezvén abban, hogy férje 's leánya elvesztésén támadt szomorúságában eránta a' legtestvéribb, legforróbb részvétet bizonyíthatok [!]. Nem volt benn a' szobában, 's én azalatt a' Paphoz szaladtam, hogy legyünk együtt egész estve. S. tudta hogy várom, de egy fertálnál tovább várakoztatott. Nem apprehensióból mondom-el ezt, hanem hogy psychologisch

hozzá vethess azokhoz a' mik következni fognak beszédemben. Végre jön. Olly krampfhaft szorított magához, hogy szerencsétlen csapásinak mélyly érzése 's színetlen szánása közt is felakadtam ezen a' szörnyű szoritáson. Én férjének, leányának utolsó napjaikról tudakozódtam, mert azt hittem, hogy a' két *rendkívül való* eset S-t vígasztalhatatlanná teszi, és hogy a' *szomorúság természete szerént* enyhítést fog lelteni abban, ha erről a' textusról magát kibeszéllheti. De ámbár még nem tudtam, 's meg sem álmodtam, mik történtek Váradon, csudálkozás nélkül lehetetlen volt látnom, hogy férje 's leánya halálokról csakhamar elhallgatott, ellenben a' legnagyobb tüzzel ereszkedett a' D[ienes] állapotja 's Assz[onyáma]t szurkáló beszédjei felől való beszéllgetésekre, 's ezt olly igen *con amore* vitte, hogy D-nek még energicus tónusait is pantomímizta. Az Isten tudja, hogy én azokról, a' miket S. tett velem 1801 oltá 1804-ig, örömmel elfelejtkeztem, 's szívesen recognoscálok azt az érdemét, hogy ő vala az az *eggyetlen* az én gyötrőim közzül, a' ki cselekedetét megbánta és a' mi *igen sok*, azt formaliter meg is vallotta, 's hogy őhozzá azolta mindég színetlen barátsággal mentem, most pedig olly *elgyengüléssel*, a' millyet szenvedett csapása kívántak [!]. Nem azért tehát, mintha egykori egyenetlenkedéseink emlékezete szívemben még ki nem holt egészen, hanem mivel ez a' férjéről 's leányáról való hamar elnémulás, ellenben a' D. felől való nagy tűzű 's kifogyhatatlan beszéd megmagyarázhatatlan dolog volt előttem, úgy ültem ott, hogy soha sem tudtam, mint értsem mind ezeket. Ez kandallója előtt történt. Minden magyarázat és *connexio* nélkül a' tüzes beszéd közepette felmarkol a' kis szoba ablakában egynehány levelet 's kér, hogy olvassam-meg. Az én lelkem a' szegény, virágában kiholt Kláriver volt tele, véghetetlenül szántam őtet és az Urát 's árváját 's az Anyját, 's nekem ezek a' levelek olly nem ad praesentem materiám tartozandóknak látszottak, hogy *beléjek* és *reájok sem pillantván*, magam mellé tettem, azt mondván, hogy most csak beszélljünk; majd elolvasom később, vagy haza viszem 's az ágyban elolvasom. S. nem nyughatott, hanem csak hamar mellém ülven, elővette a' leveleket 's az egyiket felolvasta maga az egész Assembléenak, hol Décsyné Asszonyom is jelen volt. Ez a' levél annak a' Copiája volt, mellyet S. nem tudom mikor, talán a' Klobnéval való historia végeszakadásakor D-nek írt. Hosszú és ugyan csak nagy gonddal készült Admonitio fraterna volt, hogy D. házasodjék; valamelly Ugrai Ágnes Kisasszonyt commendált neki, a' ki *g a z d a g, i g e n r é g i* (de nem igen fényes)

familia, jó magyar-nevelésű leány, nem rút, és — (de ezt nem tette mellé) olly életes, hogy successort nem remélhetett tőle. Én nem értettem mire való volt ezt nekem felolvasni, 's olly toladásokkal olvasni: Váradon nyíltak-meg szemeim. — (D. azt mondá Váradon az utolsó estve Assz[onyám]nak, hogy a' 3 leánya méltó, hogy Napoleonnének Hofdámája legyen. Ezt nem merem mondani. De úgy ismerem a' kettejét, hogy nem volnának alkalmatlanok Ministerek lenni, mert nagyon értenek a' csavargó úton járáshoz — melly nékem halálom.) — A' két levél a' Laczié volt, mellyet ez a' Diaetáról írt az Anyjának. Sem stylus benne, sem dolog: de most L. nagy bálványunk. Sokára a' discursus úgy felvidült, olly lakoma volt a' vacsora, hogy a' ki belépett volna, soha sem hitte volna hogy 3 holnap alatt férj és leány holt ki a' házból. Rák is volt, 's elbeszélték, hogy azt most hoztuk Váradról, hogy magunk vettük a' piacon. — O des glücklichen unserer Vorfahren, wo bey dem Tod eines Gemahls u. einer Tochter unsere einfältigen unausgebildeten Alten, herzlichen, wüthenden Schmerz gelitten haben! — Váradon Assz[onyá]m elmondá, mint adta által D. a' Testamentumot Szl.-nak és Mihálynak, 's mit beszéllnek, hogy melly rendelés van benne. Azután hallám Domokos Jakabnétól is, a' ki a' hírt azoktól vette, a' kiknek azt S. maga beszéllé. — Megírtam, mit tartok rólla 's mi fáj nekem benne. Hogy lehet az hogy D. nem érzette, melly igazságtalanságot teszen veled mind a' szőlőre mind Henczidára nézve? 's ha maga nem mondta magának mit kellene tenni, nem mondta e azt neki Szl. vagy Mihályi? Vagy több annak csapodársága, a' ki azt mondja tudva lévő szavára, hogy *inkább az ő fejét csapja-el a' pallos mint a' Bátyám Uramét?* — Laczira D. nagyon haragszik, legalább nála mulatásának utolsó holnapjaiban nagyon haragudott, láthatta hová üt-ki a' successio és hogy Te a' Te gyermekeidnek illő nevelésére annak szükségét látod, és még is...! Ez nekem kimondhatatlanul fájt, 's mondtam is Asszonyámnak. Henczida szerzette egy részét, az Beöthy jószág — és! — Szörnyű igazságtalanságok, édes Miklósom, 's hogy ne keserítsenek-el Téged, ha engem tűzbe hoztak.

A' levél felolvasása alatt én azt a' reflexiót tettem (még akkor nem tudtam a Testamentumot és így nem érthettem), hogy mi dolog az, hogy S. ezt házasodásra tüzeli, ellenben 1801 oltá mindég rettegett attól, hogy én meg talállok házasodni? Erről sokat mondhatnék, de nem akarom a' levelet vele tele tölteni. Történt többek közt, hogy 1801.

Aug. táján S. engemet a' maga házában D. előtt buzdított, hogy már most *siessek, 's házassodjam*. D. erre felfogta az ujját, 's *nem lehet*, mond, 's ujját *öszve sugorította*. Érted, mit jelentett az öszvesugorított uj. S-t *rajta kapta a' szemem*, hogy a' buzdítás csak azt akarta belőlem kivenni, ha *osztozhatik e valaha az én rátámmal*. Hidd-e, édes Miklósom; a' mit Laczi vett effectusba ellenem (egyszer fülem hallatára mondta Asszonyámnak *kifakadva*, de mit házaitja Asszonyám f[erencze]lt, nincs olly becsületes ember, a' ki a' gyermekét ő hozzá adja — a' fogságra czélozván) — az mind a' két asszonyi Minister Machinatiója volt, mellyre alkalmasabb effectualort nem kaphattak az Obersternél, a' ki ritkán lévén ide haza 's már Oberster! sok szabadságokat vehete-ki magának. — Bár csak el ne égettem volna ezt a' levelet (monda most Asszonyám nekem), a' mit 1803ban Regmeczre firkált S. ellened. — De térjünk a' Te dolgaidra.

Megtudván Asszonyámtól, mi van a' Testamentomban, próbát akartam tenni, ha gyermekeiden segíthetnék e. Kilestem az időt midőn Asszonyám dél után lefeküdt 's D. körül nem volt idegen. Némétül kezdtem a' beszédet, hogy Asszonyám ne értse. Gyermekeidet festettem neki, 's Gusztávot nevezetesen széplelkűségei felől, de nem beszéltem-e a' gyermek panaszait. Így észre vehetetlenül Tè valál a' textus 's nékem épen ez kelle. Ein sehr rechtschaffener Mann, monda D., aber unglücklich; alles scheitert, was er unternimmt, noch unglücklicher dadurch, dass er in sein Weib vernarrt ist. Stelle dir vor, er declarirt, dass er sie so lieb hat, dass er auch ihren Pufferling essen möchte. Ezek olly igen az ő szavai, mintha ezelőtt 1 órával hallottam volna. — Mein lieber D., felelek, én a' Miklós Unternehmungjai 's gazdasága felől legkissebbet sem tudok. De én tudom a' magam példamból mit tesz a' házasság és gazdaság első esztendeiben sanyargatni 's arra szorítani hogy semmit ne kezdessen az ember. Miklós épen úgy kezdte mint én. (Elharaptam a' magamról beszélést, hogy azt ne gondolhassa, hogy koldulni akarok.) A' mi Vikit illeti, én azt tartom, hogy Miklósnak és nekem az enyhíti szenvedéseinket, hogy feleségeinket szerethetjük. Monosyllabi feleletet adott, de esküszöm, hogy nem jut az expressio eszembe; de a' felelet értelme az volt, hogy V. semmire való asszony. — Nem állottam-meg. «Én Vikit keveset 's igen ritkán látom, de én ötöt egy respectabilis Asszonynak 's szeretetre-valónak ismertem mindég.» — D. nem felelt, hanem a' szájával 's nyelvével nyálat keresett 's azt hangoztatta, olly formán

mint a' mikor tűzbe akarunk jönni 's phlegmánkat össze szedjük. Fixíroztam igen jól; elfordította volt a' fejét a' fal felé, de a' teste mozdulatlanul maradt. Láttam hogy haszontalan a' szó 's abba hagyám, de D. a' Viki anyja 's testvérei felől kezdé szólni 's valaki bejött 's elnémulánk.

D[ienes] és L[aczi] mind a' ketten oly gyengék voltak sok eszt. óta, hogy valamit a' két asszonyi Minister sugallott, ők az az D. és Laczi, azt szentül hitték. El nem tudnám mondani mikor 's melly szókkal, de S. is úgy szóla V. felől előttem, hogy láttam, hogy az a' barátság, mellyet mutatott erántatok, tettetés. A' prudentiát nagyon szerető ember előttem mondotta néhány esztendővel, hogy ő nem ismér Biharban o k o s a b b embert mint Péchy Sándor. Most betegen Kis Mihálynak, a' Vármegye Huszárnának ezt mondá, Füredről lévén szó: Mihály, szőljön Kend, látott e Kend Füred és Várad között derekabb asszonyt, mint P[échy] S[ándor]né. — Ennyit használt, édes Miklósom, S-nak, hogy ő barátja volt mind Klobnénak, mint Kata asszonynak. De Kata asszony most Asszonyámnak a' részére tért 's tele tölté Asszonyámat a' S. ellen való panasaival. Rendes volna, ha Kata asszony még változást tenne, noha azt remélni nem lehet.

Haza menvén Asszonyámmal Váradról, én náthában, hurutban egész napokat feküdtem, 's látván az Asszonyám szörnyű haragját, S-hoz csak búcsúzni mentem. Bosszús örömmel kérdé, ha D. örült e hogy Asszonyám valaha eljött a' nyakáról. Én azt feleltem, hogy sirva köszönte-meg Asszonyámnak hosszas ott mulatását, dajkálkodásait. Nem kell hinni! kiálta szavaim előtt három vagy négy ízben S. Combináld mind ezeket 's megérted mik esnek ott és miként eshettek a' mik estek. — Én azt hiszem, hogy D. felőletek azért nincs jó vélekedéssel, mert S. sugdosa holmit, csak töletek felthetvén a' Váradi házat.

Asszonyám felőletek nem sokat beszéle nekem. Szavainak kezdetében mingyárt megszóllaltam, hogy Te nem csak a' legszebb moralitású ember vagy, hanem eszes ember is egyszersmind, 's úgy mutattam magamat mint az, a' ki nem hallgathatja hogy az ő jelenlétében bántassatok. Tudnod kell édes Miklósom, hogy Asszonyámnak az Ehrgeitza van megsértve Fanny által; — nehezen veszi hogy Fanny a' gyermekeidért küldvén azt írta, hogy ők a' fejez ruhát kivigyék hogy megtekinthesse, megfoldsztathassa. 'S ugyan megfoldsztatám; mihelytt oda értek a' gyermekek, Fanny Sós Laczival Bécsbe farsangolt. Jó asszony ő keme; a' sógorával,

(Sós Laczival) van szerelemben. - Nem állhattam, de tűz nélkül szóllottam. Asszonyám. Fannynak hirtelen kelle menni a' Pesti ház miatt, ezt nekem Gönczy beszéltte. Van e szerelemben Laczival, azt nem tudom, de én sokat vagyok L-val. Zemplénben az olyan nem titok, tudnám ha úgy volna, azt legalább mondhatom, hogy soha sem hallottam. Osztán L-t én nem is annak nézem, a' ki szerelmeket űzzön, eddig legalább mindég házasodott volna. - Elbeszéltem hogy Fannyval az Ujhelyi vásárban voltam; szerencséje hogy közel nem lakunk; bizonyosan azt mondanák felőlem hogy én is szerelemben vagyok vele, mert az igen szép tónusú, igen kedves magaviseletű, cultivált elméjű asszony. - Nem tudod te, de én tudom; ez vala a' felelet. - Még Jósit sem vádolom olyannal a' mivel *bizonyosan nem vádolhatom*, de én úgy tartom, hogy az ő isméretes ambíciója, melly a' mások ragyogása által megbántattva érzi magát, és a' szeretetre oly igen méltó Magdolna hordták a' hirt, Fannyt nem szenvedhetvén, és a' fejeir ruha eránt irt levél által magokat megsértetve érezvén. - De hát már Victort pápistának nevelik? - «Úgyan ki tehet-fel illet, mondám, nem csak Miklós, de Viki felől is: hiszen eszes ember szégyenlené az illet.» - De bizony tudom én. Már nekem Victort neveljék Patakon, etc. etc. Erre feleltem a' mit kelle: hozzá tévén hogy én azt sem értem, mint nevelheti Miklós a' kettőt annyi költséggel.

A' Semlyéni lakás felől csak azt (és egy szóval se többet) tudom, a' mit irtam, 's elfáradtam inni, ágyban fekvén az itt uralkodó nátha és hurut Epidemiája miatt. Formális Epidemia ez, nem közönséges hurut és nátha, 's negyed nap előtt attól rettegettem, hogy 3 gyermeket eggyeszerre temetek-el. Dencsi 3 egész nap csak akkor nem aludt, mikor inni kért vagy scherblire ment. Képzeltetted szörnyű rémülésünket. Dencsi már tánczol, Thalie még mindég nyűgös, Emíl mosolyog ismét. Azért irtam, hogy véletlenül ne lepjen-meg a' propositio. Szándékoztam a' S[emlyén]be nem költözés eránt igen okos eselekedetnek tartom. Pokol volna életed, kivált midőn Fő Szolgabíró Úr lemenne és szokása szerént parancsolgatna. Hogy rátádot S[emlyén]ben veszed-ki, az előttem váratlan történet. Hidd-el, édes Miklósom, én és Sophie sokszor emlegettük örvendve, hogy te valaha közel fogsz hozzánk lakni, 's hogy a' te barátságod és a' Vikié öreg napjainkban gyönyörűségünkre lehet. Valamint Téged, úgy becsüljük, úgy szeretjük mi Vikit is, 's tudjuk hogy a' hozzá való közellakás épen oly boldogság volna, mint most pokol ennek a' nyifogó, alacsony

irigykedésből gyúrt léleknek, a' ki mindég attól retteg, hogy valaki homályt talál reá vetni, — azt az alacsony irigykedést értem, mely még azt is kilesi, hogy másnak milyen cipők van [!] a' lábán, 's főkötő a' fején, 's a' más csipkéje e szebb vagy az övé. E' napokban a' Serház szomszédjában lévő Molnár fíja lakodalmat tartott. (Molnár legény ez is, 's az Istók malmában fog lakni.) Feleségemet hitták Nyoszolyó Asszonynak, mert az Öreg Molnárné, ki 5 nappal temet-tetett el hamarabb a' fíja lakodalmánál, Sophietól sok jót vett, 's a' Molnár leánya az egykori Kázméri Tisztartónak [!] felesége. Én is ott valék a' vacsorán 's a' Kázméri Plebanust mulattattam. Rátkai Náni Kisasszony a' Nyoszolyó leány volt. Dencsi épen akkor kezdé rosszul lenni, 's az Anyja mellett a' lóczán aludt a' vacsora alatt. Egyszer jön a' Kalv. Dáma, 's a' néki üresen hagyott széken által ellenben Sophieval széket fog, 's köztük lévén az asztal, elmarada a' csók mind jövőben mind menőben. Már a' lyányát is öszve hasonlí-totta Dencsivel, kilesvén ennek physionomiáját, ruháját. De mikor Sophieért jött az Emíl száraz dajkája, hogy jöjjön fel megszoztatni Emílt, majd elpisilte magát, hogy Emílt hozzák inkább le, oly igen szerette volna látni, 's tapasztalni, ha igaz e a' mit sokan mondanak, hogy Emíl egészen az Asszonyám physionomiáját viseli 's erős 's nagy gyermek. Engem az ilyen alacsony lelkűség eltölt *útálattal*.

Bölcsen cselekszed, hogy örülsz annak hogy Asszonyám tudja a' D[ienes] rendelését, mert megtörténhetnék, hogy azt híven, hogy D. téged boldogítani fog, Asszonyám néked kárt tehelne. Felette igaz observatio ez. Engemet senki nem néz annak, a' ki iránt D. valamit szándékozhatna tenni, de felőled feltehette, várhatta ezt minden; én ugyan mindég azt vártam, hogy te lészesz ex asse örököse. Egyéb eránt én azt állíthatom oly szentül, a' hogy csak valamit állíthatok, hogy én az Asszonyám rendelése felől, mely felől S. oly sokat tud, (de nem nekem) beszélni, egyvetlen egy betűnyit sem tudok. Azt, úgy tartom, csak a' mi kegyelmes Directorunk tudja ha tudnillik olyan irás van. Hallom, hogy Fráter Pál azt mondá, hogy az Asszonyám Testamentoma megállani nem fog. Ha van Testa-mentom, azt tartom, meg fog állani, mert Directorunk azt a' Sógó-rával, Ragályi Józseffel, 's kedves felesége egykori Praceptorával Bajkor Jóseffel, 's a' Hazának oly oszlopaival, mint Bárczay Ferencz, meg fogta tekintetni, 's azok elhárítottak mindent, a' mi azt felforgathatná. Nagy Gábor is meg van nyerve Jósef Ur által. Ő is tudhat felőle

valamit. De az illyek én előttem mindég *tittkok*, 's ámbár már megtaníthatott volna a' Kázméri veszedelem, hogy a' széplelkűséggel 's Moralitással az ember kárt teszen magának, nékem lehetetlen spionkodni, csavargó útakon járni, mint a' Hofdama Ministerek.

Váradról minden testvéreimnek írtam a' D. állapotja felől, Jósit kivéven. Nézzd az ide zárt választ.¹ Nem ment, azt írja, hogy successio leséssel és a' S. jutalma irígylésével ne vádoltathassék. Hát Te, Jósi, 's én vádoltathatunk, mert mentünk, — hívattva ugyan Asszonyám által, de a' S. tanácsára hivatva! — Tetszik nekem az illy **tanács!** Man spielt noch die *Tugendhafte*. Én előttem, a' ki tudom, hogy J. nagy barátja S-nak, az a' S. *jutalmának irígylése* is tetszik. Olly gazdag asszonynak, kinek második fija tavasszal Saxoniába megyen, 's mihelytt onnan vissza jő, azonnal Praefectusa lesz a' m-i Dominiumnak, ezen jutalom irígylésére nincs szüksége. Tetszik a' *szenyeskedés* is a' levél első soraiban, és az *Optimistaság kaczagása*. D. felől Asszonyám azt írja e' napokban, hogy jár a' szobában 's eszik, de épen olly száraz, mint mikor Xbr. 9dikén Váradról eljövén, hagytam. Szüntelen kéri Asszonyámat, hogy legyen körülte, 's mikor Maximiliánné 's Kata asszony elbeszélték D-nek, melly beszédeket tett az Asszonyám bosszantására (a' 3 Hofdama dicséreteivel, etc.), D. declarálta hogy nagyon sajnálja, 's felőle semmit nem tud. Julis azt prophetisálja minden bizonnyal az Úra után, hogy D. soká nem viszi. Ha nem hízott semmit, úgy lesz, mint az Ipam, ki 1809ben Januárban leve rosszul, 's 23. Jun. 1810 megholt. D-nek keze, lába, hasa épen úgy van kiszáradva, mint az Ipamé volt.

S. felől elnondom a' mit Váradról kijöve Vinczénél Jankán 's azután másoktól tudok. — A' szegény Klári így hala-meg: S. hozzá megyen gyermek ágya 9. napjában. Kelj fel Klári, jer, nézzd-meg, az én Teresám (a' Lasztóczi Orgonista gyermeke) nem pusztítá-ki a' kamarádat. Gyermek ágyas asszony a' hideg kamarába. Ott sokáig lomoztak. Jer, nézzd-meg, millyen árnyékszékét csináltak az alatt hogy fekszel. — Jer, nézzd a' göre *kölábait*. — Klári elhűtötte a' gyomrát. — Úlj mellénk Klári; ne feküdj; egyél, ugyan derék töltött-káposzta. — Klári jól lakott, kolyikát kapott 's megholt. — A' melly nap megholt Klári, az Anyja Semlyénbe küldte, hogy jöjjön-elő két szekere, üresen. Eljött a' 2 szekér. Susi nosza pakkoltatja a' lyánya holmijét. — A' Veje, 's az öreg Fényes, megszólítják, mit gondol;

¹ Nincs a levél mellett.

hiszen ha gyermek nem maradt volna is, a' mit a' feleség hozott a' házhoz 's szerzett, az az özvegyen maradt férjé. Ezen öszve vesznek. S. a' Semlyéni Paptól kér tanácsot, ki Csokajban volt. Ez azt feleli, hogy ő Deák korában kihallgatta ugyan a' M. Orsz. Just, de bátorságosan nem mer tanácsolni, de úgy tetszik, hogy Fényeséknek van igazok. A' 2 szekér üresen ment haza. Asszonyám ezt Sára asszony-nak beszéllé Semlyénben, 's Sára asszony nem felelt. De mikor lefeküdtem a' kis házba, bejött hozzám Sára asszony, 's pártjára költ S-nak, hogy nem igaz, az a' **két** szekér (**eggy**) gombfát vitt csak, és csak a' gombfát vinni ment oda. — Ez mutatja hogy Susi Asszonyámnak minden cselédjeit zsóldban tartja, velek spionkodtat. Maga csinál magának bajt a' ki spionkodik, 's bár csak magának csinálna!

Estveli 8kor kezdém levelemet írni, 's íme 12 óra éjfélben. *Két dolgot* kötök lelkedre:

1) hogy ezt égesd-el és első postával felelj, hogy *vetted*, hogy gond nélkül legyek.

2) hogy barátidnak (Fannynak 's másoknak) ne beszéllj semmit a' mi engem compromittálhat; mert a' szó sok nyelvre kelvén, ha ti nem szólatok is, nekem bajt csinálhat.

Elég lesz nekem ha válaszodban csak azt írod is, hogy *vetted* levelemet. Az Adresse a' Sophie nevére legyen. Az Ujhelyi Posta e' héten is nékem küldé-ki egy K[azinczy] *Istvánnak* szólló levelet. Igy inkább szemébe tűnik, hogy nem Jósinnak szóll a' levél. Én leveledet reggel elégetem.

Julis a' Péter házával declarált ellenségeskedésben él. Ez a' Vay Ábrissné eránt tett kérdezősködés tehát nem részvétel, hanem a' más dolgaiba ereszkedésnek igen csúnya megszokása. Azt a' kis tréfát csinálom magamnak, hogy csak akkor írom-meg a' választ, mikor Sophie le fog betegedni. Szüléji már Miskolczon vannak e' miatt. De mellé teszem a' válaszomban, hogy Kis Báriban (hol Péter Xbr. oltá lakik, Szőlőskét a' lyányának általadván) olvastam a' Cons. Vay levelét, mellyben azt rendeli, hogy ha Unokája *fiú* lesz, Péternek kereszteltessék, hozzá tévén, hogy ezt Péter bátyánkért kívánja, és mivel a' most élő minden Vayak törzsök-atyjok Péter volt. — Elborzadtam én 1799ben, midőn Szulyovszkj azt beszéllte, hogy ő és a' Homonnai Csáky Istvánné esküdt ellenségek voltak, 's ő Julist arra vette, hogy szövjön barátságot a' Csákné házában lakó Ployer Kis-

asszonnyal, 's correspondeáljon vele titkon, 's írasson-meg a' Ployer leánnyal magának minden titkot a' mi a' Csákyné házában esik. Ez meglett. Csákyné soha sem tudta, miként tudhat a' *cronique scandaleuse*ből Szulyovszkj mindent, 's gyanúba vette Ployert, ládáját felnyitatta, 's ott lelék Julisnak egész *Correspondentiáját*, tudakolódásait, *Instructiójait*. —

Tehet e fel illyet becsületes ember! —

Ezt az üresen-maradt lapot annak előbeszélésére hagyom, hogy Pipsz Desöffy in publ. *Sessione Diaetali* perorálván a' M. Nyelv dolgában, nevezetesen a' Tübingi Kérdés felől tevéen szót, az én nevemet említette. Nem tudok egyebet mint azt hogy *nevem* a' publ. Sessióban 's a' Pipsz szájából hangzott. Nem örül két ember, a' kit Te is ismersz, jobban a' maga pántlikácskájának, mint én annak, hogy nevem ott hangzott és a' Pipsz szájából hangzott. Hiúságom nem óhajt semmi más szerencsét, mint épen ezt.

Leveleddel együtt hozák-ki ez estve Ujhelyből a' tegnapi Gyűlésből a' Követeknek küldött Levél párját. Erős, igen erős. Azt hagyja nekik a' Vármegye, hogy meg ne merjék próbálni hogy akár ajánljanak, akár terhet vállaljanak. Mi lesz ezekből? Itt első febr. 's a' Diaetának még sincs vége.

Engem a' Pataki Ratióra invitálának. Lovaim Semlyénből csak most jöttek haza 's itt forspontot sem kapok, osztán gyermekeim, 's öt cselédem fekvő beteg, az vagyok magam is, nem meheték. Csak azt tudom, hogy gyermekeidnek semmi bajok. Asszonyám 2 hét múlva feljő. Készülj el, hogy semmi kedvetlenséget ne csinálj Asszonyámnak 's kedvetlenséget ne is szenvedj. Szánd Asszonyámat, a' kit mások gyakorta vittek már olyanokra, a' miket óhajt hogy ne történtek volna. Én Asszonyámat szívesen szánom, szeretem, tisztelem. Adieu édes Miklósom, édes Victoirom. Mindnyájan ajánljuk magunkat barátságtokba.

[Eredetije a M. Tud Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2133.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Vettem febr. 5d. 1812.¹

Nagy Becsű, nagy Érdemű Barátom!

Örvendek néked és Sophidnak Mark Emiledért: és a' Helmetzinek tett feleletért — kis R.-nek [!] irt egy Summába, de Te talán észre se vetted, mit tsináltál: a' legszebb verset irtad, a' mit írni lehetett egy Atyának és várni lehetett Te tőled.

A Prometheusért kevésj vagyok, hogy értem vállaltad fel, 's teljesítetted is én értem.

Megengedj ha megvallom, hogy én is azok közül való vagyok, a' kiknek szokni kell a' te verseidhez — és hogy most kezdek esmérni.

Örömmel látom azt is, miképen pislog ki verseidből a' Filozofia heljen-heljen — *időn 's üren keresztül*. Bravo! jól el van találva! — Űr — Raum, a' mivel én sokat bajlódtam és nem tudtam eltalálni. Nem tsak a' Poeta, hanem a' prosaicus is teljesen élhet vele.

Én Fichte munkáját olvastam a' napokban Anweisung zum seeligen Leben — oder auch die Religionslehre. Berlin 1806. küldöm néked az Extractussát, anélkül hogy Fichtéből tsak egy rendet is irtam volna; mert ugy nem Extractusnak, hanem Excerptumnak nevezném. Arra néztem főképpen, hogy egy felől a' Stoicismust, más felől a' Religiót világos színbe tégyem, előre képzelem, hogy eleget fog tenni a' te itéleted szerint is. Semmit nem irsz, és másoktól se vettem tudósítást a' Pataki dolgokról.

Mi dolog, hogy a' Kultsár ujságai meg szüntek? — én praenumerálni akartam, de a' póstán nem acceptáltatott. Egyik leveled borítékja belől írva lévén, curiosuskodtam, és onnan tudom, hogy Te nálad a' Casméri Plébános keresztelt: nem ütköztem meg rajta; de még is az okát nem tudom által látni. Ob nicht eine übertriebene Aufklärung zum Grunde liegen mag? Oder heisst es nicht: Non ita sicut alii? Dieses und jenes mögen andere denken; ich meinerseits denke nichts arges — und mein Vorurtheil steht für Dich.

¹ Kazinczy F. jegyzése.

Éljen Márk Emil — éljetez mind együtt és érjetez boldog új esztendő: én tetszem magamnak, ha Te és a' tied engem szeretnek.

Sipos Pál mpr.

Hogy leveletem francozom, azért tselekszem, mivel minden nagy Correspondentiában lévő embert így kell, 's így lehet megkimélni.

Ugy tudom Döbrentey gyűjtögeti a' Bartsai verses maradványait.

An die Glückseligkeit.

Allgewünschte Göttin! Wir fragen nach Dir nach deiner Heimat — und finden [dich] nicht. Bist du denn nur im Himmel wohnhaft; oder Himmel ist, wo du dich einnistest? Kannst du uns schon hinieden [!] zu Theil werden; oder ist es nur dein Name, was im Munde des Sterblichen so süß schmeckt? Hast du etwa auch deine Gefährtin — Die Scheinglückseligkeit — den Schatten von dir?

Du hast ja keinen andern Werth als welchen wir auf dich zu setzen uns belieben: oder ist etwa glücklicher der da, den du zu vergessen machst — um dich nicht einmal zu wägen? Bist du denn lauter Genuss über Genuss; oder steckt die geheime Triebfeder unserer Thätigkeit in dir, und diese macht uns — diese Thätigkeit glücklich?

Ja wohl, so muss es seyn — du bist die Thätigkeit selbst; der Genuss ist nur Schatten von dir; und so haben wir dich, indem wir dich suchen — indem wir nach deinem Schatten greifen. Du bist wohl ein Geschenk der Freiheit; und wärest du es nicht, so hätten wir kein Eigenthum — ja wir hätten das grösste Übel an dir; denn da müssten wir unsere Freiheit gegen dich aufgeben.

Nein: du bist unser Eigenthum — wir begehren dich nicht — wir schaffen dich. Das aus der Hand dargebotene gehört zur Kinderzucht, es soll für Erwachsene nicht gelten. Wir haben dich vor allem Genuss; und wir brauchen weiter nichts als dich zu haben. Siehe den — der da schmachtet nach dir, er will nichts, als geniessen: und während des Geniessens verliert er dich, um wiederum zu schmachten, und dich wiederum zu verlieren. Er ist der ungetreueste Werber von dir — der wahre Ixion, den gelüftet hat die Nebel anstatt der Göttin umzuarmen: und er verdient die Strafe mit Recht, dass er mit beständigem Vergehen und Entstehen seiner Begehren unaufhörlich sich um sich selbst herumdrehe. Du bist ja die unverkennbare Tochter der Freiheit — der ungeniessbaren Freiheit — du willst auch unberührt seyn, und jedes Antasten verletzt dich. Nicht der wollüstige Genuss ist es — es ist die freie Thätigkeit was dich

belebt; diese schwebt wie ein Genius über dich, und über den forttrauschenden Strom des vergehenden Genusses. Der Unthätige sinkt in diesen Strom, und er lässt sich von dir wegreißen; nur der Thätige bleibt standhaft, denn er hat freie Haltung. Er kennt deine Heiligkeit recht gut, darum berührt er dich nicht — nicht einmal wenn er genießt, weil er auch dann nicht genießen, sondern thätig seyn will. Er nimmt den Genuss in seine Thätigkeit auf, denn diese ist das eigentliche Element für ihn. Er will sich keinen Genuss -- als Genuss -- erlauben -- es sey denn seine Herablassung, wenn er genießt, weil er genießen muss -- es bleibt aber bloss bey'm müssen -- was das Wollen betrifft, genießen will er nicht -- und dann macht er sich zu vornehm. Er fordert nichts als die Äusserung seiner Freiheit, als die freie Ausübung seiner Thätigkeit -- und die Sphäre dieser Äusserung ist die einzige Glückseligkeit für ihn.

Ja die Glückseligkeit ist ihm die Freiheit selbst in sichtbarer Gestaltung -- und wer ahndet es nicht, dass die wirkliche Sphäre der versichtbarten Freiheit -- eben unsere Welt ist, die er in eine Welt der Glückseligkeit umgeschaffen haben will.

Du bist es ja, anbetungswürdige Göttin, du bist diese unsere Welt. Die ewige, die unveränderliche Freiheit genüget sich in deiner Gestalt so erscheinen, und ihre Allgegenwart in dir sichtbar machen.

Der ewige Wille hat dich so ausgestattet, und aufgestellt -- nur zum Anschauen -- nicht aber zum Antasten: und die freie -- ruhige Anschauung deiner Gestalt ist die Seligkeit selbst.

Allein der Erdensohn ist muthwillig genug, um dich anzutasten -- er äussert Unwillen über deine Gestaltung -- er will dich anders, und anders gestaltet haben, denn er dünkt sich nach seiner Art glücklicher zu werden.

Deine Verkörperung ist für ihn zu verdünnt, und er wird eher dich selbst für deinen Schatten halten, weil er einem größeren Genusse nachhängt. Er wird doch zu seinem Glücke bald gewahr, dass es nicht der Genuss -- sondern die unstetige Abwechslung ist, was ihn unterhält; und sodann muss er an seine Rettung denken, da er keinen festen Boden mehr unter sich hat -- er muss sich endlich an dir [!] wenden. Unsere Anhänglichkeit an das irdische macht es, dass wir unseren Blick so schüchtern gegen deinen Himmel erheben -- wir fürchten uns, dass ein heller Blick alle unsere Freuden tödten würde. Ja, es würde freilich alles, was aus der Selbstliebe herfließt -- alles tödten -- es würde aber alle unsere Freuden aufs neue belchen, und erhöhen. Selbst die Liebe gegen unsere Geliebten müsste dann veredelt werden -- sie würde aus der reinsten Quelle -- aus der Freiheit herfließen, ja sie würde sich mit der Achtung verschmelzen.

Nur der dir Ergebene hat das edle Gefühl für diejenige Freude,

welche du frei ergiessest; und willst, dass sie eben so frei empfangen werde.

Er fühlt die Freude mit Erhöhung seines Gefühls und seiner Kräfte — und diese Erhöhung ist die einzige Freude für ihn.

Er hat sich über die — zum seligen Leben so gepriesene — Zufriedenheit weit hin weggesetzt, — er will durch Selbstgenügsamkeit selig werden.

Jene Zufriedenheit ist nur Unterdrückung des Unwillens, der sich gegen die Weltordnung anregt — der Wille schwingt noch immer dabey zwischen der Anhänglichkeit und Freiheit, und sucht nur das Gleichgewicht des Gemüths herzustellen. Er will aber die ungestörte Glückseligkeit genießen, darum muss die Weltordnung sich gerade nach seinem Willen richten, nicht umgekehrt — wie man es nach einer Klugheitsregel wohl meynen könnte — denn er ist von keiner Klugheitsregel abhängig. Es darf im eigentlichen Sinne nichts geschehen, ausser dem was er will — nicht etwa — weil er wüsste, was geschehen soll — oder nicht soll — denn da wäre er von seinem Wissen abhängig. Sein freier Wille gilt mehr, denn alles Wissen, er ist dazu geeignet um die ganze Weltordnung frei zu entwerfen, und zu begründen. Du erscheinst ihm, liebenswürdige Göttin in deiner wahren Gestalt — er findet dich vollkommen so gestaltet, wie er dich immer haben will, oder vielmehr er gestaltet dich selbst und aus jeder Gestaltung strahlt ihm seine eigene Freiheit entgegen. Er gestaltet dich aber frei ohne dich zu berühren — ohne dich mit wollüstigem Begehren anzutasten.

Deine freie Gestaltung findet er die einzig mögliche und nothwendige, welche er auf keine andere Art gemodelt haben will, denn er weiss es wohl, dass unsere Willkühr dich nur verunstalten würde.

Aber du bist, O Göttin, für uns hingeschwunden, du bist aufgenommen worden in den Himmel der Freiheit, wo du hingehörst. Wir sehen keine Spur von dir, und wie könnten wir es, da du die Erde nicht einmal berührt hast. Deine Fittigen sind die Fittigen der Freiheit — du schwingst dich über alles irdische hoch und wirfst auf unsere Erde nur deinen Schatten herab. Die Freiheit kann uns nur selig machen, indem sie uns der Glückseligkeit würdig macht.

Tordas 8a Febr. 1812.

2134.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Szép leveleid sűrűbben jöttek egymás után, mint az olly rest levelező érdemlette, a' millyen én vagyok. Minden nap gyönyörködve elolvasnám én azokat, valamint gyönyörködve emlékezem számtalanszor Rólad; de az írásra akár dolgaim akár lomhaságom ritkában hagynak időt vennem.

Verseid, mellyeket velem közlöttél, mind tetszetek, de egy sem olly mértékben, mint a' Gróf Török Lajoshoz intézett. A festés is szép ebben is, valamint mindenben, a' mit etseted rajzol, (mindenben a' mit gond nélkül vetsz is papirosra) de az igazság különösen, mellyet benne előadsz, egészen lelkemből van kivéve. Korán, igen korán vonattatván indulatom 's környüállásain által a' megfoghatatlanok' fejtésére, utóbb szerentsémre épen azon letzkét tanultam-meg, mellyet Te itten adsz. 'S minthogy ezen letzkének józan és a' boldogsághoz is szükséges voltáról meg vagyok győztetve, kimondhatatlanul gyönyörködtem annak olly eleven olly szép festésében. Szép a' másik két episztolád is, és a' Helmetzinek válaszó, akár mint alázod is, ezer közzül sem kivető, és ha poesisát nézem, minthogy olly egyenesen a' szívből jött, feljebb betsülöm a' Nagy Gáborhoz írottnál, jöllehet ez viszont a' fontos filosofiai tárgyat szép stylussal egyesíti. — Hogy valamelly episztolád Chriának tartattassék, attól a' gondtól, úgy gondolom, mindenkor mentt lehetsz, elébb félhetnél attól, hogy Chriáid poeissal vádoltatnának, ha azokat írni akarni eszedbe juthatna.

Igen szívesen köszönöm, hogy a' képek eránt Trättnernak írtál. Alig ha ő a' költséget, mellyet proiectumod kíván, sokallani nem fogja. Még eddig nekem dolog eránt semmit sem írt. Azonban akármire határozza magát, gondolatodat igen betsülöm és végrehajtását kívánnám.

Boldogult Némethünk Özvegye szíves tisztelete mellett igen kéret, hogy férjének festett képét ne sajnáld néki vissza ajándékozni. Férje utolsó esztendeiben mindúntalan akarta, úgy mondja, magát újra lefestetni, de addig haladott, mig egészen el nem múlt. Most már semmi képe sins Özvegye' kezében. — A' fíja igen szép

tehetségeket mutat; bártak egészségesebb volna, mert máskép is, de kivált szeméivel gyengélkedik.

A Győri énekes könyv már a' múlt esztendő végén kijött, 's Újesztendőnapról fogva abból énekelnek a Győri Evangelicusok. Igen szeretnék egy exemplárt küldeni, hogy láthatnád 's ítéletedet megírhatnád, de olly szegény vagyok, hogy két exempláromnál több magamnak sintsen, mellyeknek egyikét elfelejthetetlen jó Atyámnak kell adnom. Hatot kaptam mindenestől az ebben fősvény Győri Conventtől, 's négyet olyanoknak adtam, a' kik iure quasi suo kívánhatták tőlem. A' munkában némelly változtatások hírem nélkül is tétettek, egynéhány énekek, különösen hátul egy egész toldalék tudtom nélkül járultak hozzá; az Orthographia is egészen másé. Mind a' mellett is énekes könyvnek tsak ugyan jobb, mint akármellyik az eddig esmeretesekek között.

Most ezen énekes és a' melléje ragasztott imádságos könyvnek egy rövid velejét szándékozom kiadni. Alkalmatosságot ad erre legközelebb egy itt megholt Magyar Asszonyság' testamentoma, a' ki 1000 forintot hagyott nékem azzal a' megkéréssel, hogy áhítatosság' gyakorlására szolgáló könyvet adjak-ki rajta. Adok hozzá egy hétre való új imádságokat is, mellyek Alexandriai versebe lesznek foglalva. Például itt alább fog egy következni.

Horátziusom' Ildik kötetéből még semmit sem dolgoztam; fogok, mihelyt lehet; de a' kiadással mind addig várok, míg az első kötetre tett költség be nem jó. — Az Egek adjanak Neked mennél több időt 's kedvet episztoláid' gyűjteményének öregbítésére. Vajha minél több rimes epistolákat írhatnál olyan lélekben, a' milyent egyik leveledben említesz, 's a' mellyről már ezelőtt egy két esztendővel egy hozzám küldött töredékben próbát adtál. Élj Kedve-seiddel együtt igen szerentsésen, 's szeressd tovább is

Soprony. Jan 28dikán 1812.

barátodat Kis Jánost.

Vasárnap Reggel.

Te kit menny, föld, napok s holdak magasztalnak,
'S áld nyelve számtalan embernek 's Angyalnak,
Kire a' józan bölts hív gyermek módjára
Jó 's bal sorsban úgy néz mint kegyes Attyára,
Fő Lélek, kit eszünk hisz véghetetlennek,
'S áhítatosságunk vall 's nevez Istennek,

Ditsőségedre van ez a' nap szentelve.
 Halld-meg a' mit rebeg gyarló fiad nyelve,
 Kedveld hozzád vonszó kegyes indulatját,
 Mellyel oltárodra viszi áldozatját,
 Méltóztasd Teremtőm, 's Atyám tetszésedre,
 A mit forró szívem tesz tiszteletedre,
 A mit emberi mód szerént beszéll veled,
 Veled, ki leg belsőbb titkát ki kémleled.
 Sokakat el ámit tévelgés búbája,
 Add, ragyogjon nekünk igazság' fáklája.
 Sokan tsak könnyeken járnak 's veszélt érnek,
 Égi bőltességet adj nekünk Vezérnek;
 Ezreket meg-kábított a vétkek hagymáza,
 Add, hogy Lelkeinket jámborság ruházza,
 Tsak ez tesz boldoggá, tsak ez ad érdemet:
 Oh ékesítsd vele az emberi Nemet!
 Szent békesség legyen a' föld tulajdona,
 Kiki mást úgy nézzen mint rokont rokona.
 'S minthogy Vakság által az üldözés terjed
 'S abból országokat felgyújtó láng gerjed:
 Add, hogy az ész legyen mindennek szemfényve
 'S hit, szeretet, remény 's türemszent törvényve. —
 Pihen most a' munka 's terhes aggodalom,
 Napodat szentebbé teszi a' nyugalom;
 Harangok harsognak, millióknak szíve
 Imád téged, ki vagy ember' legjobb-hive.
 Áld-meg minnyájokat. Tessék imádságok,
 Hiv fogadás legyen áhitatosságok.
 Szoktasd őket nézni igazság fényébe,
 Hivd-bé a' tornáztból a' szentek szentébe.
 'S midönn minnyájunknak le-foly végső óránk,
 Tekénts oh szent Atyánk, irgalmas szemmel ránk!

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2135.

Vay Ábrahám — Kazinczynek.

Édes Ferenczem!

És ma 3 óra után éppen a' 27dik minutumba *Atya* lettem
 Eulalia Josepha, Petronella, Elisabetha Susanna Leányomnak. Esmeri

ezt az örömet a' Te érzékeny Lelked, Lelkem Atyafija, egész mértékébe, 's ugy é hosszú neked ez a' levél?

Vay mpr.

Miskolczon 28. Jan. 1812.

Fel merem tenni világosan a' Datumot, pedig Leány.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2136.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Széphalom Jan. 29d. 1812.

Tisztelt szeretett Atyafi!

Tegnap estve Ujhelyben vevém barátságos leveledet dátum nélkül. Az nékem egész nagyságában festi megbecsülhetetlen barátságodat. Légy gondok nélkül; soha én neked válaszaid elkésésekből vétket nem csinállok, ha azok nékem óhajtvá-várt 's szeretettel-ölelt 's fogadott vendégeim is. Tudom én, hogy Neked ritkán van idő arra, hogy szabad lélekkel írj. Most legalább azt képzelém, hogy a' kedves Fő-Ispánatokhoz küldött a' Megye pityeregve venni búcsút, hogy az ő kegyes kormányától megfosztattatok — 's az Adminisztrátorhoz, ötet alázatos alattvalói tisztelettel idvezleni, 's az árva Megyét kegyességebe ajánlani. — Én egy idő olta irtózom az Adminisztrátori nevezettől, noha a' tiszteletre méltó Barkóczy is az, 's erőnek erejével tör-ki belőlem Voltairenak e' sora: Oh Dieux, à quels mortels livrez vous l' univers!

Sok dolgokkal kellene tele tömnöm leveletemet, 's nem tudom hol kezdjem, 's restellem a' materiákat Fachokra osztani. Legjobb lesz, ha szabadon eresztém tollamat, 's mivel itt *Adminisztrátor* felől vala szó, Rhédey Lajos felől beszéllek valamit. — Dec. 3dikán beértem Váradra, hol Dienes öcsém Octob. olta betegen fekszik, 's az alatt míg 5 nap ott múltam, Gróf Rh[édey] L[ajos] Adminisztrator, Kamarás és Leop. Keresztes Vitéz a' Diaetáról megérkezék. Az Öcsém, a' ki elbetegedései miatt tavaly a Subst. Vice Ispánságot

* Vay Ábrahám' levele Eulalieja' születéséről — férjhez méne 's menyegzőjét tartotta Vay Eulalia Zsolczán 1827. Decemb. 26d. Lányai Jánossal, a' Fő Ispán Gábor és Bárány Prónay László második szülött fiával; de ettől 1828. Májusnak ötödikén özvegyen is maradt. — Kazinczy F. későbbi jegyzete.

letette 's a' helyett ez idén Augustusban magát megConsiliáriusoztatta, kért hogy menjek Rhédeyhez: majd csak hallunk valamit a' Dietáról [!]. — 'S te azt hiszed, mondám D[ienes]nek, hogy Rhédey olly kevésbé Minister, hogy *mond* valamit? vagy hogy én olly kevésbé ismerém az illyeket, hogy nekik kérdést teszek 's ez által annak a' veszedelemnek teszem-ki magamat, hogy ő nekem egy tompa, ostoba feleletet adjon. — «De csak menj-el még is! apprehendálja!» — 'S osztán? Addig kére D., hogy más nap elmentem; ójtam magam a' kérdéstől, de Rh. sem felejté-el magát, 's egy szót sem monda. Midőn hozzá bementem, ő csókola-meg engem 's én is vissza, canapéra vont, 's Zempl. híreket kértett. Midőn mentem, már meg nem csókolt — hogy is! a' Gróffá tetetett! az Administrator, a' Kamrás! — de elfelejté hogy nagy Úr a' kis Uraktól csak a' szoba ajtajánál vesz búcsút, 's a' kocsimig kísért-ki. Maga monda és nem kérdve valamit a' Dietáról, — 's itt már szabad vala magam elfelejtetése nélkül kérdeni: De lesz e vége már? — Csak lesz, felele az Udvari ember, míg a' Jézus Xus elérkezik. Haza menék 's elmondám az ő Fels. új Consiliáriusának hogy hasztalan jártam. Estve még akkor nap Dienesnek látogatására e vagy nekem visszaadni a' visitet hozzám jöve. Váradon ez az ember olly tiszteletben van, hogy előtte senki *le nem ül*. Én minden vadság nélkül széket fogtam, 's lábamat által vetettem a' térdemen, 's bántás de imádás nélkül beszélgettem. D. azt kérde tőle, hogy a' Patres Conscriptik csinálnak e valamit. Rh. megereszté a' nyelvét 's tartalék nélkül beszélt; de mit? Nyakgörbitéssel, 's egyéb grimaszokkal parodirozta a' Komáromi volt Vice Isp. *Balogot*, kinek örök refrainje ez: *Kérem alázatosan*. — Nem csuda, gondolám magamban, ha te Balogot epével majmozod, mert nem egy Classisba valók vagytok. — Azután Máriásy Istvánt Kalv. Papnak nevezte, és hangját, mozdulását ismét parodirozta. — Én ezt szörnyű gyönyörűséggel néztem. Szeretem mikor a' Rh. formák így producálják magokat eszes ember előtt. Elúnván hallgatni bohókódásait és a' Dietáról folyó gáncsoló szavait (er sprach von dem Reichstag mit stolzer Verachtung), azt tudakoztam tőle, hogy hát Pipsz Desőffy, hogy viseli magát. — Ah, az excentricus fiú. — Hogy, hogy az Istenért? kérdém én igen érezhető csudálkozással. Egy valaki, mondá Rh., hosszas peroratióban szidta Wallist, 's a' Personális megintette, hogy maradjunk a' dolog mellett 's személyt ne bántunk. Erre ez az excentricus kis ember (Desőffy Jós.) felkél 's ezt mondja: A' M. Nemzet szabad Nemzet, és e' részben jól hasonlít

az Angolhoz. Ott nem szokatlan, hogy magának a' Ministernek jelenlétében két óráig tartó beszédben is szidja az Orator a' Ministert. No, ezt veté mellé Rh., hát beszéd már ez? Én egy hangot sem adtam, de csendesen ülven egy kis perezentéskéig, azt tudakozám, ha a' lajblija lyukából nem pántlikán, hanem kis lánczon fityegő kereszt a' Leopold keresztje e? 's hallván tőle, hogy az, vettem a' gyertyát, 's azt elől hátul a' legnagyobb phlegmával végig meg végignézttem, azzal mentvén cselekedetemet, mellyet ő nem vett nehezen, hogy curiositásom onnan ered, mert több Leopold keresztet nem láttam. — Halld már most, mit beszélt a' bölcs és hazáját szerető ember: «Nékünk az a' veszedelmünk, hogy Ő Fels. igen kegyes; nem akart reá állani a' Ministériumnak arra a' Plánjára, hogy egyszerre cassáltassék az Országban *minden banco czédula*, 's declarálta, hogy nem nézheti, hogy olly sok szerencsétlen ember tétessék Parancsolatja által.» — Ha ez volt a' Plán, adjunk hálát az egeknek, hogy Fejedelmünk nem csak igen kegyes, de bölcsőbb is mint minden Ministere. Ugyan melly zavar 's több mint zavar lett volna az Országban, ha a' banco egy electricus ütessel töröltetett volna el, 's sem banco sem pengő pénz nem volt volna. De a' mi Administratoraink csak beszélnek. — A' tiétek felől egy valaki azt mondá nekem fél esztendő előtt, hogy ő a' Pesti Gyűléseken igen gyakran így kezdi szavait: Én ugyan Hazafi vagyok, de még is — 's a' beszéd osztán mindég ollyan, hogy a' négy első szóból semmi sem marad. Ott a' hol úgy ül, mint Bíró, azt mondják hogy ő Nulla. A' Magyar Nyelv felől írt 's kinyomtatott *Esdeklése* pedig ollyan, hogy eszes ember fel nem éri, hogy mint írhat ollyat eszes ember. Rendes, hogy azt declarálja benne, hogy *maga nem ismervén a' Magyar Irókat* munkájikból — szereti a' Nyelvet — látja, hogy az nagy istápja a' Nemzet boldogságának — ír, nyomtattatja védelmét, és az Irók munkáit nem esmeri — hiszen ez Satyra *magára!!* kéntelen vala azt a' št másra bízni, a' ki ahhoz ért, hogy dolgozza-ki. — Oh Dieux à quels mortels livrez vous la Somogy!!! — Aazonban azt hiszem még is, hogy az Administrator elfogja kedves Fő Ispánatoknak kilépésén támadt vigasztalhatatlan bánatokat enyhíthetni, ha a' felesége fogja kormányozni a' Vármege kormányzásában az Urát — mert az derék asszony.

Az én méltán igen kedves Csereym gyönyörű cselekedeteket kezd tenni miolta ez idén az anyja 80 eszt. korában megholt, és Capritziáji által többé sem nem kinoztatik, sem keze a' jók tevéseire megkötve nincs. Ő nagy iga alatt volt eddig. — Mihelytt az anyja

megholt (talán most Sberben), azonnal egy nevelő házat állíta-fel Krasznnán. Magának gyermeke nincs, tiszteletet érdemlő hitvese Gróf Haller Christine magtalan — 's azt a' csorbát hogy maga nem nemzhet a' Hazának fiakat, ezen szándék által üti helyre. De még nem tudom jól, miben áll ez a' Nevelő-ház. Azután behozta jószágában a' Feuerassecuránzot. — Utolsó levelében pedig azt írja, hogy Erdélyben a' paraszt által épített házak és minden épület, javítás, mivel az telkét, vagy mivel másuvá maga vágy, vagy mivel tyrannizáló Földes Urok őket onnan elkergetik, bonificatio nélkül marad [!] a' Földes Urnak, 's a' paraszt azt a' kimozdulás és kimozdítás által mind elveszti; ő ezt igazságtalanságnak nézi, és így kihirdette, hogy a' paraszt mind azt a' mit telkén épít, ezután proprietas a gyanánt nézheti. Ezek valóban gyönyörű cselekedetek, és én ötle még többeket várok hasonlókat. — Erdélyben igen sok a' Mágán, és ezek a' titulusos emberek tele vannak a' legnevetségesebb ambícióval; jaj annak a' Nemesnek, a' ki közéjük talál lépni mikor együtt vannak. A' Csereyek 's Barcsayak ugyan *Regalisták*, az az Regálist-kapó emberek 's az első Mágán házakkal öszve vannak szöve; de azért még is finnyásan néz rájuk holmi ostoba-koponya. Maga Cserey Farkas a' Küküllő Vármegyei Fő Ispán leányát tartván házasságban, kéntelen volt *kolcsot* hozatni, hogy a' bántásoknak kitéve ne legyen; és én ezt neki rossz neven nem vettem, sőt örültem, hogy meghozatta, 's csak arra kértem, hogy felakasztván zsebje mellé azt a' lóf— rojtot, eszébe se jusson többé, hogy az ott lóg. De hogy a' Pápa Ordója kereszijét adatta-meg magának, már azt nagy botrányozással értettem, nem mert *Pápáé* — Cserey azt fel sem veszi — hanem azért mert az olly czifra a' mire nincs semmi szükség. Valljuk-meg, édes barátom, hogy Cserey nem egészen szabad a' vanitástól, de készebb vagyok azt hinni, hogy a' vanitás megfér a' Virtussal, mint hogy azt higyjem hogy Cs. nem tökéletes ember. Szívesen szereti a' Jót, és Rútát a' ragyogásért nem teszen, mert érzi, hogy a' rút által keresett fény nem fény. Rhédeyt kevés ember utálja szívesebben. Midőn Rh. tavaly megjelent a' Diaetán Kolozsvártt és gyakorta egy házhoz voltak híva ebédre Rh. is Cs. is, Cs. úgy kikerülte hogy szóhoz sem jutottak soha 's Cs. neki még csak köszönni sem volt kéntelen. Nagyon kérlek, hogy az én két Csereyemet, Farkast és Miklóst (ez Assessor a' Kir. Táblán és Belső Szolnoknak Követje, még pedig olyan mint Pipsz a' miénken) szeressd. —

Tudod e azt, hogy Pipsz a' Diaetális Sessióban a' M. Nyelv felől perorálván, elhangoztatta a' *populus rex* (Virgil.) előtt a' Kazinczy Ferencz nevet? Édes barátom, én minden hivatal és ragyogás között azt óhajtottam volna, ha azt tőlem a' Sors meg nem tagadta volna, hogy Diaet. Követ légyek valaha, 's ott egyenes és bátor lelkiismeretem által nevemet tiszteletbe tehessem; mert ott csak ülni, annyival inkább hamis lelkiismerettel szóllani, 's mint Lónyai a' Donatiót és rojtot 's keresztet keresni, azt az én igen igen szép és határtalan ambitióm soha meg nem engedte volna. Képzelhetsz tehát, melly megtiszteltetésnek tartom, hogy nevem ott hangzott, 's hogy azt Pipsz emlegette 's a' mint hallom lángoló barátsággal. Ennél nekem több fény nem kell.

Berzsenyi nem tudom mellyik Epistolámat küldé-meg Neked. Van egy mellyet utolsó levelem oltá készítettem-el: 1801ben kezdettem volt írni az Ipamhoz, a' ki nekem a' maga Theosophiai Cosmogoniáját kezdé magyarázni, de a' melly nekem nem fér fejembe, mert hiszen Mozesz is egyebet hitt mint a' mi Káténk tanít: Ki teremtetted tégedet? Az Isten. Miből? Semmiből. Lásd Mózesnek vagy inkább a' Genézis Írójának legelső sorait, mellyek azt tanítják a' mit a' Hylozoiták, hogy kész volt a' *matéria* és hogy a' *matéria nem volt élet nélkül*. - Akkor el nem végeztem az Epistolát, félvén hogy a' szegény Öreg neheztelni fog hogy a' mit ő erősen hiszen, azt én nem tagadom ugyan, de igaznak sem veszem, 's megvallom, hogy nem tudhatjuk, sőt hogy nincs szükségünk tudására. Ez idén kidolgoztam, 's Te azt nem fogod kedvetlenül olvasni. Az én czélom 's óhajtasom az, hogy a' Maradék tudja kikkel voltam valaha barátságba, 's minden szeretetesebb barátinnak adok egy kis koszorút. De nálam nagyon nehezen teremnek a' versek, holott sokan azokat okádják, 's hízkelkedem vele magamnak, hogy ki lehet rajtok ismerni hogy ők okádják, én nagyon nehéz munkával írom. Csak Kis, Berzsenyi, Virág, Horvát István, Vitkovics 's Szemere lelje jóknak, nem gondolok a' mások ítéleteikkel, mellyek másoktól többnyire igen sanyarú ítéletet kapnak, de ezektől épen azon mértékben kedvezőket. Többek közt Töviseim 's Virágaim a' Bécsi Annalisokban 's a' Liter.-Zeitungban úgy recenseáltattak, mint valamely igen nagy fényű munka. Szintén únalomra van a' Celebritás, 's fáj hogy nevem mindég p eng.

Hogy unokád Marcus Aemilius nevet kap a' nékem épen nem kedves Edvárd és György nevek elibe, azt a' Te szeretetenednek, szerc-

tetre 's tiszteletre olly igen méltó barátom, nagy bizonyosságul veszem. Ezek és az illyenek azok a' Complimentek a' miket én olly felette szeretek. Adja Isten hogy a' két Marcus Aemilius valaha szeressék egymást, és egyik a' másikat emlékeztesse, kiktől származnak; adja Isten, hogy mind a' kettő elmondhassa: *potiorque mihi semper visa est periculosa libertas quieto servitio*; adja Isten, hogy mind a' kettő a' Rousseau Emilje spiritusában neveltessék 's nevelje magát. Én a' Te házad népéről, édes barátom, felsőges ideákat vontam-le. Leányodnak tiszteletre méltó személynék kell lenni, feleséged pedig, a' szerént, a' mit felőle mindentől hallék, valóban az. Ha megbotlása következéseiből még nem tért magához, kérek éltessd az itt következő flastrommal, mellyet feleségem dictál-le azon szíves óhajtással, hogy barátnédnál olly foganatos legyen, mint itt az mindennél a' ki vele élt: 1 \mathfrak{w} sárga viasz. 1 \mathfrak{w} ó haj. 1 \mathfrak{w} juh faggyu. 1 \mathfrak{w} fa olaj. 1 \mathfrak{w} fejeér szurok. A' haját és faggyút olvasszd egygyüvé. Az olajat lágy melegen töltsd belé. Úgy jó belé a' sárga viasz. Ekkor a' magas lábú serpenyőt vedd-el a' tűztől, 's a' megtört fejeér szurkot hagyd benne elolvadni. Ekkor szűrd által valamelly rongy által jól kicsafarva egy edénybe 's kész a' flastrom. Még jobb lesz a' flastrom, ha 2 marok egérfark füvet (*Schaafgarbe*) vagy a' mezőről vagy a' patikából öszve metéltetsz, 's a' faggyúba hanyod 's vele főni hagyd. Véknyan kell ruhára kenni, 's reggel 's estve megújítani a' flastromot, 's a' sebet sáfrános tejjel kimosni. Ha a' seb körül daganat van, a flastrom felébe lenmagos tejbe főtt cataplasmát kell rakni, hogy a' keménység meglágyúljon. Csuda-szer, de continuálni kell néha egész holnapokig.

A' Decsy által is commendált Almási Balog Dávid foggyógyító tincturáját és fogporát most vettük próbába. Igen hasznos szer.

Horváth Ádámot köszöntessd nevemben, ha azt tenni magad nem akarnád. Akárki és mi légyen ő most, azt nekem nem szabad felejtennem, hogy egykor szoros barátok voltunk. Az azonban igen igaz, hogy ő épen nem az, a' ki volt valaha, 's most gondolkozásunk úgy tol-el egymástól mint egykor egygyüvé vonszott. Fájna nekem, ha ő engem háládatlannak képzelhetne.

Az ő religiositása vagy inreligiositása engemet nem afficiál. Locke buzgó Keresztyén volt, Collin épen nem volt Keresztyén, és még is a' leghűbb barátok voltak. Mi közöm nekem ahhoz, hogy valaki az Igazságot más oldalról tekinti mint a' mellyről én tekintem? Az Isis statuája annyi különböző képet ad, a' mennyi punctum

van a' peripheria lineáján, honnan a' Centrumban álló kép láttattatik. Oszlán hát én és más hány változásain mentünk által a' gondolkodásnak. Socrates tele volt a' legnevetségesebb superstitióval, Spinosa incredulus volt, 's Pantheista, 's mind Spinosa mind Socrates örök ideáljai a' legszentebb Moralitásnak. Hány Philosophus van a' ki Istenség ideája nélkül is tiszteletre méltó Philosophus. Ő lássa ha tévedésben van, mint jut-ki a' sötétből. Egy a' szükséges dolog: azt hinni, hogy az *ember* ész által különbözik a' *marhától*; ezt kell tehát megszabadítani azon rabságból, melybe a' Bolondság és Gonoszság ejtette. Der frey denkt, denkt wohl. Azt mondá Haller Albert II. Jósefnek.

Élj szerencsésen, igen kedves barátom, mind azokkal a' kiket lelked szeret! Hogy Széphalmon lássalak-meg, azt óhajtom, de alig reménylém. Távolságunk! 's öregek vagyunk! Nekem el van veszve minden óráim, melyet feleségemtől, Eugeniántól, Thaliántól, Emilemtől megfosztva élek, 's ugyan azért oly ritkán lépek-ki a' házból, hogy ha ez így megyen, Széphalmi Remetének fogok neveztetetni:

A' nagy | világ | önné|kem Szép|halom.

A' két Csereyrt szeressd. Erre kérlek ismét, és arra, hogy ha Spisichnek sirja mellett elmegy, sugd-meg neki hogy lelkem őtet áldja.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irad. Lev. 4r. 158. sz.]

2137.

Kazinczy — Sárközy Istvának.

Gróf Török Lajoshoz. 1801. Júliusban.

Hatalmas mesterének egy szava
Miként hozá ki a puszta Semniből
Ezt a' temérdek Mindent, 's önmagát
Az Érthetlent, a' megfoghatatlan
Nagy Mestert, fejtik lezkeid nekem.
Oh, a' helyett hogy e' mélységeket
Előíttem felnyitnád, kérlek, borítsd-el,
'S kikapva e' szép világból, hol magamnak
Honn lenni látszom, és a' hol szemem
Gyönyörködése' millio tárgyait

A' legvarázsbb Setéttisztában és
 Nem elvakító fénynél látni szokta,
 Ne kénszerits időn 's üren keresztül
 Addig repülni, hol csak fény lakik,
 És a' holott én durva föld' fíja
 A' fény miatt magamra nem talállok.
 Ifjú koromnak boldog reggele oltá
 Mind addig a' midőn havát az Ősz
 Fejemre még nem kezdte-el hinteni,
 E' viszketeg gond kinzott engem is.
 Lángoltam látni, megkapni a' Valót,
 És mint menyasszonyt mellyemhez szorítani,
 'S új szebb 's jobb éltet élni hív keblében.
 De ő futotta a' Vakmerőt, 's az éj
 Lidérczei közt eltűne — nem haraggal,
 De mint ki később ismét vissza térend.
 Kétség 's elcsüggedés rohant reám.
 Kérdeztem a Természetet: siket volt.
 Kérdeztem Bölcsseinket: ők csevegetek
 'S bizonytalanabbá [!] tettek mint valék.
 Barátim vállat vontak 's hallgatának.
 'S arany korom használtalan' repült-el,
 'S büntetve voltam kábaságimért.
 Többé nem üztem a' Futót, 's magamba-
 Vonúlva azt kérdém a' mit tudhatok
 És a' mit tudnom használ. 'S ő jutalmúl
 Megtért, 's így szólla: Láss! a' mit kerestél,
 Nyúlj bé kebledbe 's felleled.¹

* * *

Száiszban eggy Ifjú (igy beszéltte nékem
 Eggy Celta Böles, ki már Egyptusi
 Hosszú utazásból honnjába megjött,
 És a' mit ott, a' titkok' szent helyén,
 Ő néki látni engedtetett, keblembé
 Örülve öntötte-ki) panaszra költ
 A' Hiérophanta ellen hogy reményeit
 Ravasz sikamlatokkal játszadozza,

¹ Az epistolának eddig tartó részét l. a 2107. számú levélben is.

És a' *valót* felfedni néki kés.
 Mím van, ha Mindenem nincs? kérdi az Ifju;
 Van itt több és kevésbb? Hát a' *Való*.
 Ugy summa, mint a' test érzékeinek
 Ál boldogságaik, melyeket nagyobb
 Vagy kisebb mértékekben bírhatunk
 És még is bírunk? Nem megoszthatatlan,
 Nem egy e a' mit látni óhajtozom?
 Ám végy-ki egy hangot a' lant' zengzetéből,
 Az ég' ivéből egy szint ám szakassz-ki,
 'S semmid marad, míg a' szép zengzet' és
 Szín' mindent egyyüvé nem szerkezik.

Ekként beszéllvén, egy szent Gömbölyeghez
 Jutának-el, hol egy beleplezett kép
 Oriási nagyságban tűnt a' megijedt
 Ifjú' szemébe. Szólj, kérdé, mi ez?
 Ez a' Való, monda a' Pap. A' Való?
 Hisz annak látásáért lánkolok,
 'S előttem épen ő lepleztetik!

Perelj az Istenséggel értte, mond'
 A' Hiérophanta. Nincs az a' halandó,
 Ki fel lebbentse e' leplet, míg magam
 Fel nem vetendem. 'S a' ki ezt illetendi,
 A' szentet, a' tiltottat, mond az Isten...
 «'S mit mond?» — az a' Valót meg fogja *látni*.
 «Csudálatos! 's te még fel nem vetéd?»
 Én é? Nem én soha! 's e' viszketeg
 Meg sem kísérte még. «Nem értelek.
 Ha tőle nem több mint e' gyenge fal
 Rekeszt-el, úgy azt könnyű lesz — 's az Isten'
 Tilalma! mond rendítő hanggal a' Pap.
 E' gyenge fátyol nem nehéz karodnak,
 Fiam: lelkednek sokmázsányi sully.

Az Ifjú mély gondok közt tért haza.
 A' tudni-vágyás' szomja csendes álmát
 Szemeitől messze elfizi: kínosan
 Fetreng fekvésén, 's éjféلكor felugrik.

Rezzent lépései vaktában viszik
 A' Templomhoz. Megmászni itt a' kerítést
 Nem volt nehéz, 's egy bátor felszökkellet
 A' kép elébe teszi a' vakmerőt.

Itt áll immár, 's borzasztva fogja környül
 Az egyedül valót az éltelen csend,
 Mellyet csak a' lépdellet' dobbanásai
 Szaggatnak-meg a' kripták' boltjaikban.
 A' Kuppolának nyílásán keresztül
 Sápadt ezüst kék fényt lövell le a' Hold.
 'S rémítve, mint a' megjelent Istenség,
 Ragyoglik a' boltnak setéte között
 A' szent alak, lenyúló fátyolában.

Bizonytalan lábakkal lép az Ifju
 Közelbbre a' képhez, 's im szentségtörő
 Kezei a' fátyolt már illetni akarják.
 Hévség 's fagy járja végig tetemeit
 'S látatlan kar repíti vissza. El innen,
 Boldogtalan! el innen! így kiált-fel
 Mellyéből egy hív szózat. Te fogod
 A' legszentebbet megkísérteni?
 Nem érti ő; nem hallja a' szózatot.
 «E' leplet — mond az Istenség — halandó
 Fel nem vetendi, míg azt én vonom-le.
 De nem vetette e melléje ő maga:
 Ha ki ezt eltolja, *meqlátja* a' Valót?
 Hadd érjen a' mi akar! én eltolom,
 És meg fogom (sikolta) *látni*.» — Látni?
 Ezt zúgja utána egy nyúlt Echo nevetve.

Igy szóll, 's lekapja a' leplet. A' Papok
 Elnyúlva lelték másnap őt az Ízisz'
 Szent zsámolyánál. Bomlott sápadt arcza
 Mély kínokat hagyott sejdíteni.
 Eltűnt éltének vidámsága örökre
 'S korán sir nyelte-el a' boldogtalant.

Nádasdy Sárközy István barátomnak.

E' napokban írt levelem eddig Pest körül jár; ezt későbbben veszed, mert restellem leírni 's mindenre illet nem bízik. Az Epistola második lapján¹ kezdődő és annak végéig lemenő Rege Schillernek Verseiből (Gedichte, 2ter Theil) van véve: 's ott a' hol a' csillag van itt a' 2dik lapon, akarva van hagyva hézag, — olly hézag, melly ki nem pótolva fog maradni. Az elmélkedő megért, a' ki pedig nem elmélkedik, annak nincs szüksége engem itt érteni. Az ür Raum, vacuum — a' Setéttiszta pedig Helldunkel, clair-obscur. — Élj szerencsésen, kedves barátom. Széphalom, Jan. 30d. 1812.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

2138.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 30. Jänner 1812.

Theurester Freund!

Haben Sie die Güte den Beyschluss Herrn Prediger Kis über zu geben. Ich schreibe heute auch an ihn, aber in dem Brief an ihn war für diesen Beyschluss kein Platz, und mein Brief an Sie ist heute kurz, und hat also für den Beyschluss Platz genug.

Ich habe die mir mitgetheilten Aufsätze gelesen, und begreife nicht, was die Vorsteher des Convents hat beleidigen können, es sey denn dass sie die Gründlichkeit ihrer Argumente, auf welche schwer zu antworten ist, beleidigt hat; denn nichts kränkt mehr als das in uns erweckte Gefühl unserer Ungerechtigkeit. Auch die Vorsteher des Collegiums zu Patak waren durch eine eben solche, auch modeste, Vorstellung höchlich beleidigt, auch sie entliessen die Professoren ungetröstet und mit dem Bescheid: was sie bey der allgemeinen Calamitaet dieses Jahr leiden, das wird das zukünftige Jahr, wo alles wohlfeiler wird, ihnen erleichtern. Traurig, dass die reiche [!] Mitglieder unserer Superintendenzen, die zugleich immer, aus sehr begreiflichen Ursachen, die eifrigsten, glühendsten Protestanten sind, zur Erleichterung der Last der Professoren, zur Aufrechthaltung der Schulen nichts oder so viel als nichts beytragen wollen — den 10 Kübel Frucht ist für einen Menschen, der 50000

¹ A csillag után.

und mehr jährlich einnimmt fast so viel als nichts. Ich könnte Ihnen, wären sie zum Lachen aufgelegt, manche Vorfälle erzählen, die étonnant sind. Dafür lassen Sie sich blos das embarras des armen Professor Nagy Ferencz erzählen, so wie ich es von ihm selbst erhalten habe. — Mein Onkel Kazinczy Péter, einer der aller reichsten Kalviner, und dem Professor Nagy herzlich gut, gab ihm im Sommer den ungebethenen Rath, er sollte in Patak ein Haus, einen Weingarten kaufen. Der Weingarten könnte sich wie diess oft der Fall ist, im ersten Jahr gleich auszahlen etc. etc. Der ehrliche Mann nahm den Wink für so viel an, als wenn Kazinczy Péter ihm Geld leihen wollte, und fand einen Weingarten, der um 600 f. zu erkaufen war. Nun machte er den Plan von Kazinczy Péter 300 f. und von Kazinczy Péters Schwiegersohn. Vay Ábrám, dem Sohn des Septemvirs auch 300 f. zu leihen, und zweifelte gar nicht über den glücklichen Erfolg. Vay Abraham hat ja für ihn von je her viel Liebe gezeigt, er sey durch Nagy copulirt, er ist so reich, dass er vor wenigen Monaten 3800 fl. für einen männlichen Gürtel auswarf, er wird jetzt Kammerherr etc. Kazinczy Péter so wie Vay Abraham gaben ihm das Geld nicht, sondern riethen ihm die Professur abzulegen, und Prediger auf dem Gute das Kazinczy Péter dem Vay Abraham geschenkt hat, zu werden. Nagy ist ein wenig pedant und unbehülflich; Sie stellen sich nicht vor wie ihm war, als er diese Klage in meinen Schoss ausgegossen hat. — Theurester Freund, sehen wir Reiche, so sagen wir ihnen blindlings zu: *Divitias miseras!!!* —

Dass Cserey meinen ihm gemachten Vorschlag genehmige, hoffe ich zuversichtlich. Thut er es nicht, so werde ich sagen, er ist reich. Sehen wir ohne Ungeduld zu, was er antworten wird. Wie würde ich mich glücklich schätzen, wenn ich Ihnen ein frohes und unabhängiges Leben bereitet hätte! Durch literarische Arbeiten würden Sie auch Ihrer Familie — welche mir nie fremd werden soll — helfen können.

Das Männchen, das von Ihnen eine Quittung verlangt hat, ist ein abscheuliches Geschöpf Gottes. Was that er denn für die ungarische Literatur? Dass er etwas Geld hergab -- ob es *Geschenk* ist, weiss ich nicht -- um drey bis vier Bücher zu drucken? Dass er einige Karten stechen liess? Was ist das für **ihn**? Hätte ich nichts als 5 f. hergegeben, **ich** hätte mehr gethan. — Leben Sie recht wohl.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2139.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek.

Berzsényinek Kazinczy baráti szíves idvezletét.

Meg nem tudom fogni, kedves barátom, mire véljem sok hónapokig tartó hallgatásodat. Elhidegülésre nem akarom, mert azt nem érdemltem, és mert azt becses barátságodtól nem vártam 's nem várom. Ne engedje az ég, hogy Tégedet 's tisztelt hitvesedet 's szeretett házad' népét kedvetlenség érte legyen! — Sárközynnek levelét nem régiben vettem, írja hogy Te közlötted vele¹ nem tudom mellyik Epistolámat 's fiam születéséről szóló levelemet. Ez a' szép lelkű férjfiú is Marcus Aemiliusnak kereszteltette Decemberben vagy Januáriusban leányának fiját. — Az ő emlékeztetése sugallá, hogy az ide zárt Epistolát Veled közöljem.² Tíz esztendővel ez előtt kezdém azt írni, de abba hagytam, tartván hogy az, a' kihez intéztem, meg fog bántatni azon, a' miket benne lél. Az Epistola vége Schillernek verseiből van véve: az ott Das verschleyerte Bild zu Sais név alatt áll. Most ismét egy új Epistolám vagyon munkában, de nálam a' concludere versum nehéz munka, noha illy verseket más stans pede in uno ömledeztetne. — Verseid M^Sa felől Vitkovics azt írja, hogy szerencsésen kiállá a' Censor trutináját. Tánczodat, az Emmihez írt Ódát és az Élet' korait Vitkovics felkérte tőlem, 's elküldém neki. Bár nyomtattatnának valaha Verseid. De ha csak úgy boldogúlsz velek, mint én Daykáiémmal, úgy nem tudom mikor lesz tisztelődde a' M. Publicum. — Tudod e, hogy Gróf Desöffy József az én neve-met, a' populus rex (Virgil.), Diaetalis Sessiójában perorálván a' M. Nyelv felől, publice elhangoztatta? Nem esinálok titkot belőle, 's nem kívánok jobbnak tartattatni mint vagyok, azért ebmondom, hogy ennél kedvesebb fény engemet nem érhetett. Úgy örvendek ezen szerencsémnek, mint a' pulyák a' magok pórázoknak. 'S **Desöffy-től** említetni ott! Ne legyen terhedre kérésem: Küldd által ezt az Epistolát Sárközynnek, de elvágván azt a' lapot, melly hozzád szoll. Ajánlom magamat becses barátságodba.

Sz. 30. Jan. 1812.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

¹ Az eredetiben *velem*, bizonyosan tolihiba.² «Gr. Török Lajoshoz.» Nincs a levél mellett, bizonyára Sárközy Istvánnak küldötte azt, Berzsényi Dániel: — L. a 2137. számú levelet.

2140.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

Nékem különös tisztelettel való Uram!

Szeméremmel kezdek írni: hogy csak most esik a' T. A. Ur Leveleire válaszolnom, de ebben a' környüállásban éppen úgy van az ember, mint a' Papista a' Quadragesimában, ki sokszor csak azért nem eszik, hogy majd a' bőjt elvégződvén többet ehessen. Én egy Hónap alatt mindég vártam egy csendes napot, mellyen felelhessek a' T. Ur Levelére, de egy sem virradott egész csendességgel reám, minden órát, hol a' Hivatal, hol a' közönséget illető s közbejövő bajok zavartak meg. Így halogatnom is kellett a' Válasz napját, hogy most többet vagy inkább bizonyosabbat írhassek, mint máskor. A' kívánt dolgokra azért ezeket: — —

A' nékem ajándékozott exemplárokat igen igen köszönöm: vajha illendő szolgálatot tehetnék értetek! Csudálkozom Erdélyenn, hogy még a' szépet nem érzi 's nem érti. Patak messze hagyta Erdélyt, itt a' Munkát becsülik, és meg is vennék: ennyit tudok a' dologban, hogy a' kik olvasták, érzették benne a' szépet.

A *Μνημοσυνη* két nyomtatványaival szolgálni sze¹ Többel is szolgálnék, de nincs: vagy nyomtató-papíroson valót küldhetek, ha méltóztatik velem parancsolni: fejér-papírosú egy párnál több, mellyet magamnak hagytam meg, nincs.

A' Pest felé járt Deákok közzül a' legutólsó most legközelebb jött haza: mindenik mulatott Pestenn, de közzülök egyikre is semmit sem bíztak; holott Kissnél, Kulcsár Úrnál és másutt is megfordultak. A' Pesti Commissiókat melly resten teljesítik némellyek, csak ebből is megtetszik, hogy nékem most küldötték meg Miller Úrnak két Levelét, mellyek közzül az első 20-a Martii, a' másikat 8-a Junii írta, én 13-a Jan. kaptam. Kissre voltak bizva. A' Szécsényi Numismaticájának Supplementumát vagy Appendixét ajánlja nékem elküldés végett: mellyeket én még ez ideig nem láttam: hol lehetnek, nem tudom. A' Tek. A. Urnak is küldtettem egy Nyomtatvány: nem méltóztatott é felölök valamit hallani?

¹ A kipontozott helyek megfelelő része az eredetiből ki van szakítva.

A' Kecskeméti dolga már eldült: Böösre ment ki Rectornak: jobban járt, mint ha Primariussá lett volna. Nem vihettük elő dolgát: maga is engedett a' köz vélekedésnek.

Mélt. Kenderesi Urtól már vettem Levelet: Lysimachusnak egy igen szép aranyát ígért [!] az újabb Munkáimért. Sípos Urtól is kaptam választ. 7berben beteges vólt, pedig nincs rá oka: mivel 400 köből búzája van eladni való; már kérték tőle 20 ezer forintért: ezen kívül van még a' Kendere, Bora, 's egy félék a' kárhozattól, de evangeliom szava, hogy a' gazdagoknak nehéz: *εὖς ἐλθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν* — Kézi Ur is írt levelet Patakra, nem említi semmi baját; csak hogy fája nem lévén, sokat kell fázlódni; némellyek száraz kolompér-levéllal is tüzelni kéntelemtetnek.

A' Grófnénak nem küldhettem Rousseau' Emiljét, mert a' Bibliothekánkban nem találta. Philosophusi Munkáji megvagnak. Mást méltóztassék parancsolni, ha fog itt találatni, a' legtisztább szívvel kikeresem, és kiküldöm.

Mélt. Jankovics Urtól is kaptam Levelet: igen humane ír; sajnálja megbotlását 's igazítani fog rajta. Egy Budai Ur' szava után ment, 's úgy hibázott. Azok a' Pesti 's Budai Urak közzül némellyek igen szeretnek *de corio hamar decernálni*. Az éretlenség ártalmára van a' Litieraturának.

A' Bécsi Annalesek' egyik füzetét által vévén T. Professor Szombat Urtól, köszönettel visszaküldöm. A' Prof. Rumi Ur' Recensióját nem örömmel fogják venni Debreczenbenn: sok helyenn igen szép, fontos: de még híjjános. A' Recensiójának még Recensióját kellene írni. Csokonai hamvai méltatlanságot szenvednek. Csudálkozom, hogy a' Munkáit nem tudja olvasni, — talán rossz betűkkel van kinyomva; — mert azt írja, hogy «Vie ist gar nicht *leserlich*: ezzel a' Typust bántja, nem a' szerzőt.

A' Palladas Epigrammáját értem szórúl szóra; de az evolucióját nem tudom. Ennyit látok benne, hogy a' Domine és *δομεναι* (vagy *dominae*) szóban játszik: ha üres napom lesz, jobban meg fogom hányni vetni.

Hol légyen a' *seculo pacem suo*, senki meg nem tudta mondani. Kéntelen voltam *Horatiust*, *Martialist* felhányni; ezekbenn sem akadtam reá. Végre *Seneca Tragoediáit* néztem keresztül; itt találtam reá, a' legvégső Tragoediában *Octaviábann*, Actu 2-do; mellybe Neró szóllván; Seneca, mint játszó személyly ezeket mondja:

Se. *Pulchrum eminere est inter illustres viros, A
 Consulere Patriae; parcere afflictis; fera
 Lede abstinere; tempus atque irae dare;
 Orbi quietem; seculo pacem suo.
 Haec summa virtus: petitur hac coelum via.
 Sic ille patriae primus Augustus parens
 Complexus astra est, colitur et templis Deus. etc. etc.*

A' görögöt is kikeresem; csak a' T. A. Úr meg ne büntessen azzal, hogy Levelet nem ír, illy hosszás halgatásomért. Halat sem küldhettem, mert nincs: ha *hal-csik* fog tetszeni, ezzel szívesen szolgálhatunk.

Szokott tiszteletem mellett vagyok S. Patak febr. 1ső napján 1812.

A' Tek. Assessor Úrnak alázatos tisztelő szolgálja
 Nagy Ferencz mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2141.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom, Febr. 3d. 1812.

Kedves Barátom,

Melly szép, melly tiszta, melly mennyei lelkecske jutott annak a' ti Lolototoknak! annak az én Lolotomnak! Bájós levele engem egészen elszédített. Sok ideje hogy ezeket a' boldog érzéseket nem érzette szívem; úgy vagyok mint midőn első esztendeiben a férjfiúi kornak 's az ifjúinak utolsójiban a' szép Susie 's a' mennyei Théréz javallva pillantott reám. Miért van olly messze Andrásfalva Széphalomtól, hogy repülnék hozzá, 's azon szabadság szerént, melyet nekem ezen levele ad, csókolnám öszve a' bájós gyermeket, 's mondanám neki, hogy levelének leglassúbb lehegését is értette szívem! Ha a' szép a' jó Susienak mindenik gyermeke Lolott, úgy ő nekik még lélekben is anyjok. Magának Lolottnak nem felelek; lelkem részegülését Epistolám vigye-meg néki, még pedig ha Théréz meg fogja engedni, nyomtatásban. A' nem várt levél nem várt feleletet érdemel, 's így akarom vele éreztetni, hogy jóságára nem vagyok egészen méltatlan.

Édes barátom! mint vannak megjutalmazva az Úrnak fáradságai midőn azt láthatja hogy a' Hazának illy leányt nevelt! Óh, ha Lajos, ha Fanni és Constance is ilyenek! Ki boldogabb úgy az Úrnál!

Csendesebb tónusra kell csapnom, és így abba hagynom ezt a' textust. — Comtesse Fanny azt a' megjegyzést csinálta, hogy Thalie felől keveset 's a' többiekhez képest semmit nem mond levelem. Olly igen útalatos előttem a' szülék partialitása, hogy szintén elpirúltam e' vádra. Valaki nálam megfordul, tudja, hogy én Thaliét felette szeretem, 's megérti mit teszen az, hogy Gyencsi a' favoritem. Thálie két egész esztendeig szenvedve pokolbeli kínokat az ótvarban, azután fogaival 's a' köhögéssel volt hosszas baja; az a' szerencsétlensége volt, hogy neki felette lassú lelkű 's szótalán szoptatója jutott, holott minden egyéb gyermekeimet Sophiem maga szoptatá — ezt szoptatni az Ipam, az Orvos 's én nem engedénk Sophienak, féltvén hogy az erős gyermek néki halált is okozhat. — Ezek miatt Thalie olly szótalán noha mingyárt 28 holnapos lesz már, hogy három négy szónál többet alig tud ejtegetni. Ellenben Gyencsi már folyvást peteg, és az illy korú gyermekek szokása szerint olly édesen, olly elmésen, hogy gyakorta el kell álmélkodnunk rajta. Most Gyencsi növésben és arczban olly szép is, hogy Vida László ötet a' szép Stahrembergné (Gróf Tolvaj leány) migniatürjének nevezte; Stahrembergné pedig olly igen szép volt, hogy Szent Imrey Gábor most Abauji Vice Ispán, ötet 1790ben Pesten a' Hét Electornál egy bálban Susienak ismérte 's Süsie helyett megszóllította. — Csuda e, ha így lévén ezek, Gyencsi a' favoritem? Thaliét míg megszóllal és mulathat, szánakozva szeretem; Emil még most hidegen hagy. Ha ők is négy esztendősek lesznek 's szól-landanak, nem lesz egygy favoritem, hanem három.

Épen most veszem Vay Ábrisknak levelét, hogy az ő Sophieja Jan. 28dikán Eulália leánykát szült. A' Grófné, a' ki az e' föld híreit nem hallhatja interesse nélkül, talán ezt a' hirt is részvétellel fogja venni: — A' Tolcsvai Szirmay Antal Febr. 4d. tart lakadalmat Gróf Haller Nánival, a' József leányával.

Az én napjaim most úgy múlnak, hogy alig tudok valamit dolgozni. Közlöm itt egy francia izlésű Epitremet azon czélból hogy az Úr reflectálhasson, mennyire alkalmas a' mi nyelvünk arra a' nemére a' Poesisnak melly az én ítéletem szerint a' francziakéban legfelül áll; — mert ő nálok a' ton badin az első érdem.

Eggy félénk Iróra,

a' ki korabeli történeteit nem úgy írta a' mint hitte:

Poéta vagy Historicus,

Mi vagy nagyobb? azt én nem értem:

Óh hogy ha én — exotéricus

'S itt, mint sokakban, Scepticus —

Historicus 's poeticus

Illustritásod' meg nem sértem,

Kérlek; fejtse-d meg, melly félén vagy

(Kettőben az nehéz) valóban nagy.

Silány versed Beszkédi fagy.

Nem hagy sírni, nem hagy nevetni.

De fázni 's izzadozni hagy.

A' másik munka hagy nevetni,

'S nem sokkal többet mint — nevetni!

Már ért az exotericus.

Historizáns Poéta vagy

'S poetizáns Historicus

Megbocsáthatná e azt nékem az én Döbrenteim, ha előtte elhallgathatnám, mint tiszteltetett-meg nevem a' Diaetán? Gróf Desőffy József in pleno Consessu Diaetali hatalmasan perorálván a' Magyar nyelv felől, a' Rendek előtt zengeni hagyta *nevemet*. A' Tübingi kérdés forgott szóban. Nem kell rojt, nem kell pántlika, édes barátom! a' populus rex előtt zenge nevem, 's D[esőffy] hagyta zengeni.

Diaetánk még sem oszla-el. Semmire nem áll. Szemere István Zempléni Követ azt declarálta, hogy ő terhet nem vállal a' Hazára, ha maga marad is. A' Jan. 22d. tartott Ujhelyi Gyűlés azt írta a' követnek, hogy se ajánlást ne tegyenek, se semmi terhet ne vállaljanak. De mi lesz ezekből? —

Csókolom a' Grófné kezét. Csókolom az én szívem gyermekét, 's sorban mind a' három testvéreit 's az Urat.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2142.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Széphalom, Febr. 5d. 1812.

Kedves Barátom 's Tanítóm!

Leveléd datum nélkül jött. Hogy azt kezem feljegyezni el ne feledje, én a' datumot mindég a' levél felső szegletére írom, 's az lévén a' legelső a' mit tollam ír, nem egy könnyen történik meg rajtam hogy az elmaradjon.

Leányaimat a' Kázméri Plébanusnak kelle keresztelni, úgy kívánja a' Leopold alatt hozott törvény, és a' kikiáltott philosophiájú Császár Resolutiója, melyen a' Leopold törvénye épült. De Mark-Emilemet Prof. Nagy Ferencz keresztelte-meg, megengedvén azt a' most említett resolutio, 's törvény. Én annak hogy Kalvin' tanítványa vagyok, sok kárát vallottam — a' kárt a' világ értelmében vévén, de ha hitem mián oly károkat kellene is szenvednem, mint a' zsidó szenved a' magáéért, még sem változtatnám-meg. Zemplényben egy józan fejű ember van, de a' ki retteg az olvasástól, az most két esztendője esendesen hallgatta egy darabig Szemere Albertnek egy nem Kalvin. emberrel sokáig folytatott villongását a' vallás iránt. Sokára nem győzte czérnával, 's e szókkal jöve-ki esendéből: Én pedig azt tartom bolondnak a' ki benne (a' vallásokban) válogat. Meghökkenem e' szóra, mert ez okos embertől is elég volt volna. Ismerem én a' prot. vallás' szerencsését, 's azt tréfából el nem játszom. Melly szerencse már csak az is, hogy a' protestans atya nevelésébe senki sem üti az orrát. Osztán azt tartom, hogy járatlan a' M. ország történeteiben a' ki nem tudja mit teszen «Protestans lenni.»

Engemet néhány holnapok oltá oly szerencsék értek, hogy csak azért is sajnáltam volna meghalni, mivel ezek nem érhetek volna. Kevélyebb vagyok minthogy vanus lehessen; rojt, pántlika, titulus, hivatal nem óhajtasaim — sőt olyanok nyerték-el ezeket, a' kikkel pirulnék egy lineába állani. De Te itéld-meg, nem kevélykedhetem é azon szerencsémén, hogy Decemberben Gróf Desöffy Jősef Szaboles Vármegyei követ a' Dietán a' magyar nyelv dolgában perorolván, nevemet a' populus rex (Virgil) előtt elzengette. Laetus sum laudari a laudatissimo viro, ezt mondhatom el Ciceroval. 2387

napi szenvedéseim megfosztottak azon örömtől hogy Diaetai követ lehessenek, 's egyenességemnek, 's tántoríthatatlanságomnak jeleit az egész haza előtt adjam. 'S ime nevem zengett a' királyi felséget gyakorló Rendek' gyülekezetében. — Szívemnek hízlekedik, ha vanitasomnak nem hízlekedik is az a' második történet, hogy Gróf Gyulai Karolina, testvére a' Döbrentei tanítványának, 's gyermeke annak a' szép Süsienak, kit 1785ben imádtam, utolsó levelébe engem a' t y á n a k fogada. Eggy gyönyörű lelkű gyermek! — —

Remeknek nevezed azt a' kis Epistolát, melyet Helmecczihez írtam, 's azt itéled fölöle, hogy a' legszebb versét írtam a' mit írni lehetett eggy atyának. Nem felejttem hogy az eggy Bölcsnek, és Poetának itélete. Az effélét tehát azért is írom, mert édes barátom, nekem rettegmem lehet attól, hogy fiamat fel nem fogom nevelhetni, 's fiam ha árván marad, elevenebben érezze intésemet, 's szégyeneljen rossz lenni, 's az olly portékákon kapni, a' min csak bolond kapdos. A' mi korunk frivolitásnak kora: megalacsonyítottak bennünket, hogy velünk mind azt tehessék a' mit akarnak. Illő, hogy ki erőt érez magában, ellene szegezze magát a' reánk törő szörnyű veszedelemnek. Poetai munkák erre igen alkalmasok, mert a' nem siket olvasót vonzák az olvasásra. Ezért öltöztetem poetai formákba a' philosophia tárgyait a' mennyire tőlem kitelik, és a' poezisi előadásra csak alkalmasok. Fiam lehetetlen hogy avagy csak curiositásból is meg ne olvassa mit írt az atyja. Ha lelkét az enyémtől vette, kap szikrákat. — Írtóznia a' rútát, a' mi szép, szeretni, ezt írtam. Lehet é ő olly siket, hogy ennek az accusativusi újhangzású constructionnak erejét, okát ne értse? — Első levelemben venni fogod az Ipámhoz írt epistolát, mellynek hátulsó részét nem vehetted, még akkor kész sem lévén, mikor levelem ment, mert Schillerem a' Pataki compactornál volt. Az én ideám azon dolgokról, mellyek supra me vannak ez: A' sokoldalú statuája az Igazságnak a' Rotunda közepén, centrumában áll, mi pedig a' peristyl periphériájában tolongunk elébb tovább. Minden punctum itt más meg más képet ad. Csak az a' kérdés, hogy a' sokoldalú kép, melly punctumról tekintetik legillőbben. Isten, örökkévalóság etc. távol vagyok attól, hogy tagadjam, de ezek nem az én szememnek való tárgyak. Nekem elég azt az Istent ismerni, melly bennem lakik.

Szeretném a' Philosophusi dogmák historiáját igen hitelesen tudni. — Mi lehet bolondabb mint az Epicur atomusainak egymásba ragadások? Mi bolondabb mint az ő tanítása a' Volúptás felől —

ha t. i. azt tanította, a' mit azok mondatnak véle, a' kik ötöt megérteni vagy nem tudják vagy nem akarják. És mégis melly felséges, melly igaz ideája volt néki a' Voluptás felől! Mi tilthat tehát bennünket hogy azt tegyük-fel felőle hogy az atomusok felől sem tanított bolond tudományt. És ezt annál inkább tehetjük-fel felőle, mert a' Genesis első sorainak írója is Hylozoita volt, 's Epicurhoz közelebb járt mint a' Káténkhoz, mellynek második kérdése ez: Miből? Felelet: Sem miből. — Barátom, belé csömörlöttem annyi nem igazat látván igaz képeben árultatni, 's sajnálom az emberiséget hogy olly sokat kell tanulnia ok nélkül. Még jobban sajnálom hogy a' haszontalanságok tanulása elvonja azoknak tanulásától, a' mellyek hasznosak. Legjobban sajnálom, hogy ezek az észet annyira eltompítják, hogy a' legjobbak sem menekedhetnek-meg a' legnevetségesebb superstitiótól. Példa reá Sokrates, ki minden bölcsesége mellett nem kisebb absurdításokat hitt mint az Ipámról mondá néked a' bátyja, kinek szavát kérlek ne bidd. Nem értette ő az Ipámot.

Nem volna é elég Religiot csak úgy tanulni, mint Görög Országban tanulták? Dort war das Geschäft des Herzens, und nicht des Kopfes. A' ki positiva religiot demonstratiók által akar tanítani — is vero mihi videtur cum ratione insanire.

Ha a' stoicus el tudott lenni Isten nélkül, mint magyarázzam meg azt magamnak, hogy Seneca tele van az Istenek ideájával. Nézzd a' gondviselés felől irt felséges (mert felmelegítő) iráskáját.

Levelednek német acclusumát gondoskodásimnak tárgyává fogom tenni. Soha Te a' Te becses barátságodat velem nem érezteheted inkább mint az illetén tanításokkal.

Patakról legkisebb hírt sem tudok írni. Kézynek nincs híre. Meg nem tudom fogni miért nem ír sem nekem, sem senkinek másnak. A' Patakiak mind élnek, és küszködnek ezen drága időben a' szegénységgel. Panaszkodnak a' Patronatusnak. Ez azt felelte hogy a' jövő eszt. segíteni fog bajaikon. Vay Ábrissnak Jan. 28d. Eulalia leánya született.

Elj szerencsésen, kedves barátom! A' Te leveleid nekem, nem csak igen kedves látogatóim, hanem tanítóim is. Lessd-ki leveleimben, hol van igazítani való ideáimban, 's oktass.

Örök tisztelőd
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az 1846-ki lipcei kiadásban.]

2143.

Kazinczy — Kölcsény Ferencznek.

Széphalom Febr. 5d. 1812.

Édes Uram Öcsém, igen kedves barátom,

Uram Öcsémnek Januárius közepén írt 's ma érkezett levelére nem lehet nekem csendes vérrrel felelnem, mert a' levél olly tűzbe hozott, hogy testemben egy arteria sínes, melly tüzesen ne ütne. Egy szép remény terjed-el előttem, látom ragyogását, 's annyira óhajtok hozzá eljutni, hogy elcsüggednek minden kinézéseim, mint ezt akkor tapasztaljuk, midőn valamit igen hevesen óhajtunk. — In medias res! édes Uram Öcsém! hadd adjam-elő kérésemet. A' Debreczeni régi Agendárius Uram Öcsémnek kezében van, úgy írja, és lemásoltathatja. Ne szóljon senkinek semmit, ne is tudassa senkivel, hogy mit csinál vele, de írassa-le, írja-le, 's conferálja betűről betűre, 's engedje nekem azt a' nagy szerencsét, hogy ezt M. régiségeimnek második Kötetében kiadhassam. A' Debreczeni kislelkűség ezt annyira féltette, hogy egyszernél többször belé nem tekinthettem. Irtam Cancell. Gróf Telekinek, hogy mivel tölem őrzik, írassa-le a' Cancellárius tulajdon magának, 's engedje nekem, hogy az övéből leíratthassam, de a' Cancellárius Debreczentől távol van, 's a' Debreczeniség ezt még a' Cancelláriusnak is irigyllette. Azt hitték, hogy nagy fényben tartják magokat, ha párját nem engedik vétetni, és a' miatt Vendégeket lát Bibliothecájok, 's tudakoló leveleket, Instantiákat kapnak. Mert egy Révainak, egy Telekinek kéréseikkel sem gondolni — az ám az *igazi nagyság*. Édes Uram Öcsém, ha valaha valamit tett 's teszen kedvemért, teljesítse ezt a' kérést, 's hogy teljesíthesse, ne szóljon senkinek semmit. Tudom én, miibe kerül egy elég vastag Mstamot copizálni, kivált egy Agendáriust: de barátját kötelezi-le Uram Öcsém, 's egy becses Régiséget ad a' Magyar Philologia barátjainak kezekbe, 's nekem alkalmat, nevemet a' Maradék előtt emlékezetben tartani, melyet jó és eszes ember hidegen nem nézhet. Hogy Uram Öcsémnek barátságát becsülni tudni fogom, 's hogy háladatlan nem leszek, azt Uram Öcsémnek mondja-meg szíve, 's nem az én tollam. Nyughatatlan leszek a' válasz vételéig, azért kérem Uram Öcsémet, méltóztassék első postáival tudósítani, lesz e valami belőle, lehet e valami belőle. Ha gondos és eszes Scriptort talál

Uram Öcsém a' lemásolásra, ígérjen neki 100 ftot munkájáért, de nem új bancóban, hanem az öt nappal ezelőtt cassált bancók valutájában. Ha gazdag volnék, újbán sem sajnálnék érte százat. De most nem tudom, kitől telik sok.

Az Uram Öcsém levelében lévő Mustra igen jó, de szeretném, ha feketébb tintával volna írva, ez sok helytt kétséget támaszt, 's szeretném, ha az Apographon egy sorba annyit venne-fel, mennyi az Originálban áll.

Sinai ezen Ms. elébe egynehány sort írt tulajdon kezével. Ne felejtse-el Uram Öcsém annak is párját vétetni.

Iterum iterumque kérem Uram Öcsémet, tudósítson első postával, lesz e valami kérésem teljesítéséből? 's lehet e? 's mikor kapom-meg?

Virág nem ebből ada-ki Predikatiókat, hanem Telegdiből. Ez a' Debr. Ms. anecdoton.

Ma pecsétlem-el a' Dayka Versei elibe teendő Praefatiót, az az Daykának életét. Előbbi leveléből Uram Öcsémnek azt gyaníthatom, hogy Daykának ezen biographiáját Pesti Triászomnál látta. Most négy Scholiont vettem azon § alá, hol a' Neologismusok felől szóllottam, melyeket szerettem volna Uram Öcsémrel láttatni, mert én tudom, hogy Uram Öcsém mit használhat az illyekben.

Holnap után indul innét egy szekér Semlyénbe, 's az Anyám egy hét múlva feljő. Reménylem, akkor venni fogom a' Prof. Szombathy levelét a' Semlyéni Paptól, 's ha látom, hogy Prof. Szombathy kap valamit, a' mit tudnia szükség, közleni fogom vele. Az egy tanult 's liberális gondolkozású ember; mécsét nem zárja véka alá.

Tudja e Uram Öcsém, hogy az én nevem a' *populus rex* (Virgil) Gyűlésében zengett? — Igen is; Gróf Desöffy Jósef egy Oratiót tartta a' M. nyelv' dolgában, 's nevem az ő szájából zengett a' Rendek előtt. Az én ambitióm rojtot, pántlikát etc. etc. soha sem nézett olly dolgoknak, melyeken kapni kelljen: de azt eleitől fogva óhajtotta, hogy valaha Diaetalis Követ lehessenek, 's ott egyenesség 's bátorság által ragyoghassak. Azt hetedfél esztendei szenvedéseim elérni nem engedték; 's ime legalább azt nyerték meg, hogy laetari possim laudari a laudatissimo Viro.

A' Zeno philosophiája nekem sem volt 's lesz Philosophiám. De abban is van sok tisztelni való, 's felette hasznos végig nézni a' Philosophusoknak sokféle 's egymással ellenkező opiniójikon. Mi nevetésesebb mint az Epicur Atomusainak öszvecsimbalkozások és a' mit az

ő Voluptása felől az ötet megérteni vagy nem tudó vagy nem akaró Bölcsék mondanak. És még is van e szebb tudomány mint a' mit ő taníta a' Voluptás felől? Én azt tartom, hogy ő az Atomusainak öszveregadásokban sem tanított mást, mint a' Hylozoiták (ilyen volt a' Genesis első verseinek írója is, és őutána Mózes) tanítanak; az pedig nekem épen abban a' gradusban nem bolondság, mint a' Kátét-tanítgató Bölcséknek nem látszik a' Káté két első kérdése: «K. Miből?» **F. Semmiből!** — Én a' tudva való Epistolában serio arra kérem a' megszólított embert, hogy hagyja másnak a' Zénó bölcseségét, 's annak akarom magamat nézetni, a' ki sírni nem szégyenel, mikor calamitást szenved és nem injuriát. — Képzelheti e Uram Öcsém, hogy azt az epistolát úgy fogadták hogy mind ez ideig sem felelnek reá, 's talán 4 rendbeli levelem, mellyekben tudakozom, ha kedvét leltem e vele, válasz nélkül hagyatik. Oda magyarázom a' hallgatást, hogy valami van benne, a' mi sért, de melly passage sért, nem értem. Talán a' legutolsó sorok, hol a' hitves' szép szeme fordul elő. Esküszöm, hogy semmit sem tudok fölöle, hogy az a' szép szem a' kiköltözés alatt titkos okokra nézve pislog vissza. Egyéb okát fel nem érem a' hallgatásnak. E' sorokat pedig azért vetettem oda, hogy a' versezetnek a' végén point vagy lumière legyen.

Jan. 31d. egygy Epitre-t irtam, francziául nevezem az Epistolát, mert francia gustus van benne. Közlöm szokásom szerint

„Egy kis lelkű Irónkra,

a' ki a' maga korabeli történeteket másként írta, mint hitte.

Poeta vagy 's Historicus — —
[stb. mint a 2141. számú levélben.]

Választ első postával, édes Uram Öcsém, választ! Nyugtalanul fogom azt várni!

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2144.

Kazinczy Musiczky Lucziánnak.¹

Főtisztelendő Musiczky Lucián urnak

Kazinczy Ferencz szíves tiszteletét.

Vitkovics² barátunk azon jóságai szerint, melyekkel irántam viseltetik, megküldé nekem hozzá intézett ódádat.³ Maga a dal előttem mindeddig érthetetlen, mert itt nincs senki, a ki megmagyarázná, sőt csak füleim előtt elzengeni is tudná;⁴ de ismerem én poetai tüzedet néhány más énekeidből, melyek német fordítással jelentek meg, s ezek után képzelem, hogy a mi közös barátunk tőled oly csillogó színű virágokat nyert koszorúúl, mint érdemes atyja.⁵ Régen tisztelem érdemeidet, dicső férjfiú! de az a sok citatum, kivált a melyeket Herderből szedél ki, szeretettel elegyes tiszteletre vonsz feléd. Mutattam azokat egy Sárospataki Professornak,⁶ ki a ti Apostolovicsotoknak a philosophiában mestere s a görög nyelvben tanítványa volt, s figyelmessé tettem azt, hogy a ti felekezetetekben, melyet pápisták és protestánsok vadnak képzelik [!], oly pap talál-

¹ A levél ily czímmel jelent meg: «Boldogult Kazinczy Ferencz levele a szerb költő Musiczky Lucián úrhoz. Közli s figyelemre ajánlja Rumy Károly tudor s tanár Esztergomban.» — Rumy K. a következő jegyzetekkel kísérte e levelet: Musiczky Lucián akkor, midőn Kazinczy e levelet írta (1812dik évben), Szerémben archimandrita (kolostori apát) vala, későbbben görög nem egyesült karlstadti püspök Horvátországban volt; Kazinczy levele Karlovczán (Karlovitcz) Szerémben az érseki lakban híven másolatott.

² Elhunyt Vitkovics Mihály ügyvéd és magyar költő.

³ Ezen ódában Musiczky nyájasan megdorgálta Vitkovics barátját, hogy szerb létére nem szerb anyanyelven, hanem magyar nyelven költött. De Vitkovics Mihálynak két anyja vala, szerb édes anyja, s magyarországi város Eger, vagy is, ha tetszik, a magyar nemzet mint ápoló anyja. Jó lett volna mindkét nyelven költeni; ezt ugyan Vitkovics nem cselekedte, de még is néhány szép szerb költeményt fordított magyarra.

⁴ Széphalmon ugyan több rusznyák vagy orosz lakik, mint magyar, s elhunyt barátom, Kazinczy, Széphalom birtokosa, oroszul beszélni tudott (ezt maga nekem mondta s írta is), az orosz nyelv pedig a szerb vagy rácz nyelvtől igen kevésbé különböztetik, az írás pedig épen az, hanem barátom a szerb írásban nem volt jártas; Széphalmon nincs orosz pap, s Kazinczy orosz jobbagyai nem tudtak olvasni.

⁵ Vitkovics Mihály édes atyja görög nem egyesült lelkész vala Pesten.

⁶ Vályi-Nagy Ferencznek.

tatik, ki jártas a Herder munkájiban, holott a Magyarországi Kálvinista papok között talán nincs egy is, a ki annak írásait ismerné,¹ az én tájékomon legalább nincs több exemplárban mint gróf Dessewffy Józsefnél s nálam. Maga ez éreztetheti velünk, hogy a te felekezeted épen nem vad. Én régen más értelemben vagyok, s kivált az óta más értelemben, mióta a Bécsi Annalisokban ismerem Gázi archimandrita urnak *Ἐρμης ὁ λογιστος* nevű folyóírását, s látom, hogy ti férjfiás lélekkel, férjfiás erővel igyekeztek a musák által szeretett, de *Πεπρωμένη* (Peptomene fatum) által elsüllyesztett nemzeteteket felemelni. Ne hidd tisztelt férjfiú, s oh hagyd hogy barátomnak nevezhesselek! ne hidd, hogy igyekezeteteket kancsal és kaján szemekkel nézem; sőt hidd, hogy szívesen ohajtom, hogy a mennybeliek dicső igyekezeteteket megkoronázzák. Az én patriotismusom nem ellenkezik a cosmopolitismussal, s midőn a magyar nyelvnek virágzását ohajtom, midőn azt, a mennyire tőlem kitelik, elősegéleni igyekszem, nem könyörgök azért az egeknek, hogy — más nyelveknek károkkal virágozzék az én nyelvem; nevezetesen nem könyörgök azért, hogy az a nyelv ne boldoguljon, a mellyen az Azan Aga mennyei szépségű elegiája énekeltetett. Én azt Göthének költeményei közül magyarra is fordítottam. Néhány próbájit ismerem dalaitoknak, azok mind igen édesek, mind musák által sugallottak. Való gyermekei vagytok annak a népnek, melly Homert s Pindárt s Anacreont és Saphót szülte!² s bár uj Homéreket s Pindárokat, Anacreonokat s Saphókat lásson előkelni kebeléből.

Vedd itt tőlem kis ajándékomat s tanuld belőlök nyelvünk szépségét ismerni; csekélységek ezek, de kezdetet csekélységek által lehet előmozdítani.

Vedd berekesztésül vallásomat: Az igazság minden nemzettel, minden felekezettel közös, s a jók s bölcsek fellelik egymást különböző feleken is. Jaj annak a nyomorultnak, kinek szemei felakad-

¹ Ezt kétségbe hozom, mert saját tapasztalásomból tudom, hogy a reformatus tanárok s lelkészek a német tudósokat becsülni s munkáikat használni tudják.

² Itt [fel]cserélte elhunyt barátom a szerb népet a keleti vagy görög egyházzal. A szerbek ugyan a görög egyházhoz tartoznak, de nem származtak a hellen vagy ó görög néptől, tehát korántsem gyermekei a hellen népnek, melly Homért s Pindárt, Anacreont és Saphót szülte.

nak a ruhán és a hangzaton!¹ Szeressük egymást tisztelt férjfiú, mert érezzük, hogy az igazság gyermekei vagyunk.

Élj boldogul! Széphalom Tokaj mellett február 5dikén 1812.
Főtisztelendő Musiczky Lucián Úrnak nyitva.

[Megjelent a Nemzeti Ujság, 1845. évf. szept. 30-ki számában.]

2145.

Berzsényi Dániel — Kazinczynak.

Tisztelt férjfiú!

Régolta ohajtom leveledet 's gyanakszom, hogy Juliusi levelemet nem vetted, vagy pedig válaszod hozzám nem juthatott. Mint vagy? mint van szerelmes Grófnéd 's kedves EMILED? — Én, ámbár el vagyok temetve, Titeket nem felejtethlek, írok, noha bajaimnál 's erántod való tiszteletemnél egyebet írni nem tudok.

Úgy vagyon, nem elég hogy a' Martiusi Patens és a' Juliusi X jégeső tíz esztendei iparkodásomat elseperték, még az én vén házom is féligre le dült, úgy hogy Feleségemmel, gyermekeimmel egy szobába kellett zárkoznom, melly engem minden írástól és olvasástól meg fosztott és ezen fatalis esztendőmben nyakra före új házat kellett építenem, melly ámbár csak négy szobából és egy konyhából áll, még is olly sok pénzbe és gondba került, hogy ezen bolond esztendőnek nyomai az én humoromban tartósak lesznek. Novemberben meg holt egy magtalan sógor asszonyom Sopronyban 's ez testált a' feleségemnek mintegy 15 ezeret jó pénzben, de olly conditióval, hogy azt fel ne vehesse, hanem csak kamatját húzza. Ezen gyalázatos kárt egy impostor sógorom cselekedte, ki nekem hála adással tartozott 's így fizetett! Nem akarta tudniillik, hogy pénzem legyen, mert félt, hogy nála lévő jószágomat ki fognám tőle váltani. A' múlt héten vettem egy pár lovat négy ezer forinton, egy igen kedves barátomtól 's nevemet viselő rokonomtól, 's most látom, hogy az egyik ló kehes és sánta. Ezzel az emberrel én együtt nevelkedtem, sőt esztendeig egy ágyban háltam, legjobb barátomnak hittem, vele sok jót tettem 's így fizetett! A' sorsnak csapásai meg szomorítottak, de az illy 's több e'féle emberi gonoszságok egész

¹ Ezen tiszta s igazságos nyilatkozat is Magyarországbán, hol annyi sok nép, különböző nyelv és egyházi felekezet létezik, figyelemre méltó.

lelkemben meg háborítottak. Bolond vagyok, hogy Néked illyeket írok! De a' panasz enyhít 's kinek panaszkodjam inkább mint Néked?

Miólta értesemre esett, hogy Kis Istvánhoz nem bizhatom, több ízben is írtam Szemerének és Horvátnak, hogy értekezzenek valamelly typographussal 's adják tudtomra, mennyi pénz lesz szükséges gyűjteménykém kiadására, hogy én a' pénzt jókor el készíthessem 's nékiek meg küldhessem, vagy ha magam mehetek, tudjam, mennyit kelljen vinnem; de mind eddig egyéb választ nem kaptam tőlek, mint azt, hogy verseim már Censor-kézben vagynak. Meg nem foghatom, miért tagadják meg ezen kérésemet, holott azt nekem tudni igen szükséges, mert a' kiadáshoz meg kívántató költségekről semmi ideám nem lévén, igen félek olly messze bolondjába utazni. De már most akár írnak akár nem, a' tavaszra bizonyosan megyek, a' minthogy ezen szánúttal is bizonyosan el mentem volna, ha a' lovakkal olly pórul nem jártam volna.

Engedelmet, tiszteletre méltó Férjfiú, ezen igen üres, igen műsátlan sorokért! A' zavarosból tisztát nem merithettem. Vedd jó neven a' mit adhatok. Írj Te, kérlek! Leveleid életemnek szükségeivé váltak. Élj hazádnak és kedves Emilednek!

Mikla, 5-a. Febr. 1812.

Ber'senyi Dániel mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

2146.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt 7dik Febr. 1812.

Nagy érdemü Kedves Barátom!

A Diaetankrul, néhai édes Anyám veszedelmes nyavalyjába való sinlődésit értvén, haza siettem és minden portékáimot rendetlenségbe hagytam volt itten, hogy tehát ezeket rendbe szedve ki költöztesssem és töb rendbéli dolgaimot el igazíthassam, feleségemmel edjűtt be jöttem ide, ezen holnapnak végéig itt mulatván.

Most három igen becses leveleidre tészem meg válaszomat. A Jan. 10k. és 13ki költeket hazulról való el indulásomkor vettem, a Jan. 26ki költet ma kaptam itten.

Néhai édes Atyám Bécsbe 17...dik¹ eszt. Decembr. 8dikán holt meg életének 64dik esztendejébe, Lőrincz testvérem 17...dik² eszt. a Raina mellett levő Coloniába életének 29dik eszt. holt meg. Születése napját egygyiknek se tudom.

A mit Te nékem leg kedvesebb Barátom a vesztegetés pontjárul irtál volt, aszt akkor is úgy fogadtam, a mint illik egy igaz jó Barátnak szavát fel venni, a mit ez iránti feleletemre válaszol [!], ez tökéletesen meg erősít azon Szerencsémnek valóságába, hogy Te engemet szeretsz, és Barátom vagy. Feleségem szíves tisztelete mellett köszöni, hogy a Gróf Török Lajosnak 1801-be irt Epistoládot közölni méltóztattál, gyönörködve [!] hallotta eő asztot, én szívbéli meg elégedéssel, s gyönörfűséggel olvasván fel előtte. - Ugyan Barátom, iljes remek munkáidot miért nem bocsátod közre? — ezen epistolád is olyan, melyre a Nemzet büszke lehet, és a mi Nemzetünknek érdemit emelheti, aszt el halgatni a Nemzet ellen való bűn. Én ezen epistoládba is fel találom mind aszt, a mi által az Igasság mívelt ízléssel festetik le.

A mit én embereim javokra, épületjeiknek nékiek való ajándékozása által cselekedtem, ennek vannak ezen bárdolatlan Hazába gunyolói és mentül több gunyolói lesznek, annál inkább fogok cselekedetemnek örvendezni. Éppen mai napon nyulottam be itten a Reform. Fő Consistoriumnak embereim neveltetésinek Planumát és kérő levelemet, hogy ezen Intézetembe pártfogoljon. Papista lévén én a ki ezen ujjadon [!] ui lépést tészem Erdéljbe — szükség képpen kellett a Fő Consistoriumot erre kérni — kérő levelemet a talsó lapon közlöm veled.

A Ti Diaetatok Diesőségessen viseli magát — ohaitok nékie valóságos állandóságot. Nyughatatlanul várom ki menetelit annak a mi most a Statusok közt, és az Udvar közt folj. A Nemzetiséghez illő módon viselték mind eddig magokat a Statusok, már most el nem csüggedni, fogja tenni a valóságos Nagyságot, melybe az Isten kegyelme hogy erősícsse őket, kívánom. Hogy Neved a Diaetán egy Deseöffy által említettett, annak valóba örvendhetsz, ez igazán fény a Tárgyra nézve is, a melybe említettett, arra nézve is, a ki említette, és azokra nézve is, a kik előtt említettett. Itt különbféle hírek foljnak

¹ Az eredetiben is ki van hagyva a két utolsó szám; id. Cserey F. 1782-ben halt meg.

² Itt szintén ki van hagyva a két utolsó szám; Cserey L. 1783-ban halt meg.

a M. Diaetárul, de bizonyost nem tudunk. Háborúrul is van szó. Ide rendés jött pénzrel együtt az ober Werpflugs [!] -amthoz, hogy Buzát vásároljon számos mennyiségbe, a Feld-beckerey-ok is Károlyvárt állittatnak egybe — az is rendeltetett, hogy a' Károlyvári vár erőssíttessék — ezen tavasszal fognak 10 ezer parasztok, és 3 ezer katonák dolgozni.

Élj Boldogul, és szeresd : : : : : Barátodat
Cs-t.

Copia.

Méltóságos Fő Consistorium!

Emberiségem fővebb Kötelességinek ismervén a Sorstul alattam valóknak rendelt Ember Társaimot a mennyibe töllem ki telik a tökéletesedésre segíteni, tudom pedig, hogy a köz rendű embernek tökéletesedése, úgy mint föld mives Polgárnak határozódik abba: ha eő a jó Kereszténységnek, jó Apaságnak és Ház tartó gazdaságnak Előjárói iránt köteles illő engedelmességnek pontjaiba, mint a meljkebe határozódik a társasági szövetség szabásihoz képest ön magának is Boldogsága, a mindennapiságon feljebb emelkedett tulajdonra órik. Ily nemű tökéletesedésre kívánom embereimet segíteni; igaz lévén pedig az: hogy minden jó intézetnek gátlására törekedő indulat egyik gyengéje a gyenge Embernek: méltán tarthatok attul, hogy ezen fel tételem ohaitot végre haithatásába is akadékok vettetnek utamba, és ezek közt egyik éppen azon akadék, melj az emberiség érdemének homájlára olj számtalan vérpatakokat árasztott, és az Alkatás leg nemessebb remekít, az Embert, annyszor hevítette vadon indulatokra — a Religiot fogják t. i., melj magába véve a Szelidségnek, és szelid érzéseknek Isteni tudománnya, czélom ellenzésire elővenni: Ugyan azért hogy illetén indulatoknak chimeraival küszködnöm ne keljen — foljamodom a Mgos Fő Consistorium kegyességibe, és tapasztalásbul tudván, hogy az igaz kereszténységnek magasztalt tulajdonai szerint intézi Dolgait, escedezem, méltóztasson ezen alázatossan be nyuitot Vélekedésembül által látni azon intézetemet, meljet Krasznán magam Embereinek gyerekeit ezen be következő Tavasszal el kezdvén, noveltetni szándékozom. Én ngyan, a mint tudva vagyon, nem azon Vallásnak vagyok részesse, a meljnek embereim — de az én gondolkodásom módja szerint én minden embertül csak aszt kívánom: hogy Vallása légyen, miljen Vallás az, a mit eő hiszen, annak jósága vagy hijánossága meg ítélésit az Alkotó Fő Valóságra bízom, de tökéletes emberséges embernek csak aszt tartom, a ki az Atyáirul reá szállott Vallást maga igaz értelmébe tudja, és emberisége érdemének dicsőségire tiszta buzgósággal gyakorolja; embereimre nézve is tehát a midőn őket tökéletesíteni törekedem, aszt kívánom: hogy a melj Vallásba születtek, abba tökéletesedjenek, Vallá-

sukbul való lészen tanítójak, Vallásoknak hejbe lévő Lelki pásztorát meg fogom kérni, figyelemmel lenni árra: hogy a Tanító a Vallást különös igyekezettel tanítsa, és különösen jutalmaztatom azon iffiat, ki a Vallás ágozataiba és gyakorlásába különös elő menetellel lészen. Ilj tárgyú Nevelés lévén czélja ebbeli igyekezetemnek, hogy a Méltóságos Fő Consistorium ezen köz hasznu fel tételembe szokott, és tapasztalt műveltsége, Jósága és kegyessége szerint pártfogolni méltóztasson, alázatossan kérvén, különös igaz tisztelettel vagyok —.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2147.

Kazinczy — Vitkovics Mihálynak.

Szóphalom Febr. 14dikén 1812.

Kedves barátom!

A' bor a' mi Virágunknak csak holnap indul ezzel együtt Kassára. Ott azt a' rendelést tettem, hogy Késedelem nélkül¹ indítsák mind azért, hogy Virág ne várja sokáig, mind hogy a' Martiusi sarak miatt a' levitele sokba ne kerüljön. A' bor 1810diki termés, és itt ugyan hibátlan volt. Ne engedje Bachus, hogy a' szekeresek meg paráznítsák.

Berkemet, mellyet itt találsz, ajánlom barátságos gondjaidba. Hadd neveljék Daykám' nem testes Kötetét. 'S bár Te és Két Társaid, az az, az én Triásom nyájasan fogadnátok ajándékomat! Szerényen nem silva- (*ύλη*) nak, hanem csak nemusnak neveztem a' kis gyűjteményt. A' nevet sok olvasó nem fogja megérteni, de reá kell a' sokaságot szoktatni, hogy *értsen*.

Ha az idők nem engednék, hogy Te avagy Kápolnay kiadjátok, add vissza Daykám Kézírását, hogy Trattner Urat megszóllítsam az egyfűv kötetendő Két vékony testű munka Kieresztése eránt. Ezt kedvetlenül fogom tenni 's óhajtanám ha a' Budai Műhelyben jelenhetnének meg. — Előbbi nyalábomat vedd, a' *Dayka élete* vala benne. — Szemere rusticál e vagy farsangol? sügd meg neki hogy nehozen várom leveleit. Elj szerencsésen.

Helneczinknek ezer idvezletet.

Vitkovics Mihály barátomnak.

[Tatay János másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 121. sz.]

¹ Tatay J., a másoló, a hosszú ő ű betűket ö ű-vel jelzi.

2148.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Febr. 14d. 1812.

Kedves barátom,

A' ki leveleinket látná, 's bennünket nem ismerne, azt gyaníthatná, hogy mi egymásból a' magasztalásokat srófokkal csikarjuk-ki. Én nagyítás nélkül mondhatom, hogy semmi által nem piritatom meg inkább mint az által, a' mi a' Te tolladból foly és literatúránknak semmi productumát nem irigylem, mint azt a' mivel Te boldogítod. Illyen a' ma érkezett levél, illyen a' levél mellé vetett ének is. Gyönyörű versek és felséges érzések. Ha mind illyekből állana a' Győri Énekes Könyv, nyughatatlan volnék látni. De a' *Te* munkád, legalább *nagyjában*; és így bizonyosan látni fogom. — Engedd itt emlitenem, noha nem szorosan tartozik ide, hogy nem régiben gyönyörködve olvastam Milassin Püspöknek halotti Predikatzióját, melyet az ő tiszteletére valamely (talán Veszprémi) Kánonok monda. A' Predikatio épen nem olyan ugyan, a' millyet én hallani szeretek, de ez az ember még is csínosan tud írni magyarul, 's az az olyanokban már érdem. Nem emlékezem nevére, 's nem tudom hová tettem-el.

Aristippnek küldöm, és nem az anyjának, első alkalommal néhai barátunk' képét; és ezt azért Aristippnek, hogy annak látása őtet a' jóra emlékeztesse. Tiszteld nevemben barátunk' özvegyét és ezt neki barátságos indúlatomnak forró kifejezései mellett add tudtára. — Aristippnek mondjad hogy csókolom, ha *érdemli*.

Horátnak II-dik Könyvéhez addig nem fogsz, úgy írod, míg az első Könyvre tett nyomtatási költségeket ki nem veheted. Micsoda? tehát az a' gazdag, az az igen gazdag, az a' nem minorennis, az a' Maecenásságot affectáló, az a' gyermektelen, az a' Lutheranus Predikátoroknak 's Professoroknak 'állapotjaikat ismerő, igen igen buzgó Anti-Pápista, Néked nem ada sokkal többet a' M. Literatúra' legszebb productumáért, 's hogy őtet halhatatlanná tevéd, mint a' nyomtatás' költsége? Barátom, gyűlölni kezdek minden gazdagot, 's te ezt a' gyűlölséget bennem ismért csendével lelkednek hijába igyekszel oltogatni. Tudom én, mit mondhatsz; azt, hogy a' gazdagoknak Nemesis azt csapta fejekhez büntetésül, átkül, 's a' nem gazdagok' fájdalmaik-

nak enyhítésekre, hogy Midas rex habet aures asininas. De az ilyen gazdag! az ilyen! Az ő Onkele, Gábor, 20 ezer flot nyujtata-bé Udv. Agens Sok Ur által Urunknak ajándék képében — tudni miért — a' hypochondricus ember nem mert egyenesen esedezni az Excellenz hangért, 's tudta hogy így eléri. 'S mit tett illyet a' köz jóért? Hány ember adott, még pedig maga megerőltetésével, a' Ludovicára! 's miért? — hogy neve a' Diéta articulusi közé bémenjen. — 'S te csendesen maradsz? Én, megvallom, több ként bírok eremben, 's gyűlölöm, megvetem, a' ki érdemli.

Helmeckihez írt Epistolám felől jobban kezdek ítélni, miolta Te is, volt Prof. Sípos is róla kedvezve ítéltek. Sípos ezt írja: «Te bizonyosan nem tudod, hogy a' legszebb Epistolát írtad, a' melyet atya írhat.» — Megvallom, hogy sokat azért írok, hogy fiamat vonjam azoknak szeretetére, a' miket magam szeretek, — pirúljon tőlám a' megtévedésért! nem *fiamat*, hanem *gyermekeimet* akarám írni — mert én távol vagyok attól az átkozott Aristocratismustól, mely a' leánygyermekeket csak félig tartja gyermeknek. Rettegek, hogy előbb dőlök-ki mint őket felnevelhetem, 's minthogy lehetetlen, hogy gyermekeim, avagy csak azért is, hogy atyjokat ismerjék, mind megolvassák, a' mit ő írt, az is lehetetlen, hogy az az ő lelkeikre ne hasson; 's ezen tekintetből már magam is szeretem ezen Epistolámat, bár kecsetlen eruptiója gondolkozásomnak 's érzéseimnek.

Az Ipamhoz írt Epistolát eddig egészen ismered. Ezzel most meg vagyok elégedve, ellenben a' Nagy Gáborhoz írt naponként veszt előttem első kedvességéből. — Ugy tartom, Te is tapasztaltad, hogy néha régiebb dolgozásainkat jobbaknak leljük mint véltük, néha rosszabbaknak. Egy részről maga az Író a' legjobb Criticusa dolgozásainak, más részről ő a' legrosszabb.

Egy 6 ívből állandó munka' Kézírását holnap vizsik Ujhelyből Pestre Vitkovicshez, hogy azzal Daykám' Verseinek testetlen kötetét vastagítsa. Címje ez: Kazinczynak Poetai Berke. Nem akartam, szerénységből, Erdőnek (silva ὕλη) nevezni: de épen az, a' mi a' silva poetica. — Igen rövid Praefatiójában azt mondom, hogy itt csak azon verseim 's fordított darabjaim vétettek fel, melyeket később' kiadandó Verseim kötetéből kirekesztteni szándékozom. A' Publ. már ismeri egy részben, de olly készületlenül, hogy tiszttem volt őket vele ezen újabb Kiadás által elfeledtetni. Egy Angol Író azt mondja, hogy fiatal Íróban nincs dicséretesebb tulajdon mint *történi tudni*. Bizvást hozzá tehetjük: *nincs nem fiatalban is*; 's annak ki el van

telve azon panasszal, hogy Iróink virágaikkal szemetjeiket is a' Publ. elébe viszik, illő vala megmutatni, hogy maga ment ezen setétségtől. — Ennyi a' Praefatio. —

A' darabok ezek: 1. A' gyermek Poeta. — 2. a' félénk szerelem. Metastasióból. — 3. Az Esthajnalhoz. — 4. Minnyihez. — 5. Chloe. Kleists Lalage. — 6. Klopstocks: Im Frühlingsschatten fand ich sie. — 7. Klopstocks: Dein süßes Bild, o Lyda. — 8. Ah ki hozza vissza nekem. Göthe. — 9. Életem fogy etc. — 10. Boldog alkony. 11. Lollym' szája (Secundusból.) — 12. Holnap. (Lessing.) 13. 14. Horatius' két Odája. — 15. Caesar és Roma (Kästner). — 16. Vay. — 17. Bion. Idyll. — 18. — 26. Anacreon. — 27. Göthéből Ganymed. 28. Prometheus. — 29. Az én Istenném. 30. Emberiség Határai. 31 Az Isteni. 32. Reggeli Panasz. — 33. Azzán Aga. — 34—36. Herder 3 Paramyth. Jambusban. — 37. 38. Dénisből két Óda.

Ollyan Epistolát ohajtasz látni tőlem, mint a' Ráday Pálhoz írt vala. Azt megtartottam ugyan, de ki nem adom. Imhol a' Voltaire izlésében egy új.

Egy félénk Irónkra,
ki kora' történeteit másként írta, mint hitte.

Poeta vagy 's Historicus — —
[stb., mint a 2141. számú levélben.]

A' Historizáns és poetizáns alatt olyat akartam érttetetni, a' ki mind a' Historiával mind a' Poezissel csak játékot űz, 's így mind a' kettőben nevetségessé teszi magát.

Ez a' Historicus a' szegény Verhovszki felől ezt írja: *mortuus in scrophulis venereis*. Mondám neki, hogy ez az ifjú alkalmasint úgy hala-meg mint Newton és Kant; olly szűz életű volt. — Nihil facit! ez vala felelete, 's ki nem törölte. Si ita scriberem, uti sentio, non admitteret Censura impressionem. Ezzel menti magát. Prudentiores me intelligent.

Friedrich Voltairenek, egy levelében, azon panaszolkodik, hogy a' fr. újabb Irókat un esprit de géometrie et d'analyse foglalta-el, 's többé meg nem jelennek egy idő oltá azok a' kedves kis bohó darabok, melyeket a' fr. Liter. annakelotte olly bőven termeszte. — Ez nálunk egészen isméretlen termés, mert felette nehéz szépen,

elmésen, könnyen, urbanitással tréfálózni, szurkálgatni. Osztán a' rím! a' rím, magyarban! Hol kapunk annyit, a' mennyi arra kíváztatik, hogy a' gondolatok olly játékosan fonathassanak egyyüvé mint a' francia, rimmel bővölködő 's könnyebb ömlésű nyelvben? Könnyebb egyy Sonettet írni mint ezt. Osztán megvallom, hogy a' frivolitás tónusa nekem nem kedves tónusom. Ha Horácz ugyan azt cselekszi, az ő régi tiszteletes nyelve bennünket Olvasójit tiszteletben tart. A' ki új nyelvben űzi azt, alig tudom megmagyarázni miért, Spassmacherré lesz, és még nevetségesebbé. Merném e Voltairnak Algarottihoz írt O detestable Westphalieját magyarul írni? Merném e párját annak a' mit ő Eugénhez írt? Párisi embertől ezt mind botránkozás nélkül veszi az Olvasó. — Nem sokára talán közölhetni fogom Veled egyy illy Versificatiójú Epitremet, melly így kezdődik:

Megvolt a' Restauratio,

'S te semmi nem levél!

Ez senkire nincs írva, és mindennek szöll. Olly sokak, a' kik stupent in titulis.

Febr. 17d. 1812.

Sole prius orto irom ezt. Az éjjel egyy Sonettem sült-el:

A' KÖTÉS' NAPJA.

Melly boldog óra tűnt-fel életemnek,
Midőn a' két szép testvér' karjain
Szökdelve jártam a' vár* ormain,
'S hol a' pataknál lengenyék teremnek.

(24. Aug. 1804
volt az itt
festett scénák'
napja.)

Und wo am Bachen Mayblumen spriessen.

Itt lábainál imádott Kedvesemnek,
Elnyúltam a' part' bársony hantjain.
Dallott; 's elfogva alakján 's hangjain,
Megnyílt az ég szememnek és fülemnek.

Storazzi** szép ajkán nem lebegének
Mennyeibb hangzások mint e' bájos ének,
Mint e' hajlékony, rezgő, lágy beszéd.

* Kázmért egyy régi Kastély ruinája áll egyy dombon a' patak rétjei felett.

** Storazzi helyett először e szót írta: *Marának*. S erre ezt jegyzi meg Kazinczy: *Mara* egyy Cantatrice, ismeretes a' Német Költők' munkájiból. Sok

'S még bájosbb hang volt, mellyel, megpirúlva
 A' Hold' szelid fényénél, 's rám simúlva
 Ezt nyögte az édes lyány: Tiéd! Tiéd!

Meg nem merem mondani jó e, nem e. Újabb mint hogy ismérhetném. De hogy az itt következő két Epigramma nem rosszabb mint sok az Anthologiában, már azt Bescheidenheit her Bescheidenheit hin mondani merem.

A' VÁNDOR ÉS A' HELY' GENIUSA. *

(Kitalálhatod kinek sírja mellett.)

Vándor. Kit fedez e' szent sír, név és jel nélkül. Örök dísz
 Önte reá Chlóris, (Flóra,) 's a' csapodár Zephyrek
 Nyájas csókjaikkal nyitogatják gyenge virágait,
 'S Sylphek' 's Sylphidák' népe seregli körül.
Génius. Jel 's név, oh Idegen, nem kell e' sírnak. Ha lelked
 Tiszta, ne félj itten késni, de fuss, ha nem az.

PÁSZTHORY' SÍRJA.

Zúgj búsan 's hullasd e' sírre virágdat, ákáczt,
 'S dongjatok, o méhek, a' fa' virági körül,
 És te, Periploca, nyúlj végig buja karra az ágak'
 Szent szövevényei közt, hol Philoméla keserg.
 Mert nagy tettei után itt nyugszik Pászthory. Nyugtót
 Érdemel, a' ki soha azt nem lele, nem keresé.

Biharnak két Nagyja (vero sensu Nagyja) Baranyi Gábor (Vice Ispán) és Bossányi Ferencz Diétai Követek 1764. Ez nékem Anyám-ról nagy atyám. Emlékezetek ott örökre fog élni.

Elsápadva tekint, szent Férjfiak, a' pulya rátok.

Érzi hogy e' nagyság ötet homályba löki.

Bár! ugymond; Nekiek csak erő juta, fény juta nékem.

Ez jóval szebb rész. Látszani nagnak elég.

K van benne: Marának, lebegének, hangzások, ének. És így *Marának* helyett olv. Storazzi'.

* Genius Loci apud Romanos hoc nomine culti. — Kazinczy F. jegyzetei.

Élj szerencsésen, édes barátom! Hadd dicsekedjem-fel hogy a' most ötven holnapos lányom, *trompée à son profit*, belé kapa a' betűk ismertetébe 's csudálást érdemlő könnyűséggel festi ólom után a' betűket. Csak akkor tanítom, mikor maga jó tanúlni 's csak addig a' meddig maga akar, és így észre sem veszi, hogy valamit kezdek vele. Melly öröm látni hogy gyermekeinket a' Természet jól készítette-el. — Valóságos gyönyörűséggel értem Rumitól, hogy Lajoskánk a' görögben boldogul.

Szeretném csak egy két sorban, mellyet Ruminak adhatsz, hogy zárja levelébe, érteni ítéleteidet mind kívált a' Sonett felől, mind az Epitre és 3 Epigr. felől is.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2149.

Kazinczy — Rummy Károlynak.

Széphalom den 16 Februar 1812.

Euer Wohlgeboren,

Das Fass Hegyaljaer Wein, welches Euer Wohlgeboren statt meiner Schuld von 100 f. anzunehmen sich geneigt gewiesen [!] haben, ist nun in den Händen Ihres Herrn Veters in Kaschau, der solchen nicht zaudern wird, Euer Wohlgeboren baldmöglichst zuzuschicken. Ich danke Euer Wohlgeboren mit dem innigsten Dank für die Gefälligkeit, mir dieses Geld geliehen, und meinen Vorschlag, mit so viel Vertrauen zu meiner Rechtschaffenheit angenommen zu haben. Erlauben Sie nur, dass ich meinem Danke zugleich eine Bitte beifügen dürfe. Diese besteht darin, dass da der Wein mehr als 100 f. wert ist — (Weine von diesem Jahr das ist von 1810, und aus eben diesem Weingarten, sind hier per 210, 220 f. verkauft worden) — Sie die Güte haben wollen, Ihrem armen, mit so viel Ungemach kämpfenden Sohne [Dr. Georg Karl]* aus dem, was an dem Wein über die 100 f. seyn würde, väterliche Mild zuzuthemen. Seine Lage, so wie die Lage aller protestantischer Schul und Kirchenlehrer ist jetzt gewiss sehr hart. —

Ich verharre mit vollkommener Hochachtung

Euer Wohlgeboren

gehorsamster Diener

Franz Kazinczy.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

* A zárjel közti név Rummy K. Gy. jegyzése.

2150. *uam*

Kazinczy — Kölcsy Ferencznek.

Széphalom, Febr. 17d. 1812.

Édes Uram Öcsém, kedves barátom!

Ma vevém az Anyám által a' Semlyéni Papnál letett becses nyalábot. — Becses Régiség Philologusnak, becses csak Stylistának is. Mint mutatja, hogy kell a' participiummal élni in tempore praeterito: Zent András bizonyítanaia vrök Jesus akarattia szerént ezeket *zenuedötniek lennie*.¹ Osztán: megmutata *tetemeniel*, — erőssek a' földiegben, dek korok (kórok, betegek, erőtlenek) a' mennieyekre. — Mint óhajtom hallani, hogy Uram Öcsém módot tett az Egész leíratására. Oh érezze Uram Öcsém, melly jót tesz vele a' Publicumnak, ha mását véteti. Tudom én hogy az kínos munka: de hasznos.

Közlöm itt ez idei dolgozásaimat:

A' KÖTÉS' NAPJA.

Melly boldog óra tűnt-fel életemnek — —

[stb., mint a 2148. számú levélben.]

A' görög distichon a' pentameterből általviheti a' gondolatot a' Hexameterbe. Ki tudja ezt jobban mint Uram Öcsém? Ezt követni mertem, nem megszorulásból, mert készen volt úgy az első distichon, hogy a' pentameteren vége volt a' gondolatnak, hanem hogy példát adjak rá.

A' vándor és a' hely Génusza.

V. Kit fedez e' szent sír, név és jel nélkül? — —

[stb., mint a 2148. számú levélben.]

Pászthory' sírja.

Zúgd búsan, 's hullassd e' sírre virágidat, ákác — —

[stb., mint a 2148. számú levélben.]

¹ Az eredetiben Kazinczy F. gót betűkkel írja az idézetet.

Biharnak két Nagya.

Baranyi Gábor és Bossányi Ferencz.

Elsápadva tekint, szent Férjfiak, a' pula rátok — —
[stb. mint a 2148. számú levélben.]

Uram Öcsém nem csak a' görög és Római, hanem a' német és francia Literaturát is ismeri. Hogy azon nemben, a' mellyben az itt következő darab van írva, az kerestetik, hogy a' rímek és gondolatok játékosan fonattassanak össze, 's hogy az magyar nyelvben épen olyan nehéz, mint a' francziában könnyű, tudja, 's e' szerént ítéli-meg ezt engedelmesen.

Eggy kislelkű Irónkra,

ki kora' történeteit nem a' szerént jegyzette-fel mint hitte 's verseket is faragesált a' historiai munkák mellett.

Poeta vagy 's Historicus — —
[stb., mint a 2141. számú levélben.]

Ne látassa ezt az egyet Uram Öcsém most még senkivel; hogy annak, a' kinek szóll, tudára ne eshessék. Melly igen könnyen megtörténhetnék. —

Tegnap küldém Pestre Poetai Berkemnek (*ὁ ἄλλο ποιητικὴ*) Kézírását, eggy csak 6 ívnyi munkát, hogy Daykának testetlen versei vele vastagítassanak.

Daykának kiadását Vitkovics vállalta magára: de a' drága idők alig ha vele le nem tétetnek a' szándékról. Ezen esetben kéntelen vagyok neki Nyomtatót keresni. Kis Jánosnak verseit Trattner Pesten a' maga műhelyében 's a' maga költségein adja-ki két Kötetben. Két rezet kíván Trattner, mellyre kész adni költséget. Kis ezt a' gondot megbecsülhetetlen barátsága szerént rám bízta; én pedig Trattnernek azt tanácslám, hogy az első Kötet' elébe Kisnek portraitját, a' másik elébe pedig Socrateszt rajzoltassa philosophiai palástban, hogy szemeit az általa ifjú korában faragott Cháriszok' kis statuácskájára függeszti, melly azt jelentené, hogy Kis philosophus Poéta.

Uram Öcsémnek utolsó levelében vett darabjában ez a' szó fordul-elő *Chitóné*. Már akkor akarám kérdeni mit téssen ez: de azt

hittem hogy kinyomozhatom. Semmire nem mentem, 's kérem Uram
Öcsémet, vezessen útba. Éljen szerencsésen Uram Öcsém, 's hagyja
vennem levelét minél előbb.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2151.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak.

Kölcsey Ferencz alázatos tiszteletét!

Édes Uram Bátyám! vettem a' tűzzel írt levelet. Egy szeren-
cse tehát, melyet én is megérheték, hogy dobogó szívvel fog vála-
szom felbontatni! De csak hogy én megcsalva nem vagyok, már azt
gondolám, hogy a' remény, melyet négy évek oltá kergetek, füstbe
ment, és ez gonosz csapás volt volna. Vigan Édes Uram Bátyám,
plenis antennis megyünk a' part felé! De még oda nem jutánk, még
minden rettentésivel reánk illik Darvasnak sora

- hajnal hasad, de meg nem viradt még.

Hogy én erről semmit senkinek nem szóllok, az a' dolog' ter-
mészetéből foly. Régolta tudom azt én is, milly Sárkány űrzi Debre-
czennek kincseit, azt pedig csak egyedül én tudom és az én Comp-
lexem, mint juthattam én azokhoz. Mert azt képzelheti Édes Uram
Bátyám, hogy azon Sárkányt Psychének minden szereit sem altat-
hatná-él, és (mirabile dictu!) az arany sem vakithatná-meg. Itt
nekem kell Édes Uram Bátyámat hallgatásra kérnem, nem mostanra,
hanem a' *jövendőre* nézve. Lehet, hogy midőn az Apographon már
kézben lenne is, a' hallgatás fel nem bontathatnék, 's mindenek
előtt kéntelen vagyok kikötni, hogy fel ne is bontassék addig, míg
én jelt nem adhatok. Nem titkos czél, vagy Eigensinn dictálja ezt,
hanem egy embernek nyugalma kívánja, és azon embernek nyú-
galma, kinek ezen szerencsét mind ketten köszön-
hetjük. — Egyéberánt még most minden jól megyen, de mikor
kaphatja-meg Uram Bátyám az óhajtottat, és ha megkaphatja-é egé-
szen? arra bizonyly nem felelek. A' felebbiekől gyaníthatja Édes
Uram Bátyám, hogy a' tudva levő Ms. én nálam nagy titokban
lappang, több mint hatszáz paginát hirtelen le nem írhatni, 's nem
tudom melly szempillantatban leszen elkerülhetetlen szükség azt

előbbi helyére visszatétni, és ha egyszer visszatetik — — —! Nekem ugyan azon esetre is kinézéseim 's erős reményem van, 's Édes Uram Bátyám áldozék Lárjainak boldog jövődjéért.

Ezeket elég homályosan hordám-elő, de felvilágosításokkal még darab ideig adós maradok. Ezen egész történetet, ha *szerencse szolgál*, az apographummal együtt adom által Uram Bátyámnak levelemben, vagy (a' mit forróan óhajtok) élő szóval. Édes Uram Bátyámnak megnyugtatóására elég az, a' mit a' mondottakból is gyaníthat, hogy a' munka foly.

Végzem leveletem, még is hogy más újságoktól is egészen üresen ne induljon-el, azt írom. hogy itt a' Theatrum egyik játszója meghalván, ezt írták epitaphiuma' első sorában:

Itt fekszik a' Magyar Roscius (!)

juthat Édes Uram Bátyámnak eszébe, hogy Csokonainak Deszkájára is ilyen formát írtak volt — hic jacent Ovid. Virg. Horat. etc. — Kell-e ezután a' Magyar Litteratura' kedvellőjének Schakespearnak Monumentumát irigyeniek a' Westmünsterben? —

Ajánlom magamat é. Uram Bátyám' gratiájába!

Debreczen Február. 19d. 1812.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2152.

Sipos Pál — Kazinczynak.

19. Febr. 1819.

Nagy Érdemű barátom!

Küldöm a' mit ígértem Über die Moralität — Ezeket az utóbbiakat ne úgy nézd mind Gedichteket, mert annak nem felelnek meg.

Sietek megelőzni tégedet egy jegyzésemmel. A melj. leveled borítékjáról írtam volt, annak darabjait öszve rakván, meg világosítottam a' dologban, hogy egy régi levél volt, a' mikor Anna Sophronia Thaliát kereszteltetted volt meg: azért is szorgalmas-kodjál a' felől reám nézve.

Prof. Nagy Ferencz Úrtól vettem egy Paquetben minden újabb verseit.

A' Kenderesi Urhoz irt köszönő Oda igen szép; vagyon kivált hat sor benne.

!— Az ó világnak czimjeivel jegyes Ereklje függ már pannoni lantomon — melj két sorban az író magát superálta.

Most előre nem tudom megírni, mit várj töllem, de annyit tudok előre is, hogy nyugodni nem fogok — és akarmi leszsz — veled közleni fogom. Minthogy ezekbe a' philos. Speculatiokba belé elegyedtem, alkalmasint afféle valami leszsz.

Tordas 19a Febr. 1812.

S. P. mpr.

Erkölt, Szabadság.

Erkölt! Szabadság! hív ör-angyalok,
 Kik a' jámbort belől őrzitek;
 Mig a' gonosznak fondor uttyai
 El-állva vagynak. Őt kívülről
 A' kéntelenség tartya féken,
 Szenteb' kötél az, a' melj oldva hágy
 'S érezhetetlen kéntelenség
 Uttyán vezérel. A' nagy lelkűek
 Független ő magoktól függenek,
 Nem a' reménség' 's félelemtől.
 Alattuk a' szerentse' mennykövi
 Egymásra sűrűn hulljanak bár,
 Nem ijedeznek, 's bánthatatlanok.
 Nem kér, nem óhajt semmit a' szabad,
 Vágyása nints egyébre, mint hogy
 Szabad lehessen. A' ki töbre vágy,
 A szűz szabadság attól meszsze fut,
 És kötve hagyja ott a' hitetlent.
 A'hoz ki biznék, a' ki nem bizik
 Önnön magához? A' ki bírni tud
 Magával, a' bír mindenekkel.
 Nagy ő magában, és kívülről
 Nem költsönöz fényt ő magának;
 Nagyob' azoknál, kik kevésen
 Mutatták, a' mi nem tulajdonok.
 Viselje bár ő nagy Rend' csillagát,
 S Keresztét, nem felejtí künn azért
 Magát, magába benn keresvén.
 A' Tiszteségnek át' adása
 Nem át' vevése szentel érdemet,
 Egyéb az, a' mit titkon tudjon ő;
 Ne tudja más azt: hogy ő jól teszen.

'S jó téte senkit nem pirít meg.
 Bár Zeus haragja szirthez kösse le,
 Bir ott is a' szabadság lelkivel,
 Tud ott is embert lelkesíteni.
 A' jól-tevő 's segitni kész kezét
 Az istenek se köthetik meg.
 Tsak jóra van, de rosszszra nints szabad
 Erő, tehetség embereknél.
 Erőtlen ember, a' ki vétetni tud,
 'S a' hit nem köt meg 's szabadság.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

2153.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

[1812. 20. Febr.]¹

A' könyvek közt találandó levelemben el találtam felejtetni egy reám nézve igen nevezetes történet említését. Megvallom hogy arra olly kevély vagyok, mint a' hogy minden czifrát a' min más kap, különben gyűlölni szoktam. — Gróf Desöffy József a' Diaetán a' M[agyar] Nyelv felől perorálván az én nevemet a' maga Oratiojában megnevezte. Nevem tehát azon felséges Gyülekezet előtt hangzott, melly a' Virgilius szava szerint *populus latè rex*. Annál kedvesebb, legalább hizelkedőbb a' történet, mert minden Magyar Írók közül csak én neveztettem-meg általa; nem valamely praeferentiából, hanem azért mert a' Tübingi Jutalom Kérdés vala szóban, mellyre Iróink közül egyedül én feleltem.

Inasomnak azt hagyom, hogy Semlyénben szedjen vagy egy véka tintának való gallest. Kenéz és a' Kutyakaparas közt igen sok van. Nem küldhetne e ki Rector Uram néhány gyermeket nekem segédemre, és hogy magoknak is légyen?

Kérem az Urat, méltóztassék az ide zárt leveleket kézhez juttatni, de hív ember által.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

¹ E keletet «csak találómra» jegyezte idegen kéz a levélre, de körülbelül helyesen.

2154.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 21. Február 1812.

Theurester Freund!

Cserey schweigt. Das ist mir keineswegs Zeichen dass er sich zu meinem Vorschlag abgeneigt fühlt; wohl aber, dass er auch dieses Jahr die Faschingstage in Klausenburg und in den Gütern seines Schwiegervaters, wohin meine nach Kraszna adressirten Briefe sehr spät gelangen, verlebt hat. Ich erwarte seine Antwort ohne Ungeduld, wenigstens ohne Besorgnissen, ja mit der festen Hoffnung, dass er den Vorschlag genehmigen wird. — Auch von Grosswardein erhalte ich keine Nachrichten. Aufrichtig gestanden erwarte ich dorthier wenig erfreuliches: Gemeinden, die sich eben bilden, denken doch wohl vor allererst an den Mann den sie wählen sollen, und dieser wird wohl längst gewählt worden seyn, — dann glaube ich auch, dass die Grosswardeiner einen Seelsorger sich wünschen werden, der in dem Comitath von ungarischer Zunge, ungrisch nicht nur verstehe, sondern auch geläufigst spreche, worinn (wenn ich nicht irre) Sie nicht geübt genug sind. Aber unmöglich ist es nicht, dass Sie dorthin doch berufen würden, und dieses gäbe mir das Glück, Sie alle Jahr wenigstens einmahl zu sehen; und ich will an Herrn Archivarius von Lányi unterm Heutigen nochmals schreiben. Sie wünsche ich so wenig in die schwartze Kutte, die mir wann sie von Männern wie Cleyermann in Wien getragen wird, gewiss sehr, recht sehr ehrwürdig ist, als in die Stelle eines Hofmeisters; Sie sind zu etwas andern *berufen*, und die Stelle eines Ewangelienpredigers oder Hofmeisters würde Ihnen in dem schönern Beruf hinderlich seyn.

Dass der Plan mit den Monumenta Hungarica gescheitert ist, bedaure ich recht sehr. Weber, den ich sehr schätze, sehr liebe, mag dieses niemand andern als sich selbst zuschreiben. Wenn man so etwas unternimmt, so muss man die Insertionskosten bey Dr. Decsy und Kultsár nicht scheuen; ich hätte, wäre ich Weber gewesen, die Ankündigung selbst gedruckt und Dr. Decsy und Kultsár in so vielen exemplaren zugeschickt, dass sie diese dreymal hätten ihren Blättern beyfügen können. Auch mit dem Almanach hat er Missgriffe gemacht, und ich stelle mir vor, wie dieser Almanach mit abgenutzten Lettern,

auf gelbes grobes Papier, etc. etc. gedruckt worden ist. Weber druckt nichts elegant, und Almanache müssen diess.

Schade dass Beyfang banquerout gemacht hat, und die Leipziger Literarische Zeitungen nicht fortgesetzt werden. Diesen Verlust lassen uns die Annalen nicht verschmerzen.

Ich habe Ihren Herrn Vater vor drey bis vier Monathen gefragt, ob er nicht geneigt wäre, statt der 100 f. die er mir geliehen hat, ein Fass Hegyaljaer Weins anzunehmen, für dessen Güte ich gut stehe. Ihr Herr Vater schickte mir die Obligation zerrissen zurück, und ging in den Vorschlag ein. Der Wein ist bis jetzt in seinen Händen. Da Weine *dieser* Gattung, und wie dieser, *vom Jahr 1810*, theurer als 200 fl. verkauft werden, so bat ich ihn, die supernatante Summe Ihnen schenken zu wollen, nicht in meinem, sondern in seinem Namen. Ich hatte nichts als vier Fass solcher Weine im Keller, und ein Fass schickte ich mit eben diesem Fass an einen unserer Schriftsteller zum Geschenk. 1 Fass gab ich nicht vom Hegyaljaer sondern von Regmeczer Wein, der ein sauerlicher, leichter, angenehmer Tischwein ist, einem andern; so dass mein Keller diessmahl wirklich nichts als ein Antheil Trinkwein hat, mit welchem mein Haus, da ich und mein Weib Wassertrinker sind, auskommen muss. — Diess mag *unklug* genannt werden: aber *kluge* Leute sind nicht immer *meine* Leute. Ich wünsche ihnen nicht zu gleichen.*

Meinen herzlichen Dank für Klamer Schmidts Episteln. Ich schliesse den Preis bey. — Ich bin bey Cotta für Herders Schriften 120 f. schuldig, und habe kein Silbergeld. Was ich auf die Seite gelegt habe, habe ich auch für Bücher ausgegeben. Sollte ich ihn jetzt bezahlen, so würden mich Herders Schriften eine Summe kosten, wobey mir die Haare zu Berge stehen. Haben Sie einen Rath, so ertheilen Sie mir ihn, *wie* und *wann* ich ihn bezahlen soll. Mein ganzer Reichthum besteht jetzt, das ist *vom vorigen Jahre*, in 2 Antheilen Tokajern, die bestimmt sind, meine Schulden, die nicht zu die [!] kleineren gehören, zu zahlen; denn alle Kaufmanns und Apotheken und Handwerkers Schulden habe ich getilgt.

* 5 f. Einlösungsschein schickte ich Ihnen in dem ersten Brief, ich bin in Sorge dass mein Brief verloren gehen könnte. — Kazinczy F. jegyzete.

EUGÉNIE CSÓKOLJ [A]

AMÉLIE T, KÁROLY T

A ein D

I

A

I

Y¹

welches sie selbst gezeichnet hat.

Ich schliesse Ihnen zugleich den Calligraphischen Versuch meiner heute 50 Monat und 18 Tag alten Tochter bey. Bis den 1. Februar hat sie die Feder nicht in die Hand genommen, und ich lehre sie bloß *wann* sie will und *nicht länger* als sie will. Vor sehr wenig Wochen fing Sophie an sie das ABC in einem Abece-Buch zu lehren. Es ging nicht. Ich lehrte sie bey Tisch mit der Gabel ein I mit Messer und Gabel ein X und mit dem Rand des Trinkglases ein O. Das Kind machte alles nach und hatte viele Freude an dem Y, dessen Ton ihr besonders gefiel. Sie kletterte an mein Canape auf, und schrie, da sie in das Buch, in dem ich las, hinein geblickt hat, und ein O erkannte: O, I, Y und ein kleines y. Über das letzte, da seine Figur y und die Figur des Grossen Y faßt unähnlich sind, stutzte ich nicht wenig, und lehrte sie ein H. Da sie diesen mit irgend einem andern vertauschte, nahm ich die Feder, und mahlte das H und den durch sie irrig H genannten Buchstab aufs Papier, und dachte an nichts weniger als sie weiter zu führen. Sie ergriff die Feder von selbst und mahlte mir unter mein H ein ++ . *Εὐρηκα!* schrie ich, und den ersten Feber liess ich sie nach Bley Buchstaben überschreiben. Es kam ein Bilderkrämer und ich kaufte ihr Bilder, die sie zerschnitzeln konnte, und sie äusserte den Wunsch, diese unter ihrer Grossmutter in Kázmér, der Tante, und ihren Cousins Valentin, Alexandre und Napoleon Török zu zertheilen. Nun musste sie diese Namen an die Bilder aufschreiben, und statt der Adresse stand von ihrer Hand: Cadeaux d'Eugénie. So reizte ich sie zum lernen, und es geht, ohne dass sie merkt, dass sie schon Lectionen nimmt.

¹ A körben levő betűket Kazinczy kis leánya írta plajbászszal. — E czédula másik lapján: A Monsieur Monsieur Charles Georg Rumi, Docteur et Professeur en Philosophie. à Oedenburg, Pest, Raab.

Das Kind erhielt viel Geschicklichkeit und ein Graziengesicht von der Natur.

Ich habe vor 8 Tagen an Kis ein Sonett und 3 Epigrammen geschickt. Bitten Sie Lajos, dass er sie für Sie abschreibe. 2 der Epigramme sind nicht unwerth in der griechischen Anthologie zu stehen. Diess mag stolz klingen, aber es ist *wahr*. Mein Herz freut sich einen Pászthory und einem Ungenannten dieses Todtenopfer gebracht zu haben. — Sie waren in Teschen zwischen Polen. Sagen Sie mir ist Schachtzitz statt Schlachta gut polnisch, und heisst das erstere nicht so viel als lächerlicher winziger Edelmann? NB. Szlachta¹ ist ein nomen collectivum: der Adel, die Edelleute. Szlachcic der Edelmann (urodozony ein geborner Edelmann, nezyniony ein gemachter Edelmann.)

Schlachtitzá tett a' Születés: a' Muzsa nemessé:

Ezt ha betsülni tudod, nézed é nagynak amazt?

Geburt machte dich zum *Schlachtitz*, die Muse zum *Edeln*:

Fühlst du diesen Vorzug: kannst du jenen für etwas grosses ansehen?

Leben Sie wohl.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2155.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolozsvár 21dik februar 1812.

Igen kedves Barátom!

Rövid, de lelkem legméjebb reitekibül szöλλő választ küldök Néked Január 19ki leveledre, melyet csak a mult postával vehetek. Rumi dolgában sokat tanácskoztam magammal — de házas lévén, noha ötet magamnál tudhatni gyönyörtségemnek, szerencsémnek tartanám — a még dolgaimat egész jó rendbe nem szedtem — úgy nem tehetem a mint egy Rumi érdemli, és én is akarnám reá nézve, és önnön Becsületemre nézve is. Sok tanakodásom közt arra jöttem, hogy egy Erdélybe lévő nem Erdélyi Nagy Urhoz ajáljam ötet Nevelőnek, mai Dátum alatt irok eziránt ezen Nagy Urnak — Tégedet pedig iránta tudósítlak — röviden, és sietve — hogy tudhas annyit

¹ Innen a pont végeig Rumi K. közbeírása.

mint bizonyost — hogy én semmit el nem mulatok annak valóságos szívvel, és lélekkel való eszközlésibe, hogy Rumin segítsek. Erre buzdító ösztöneimet ösmered — és így meg lehetsz győződve — hogy nem csak szóval, hanem voltakép való igyekezetem légyen olj férfinak szolgálni — ki — józanon véve a' dolgot, ilj szolgálatunkra olj igen érdemes — hogy szentelt kötelességünk is légyen nékie szolgálni.

Élj boldogul.

A borítékon:

Tekintetes *Kazinczy Ferencz* Urnak per Debreczin

S. A. Ujhely
Széphalom.

[Eredétiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2156.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Széphalom Febr. 23d. 1812.

Tisztelendő Úr,

nagy bizodalmú kedves barátom,

A' Lipsiai Literatur Zeitung kiadója banqueroutot csinált, 's így vége van ennek az Institutumnak is. Több füzetek megjeleni nem fognak. Az Annalisok Novemberi darabját minap küldém-le az Urnak, a' Decemberit nem küldhetem, minthogy azt Prof. Szombathy Urtól még vissza nem kapám. Nincs benne semmi nevezetes. A' Januariusit a' mai postával vártam, de el nem hozta a' posta. Azt Asszonyám által fogja venni az Úr. Nem kedveskedhetvén annyi számú füzetekkel a' mennyit óhajtottam volna, közlök egy 2 kötetből álló más holnapos írást, mellyet mindég csudálva szerettem, de csudálásom elmúlt midőn megtudtam, hogy kiadója a' nagy Superintend. *Herder* volt. Herdertől csak nagyot, szépet és jót lehet várni; és így csudákozásom megszűnt. Ez épen az az exemplár, mellyet a' Bavariai Királyné számára küldé a' kiadó; azért van olly finom papirosra nyomtatva. Méltóztassék megőrzeni minden mocsoktól.

Krajnikné Húgom ma itt ebédele, 's gyönyörű napom volt. Elbeszélte mint szeretett mind maga, mind a' leánya a' Semlyéni Papba.

Literárius újságaim nincsenek. Minden megrekcent. Csak azt említem, hogy az elmúlt héten küldék Pestre egy 6 árkusnyira telendő Manuscriptumot nyomtatás alá illy cím alatt: Kazinczynak Poetai Berke. Modestiából nem neveztem Poetica Silvának, hanem csak Poeticum Nemus-nak, mert a' munka nem nagy. Ebben azok a' darabjaim lesznek felvéve, a' mellyeket valaha kiadandó verseim számokból ki akarok rekeszteni. Isten tudja, találnék e nyomtatót, most, midőn egy árkusért 85 frtot kíván a' Typographus.

Kis János egy énekes könyvet ada-ki, melly Győri énekes könyvnek neveztetik, 's most egy könyörgéses könyvet bocsát-ki. Én ő tőle csak jót várok, 's tudom hogy várakozásom megcsalva nem lesz.

Az Úr azt vallá nekem maga felől, hogy verseimet nehezen érti. Ezt sokan panaszojják; 's ezt panaszojja Ex-Professor Sípós Úr is, ki maga nem csak Versifex, hanem *nagy* valóban *igen nagy Poeta*. Én ez által magamat elrettentetni nem engedem, mert ez az ítélet jól megfontolva a' legszebb dicséret. Homályt és dagályt Poeta-nak nem kell keresni: de midőn csak az nem érti-meg, a' kinek az ilyen *Új*, a' kinek pedig nem új, megérti, könnyen megnyugtathatom magamat. Nincs semmi bizonyosabb mint az hogy a' Görög Anthologia Epigrammái az emberi elmének leggyönyörűbb productumai közé tartoznak. A' midőn tehát a' mi Epigrammáink ezekhez hasonló, akkor nem kell fel akadnunk azon hogy bennünket igen ritka olvasó ért meg. Minap egy éjtszaka az itt következő három epigrammát írtam: a' két első egészen az Anthologia ízlésében készült, 's akármit mond immodestiámra a' ki hallani találja, bátran kimondom, hogy ez sokkal jobb mint az Anthologianak némelly darabja. Közlöm az Urral, de elebb holmit bocsátok előre magyarázatúl.

Referendarius Pászthory Sándor, ki 1800 körül hala-meg mint Fiumei Gubernátor, egyike volt a' legszentebb Hazafiának 's leg-tudományosabb főknak az Országban. Egész élete munkában tölt-el, 's ha kifáradt a' hivatalbeli dolgokban, Senecát vette-elő, 's lelkét a' Stóá' leczkéji által táplálgatta, emelgette. Swieten lévén a' Tudományi dolgok Ministere, Pászthory ő alatta a' Magyar Oskolák dolgait referálta. Így én ő alatta szolgáltam. Cancell. Gr. Teleki Sám. Exc. nekem egyszer azt mondá, hogy assecuráljam Ő Excet, hogy ha mindég Pászthory lesz a' Tudományok kormányán M. Országban, 's Swieten a' Monarchiabeliekén, úgy vaktában bíz reájok mindent. Ez az ember (Pászthory) engem szeretett; ő pedig nekem a' legfőbb idolumom volt. — Most az Epigrammát.

Pászthory' sirja.

Zúgj búsan, 's hullasd e' sirre virágdat, akác — —
[stb., mint a 2148. számú levélben.]

Az akác tehát búsan zúg a' sir felett, a' méhek körülte dongának, Philoméla az ágakon énekli kesergő énekét, ez mind *álmot-hozó*; a' lehulló virág és a' Periploca* pedig ékesíti a' sirt. Mert P. itt nyugszik. Nyugtót érdemel, a' ki azt soha nem keresett, soha nem talált. — A' ki az Anthologia Epigrammájival ismeretes, egészen felleli itt a' Görög Epigramma menetelét.

Eggy sírra,
mellynél sem cippus, sem név nem találhatóik.

A' Vándor. Kit fedez e' szent sir, név és jel nélkül? Örök dísz — —
[stb., mint a 2148. számú levélben.]

Erre sokat kell magyaráznom:

1.) Chlórís¹ annyi mint Flóra. Görög ízlésben lévén dolgozva az Epigramma, illő vala Flórának görög nevével élni benne. Chloris eram quae Flora vocor. Corrupta latino nominis est nostra litera graeca sono.

2.) Deák Distichonban nem szabad a' pentameter végén meg nem állani, 's a' gondolatot által vinni a' Hexameterbe. Nem így a' görög Distichonban, melyet minden tud, a' ki péld. ok. Tyrtaeust ismeri. Kész vala pentameterem így:

Vesztegető kézzel önte-ki Flóra reá.

's szánt szándékkal téptem-el, hogy graecissálhassak.

3.) A' Görög és Római Antiquitásban látni, hogy egy Istenség' neme az volt, melyet *Genius loci*-nak hívtak. Ez kígyó képében tiszteltetett.

4.) Az utolsó Hexameter vége 's a' Pentameter egy görög Epigrammából van véve, 's ezt teszi: Ha lelked tiszta, bátran mulathatsz itt; ne félj hogy bántásod lesz: a' ki itt fekszik, szereti a' jókat: de ha rossz vagy, el innen!

* Periploca neve van egy plántának, mely mint az iszalag végig futja a' fák gallyait. — Kazinczy F. jegyzete az első epigramma harmadik sorára.

¹ T. i. az előbbi költeményben.

Biharnak két Nagyja.

Baranyai Gábor és Bossányi Ferencz.

Elsápadva tekint, szent Férjtiak, a' pulya rátok — —

[stb., mint a 2148. számú levélben.]

Prózába öntve:

Az Epigrammatista azt költi (űngit), hogy egy kis lelkű 's hűjába valóságokon kapkodó Baranyinak és B.-nak statnájik mellett megállván, feltekint ezeknek az igazán nagyoknak képeikre, 's érezvén hogy ő ezek mellett felette parányi, hogy ezeknek *nagy fények* őtét homályba löki, elsápad, mert magát elszégyellette. De az ilyen emberek hamar találúak vigasztalást. Bár! ugymond; az az: Ti bizvást lehettek virtus által nagyok. Ha én virtus által nagy nem vagyok is, elég az, hogy én virtus nélkül is ragyogok. Ragyogni szebb osztályrész, mint csak virtussal bírni, 's elég az, hogy én nagynak tetszem.¹

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2157.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom febr. 24d. 1812.

Különös bizodalmtű Drága Jó Uram!

Kedveskedem azon typáron másával, melyet Erdélyből aján-dékban kaptam. Leöntettetem, hogy a' Hazai Történetek barátjainál vele kedveskedhessem; mert az Originalist birtokomból semmi adományért ki nem ereszttem.

Találtatott a' nálam maradó typáron ezelőtt nyolcz esztendő-vel a' Boldogfalvi mezőn Hunyad Vármegyének szélében azon helytt, a' hol a' megvert Tököli utolszor táborozott. Hogy ez a' typáron az övé lehetett, bizonyítja a' korona táján olvastatható 1695 esztendőszám és a' körülírás: DISSIMILIUM INFIDA SOCIETAS., maga az is a' mi a' koronán és a' paizson látszik; itt az iszonyú fenevad, melly egy bárányt szaggata széljel; ott egy féltetű oroszlan, melly

¹ Tisztelendő Fazekas István Úrnak *Ér-Semlyénben*. — E czínzés idegen kézzel van a most már meg nem lévő borítékról a levél utolsó lapjának aljára jegyezve.

örvendve csörteti a' bilincset. — Mit tegyen a' C. P. P. a' korona mellett, nem tudom.

Most az egy Sovári Soos familia czímerén kívül nem kedveskedhetem egyébbel.

Epistolámban bizonyosan valaminek kell lenni, a' mi az Úrnak fáj. De mi fájhat, nem látom 's nem láthatom. Talán négy ízben kértem az Urat, hogy velem ítéletét tudatni méltóztassék. Alig merem megújítani kérésemet: de megújítom csakugyan. Ha nincs kedvére, ha kedve ellen van az Úrnak, találok én szerencsétlenséget tűrő embert, a' kire kevés változtatással alkalmaztathassam, mert elvetni sem magam nem akarom, sem Kis nem engedi.

Maradok szíves tisztelettel

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2158.

Kazinczy — Szombathy Jánosnak.

Különös bizodalnó Drága Jó Uram

Professor Ur, nagyérdemű barátom!

Itt kedveskedem az Úrnak Professor Úrnak s egyszersmind a Collegium Bibliothecájának is egy igen nevezetes typarion másával, melynek Originalisát Mélt. Kenderessy Mihály Erdélyországi Gubernalis Secretarius Úrnak barátságából bírom. Sok másait öntettem annak, hogy a Haza történeteinek kedvelőjével közölhessem, 's ezek a lemásolt darabok, kivéven hogy a pecsét sima lapja az öntésen valanivel durvább mint az Originalison, annyira hasonlítanak az Erdélyből kapott első typarionhoz, mint két viaszba nyomott pecsét hasonlít egymáshoz, midőn ugyanazon pecsétnyomóval nyomattatott.

A typarion körületén e szók állanak: Dissimilium infida Societas. Hová czéloznak e szók, megmagyarázza a sisak felett álló korona két oldalán olvasható 1695 esztendő szám és annak ezekhez vetése; hogy az én birtokomba jutott originalis typarion ezelőtt nyolcz esztendővel Hunyadvármegyének szélén a boldogfalvi mezőn találhatott, épen azon helyen, a hol Tököli utólszor táborozott. A koronán egy féltestű oroszlánt látni, talán örvendezve csörtetett, bilincscsel. Körülte ez a három betű van az esztendő szám felibe vésve C. P. P. A paizson egy rettenetes alakú fenevad bárányt szaggat.

Örvendek, uram Professor úr! hogy ezen levelem, mely felől azt ígérem magamnak, hogy a Collegium Elöljárói ajándékkal együtt fenn fogják tartani ezt is, tanúja lehet azon szíves s háládatos tiszteletnek s barátságnak, melylyel én az úr iránt oly sokszori útbaigazításaiért s oktatásaiért viseltetem s viseltetni mindaddig fogok, míg a vett barátságok emlékezete életemmel fog elfogyni. Ezekkel vagyok most is

Az Úrnak Professor Úrnak

Széphalom, febr. 24d. 1812.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az *Irodalomtört. Közlemények* 1893. évfolyamában 401—402. l.]

2159.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Barátom Kazinczy!

Vitkovics Barátunk keze adta rám áldomásodat. Február 20dikán, midőn én a' Várnai ütközethez készültem. Tapasztalom, mely keserves dolog legyen a' hazai szerencsétlen eseteket előhozni annak, kinek szíve érzékeny. Könyörtületlennek kell lennem gyakran, mint a' Celsus Seb-Orvosának; mert ha jól jut eszembe, ebben olvastam valamit ilyest. — Ezt írtam, hogy tudnád dolgait Barátodnak. Egész teletszaka századoztam; de van Horatius bácsiból egy két uj darabom. Hamikor ninesen jó kedvünk, csinálunk magunknak; 's ha vagyon, hasznát vesszszük. Élni siess! Légy boldog. Budán 1812. Február 26d. Virág mk.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2160.

Kölseý Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Kölseý Ferencz alázatos tiszteletét!

Kállaimnak leveléért küldék postára, az el nem érkezett, 's az Édes Uram Bátyámét kapám helyette. Ennek érkezését előre nem tudtam, 's annál becsesebb előttem, mivel amabban lett csalo-

* Jött ez a' levél Vitkovicsnak Mártius. 14d. 1812. írt levelében. Lásd azt Virágra nézve. A' Poeta ritkán gazdag; az elégett ember nem lehet az, ha gazdag volna is. — Kazinczy F. jegyzése.

dásomért is vigasztal. Épen ma kellett az én utolsó levelmemnek is Uram Bátyámhoz érkezni, mellyben a' szép régiségről félelemmel együtt adék reményt. Azt nálaínnál senki jobban nem óhajtja, hogy a' dolog véget érjen.

Minek előtte a' *chitone*-rol poëtico-philologico-criticus commentariust írnak, nem állhatom-meg, hogy a' közlött szépségekről ne szólnak. a' Kötés napja, Édes Uram Bátyám, szép, édes, és romantisch! Én azt hiszem, hogy fájlalnunk kell nyelvünkben a' Reimnak szűk voltát, mert nem boldogság-è csak szép Sonneteket is írhatni? A' szóban forgó Sonettónak ezen Reimai *megpirúlva és rám simúlva*, a' grammaticai hasonlatosság miatt nem olly kedvesek a' fülnek, mint csak a' Négyesek' férjfiúi Reimaik is, mellyek bár hasonlóúl párosodjanak, még is gratiájikból nem vesztenek. Még egyet vagyok merész mondani, tudván hogy az, nehezteléssel nem vétetik. Nekem úgy tetszett, hogy az utolsó hármass első sorában a' fordulás:

'S még bájosbb hang volt, stbb.

nem olly mértékben elragadó folyamatu, mint ama szép felebb:

Dallott: elfogva alakján, stbb.

De mit nem ér csak az utolsó, gyönyörűen selyp sor is?

Ezt nyögte az *édes lyány*, *Tiéd! Tiéd!*

Édes Uram Bátyámnak Sonettóji az enyémekeknek mindég halált szereztenek. Ötöt írek életemben 's már régen nincs egyetlen-egy is, 's leszen-è valaha egy? azt nem szabad reménylenem itt, hol Egmontot is csak ritkán engedik olvasnom a' szentségtelen Világnak únalmai.

A' Görög módon szabad distichonért méltóztassék Uram Bátyám elfogadni, csekély jutalmúl, forró köszönetemet. A' gondolat, ebben példát adni, Istenségtől fúvaltatótt. Ez a' versben bájoló negligentiát, pongyolaságot szerez, mellyet nem hasonlíthatok jobban, mintha a' leonló hajú, oldott övű Charishoz hasonlítom. De óhajthatni, hogy mind azoknak, kik ezt követni fogják, eszékbe jusson, hogy más-képen van az É. U. Bátyám' Epigrammjában általvive a' gondolat, másképen Archilochosnak ezen soraiban:

τοίους¹ γὰρ κατὰ κῆμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης
 ἔκλυσεν, οἰδαλέους δ' ἀμφ' ὁδύνης ἔχουεν
 πνεύμονας. ἀλλὰ θεοὶ γὰρ ἀνηκέστοισι κακοῖσιν,
 ὦ φίλ', ἐπὶ κρατερὴν τλημοσύνην ἔθεσαν
 φάρμακον, — —

nem tudom igazam van-e ha azt mondom, hogy itt az általvitelek nem nagyon kecsesek. Így, mint Édes Uram Bátyám nálamnál régebben tudja, nem sok görögök tettek. Mimnermosnak általvitelei szebbek:

Ἥλιος μὲν γὰρ πόνον ἔλαχεν, ἥματα πάντα
 οὐδὲ ποτ' ἄμπαυσις γίγνεται οὐδεμία
 ὑπνοῖσιν τε καὶ αὐτῷ, ἐπεὶ ῥοδοδάκτυλος Ἥως,
 ὠκεανὸν, etc. — —

stbb. mellyeket csak azért irtam ide, hogy ezen dologról való gondolataimat Uram Bátyámmal láttassam, mert kiket szeretünk, azoktól az ismert dolgokat is örömmel halljuk, 's nekem méltóztatik é. U. Bátyám megengedni, hogy valamennyire szerettetni hidjem magamat.

Illy szép manierú Epigrammákat mint ezen három, miolta Góthét és Matthissont ismerem, akartam én is írni, de illy nyomorúlt lakot és illy porlepte pulpitust mint az enyém, a Genius nem szeret.² Félek, hogy szép studiumimtól sok időre bucsút kell vennem, mert én sem télben a' Tavaszcól, sem a' Bastilleban a' szabadságról, mint Rousseau, nem tudok írni.

Ideje, hogy Édes Uram Bátyámnak parancsolatját teljesítem 's a' chitonét megmagyarázzam. Én ugyan soha sem gondoltam, hogy ezen szóval valakinek valaha bajt okozhatok. Sokkal ezelőtt bizonyos verseimet corrigálván, a' Holdnak kitételére három syllabájú szóra volt szükségem, 's így tettem a' Luna vagy Phoibe helyett chitonét, 's azolta Jambeionokban éltem vele a' szónak alkalmas voltaért.

χιτών, mint tudjuk, annyit teszzen mint *tunica*, χιτώνιον mint *tunica muliebris*. Azt beszéllek, hogy szerencsésen szült Asszonyok ruhájikat Diánának szentelték:

Quae laborantes utero puellas

Ter vocata audit — — —

¹ Kőlcsey F. eredetijében a görög szavak ékezei hiányzanak.

² Itt másfél sort olvashatatlanúl kitörült Kőlcsey F.

's ezen szenteléstől neveztetett volna a' Diva triformis *χιτωνη* vagy *χιτωνη* (*quasi tunicata*) névvel. Ha ez így van is, lehetett még is a' holdat Chitonénak mondani, mert bár Hesiodus a' Theogoniában a' hármas Istennét

Tergeminam Hecaten tria virginis ora Dianae

megkülömbözteti is, de mind Plutarchusnál (Sympos. 3. ult.), mind a' Deák poetáknál a' három úgy öszve van zavarva, hogy a' nevek és epithetonok vegyítve adattatnak. Ezt bizonyítja számtalanok között Horatius, ki a' nem sokkal az előtt *Silvarum potens Diana* névvel szőlítotthoz így énekel:

Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithya tuere matres,
Sive tu Lucina probas vocari
Seu Genitalis.

Ki nem tudja pedig azt, hogy a' *Silvarum potens* homlokán két szarvú holddal festetik?

Azonban ez a' kor nekem eszemben sem vala. Én Chitonénak nevezém az Istennét azon mód szerént, melly ötet *ιοχέαιρα* 's *τοξότης* névvel illeté, 's auctoritásom a' Siciliali Epicharmusnak azon sora:

καὶ τὸ τῆς χιτωνίης ἠβλήσατό τίς μοι μέλος,

hol a' *χιτωνη* alatt Diana vagy Phoebe értetik.

Ohajtom, hogy meg ne únta légyen Édes Uram Bátyám tudós leveletem, 's ajánlom magamat becses gratiájába.

Debreczen. Februar' 26dik 1812.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2161.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Febr. 27d. 1812.

Kedves barátom,

A' mint ma megpillantám írásodat levelednek borítékján, nem mondhatom ki, melly öröm fogott-el, mert hosszas hallgatásod gondokba ejtett volt. Júliusi leveledet megirigylé tőlem valamelly ellenséges Istenség: nem vettem azt, és megkapásához nincs is többé

reményem. Kétszeresen sajnálom, ha az elveszett levélben lantodnak valamelly új zengzetét is olvashattam volna. De csak hogy magad élsz, 's kedveseid egészségesek! Tűrjük békével veszteségeinket, noha azok valóban olyanok nálad is, a' mint Febr. 5dikén irt leveledből látom, a' mellyek lelkeinket lenyomhatnák. Sokban egygyezik sorsunk, 's talán abban is egygyezik, hogy rokon kezeiktől erednek nyomorúságaink. A' bántások néked és nekem azért fájnak ennyire, mert mi azok vagyunk, a' kik irtózunk, *rátat tenni*, 's az illet mástól sem vártuk, minthogy mitőlünk olyat senki sem vár. — Nincs szükséged tanácsomra, de én, ha néked volnék, olly pénzes embert keresnék, a' ki a' néked jutott tizenöt ezer forintért néked más 15 ezeret adna kölcsön, 's néki hagynám a' Testamentombelit, 's gonosz ellenkezőmet megréfálnám épen azon az úton, a' mellyen ő tréfált meg engemet.

Feleségem 's gyermekeim mint-létek felől tudakozódol barátságosan. Mindnyájan egészségesek vagyunk. Ötven holnapos idősbb leányomat, kinek a' Plebánus Eugenia név alatt öntött vizet fejére, és a' ki maga magát tót terminációval, mellyet öreg dajkájától hallott, Zsenkából Denkának nevezte-el, én pedig Dencsinek vagy Gyencsi (**Eugénia** diminutivuma) hívok, Febr. első napján veve tőlem első leczkét a' betűk isméréstiben. A' dolog felette nehezen méne, 's én ötöt az asztalnál villával, késsel, kalánnal, a' pohár karimájával tanítám az I. X. Y. V. O. betűk isméréstére. Már abba akarám hagyni a' leczkézést könyvből, mert korán gondolám lenni, midőn maga tanítá-meg mint kell tanítani ötöt. Egy nap canapémra mász, hol egy *in-folio* könyv vala kezemben, 's megsejtván azt a' betűt mellyet ismért, örvendve nevezgeté. Meghagytam gyermeki örömet vagy hiúságát, 's a' mint H. helyett egyebet nevezte, vettem a' tollat 's neki egy nagy H-t festettem, 's mellé azt a' mellynek hangját tévedve nevezte, hogy az egymás mellett festett betűn tanulja hol hibázott. A' gyermek veszi a' tollat 's az én H.-m mellé egy H fest. Ez nyitá meg szememet; *íratás* által tanítám-meg az ábéczére, 's-már minden betűt ismér 's fest, sok betűt tulajdon kezével olmozás nélkül, 's ma ólom után egy madarat, tulipánt és rózsát is. A' gyermeknek Grátzia alakja van, és sok talentoma. Képeled melly öröm ötöt nevelni az atyjának. *Csak akkor* 's csak *addig tanul*, mikor akar.

Térjünk Verseid' kiadására. — Szemere Péczelre költözött. 3 holnapja hogy egy 5 sorból álló siető levelénél többet nem vettem, Horvát a' Diaetán van, Vitkovics pedig minden melegsége mellett

hideg fró. Jó lesz felmenned, és a' kiadást magadnak sürgetned. Már munkád kiszabadult a' Censuráról, 's Vitkovicsnak megküldém azon 3 darabjaidat, melyeket egyik leveledben vélem közlél: Emmihez — a' Táncz — és a' nevezet nélkül írott. A' Himfy formájára van kedved kiadni. Ide zárok egy igen szép formát. A' betűk szebbek itt mint Himfyben, 's ilyen Mannsfeld metszésű *petit* betűket lelsz Pesten Landerernél. Talán én is így fogom kiadni Daykát és a' Dayka vastagítása végett Vitkovicshoz e' napokban küldött *Poetai Berkemet*, melly olly darabokból áll, a' melyeket későbbi verseim közé felvenni nem akarok. Bár vehetné a' Publicum minél előbb Verseidet. Én e napokban olvasám fel néhány ódáidat, énekeidet egy nálam halt Ifjúnak, ki verseket próbálgat. Még igen fiatal. Ormós József a neve, Szabolcs Vármegyei volt Vice Ispán fija, 's Bécsben lakik tanulás kedvéért és mivel megholt atyja a' jószágot árendába adva hagyá, 's így itt sem lakása, sem dolga. «Zúg immár Boreas a' Kemenes felett» vagy hogyan is van (mert én felette rossz emlékezettel bírok), elragadta, 's az Ulmai ütközet. Hidd-el, verseid meg fogják szerettetni nevedet mindennel a' kiből érzés vagon. — A' Poetai Berek előtt Kazinczy Sophienál (Vay Ábrahámné) egy szép új esztendei köszöntő-rezert találtam, 's elkértem, Venus, Amor és Psyche van rajta. Ha tetszik, vedd által, 's Bécsbe küldd-fel, hogy messe Blaschke nevű akademischer Kupferstecher. De a' formátumát munkád nyomtatásának mellé tedd, hogy tudja, melly nagyságban kelljen azt metszenie.

Kistől talán vetted eddig 1801-ben írt Epistolámat az Ipanhoz, ki még akkor nem hitte, valamint én nem hogy Ipan lesz. Szeretném tudni róla ítéletedet. — Imhol 3 Epigramma, melyet ezen holnapban írtam:

Pászthory' Sirja.

Zúgj búsan, 's hullasd e' sírre virágidat, ákác — —
[stb., mint a 2148. számú levélben]

A' vándor és a' hely' Geniusza.

Vándor. Kit fedez e' szent sir, név és jel nélkül? Örök diszt — —
[stb., mint a 2148. számú levélben.]

Biharnak két nagyja: Baranyi Gábor és Bossányi Ferencz,
1764. Követek.

Elsápadva tekint, szent férjfiak, a' pulya rátok. —
[stb., mint a 2148. számú levélben.]

Nézzd belől a' boritékot.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4. r. 135. sz.]

2162.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Úgy hallom, hogy Asszonyám az Urnak akarja küldeni mutatóban azt a' köszöntést, melyet Dencsi Asszonyámnak neve napján írva és szóval is tett. A' Susána napja Assz[onyám]nak neve napja, a' feleségemnek pedig születése napja, 's a' kettős titulus azt tette, hogy Assz[onyá]m itt ebédele. — A' gyermekben képzelhetetlen örömeim vannak. Decembernek 4dikén lett 4 esztendő, 's a' feleségem azt hitte hogy már ideje hogy tanulni kezdjen, 's egygy képes Abéczéből tanítani kezdé. Nem ment a' dolog, mert a' gyenge nyelv, mely olly későn kezdé szóllani, ha tudta is a' betű potenciáját, a' hangot nem lelte. Én attól rettegtem hogy a' gyerek elúnja a' leczkézést, azért fortélyhoz nyúltam. Ebédnél ülven a' villámat felfogtam, hogy az I, azután késcumel és villámmal Xt festettem és Yt, 's poharammal Ot. Tetszett az Y hangja, 's felkapattatott. Így az X, és így más 4 vagy 5. Egyszer mellém mász a' Canapéra, belé tekint könyvembe, 's felkiált X, O, D, 's a' Ht eltéveszti. Játékból kapám a' plajbászt, 's papirosra festém a' Ht és azt a' betűt melyet rosszul nevezett, hogy a' külömbséget jobban érthesse. Ő veszi a' plajbászt 's az én *Hám* után ezt festi H. *Eñonxa*, kiáltám; írás által kell a' gyermeket a' betűk isméréteré szoklatnom, 's leplajbászoltam neki egygy sort, 's ő reménységem felett festette azt. Soha sem hívtam tanulni, és mindég hamarabb vettem véget a' leczkének mint maga akarta azt, 's így a' gyermek derekasan gyarapodik. Tudom hogy nagy hiba a' gyermeket játszva tanítani, és hogy őket arra is kell szoktatni, hogy nehezen is tanuljanak, 's a' dió héját is feltöregessék, ne csak csemegézzenek, de az továbbra való. Nekem *gyönyörűség* a' lyányomat leczkézni, 's nincs olly kedves munkám, melyet ezért örömmel abba ne hagyjak.

¹ Nincs meg.

A' szegény húgom újabb szomorúságát vejének olly sietve lett megházasodásán, melly valóban scandalosus dolog, mert egy szeregett feleséget a' legfiatalabb özvegy sem felejtethet-el olly könnyen, tiszta szívemből sajnálom. Elég volt volna ez, ha F. a' szegény K1-val úgy élt volna mint a' kutya a' macskával. Ha esztendő múlva esett volna, nem csudálnám; fiatal és gazda; gazdasszonyra szüksége van. Susit nagyon lálogatja az isteni kéz: én ezt a' három csapást alig tudnám elviselni. Légyen az Úr édes barátom vigasztalására, 's éltesse a' hol kívánni fogja maga a' húgom, barátságos tanácsaival. Ide írok egy praescriptiót¹ mellynek mind az Ur kis Julisa, mind a' húgom' kis árvája, mind mások nagy hasznát vehetik. Írja-fel az Ur valamelly könyvébe, hogy mindég reá akadjon, mikor kell.

Mind ketten barátsággal tiszteljük valaki az Urhoz tartozik, kivált az *Öreg Ural*.

[II. és é. n. febr. vége körül.]

[Eredetijé a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2163.

V. Nagy Ferencz - Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Úr!

nékem különös tisztelettel való Uram!

Nagy örömmel vettem a' Tek. A. Urnak hozzám írtt igen becses Levelét 's az abba zártt három pecsét másokat vagy a' Tököti pecsétjének Ectypusait: egyikét barátságos ajándékából magamnak megtartottam; kettejét általadtam Tiszt. Szombaty János Urnak olly jelentéssel, hogy egyiket tartsa-meg magának; a' másikat pedig a' levéllel együtt tégye-bé a' Bibliotheca gyűjteménye közé: igen megköszönte e' valósággal szép ritkaságot: kinek köszönetéhez én is a' magamét foglalom.

Nagy kár lett volna ezen szép ritkaságnak csak egy darabban, vagy az *αρχιτυπος*-ban maradni. Nagyon sokat fest a' peccsétenn lévő ábrázolat; szomorú időre emlékeztet vissza, mellyben a' fenevad tépte a' bárányt. Mélt. Kenderesi Ur nagy tiszteletet érdemel, hogy mind a' Litteraturát olly igen kedvelli, mind a' Haza historiáját világo-sítható régiségnek maradványaira olly gondosan ügyel, azokat besze-

¹ Ez a praescriptio nincs a gyűjteményben.

rezni 's másokkal közleni szereti: de a' lemasoltatás is éppen hasonló érdem; csak volna olly jó Hazafi, a' ki ezt méltó figyelemmel venné!

De mit mondjunk Hazánkújairól, azokról, kiknek módjokban volna a' Nemzet dicsőségét előmozdítani? a' rangra tett költség, a' bál, a' szemvakítására tartozó pompa, egy szóval a' *Vanitas* úgy elfoglalta sokak lelkét, hogy mindenre inkább készek költeni, mint a' Litteraturára: azt gondolja sok, hogy ha a' maga kerületében valami *γωσφοροοσ* gyűjthet-meg, elég ha azt bámúlja a' tudatlan 's egygyűgyü lélek: nem vévén észre annak sem erkölcsi rosszását, sem a' Nemzet pallérozódásánál az által való csonkulását 's leszállását: sokakban még — Sz. írás szava — rész szerént van az isméret: innen sokakban rész szerént vagyon a' Prófétálás' (*Τῆς ποιησεως*) lelke-is. Elsőbb sokaknál egy híres Bált adni, mint a' közönséges oskolákat segíteni: félő, hogy há ez a' Genius soká fog uralkodni, a' Litteratúra oda fog vissza esni, a' honnét sok századok' elfolytával is alig kezdett kigázolni. O tempora! o mores!

A' mai időben nincs elsőbb Patronusa az oskoláknak a' Professorknál. Nem mondtam sokat. Ki az, a' ki 9. Hónapokig való kosztot adna egy Tanító tartására? de ad maga magának egy Professor. A' mult 1811dikben itt a' fizetésével senki sem érhettem-bé 3 hónapnál tovább: így azért 9 Hónapig maga magát tartotta a' közhaszonra élvén a' Tanító. De talám jobb időket remélhetünk? az idő magát majd ki magyarázza. etc. De talám el-is távoztam a' Levél czéljától — e diverticulo ad viam! —

Most magam is, midőn a' Poésisra sem időm, sem helyem, sem ürességem nincs, a' régiség' maradványaira kezdettem fordítani figyelmemet: melyre nékem itt, egy *Baksa-homoka* nevezetű halomban talált apró régiségek adtak alkalmatosságot. Ezt a' kérdést akarom meghatározni belőlök: hol vólt az a' hely, mellyen I. András Béla Herczeg öccsével megütközött? Erre eddig csak úgy feleltek a' Historicusok, hogy a' *Tisza mellett*; de ez igen széles kiterjedésű. Én ezért a' talált aprólékokból nyomozgatván apodictice, legalább Assertorie hiszem, hogy S. Patakhöz közel, a' Tisza és Bodrog közt.

Ezen aprólék régiségeket találták egy homok darabban, mellyet *Baksa homokának* neveznek, az elmúlt Xbr-ben 1811: magam is kimentem nézni a' helyet, 's a' holt tetemek' fekvésének módját megvizsgáltam: szándékom volna, ha módombann lenne, hogy a' talált régiségeket rézbe vésessem; mellyek 1.) régi gombokból 2.) kenyel 's zabola vasakból, 3.) olvasó-szemekből 4.) Emuletumocskákból

5.) Tiszti-περιτραχηλιον-ból 6.) pánczélocskából 7.) kar-réz-karikából, 8.) egy pennyből 9.) fazékból állanak, és még egy kis pléhéből, mellyen A betű van etc.

A' Dec. Annalisok' füzetét küldöm. Tiszt. Szombaty Urnak a' Piringer Recensiojáról ez az ítélete, hogy: 1.) vette *Szklénár* nevű Íróból, ki irtt de *situ Moraviae* etc. annak magam is láttam némelly nyomait: meg van a' könyv Szombaty Professor Úrnál. 2.) A' Recenzióról semmit se szólhat, míg az Engel Ur munkáját nem látja.

Én Schlözerre igen haragszom, (kinek szavait Piringer Úr cizálja); pedantság az Anonymus Belae regis notariusról úgy ítélni, azért, hogy az Oroszoknak kedvezzen, hogy az *Fabelmann, ohne historische Kenntnisse* etc. Cornides a' Vindiciaibann, mellyek a' mathematica demonstratiókhoz hasonlítanak, megmutatta annak Authenticiáját. Maga a' *Topographiának pontossága* sokat bizonyít benne.

Kézy Úr felől semmit se tudok; mert nekem még soha sem irt Levelet különösen. Somosi János Hum. Professossal szokott correspondeálni; de mostanság ennek sem irt. *Sípos* Úr mit ír, szeretném tudni, nem említi é, hogy vette a' néki küldött Paquetet Januariusban.

Mélt. Kenderesy Ur Levelét is minden nap várom; ha a' Tek. A. Urhoz megérkeznék, mellynél [!] elebb lehető elküldtetését alázaatosan kikérem.

Tek. Kazinczy Péter Ur Miskolczról tett visszamenetelekor nem vólt nálam; noha igen vártam: Az új örömeiről szerettem volna valamit tudni: noha Vay Ábrahám Úr annak nem kis részét velem Levelében közölte.

A' Grófnét a' feleségem minden lehető idvezlettel tiszteli, mellyhez én is kötöm a' magamét. Ki is több Kedvesseinek szeretete mellett, becses indulatiba bészárva Vagyok S. Patakon Martius 1sőjén 1812.

A Tekintetes Assessor Urnak alázaatos kész szolgálója

Nagy Ferencz. mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2164.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Mart. 3d. 1812.

Kedves barátom!

Soos Pál rajta kapta a' feleségét, Beöthy Fannyt, hogy valamit írogat, 's előtte titkolgatja. Addig mesterkedett, míg lopva hozzá fért az íráshoz, 's magához vette, 's elhűlt rajta, hogy felesége poetizál; 's isméretes játsziséga szerint nem szólla neki semmit, még midőn az ezt kereste is, 's közlőtte Dókus Lászlóval, ki ismét velem közli. Vedd azt, és sajnáld, hogy ez a' szép lelkű asszony nem magyar, hanem tüdesque nevelést kapott, 's nem magyarul ír, hanem németül. Fanny elárúlva látta magát, 's minthogy Dókus kimondotta néki hogy közleni fogja velem a' verset, Fanny azt kérte ki, hogy addig ne, míg ő egy levelet tézzen mellé, melly ötlet mentse-ki azon vakmerőségéért, hogy asszony lévén, poetisál. A' levél ér annyit mint a' vers, 's nem tudom mellyik talentumát becsüljem inkább — mind a' kettőt becsülöm. Élj a' lefordított verssel tettségéd szerint, de a' Fanny nevét csak barátid előtt engedd tudni. Maradok tisztelettel, még pedig a' legforróbbal 's határt nem ismerővel

örök híved.

Imperiosa necessitas.

Sünde ist's aus fremden Taschen
Gold und Silber zu erhaschen,
Auszustreun durch beide Hände,
Zu verstecken ganz behende.
Doch, Noth gebiethet jederzeit,
Und opfert jede Heiligkeit.

Sünde ist's die Habsucht hören,
Und Gemeinwohl zu zerstören.
Nimmermehr soll's euch gelingen
Uns're Schätze zu verschlingen.
Doch, Noth gebiethet jederzeit,
Und opfert jede Heiligkeit.

Sünde ist's das Mark der Länder
 Auszusaugen um Ehrenbänder;
 Gestreichelt von des Fürsten Hand
 Verrathet nur der Sch[uft]¹ das Land.
 Doch, Noth gebiethet jederzeit,
 Und opfert jede Heiligkeit.

Sünde ist's sich zu berathen,
 Wie zu häufen die Dukaten;
 Man nimmt dem Armen was er hat,
 Und stürzt in Angst den ganzen Staat.
 Doch, Noth gebiethet jederzeit,
 Und opfert jede Heiligkeit.

Sünde ist's sich nicht vermählen,
 Fremde Frauen zu erwählen,
 Zu huldigen der Lüsternheit
 Auf Kosten jeder Sittsamkeit.
 Doch, Noth gebiethet jederzeit,
 Und opfert jede Heiligkeit.

Fannyhoz. (Marti. 4dikén 1812.)

midőn az Imperiosa necessitas német fordításában lelé férje, 's azt tőle (de nem az itt elbeszélt fortéllyal) elvette, 's férji büszkeséggel 's hogy a' Poetriát szerelmesen piríthassa, mindennel olvastatta.

Mondják, eggy Űr nagy gondba jött,
 Látván, hogy kedves Asszonykája
 Gyakran elzárkozik a' négy falak között;
 És még inkább megütközött,
 Midőn a' szép Asszonyt felugratván lármája,
 Ez néki elébe lép, s mind ujja mind orczája
 Elárúlják hogy irt — «Mit ír? — Az ő hibája
 Nem volt eddig titkolgatás.
 Jót nem jelent a' hallgatás.
 Azt a' ki engem csal, nekem sem vétek csalni.
 Hogy rajtam is kaczagjon más...?
 Nem, nem! később vagyok meghalni! —
 Az álnoktól nem vártam ezt.
 Ah! a' kaczér asszony a' legnagyobb kereszt!»

¹ Az eredetiben ki van hagyva a hely a szónak.

Nem szöll 's megyen. — A' Szép leül asztalkájához

— Örvend hogy egyedül maradt —

'S hozzá fog ismét a' munkához.

De ah! ki bízhatik magához!

Ajtója a' sietés miatt

Tátva áll, 's a' Sullogó belép — Megrezzenéssel

— Pislongunk — (ha meglátta-e? —

'S eggy mesterséges billentéssel

Millyen lenni szokott a' Karténmischeré,

Az írás fedve van) — kényetlen öleléssel

Repülünk a' nem-várt Herr Eh'gemahl felé.

Ez érti a' Gonoszt, 's szintén kékül belé,

De phlegmában marad; 's Szépjének példájára

Tüzet hazud, 's felel fortéllyal fortélyára.

'S míg a' csak színlett csókokat

Bosszúsán szórja orcájára

'S mindég igaznak lelt de most hazug ajkára,

Lesegeti ujjain a' tintafoltokat,

'S lelkének nagy vidulására

Ottan leli —

«Csak a' levelkét

Lehetne megkapnom!» — 's asztalkájára

Tolvajszemmel tekint 's megsejti. — «A' levelkét!

Csak azt! hogy végre ismerjem lelkét!» —

Ámor kaczag. Oh Esztelen!

Mond: üzzd az elkezdett játékot,

'S csald a' ki csalni akar. — A' leczke hirtelen

Munkába vétetik, 's a' szép Hűségtelen

Visitva fut 's nem is gyanítván a' szándékot,

Férjének hagyja az ajándékot.

Ki mostan azt, mint martalékot,

Felkapja, 's örvendez a' jól elsült eselen.

'S mi volt ez a' mit lelt? —

Egy még nem kész kis ének,

Mellyen a' szép Elzárkozott,

Tartván füláncjaitól férjének,

'S szerény érzésivel nemének*
Gyakorlatlan kezekkel dolgozott,
'S — meséjévé lett a' Megyének! —

Fanny, ki vesztett itt dalán?
Nagysád pirúl? sohajt? — Talán...? talán...?
Ah, értem a' pirulót, a' sohajtót!
Jó; — másszor zárja-bé az ajtót,
'S ne hagyja írásit asztalán.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2165.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak.

Széphalom Mart. 3d. 1812.

Édes Miklósom,

Sóos Pál megsejté, hogy Fanny valamit titkon írogat. Meg akarta játszani 's addig forgott körülte, míg a' levelet elcsípheté. Nézi micsoda? — Vers. — Közli Dókus Lászlóval, — ez pedig kimondja Fannynak, hogy nincs olly erő, melly őtet attól elvonhassa, hogy nékem ne küldje-meg. Fanny látván, hogy ez meg lesz, addig tartóztatá, míg levelet tehet mellé hozzám. Tett. A' levél mutat annyi Geniet mint a' Versezés. 'S egy valaki (egy férfiú értek) az *ilyen* Asszonyokat nem tudja becsülni. Én el vagyok telve a' Fanny csudálásával. — Ezelőtt 1 órával vettem azt midőn Sophie épen Kázmérba készült az ott ma tartandó 's Febr. 28d. született már *negyedik* fiú keresztelésére. (Én elmaradék, mert a' szekérben nem volt hely, Sophie, Dencsi és Emil 's dajkája együtt mentek, 's a' nap lucskos.) Olvasám Sophienak mind a' Verset, mind a' levelet, 's Sophie tette azt a' *remarquot*, a' mit itt a' margón meg jegyzék.¹

* Und nach Bescheidenheit, die ihrem Geschlechte eigen ist. — Kazinczy F. jegyzete.

¹ Ez az utalás a levél hatodik sorára vonatkozik: «A' levél mutat...» s a köv. mondatra, a melyek mellett a figyelem felkeltésére többszörös kis függőleges vonalat húzott a lap szélén.

Imhol a' Vers: *de imperiosa necessitate.*

De imperiosa necessitate.

Sünde ist 's aus freinden Taschen

Gold u. Silber zu erhaschen...

[sth. mint a 2165. számú levélben.]

Csókoljuk a' kedves Vikit és magadat. Adieu édes Miklósom. Asszonyám mindég kérdi, ha jössz e? — Husvét előtt egy ket nappal megyen haza. Itt semmi hír. Adieu. Fiaidnak semmi bajok. Most varrnak nekik fejer ruhákat.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2166.

Kazinczy — Rumi Károly Györgynek.

Den 4. März 1812.

An Herrn Professor Rumi.

Ich kann weder von dem einen, noch dem andern Ort eine Antwort erhalten. Mein Freund erhielt den bewussten Brief noch nicht; dies sehe ich aus seinen Schreiben, aus der Stadt und der Fasnichtswelt. — Haben Sie Geduld. — Dieser Tagen begegnete mir, was ich mir wohl nicht hätte träumen lassen. Der Obergespann von Szatmár liess meine Gemahlin, die seine Blutsverwandte ist, grüssen mit dem Zusatz, *den Kazinczy nicht, weil Kazinczy wider mein Comitát einen Pasquill geschrieben hat.* Bald darauf las ich einen elenden Diaetal. Pasquill, auch wider die Szathmárer Gesandte. Mein Stolz war tief gebeugt, und ich schrieb an Baron Wécsey. Er antwortete mir und sagte, meine Epistel an Witkovits, wo ich den Narren, den ich persiflire, aus seinem Comitát nahm. Ich antwortete mit Ehrerbietung und fragte ihn, ob Horaz wegen den [!] Praetor von Fundi und Molière wegen einen Tölpel aus Limosin und Cervantes wegen einen Ritter aus La Mancha Vorwürfe litten? — Sein Sohn erzählte vorgestern in Kázmér, die Herren in Szatmár seyen wirklich aufgebracht, weil ich sagte seit Sylvester sey dort kein ungrischer Schriftsteller geboren.

E levél egy boríték belsejére van írva, a melynek külső czímzése:

Tisztelendő Kis János Sopronyi Evangél. Első Predikátor Urnak
Pest, Győr,

Soprony.

2167.

Zabolai Kiss Sámuel — Kazinczynak.

MVásárhely: Marz 5kén 1812.

Tiszteletet érdemlett Hazafi,

Tisztelt Barátom!

Öt nap múlva két hosszú esztendő foly-le, a' nélkült hogy az én Tisztelt Barátomról, és Jó-akarómról a' közönséges Leveleken kívül közelebről érthettem volna. A' Kazinczy Névre mindenkor örömmel repesik szívem: szent az ő Emlékezete előttem! De leg nemesebb hajlandóságaink-is kinyilatkoztatás nélkül hijánosak — és Kedveseink akárhányszor mondják — szeretlek — mindenkor édesen halgatjuk. Szerettem az Urat minek előtte esmertem volna; az esmeretség örökös tisztelőjévé tett. 'S még is olly ritkán jelentem-ki azt! —

Állapotomat megváltoztattam: Gróf Teleki Urfiaktól elmozdultam, és szülőtföldömen M. Vásárhelyen Papi Hivatalban vagyok. Hét esztendei távolabb létem után el-örögedett szüleimnek karjaik között élek. Élek, és azt a' belső örömet érzem, a' mely kevés Fijunak jutott részébe. Ez okozza azt, hogy a' betegség fájdalmait-is, — ha nem mosolyogva, leg alább békételenség nélkül szenvedem. Hivatalam gyengébb Testalkatásam miatt terhes: Az Orvosi-Mesterség ez alatt kétszer csalt vissza az életre. Ők a' Papi Hivatalról való le-mondást javallják, 's azzal egygyütt legszentebb örömemtől próbálnak elvonni. — De szinte elfelejtém magamat: pedig ez az édes szempillantat nem lehet a' panaszolkodásé —

Kedves dolog lészen talám a' T. Úrra nézve az Erdélyi Magyar Játszó-Társaság állapottyaról való tudósíthatásam: Úgy látszik hogy a' Nemzet inkább iparkodik most annak lábra állításán, mint valaha. A' közelebbi Órszág Gyűlésén felvették ügyét, és azon Játék-Szinnek felépítésére, mely Kolosvárt több esztendőktől fogva félben-áll, végzette: Minden Házhelyről — melyről 4. Marhákkal dolgoznak —

fizessenek 50 — ó Xfrt. Illyen Házhely a' Magyarok részéről mint egy 110,000 és 120,000 között vagyon. — Ha az halandóságon által-esteknek-is szabad lenne a' földiekről tudni, úgy a' néhai Wes-selényi nagy — kibeszélhetetlen örömet érezne. De ő nyugszik már! Ohajtanék tsak kettőt helyébe. —

Méltóságos Aranka György Úr barátságosan köszönteti a' Tekintetes Urat. Ez a' Tiszteletes Öreg a' sir partján áll, és 74. esztendő k eltelése után, midőn a fő betöréssel sok vér elfoly, minden szem-pillantatban látható a' Halál. Az ő élete rövid-le irását mind én, mind pedig maga a' Méltóságos Úr elküldöttük volt a' Tekintetes Úr kérésére: gondolom kézhez-is jutottanak. Az ő élete munkás volt, és a' munkával tölt nap után édes a' le-nyugovás. Örök életet kívánnék az olly nagy Férfiaknak, ha a' Természet a' Maga Törvényét megronthatná — De így is eleget élt!

A' Döbrentei sok fáradozása alig ha kívánt czélt nem ér. Most betüket hozattat Falka Úrtól Budáról. Nem régibe vólt nállam, 's tellyes reménységét mondotta.

Ki-jötte nek e már a' Dajka Gábor Versei? Azt az ujjabb szeretetét-is méltóztatott vala a' Tek. Úr ki-nyilatkoztatni, hogy a' Subscribensek közé Nevemet bé-irta. Szeretném meg-szerzését, hogy ha ki-jöttek volna.

Bátorkodom instálni a' T. Urat, méltóztasson megírni nékem, hogy özsze véve micsoda Munkáji jötte nek ki a' Tek. Úrnak. Az esdeklő Bats-Megyeit, Az Árkádiaba ragadó Idylliumokat, és a' Marmontel szív képező Regéjít esmerem, édes vissza emlékezéssel esmerem!

Nemes szívü Grófnéját a' Tek. Úrnak bátorkodom alázatosan tisztelni. Nemes szive esmeretes Erdélyben-is — nagy tiszteletet érdemel magában-is, mint Kazinczy Ferenczné kettőztetve. — Ajánlom magamat becses emlékezetébe, tapasztalt szeretetébe!

Egészséget, és hosszas életet ohajtva vagyok

a' Tek. Úrnak

Tisztelt Barátomnak

alázatos szolgálja

Kiss Sámuel.

2168.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Most van legelébb egy két üres óráim, mióta utolsó leveledet vettem, jöllehet még nem tudom, holnap mit predikáljak.

A' Vallásról írt gondolatidat egészen értem, mert több ízben elolvastam. Hogy az e' rendbéli gondolkozásnak akármely különbözőse sem ejthetne tsorbát szeretetemben és tiszteletemben, azt igen helyesen teszed-fel. Hogy lehetne a' vakbuzgóságnak tsak nyoma is bennem, holott az ez ellen írt elmés írásokat már 16—17 esztendőskoromban molión olvastam, 's azolta tsak nem az egész pályát (talám az egészet is) végig futottam, melyet valaki a' Vallás meghányásában vetésében futhat. A' *setéttiszta* 's az *erkölcstudomány* mind az, a' mi a' próbát megállotta. -- A' popularis Vallás eránt való tisztelet határjainak kijegyzésében még most nehezen egyezünk-meg. Én most is azt hiszem, hogy az uralkodóknak többet kellene tenni, mint túl a' Rajnán tesznek, a' szokásban levő Cultusokat (mellyeket minden fogyatozásaik mellett is Schillerrel is Veled is talám ellenkezően a' Görögökénél jobbnak tartok) nem tsak úgy a' mint 'Te írod, védelni, hanem az *Istenség*' szavával is hovatovább jobban kellene jó módjával egyeztetni igyekezni, hogy mennél többen találhatnák benne azt a' gyámolt, melyet az e' részben irigységet érdemlő hívők találnak. A' Fanatismust a' hitnek ilyen terjesztése mellett is könnyen ki lehet írtani. A' tsúfolás, sőt a' popularis vallásnak akármilyen neveltségessé tévése is nem jó móddal való egyeztetés 's az ész országának nem okos szélesítése. Az lehetett elebb, de most, midőn a vallástalanság különben is igen uralkodik, 's midőn a' megsalattatásból felébredett emberi ész nem könnyen hagyja magát olly igen rászedni 's elnyomattatni, mint volt, most másképen látszik a' dolog lenni. Göthe és Schiller epigrammái nem a' *látni nem tudóknak* vannak írva, 's nem is mondhatni, hogy neveltségessé tevők volnának, legalább nem azok az én értelmemben. Az észt meg kell szabadítani a' békóktól, de más nem szebb békóktól is kell óvni. A' vallás az én ítéletem szerént nem szükségképen oltja-el az észt, eloltja ott, a' hol a' nem tudom millyen Theologiat vagy deisidaimoniát olly sok esztendőig és úgy tanítják, de ha az igazgatás vigyáz, 's okos és eszes előjárók által vigyáztat, hogy a' fő dolgok a' mellékesektől

mind jobban megkülömböztessenek, hovatovább kevesbé lehet az észrt féltetni. Hogy Socrates, Sz. Györgyi, Herder némelly képtelenségeket is hittek? Mit ártott olly nagyot? Nem szöll-e az ész írásaikban, nem-e számtalan egyebekéiben, a' kik ezerszer többet is hittek? Ezeket hiszem most, míg más meggyőződéselem nem lesz. De menjünk nyájásabb tárgyakra.

Verseidnek egy két régibb darabját is elolvastam újra az ujonnan küldöttekkel együtt, különösen a' Vitkovitshoz 's a' Tometzihoz írottakat. Bizony Proteus nem tudott könnyebben más más formákba változni, mint a' Te Musád, kedves Barátom. És mindenütt így ottholenni, mint Te vagy, és ötven esztendőn túl olly elevenen, olly tüzzel írni, mint Te irsz, 's olly sokféle képekkel festeni 's minden vonást olly érzésekkel lelkesíteni? a' ki ezt nem tsudálja, nem tudja mi méltó a' tsudálatra. — Izlésedről nem szöllok; mert hogy az most még tisztább és feddhetetlenebb, mint volt, az természet szerént van. Az epigrammák remekek, kivált a' *Püsztory' sirja*. Sőt vagy remek, vagy remekhez közelítő mindenik az említett versek között. De te nem ditséretet vársz, hanem gántsot. Ez vagy nem fér hozzájuk, vagy legalább én nem látom, hol férhetne. A' Sonnet' utolsó sorában a' *nyögte* és az *édes* helyett szeretnék másokat. A' *nyögni* nálam mindenkor akaratom ellen durvábbat mit jelent, mint ilyen helyre kellene. Bár tsak más szavunk volna helyette az ilyen esetekre! *édes* itt ollyat mit látszik magában foglalni, a' mit a' Frantziák *doucereux*nek mondanak. — A' Vitkovitshoz írtt levél befejezését szeretném egy kevésé világosabbnak látni. Mind ez az, a' mit gántsolhatok.

Trattner azt izeni, hogy rajzoltassam-le magamat. Azt írja felöle Sztrokay (a' kinek derék felesége az én feleségemmel unoka-gyermek), hogy 100 forintot szán a' két homlokképre váltó (zédulában, 's következésképp a' Te ideádat drágálja. Nem tudom, felelt-e már Neked? Uj betüket öntet, a' mint ugyan Sztrokay' leveleéből tudom, 's a' vásár után akarja elkezdéni a' nyomtatást. Az a' szándékom, hogy javalásod szerént Prof. Kiningerrel rajzoltassam-le magamat.

Imádságaim már készen vagynak kézírásban: minden órán fognak nyomtattni. Már most talám Horáztot is előveszem. Hogy a' nyomtatás árát mind megadja Báró Prónay Sándor, azt annál inkább sem vártam, minthogy gazdag, 's nem is tsalalkoztam-meg várakozásomban. A' Nagyoknak ilyen és ehhez hasonló rút hibáikat én is szivemből gyűlölöm; de minthogy már nem újságok előtttem, meg

vagyok erántok fásúlva, 's csak abban mutatja magát megvetésem, hogy kerülöm őket valamikor szükségem nints reájok, vagy magok olly alkalmatosságot nem adnak, melly elől kitérni illetlen volna. Még privatus társalkodásomban is szembetűnő ez 's nem kevéssé Contrastiroz a' Collegám' maximáival, a' ki igen alkalmas Hofmann lévén, szeret az Urakkal és Uratskákkal társalkodni, a' mit én mint Predikátor azért sem szeretek tenni, minthogy ezek azt mint adót úgy veszik, 's a' visszaadásról nem is álmodnak. Engem az olyanok csak kelleve látnak.

Balogh Péter Exc.ól a' napokban egy levelet vettem, mellyben a' többek között ezt írja: «E' napokban két munkája Tiszt. Uramnak jött kezemhez, a' Győri Énekes könyv és Horatius 20 leveleinek ditső fordítása. Ezen két fordítás minden ditséret felett van «Ha mit kérni merok, folytassa ezen jeles ditséretes munkát, én a' nyomtatásra örömet költök és pompásan adatom-ki» — Minthogy én Ő Exc.ának egy munkámból sem küldöttem exemplárt (a' minthogy már régtől fogva másoknak, sőt szégyenemre kell mondanom, még Barátimnak sem), nem vehetem szavait tsupa complimentnek, a' mire mással sem adtam alkalmatosságot. Azt is írja, hogy ő is készül az ő *Tanácsadó Tacitusának* fordításához. jóllehet azt nagy vakmerőségnek, 's időt kívánó munkának tartja.

Hát kijő már valaha D a y k a is, még pedig betses toldalékkal? Ber'senyi azt írja, hogy versei miatt a' tavasszal még egyszer el kell Pestre mennie.

Horváth János Veszprémi kanonokot, a' ki velem egy idős lehet, Keszthelyi Plebánus korában vagy kétszer meglátogattam, 's megszerettem. A' mult ősszel három predikáziójával ajándékozott-meg, mellyeket talám recenseálni fogok az Annalisokban. Isten hozzád, kedves Barátom. Arisztipp a' képért előre tsókolja kezeidet, 's vele együtt az én újaim is. Lajosommal Januariusban végeztem-el Homerus Odysseáját, most Plutarchust olvassuk együtt. Szívemből örvendek, hogy Kis leányod olly könnyűséggel gyarapodik a' tanulás' kezdetében. Az én Jantsim is igen könnyen tanul, és szép tehetségeket hágy sejteni. — De, Barátom, az Egek mentsenek-meg az idő előtt való kidőléstől, mellyet emlegetsz. Tartoznak azok Néked hosszú élettel, mind gyermekeidre nézve, mind azért is, mert 80 esztendő korodban is szebb verseket fogsz írni tudni, mint Voltaire, noha annak öregségbéli versei nem legrosszabb darabjai.

Soprony Martz 7dikén 1812.

A' boríték Jantsim' mázolását mutatja író papiroson, melly azért elvettetett.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2169.

Kazinczy Kölcsy Ferencznek.

Mart. 7d. 1812.

Édes Uram Öcsém! Engedelmet, hogy ezt a' Maculaturát¹ levelem mellé rekesztem. Nagy kin lesz elolvasni, 's bár megérdemlje a' fáradságot, de nincs patientiám többször leírni, minekutána 4, 5 helyre már leírtam. *Kís* ünszol ilyen schémájú versek' írására, 's minekutána még ez literaturánkban egészen ismeretlen virág, reá magamnak is van kedvem, noha marhai fáradságba kerül, a' mit senki sem ért Uram Öcsémnél jobban. Elmésen bohóskodni felette nem könnyű neme a' Bölcseségnek 's egyik neme a' legkomolyabbnak. 'S a' mi lourd Bölcsseink ezt vagy illetlennek fogják ítélni koromhoz, vagy nem lelik-fel benne az elmének 's frivolitásnak elég saillját. A' Csokonay Crimen Raptusa igen is hogy hangosabb röhögést indíthat. De én olyat nem írnék, ha ömlene is versem.

Uram Öcsém eltiltott hogy egy közös dolgunkat ki ne hirdessem 's Uram Öcsémnek 's egy valakinek másnak bajt ne csináljak. Sem szóval, sem írva nem szólóltam 's nem fogok. De rajta, rajta édes Uram Öcsém. Éljen az alkalmatossággal. *Fronte capillata est, post est Occasio calva!!!* — A' *Chitone* magyarázatját örülve, csudálva, olvastam.

Én az Uram Öcsém leveleit mindig szokatlan gyönyörrel olvasom, mert tanulok is belőle, 's hadd valljam-meg Compliment gyanúja nélkül, hogy én Literaturánkra nézve senkitől sem várok többet, mint Szemerétől és Kölcsytől. Uram Öcsém ifjabb és *elkészültebb*, több solida tanulása van, 's több poétai szikrát kapott. Nyelve mind a' kettőnek igen szép, 's mind a' ketten érzik, a' mit az a' profanum vulgus nem ért. Félek, hogy az én igen kedves Szemerém desperálni fog Poeta lehetni 's a' nehéz úttól elfordul, 's csak Grammaticus marad in sensu latiori. Az Uram Öcsém Sonettjei, mellyeket én ugyan elégetni soha soha! nem fogok, 's a' minapi

¹ A Helmeceihez írott epistolát, a mely a gyűjteményben olvasható.

Matthissoni dal olly gyönyörű virágokat ígérnek, a' millyeket Literaturánk soha nem látott. Bánom hogy utánam nem fogja hozhatni a' posta az Orcusba. Az Ixion köve alatt is könnyebbülést fognék érzeni, ha őket láthatnám. Ki írt 21 esztendő korában illyeket? ki tudott annyit? Ohajtanám, hogy Uram Öcsém érezze, melly szerencsémeket lelem én abban, hogy mi barátok vagyunk. Kedves az nekem, mikor az Uram Öcsém ítéletét hallom verseimről, még ha nem hizelkedők is. Utolsó Sonettómban látom én hogy holminek másképen kellene állani. Elolvastam a' Vitk. Epigr. felől írt, de kivont ítéletet. Azokat én nem kedvellem, kivált azokat a' mocskosokat. A' meztelenség *csak akkor* szép, mikor *tiszta* emberiség, nem mikor *vadság*. Hány ívig halada Uram Öcsém?

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2170.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom, Márt. 8d. 1812.

Kedves barátom! Azon a' valláson kezdem leveletem, hogy a' Lolotthoz [szólló]¹ Epistolában, miolta a' próbát az Úrhoz egy holnap előtt elküldém,² sornál többet nem írtam; sőt azt, hogy ezen nékem igen kedves sorom után:

Mint Psyche szép, mint Psyche örökre gyermek —
a' mi állott, papirosaim közt nem is találtatik. Sokat elgyötrém magamat hogy kipótoljam 's nem tudom; pedig Polyxén képe szerencsésen vala festve. Kérem az Urat, méltóztassék azt az egy néhány sort nekem utolsó levelemből kiírni és minél előbb megküldeni. Az én kedves lányomnál, — én is *enfant de mon adoption et de mon coeur* nevezem Lolottot, mint Jorick Elizát, — pedig kimenteni, hogy az Epistola még sem kész. Én úgy vagyok mint a' Festőket láttam a' magok műhelyeikben: gyakorta épen azt nem tudják elvégezni a' mit elvégezni lánognak. A' Vitkovicshez írt Epistola egy egész esztendeig álla nálam félben, a' Nagy Gáborhoz írt két holnapig, a' Kis Jánoshoz írt 3 esztendeig; és az utolsó

¹ E szó helye az eredetiből ki van szakadva.

² Itt szintén ki van szakadva.

még sem kész. Azt mondja Wieland hogy nagyon óhajtani a' tetszést, legbizonyosabb út a' tetszést elhibázni; 's ez a' szava a' német Patriarchának kimenthet Lolott előtt. Kinek ohajthattam volna valaha valami jót írni mint Theréznek, Süsnyek, Polyxénnek, B. Vay Miklósnénak? 's írtam e? — Ime Soosnénak 3dikban kezdem 's 4dikben már kész vala az Eptre, még pedig melly nehéz schémában! és ezt azért mert a' vágyás nem volt olly nagy. De elkészült nekem már olly darabom is, mellyet nagyon óhajtottam hogy kész legyen; ilyen az Wesselényihez, Csereyhez etc. etc. Azon teszek hogy ez is elkészülhessen.

Az a' megbecsülhetetlen barátság, mellyel az Úr nekem a' Spanyol Sallust Rajzolatjait megküldé, azt kívánja tőlem hogy én viszont azt látassam az Urral a' mit az elmúlt holnapokban dolgoztam versben. Végye itt az Úr őket, 's olvastassa-fel Lajoskával.

Pászthory sirja.*

Zúgj busan, 's hullasd e' sirra virágodat, akác, — —
[stb. mint az 2148. számú levélben.]

A' vándor és a' hely Geniusa.

A' Vándor. Kit fedez e' szent sír, név és jel nélkül? Örök diszt...
[stb. mint a 2148. számú levélben.]

Biharnak két Nagyja.

Baranyi Gábor és Bossányi Ferencz, Követek az 1764diki Diactán.

Elsápadva tekint szent férjfiak a' pulya rátok — —
[stb. mint a 2148. számú levélben.]

Geadelter Gelehrter.

Schlachtittzá tett a' születés, a' *Músa Nemessé*.

Ezt ha becsülni tudod, nézed e' nagyak amazt?

Kazinezy F. jegyzetei:

- * *Nota 1)* Chlórisz, Flóra. — Chlórisz eram quae Flóra vocor. Corrupta latino nominis est nostri litera graeca sono.
- 2.) Az első Pentameter a' második Hexameterbe által viszi a' gondolatot, melly görög distichonokban szokott szabadság volt.
- 3.) Genius Loci név alatt 's kígyó alakban tiszteltettek a' Régiségben azon Numen-ek, mellyeknek a' hely szentelve volt.

A' kötés napja Aug. 24d. 1804.

Melly boldog óra tűnt fel életemnek — — —
[stb. mint a 2148. számú levélben.]

Négy Epistolában jól elhaladtam; egyik sem kész. De az egyiknek kevés híja. Látni fogja az Úr ha kész lesz. — Annyi a' félben álló munkám, hogy nem tudom érek e valaha Snellnek 's másoknak Aestheticájikból újat dolgozni. Ezt lehetne *könnyen* dolgozni: de a' ki az illet *könnyen tudja*, ne fogjon hozzá. Az új Philosophiával igen jól legyen ismeretes a' ki Aesthetikát akar írni. — Most minden igyekezetem az, hogy verseim Kötete nevedjék egy kötetre, 's kiereszthessem. Kisünk oly Epistolákat óhajt, melly scandált lábakból 's reimolva álljon, mint itt a' Soósnéhoz írott. Ez franczia izletet és módot kíván. — Nem tudom eléggé köszönni hogy az én Döbrenteim rajzolást tanult. Már most tökéletes ideám van a' Spanyol Sallustról, 's a' mint feljebb emlitém, igen köszönöm. Kéz csókomat a' jó, a' szép, a' *kövér* Grófnénak, és Gróf Haller Zsigmondnének Ő Nagyságoknak. Ölelem a' lányomat, oly forró szeretettel mint az írásban derekasan haladó Dencsit — ennél atya nem mondhat többet. Ölelem az én Lolottom testvérjeit is, 's ezek közt a' nagyreményű Lajost és — a' Lajos szeretetemre oly méltó barátját, nevelőjét. — Irja meg az Úr, mit csinált a' Grófné a' Soósnéhoz írt Epistolám felolvasása alatt, hol nevetett, szép szemeit le le sütvén. Jól megjegyezze az Úr a' helyeket. És hogy megértette e a' végelótti sort, mellyet szükség hogy az Úr megértettessen, ha megérteni nem találnák. Adieu édes barátom. Feleségem, mint mindég, szives barátja az Úrnak.

Epistola Valakihez.

Nevettem Nűmát és a' Mekkai
Valláscsinálót; ennek egy galamb
Amannak egy szép lyány — melly gondolat
És éjjel — éjjel — hordta az oktatást.
'S otromba költemények lelt hívót
És mennyit lelt és melly hosszú időkig!
Egériakat én ágyam körül
Nem szoktam látni, 's nekem a' galamb

Nem ad egyéb leczkéket, mint Horácz ad
 'S egyéb leczkékre nincsen is fülem.
 Az illy Segéllők nem nagy czimboráim,
 'S mellyem' baját a' Mes merekre, kik
 Agyamnak ártva gyógyítanak, felette
 Nincs kedvem bízni. Nékem a' fejem
 Nem fáj mellyemnél, hogyha fáj, kevésbbé
 'S ha fáj, belé még mellyem is beteg.
 Ép úgy vagyok, ha ép mindketteje.

— — — — — 1

V. 16 hic praeteriri debuerunt, sed facti sunt atque elaborati hi
 versus sequitur:

És még is én is álomlátóvá levék, etc.
 Nem mosolyg az Úr erre a' kezdetre?

Soós Pálné szül. Beőthy Fanny barátnémhoz,

Márt. 4d. 1812.

Fanny Gróf Desőffy Józsefnek egy Dietai magyar dalát német versekre próbálta lefordítani. Ő mivelt fejű szép és jó Asszony, de verset soha nem próbált írni; 's nem sokat bízván magához, próbáját bezárt ajtókkal és titkolva dolgozgatta. Férje látta hogy titkolva ír valamit, 's nem tartott semmi rossztól: de tónusa az, hogy szeret máson ártatlan csínyt tenni, 's *egyébb fortéllyal mint a' mit itt az Eptre nevez*, módot talált azt tőle ellopni. Mint hűlt-el feleségének új talentumát látván! Azt hazudta, hogy ő nála az elveszett Versuch nincs: de a' szemérmes Asszonyt egy asztalnál azzal büntette titkaiért, hogy azt felolvasta. El vala ott végezve hogy nekem küldik. Az Asszony azt kívánta, hogy egy levelkét tehessen mellé. — Imhol a' válasz.

Mondják egy Ur nagy gondba jött, — —

[stb. mint a 2164. számú levélben.]

¹ Az eredetiben is így kipontozva.

Duo postremi versus notant hoc: Praestabat tibi indulsisse quod furor mariti tui flagitabat, obseratis foribus ruere in ejus amplexus, atque ita versus tuos salvare etc. Ez olly *csínnyán* van mondva, hogy sok meg sem érti.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2171.

Kazinczy — Rumi Károly Györgynek.¹

Széphalom den 9. März 1812.

Theurester Freund!

Zugleich mit Ihrem Schreiben vom 24. Februar, in welchem Sie mir einen § aus Csereys Brief an Sie mittheilen, erhalte ich diesen da. Ich eile ihn Ihnen über zu geben. Hätte ich Csereys Vermögen, so würde ich nicht erst mit meinen Revenuen einen kaufmännischen Calcul eingehn, ob ich 1000 f. erübrigen kann. Mein Weib fragte mich oft schon: Antwortet denn Cserey wegen Rumi nichts? und ich war ungehalten über die zögernde Antwort. Als ich ihr den Inhalt dieses Briefs mittheilte, kam sie in Hitze. — Ich beschuldige ihn nicht; er kennt am besten was er ertragen kann. Aber eine minder glänzende Idee würde ihn gewiss verleiten, den kaufmännischen Calcul nicht zu machen. Divitias miseras!!! — Zum Haushofmeister wünsche ich Sie nirgends hin; es ist ein gefährliches Loos von sogenannten Grossen abzuhängen, die die Dienste eines Erziehers ohne tropus für *Dienste* ansehen. — Döbrentey erzählte mir, ein Siebenbürger Grosse habe einst seinen Stallmeister, der eben beschäftigt war, ein Pferd in der Reitschule zu dressiren, gerufen, und dieser gab *ohne beleidigenden Schall des Wortes* zur Antwort: **Ja.** und der Grosse entliess ihn wegen der Sylbe. Ich meinerseits würde lieber Holz hacken als einen Hofmeister abgeben. Ich hoffte, Sie würden bey Cserey ein Leben leben, wie das Leben Rousseau's bey Girardin in Ermenonville war. — Ich bitte Sie, diesen Brief da, und den in welchem ich Ihnen Cserey schilderte, zu vernichten. Briefe ähnlichen Inhalts gehören für kein fremdes Aug. Schreiben Sie mir mit erster Gelegenheit, es sey wirklich vernichtet.

¹ Ez a levél a 2155. számú levélre van írva; így küldte el Kazinczy F. mind a kettőt Rumynak.

Meine Pferde kamen heute von Ér-Semlyén, und haben von Lányi keine Antwort mitgebracht, da ich ihn doch bat, mir gleich zu schreiben, und den Brief meinen Leuten übergeben zu lassen. — Prediger Lengyel blieb in Grosswardein, da man ihn doch zu entsetzen gedroht hat.

Pápay ist einer der liebenswürdigsten Menschen. Ich kenne ihn von dieser Seite. — Es wäre wirklich gut, wenn Sie in Weber's Namen die Ankündigung wegen den Monumenta Hungarica wiederholen wollten; nur riethe ich, diess nicht eher als erst um Juni, weil jetzt alles ungewiss noch ist, was mit den Einlösungs Scheinen geschehen wird. Ich selbst bin kleinmüthig Geld auszugeben. Seit November habe ich fasst 3000 f. verzehrt, ohne dass ich leicht angeben könnte, wohin ich namenhafte Summen gezahlt habe. (Ich halte kein Ausgabe-Protokoll, und habe Gründe dazu, wenn ich auch die Gründe kenne, die solches zu halten, anrathen.)

Németh's Portrait mit dem exemplar meines Marmontels für Sie und Kis Lajos sind Ihrem Herrn Vetter längst übergeben worden.

Das was Sie mir von Georg Festetics schreiben, wünsche ich mit aehnlichen Nachrichten von ihm, gedruckt zu sehn. — Die Recension des Toth'schen Werkes (Januar 1812) habe ich mit vieler Freude gelesen, und sie für die Ihrige erkannt. —

Laengst merke ich, dass Glatz kein Freund Sártoris sey. Ich muss bekennen dass ich Sártori sehr schätze. Wie kam die Redaction der Annalen in Glatz's Hände?

Professor Szombathy liess mir durch Nagy Ferencz sagen, er könne in dem Streit des Piringer mit Engel nichts entscheiden, weil er Engel's Schrift nicht kennt. Aber was Piringer sagt, dass sey aus Szklenárs de Situ Moraviae geschöpft. Szombathy urtheilt nicht à la Schlözer von dem Anonymus Belae R. Notarius.

Ich müsste Ihnen noch 5 f. Einlösg. Schein für Klammer Schmidts Episteln¹ (welche ich aber noch nicht erhielt) einschliessen, aber mein saccus plenus est araneorum; Sie müssen warten bis er etwas voller wird. Ich zahlte dieser Tagen viel aus, und es steht mir ein Markt in Ujhely vor.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

¹ NB. Schon bezahlt, kostete nur 4 f. 48 xr. E(inlösungs) Sch(ein). — Romy K. Gy. jegyzete.

2172.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvátnak Kazinczy bar. tiszt.

Széphalom Mart. 12d. 1812.

Kedves barátom, Rövid leszek, neked sokat olvasni nincs időd. Nyújtsd által ezt * Gróf Desöffy Józsefnek, ha bár vele szoros ismeretségben [nem] vagy is. Szeretném ha én volnék az a' szerencsés a' ki tégedet öhozza 's ötet tehozzád csatolhattalak volna. Egy holnap oltá hever itt a' vers; nem akarám elküldeni, azt híven hogy a' Diactának eddig vége van.

Sándor István írja, hogy engemet Lexiconával 3 kötetben megajándékozza, 's te hoztad-el tőle a' könyveket. Kérlek, add által Szemere István Zempl. Követnek, de lepecsételve 's hozzám adreszálva, 's kérd, hogy elveszni ne engedje 's minél előbb vétesse velem. Égek azt látni 's használni. Ha Pesten nyugtód lesz, olvasni fogod új verseimet. Addig csak azt jelentem, hogy a' Dayka verseinek vastagításokra egy 6 ívnyi munkát küldtem Vitkovicshez illy czím alatt: Kazinczynak Poetai Berke. (*ἔλη ποιητικὴ*) — Élj szerencsésen.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. II. 1425.]

2173.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Ó-Andrásfalván, Martzius 12. 1812.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak, szerető barátja, boldogságot.

Fellángola a' Lottiért égő levél, fel, az Annálisoknak Októberi, Novemberi füzete 1811. Az Annálisok Oct. Nov. füzetjeit én csak most kaptam. — Nem lehetett volna szebb jutalmam, mint az, hogy a' Tekintetes Úr, a' szeretetre méltó Lotte mellett tett igyekezetemmel annyira megelégszik. Nem küldé tehát a' Dömölki Énekes mellől, Andrásfalva kopár hegyei közé, hijában. Éjjel körül írtam Lottinak Kolozsvárra, 's mondtam, hogy könnyeztem a' levél olvasásakor. Ha ő,

* A gr. Dessewffynek szóló ajánlást, mely febr. 13-áról van keltezve s mely a levélhez van mellekelve külön papíron; l. a 2176. számú levelet.

a' pompás, és sok tekintetben izetlen Kleinstädtlerék között van is most, itt leszz, azon időre, mikor az Episztola megérkezik. Azért legyen egyenes utja ide, különben eltévelyedhetik.

Az Annálisokkal a' jövő esztendőre felakaré, oly kevés, oly felesleges ítéletek jövének Magyar Könyveinkről, 's a' Magyarokat illető jó recensió az egész esztendőben tán csak három lévén, nem akarám újra egyedül tartani. Az Austriai Német Literatura pedig nagyon kevéssé intereszszał. De Wallaszkynak megítéltetése, 's Engelé arra vittek, hogy ha a' jövő esztendőben is csak négyet-ötöt kapok illyent, 's folytatom. Külömben az Intelligenzblatt néha arra tanit, a' mit nem szeretnék nem tudni. Ha a' Tek. Úr neve, mindenütt dicsérettel nem volna említve, 's maga nem írt volna e' felől levelében, azt hinném, hogy az a' Recensio Széphalomról ment az Imádságok 's Kalendáriumok írására is rá érő Glatznak. Valóban abból sokat lehet tanulni, 's az ítéletek Virágról, Kissről, Berzsényiről, Ányosról igen jók. — Engellel a' mult Szeptemberben valék Kolozsváratt. Buczy Emillel, a' városon kívül, diófák árnyékában heverénk, Klopstockot olvasók, 's ő szép Ódáját mondá-fel, mikor Engel éppen arra jöve. Nem igen jól esék neki, mikor azt mondam, hogy bár Schwartner magyarul írta volna Statisztikáját. (Én Schwartnerrel németül beszélgeték 1809, 's mikor nevemet a' Protokollomba felírá, magyarul, azt monda: hát miért nem beszél az Úr velem magyarul, hisz én Magyar vagyok.) Beszédjéből úgy látszott, hogy a' nekem beküldött Recensiót ő készítette. — Nagy lármát csinálnak azok a' Zipser Gelehrtek az Annálisokban. Azt gondolná az ember, ott van Weimar. Tettek azonban jót is, 's egyik sokat.

Minekelőtte a' fellángoló levélre jönnék, az elébbenire kell felelnem, az Episztolákra melyekről Sallustiusból küldött jegyzéseim mellett emlékezem. Mindenikben vagyon, a' mi lelkemet magához vonja, de a' Gróf Török Lajoshoz való lelkemből van kiszakasztva. Az az, nem büszkén mondva, hanem Lipsziában én is úgy valék. Mikor a' én Schillerem ezt írta, Das Bild zu Sais — Isten lengett környülötte, 's az dictálta néki a' halhatlan darabot. A' Tekintetes Úr, ámbár fenntlengőbb lelke van, mint az Episztola kívánja, különös szerencsével dolgozik ebben a' nemben. Tovább, kérem többet-is. — Ugyan az a' lélek tevé, hogy a' Lottihoz jövő-is az óda tüzénél melegszik. A' Gróf Dezsőffyhez írottat nem ismerem. Én ő hozzá most egy. Ódát irok. Addig ne is küldje-el a' Tek. Ur, míg én az enyémet nem közlöm. Hadd maradhassak szabadon, útamon.

A' Poéta vagy 's Historicus jó darabocska. De nagyon németes kifejezések ezek benne — Nem hagy sirni, nem hagy nevetni, de fázni, izzadozni hagy — annyira. gondolatom szerint, hogy ezt csak az érti mingyárt, a' ki németül tud. 'S éppen ezek pedig ebben a' fő rendek, melyeknek tréfálva karakterizálni kell. — A' Frantziák az igaz, ebben mesterek, Boileau, a' Frantzia Irók Ostora, esztrenga hajtója, en passant szórja az ilyen virágokat. Sajnálom hogy nincs itt, 's nem írhatom ide, melyek Epigrammái közt — noha ő nem ezekben első — nekem tetszenek. De eszembe jut J. B. Rousseautól ez:

Ci git l'Auteur d' un gros livre
Plus embrouillé que Savant.
Après sa mort il crut vivre:
Et mourut dès son vivant.

'S Pirontól: Sur M... reçu à l'Académie.

Lorsque l'on reçoit Orante
Pourquoi tant crier haro?
Dans le nombre de quarante
Ne faut il pas un Zéro?

Ugyan ő tôle: Sur la traduction des lamentations de Jérémie par M. d'Arnaud Bacular.

Savez vous pourquoi Jérémie
Se lamenta toute sa vie?
C'est, sans doute, qu'il prévoyoit
Que Bacular le traduiroit.

Én azt tartom, hogy akármelly nyelvnek, akármelly nemhez való alkalmazhatósága Írójának lelki dispositójától függ. Ez egyszeribe teremti magának a' nyelvet, 's azt lelke tulajdona' tolmácsává teszi. A' mélyen, 's majd indifferentismusig menő Young tuda magának nyelvet adni, tuda a' lágy, az olvadó Petrarca, tuda a' szörnyű lelkű Shakespear — a' ki, olly ritka mint a' múlt üstökös csillag. — A' frantziának karakterében áll a' könnyű elmésség, a' vágás, 's még is Thomas lelke tudtommal nem ollyan. Milly szép ennek a' Peuple-hez írt Episztolája! De melly darabosan fordítá Orczy. Az Original réten menő egyenes ösvény, a' fordítás ollyan göröngyös út, mint a' millyenen ma a' Szomszédunkban Gyarmathy Sámuelnél voltam.

Mikor lesz szerencsém B. Orezy, Ráday, Csokonai életekből az igért leveleket kapnom? Óh, én azoknak annyira örvendek, 's ne mulassa-el a' Tek. Úr kérem. — Egyszer'smind pedig arra is, melyik darabokat írta Barcsay a' Révaitól kiadott költeményes Holmiben. Ezeket elkerülhetetlenül szeretném tudni. A' Zempléni Monumentum felől való plánumot is instálom, a' megírt végre. — Muzéumom, ebben az esztendőben úgy hiszem bizonyosan megindul. — Betűket Falka küld. 300 Rf. váltó czédulában már elküldöttem neki előre. Még 300 kell. Az első füzetbe néhai Erdélyi Püspöknek, Gróf Battyányinak képe jó, mely alá egy verset írok. Megküldöm még addig. Gróf Török, (a' tiszteletre legmúltóbb szívé, lelke Grófné Atyja) rezével.

Nagy Samuval nyomtattatok hasonlóképp abba jövő exemplárokat. Az ő életét is kérem, akár a' hozzám íratandó levelekben, akár különösen. Az Andrásfalvi Psyche ma is emlegeté, a' kocsiban. 'S azt is mondá tréfából, hogy nevezé őtet Psychének a' Tekintetes Ur, holott az a' név, tótul azt teszi, kutya. A' napokban újra olvasá. Seyboldot és Ramlert, noha akkor is hallgatá, mikor a' Mythológiára Lottit tanítottam, csakhogy egyszer másszor mellette délutáni álmot szunnyadott.

Talán senki megjére úgy nem dülhet Kazinczy, mint Döbrenteiére, ha neki azt akarja mondani mi történt vele. Méltó, hogy a' jó Név. a Populus rex előtt is hallassék. — De mit mondek? nálamnál nincsenek e érdemesebb Barátjai a' Tek. Urnak? Oh! szeretett Barátom! keserves óra az, melyben a' koci vissza indula tőlem, Kozmárol. Miért nem lehetünk azokkal, kiket szeretünk, sokszor, igen sokszor együtt? Nincs szebb ajándéka az Égnek a' barátságnál — nincs a' meleg szívnél, mely azt érezni képes, 's a' Jóért, a' Szépért lángol.

A Wesselényi halálára írt darabok tehát megszűnnek? Én Hős Énekeimet jambusokban akarom ezután írni, de azzal küszködöm, hogy sok hoszszu, 's jambustalan szavaink lévén, tisztában írnom nem lehet. Pedig a' nagy kényszerítést nem szeretem. Azért ugrám keresztül a' Szonnett' négy, négy rímjén is, 's így írák:

Igen, a' rózsá kornak aranyjában,

A' hajdan fényes Hazát már szerettem,

És Moor borongó lelke' vad álmában,

Süllyedve valék, midőn pelyhesedtem.

'S majd hév érzésim kezdék csatájakat,

'S a' Szép, Jó, Nagy, rám lángot térítettek:

Sírtam érthetni tündéri bájokat,
 Dicsők, mondám, kik értek jól éghettek.
 De, eltűnt a' Hév' szédítő órája.
 Látom a' Valót, 's most irván reszketek,
 Hogy a' nagy pályán Nagyjá nem lehetek.
 Ne nyujts még babért.
 Rettent glóriája,
 Annak add,
 Kinek hatalmas lélekkel
 Készült munkája megharczol évekkel.
 A' Széphalmi Grófnénak szent tisztelet, a' Kedves Kicsinyeknek,
 's Atyjoknak Lajosommal együtt forró csókot küldünk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2174.

Kazinczy Nagy Gábornak.

Asszonyám ezeket a' Contractusokat olly véggel küldi, hogy az
 Ur lássa, hogy nem igaz, a' mit a' Philosophiae Dr. írt, hogy nincs
 Contractus Recskivel, 's méltóztatnék ezt neki megírni, hogy íme van,
 és ez is mutatja a' nem bona fidest.

A' borítékon:

Tekintetes Nagy Gábor Úrnak. etc. etc. *Debreczen.*

A boríték belsejében:

Széph. Mart. 14d. 812.²

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

¹ A levél zárlatán czímeres fekete pecsét.

² A kelet alatt közli Kazinczy F. a *Pászthory sírjára* című epigrammját.

2175.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vitkovits Mihály

barátságos Idvezletét.

Pestről — Széphalomra Martius 14ikén 1812.¹

Két rendbéli Leveledre, bocsássd meg Nagy Férjfiú! hogy egyszerre felelek. *Töv.* és *Vir.*-bül begyűlt pénzt, az az száz forintokat Institoristúl, a mint meghagyád, quietantia mellett felvevém, és azonnal a Budai Flaccuszhoz ballagván, néki az ő Franciscanus Gunyhójában által adám. Sokért nem adtad volna, látván, milyen öröm telve fogadta a segedelmet. Bizonyosan az Erszénye (a mint közönségesen szokott lenni) kiürülván, pénzed szükségeinek, a melyeket ő titokban tart, hamar kipótolására szolgált. Örömeben leült, és az ide mellékelt köszönő sorait² írta Hozzád. Ezek mutattyák, miben foglalatoskodik.

Szemerénk a Farsangon által a Gombai Theatrumon actoroskodott, a hol egy actrixnek kedvéért az öreget igen szépen játszotta. Fő gondgya mostan a Bátyátúl elromlani hagyott Oekonomiát helyre hozni. Melesleg pedig egy irgalmatlan hosszú Grammaticusi Dialogusban fárad, a melyben a mostani híresebb Grammaticákat és Grammaticusokat recensensi üzőbe veszi. A Debreczeni Declinistákat Sicariusként egymás után döfögeti, 's kerékben töri. Horvátunknak sem hágy imitt amott békét. A Diaeta alatt is a Levelezés közöttök Grammaticai vitákról folyt. Ennél fogva Horvát a Nagy, Szemere a Kis Grammaticus nevezeteket kapták a Triászi keresztelésben. Horvát Február utólyján jött le Pozsonyból a Judex Curiae parantsára, és itten fél napi mulatás után Báts Vármegyébe le kellett mennie a Judex Curiae ottani jószágait kiarendálásra. Horvát az egész Ország Gyűlése alatt a nyelv ügyében bajnokoskodott, a mint is az ő bajnokoskodásának köszönhettyük a nyelv iránt feladott országos Repraesentatiót. Leírta ő ezt egy igen szép Levelében 6 arcusra, méltó is a közlésre, de a Levél Szemerénknél lévén, most nem közölhetem. Abban leírta Bétsi utazását; a hol látta Anonymusunkat,* a régi

¹ A levélre Kazinczy is külön följegyezte a keletet: Pest, Mart. 14d. 1812.

² Lásd a 2159. számú levelet.

* Az úgy nevezett Bátor László fordítását. — Kazinczy F. jegyzete.

szent Irást. Schlegel Fridrik, a kit a mult Frantzia háború idején itt Pesten magyarul kezdett tanítani és (a ki H[orvátun]kat a Titkos Politzáj tagjai közé nagy ígérekkel be akarta verboválni, de a nagylelkű Hazafi megvetette) különös tisztelettel fogadta, és megvendégelte. Megígérte, hogy Horvátot Vater-rel és Bernhardi-val megösmérteti: Rétsbül visszatért Horvátunknak Schlegel a Burkus Követ Houbold Úr által Pozsonyba Levelet küldött, és a Követ önnön maga személyesen vitte Barátunkhoz a Levelet. Sokáig beszélgetett vele a Követ, és panaszkodva adta tudtára, hogy ő neki Mártontól, Mechanicus Grammaticustól kellek a Magyar nyelv esmérteit tanulnia. Horvát Pozsonyban lévén, a Magyar Dámák számára egy kis Kalendariumot készített, s Véber elég diszes rézremetettekkel kinyomtatta. Sajnálom, hogy a Kalendarium végére holmi Cadentziákat rakatott.

Ezekbül is láthadd, Barátom, miket tett és mire ment Horvátunk a Diaetán! Végre visszatérvén Po'sonybúl, a Palatinus' közbevetése által ama híres régiségünket: *Labiatoe feleim zümtüekel* a Pozsonyi Káptalanról a Regnicolaris Könyvtár számára kinyerte és magával lehozta.

Ezeket írván Te hozzád, egy vásáros Pápay Úrtól Levelet hozott, a melyben hazafiúi Buzgósággal és forró Barátsággal szól hozzám, és köszöni, hogy nevét Epistoládba beiktattam. Én pedig újra Te néked köszönöm, hogy ezt a legkedvesebb Tanítomat a Velem való Levelezésre Leveleid által, mellyekbül sokat citál, rábirtad. Irni fogok neki, és a Triaszodat vele megösmértetem.

Ber'senyink szép Levelet íra hozzád, örömet és köszönetét adván tudtomra, hogy a munkája a Censurát szüzen kiállotta. Kér, hogy valamelly Nyomtatóval értekezzen a munka' kiadása felől, és írjam meg, mennyiben fog kerülni. Én az ő munkájára egy-néhány forintot kaptam. Tudnillik a Képét ifjú Siskovits itten Tanuló Helmetzinek Tanítványa kimetszeti a maga költségén. Kérlek, küld fel mennél előbb a Portrait. Helmetzi a Pesti Seminarium' nevédekjeit arra birta, hogy 690 for. bancóban offeráltak. Paur Antal is ígérte segítségét. A Szépnek szeretésére kérlek, ird meg, hogyan, mi formában nyomtassuk a Munkát. Az által küldött három darabot hová rendellyük?

Pántzért, és Sándortól Horvát által Néked ajándékban küldött Szótárt, egy a Horvát fordítását egy Tokai kereskedő Földim Dolinay Józseffel küldöm. Sok az Újság, de nem hiteles. A Diaetáról

savanyúan beszélnek. Háborút rebesgetnek, etc. Élly soká imádott Barátom, és az eddig való némaságunkért botsáss meg mi nekünk. Majd a Tavaszszal elkezdődven a Triázi Gyűlések, ex offo sokat sokszor írunk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

2176.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvát Istvánnak Kazinczy Ferencz szíves tisztt., idv.

Kedves barátom, Alig remélhetvén hogy időm maradjon Hozzád is írnom, mert a' ma jött Posta annyira elkésett, hogy a' lemenőnek íme itt a' napja, a' mi derék, a' mi igen derék Helmezcinkre bízam, hogy új hivatalodhoz nevemben kívánjon ezer szerencsét, 's kérjen, hogy Sándor Istvántól átvett könyveit nékem első alkalommal küldd Rumi Jósef Kalmárhoz Kassára, pecsét és nevem alatt. De loptam magamtól 's kertemtől annyi időt hogy ezt magadnak is megirhassam. Fogadd-el szíves idvezletemet azon helyezethez, melyben magadhoz legérdemesebben állhatsz. Örvendek neked, magunknak örvendezem. Non semper errat fortuna: tandem aliquando elegit.

Vetted e két leveleimet, melyeket Pozsonyba küldék hozzád Martiusba? Német adreszt tettem felibe, hogy a' Posta cselédjei (francziául comis) el ne téveszthessék általadását. Ha nem vetted volna, imhol vedd itt harmadikszor. Horáttzal akarék pályát futni, 's úgy akaralak ajánlani mint ő Septimiust a' Nérók' egyikének. De az a' kinek ajánlalak, nem Néróknak egyike. Nem azért írtam az Epistoliont hogy Te ajánltassál, hanem hogy én írhasak *ajánlót*, 's náladnál érdemesbbet nem leltem, sem annál érdemesbbet, a' kihez a' levelkét írtam.

Gróf Desöffy Józsefhez

1802ben Sáros, 5 és 7. Zemplény, 11. Szabolcs Vármegyék Követjéhez.

Febr. 13d. 1812.

Horvát, a' ki neked levelem bényújtja, hogy ötet

Nálad ajánljam, ugyan nem kéri, de még is ajánlom.

Nem mivel e' nélkül hozzád nem juthat, hanem hogy

Mind neki kedves, az én karomon fellépni teelődbe,

Mind nekem az, titeket, szeretett Nagyok! öszve csatolni;

'S e' munkát másnak 's a' történetnek irigylem.
 Néked, néki, nekeM azon oltár lángja lobog fényt*
 Pályánk' szép koszorúja felé, de különbözik útunk
 És az határ, mellyen túl hágni nem enged Apollon.
 Én hátul maradék : te korán legelőre haladtál.
 Lustrumaid között ma telik még nyolczadik, és im
 Már negyed ízben ülsz, nagy Képviselője Megyédnek,
 A' Haza Vénei közt, tisztelve, csudálva, szeretve,
 Mint nem senki. S az én nevem itten az Országló nép**
 Gyűlésében zenge ajakidról! a' Te ajakidról.
 Oh nem várt ragyogás! oh kedves zengzet! Ez egy fény,
 És egyedül ez az a' mellyért ha szabad vala vágynom,
 Vágytam volna : kevés lelkem pulya díszre nem ásit.
 Ám ha szeretsz, 's ha barátodnak kérelmire hajlasz,
 Nyelvünk Varro-ját te se késs kebeledbe fogadni,
 'S hogy lelkes, hogy erős, hogy nyájas társat ölelsz, hidd.

Amnyiban elértem a' Horázt urbanitását, hogy ajánlottomat én
 s igen kevés szókkal magasztalom. De, reménylem, eléggé melegen.

A' Batthyáni Vincze Munkáját a' Febr. füzetében az Anna-
 lisoknak Bredeczky recenseálá. Szeretnék a' bolondnak felelni : de
 feleletem bizonyosan nem lelne helyet az Annálisokban. — Öllelek
 édes barátom, 's kérlek, légy rajta, hogy Dayka és a' Poetai Berek
 egy kötetben jelenhessenek-meg. — Éljen szerencsésen.

Berzsenyinek ma vett leveléből értem, hogy a' melly nap
 Gróf Teleki László B. Prónay Sándor által a' Somogyi Fő Ispáni
 székbe iktattatott, Sárközy István Generalis Perceptor ebéd felett
 Berzsenyihez ment, és őtet megcsókolta. Hízkelkedem magamnak,
 hogy B. e' csókot érettem és az én képemben kapta. — Ekkor
 nap este B. Prónay Berzsenyit a' nagy Palotába hívatá, és őtet a'
 Rendekek előtt mint Poetát megköszöntötte. Meg lévén tagadva Pr-tól a'
 beszéd ajándéka -- tudod, hogy ő szörnyű dadogó — B-nek öröme
 hujános volt, mert alig értette, mit akara Pr. mondani : de ez nem
 kevésbbé megtiszteltetés Magyar Országon, és attól, a' ki azon kesereg,
 hogy az újabb Írók az ő Ipának Gróf Teleki Józsefnek *tiszta nyelvét*

* a' Penthemimeres megszzenvedi itt a' rövid syllabát : Omnia vincit amor,
 et nos cedamus amori.

** Populum latè regem. Virgil. — Kazinczy F. jegyzetei.

elrontják, mint az volt, midőn Petrarca a' Campidoglión megkoszorúztatott. Légy rajta, hogy ezt Kultsár elbeszéli a' Publicumnak.

Valyon Kultsár — a' nékem ugyan Megmagyarázhatatlan! — felveszi e minapi írásomat a' Festés' és Faragás munkájiról M. Országban? Nagyon óhajtanám ezt.

Vitkovicsnak szerzettem egy expl. Gesszner Idylliumit. Bács-megyeit nem kaphatok sohol. Félig kész nálam újabbi dolgozása.

Szilvási Gábor panaszolja, hogy Szemere neki 3 darab könyvét vissza nem adá. Ezt tudassd Palinkkal.

Balogh Péter Exc. sürgeti Kist, hogy dolgozza-le a' Horátz Epistol. hátulsó Könyvét is, 's ő a' «dicső fordítást» pompásan kiereszti.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában. Q. H. 1425.]

2177.

Kazinczy — B. Vay Miklósnénak.

Méltóságos Báróné Generálisné,

nagy tiszteletű Nagyságos Asszonyom!

Grosschmid Antal Úr, Tarczalon, fija a' nem régen meghalozott Máramarosi Camerális Administrátornak, e' napokban nékem olly örömet adott, melyet midőn látok, lehetetlen Nagyságodra vissza nem emlékezni; és épen ennek az örömnök vagyon eruptióra szüksége, ez tüzel, hogy azt Nagyságod elébe vinni bátorkodjam. — Megígérte, hogy azon két portraitoknak egyikét, melyeket hozzá a' megújítás végett leküldeni szándékozom, megújítja; a' másikat, minthogy egészen elromlott és igazítást nem szenved, újra festi; 's íme teljesítette a' mit ígért, és úgy teljesítette, a' hogy azt egy elmélkedő Mívészről várnom kellett. Az én kívánságaim e' részben nehezen nyugtathatnak-meg. Itt kéntelen vagyok mondani, hogy túl vannak haladva. Ennyit álmodni sem mertem.

A' restaurált kép a' Théréz képe, 1788ban festették Kassán az Ipannak, kinek halála után azt a' Napam nékem ajándékozá, tudván, melly tisztelője vagyok már 27 eszt. olta ennek a' minden asszonyi teremtések' felül múlhatatlanjának. Egészen ő! egészen! de a' festő csak Kézmíves volt és nem Mívész, festékei kiholtak, 's fejkessége 's ruházatja nem ideális volt a' vásznan, hanem az akkori hordás szerént. Grosschmid Úr kérésemre a' haját olly for-

mán dolgozá rajta mint Nagyságodnál van a' Bavariai Királyné, a' testre egy setét zöld leplet vetett, 's az arczot alig illette, mert a' sokat szenvedett képet nem lehetett bátrabb ecsettel illetni. Így a' kép nem szép kép, de még is már kaczagást nem támasztó; 's a' ki Therézt szereti, őtet benne örömetst feltalálja, szemét a' képen örömetst nyugtatja.

A' másik kép, melly az öszvegörgetés által hasadásokat szenvedett, nem tűrte a' restaurálást, 's azt Grosschmid Úr copírozta, de az én írva adott útasításaim szerént. Olly hasonló a' kép, hogy a' cselédek, kik Sophiet lyánykorában ismerték, egyszeri oda pillantással fellelik benne őtet: de olly szépítésekkel, hogy a' kép egyszersmind igen igen szép kép is, holott a' régi igen igen rút kép volt. Ezen tetszik meg, melly külömbséggel fest a' Handwerker Mahler és a' poetischer Mahler. Egy vonás sincs hízkeldeésből hamisan, nincs csak egyetlen egy is; és még is ez a' nyugodalmas, épen nem kaczer, tetszeni épen nem vágyó tekintet olly szép alak, hogy lehetetlen elragadtatás nélkül nézni. Grosschmid más festő mint Stunder. Ha Nagyságod magát és azt a' nagy férjfit, kit csak a' gonosz nem tisztel, és azt a' szép két gyermeket festetni akarná (a' miről Golopon létemben szóllánk), jobb kézre nem bizhatná a' dolgot. Csak hogy Gr. nem felejtí, hogy ő Camer. Administrator fíja, 's nem azért fest hogy élhessén; és így csak a' kérés, megszóllítás is kímélést kíván. Nem felejtém oda magamat ezzel, mintha Nagyságodnak tölem kellene érteni mi illő és mi nem az: de tiszteletlenség vétke nélkül terjeszthetem Elébe a' környűállást, mellyet Nagyságod csak attól érthet, a' ki Grosschmidet ismeri. — Ha Nagyságod és a' Mélt. Generalis festetni fognák magokat, jó volna elébb Debreczenből felhozatni a' Stunder által festett képeket, hogy az [!] Grosschmidnak szeme előtt légyen. — Emlékezzék Nagyságod, hogy e' két képet nem egyedűl maradékai fogják tiszteletben tartani.

A' Mélt. Generalisnak itt egy, reménylem, igen kedves aján-déket nyűjtök. — Azon helyen Hunyad Vármegyében, a' hol a' megvert Tököli utolszor táborozott, nyolcz eszt. előtt egy pecsét-nyomó találtatott, mellyel Gubern. Secretar. Kenderesy Úr nékem kedveskedék. Másait öntettem, 's a' Kézmíves hagyásom nélkül anynyit öntött, hogy kevés híján 100 ftot kelle fizetnem érte. Legalább az az öröömöm van, hogy velek sokaknak kedveskedhetem. Dissimilium infida Societas. 1695. C. P. P. látszanak rajta; 's felűl a' bilincseket csörtető oroszlán, alól egy bárányt széljel tépő Monstrum.

Mind ez egygyüvé véve a' helyyel, a' hol lették, mutatja, hogy a' pecsétnyomó a' Tököli Seregéé volt. — Magamat feleségemmel 's három gyermekeimmal ajánlom igen nagy tekintetű kegyességeibe 's forró tisztelettel maradok

Nagyságodnak alázatos szolgálja

Széphalom, Mart. 15d. 1812. Kazinczy Ferencz.

Széphalom Mart. 17d. 1812.

Széphalom Mart. 17d. 1812.

Széphalom Mart. 17d. 1812.

Harmadikszor bontom-fel leveletem, 's kérem Nagyságodat alázatosan, hogy egy atyának nézze-el kegyesen gyengességét.

Az idősbb lyányom, kinek a' Mélt. Generális a' keresztatyja, most 51. holnapos. Belé lépven ötödik esztendejébe Decemb. 4dikén, az anyja és nagy-anyja próbát tettek, ha bé lehetne e már fogni a' tanulásra, 's a' gyermek a' sovány Ábécézést — mint a' Kereszt-atyja valaha a' Cellariust — megízéltetni semmiképen nem tudta. Én csendesen néztem bajlódásaikat, feltéven, hogy a' gyermeket a' magam tulajdon ideám szerint fogom leczkézni; ha ezek a' munkába belé únnak. El vala vetve az Abécze, 's a' gyermek észre sem vette, hogy én ötet meg akarom csalni a' son profit.

Asztalnál ülven, késemet feltartottam, 's megneveztem az í-t. Azután keresztül vetettem a' késen a' villát 's mondtam x. Továbbad késemből villámból egy V betűt csináltam; 's alá vetven a' V-nek a' kalánt, egy Y-t. A' gyermeknek ez a' betű favorit-betűje leve a' hang miatt. A' pohár' karimájáról az O betűt tanulta ismerni. Minden gondom az volt, hogy a' gyermek meg ne sejtse hogy tanítatik, 's ezt a' gyakorlatot az asztalnál is ritkábban vettem elő.

Egy nap kanapémra mász-fel, hol olvastam; 's belé pillantván könyvembe, gyermeki enyeltéssel megnevez egynehány betűt, melyet már ismert. Az N. leheze az, melyet H-nak neveze, megtévedésből. Ólmot kaptam, 's papirosomra festém mind a' H mind az N betűt, hogy a' gyermek a' két betű különbségét felvehesse. A' mint az ólmot levetém, ő kapja-fel, 's az én H betűm alá ezt festi

H

Felszöktem örömben. Ime, mondám, a' gyermek maga tanít, mint kell ötet tanítani. Még alig ismer hat betűt, 's én vele el kezdék ólom után íratni, 's ő írni 's betűt ismerni egyszerre tanult meg. Soha nem hajtám leczkére, 's csak akkor tanult, mikor magá-

nak volt kedve — (de vigyáztunk mind ketten, hogy kedve legyen, ha lenni nem talál.) — és mindég hamarabb vala vége a' leczkének mint ő akarta. Ezen mód által annyira ment, hogy két hét alatt igen bátor kézzel festé a' betűket 's azoknak potenciáját gyermeki kornak még alkalmatlan fáradság nélkül tanulta-meg. Tudom én, melly veszedelmes mód a' játékos tanítás, és azt követni annak idejében sem lányaimmal, sem fiammal nem fogom: de most még szabad. — Az lévén csak czélom az íratásban, hogy a' kéz bátorságot kapjon, virágot, madarat, kocsit festettem elébe ólommal, 's így szem és kéz eggyeszerre gyakoroltatott, és elértem azt, a' mi fundamentoma minden nevelésnek:

fixer l'attention.

A' két lányom azzal szokta magát mulatni, hogy egy pálczára kendőket kötetnek, 's dalolva lakadalmat játszanak. Én nekik gyakran lánykákat festek zászlóval, 's Gyencsi egy gyönyörű férjfit feste előmbe zászlósan. Imhol van mutatóba egy illy gyönyörű legény.¹ — Az anyja alig hiheti el, hogy szemöldök, szem, orr és száj Gyencsinek a' vonása, 's meg kell vallani, hogy az jobb mint tőle válni lehetett. Kivált a' fej ováljait igen hibásan szokta csinálni, de azon most még fel akadni nem kell. Elég hogy bátran 's szabadon teszi azt. Mikor dolgozik, szüntelen mellette vagyok, 's csak arra intem, hogy jól vagy rosszúl, bátran tegye a' rándításokat, 's magát elijesztetni ne engedje. A' ki rosszúl bátran, szabadon nem irt, soha sem fog jól.

Melly öröm ép és talentumokat nyert gyermek atyjának lenni, 's azoknak kifejtéseken igyekezni.

Az itt álló emberi figurát szabad kézzel 's minden igazgatás és igazítás nélkül rajzolta Eugénie ma Martius 17dikén 1812. — Februar első napja előtt egy betűt sem ismert még, 's kezében toll soha nem volt. Az emberi figura tulajdon inventiója.

[Itt következik az emberi alak néhány gyermekes tollvonással, a kézben zászló — alatta tulipán.]

EUGENIA INVENIT, PINXIT MANU LIBERA, MENSES NATA 51.

¹ L. a levél végén.

A Tulipán ólom után vagyon dolgozva; az emberi figura, azzal a gyönyörű hegyes fejjel, Eugeniének szabad kézzel tett rajzolatja, tulajdon inventiója szerint.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

2178.

Kazinczy — Virág Benedeknek.

Széphalom Mart. 18d. 1812.¹

Kedves barátom,

Miolta Szemerém elhagyta Pestet 's Péczeli lakossá lett, azolta alig kapok hírt azok felől a' mik az Ikervárosban történnek. Vitkovics soha sem vala felette bőv Levelező, most talán (a' mi rajta igen gyakran megtörténik) hivatalbeli dolgai által távol is vagyon vonva Pestől. Ha szállásod' Numeróját tudtam volna, eddig régen Te vetted volna kérésemet, hogy a' miket tudni óhajtok, velem tudatni méltóztassál. — A' nyomorúság elméssé teszi az embert, mint a' Mesterségek' feltalálatója, a' Ha s, 's ez azt sugallá, hogy levelemet intézném barátodhoz Tiszt. Vitkovics Úrhoz: így nem kell az olly bolyongástól féltennem, mint a' millyenre egykori hozzád írt levelem jutott vala, mellyet (ha jól emlékezem) valamelly Cancellariából vittek hozzád. Tiszt. Vitkovics Urat megkövessd képemben ezen szabadságomért, 's mondd: hogy azon felül hogy a' Miska barátja néki is barátja, én mind azokat barátimnak nézem a' kik barátjai a' mi Virágunknak.

Elérkezett e már Pestre a' mit én Neked Februárban küldöttem Kassai szekeresek által? 's kár nélkül érkezett e el? Hát Vitkovics vette e a' Musiczkynak 's másoknak szőlő ajándék exemplárokat? felküldötte e Engelnek? Mit csinál a' Dayka' Verseihez írt *Dayka' életével 's Poétai berkemmel?* Remélhetem e hogy Dayka valaha napfényt lát? Ezeket engedd velem tudatni, édes barátom, és kivált azt, hogy mi oka lehet hogy Szemere hallgat? hol van ő? házasodik talán? mert falusi embernek azt tenni kell, ha reá kedve nem volna is: noha az *épen nem rossz.* Ezt intésképen sugd meg neki ha körültted forog. Az a' szeretetre méltó barátocskánk gyakorta úgy elnyeletik grammaticálázásai által, hogy semmire nem ér egyébre.

¹ Jött Mart. 28dikán. — Virág B. jegyzése.

Csehy — a' méltán kedves — elbeszélte nekem hogy Veled volt 's olvasta a' hamvaiból ismét előkelni készülő Századokat. Én az első részt nem régen is csaknem végig olvastam. Elszomorodom valamikor Hazám' történeteit forgatom; egyy Királya sem volt a' két elsőbb Dynastiában valamire való az egyy Nagy Lajost kivéven. Mert hogy azt a' Schulfuchs és fenevadhoz hasonló Mátyást úgy nem fogod Te is magasztalni mint mások közönségesen, azt a' Te szívedtől és fejedtől várom is, óhajtom is. Mennyivel volt önálánál nagyobb az Atyja! Én azon felül hogy könyveket gyűjtött, alig tudok valami igazán dicséretet felőle. 'S ha még is tudott volna élni fegyvere' szerencsájével! Ha még is a' Nemzet' felséges volta felől volt volna valamelly ideája! Egyy Beatrix guzsalya alá simúlni! olasz luxust hozni-bé! Annyi erőszakot követni-el, 's azt nem követni-el a' mi egészen más fordulást adhata vala a' Nemzetnek, azt hogy János félfija székébe léphessen! Vak halandók, a' kik nem akarják látni, hogy az erőszak maga bünteti magát! Ha a' Nemzetet nem ingerlette volna, az úgy el tudta volna nézni a' Papi áldás nélkül született fiút a' Királyok közt, mint az úgy született Beatrixot a' Királynék között. Minden Országnek, de bizony kivált a' miénknek régibb történeteit olvasván (mert a' mostani egészen más), ezt kell felkiáltanunk: Stultorum regum et populorum continet aestus! —

Tegnap estve vevém az Ujhelyi Postáról a' Bécsi Annalisok Februáriusi füzetét. — A' Bion Idyll. Recenziója az én munkám. Az a' ki Pécelit lehordta 's fenyegette (vide ibi pag. 191. lin. 2.), Gróf Teleki Jósef vala, Versíró ugyan, de olyan, a' ki inkább volt keresztén és Kálvinista mint Versíró. — Te reményelem örülve olvastad azt a' mit azon lapon lin. 11. usque lin. 19. mondek. Tacitus ilyen formát mond: Sub Nerone ignavia pro sapientia fuit. A' testvér Öcsém Dienes Aug.-ban Consiliariusi titulust kapa, 's ennek a' titulusnak az a' hatalmas ereje van, hogy ő is imprudentiának néz már holmit, a' mit a' Rómaiak Thraseában 's Helvidiusban Virtusnak néztek. Illyet hallani köztünk épen nem ritka dolog. — Ezen füzetben azon gyönyörűséggel olvasom a' Batthyáni Vince munkájában 's Recenziójában a' Magyaromaniát, 's a' mit a' Magyaroknak németekké való változtatásáról 's a' Debreczeni Theatrumról mond ez a' Locumtenentialis Consiliárius, a' mellyel Te! — Éljen sokáig, 's írjon sok illy bölcseségeket Gróf Úr!

A' tavalyi Annalisokban valaki azt írta hogy Te negligálni kezded magadat. Gyönyörű ítélet egyy Recensenstől! Én a' *Poemák*

Recenziójában megmondtam, hogy a' mezei virágok nem kerti virágok, és még is igen szépek a' magok nemében. Sok ember fecseg, hogy ismeri Horáztot, 's nem ismeri; ha ismerné, tudná, hogy ott keresve keresett negligentia is van. Septimius, Claudi, nimirum intelligit etc. Scilicet etc. erről is azt ítélné valami illy Recensens, hogy H. fing an sich zu vernachlässigen. Patakon olly versedet mutatták, melly egy lábbal rövidebb. Nem értik, hogy nehezebb volt neked megbotlani, mint a' Typothétának kihagyni egy szót, 's a' Correctornak észre nem venni, hogy a' Typothéta kihagyá. — Sok az okos ember közöttünk, édes barátom; fellelik az Íróban a' hibát, még ott is, a' hol az nincs. — Én most írtam négy Epistolát a' Horázt tréfásan pajkoskodó tónusában. Olvassa csak a' Publ., majd lesz, hogy ősz fejű ember nem áthat illy levitásokat! — De Te élj 's szeress, 's felelj minél előbb, 's feleltessd Vitkovicsot 's Szemerét, kiket ölelek. Kivált azt tudassd velem, hogy melly úczán 's szám alatt lakol. —

Tisztelendő Virág Benedek Úrnak nyitva. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 121. sz.]

2179.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

József napján.

Az anyám kéri az Urat, hogy [a] husvétot töltsé nálunk Semlyénben. Erre én is kérem az Urat, 's bízom barátságába, hogy teljesíteni fogja kérésünket ha lehet. — Minapi levelem kéréseit pedig szívére kötöm az Úrnak.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2180.

Kis János — Kazinezynak.

Kedves Barátom!

Néked, a' ki olly sok szép verseid' megküldésével gyönyörködtettél, és most is gyakran gyönyörködtetsz, illenék verseket küldenem. De én ollyan választ tsak elvélve találok tehetségemben, a' millyent leveleid érdemelnek. Most tsak ugyan küldöm egy versemet, a' melly

legujabb, és különös és másszor megmondandó alkalomra készült a' mult héten.

Ma vett verseidet is, valamint minden vonásodat, nagy gyönyörűséggel olvastam; de még többszer kell őket elolvasnom. Most pedig hivatalom máshová hiv. Isten Hozzád.

Soprony, Martz. 21dikén 1812.

A Ditsőség

A' M. Nemzet' Képviselőihez.

1.

Figyelmezve hallgassatok

Nagy Ősöktől eredtt tziperes Magzatok!

Mú'sám a' ditsőség ditsóításére

Felséges éneket ad hívé' nyelvére,

Millyen egy olly Istenségnek

Tetszik, kiért tsak nagy lelkek égne.

2.

Távozzék a' hívság' lyánya,

Az Álhír, e' szörnyű, a' kábák' bálványa,

Mely szüntelen széllyel repdes száz szárnyával:

Hizelkedést harsog hamis trombitával,

Rabjait gözzel élteti

S több átkok árjával fizeti.

3.

Azt, a' kit én magasztalok,

Rokonoknak tartják magok az Angyalok,

Égi szent származás, Igazság' testvére

Nyájasan édesget Virtus' ösvényére

'S a' ki ezért tűr háborút,

Tsak annak ad mindég-zöld koszorút.

4.

Kinek illőbb dalt zengeni

'S áldozatul temjént gazdagon hinteni,

Mint ennek, ki hálát jótéttel érdemel,

Halandót a' sorson 's síron felül emel

'S a' tisztet szentnek nézeti

Akkor is, ha veszély fenyegeti?

5.

Elvállik két felé az út,
Ott hol a' mulandó élet' pályája fut,
Egyik zabolátlan vágyások' kéjjére
Visz egy alatsony völgy' virágos rétéjére,
Hol elfelejtve rejteznek,
Kik nemtelen lánggal gerjedeznek.

6.

A' másik a' fényt kedveli,
A' lelkeket magas sziklára emeli,
S a' szerentsést, a' ki rajta nyomosan jár,
A' reá özönként omló égi sугár
Ezerekkel szemlélteti
'S halhatatlan életre vezeti.

7.

Melly szent tárgy hatja szememet,
Melly Isteni tüzzel hevíti szívemet!
Titeket látlak-e nagyság' bajnokai,
Kik Hazátok' őrző 's áldó angyalai
Azt tollal, karddal, Kormánnyal
Szépítitek, örök ragyogvánnyal?

8.

Látlak, századok' kárpítja
El nem fedezhetett, látom mikép' nyitja
A' szent Virtus, mellynek követték nyomát
Számotokra Érdem' tündöklő templomát,
'S háladatosság' oltárja
Mikép' emel Istenek' rangjára!

9.

Boldog, ki ennek példáján
Gyúlván új utat tör ditsőség' pályáján!
Boldogabb a' régi fény' hív örököse,
Kire nagy Atyákat megérdemlett őse
Hagyott szép hírt, poltztot, nemet,
Melly könnyen gyűjt az, örök érdemet.

10.

Mint az erdő' koronája,
Zeus' ezer esztendő's terebély tserfája,

Meltyen minden időn új gallyak teremnek,
 Árnyékot sok Főnek ad, 's ketset sok szemnek:
 Úgy ő sok ezrek vigsgáa,
 Nyugvó helye, dísze, 's bátorsága.

11.

Mint hajlik a' bízodalom
 Hozzája, ha kinek kell véd és oltalom!
 Melly könnyű magához szívet hódítani,
 Bár helyéből akar hegyet mozdítani!
 Ereje melly messze hat 's jár,
 Mint magasról lövellő napsugár.

12.

Keljen dühösen ellene
 A' felzúdult tenger' haragos Istene,
 Ki a' tzedrus hajón ezüst vitorlákon,
 Selyem köteleken 's arany vasmatskákon
 Szintúgy nem tud könyörülni,
 Mint, ha ótska bárkát lát repülni.

13.

Ő, jól tudván, melly sok szemek
 Vagynak rá függesztve; hány ősi érdemek
 Serkentik állani bajnokok módjára,
 Úgy vív, hogy méltó lesz ég 's föld' tsudájára,
 A' habok elboríthatják,
 Gyávaságra hijában vitatják:

14.

Bár a' Nagyok' palotáji,
 Valamint a' kunyhók a' halál' prédáji,
 Bár kéntelen egykor a' bajnok fegyverét,
 A' Király páltzáját, a' Főrend tziperét
 Cháron szavára letenni
 'S mezt'len kell a' Styxen átmenni:

15.

Mit veszt ő? porból lett porát!
 Mit mást? mint nagy lelke' romlandó sátorát?
 Félnek-e a' sírtól tselekedetei?
 Nem gyümöltöznek-e szép veteményei?
 Sőt él Istenibb formában,
 Az írigység nem lévén nyomában.

16. Hadd szünjék árnyék élete,

Legtöbb tudát akkor tesz emlékezte,
Millióknak ad részt tettei' hasznában,
'S oh hány Ifjú' szívét, ki ébren 's álmában
Oszlopit könyvel ásztatja,
Vetélkedő lánggal lobogtatja?

17.

Igy a' nagy 's híres Dunának,
Fejedelmi vize a' magyar Hazának
Hasznos, míg a' terhelt hajókat hordozza,
'S a' bőség' kintseit most viszi, majd hozza,
'S itt ad kalászos szigetet,
Ott szép rétet 's zöldellő ligetet.

18.

'S akkor is, ha ér sirjába
'S nevet vesz, merülvén a' tenger' gyomrába,
A' táj, hol gazdagon áldást osztogatott,
A' kies sík, mellyet szebben virittatott;
Emlékezetét hirdeti
'S nyomról nyomra nevét emlegeti.

19.

20.

Nem, nem, nagy nemű Magyarok,
Ditső Nemzetemnek képei, bölts Karok,
Nem tsak hang a' jussal birtt nemesség neve
'S ditsóségre méltán vágy a' nagy szív heve;
Nem gőz, a' mi Caesárokat
Teremt, midőn fénytlet Sándorokat.

21.

Viseljetek gondot rája,
Égjen tisztán, 's gyűjtsen sok szívet fáklájára
Szüljen szent Virtustok nagy 's jeles dolgokat
'S hogy mély örvényekbe ne nyeljük azokat
Az irigy idők árjai:
Legyetek a' Musa' barátjai.

22.

Tsak ennek van hatalmában:
Ki millyen részt vegyen szép hir' osztályában.

Idők fogytáig tart, Achilles' élete,
Mert zeng halhatatlan dalban ditsérete,
'S hány nagy nevet rejt néma sir,
Azért hogy szent költő róla nem ír?

22.

Oh az Ég ditsó remeke
Az oly Nemzet, mellynek sok Fő fő gyermeke
A hasznos tudományt 's szép mesterségeket
Úgy nézi mint honnját védő Isteneket,
Őket dajkálja, neveli,
'S papjaikat, ha hívek, tiszteli.

23.

Mi az emberi hatalom!
Eldült a' Romai roppant birodalom,
De mesterségének betses maradványi
Még ma is sok nemes lelkeknek bálványi.
Melly nagyság lehel belőlek,
Hány ezer szől tsudálva felőlek!

24.

A' fél világ' tsinosai,
A' rég Roma' lántzát hordozók' fiai
E' szent ereklyéket buzgó figyelemmel
Keresik, 's tsudától néznek részeg szemmel
Azoknak szép képeikre,
Kik vas békót vertek őseikre.

25.

'S ki nem telik új lélekkel,
Ha mulandóságnak trutzoló színekkel
Azoknak tetteit lefestve találja,
Kiknek a' föld legszebb javait hálálja,
'S kik senkit sem gyűjtának,
Ha az Írók rólok hallgatnának.

26.

Oh Magyarok a' Mú'sára,
(Mert hatalmában van a' ditsóság vára)
Kegyességeitek bőven áradjanak,
'S el ne felejtsetek, hogy mindég vágytanak
Háladó ditséretére,
A' kik méltók voltak énekére.

27.

Ama felséges tetőnek,
 Hol hervadhatatlan borostyánok nőnek,
 Olly bő termést adjon áldástok' harmatja,
 Hogy minden Méltónak az Érdem' magzatja
 A' Hír, zöld koszorút fonjon,
 Melly ezreket tsudájára vonjon.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2181.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

1812. d. 22. Mart.

Tisztelendő Úr,

Kedves barátom!

Nyíri Ferencz és Antal engem megrontott; amaz hogy Antalt kiverte abban a' perduellis útban, ez hogy látván millyen lesz az út a' Hegyalján, még Acsádról vagy elébb vissza nem fordúlt. Leraktak mindent, még a' szénát és gallest is, 's üresen olly állapotban értek haza, hogy 3 holnapig sem fogathatom-bé lovaimat, 's nagy szerencse hogy azok ki nem döglöttek. A' kinek okos embere van, nem szükség hogy szájába rágja mit csináljon: a' nem okos pedig még úgy is mindent elront.

Itt semmi olyan hír, melly az Urat interesszálhatná, azon felül hogy Csókáné Asszonyom eddig — talán Ujhelyi lyány — praeceptor Legenyei Nemes *Kiósi* nevű ifjúhoz férjhez méne. Alig ha a' *férjhez menést* fére-menés nem praecedálta. Legalább ezt teszik fel azok, a' kik meg nem foghatják hogy Papnéból hogy lesz valaki Praeceptorné. — Hadd beszéljek-el egy épületes történetecskét, mert az életnek nagy boldogsága van abban ha az ember Horatziusi módon, azaz *józanon* és *reflexe* bolondoskodhatik.

Özvegy Feldmarschall *Daun*-né lenéz az ablakból 's hát egy Granatéros épen a' fal felé fordul vizellés végett. A' Generalisné oda pillant, 's látja a' Herculeszi buzogányt. Utána küld a' legénynek, felhivatja, 's első kérdése az volt, ha elvinné e ötöt? Ez nem értette, mit akar az Asszony. Végre felel hogy igen. Daunné jelenti M. Thereziának hogy ő a' közemberhez megyen férjhez. M. Therezia férje emlékezetéért ellenzette; a' legény korcsmas, verekedő, exces-

sivus, Spitzruthent és botot minden holnapban szenvedő ember volt, ezt elébe terjesztették Daunnénak, de nem használt. A' legényt más Regimentbe adták, az Asszony utána ment. Végre öszve költék, 's a' Cs[ászár]né a' legényt Fő Hadnagynak, Kapitánynak tette. Degradálni kellett. — Daunné szerencsésebbnek lelte magát a' rossz de erős legénnyel, mint a' jó de öreg Feldmarschallal. Ne applicáljuk a' dolgot Csókáné 's Kiósiné Asszonyra: de csak vegyük zur Wissenschaft, 's ne vessünk rajta.

A' tinta csinálás módját az ide tett papiroson leli az Ur. Köszönöm a' Gallest mind az Urnak mind Deák Urnak. Debreczenbe beküldötte e az Ur levelemet Prof. Buday Urhoz 's N[agy] G[ábor] Urhoz? Egyiktől sem vettem levelet.

Soos Pálné a' Miklós Öcsém feleségének testvér nénye, igen ritka talentomú Asszony. Ő hozzá egy francia gustusú Epistolát lél itt az Úr. A' versek szabad jambusok és Cadentiások egyszerűsmind. Soos Pál nem az Amor által sugdallt fortéllyal tette magát a' titkolt írás birtokába; az csak az én pajzánságom' költeménye. A' két utolsó sor ezt teszi, de véghetetlen kiméléssel, úgy hogy alig lehet érteni: Praestabat tibi in luctatione cum marito succubuisse obsecratis foribus quum fugeres ex illius amplexibus, atque ita chartam quam celare studebas, ei cederes.

Mivel többször is le van nálam írva, ide teszem egy Metaphysicai tárgyú Epistolám kezdetét és végét. A' közepe még nem kész. Szörnyű mélység az a' Fichte tudománya; az ideákat tisztákra hozni szükséges, de ez az *badar* beszéd csak Iskolába való, nem közönséges életbe. Egyéb újságaim alig vannak.

Tisztelem, köszöntöm a' tisztelni valókat. Asszonyám betegeskedett, de kétszeri hánytató 's egy laxativa után semmi baja.

Maradok szíves tisztelettel barátsággal

22 Mart. 1812.

Nagy Gábor Úrnak ma vevém levelét 's látom hogy vette a' minap Semlyénből beküldött levelemet. Méltóztassék minden verset a' mi itt megyen, minek utána meg olvassa az Úr a' levéllel együtt N. G. Urnak küldeni.

SOOS PÁLNÉ szül. BEÖTHY FANNYHOZ.

(Ennek férje észre vette hogy az Asszony valamit titkon írogat. Valaki Soost és az Asszonyát ismeri, tudja, hogy Soosnak nincs

oka feleségének hűségében gyanakodni 's nem is gyanakszik; de Gyüleink Ujhelyben mindég új meg új historiáját látják, hallják, hogy Soos, a' esínyt mind azokon a' kiket szeret, követni meg szokott Soos, tréfát űzött ismét valakin. — Ezen viszketegsége szerént megvetette mesterségét hogy feleségének írását ellopja, 's igyekezete szerencsésen elsült. Mint csudálkozék midőn látta, hogy Fanny, ki soha sem próbált verseket írni, Gróf Desőffy Jósefnek egy Diaetai versezetét forditgatta német versekben, 's ezt azért titkolta, mert félt férjének pirításaitól. Soos az ellopott írást addig titkolta, míg egy nagy társaságban feleségét annak pírónságára úgy producálhatá mint Poetriát.)

Mondják egy Űr nagy gondba jött — —

[stb., mint a 2164. számú levélben.]

Tinta csinálás módja.

Angliai vitriolt 2 latot, török gallest $4\frac{1}{2}$ latot, Arabiai gummit 3 latot. Törd meg a' Gallest, 's a' 3 rendbeli ingrendientziát töltsd mázos edénybe, vagy még jobban esik, üvegbe. Egy meszely eczet tölts reá, 's egy óra mulva tölts reá 3 meszely vizet, 's kész.

Ez a' Csereitől vett praescriptio. De mivel török gallest már nem kapni, a' Magyar pedig nincs olly fekete, imhol a' jobb mód:

A' Vitriól és az Arab. Gummi Quantitás megmarad mint feljebb. Ellenben Magyar Gallest 3 annyi Quantitásban is kell készen tartani és addig rakni belőle, míg a' lév tökéletesen fekete lesz. Az eczet azt cselekszi, hogy a' tinta penészt nem kap. Minél több a' Vitriól, annál feketébb lesz a' tinta, de annál hamarabb meg is veresedik: minél több a' galles, annál homályosabb eleintén, de kevés nap múlva fekete lesz, és örökösen fekete marad.

Fa, szaru, és kivált metallicus kalamárist tartani nem kell. A' fa sokat feliszik, a' réz vagy vas 's ezüst kalamáris veressé teszi a' tintát. Az üveg és porcellán kalamarisonál nincs jobb. Nem issza el a' tintát 's el nem rontja. —

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2182.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom Marc. 23d. 1812.

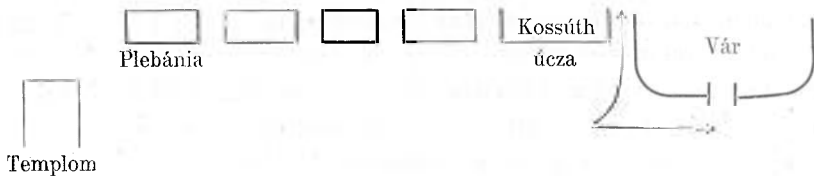
Különös bizodalomú Drága Jó Uram,

Kedves barátom!

Ma vala szerencsém venni az Urnak nagy gondoktól megszabadító barátságos levelét. Örvendek, igen igen örvendek szerencsémnek, hogy rettegésem haszontalan rettegés vala. Nagy örömmel írtam-bé mingyárt Epistolámat Verseim' Gyűjteményébe. A' *rongyok* nem azt teszik, hogy *absolute* nem érnek semmit, — hanem hogy *annak szemében* csak rongyok, a' ki a' MSS. miatt kesereg.

Én ez idén több verset írtam mint kiszabadulásom oltá négy öt esztendő alatt. Itt küldöm némely próbájit. Átkozott gondolat volt az újabb Metaphysicák két szakaszát versekbe foglalni: Über die Freyheit. Über die Glückseligkeit. Ezt nem tudtam másként elérni mint úgy, hogy egy bohó álmodt. Kifáradtam elvégezni. De az elsőbbnek itt a' Conclusiója is. A' másiknak Conclusiója az lesz, hogy én miben lelem a' boldogságot.¹

Prof. Kövy a' Várban megvette a' Buday házat, mely most Kossuth Andrásénak neve alatt volt ismertetés.

Ádáz trux, immanis, régi és igen ismeretes szó.

nést én nem írtam; talán hibásan olvasta az Ur a' sietve tett írásomat. —

Engem ezek a' Recensensek agyon magasztalnak. Már protestáltam ellene. Vid. Rec. Aeneidis Szabóianae. Némely ember nem érti, hogy én az ilyeneken épen úgy pirúlok, mint mikor az az istentelen Csokonay a' Kácsándy Theréz temetésekor az egész Publi-

¹ Ez után egy mondatot Kazinczy F. áthúzott később.

cum szemeit Földvárj és Budai Urakra fordította, és istentelenségből egy pausát téve, hogy nézzék a' kiket ő néz. A' Lips. L. Zeit.-ban is igen sok a' mi jó a' Töviséről mondatik. Készebb vagyok a' gyengéded taszigálást szenvedni mint az illy mértéktelen magasztalást. Ma vevém Kisnek levelét, némelly vele barátságos végigtekintés, és nem dicséret, hanem gáncs hallás végett közlött verseimre. Tesz egy két crisist: de privatus levélben és 4 szem közt sem hallok egyebet annál a' mit a' Recensens (ki nem Kis hanem más valaki) mond. Én azért óhajtom barátimtól — az olly barátimtól, a' kik hozhatnak ítéletet, — a' gáncsot hallani, hogy munkám piszkot ne hozzon reám. Az Író néha nem veszi észre a' mit más mingyárt meg lát. Néha észre veszi magától is de későn.

Cons. Szirmay Antal Urat, ki már közel van az idvezüléshez, Januárban arra kértem, hogy írná meg a' Szirmay familia historiáját. Nem akarta, 's reám akará tolni hogy én dolgozzam-ki az ő általa nyújtandó segédekből. De végre engede unszolásaimnak, 's tegnap vettem az elkészült munkát. A' most élő Szirmayak 's azoknak atyjaik felől való relatióban sokat botlott (t. i.: ki mikor holt meg, a' feleségeiket etc. kiknek hívták kereszt nevekről etc.) de azt mind könnyen kipótolom, ha sok idő és fáradság után is. Sok Hung. in Parabolis forma tréfa van benne. Szirmay Imre mikor haldoklott (Pápastává lett emb. volt,) felkiálta: Uram Isten, ha van Metempsychosis, csak postalóba ne küldd a' lelkemet, mert azokat sokat kínoztam. Vannak pajzánságok is.

Ezen a' földön semmi hír. — Ajánlom magamat becses barátságába. Kis Imre Urat barátságosan tisztelem

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

Megváltoztattam a' Semlyéni Paphoz írt leveletem; őneki küldöm a' verseket, de olly hagyással, hogy ezen levellemmel együtt küldje az Úrnak:

1. Manikkheusch, etc.
2. Nevettem Nómát, etc.
3. Mondják egy Űr, etc.

Az Annálisok Febr. darabjában a' Bion. Recens. az én munkám. Péczelit Gr. Teleki József támadta volt meg. — A' poétai Vanitás legforróbb paroxysmusában sem álmodhattam, hogy az Úrhoz írt

Epistolám Kisnél 's Erdélyben két helyen olly dicséretet nyert, mint valóban nyert, pedig érzettem, hogy egynehány passage igen jó van benne.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2183.

Berzsényi Dániel — Kazinczyna.

Érkezett a' levél April 2d. 1812.¹

Nagy Férjfiú!

Gyönyörködve olvastam leveledben atyai örömeidet, gyönyörködve osztozom boldogságodban 's kívánom, hogy ezen szép örömeid kedves Dencsiddel együtt nevelkedjenek, gyümölcsözzenek, kívánom, hogy Emiled magva sit foecundum bonorum civium, mint Tacitus a' nagy Aemiliusokrol mondja.

Valamint Te Dencsidet tanítgatod, úgy tanítottam én Lidimet, Faresimat, kik már most jó olvasók, noha mind öszve sem tanítottam őket tán 24 óráig is. A' Religióról még leg kevesebbet sem tudnak, mert még eddig nem tudtam magamat meg határozni, hogy e' részben melly principiumokra építsek. Faresim a' minap hallván, mennyi himlős gyermekeket ásnak-el naponkint, térdeimre dülve kérdé tőlem, hogy mi lesz ott a' földben azokból a' szegény gyermekekből. Meg rettentem, de kellett felelnem: «Azok onnét felébrednek, és az égbe mennek.» S hát az égbe hogyan mennek, mit csinálnak 's mit esznek? Minden módon kívántam őt meg nyugtatni, de igen kevésre mentem vele, sőt minden vigasztalásom után is csak azt vallotta sohajtva és könnybe lábbadt szemmel, hogy ő mindig itt szeretne élni én velem és Toncsi komájával (így szokták testvérjével egymást nevezni) 's meg kellett néki ígérnem, hogy mi együtt fogunk vele meg halni és az égbe menni. Ohajtanám tudni, mint gondolkodol a' nevelésnek ezen nagy ágáról.

Epistolád, Sonetted és Epigrammaid legszebb remekeid közé tartoznak. Az én szobámban a' Te képed Schiller képe mellett függ 's ha még Flaccust kapnék, azt is melléd függeszteném, mert ez a' három nékem eggy. Kivált Epistoláid én előttem mind új jövevények

a' Szépnek fényesbb hajlékiból, kik én előttem az újság' kecséit soha el nem vesztek. Mellyet Desöffihez és szép Hirgeistodhoz írtál, még nem láthattam 's igen ohajtom látni. — Ki volt az a' Pászthory, kit Te így dicsőítesz? Itt is lakik eggy Pászthory, a' ki ugyan egyébbel nem bírt mint Major ranggal, de Lengyel Kisasszonyt vett 's már most szép jószágot bír, és igen jó embernek tartatik. Baranyi Gáborról az Atyám mindenkor nagy elragadtatással szóllott, valamikor az 1764-diki Országgyűlésről emlékezett. A' többek közt még ezen beszéde jút eszembe:

«A' ki a' mi Insurectionkat gyalázza, vét Hazája, Királya és Istene ellen: vét hazája ellen, mert annak dicsőségét mocskolja és szabadságának fundamentumát fel forgatni akarja; vét királya ellen, mert azt meg hazudtolja, minthogy az a' mi Insurectionknak vitézségét számtalanszor magasztalta, és azt szabadítójának vallotta; 's vét Istene ellen, mert vétett Hazája és Királya ellen.» — Valóban méltó volt ez lantodra!

Martius 18-dikán ült bé Fő Ispányi székünkbe Gr. Teleki, mint Administrátor. Báró Prónay volt a' beiktató. Ezen solennitással az a' becsület ért engem kicsinyben, a' mi Téged a' Diaetán nagyban. Ebéd felett Sárközy István Ur hozzám jött és meg csókolt, estve pedig B. Prónay a' nagy Palotába hivatott, és mint poetát az egész közönség jelen létében meg-köszöntött. De minthogy ezen jó Urtól a' szóllás ajándéka csaknem egészen meg vagyon tagadva, úgy hogy fele szavát sem érthettem és semmi helyes beszédbe vele nem eredhettem, igen hijános lett örömöm. Köszönd meg nekik, hogy a' M. Literatúrát énbennem megtisztelték; ők ezt megérdemlik, és Tőled igen kedvesen veszik.

A' Vignettet, mellyel kínálsz, szíves köszönettel elfogadom, mert az engem már bájol, minek előtte látnám, 's csak azért bájol, mivel a' szép Kazinczy Sophietól való! Istenem! melly furcsa, melly hiú az ember! — Élj szerencsésen!

A' Nagy Pálhoz írt ódának első verseit javallásod szerint megváltoztatom illy formán:

Már midőn a' föld megalázva hódol

'S Róma felséges Geniussa eltűnt;

Mint egy ör Cátó feded a' világot

'S mennyköveket szórsz.

A' köz embernek neve vesz magával,
 A' világdúló — czudarok' csudája,
 Melly Lidérczként kél 's elenyész, 's utánna
 Átkok omolnak.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

2184.

Csehy József — Kazinczynak.

Kedves barátom,

7d. Februariusi becses leveled e' h[ónap] 11dikén értt kezemhez és szerfelett gyönyörködtetett, mint minden a' mi tőled-jő. Voltaire manierejában írt epitred igen szerencsés gyermeke a' poetai ihlelésnek, és gondolom, hogy közeljárok subjectumához, ha Gr. Guadagnira vetek, legalább ő reá is igen illik. II. Friedrichnek observatioja eszembe juttatja Dugoniest, kinek kedves szava volt: hogy a' ki jó mathematicus az jó poeta is, t. i. magát érté. A' mit régen ohajtottam, ahoz könnyebben hozza juték, mint reménytettem, a' Tobitschani Gróf Kynburgnál, a' ki több más újságok és folyó munkák közt az Annalokat is járattja. Csakhamar ráakadtam az Aeneisz' recensiójára. Hogy a' levelek még ezen a' helyen felmetszetlen voltak, könnyen elgondolod. Mohón olvastam ki belőlök, valami csak Litteraturánkat illeti. A' te recensiód az Aeneisz felől igazságos és instructive; de még jobban gyönyörködtetett a' tövisek' és virágok' recensiója, ezt méltó volna azon kis munkához toldalékul ragasztani. Micsoda gyönyörűséggel olvastam újra Rádaynak és Péczelynek characteristicáját, minekutánna a' szép festésre figyelmessé tettem. Virág' poemái méltán hordozzák azt a' dicséretet, mellyet rájuk fűztél. Theophila' énekéhez nekem igen csekély jussom van. Öltözetét egészen Virágtól vette; credete pedig ez: 1801ben hallám én először ezt az éneket Tarnow táján egy lengyel Theophilától clavier mellett azzal a' patrioticus melegséggel énekeltetni, mely a' lengyel fehér nemnek tulajdona. Az Allegoria, melly a' lengyel Haza romlását képi, a' lengyelben kitetszőbb, mint Virágnál. Én ezt az éneket magyarázatjával együtt megküldöttem Virágnak, a' ki még Poeticája előtt kiadta, most pedig valamiben megváltoztatva. Kis epistoláinak recensiója még nem jött kezembe. Méltó volna megilletni azt a' sok íróinknak közös hibáját, hogy a' philosophiát phi-

lozophiának írják; Zophia setétséget teszen. Ezt még gyermek korunkban critisálta mindég Emmanuel.

Általában az ötlött eszembe e' recensiókról, hogy íróink szint oly törvény alatt élnek, mint Nemeseink, úgy mint hogy sententiákat idegen nyelven kapják. Lesz talán még a' ki ezeket a' recensiókat, vagy azoknak javát ki fogja venni az Annalokbul, és egy csomóban magyarul kiadni, külömben ezek az üdvösséges leczkék sikeretlenné lennének azokra nézve, a' kiknek számokra íratnak.

Milly szörnyűség az, hogy annyi becses munkák, mint a' mellyekről írsz, nyomtatlan hevernek. Nem jó volna e, ha egy rövid programmával, oly egy subscriptiót nyitnál, melly csak a' vagyonosabb publicumot illetné, még pedig először, hogy subscribálni ne lehetne kevesebbre 50 exemplárnál. 2-szor ezen 50 exemplárok gondolható árának felit minnyárt le kellene tenni, a' többit az exemplárok által vételekor. Én felválalnék tüstént egy posztot 50 exemplárra, 's meglátnám mennyire birhatnám Emmanuelt. Gondold reá magadat, Kedves barátom, és válaszolj minél előbb. — A' magyar olvasó publicum igen kicsin, mert nincs még a' jég megtörve, nincsenek az akadályok elhárítva. — Nem tudom, nyereségnek kell e azt számlálnunk, hogy a' mi kiadóinkat a' Nachdruck nem búsíthatja, vagy csak bizonyosságának, hogy a' könyveknek kelete nincs, de ha ez nevedkedne is, a' Nachdrucknak mindég útját állhatják a' Haza' kerektségében a' regulamentumok. Nem így van a' dolog a' Német lakta földjén, melly annyi apró souverainetékre szakadt. Ez talán egy részt az oka, miért szeretik annyira a' Német tudósok Journalokban magokat a' publicummal közleni.

Megtörténhet, hogy mi e numerusunkból ki mozdulunk, de azért az ide utasított leveled nyomunkban el fogna jönni, azonkívül is menetelünkről bizonyos híradó leszek.

Mert az én leveletem veended: — a' politikai relatiók bővebben ki fogták fejteni magokat, 's már késő volna irántok általán tudósítást vened. A' Russusokkal való háborún kevés van, a' ki még kételkedne, lovak és társzekerek requiráltattak, recrutázni kezdenek, erigálnak, szóval készülnek. Ezek ordinaire dolgok, de az a' jó kedv és az a' bizodalom, mellyel fogunk indulni, a' legjobb készületnél is jobb. Hadi seregünk, mint hamvából feléledett Phoenix, új dicsőségre kél. A' nemzet' geniusa fog lebegni a' regimenteken, mert csak ez adhat lelket nekik, az az aversio, melly a' hazában forr

egy álnok Status ellen, lesz a' katonáé. A' magyarnak diadalmát fogjuk látni kívül és belül. Lakolni fognak a' birodalom' kebelében lappangó pártosok, kiknek a' honnyos mindég ellenség, az ellenség mindég czimborájok volt. A' Fölség meg fogja ösmérni az övéit.

Megengedd barátom ezt a' kis digressiót, mi égünk indúlni, talán rövid nap alatt bizonyosabbat hallasz, de azért felelj kérlek minél előbb.

Eyvan Tobitschau mellett, 24 Mart. 1812.

Ölel barátod

Cs. M. J. mpr.

Kivül: ¹

de Prosnitz.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Vienne, Pest, S. A. *Ujhely, Széphalom*. Zemplén Vármegyében.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 46. sz.]

2185.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

(Auszug aus einem Brief von Kazinczy.)

Széphalom den 24. März. 1812.

Theurester Freund!

— — — — Von Lányi in Grosswardein erhielt ich nicht einmahl auf mein drittes Schreiben eine Antwort. In einer Stunde geht der Wagen meiner Mutter nach Semlyén und kommt in 10 Tagen zurück. Vielleicht liess Lányi die Antwort nach Semlyén schicken und ich erhalte sie jetzt.

Ich weiss nicht, ob ich einen Menschen unter der Sonne mehr lieben kann, wie Herrn Professor Genersich. Seine Art zu denken, ist wie ich merke ganz die meine, und die Gluth der Farben, mit denen er in gedruckten Werken (wie Trajan) und in Briefen mahlt, um diese Gluth beneide ich ihn. Und seinen Geist kostet das gar keine Anstrengung, seine Hand ist ja träge die Blitze seines Kopfes zu begleiten (wiewohl sie, diese Hand) sehr schnell schreibt. Er war entzückt über den Plan, den ich hatte, Sie nach K[raszna] übersetzt zu sehn, und wünscht sie nach Galizien nicht. Da ich

¹ A levél zárlatán kettőtört piros pecsét.

innen mein Freund, nichts als ein gemächliches und freyes Leben wünsche, so sehe ich eine Einsamkeit in Galizien für mehr vortheilhaft an, als das traurige Loos in einer arm dotirten Stadtpfarre und unter Menschen, denen dieses und jenes in einer Predigt missfällt, die voller Ansprüche sind, und ihren Prediger aus bigotterie hören aber aus Stolz für ihren Conventionisten halten. Die Kutte! die Kutte! Aber müssen denn auch Sie, der Sie für diese *Kutte* gewiss nicht gemacht sind, Oedenburg verlassen? ist dort keine Besserung zu hoffen? — — — — —

Szirmay Antal schickte mir vor 48 Stunden die Geschichte der Familie Szirmay ungrisch gearbeitet. Hat viele Verirrungen in den letzten Jahren, Sterbetage etz. sind irrig, die Zahl der Kinder eben so. Doch das alles werde ich durch Nachfragen gut machen. Ich habe den Auftrag Styl und Concept auszubessern, und ich will es. Szirmay Antal, äusserst bigott und selbst jetzt noch libertin, erzählt von Emerich Szirmay, Sohn des Alexander, er habe in den letzten Augenblicken seines Lebens, und schon halb todt, geschrien: Mein Herr Gott, wenn eine Metempsychose doch statt haben soll, so bitte ich dich, meine Seele nicht in ein Postpferd marschieren zu lassen, mert az igaz, hogy azokat szörnyen kintzotam.

Leben Sie wohl theurester Freund. Meine herzlichsten Empfehlungen an Ihre würdige Gemahlin; ich küsse unsere Kinder.

[Rumy K. másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában; M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2186.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom Mart. 25d. 1812.

Kedves barátom!

Ő Exc. Balogh Péter Úr általam is értelmes embernek tartatik. Annak ismertem elejétől fogva, (s a' sok beszédet az olly fejű emberekben mint Ő és Vay Miklós (a' Generalis), kik mind ketten kifogyhatatlanok, nem csak hibának nem tartom, sőt azt tartanám hibának, ha sokat nem beszélnének; mert így a' hallgatóra még úgy is ragad valami, ha tanulni nem akar.) Az a' szándék, melyet felőle Horáztodra nézve írsz, valóban elmés embernek kiáltja; olcsón és szépen veszen halhatatlanságot. Örömet engedem neki azt, a'

szép és hasznos tettért, 's Néked örvendek hogy annak a' szűknemlyű embernek vétkét helyre hozá, magunknak pedig, hogy Téged arra kényszeríte, hogy a' hátra való három Epistolát is lefordítsd. — A' 3dik Epistola nagy munkát fog neked adni. A' két elsőbbet Virág versekben, a' 3dikát prózában fordította; ámbár etc. etc. etc. — még is jó lesz a munka alatt azt is szemed előtt tartani, 's kivált a' Vossét. Állj neki, édes barátom, megfeszült gonddal, 's kísérjen munkád alatt a' szerencse! Te tudod, hogy nem lesz ember, a' ki emelkedő dicsőségednek szívesebben örüljön mint én. — Minthogy Ő Exc. engem személyesen, és volt idő, melyben közlől is ismért, bátorkodtam neki nagylelkűségét megköszönni, kérni, hogy sürgetni meg ne szűnjön, 's Tacitusa' fordítására — (képzelheted hogy egész okossággal 's illendőséggel) — arra buzdítani, hogy a' Woltmann' fordítása szüntelen szeme előtt legyen. — Öregebb B. mint hogy remélni merjem, hogy a' munkát meggyőzhesse.

Trattner nekem nem válaszolt. Hogy Sztrokayné, kit az én Szemerém soha nem említ a' szép epitheton nélkül, Néked az az tiszteletemre olly méltó szép és szerény Asszonyodnak, rokona, azt nem tudtam. Így Sztrokayt több bizodalommal szállítom-meg; mert én az én barátim barátjait szeretem *én barátimnak* nézni. — Úgy híven hogy Verseid kiadása' gondjait Sógorodra bíztad, neki fogok eránta írni. — 100 f. W. W. nem sok, de valami még is. Végére kellene járatnod, mennyiért fest most tuschban Kininger, és Neidl mennyiért metsz. (Neidl a' Wesselényi képén szebb munkát teve 60 ftért, mint 180-ért az enyémen John). 'S ezt kitanúlván, számot kellene vetni, hogy a' 100 ftal mint kellessék gazdálkodni. — 1803ban én Neidnek 25 f. fizettem bancóban az én képem festéséért, melly oválban olly nagy mint egy ivnek negyedrésze. Talán most is fest 25 f. Váltóban. Ha igen, festessd Vele magadat, és engedd a' metszés után nekem a' Kininger festését. Én a' 25 f. Váltócédulát szíves örömmel megadom, metszettetném is, ha erszényem elbirná: de meg vagyok terhelve. Így 100 f. V. Cz. a' metszésért esnék, mert Trattnert kérni fogom, hogy ha többet nem adhat, elégedjék meg képeddel. Ezen esetre valamint a' szegény Németünk képét már elindítottam Rumihoz, hogy Aristippnek adja, úgy a' Te képedet is, melly felette lélektelenül van festve, noha nem mondhatni hogy épen nem talált, kedves feleségednek küldöm. — Bízzd egészen Kiningerre, hogy a' haját, nyakravalót 's ruházatot dolgozza teljes tetszése szerint. Az olajfestésen az a' fekete cravat, fekete lajblí 's

fekete színhez közeljárom kaput a' képet felette holtta teszi. A' cravatnak a' képen fejrnek kellene lenni. Jó volna Kiningernél előbb magadat beajánltatni. Egy Mivész inkább érdemli azt a' megtisztelést mint sok Excellenz. Így annál több kedvvel fogna dolgozni képeden. Azt pedig épen tudatnod kell vele, hogy rézbe fog metszertetni a' kép: de vigyázz hogy meg ne tudja, hogy John nem metszi; mert ő azt óhajtja, hogy minden rajzolását csak John messe. Tőlem azt kívánta, hogy ha John nem metszi a' képet, nevét fel ne véssessem reá. — Irtam talán hogy ő egészen *Herderben* él.

Verseim felől annyi jót mondasz, hogy hamiskodás 's tettett szerénység nélkül mondhatom, ezen dicséret alatt reá nem ismerek Verseimre. 82 esztendő kívánsz azért is hogy verseket írhasak. Annyi időt én nem érek; de talán az is rövid idő volna arra, hogy magamnak eleget tegyek. Csak elevenséget sejditek verseimben: de felesapást nem látok, pedig lebegni szeretnék. Mint midőn a' Váci Templom porticusában véletlenül egy óriási magasságú 's testességű oszlop mellett megállván 's magamat azzal öszve hasonlítván (ez talán megjelen Aprilisban a' Hazai Tudósít. leveleiben) — semminek érzem magamat, úgy érzem semmiségemet, midőn Horáth és Göthe 's néked némely darabjaid az álmélkodásig ragadnak. Ha ebben Complimentet gyanítasz, halld a' mit a' feleségem az estve monda, csudálván hogy én némely képemet és rezemet ma is azzal a' gyönyörrel nézem, a' mellyel első reá pillantásomkor. A' Te Epistolád hozzám 82 eszt. mulva is új lesz előttem. Versről lévén a' szó, halld mit irtam Desöffynek ebben a' holnapban a' *Septimius Claudii nimirum* etc. csudálásától felmelegedve. — Tudnillik nem győzőm eléggé csudálni, hogy Horáth ajánlani akarván barátját, ezen felül: *Dignum mente, domoque, legentis honesta Neronis* és *Fortem crede bonumque* semmit sem mond Septimius felől, holott más a' maga ajánlottát agyon magasztalta volna, — 's az Epist. még is olly felette szép.

Horvát, a' ki neked levelem' bényújtja, hogy ötet —
[stb., mint a 2176. számú levélben.]

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2187.

Vida László — Kazinczynak.

Törtely, Mart. 25d. 1812.

Nagy Érdemü Férjfiú, Kedves és igen becses Barátom!

Kedvessen vett leveledre, mely Február 28dikán jöve kezemhez, hogy később felelek, hogy sem talán tölem várhattad, engedelmet kérek. Manuscriptumod Pesti szállásomon lévő almáriomomba vala zárva bizonyos ideig, és csak ezelőtt harmad nappal vehettem Kezemhez. Teitzésed szerint leírtam abbúl a' Deseöfihez írott Epistolának első pagináját, az Orczy Bugaczi Csárdáját egészen és egészen az Arcászhoz írt Epistolát is, mellyeket ide rekesztve¹ meg küldök. — — Az original tehát addig, még biztossan kezedhez küldhetem, nálam marad, de én olly hiszemben vagyok, hogy Szemere Palyival egygyütt e folyó Esztendei Május 20-a—24-e körül barátságos ölelésedre leszek.

— — Képeden semmi hiba nem esett, tökéletesen le van copirozva Pesti nevezetes Festő Görbling által. ugyan ez copirozta le Rákóczyt is számodra, mind a kettő készen van, és tsak a biztos alkalmatosságot lélekzve várják. Barkóczy Ferencz Néhay halhatatlan emlékezetű Esztergomi Érseknek kéz alá írása is, mellyet Autographiai igen becses gyűjteményednek többítő diszszére néked ígertem, készszen van, és a mint mondám, tsak a biztos által küldést várják. — — — Jaj de ki viheti azt biztossabban által, mint két olly barátid, kik a te boldogabb sorsodat tulajdon szerencséjeknek, és szerentsétlenebb történetidet tulajdon boldogtalanságoknak ismérik, — sőt *érik!!!* — — — Oh Barátom! nintsen olly nap, mellyen Széphalmon töltött szép napjainkról meg nem emlékeznék, és fel emelkedett szívvel elevenen ne képzelném a széphalmon épült nagy ablakú háznak *setétútáló* Gazdáját, kedves, igen kedves hitessével 's nagy reménségre nevelkedő Dencsi, Thalie és Emil szép kisdedeivel. — — — De a midőn a forró és tüzes képzeletnek örömmel adok helyet elmémbe, ne kívánnyak e áldást ezen szerezett Háznépre a *Magyarok Istenétül*.

— — — Egy Játékdarabomba azt veté egy valaki szememre, mért írtam a több vitézek beszédi közben *Él még a Magyarok*

¹ Nincsenek a levél mellett.

Istene, mintha ugyan a Lengyeleknek, Német, Francz, Angoly s egyéb Nemzeteknek más Istenek volna; a hol ezen ellenvetés tétetett, számos volt az Asztali gyülekezet. Nem felelni szégyen volt, felelni pedig veszedelmes, az el tökéllés el kerülhetetlen volt. Nehá nyon a gyülekezetből kortsok, mások veszedelmén hízó korcsok voltak. — Egy ministeriális Ember is volt, de ez valóban jó hazafinak mutatta magát. Én azt feleltem, hogy a magyarok régolta élnek e terminussal: *Él még a Magyarok Istene, várj, meg emlegeted a Magyarok Istenét*; egyéb okát pedig nem láthatom, mint azt, hogy mivel a Nemzet, ki vévén egy, két csillámló pontyait lételének, többnyire a szerencsétlenség örvényével küszködött, méltán kérhetette azon Isteni kegyelmet, hogy egyszer valahára reá is szálljon áldás, melyben a több nemzetek vagy részesültek, vagy e jelen való időben részesülnek.

— — A korcsok gúnyoló mosolygással fogadták e feleletet, a többek láttattak igaznak ismérni feleletemet. A Minist. ember pedig minden reménségemen felül tsepp vérig propugnálta feleletem igazságát, ezen szókat ragasztván hozzá: *el jön az idő, midőn nem a száj, hanem a valóság fogja meg bizonyítani ezen igazságot*. — Az Istent, Nemzetet és Hazát hitetlenül vévő korcsok el sárgultak. — — Erről többet a' tölgyesben a meg jegyzett fa alatt a zöldellés kellemetes holnapjában!!! — — Szemere Palyinak levelét éppen most veszem, örömemre írja, hogy a Husvéti Ünnepeket nálam fogja tölteni. — — Tudtára adtam néki becses levelednek vételét, foglalattyát, és azt a biztatást hogy véle együtt Május vége felé Széphalomra indulunk, érzékeny örömmel fogadta leveletem és levele által kívánta baráti tiszteletét meg tenni. — Én úgy is el késődvén e levelemmel siettem a postára adni és így a Palié hátra maradt, — Te ő fölé úgy is meg vagy győződve.

Sok igen sok örömet, szerencsés Ünnepléseket. Az Isten tellyesítse szivednek minden óhajtságát és éltesen Tégedet Hazádnak, gyermekeidnek boldogítóját. Éltesen Hazádnak, és Nemzedednek további disszére s barátidnak, igaz és szín nélkül való szives barátidnak örömökre. Oh számolly engem tovább is azok közé, úgy boldogságát egyik életbéli főbb tzelomnak el értem. De midőn ezeket ohajtom, ne kívánnyak én is és ne kérjek e áldást attól, a ki az emberek sorsát kormányozza, a Hazára és Nemzetre is? Oh barátom! tsak ebben az el ért áldásban lehet sarkalatos nyugalma minden igaz hazafinak, és ezeknek boldogsága nélkül semmi a mi nyugal munk, szerentsénk, és boldogságunk. — Ne

mulassuk el ezen szent kötelességnek tellyesítését a mennyiben rajtunk áll!!! — — — Bízunk a többit az Isteni gondviselésre, mely eddig is tsuda képpen oltalmazta azokat a dühösködő szélvész ellen.

Feleségem egész szíveességgel tisztel mind magadat, mind Nagyságos és ditsó párját Életednek, kinek én alázatos, de még is barátságos tisztelettel kezeit tsokolom. Élj szerencsésen, és tarts meg, ah tarts meg álhatatossan igen nagy betsű barátságodban. Maradok álhatatos, igaz és szíves tisztelettel

örök tisztelőd

Vida László mpr.

Palyi tsak ugyan nálam volt, de tsak egy fertály nap, levelemet fel nyitotta és írta hozzád a magáét.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2188.

Kazinczy — Sztrokay Antalnak.

Széphalom, mart. 27. 1812.

[Nemes]¹ Csói Sztrokay Antal Úrnak Kazinczy Fer.

baráti idvezletét.

Érdemes Sógorodnak leveléből értem, kedves barátom — mert a mi Kisünknek szeretete és az azoké, a' kik Tégedet is engemet is szeretnek, bátorrá tesz e' névvel szöllítani-meg — hogy Trattner Úr az ő verseinek kieresztésekhez új betűket öntetett, a' két réz' rajzolatjára 's metszésére száz új papirosú f. rendelt, a' munka haladék nélkül el fog kezdődni, és hogy Kisünk a' felvigyázást Reád bízta. Ugy nézvén Kisünknek verseit mintha tulajdon magaméi volnának, 's óhajtván hogy olly díszben jelenjenek-meg mint bel érdek és a' Kis' neve kívánja: arra kéréim Trattner Urat, hogy ha az idők' drágaságához képest a' nyomtatványok' nagyjához nyomtató papirost vétet is, az minél fejeőbb 's simább 's elég testes legyen, 's legalább száz explt vonattasson szép író-papirosra. Én magam ezekből 20 nyomtatványt elfoglalok. — 'S ezen kérést bátorlakodom hozzád is intézni. Azon gondok után, melyeket Tr. Úr már megtett, nincs

¹ E helyen az eredeti levél kiszakadt.

egyéb hátra, hanem hogy szép formátum választassék, szép papiros, jó fekete [typographiai szín] és értelmes 's gondos Corrector. Kis az utolsót, gondolom, benned kereste, és ha így, úgy e' részben nincs útitásomra szükséged. De engedd, hogy az elsőbb három pont cránt mondhassam óhajtasaimat, nem tudván, ha valaha valamit nyomtattatál e, 's azon gondokkal, a' mellyeket ez a' foglalatosság kíván, eléggé ismeretes vagy e.

Formatumúl azt óhajtanám, a' mellyben az én Vitkovicshez [írt Epis]tolám jelent meg. Annak nincs egyéb baja mint hogy a' [F]alka felette széles betűji kevés margót hagytak a' varrás felé. Dalokhoz 22 sorú oszlop illik leginkább a' strophák' legszerencsésebb felosztása miatt.

A' papiros rossz mihelytt kékes vagy sárgás. Ismeretes leszen előtted Helmecczinek ódája a' fiam' születésére. Lásd azon, melly [nagyon] bántja a' szemet az a' homályos papiros. Az ilyenben a' legfeketébb typographiai-szín sem eléggé fekete; pedig a Tr. Úr Officinájának sokszor az a' vétke, hogy a' Dolgozók a' feketét homályosan hagyják. Legyen tehát gondod, kedves barátom, hogy a' mi papirost (nyomtatót és író) választanak a' munkához, az olly fejeér legyen, mint, a' Papirosmívesek kifejezése szerint, a' *tej*.

A' Nyomtató-legényt szállítsd-meg, hogy a' korommal ne fösvénykedjenek; a' Correctort pedig, hogy ha a' Rakó Angyalkákat 's egyéb Holzschnitteket rakna az oszlopok felibe vagy alá, azokat hányassa-ki.

Egyéberánt arra kérnélek, hogy mihelytt egy arkus készen leend, méltóztassál azt velem látni.

Vitkovicsnak és Szemerének hallgatások engemet halálíg kínoz. Szemere öt holnap olta nem írt. V. talán Pesten kívül jár. Kérlek, írd-meg nékem, Helmecki melly úczában és melly szám alatt tart szállást, hogy néki írhasak. Barátimat köszöntsd, Asszonyodat pedig, kit a' kis Szemere a' szép epitheton nélkül soha nem nevezett előttem, tiszteld. Élj szerencsésen.

Kisnek Versei közt a' hozzám írt Epistolán.

Ezen Epistolában azt írja Kis, hogy lantom már is szebb hangot ad, miolta rám az Öröm mosolyog. — Ez azt tanácsolta nekem, hogy ezelőtt 3 esztendővel ötöt kérjem, hogy Verseinek kiadásában ezen Epistolája előtt egy Sonettóm állhasson. Kérlek, tekintsd-meg, ott áll e, nem e. 'S ha ott áll, azt töröld ki, 's helyébe ezt tedd:

A' KÖTÉS' NAPJA,

Nagy-Kázmértt, August. 25d. 1804.

Melly boldog óra tűnt-fel életemnek! — —

[stb., mint a 2148. számú levélben.]

Kivül:

à Monsieur de Sztrokay.¹

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2189.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Mivel parancsoltad, hogy minél előbb írnék hozzád, imhol Barátom! a' válasz. Vitkovics Plebános tegnap dél előtt adta kezembe leveledet, melyből láttam, hogy szállásom Numeróját szeretted volna tudni már régen. Ha írni akarsz, tedd csak Budán in der Raizenstadt in der kath. Pfarrei. Ez leg bizonyosabb utmutatója leszen a' Sobáknak, a' ki engem örömet látogat.

Szemerét nem láttam ab immemoriali tempore. A' mint halom vagy többet vagy annyit lakik Pesten, mint Péczelen. Hallgatásának okát, ha meg ölnél, sem tudnám kitalálni. «Hol van ő» kérded. Néhány napok előtt Vitkovicstól értettem Pesten létét: Miskánk hívott is ebédre, de megköszöntem, mert én most más dologban töröm fejemet. Ezzel eresztettem el. «Házasodik talán»? Erről egy két esztendő előtt hallottam valamit. Oda is járt egy darabig, és mint a' versben vagyon multorum mores vidit et urbes Arkadiában is. Ha grammatikálásban forog, aligha eszébe jut a' házasság. Űdővel talám talál egy Xantippét, mint Aventinus János, a' kinek életét nem rég olvastam meg. Igaz! A' grammatikálás jött szóba. Kenderesi dedato 5. xb. 1811. írta: «Mi vélekedésünk szerint jobbnak tartjuk, így mondani; vagy írni: érettek, és velek, mint érottók, velők. Az ugyan igaz, hogy az első ezen elegy szóból ő-ért, a' második ebből, ő-vel megfordítva a' szokásnál fogva származott; de ha az egygyesben se mondhattuk *érettő, velő*, mert ezen szónak más értelme vagy; hanem érette, vele, a' többesben is *érettők, velők*

¹ Feleltem Apr. 10dikén. — Sztrokay A jegyzete.

egészszen más gondolatok: hátha még a' kimondás szépségére is vigyáznunk kelletik.»

«Azt is nem mondhattuk hiba nélkül valónak, midőn így írunk: Ő Felségök. Ugyan miért kétszereztetik az úgy nevezett tertia persona: Ő, által nem látom, mert ha a' többesben kétszereztetik, úgy az egyesben is. Ő Felségő, mivel hogy a' többítést csupán csak a' k, a' szóknak utolsó betűje vagy hangja, az Ő pedig tellyes-séggel nem teheti.»

«Továbbá: Vélekedésem szerint a' se jó magyarság p. o. Károly és Ferdinánd Ő herczegségök, nem csak az utolsó ő-ért, hanem azért is, hogy a' herczegségek, az egyesben herczegség, nem személyt, hanem tartományt jelent. A' személyek csak herczegek, nem herczegségek: tehát így . . . Károly, és Ferdinand Cs. Kir. Herczegek.» 's. a' t. Kért hogy Jegyzetit adnám által Kulesárnak, ha jónak gondolnám; én jónak gondoltam, és azonnal által adtam, azaz, küldöttem, mert én Pestre télen soha sem megyek. . . Még: «Az o finalét (mint Kenderesi) nem tarthatom positive longumnak, kivéven talám az úgy nevezett Participiumokat, de itt is a' Magyar nyelv természete az úgy nevezett incrementumok jussán teheti latáson szólva ancepssé? Rendes az Erdélyiekben, hogy csak írják, jo, ho, so, lo etc. Ellenben a' Debreczeni Esaiás 's mások: dőlgek, szolgál, vólt, bóldog, föld, zöld, erkölcs. etc. jó teszi Szemerénk, hogy gramatikál.

Most egyéb kérdésidre: Nem tudom, vette-e vagy nem az ajándék explkat. Azt sem: küldött-e valomit Engelnek. Azt sem, mit csinál Daykával . . . poétai berkeddel. Ezt én értem: Miért ne remélhetne Dayka napfényt? — Most Berzsenyi verseit akarja kiadni Vitkovicsunk. Mindent jóvá hagyott a' Revisor. De ezen barátunknak sok a' dolga, nehéz a' terhe. Valahányszor jó, papirossal, pör 's egyéb papirossal jó. A' Kitionics, 's Huszti szolgálai bizony szolgálak, nem is eszik hiába a' kenyeret. Közlöm vele leveledet. 'S írni fog.

Hogy a' Bécsi Annalistak nálad meg jelennek, az nekem tetszik. Capacitáld őket hazánk némelly dolgairól. Hallottam már, hogy személysértők. Ki sugta meg nekik, hogy V[irág] kezdi magát negligálni? Bánkódnak-e, vagy örülnek azon? Hát azon, hogy egy lábbal rövidebb verset nyomtattak? Nézzék meg a' MSSot.

A' Kassai Szekeresekről semmit sem tudok: ha tudandok, megírom.

Ezen borongó környűl állások vidámittyák hazánk fiait 's literátorait. Ruszek, Veszprémi pap, professor, egy szép filozófusi könyvet adott ki. Szalárdi Jakkó László Fő Hadnagy, Mart. 14d. költ levelében egy munkát ígért, a' mellyben hadi énekek és oratiók fognak lenni. Kért hogy én is segítném őtet. «Csudálkozással kellett, mond, tapasztalnom a' mult táborozásban, hogy katonáink kénytelenek voltak idegen nemzeteknek német vagy franczia Dalait megtanúlni 's dalolni, mellyekkel magokat víg kedvekben vagy marsközben mulathassák?» Ő tehát a' Magyar Huszároknak oktatásokra egynéhány könnyű, szép tüzes tábori dalokat szed össze, és nem sokára ki fogja adni. — Ez szent, igen szent gondolat. A' mellyet több ifjainknak már meg mondtam, és örömmel ígértek segédet. Kérlek, édes barátom, tedd meg, a' mit megtehetsz. Serkentsd a' Patakiakat, mennél előbb serkentsd. Irta: «A' Versszerzőnek érdemes neve alá írásával . . .» Ő Bánátban Char[le]ville helységben vagyon. — Császári Királyi Báró Stipsics 10dik Huszár Regimentben lévő Szalárdi Jakkó László Fő Hadnagy Úrnak, Charleville. Így lehet hozzá küldeni az énekeket. Még egyszer kérlek, tedd meg, a' mit meg tehetsz. Ha csak magunk nem hozzuk vissza a' régi bátor lelket, ki fujja azt belénk? A' kiket megszólítandasz, intsd meg, hogy lugubritas ne legyen az énekben, mellynek a' mint mondtam könnyűnek, tüzesnek, hazai szeretettel telyesnek kell lenni. Én nem hiszem hogy a' magyarnak nótája, táncza szomorgó volt kezdetétől: ennek a' katona, bátor, harczra termett nemzetnek víg Characterűnek kellett lenni, az is volt; a' szomorúságot rá hozta a' sok nyomorúság dobse Lászlótól fogva.

Elvárom Epistoláidat, a mellyekről emlékeztél leveledben. Mert gravitasaim közben könnyítnek a' levitasok rajtam. — Horvát nem régen tért Posonyból Pestre. Vale. 1812 Mart. 29dikén V. mk.

Igaz! A' Gusztermant jó gustussal olvasod-e? Talán indigenatust keres.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2190.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, April 2d. 1812.

Kedves barátom!

Dátum nélkül érkező leveleddel együtt vevém a' Helmeczi levelét, mellyben jelenti, hogy 14 nevendék Pap 740 ftot tett össze a' Te Verseidnek kinyomtattatására. Imhol neveik:

B. Barkóczy László	100 f.
Fejér Antal	50
Hering Ignác	50
Kotró Pál	50
Zombori János	50
Fliszar György	50
Tatai János	50
Fábri Ignác	40
Schwarz József	50
Keller Gábor Cistercita	50
Szabó János Cistercita	50
Dér Engelbert Benedictinus	50
Guzmics Izidor Benedictinus	50
Vojvodics Mihály	50

740

Az utolsó Horváth Országi fi, 's Magyarul még nem tud jól. Kértem Helmezt, hogy ezt az utolsót, azért hogy érzi hogy a' Horvát is Magyar, képmében csókolja-meg, 's mind a' tizennégynek mondja, hogy cselekedeteknek egész becsét ismerem. Képedet a' könyv elébe Siskovics József Úr, Helmeztnek tanítványa, fogja met-szetni rézbe. — Édes barátom, érted mint örvendek mind néked, mind a' Hazának, hogy Verseid valaha kibocsátathatnak. Ha szabad kérni valamit, bízd Helmeztire azon gondokat, hogy a' Betűrakó' hibáit ő corrigálgassa. Poétai Munkákat Poétának kell corrigálni (die Correctur besorgen), 's Helmezt gondos Philologus is.

Prónaynak is megköszönöm a' mit Velede tevé: de bizony meg a' széplelkű Sárközynek is azt a' csókot, melyet az én kedves Berzsenyim nem vehete hidegen. A' Sárközy barátságának érzése engem oda szédít, hogy azt higgyem, hogy valamikor Téged lát, engem is lát.

Helmecezire bízom, hogy ejtse úgy a' dolgot, hogy a' Te ver-seid és a' Daykáéi egy formatumban jöhessenek ki. Kedves volna nekem a' két legédesebb Magyar Költő munkáit egy formában lát-nom, mintha testvérekéi volnának.

Desőffyhez írt régibb Epistolámat nem közölhetem Veled most, mert elvivé Vida. Megvan ugyan nálam párja, de későbbi igazítá-saim nélkül. — A' Prónay Sándor testvérének Simonnak felesége, az anygali alakú 's anygali lelkű Hirgeist Nini. Ehhez nem írtam Epistolát, hanem Sonettet; lehetetlen hogy azt nem közlöttem volna Veled, 's talán Te tévedsz meg, azt híven, hogy a' Sonetten kívül Epistolát is írtam.

Pászthory Sándor Referendárius volt József alatt, 's Referens a' Tudományok dolgában, mellynek Commissiójában az ifjabb Swie-ten, a' Minister, praesideált. Soha sem láttam nagyobb és készültebb lelkű, minden bolondságtól inkább szabad Magyart. Seneca volt Breviáriuma. Gyanúba vétetvén II. Leopold alatt, kinek Diaetáján ő vitte az Udvar részéről a' tollat, mintha inkább hajlott volna a' Nemzethez, mint ahhoz a' kinek dolgait vitte, Fiumei Gubernátorrá tétetett óhajta ellen. Veje lett neki mostani Kir. Tábl. Assessor Szögyéni Sigmond barátom.

Baranyi Gábor Papistává lett ember fia volt, 's a' mint maga szerette mondogatni, ő is azzá tétettettett. Rettenetes ember, mint a' Homér bajnokjai: de jó, de nemes, de tántoríthatatlan, de bátor a vakmerőségig. Erről egyszer szölkék a Hazai Tudósít. leveleiben 1806. vagy 07. de a' Censor sokat kitörlött.

Horvát István, a' mint Vitkovicsnak maga Miller, 'a Széche-nyiano-Regnicoláris Bibliotheca eddig való Bibliothecarius mondá, ezen Bibliothecának Custosává az az Bibliothecariusává neveztetett-ki a' Palatinus által, Miller a' Museum Directorává tétetvén.

Azt kérde, hogy gyermekeimet mint szándékozom nevelni a' Religióban. — Ezt a' nagy kérdést én sem hozhattam még egészen tisztára. Lyányaim Páristák, fiam Calvinista: ez gatyát 's nadrágot hord, amazok szoknyát (Érted e ezt?) — Sem ennek, sem amazok-nak nem fogom megengedni, hogy kis korokban a' Vallás dolgait feszegessék. Menjenek a' járt úton. Csak arra fogok vigyázni, hogy a' Vallás' tanulása sok idejeket el ne lopja, el ne ölje; tanulják Val-lásoknak historiáját, mint historiát, kételkedés nélkül is, de rettegés nélkül is. Religion des Herzens werde ich ihnen in hohem Grade beibringen, 's mivel ember az Istent nem ismerheti, azt tanulják

tőlem, hogy a' tökéletességeknek Inbegriffje az a' mi Isten. Így neveltetvén, nabunt sine cortice.

Vedd elő Horátzot 's olvasd-el elmélkedve ezt: Septimius, Claudi, nimirum intelligit unus; jegyezzd-meg, hogy ajánl, hogy bőv beszédbe vesztí-el magát, és még is alig szóll valamit Ajánlottjának magasztalására, holott a' mostani Ajánlók agyon magasztalnák a' kit ajánlanak, 's elmélkedjél az itt menő Hexametereknek¹ structurájokon. Szeretném, ha valaki a' ki lelkesen öszeismerkedett Horátznak felix negligentíájával, ellenséges leselkedéssel lesné-ki, hol imitáltam szerencsésen ezt a' negligentíát, hol nem, és mondaná ki ítéletét szabadon, nem hogy dicséretet vagy gáncsot halljak, hanem hogy tanítást. Scilicet, nimirum, rogat, prece cogit. Sok ember, ha nem tudná, hogy így Horátz szóllott, azt mondaná, hogy egy nyavalyás 's sütesekkel teljes verset kovácsoló Poétaeska munkáját olvassa. Te és én bizonyosan nem így ítélünk. Élj szerencsésen, kedves barátom, *megtisztelt* barátom!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 185. sz.]

2191.

Berzsényi Dániel — Kazinczynak.

Nikla, April 2dikán 1812.

Barátom!

Ma rakódtam új szobáimba, le tettem nyoszolyámat azon szegletben, melyben én haldoklani fogok, el gyűjtöttem kandallómat, mellynél életemnek örömeit, bolondságait gyakran vissza fogom kérődzni, 's vénségemet melengetni. Barátom, ez a' nap nekem innep, örülök mint az én gyermekeim, kik mast a' kandallót körül fogták és tapsolnak; örülj velünk Te is. Házam szép felemelt helyen vagyon, és ablakom alatt hatvan holdakból álló kertem nyúlik el, mellynek végében a' sássas folyó, és e' mellett százötven holdos szántó földem. Még ezen kívül is van itt eggy igen szép házhelyem, melly 86 holdokat tesz, és eggy kis nyíres vagyon benne; erre Farcsi fiamnak építek lakóhelyet, a' többinek már vagyon Hetyén és Semjénben, 's mindenik becsületesen élhet, ha esze lesz, én pedig énekelhetek:

¹ Nincs a levél mellett semmiféle melléklet.

A' Balatoni Nympha
GR. TELEKY LÁSZLÓHOZ,

midőn a' Balatonra szállott.

1812.

Idvezlek, Teleky, nádligetim között! ...

[sth., mint Berzsenyi műveiben.]

Ez az óda nékem úgy tetszik, ki hágott a' poesis' korlátaiból és igen szárazon okoskodik. Valóban nehéz a' komoly Igazságot czifra ruhába öltöztetni; csak úgy akar és szeret ő mindenkor meg jelenni, mint a' mezit lábos Cato e' világ thronusán. Az a' Tungusi vad lakos egy kevése nyers, de én szelídebb mellék szavat nem leltem ide, jobbat ugyan találtam volna, — de — de —. Éljen szerencsésen 's közöld velem minél előbb reflexioidat.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

2192.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, April. 2d. 1812.

Kedves Barátom!

Francia izlésű felséges Ódád csaknem olly szép mint az én Hymenaeumom. Mondjak e többet dicséretére? — De ez mégis szebb mint a' ma vett Óda. Sietek; éjfél van; szemem alig lát, kezem kifáradt; virradtakor megyen a' levél hogy a' postát el ne szalasszam; mert a' mit írnom kell, sürgető.

Glatz a' maga Bilderweltjéhez egy igen ügyes, igen lelkes rajzolóval, Grüner-rel, rajzoltatta 's vésette a' táblákat. Ez rajzolta és véste a' Göthe munkájának Bécsi Nachdruckja előtt álló rezekek is, és azokat, mellyek az Erichson' Griechischer Blumenkranz-át ékesítik. A' réz csak contourokból áll: de jobb, mint ha Blaschke egész gonddal készítette volna. Biznád Glatzra, hogy verseid elébe a' Socrates rajzolatját ő készítse, contourban, mint ő szokott dolgozni. Így a' Trattner által ajánlott 100 f. V. Cz. elég lesz képed' metszőjének.

14 Kis Pap 740 ftot ada Helmeckinek a' Berzsenyi verseinek kiadásokra, Siskovics pedig, a' Helmecki tanítványa, képét fogja metszettetni. — A' mit Balog Péter Exc., a' mit a' 14 Kis Pap, a' mit

Siskovics tett, szép jelenés. — B. Prónay Sándor, a' Sógorának Installátora, estve a' Somogyi Install. napján, Berzsenyit felhivatá a' palotába, és ott a' mi barátunkat, mint Poetát, megköszöntötte. — Petrarca a' Campidoglión koszorút nyert: de az Romában történt: Magyar Országban egy poeta tiszteltetett-meg egy Király-képét viselő által. Ez kisebb, de még is több itt mint az amott.

Öllelek, édes barátom, 's kérlek, tudassd velem, mire mentél Kiningerrel, Neidllel és Grünerrel. —

örök híved

Kazinczy.

Miller Ferd. Jakab Directorává lett a' Museumnak — hálá legyen érte a' Tudományokat védő Isteneknek! eddig is kár volt másuvá nem tolni — helyébe Bibliothecarius lett a' regnicolaris Bibliothecában Horvát István barátunk, hálá! hálá! hálá!!!

[Megjelent a «Kazinczy lev.» II. kötetében.]

2193.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 2. April 1812.

Theurester Freund!

Es ist Mitternacht: ich habe viel zu schreiben gehabt, und kaum sehen meine Augen was ich schreibe, kaum hat meine Hand Kraft die Feder zu halten, so sehr bin ich müde. Diesmahl wird also mein Brief kürzer wie sonst sein. Nehmen Sie diess nicht für Kälte, von der zwischen uns die Rede nicht seyn kann.

Ihr Buchhändler hat mir gestern einen prima Aprilis geschickt. Anstatt der verlangten letzten Ausgabe der Episteln Schmidts, schickte er mir die verbetene [!] Ausgabe von 1790, welche ich besitze.

Meine Nachricht wegen Cserey werden Sie bis jetzt erhalten haben, ich schloss seinen Brief Ihnen bei mit den 5 f., die ich nachzutragen versprach. Von Gross-Wardein habe ich nicht einmahl auf mein drittes Schreiben eine Antwort erhalten können. Morgen erwarte ich den Wagen von Ér-Semlyén. Bringt er mir sie, so sollen Sie gleich unterrichtet werden. Wie froh wäre ich, könnte ich Ihnen eine erwünschte Nachricht geben.

Ist es denn gar nicht möglich, dass Sie in Oed[enburg] weiter bleiben? Ihre Wohnung so oft zu ändern, Ihre Sachen so oft zu transportiren, muss Sie etwas undenkliches kosten! Ich wünsche Sie *nahe an Wien*.

Sie denken mich besser, wenigstens glücklicher als ich es verdiene wenn Sie glauben, das andere Fass Hegyaljaer Wein habe Herr Professor Genersich erhalten. Nein, theurester Freund, es erhielt es jemand anderer. Ich habe so viele denen, ich so etwas geben möchte, und fühle mit Schmerzen, dass ich meine Wünsche unmöglich realisiren kann. Es ist nicht geklagt und nicht geprahlt, wenn ich sage, ich habe dieses für uns und Alle wie wir sind, sogar für einen Gr. F. (er sagte es ja selbst! er, der Noth leidende!!!) sehr drückende Jahr mehr gethan, als ich es hätte sollen, als ich geglaubt habe, dass ich es können werde. Gott hat einst das Oelflaschel oder was es gewesen sein mag, einer Wittwe zu Sarepta, glaube ich, nie austrocknen lassen. Schade, dass er aufgehört hat, Wunder zu wirken. Ich würde beweisen, dass ich *recipiendi miraculi capax* sei.

Dank für alle Nachrichten, alle kostbare Nachrichten Ihres letzten Briefes. Engel hat Ihnen etwas Entehrendes oder doch an das Entehrende angrenzendes gerathen: aber der Rath ist nicht schlecht. Ich will ihn gewiss befolgen, *ostiatim* wie er sagt, aber freilich *ostiatim* bei solchen, wo ich nicht umsonst zuklopfen hoffe. Solche sind ungemein wenig. Man gibt nicht gern Geld für ein Buch. Aber ich will sehen was ich vermag. — Es kann nicht gut gehen bei dem Betteln, wenn man in dem Verdacht steht, dass man geizig ist.

Der Rec[ensent] des Batthyanischen Werkes in dem Februar Heft der Annalen ist ein schaler Kopf. Leicht wäre es, ihn seiner Schalheit zu überführen: aber das darf man nicht.

Warum trat doch Sartori ab!!

Ich bitte Sie den Beischluss Herrn Prediger Kis übergeben zu wollen. Er hat einige literarische Neuigkeiten, und Sie dürfen ihn lesen. Leben Sie sehr wohl.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

¹ KB. H. T. 31. — Albert Dürer ist zwar nicht in Siebenbürgen geboren, aber war doch aus Ungarn gebürtig. — Rummy K. Gy. jegyzete.

2194.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos, 4d. April. 1812.

Kedves Barátom!

3dik Marty datált leveled késő vételén előre mindjárt meg-
ütköztem: de nem gondoltam hogy az egyébnek sajdítása lehetne,
míg nem utoljára megnézém leveled belső borítékját is, a' hová
voltam Te tőled utasítva — 's el pirultam. Ugy pirultam el, mint
a' ki tévedésből egy oljan ajtón nyit be, és olj heljre, a' hová nem
illett volna be nyitni. A' tisztán talált papiros bé volt írva mindennel,
a' mit csak képzelhettem; éppen hogy deczifrálni [!] nem volt mit.
Elég az, hogy az olt keresett introitus, ki utasítás volt reám nézve
--- és én még sem szüntem meg azután is firkálni.

A te Geniúsodhoz bízom egy felől: de más felől félek a' sugál-
lódótól, ne hogy ketske lábakat nézett légyen a' Confidentia lába
helyett. Hiszed e hogy tsak a' szeretőmmel eifereztem így valaha
mint veled most. Tudod hogy a' szeretők a' kétségeskedést ki nem
állják. Irj, hadd lássam, meg elégszel e ennyi satisfactioval -- gon-
dold el azt is, ha gyenge is a' büntetés, -- elég erős, ha érzékeny
az, a' kit ért. De már egyébről.

A' fordításodból látom, hogy úgy érted mint én, a' dolgot:
tsak nem akarod meg fogni. A' te manichaeuszi hited közel jár
ahhoz, tsak a' neveket változtasd meg. A' te fejedre nem egyéb
hanem Die wahre Freiheit: a' Feketéd pedig Die scheinbare Frei-
heit -- ezek koczódnak egymás ellen. Nem az az igazi szabadság,
meljet a' Profosz el vehet, 's vissza adhat -- én viszem azt bé
magammal a' fogházba, és onnan is én hozom ki. Ezt még a'
Speculatio se fogathattya meg velünk -- Autonomia kell hozzá.
Apprehende -- -- -- et habes. Azért meg is ütköztem egy
sorodon: *Rettentő börtönében is szabad?* E nagy Contrasztot tsinál --
változtasd így inkább: Be zárva -- Börtönében is szabad. Így a' fata-
lis (?) jegy is elmaradhat, melj tsupán ironiára mutatna. -- De a'
Poetának nevetségessé kell tenni a' dolgot, hogy tanítani ne láttassék.
Igen is: a' hol ex proposito satyricus akar lenni, akkor is tsak az
emberi gyengeségeket taxálja -- de nem a' valól -- nem magát az
igazságot: mint a' te Horatzod is tsak a' Stoicusok gyengeségeit
akarja nevetetni: De nézd el az Odáit; leg seriusabb azokban, 's

elégnek tartya annyival bé fejezni: Non haec jocosae conveniunt lyrae, 's ezzel is a' Seriumot akarja exaltálni.

A' testetlen Valónak bájoló ereje reád nints. Én is azt mondom, hogy reám sincs. Egy szép tselekedet megbájol, de az, a' mi szép, mitől van lelkesítve? Kétség kívül azért szép, mert a' szabadság testesült meg abba, a' mi szép. Én sem okoskodom így. Ez a' megtestesült-Való be szép! Hát még testetlen mennyivel szebb lehetne? Az iljen okoskodást maga Kánt nevetségessé tette az ő Galambjával, a' melj érezvén hogy melj szabadon repülhet a' híg és vékony levegőbe; így okosodik: Hát ha még ez a' vékony levegő se volna.

A' *sok semmit nem ér?* heljes; de feltesszük oljankor, hogy a' kivel dolgunk van, az a' sokat utánna érti, ha keveset mond is az ember.

Még egy kérdésem van. Hol veszi magát a' Rény? Egy ilye szóra nagy szükség volt, hogy Nemzetünk szégyenjét valaha el töröljük. De már ismét egyébről.

A' Tudós Erdélyivé lett Grófné — Tholdiné töllem nem meszsze innepelt Solymoson a' Néhai Bartsai Ábrahám Özvegyénél: egy oda menő Doctor keresett meg engem a' Grófné nevével, és ki kérte Psychémet olvasásra — által adtam, a' te jegyzéseidet is mellé tévén olj bizodalommal, hogy nem fogod rossz néven venni. Nekem szerentsém nem volt még azt a' Grófnét személjesen esmérni.

Ne szünj meg bennem tisztelő hív barátodat esmérni.

Sipos mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

2195.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

Nekem különösen tisztelt drága Uram!

Éppen most érkezém haza Báriból 's Szöllőskéről hamarjában igen megfázott kézzel, 's egy rossz pennával, melly a' meszelés Chaosszából ragadtatott-ki, kelletik írnom. Vay igen szeretett volna szemben lenni a' Tek A. Urral; de elmúlt az idő dühössége miatt. Én pedig ma Szöllőskétől fogva Ujhelyig vágyakozással és szíves

érzéssel teljes szemmel néztem Széphalom felé: ha a' szél szörnyű módon nem dühösködött volna, bizonyosan gyalog mentem volna Széphalom felé 's egy éjszaka ott maradtam volna, hogy mind azt a' mit 9bertől fogva a' Litteratura és Litteratorok' állapotja felől érzettem, lebeszélhettem volna. A' jó, de szerencse nélkül való szándék, tudom, hogy vigasztaltatás nélkül nem maradt volna: mert arról ott, hol a' hang, és néhány megkülönböztetést jelentő betű tehet minden érdemet, szóllani, mind alkalmatlanság, mind haszon-talanság. De — még itt sem sokat hajtának a' Litteraturára: ez a' nemzeti hidegség által fog a' jégtengerbe be fúlni. Ki foghatja így ma 's hónap magát a' Nemzet' dicsőségéért feláldozni? hogy énekelhetjük ezt az érdem templomban: «a' *Virtus maga magának jutalma.*» Nem ezt mondják é a' hangos nevéik: az *áldozandó* — — *kössék az áltár szarvához* — — a' mint megírva van a' Zsoltárban etc.

A' Tek. A. Urnak igen becses mostani Levelére adós maradok, 's minél előbb a' többieknek is érdekét megfizetem. Úgy hallom, 's csak nem bizonyosan tudom, hogy Mélt. 7 viralista Vay József Úr a' Sz. István kisebb keresztesű Rendjének tagjává kineveztetett a' Királyi Felségtől — azt is hallom, hogy a' Diaetának mindjárt mostanában vége leszen auno, a' mint egy Chronostichonban most láttam.

HVngarlae ProCeres fLebVnt CeLebrassé DietaM.

A' többi dolgokat máskor. A' Grófnét 's a' Kis Szenteket az Enyim igen igen szívesen tiszteli, 's parancsolta (mert a' Könyviróknak a' szebb ízlésük* így parancsolnak) hogy ezt el ne mulassam. Mellyhez kötvén a' magamét, hív tisztelettel vagyok S. Patakon 6dik Apr. 1812.

A' Tekintetes Assessor Urnak

alázatos kész szolgája

Nagy Ferencz m. k.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

* Szebb az Asszonyok ízlése mint a' férfiaké: mert ők mindég a' magoknál szebbet szeretik. — V. Nagy F. jegyzete.

2196.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

nékem különös bizodalalmú drága Uram!

A' Bion és Moschusz Recenziója ellen most is csak az a' kifogásom van, a' melly legelőször vólt, hogy én szennyvedtem sokakért. Az Anonymitást én sem szeretem: de nékem olly időben és helyyenn, a' mellyben és a' hol élek, hiszem, hogy éppen az alá kellett elrejteznem, hogy sokak' dühe 's rágalmazása ellen mentt lehessenek. Az ugyan engemet néminémüképpen inkább vádol mint ment; mert, azt mondhatja valaki «olly könyvet fordítottam, mellybenn valami gyanús dolog van, 's erre nézve nem mertem nevemet eleibe függeszteni.» De, akárminnt légyen a' dolog, énnékem legtanácsosabbnak látszott nevemet elhalgatni: mert a' Librorum Censur is, ejtett olly forma szókat, hogy szerelmes könyv sat.

Én, mint fordító, a' Jézsuitak' szokása szerént a' könyvet meg-nem castrálhattam: azon eggy 's két sorokért, mellyek botránkoz-tatóknak tetszhetnek, a' sok szépet el nem hagyhattam: pedig csak megvallhatja minden, a' kinek *gustusa van*, hogy mind Bionbann, mind Moschusbann találatnak szép Darabok; mellyek ma is must-raúl 's példáulul szolgálhatnak. Ilyenek az *Adonis'* és *Bion halálára írtt Keservek*, 's mások többek-is.

A' feleségem a' Recensenssel eggy értelemben van. Ő ezt a' Jegyzést tette reá: «Kár vólt a' szórúl szóra-való fordítást elmulatni: mert ez által majd zavarba jönnek a' Philológusok, és sokan fognak rajta dolgozni. —

A' Rec. Ur' criticájára írhatnék anticriticát; de itt helye nincs. A' ezímben, e' szó után «magyarra fordítva» (.) a' pontot nem helyesen tette; mert az oda nem való: a' következő szó: *Hexamete-rekbenn*, nem más sententiát kezd, a' feljebb-valókból foly, 's pont nélkül azokhoz tartozik. — Az ἔθ' ὑπνωντι-ról más Levelemben már szóllottam: a' ἡβωντι sokkal jobb; mellyet sokan bevettek, neve-zetesen a' tudós Harles. A' Typotheta rosszúl rakta-ki a' szókat az Idylliambann. A' ὑπνωντι helyett kellett vólna ὑπνωντι; a' πραγμαυλον helyett πλαγίαυλον. A' hávántsíp nem rossz, de isméretlen szó: én azt kürtnek fordítani jónak láttam; mert πλάγιος obliquus, αὐλός

tibia síp vagy talán *kürt* is; mert ha *αὐλος* csak sípot téssen, hogy fog különbözni a' *συριγγα*-tól? pedig a' régieknek három nemű muzsika-eszközök vólt: *αὐλον*, *κithαρα*, *συριγγα*: hacsak így nem különböztetjük, hogy: az első fából vagy lábszárcsontból, az utolsó nádból készítettett. Ez a' szó is *cythera*, hibásan van téve.¹

De, hogy a' *πλαγίανλος* kürtöt jelenthet, bizonyítom nem csak onnét, hogy grammaticae éppen azt teheti, és hogy Pán' szájába is illik, hanem onnét-is, hogy sok Philologusok illy értelemben vagynak, nevezetesen *Scaliger ad Callimachum*: «*αὐλον*, úgy mond, non de tibia, sed de quavis extensa in longitudinem dictum... de ostrei quodam genere ita appellatum» ha tengeri-csigához hasonló vólt a' *πλαγίανλος*, miért volna rossz a' kürt? annnyival inkább, hogy a' mit Minerva talált, már az (*αὐλος*) egyenes síp vólt, tibia recta, minden Philologusok' értelmeik szerént. A' *ἄδύς Ἀπόλλων*, *nyájas*-nak jól van igazítva: noha a' *kedves* sem rossz, 's nem merném meghatározni, fontosabb szó e a' *nyájas* a' kedvesnél; ha ugyan *nyájas* az, a' ki *nyáj* vagy *sokaság* közibe való, másokat mulattató; *kedves* pedig az, a' kinek olly külső kellemei vagynak, mellyek által mások szeretetét megnyerheti, rövidebben: a' *nyájas* magaviseletet, a' *kedves* külső kellemet jelent; melly nincs meg mindenkor a' nyájasbann. A' rút emberek is gyakorta nyájasok, de kellemek nincs.

A' Rec. Ur a' *szerelmesek* szót (*ἔρωτῦλον*) nem szereti, mellyet így jelel-ki (?), az igaz, hogy világosabb volna így: szeretősdal; de ez a' versbe nem jöhetett-bé. Én a' *szerelmesdi* analogice csináltam. Az Ifjak, kivált a' fel földönn Borsodban és Gömörbenn, a' Játékok' nemeit *di*-ben végződő szókkal adják elő, p. o. *keringődsdi*, *szembekötődsdi* s. a. t. de e' szóban is *valódi*, felvan ez a' *di* végezet. Lehet e hát a' *szerelmesdi* ok nélkül előállt szóteremtmeny? kivált, ha az *ἔρωτῦλον*-t egy szóval akarjuk kitenni.

Egyébaránt az egész Recensiót nagyra becsülöm, 's kívánom, hogy minden Recensensek illy formánn rostálják-meg a' Munkákat: hogy mind a' különböztető jegyekre, mind a' szók kifejezésére, mellyek a' Magyar Literaturának tökéletesítésére egyenesen tartoznak, a' könyvcsinálók figyelmetesek légyenek. Szenyvedhetetlen dolog az, midőnn praejudiciumból, akár jó, akár tökéletlen légyen a' könyv, minden dicséretet előre ki-kintornálnak. A' hibákat felfedezni köte-

¹ Mert görögül *κithαρα*, nem *κίθαρις*: az én Textusomban azért úgy hiszem, hogy jól van így: *cytherát*; így *cytherát* hibás. — V. Nagy F. jegyzete

lesség, elmellőzni hiba: mind ennek, mind annak nagy befolyása van a' Literaturába: a' részrehajló Rec. a' Maradék vádját méltán megérdemli.

Most veszem észre, mely messze ragadott az Írásba az anti-kritika Lelke! ámbár azt mondtam feljebb, hogy itt helye nincs: de hiszem, hogy a' Tek. A. Úr tölem ezeket elfogadja. Az írást, a' közbe jött Látogatók 's dolgok miatt, több izbenn kellett félbehagynom. Mentéségül szolgáljon!

Szokott tisztelettel vagyok S. Patakon Aprilis 7dikén. 1812.

A' Tekintetes Assessor Úrnak

alázatos szolgálja

Nagy Ferencz m. k.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2197.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Méltóságos Báró Cs. K. Kamarás Úr,

nagy tiszteletű Uram!

Petrarca a' Campidoglión borostyánt nyert: az én kedves Berzsenyim Somogynak fényes napján mint Poeta köszöntetett-meg. Mi ez a' megtiszteltetés amahhoz képest! és még is ez nagyobb mint amaz, mert a' Római nép' nevében nyerni koszorút nem nagy dolog; az a' maga Művészeit tiszteletben tartotta mindég: ez pedig annál a' népnél történt, mely a' maga Íróit — Mivészeink nekünk nincsenek — ignorálja, nyelvrontóknak kiáltozza. Elkeseredésem, mely itt hangzik, nem illet magamat; soha én a' nagy sereg' javallásán nem kapkodtam, a' keveseknek óhajtottam tetszeni, 's azt úgy értem-el, a' hogy' talán senki nem más — mert kit szeret Kis, Virág, Berzsenyi inkább mint engemet? kinek jutott az a' szerencse, a' mi az elmúlt Decemberben jutta nekem, hogy nevemet az országoló Nép* Gyűlésében Gróf Desöffy József az öszvegyűlt Atyák előtt hangoztassa? — 's Recensenseink nem magasztalnak e *agyon*? De ki tekintheti azt boszankodás nélkül, hogy Nagyjaink azon felül hogy Literaturánkat semmivel nem segítik, mely nekik szoros tisztek volna, az Írók eránt nem is mutatnak figyelmet, megkülömböztetést. — Ime a' Prónay László fíja 's a' Teleki József

* Populus rex. *Virgil.* — Kazinczy F. jegyzete.

veje erre is példátlan példát mutatott! Oh érezze az a' két nagy Árnýék a' nyúgodalom' országában, hogy az, a' ki hozzájuk olly szoros kötéssel vala kötve, Berzsenyimet megtisztelvén, önn magát illy fényesen megtisztelte, és hogy az ő emlékezeteket megújította! Érezze ezt az a' két nagy Árnýék, és ezt érezvén felejtse, hogy Nemzetünk ellen, melly nekik olly szent vala, Berzeviczy Gergely barátom s Batthyáni Vincze és ennek Recensense a' Bécsi Annálisok' Febr. füzetében ez idén, Superint. Bredeczky, azt az átkozott óhajtást teszik, hogy Nemzetünk szűnjön-meg az a' Nemzet lenni, melly' eddig volt. Minél jobban tud valaki görögül, annál gonoszabb hazafi! ezt kiáltá egykor szíve' fájdalmában egy Római. Ezt kell nekünk is, ezt a' három B betűs Magyar-Németet látván 's hallván.

Én a' Méltóságos Úrnak ezt a' szép cselekedetét úgy jövők meghálálni mint Író, és úgy mint Berzsenyinek legforróbb barátja. Fogadja-el szíves tiszteletemet érette, 's engedje tennem a' kérést, hogy ne szűnjön-meg a' hazafüi tüzet, mellyre olly nagy szükség van, gyúlasztani.

Berzsenyi engem és én őtet soha nem láttuk. Még nem is leveleztem vala vele, midőn 1808ban Kismén látam nyomtatás alá küldött verseinek kézírását, erántam vonszó hajlandóságainak esalhatatlan jelével. A' lyrica Pocsisben ő a' Fejedelmünk, mert Virág más nemben nagyobb. Versei most fognak nyomtatattatni. 14. Kis Pap 740 ftot tevé össze kiadásokra. Ki tett valaha ennyit Nagyjaink között? A' Herczegi menyü Festetics el nem fogadta a' Rumi Monumenta Hung. Ajánlását azon fontos okból, *mert az igyekezetet nem segítheti, sokat költvén már a' M. Literaturára.* — Ha Nagyjaink akarnák, és ha tudnák melly igyekezet érdemel elősegélést, most nem ott állanánk, a' hol vagyunk. — Azonban erre is támad egy új példa: A' Zólyomi Fő Ispán, Ó Exc. Balogh Úr, Kist megszólította, hogy a' Horáth Epistolájának hátra való darabjait fordítsa, 's Ó Exc. a' dicső fordítást pompásan fogja kiadni. Illy lépéseket tévén Nagyjaink, 's megkülönböztetvén az értelmes Írókat a' nyomorultaktól, megértvén hogy nem a' Czinkéknak van igazságok, a' kik bennünket vissza óhajtának vinni, holott előre kell törekednünk, hanem azoknak, a' kik tudják hogy az emberi elme soha meg nem állhat, hanem mindig progressióban vagyon, 's hogy a' szélesedő ideák a' nyelvet is szélesítik, — valaha végre megindulunk mi is, holott eddig még mindég *készülőben* valánk.

Ismerem a' Mélt. Úr mivelt lelkét, hogy nem azoknak szá-

mokból való, a' kik tompák ezt érteni, és ezt azért bátorkodom
ömlendező szívvvel mondani. Maradok alázatos tisztelettel

A' Méltóságos Úrnak

alázatos szolgája:

Széphalom, Apr. 8d. 1812.

Kazinczy Ferencz mpr.

A borítékon:¹

à Monsieur Monsieur le Baron Alexandre de Prónay, Chambellan
de Sa Majesté. *Pest, Tó-Almás.*

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

2198.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Gróf Gyulay Lolottnak.

Szívemnek szeretett gyermeke! Nagysádnak nem lehet kedvet-
len dolog azt hallani, mi áll Journalomban azon napról, melyen én
Kassán 1802. Decemb. 27dikén az én igen kedves Lolottomat meg-
láttam: nékem pedig meggyőzhetetlen szükségem azt Nagysáddal
hallatni, mert örvendek, hogy az a' gyermek, a' kit akkor csak
szépnek 's csapodárnak letem, most már egyyike a' szeretetre leg-
méltóbb asszonyi teremtéseknek.

1802. Decemb. 27d.

Estve Therézhez. Egy ismeretlen szép gyermek körülte fet-
reng. — Ki ez a' szép gyermek? kérdém. Das sage ich Ihnen nicht,
vala a' felelet. Nézem a' gyermeket. Auch haben Sie [es] gar nicht nöthig,
Gnädige Frau. Valóságos képe az anyjának, Gróf Gyulay Ferencz-
nének, az olly sokáig imádott szép Susynek. — A' gyermek kifordúl,
kérdi ki légyek, 's vissza jó. H. v. K[azinczy], mein Vater hat Ihnen
aus Siebenbürgen Complimente gebracht. Er war in der Meinung,
Sie seyen in Regmecz, u. wollte schon hin: man hat ihm aber
berichtet, dass Sie in der Gegend von Gross-Wardein leben. — Und
von wem denn diese Complimente, schöne Comtesse Lotti? — Das
zu sagen bin ich nicht im Stande; das beste wäre, Sie kämen zu
ihm, und holeten sie selbst ab. — Gyönyörű gyermek! — Ennyi
áll a' Journalban.

Édes lyányom! (ma ezt a' nevet Nagysádnak nagyobb öröm-
mel adom, mint Nagysád óhajthatja) melly kedves dolog nékem az én

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

Susym' gyermekeivel, melly kedves Lolottal, kit eddig csak magát ismerem számokból, így lenni öszve füzve!¹ A' Nagysád' levelei 's az a' mit dícséretére a' mi kedves barátunk Döbrentey mond, engemet feloldhatatlan lánczokkal kapcsoltak Nagysádhoz. Maradjon az a' szeretetre méltó gyermek, a' melly eddig volt, 's legidősbbs testvér lévén a' háznál, öntse szívének anygali jóságát a' többiekébe. Ezt egy olly talentomú, olly culturájú leánytól mint Nagysádat mutatják levelei, nem csak reményleni lehet, hanem kell is várni. Hová veti Nagysádat a' házasság, ki tudná azt! óhajtanám, hogy hozná Magyar Országra. Úgy az én öreg napjaim tavasszá fognának válni. De édes Lolotte, a' jobb lelkek szeretik egymást, ha soha egymást nem látták is. Tartson engemet Nagysád legforróbb barátjának, és minek utána engemet atyjának nevezni méltóztatott, fogadja feleségemet is anyjának 's gyermekeimet testvéreinek, 's ugyan erre kérje Fanny és Constance 's Lajos testvéreit is. Csinaljon köztünk a' visszonos hűség egy háznépet; mi erre nem vagyunk méltatlanok. Csókolja sorba testvéreit mindnyájunknak nevében, sőt csókolja-meg nevünkben és a' magáéban az Andrásfalva' és Széphalom' hasznos és kedves barátját Döbrenteit is. Nincs olly hála, mellyet Lolott és Lajos (nem tudom ha Fanny és Constance Comtessek olly korúak e a' kik már tanulhatnak) Döbrentey eránt soknak tarthassanak. Éljen szerencsésen, édes jó lyányom. Vegye áldását híven tisztelő 's szerető atyjának, barátjának:

Széphalom Apr. 8d. 1812.

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2199.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, April 8d. 1812.

B. Prónay Sándorhoz.

Mélt. Báró, Cs. K. Kamarás Úr, nagy tiszteletű Uram!

Petrarca a' Campidoglión (olasz neve a' Capitoliumnak) borostyánt nyere . . .

[stb., mint a 2197. számú levélben.]

¹ A pont elejétől eddig idegen kéz többszörösen át meg áthúzta e mondatot szinte az olvashatatlanságig.

Eddig a' levél.

Meg kell vallanom, hogy mind ezek fülünk nélkül vannak ugyan mondva, de tanító ezelből, mert 1) ez a' gazdag gyermektelen ember Kisnek a' Horátz fordítása előtt álló Praefatioért semmivel sem kedveskedett. — 2) ez is Nyelvrontóknak szidalmazza azokat, a' kik az ő általa imádott Ipa példájától eltávozni mernek, 's az *előre* menésből *vissza* rángatna, ha lehetne. Azt hiszi, hogy Erdély, és csak Erdély tud magyarul. Lásd tehát Adminisztrátorotoknak munkáját, az *Esdeklést a' M. Nyelv dolgában*, melyet Prónay bizonyosan látott Kézírásban. — Prónay azt hiszi, hogy én szebben irtam 1790 körül mint most. Ne kaczagjon e az ember az illyekre?

Eggy kérdést. Ti a' Mágásokat és Mágáskákat nem hívjátok e szóval és írva Nagyságodnak? Ne tegyétek magatokat eggy sorba a' eselédséggel. Az ő titulusok: Mélt. Úr — nem Nagyságod, melyet csak asszonyoknak kell adni.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

(2200.)

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Apr. 8d. 1812.

Érdemes 's kedves barátom!

1.) Horvát István, ki Vitkovicesal 's Szemerével együtt ez én Pesti Triászomat teszi, a' Regnicoláris Bibliothecának Custosává neveztetett-ki a' Palatinus által, minekutána Miller Jacobus Ferdinándus Úr a' Museum Directorságára lépett által. Ezen én nem csak úgy mint barát, hanem úgy is mint Magyar, véghetetlenül örvendek. — A' hírt Helmeczitől vettem, ő pedig Millertől.

2.) Balogh Péter Exeja Kist arra buzdította hogy a' Horátz Epistoláinak hátra való részét is fordítsa, 's meg ígérte, hogy a' könyvet pompásan fogja kiadni. Irja ezen felül ő Exeja Kisnek, hogy ő (tudniillik Balogh) Tacitust készűl fordítani. — Ebből semmi nem lesz, vagy ha lesz, rosszabb lesz a' semminél; mert Tacitust nem 60 esztendőös korunkban kell készűlnünk fordítani, hanem 60 esztendei fordítgatás, igazítgatás után kell kiadni. — Én vévén Kistől a' hírt, megköszöném Balognak a' Kis buzdítását 's biztatását, 's arra kértem hogy Tacitusnak minden sora mellett szem előtt tartsa a' Woltmanni fordítását; levelemnek utolsó soraiban pedig,

hogy a' Késmárki Prof. Genersich által írt Trajánt, két Tómusban, nyujtsa be a' Korona-Örökösnek. Ez a' munka olly szép, hogy ha több dolgom nem volna mint a' mire rá érhetnék, kész volnék lefordítani. — Ez a' barátom (Genersich) utolsó levelében az Úr eránt tudakozódik. Ide teszem a' levelébe zárt czédulát.¹ Talán reá ismér az Úr az írásból a' Tudakozódóra. Azt nekem (Genersich) meg nem nevezte. Feleltem neki.

3.) B. Prónay Sándor a' sógorát Somogyi Administrátorságba vezetvén nomine Regis, estve Berzsenyit a' Palotába felhivatá, és a' Rendek előtt mint Poetát publice és solennissime megköszönté. Petrarca a' Campidoglion laurust kapott: B[erzsenyi] Somogyban megköszöntést. Mellyike nagyobb? Ez! mert amaz Rómában történt, hol a' Művészt minden tiszteli: B. annál a' Nemzetnél tiszteltetik, melly szégyenli ismerni a' maga Embereit.

4.) Kisnek versei 2 kötetben nyomtattatnak Pesten Trattner-nél. T[rattner] azt kívánta, hogy Kis 2 rezet adjon elejkebe, mellyre ő száz f. V. Cz. ad Kisnek. Kis többet bízott az én ízlésemhez a' festés dolgában mint a' magáéhoz, 's velem parancsolt, hogy adjak gondolatot. Imhol az. 1.) Kininger fesse Kist tussban. Én a' képet birni akarom 's 25 f. V. cz-t adok érte, 's a' 100 f. V. Cz. csak a' Metszőnek maradjon. 2.) Grüner rajzolja Contourban Socratest philos. palástban a' Gratzia Státuácskája előtt mély gondolatokba süllyedve. Már erre fundus kellene. Én sokat nem tehetek kedves barátomért és a' Lit. ezen igen becses Productuma ékesítéséért. Nem dicsekedésből 's nem panaszból mondom, édes barátom, de ez idén 500 ft-nál többet adtam azoknak feleségelésekre, a' kik *írnak* és az *idő süllyát érzik*. Az Ur koldulhatna valakitől vagy valakiktől Erdélyben vagy 50 ftot a' Grüner rajzolatja kifizetésére, 's azt írná meg egyenesen Kisnek, hogy a' szerént intézze a' dolgot. De ennek hamar kellene esni, hogy késő ne légyen.

5.) XIV, mondom 14 kispap a' Pesti Seminariumban a' Berzsenyi verseinek kinyomtatattatásokra 740 ftot ada a' Helmecezi kezébe. Ez a' Helmecezi kevés idő múlva egyike lesz legmunkásabb, leghasznosabb, legesínosbb Iróinknak. Helmecezinek tanítványa pedig Siskovics József Úrfi, ki mint Helmecezi is, Philos. Doctorságot adata magának, B[erzsenyi]nek képét fogja vésetni rézbe a' könyv elébe. Ez a' Helmecezi gondolatja, és csak azért fogta-fel ezt a' gon-

¹ Nincs a levél mellett.

dolatot, hogy Siskovics, ki gazdag, mert egyetlen egy fiú, a' M. Literatura szeretetére 's gyámolítására kényszerítessek. Siskovics arra örömmel hajlik.

6.) Daykával mit csinál Vitkovics, nem tudom, 6 árkusból álló verseimet Poétai berck neve alatt Daykához hagyom toldalékképen kapcsoltatni, hogy Daykának nem testes kötete ezek által vastagíttassék. Virág írja, hogy Vitk. ritkán van Pesten, és előli a' sok Prókatori munka. Szemere Nov. oltá nem ír, noha neki Helmecki által valamit küldék. Nem mervén írni magának ugymint a' ki nem tudtam, Pesten van e vagy Péczelen. Virág írja: «Szemere talán megházasodik valaha, ha a' grammaticálás miatt reá érhet.»

7.) Batthyáni Vincénének átkozott munkáját recenseálta az Annál. Febr. füzetében Luther Mártonnak átkozott Superintendense Bredeczky átkozottúl. — A Wallaszky munkáját Rumi. Én azt csak nyomtatásban láttam. Onnal gondolhatja némelly Olvasó hogy abban részem van, mert Rumi excerpálta a' Tübingi kérdésre tett Pályairásomat. Megölnek engem azzal [!] a' magasztalásokkal. Fiatal esztendeimben az nekem talán kedves volt volna: de most hideg vagyok a' Fama' kürtölése eránt. Placere *bonis*! ez minden kívánságom. Még örülök neki, ha érdemetlen Olvasó hozzám semmi közét nem tartja.

8.) Szalárdi Jakkó László Fő Hadnagy a' Stipsics Huszárai közt egy kötet Tabori dalokat és Orátiókat akar kiadni. Szégyenli hogy a' Magyar Huszár fr[ancia] és német dalokat énekel, mert Magyar éneke nincs. Segédet kér minden felől. Az Úr e' nemben szerencsés. Ha van valamije, küldje az ő Adresse alatt a' Charleville par Temesvár. Ez a' Charleville Banáti Helység.

9.) A' Bion Idylljeit én recenseáltam: Az Anonymitáson egyedül azon akadtam-fel, hogy elmondhassam mit teve Gróf Teleky József Excell. Péczelivel, és a' mi ott a' Martyrságról van mondva. Az utolsóbb czikkely olvasása alatt reménylem az én Döbrenteim tanítványának verni fog a' szíve. Keresni nem kell a' bajt: az oktalanság volna: de rettegni sem kell a' bajt, midőn szent kötelesség teljesítése a' jó embert arra szólítja, hogy a' bajjal ne gondoljon. Mennyire degradáltatott az emberiség már is azon nemtelenek által, a' kik a' kötelesség és Ész szava helyett csak az Egoismusét hallák! B. Wesselényi Farkas, ki a' mint tudom, cassirozott Fő Ispán vala, 1801ben nekem azt beszéllé, hogy Statuum Praesidens Gróf Lázár János ezt a' tanácsot adta: *Fae officium taliter qualiter; superioribus non obloquaris: mundum non reformes.* És B. W[esse-

lényi] F[arkas] nekem ezt úgy recitálá, mint eszes tanácsot. Én B. W[esselényi] F[arkas]tól pénzt, Miklóstól erőt szerettem volna kapni osztályrészben. Ugyan ez a' Lázár, midőn a' Státusok kényszerítették, hogy hivatalát viselje dignitással, ezt mondá: nem vagyok én Krisztus, hogy én magamat az emberi nemzetért keresztre feszítessem. Én ezt az embert Epigrammatistává tettem volna, nem Statuum Praesidensé [!]. Mondja az Úr a' mi kedves barátunknak, Lajosnak, hogy ötlet forrón csókolom, 's kérem, hogy levelemnek ezt az egy cikkelyét olvassa-meg. Mi volt volna úgy Nemzetünkől, ha minden Magyar úgy gondolkozik vala, mint ez a' Lázár! — Járjon az Úr, kérem, végére, ez a' Lázár e a' Florinda Írója? 's Cserey Miklósné mije ennek a' Lázárnak?

Azt írja az Úr, hogy a' *Poéta vagy 's historicus* etc. jó darabcska, de nagyon németes kifejezések vannak benne. — Én azt tartom, hogy ez jobb darab a' *maga nemében* mint a' Törökhöz írt Epistola a' magáéban, 's a' nagyon németes kifejezéseken az én Döbrenteim bizonyosan fel nem akad; hadd akadjon-fel az olyanokon Debreczen. Az nékem érdem és nem hiba. Másképen szóll a' németül is tudó circulusok embere, másként a' paraszt, a' ki csak magyarul tud. A' *Poéta vagy*-nak sok elevensége, 's *annyi könnyűsége* van a' mennyit én nem ismerek egyetlen egy magyar Poemácskában is mind azok közt, mellyek valaha íratattak a' mai napiglan, és a' mellyek (ha a' szerént írunk továbbá is mint eddig) két századokig 's tovább fognak íratatni. Alig képzelheti az a' ki engem közélről nem ismer, melly kevésbe kerülne nekem a' Soósnéhoz írt Epitret vagy még a' Rádayhoz írtat is, melly jobb mint a' Soósnéhoz írott, egészen elégetni, úgy hogy híre sem maradna. De a' *Poéta vagy*-ért tíz más Epistolámat is oda adnám. Arról Kis nem ítél kevesebb kedvezéssel mint én magam, sőt az ő ítéletét én magam is sokallom. Izlésével abban is megegyez izlésem, hogy p. o. az Arcászhoz írt Epistolám nekem kedvesebb mint a' dagályosabbak, mellyekben a' Hochsinn hallatja magát. — Mindég könnyebb nehezeti írni mint könnyűt.

Végig futottam a' Barcsay és Orczy verseinek kötetét (Pozsony 1789) hogy kijegyezhessem az Urnak, melly darabok az Orczyé, mellyek a' Barcsayé. — A' szabadsághoz, írta Orczy. Lásd lap 206. vers 2. és 59 v. 3. 25 v. 3. A' *kis kopasz ember*, O[rczy], mert B[arcsay] nem volt sem kicsiny, sem kopasz, 's Badenben ferdett volna nem Budán. — A' 61 laptól fogva a' 148ig írta Barcsay.

A' többbit mind Orczy. Nem tudom mellyik darabot itt Orczy László is írta. — Lap 130. *gyönyörű Évácskám* B. Prónay Éva, Consil. Radvánszky Jánosné a' Theréz anyja. De meg nem lehet bocsátani neki azt a' polissoneriet, a' mellyet 131. v. 23. követ-el, és ez által egy *tiszta erkölcsű* Matronát az *ötet nem ismerő* világ előtt meg *nem érdemlett* gyanúba hozá. Illyen a' katonai Leichtsinn. Pag. 219. Irja ezeket az Úr, mint én írtam a' magaméba. Ez a' Pap írta 1764 a' Vexatio dat intellectum nevű írást, melly Mária Th. parancsolatjából hóhér kezekkel égettettet-meg a' Pozsonyi piacon, — és p. 222. lin. 4.) Péchy István Sáros Vármegyei Úr, Lapis-Patakán lakott. Egy írást írt a' Nemzet' szorongatásai alatt, mellyben az is álla: A' magyarnak még nem rozsdásodott hüvelyébe a' kardja. Mária Th. elfogattatá 's Kassán halálra sententiáztatott. Elájúlt ezt hallván. De a' halálos sententia felolvasását nyomban követte a' Gratzionális felolvasása. A Gréczi várban tartatott néhány esztendőig. Jósef, ki senkitől nem félt, meglátván ott Péchy-t, azt tudakozta megvető nevetéssel: Ez az ember hány százezer embert állíthat ki ellenem. Azt felelték hogy tiz embert sem. Lasset also den Narren laufen. Bár 1795ben is ezt mondták volna!

Orczynak Verseit forgatván Pag. 182. lin. 1. valamire akadok, melly magyarázatot kíván, és a' melly magyarázaton az Úr úgy fog nevetni gondolom, mint egy Kalv. Pred. nevetett, kinek ezt meg kelle írnom, arról szólván, hogy Praedecessorának Özvegye Papnéból Ujhelyi Praeceptornévá (lánykák tanítója) leve. Daunnak a' FeldMarschallnak Özvegye le tekint az ablakból, 's látja, hogy egy Granadéros közember a' falnak fordul 's magát kiüríti. A' clava Herculis a' FeldMarschallnének épen prospectjébe talált esni, 's ez csenget, 's parancsolja, hogy szaladjanak azon közlegény után, ki ime amott megyen. A' Granadéros belép. Van kendnek felesége? Nincs. Akar kend engem elvenni? A' közember soha sem tudta mit akar a' FeldMarschallné. Látván hogy a kérdés nem tréfa, felel, hogy igen. Daunné jelenti magát a' Cs[ászár]nénél a' ki nem akarta megengedni, hogy a' tőle olly sokat érdemlő FeldMarschall emlékezete nevetségessé ne [!] tétessék. Más Regimentbe transponálták. Nem volt haszna. Elébe terjesztették, hogy ez incorrigibilis ember, részeges, brutalis, veszekedő, verekedő. Hozzá ment. Capto amore insignis clavae Herculae. — p. 109. Stropha 5. v. 1. Jancsi. B. Podmaniczky János, a' püpos-hátúnak atyja. — Az Úr azt írja, hogy Orczy a' Thomás Epitrjét a' *Peuplehez* fordította. Ha meg van az az Úrnál,

nem remélhetném é közlését? Bár csak az Úr reá akadna, hol vette Orczy a' szép Bugaczi csárdát, mert én nagyon gyanakszom, hogy az is fordítás. — Régen várja az alkalmat a' leküldésre asztalomon egy csomó, melyben az Úr és a' mi Lajosunk, a' Postán elveszett csomó helyébe a' Zempléni Emlék Relátióját, Töv. és Virágokat kapnak, az én szívem' kedves leánya pedig egy typarion' Copiáját, rézbe öntve, úgy hogy az legkissebben sem különböz a' kezemben lévő Origináltól. Ez a' Tököli seregéé vala 1695. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2201.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Úr!

E' pillanatban hallom hogy Szekér megyen Semlyénbe, és így készületlen lévén, csak egy szót. Nagyon örvendek hogy a' Diószegi skatulya ellopása kivilágosodott 's maga a' lopott portéka meg van. Reá parancsolék Antalra, hogy azt itt ne tudassa, elég lesz ha Assz[onyá]m ott tudja-meg. Bár csak ez a' történet arra bírhatná Assz[onyáma]t, hogy ne higgyen, és hogy pénzt soha ne tartson, hanem valami kell, azt Commissio mellett fizettetné-ki Selymivel, hogy így ne legyen a' tolvajkodóknak mit lopni. Az Urat, *egyedül az Ur eránt való szíves barátságból* arra kérem, hogy a' skatulya investigatiójakor olly keveset tegyen 's szólljon, hogy kevesebbet tenni 's szóllani nem lehet. Ezt azért, mert szeretném ha az Úr kedvetlenséget nem vonna magára, és az Anyám ahhoz a' barátunkhoz megtartaná továbbra is bizodalját, a' ki az Anyám magánosságát vidámíthatja, és a' köz nyugodalmát **érezhetetlenképen** (mert csak így kell, — különben még **ingerlés** volna) fenn tarthatja vagy visszahozhatja. Sokra ment a' dolog mind a' két részről, veszítse-el az Isten a' sok utrique parti servicus spionjait, hírhordójit. Én azt hiszem magam felől, hogy ezt az undok sereget különben is útaltam volna minden esetben: mióta látom mit tesznek az Anyám és a' testvérem között, még jobban iszonyodom ezektől 's szeretném egygyl egygyl megkorbácsoltatni. A' hűgornak adja az Ur azt a' tanácsot, hogy ne tegyen fel ezekkel 's ójja magát tőlök. Tudom mint gerjesztetett a' tűz nemcsak Semlyénben, hanem egy más helytt is, melyet kitalál az Úr, ámbár nem mondok. Én különben

is iszonyodom a' Cselédekkel való brátináskodástól, 's tapasztalom tulajdon cselédeim körül, hogy az embernek nincs nyugta ha velek sokat diskurál.

Kérem az Urat, mutasson az Anyám eránt meleg addictiót, hogy bírhasa bizodalját, 's oltsa a' tüzet, de észrevehetetlenül. Ingerleni nem kell. A' meggyúlt kazal nagyobb lánggal ég, ha esendesen nem ég.

Ajánlom magamat becses barátságába.

8. Apr. 1812.

Kivül:¹

Tiszteletes Fazekas István Úrnak. *Ér-Semlyén.*

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2202.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 8k. April 1812.

Igen Kedves Barátom!

Mart. 7k. és 23k. költ igen kedves, becses leveleidre azért halasztottam eddig feleletemet, mivel Fábri iránt tett tudósításodról Gr. Wasnét értesítvén, tőlle vártam a választ. Én ezen Grófnénak meg írtam kereken: hogy olj Nevelőt, ki francziául tökéletesen tud, kapni nehéz lévén, azomba franczia nyelv tudása nélkül is nevelő jó lehet, és a franczia nyelv nem oly nagy boszorkányság, hogy egy ki mivelt elme azt hamar meg ne tanulhatná, tehát elégedjen meg egy oljannal, a ki a franczia nyelv tudásán kívül Nevelői jó tulajdonokkal bir. Éppen ez estve vevén feleletit, meljbe mindenre kér, hogy írjak Néked és kérjelek, hogy Fábrit meg kapni nem lehetvén, méltóztassál egy mást szerezni — ahoz hogy áltáljába Francziául tudjon, nem köti már magát — hanem ezen nyelv tudáson kívül is megelégszik egy derék Nevelővel. E szerint tehát a melj Pataki iffiat utolsó levedbe emlitesz, jó lenne e végre — a van hát hátra, hogy szólcsd meg és hívd meg őtet ezen reá nézve is jó Statioóra. Mondja meg eő, mit kíván és fel tételeirül értesics engemet mentül előb.

¹ A levél zárlatán fekete pecsét. — Fazekas I. ezt jegyezte a levélre: Tanács a' neheztelő Anya tsilapítására.

A mely levelet én a Reform. Consistoriumnak benyuitottam, arra maig se kaptam választ, és ez egyfelől okozza, hogy az ide való nevelést cz idén el nem kezdhetem; másfelől az, hogy Nevelőt noha kerestem, de innyem szerint valót nem kaptam — ezen második hátráltató okba is hozzád foljamodom és előre kérlek, hogy a jövő Tavasszalra Patakon igyekezzél olj iffiat nékem szerezni, a ki alkalmas legyen a catechismuson kívül egyebet is tanítani: az első ok, miért tartóztat fel tételembbe, az iránt is világosítást kell Néked tennem. Az Erdéji Reform. Consistorium Praesesse Gr. Teleki Lajos, a Jóska apja, — ez egy Lélekbe, és Testbe el gyengült és ált [!] ember — Házi környül álásihoz képest pedig inkább lehetne a Simandl nevezetes Társaságnak Praesesse, mint az Erdéji Statuoknak és a Consistoriumnak. Felesége egy igen igen kevés, pöföd dagáljal teljes nagyon gyenge asszony — eő kormányoz a háznál mindent, és az én pudlim nem coussol jobban, mint ennek Excellenciás férje. Csak hamar hogy fent említett levelemet be nyuitottam, egy dél után el mentem visitbe ezen Grófnéhoz — addig forgatta a discursust, a még a parasztokat elő hozá, és ezekről mint nem is emberekről megint addig disserált, még kereken ki mondá, hogy veszedelmes dolog őket világosítani akarni, és rosszul cselekesznek azok a Földes Urak, kik jószágaikba a falusi Nevelésről gondoskodnak. Értettem mingyárt, hová czéloz ezen discursus és azt mondám: én éppen azon igyekszem, hogy embereimnek okos iskolát állítsak, és nem hiszem, hogy evel se Isten, se Király, se Haza ellen vécsék — mert én embercimbül jó keresztényt, jó Apát és jó Polgárt akarván neveltetni, azt cselekszem ez által, a mit töllem mind Istenhez, mind a fejedelemhez, mind a Hazához való kötelességem meg kíván. A Grófné nem felelt semmit, hanem csak el tüzesedet: én pedig a Consistoriumtól választ maig se kaptam, és ezen halgatás velem a setécség lelkének valamely inescldedésit méltán, igen méltán gyánittatja.

Te édes Barátom mind a Tudományra, mind a Mesterségre, mind a Nyelvre nézve Nagyot és szépet tészel az által, hogy Metaphisicai dolgokat versbe adsz elő. A velem közlött introitussát ilj munkádnak igen szépek találom, ugy azt is, melyet az Ipomnak küldöttél — én miheljt el olvastam, által adtam feleségemnek, és meg mondtam izenetedet — tisztel és azt izeni, hogy Atjának el küldötte legyen.

A festés és faragás munkáirul M. Országban irt kis Munkádot ohaitva várom látni, de a Kulesár levelei nékem nem járnak; csak ugyan gondos lések az iránt, hogy eszt a darabot meg kaphassam.

Eö Felségének most jött el az a resulatioja, hogy az Erdélji Insurrectionnak adott fegyvereket olj fel tétel mellett vissza veszi, ha az azokba eset hijánosságok ki igazításokra kívántató kölcséget az ország magára vállalja, eszt magára is váltota, a mint pedig nékem egygy Consiliarius Barátom írja, a Gubernium engemet nevezett ki, hogy ezen fegyvereket Károlyvárt Majusba a Zeug Amtnak által adjam, a Rendelés ez iránt még kezeimnél nincs. Én ezen választásába a Guberniumnak csak annyiba örvendek, hogy ezen fegyver által adásba voltakép és nevezetes részbe szolgálhatok a Hazának — választhattak volna vagy oljan embert, a ki a dolgot unnya — vagy oljat, a ki magát meg herelteti [1] és mind két esetben ezerekre menő kár háromolhatot volna a Hazára. Én ezen Manipulatioha belé vagyok avatkozva — a fegyvert általjába, ezeket különösen jól ismerem. Szivem, hogy al, ismered, és így az az édes remény táplál, hogy a Kir. Gubernium Bizodalmánának alkalmas leszek meg felelni.

Stambuchomba régtől fogva várom igért Irásidat és a Grófnéd eö Nagyságaét, kinek kezeit esókolom. Az Ipom a következendőket irá a télen belé: Jeder folgt dem Beruf, den er in sich selbst fühlt. Jenner der mit Hintansetzung des eigennutzes und der eigenliebe dem Wohl des allgemeinen sich nach jenen Kräften wíedmet, welche ihm die Natur um Bildung verliehen, erfüllt seine Pflichten gegen den Staat und seine mitbürger, sein Lohn ist eigene Beruhigung, die Achtung seiner mitbürger, und häussliche wonne. Diesen Lohn wünscht seinem Schwieger Sohn. — Kérlek, ígéreted szerint szerencséltes aval, hogy a Ti irástokat is birhassam — Vagyok igaz indulattal hű tisztelő barátod

Cs.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2203.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

Nékem különös tisztelettel való drága Uram!

A' velem közlött Literaturai Ujságokat nagy köszönettel vettem. Igen óhajtom, hogy Berzsenyi Odáji kiadattassanak: a' hit emberei a' kis Papok megszegyeníteni fogják a' Világ' dúsait: kik önn érdemeiket az Ujságlevelekbenn a' csömörig kolompoltatják ugyan; de ott, hol a' Patriotismus egy kis áldozatot kíván, hidegek, fősvények, némák 's csak ott kezdenek valami füstöt gyűjtani, hol mások szemekbe csapodárkodnak 's az eszem iszomért magasztalják a' Bál óltáránál.

Virág czélozik valamire: vallyon nem én reám é? noha én néki soha semmit sem hoztam elől Levelembenn: Ha a' Vers rövidebb, mint a' Mérték kívánja, az a' Typothéta hibája is lehet egyszer; de midőn kétszer azon egy vers hibásan jő-ki, az oka másutt van. Hát mikor hosszabb egy lábbal, ki a' hibás? Én, a' mint eddig, úgy ezután is Virágnak az ilyenek felől nem írok, annyival inkább ott, hol az e' féle crisis könnyen nagy kedvetlenséget húzna maga után: a' Levelekre bízott titkokat is, kiváltt a' barátságra nézve, sub *ἐλευθρία* szoktam tartani. A' halgatás a' prudentia alá; a' meghittség a' szentség firhangja alá tartozik.

A' *Tábori-daloknak* gyűjtésében szorgalmatos lések, 's örülni fogok rajta, ha valamivel azon jó czélt szaporíthatom. *Szalárdi* e' jó szándékért nagy becsületet érdemel, 's méltó hogy segítessék.

A' Döbrentei Leveléből szeretném tudni, hogy vette é vagy nem azon csomót, melyet néki a' múltt Octoberben küldöttem: melybe zárva volt *Bion* 's egyéb fordításaim és Önn Munkáim? Mikor kezdi már kiadni az Erdélyi Magyar Muzeumát? míg a' dolog el nem indul, addig kézírataimat és fordításaimat kezemből kiadni nem akarom.

Szeretném látni, hogy védelmezi Virág a' *felségÖket*, melly Analogia ellen ugyan nincs; de a' Hegyaljai ember' száját igen öszve csucsorítja: noha a' Vágási Edelmannoktól hallottam már az *emberÖket*; Sepsi körül sem szokatlan az a' csucsorító Ő. Ez az Ő nem rossz volna a' Ragasztékosoknak az Absolutumoktól-való megkülöm-

böztetésekre ott, hol e ö ü az igazgató Vocalis; de hát ott, hol a, o, u, fordul elő, mit csinálunk? p. o. Láta az ö bajOkat: itt mivel segítenek az Ő-sők? ha csak nem így: bajókal, a' mi nevet-ség volna.

Méltóztassék a' Tek. A. Úr az én Sallustiusomnak *egész titulusát* leírni 's nékem megküldeni: Szentgyörgyi Gellért kérte tőlem; néki fogom megküldeni.

A' Grófnét és a' kis szenteket szívesen tiszteljük mind ketten. Becses indulatiba ajánlva vagyok S. Patak April. 8dik 1812.

A' Tekintetes Assessor Urnak alázatos kész szolgálja
Nagy Ferencz mk.

[Fredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2204.

Sztrokay Antal — Kazinczynak.

Pest Aprilis 10d. 1812.

Kazinczy Ferentz Urnak Sztrokai Antal minden boldogságot!

Tegnap napon vettem Leveledet, miolta élcik első ¹ Leveledet, szerettem, 's már régen tiszteltem Barátom — hogy én is ellérvén a' mostani tzikornyás udvarizástól, viszonzozzam engedelmeddel a' régi idők boldog szokását. Leveled bátorított. — Trattner Ur igen is új betűket öntetett Kedves Sógorom Versei ki adásokhoz, a' rajzolatra és metszésre száz új papírosú frtokat rendelt. A' munkának már el kellett volna kezdődni, ha a' betű öntő készen volna, de némelly betűk nagyon begyesek [!] lévén, változást szenvedtek. — Reménylem Junius elején divatjában lészen a' munka. — A' felvigyázást Sógorom nem reám bízta, hanem Szemere Barátunkra, én nem is felelhetnék meg cbbéli kötelességemnek, úgy mint kívánám, mert felette el vagyok foglalva hivatalbéli kötelességeim által, pedig tselédes embernek a' mostani időkben, kivált Pesten kötelességeiben buzgón eljárónak kell lenni. Pesten kívül is sok időt 's huzamosan töltök. — Tudja ezeket az én Sógorom, egyéb eránt kéréseit telyesítenem minden időben fő öröömömnek tartom. — Én ugyan ollykor nyomtattattam némelly versezeteket, a' mint a' Széchenyi Catalogus némelly darabjaimat emlitti is — mennyire

¹ Sztrokay a hosszú ö és ü hangokat ô és û-vel jelzi.

buzogjak pedig nyelvünk mellett lélekben, A' *Soproni Magyar Társaság Próbá munkáinak 'Sengéjében az első Darabban* a' leg első versezet A magyar ifjakhoz, 1804 — Szerettem Hazámban eléggé kimutatja. — Utasításaidat Szemere Barátunkal fogom közleni, bártsak Pesten laknék, de már egész helyes falusi Gazda.

Ide zárva küldök valamelly Lant tsikorgatást,¹ szánd reá magadat és olvasd által. — Gróf Telekinek azért készítettem, mivel anyai nyelvünk mellett buzog, 's *magnas* létére Irásban is védelmezte nyelvünk'. — Én is tsak azt mondhatom, mit 1805dikben Apr. 14dikén Kedves Barátunk Horváth István — a' *Kementzének dísze*, * Kőszögön laktomkor hozzám írtt:

Verbőczinkbe merült elmém nem költhet igéző

Verseket; el haltak finomabb érzésein — —

— — — — —
tetézve

Nyomnak az elme törő zajgondok: drága Barátom,

Hogyha tehát nem elég magyaros hangokra fakadván,

Sértegetem nemesebb ízlésed, számra botsáss meg. —

Ezeket Horváth. —

Somogyba létemkor Berzsenyi közlöttem velem Isteni Versezetedet.

Őszbe tsavarodott Költőnk Horváth Ádám Úr is írtt Gróf Telekinek gyönyörű versezetet, de még nyomtatásba nem láttam. — Ő volt az asztal felett Énekesünk. — Sok gyönyörű még nyomtatásban meg nem jelent Énekeivel gyönyörködtette a' Vendégeket Kaposvárott. —

Horváth István Barátunk Posonyból ide le hozta magával azon Ritualét az ő eredeti valóságában, mellyben vagyon a' *Latiatuk Feleim zemtüchel mik vogmuk* 's a' t. régi darab. De minthogy a' Posonyi Káptalannak vissza kell adni, igen szeretném, ha azon régi darabot rézbe mettzetnénk, kevésbe kerülne, és megérdemelné az ilyen régi magyar Szentség.

Sonettodat magam le irom Kis Epistolája elébe. — Semmi versezeted nem áll ott. — Azomba hogy Sonnettod szembetűnőleg meg különböztessék Kis munkáitól, a' végére tégyem-e a' nevedet

¹ Nincs a levél mellett.

* Kemencze, Pest. — Kazinczy F. jegyzete.

vagy elejére a' Sonettnek? utasíts eránta. — Kis versei nálom vagynak. A' hozzád írt Epistola így kezdődik:

Tudós Athenának kies környékében
Anacharsis karján, 's a' t. —

Vagy talám öszvekeleésekre mellyet írtt, abban vagynak azon szavak, tehát ennek elebe? ---

A' Censura 157dik pag. azon darabban *A Nemesség* egy végbe 36 sort ki törült, az első kötetben t. i. A' második kötet még nem censuráltatott.

Vitkovits Pesten vagyon, de még nem szólhattam véle, miolta Leveledet vettem.

Helmetzi lakik a' Nagy Seminariumban in dem Universitäts Gebäude bei dem Universitäts-Bedell [!], primi Anni Juris Auditor.

Feleségem ámbár esméretlen igen igen tisztel benneteket, én pedig tsókolom hív Penelopéd kezeit. Esméretlen — de magyar. — A' Tiedet az Isten áldja meg, nevelje örömödre 's ckképp Élj szerentsésen.

NB. Én quartélyomat tartom Auf der Landstrasse No 604.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2205.

Kazinczy — Vida Lászlónak.

Az én kedves, szives tiszteletet

's forró szeretetet érdemlő

VIDÁmnak.

Széphalom Apr. 15d. 1812.

Örvendő vett leveled elhozá nékem azon versdarabjaimat, mellyeket nyugtalanul vártam, hogy Epistoláim' Gyűjteményébe őket beirhassam; elhozta azt a' bizonyossá tételt is, hogy a' Kreutzinger festésén nem eseti a' vitel alatt semmi karmolás; el azt az engemet 's feleségemet — (ezt csupa hangnak 's üres complimentnek vened nem szabad) — nagyon megörvendeztető ígérletet, hogy Májusban Szemerével együtt itt lészsz. Képzeld, kedves barátom, hogy az, a' ki tégedet azon nagy áldozataidért, mellyeket Theatrumunkra tevél, 's hazafiúi szent lángodért annyira tisztelvén, meg

előző barátságidért annyira szeretvén, csak üres leveledet is örömmel fogta volna venni: miként vala kénytelen venni egy ily, örömmel megrakott levelet! Vigasztalhatatlan volnék, ha Vida kételkedhetnék azon, hogy őtet barátja nem csak *szívesen*, hanem *hívvel* is szereti. Drága éltedet az Isten tartsa-meg igen sokáig, és adjon neked oly gyermekeket, kik érezzék melly érdemmel ragyogott az, a' kitől vették lelkeket.

Primás Barkóczyznak kézírását még nagyobb *tisztelet* érzéseivel fogom venni mint a' képet, mellyel engem megajándékozni méltóztatol, mert azon a' papiroson az a' kéz nyúgodott, melly méltó minden hazafinak csókjára. Ő szerette a' Nemzetet 's már akkor is szerette annak nyelvét, *noha Pap volt*, mikor mások aludták a' veszedelmes álmot. Értsd mire czélzok az itt elvont három szóval. Igazságtalan a' ki arra a' Státusra vak tűzzel haragszik: de látánk, hogy a' *Papok* reszkettek leginkább a' Magyar nyelv béhozásától. azt hívén, hogy a' Magyar nyelv a' Pápistát is Kálvinistává teszi. — Én másként gondolkozom. Tudom hogy a' Protestantismusnak is van egy jó oldala. De olvassd-meg a' mit a' Kultsár leveleiben épen most mondok a' Templomok felől, 's látni fogod, hogy ismerem azt is, mit köszönhet az emberiség a' Pápista cultusnak. Az elsőbb tekintet azt óhajtja velem, hogy bár minden Magyar Protestáns volna, a' másik azt, hogy bár minden Magyar Pápista volna.

A' *Magyarok Istenének* lehet adni jó értelmet. *Dieu protecteur de la France*, e' szó van, ha jól jut eszembe, a' Napoléon találójain. Ez olyan kifejezés mint amaz. De ezt még nem profanálta annyi hijába pengő nyelv. Legyen a' név a' mi lenni akar! csak azt kérjük e' jó Istentől, hogy azoknak nyelveket némitsa-el, ujjaikra pedig küldjön köszvényt, a' kik mint Berzeviczy Gergely, 's Batthyáni Vincze a' Febr. 1812. recenseált munkában, 's ennek Recensense Superint. Bredeczki azt óhajtják, hogy Nemzetünk olvadjon öszve Austriával Batth. a' Debreczeni Theatrum felől úgy szóll mint a' kinek egy csepp esze sincs, 's az ilyen ember Locumtenent. Consiliárius! Olvassd-meg azt. Feleségemmel egygyütt magadat 's a' Tek. Asszonyt szívesen tisztetem.

Élj szerencsésen.

2206.

Kis János — Kazinczynak.

Soprony Apr. 18dikán 1812.

Kedves Barátom!

Melly példa nélkül szeretsz te engemet! Utolsó két leveledben is új bizonyságokat adtál azzal, a' mit képem eránt írtál, 's Balogh Péter Ő Excjánál tettél. Mind a' kettő mélyen meghatott, különösen az utolsó annál inkább is, minthogy már Gróf Festeticsnél is hasonló tselekedtél. Mit tehetek én a' köszönésen kívül? Ezen szép tselekedeted különösen mostani szándékomra nézve, melyet Ő Excjával közlöttem, igen fontos. A' dolog ebből áll.

Már egynéhány esztendőktől fogva javasolta egyik másik Jóakárom, hogy instálnék a' nemességért. Ők azért biztattak, hogy a' Superintendensséget annál bizonyosabban elnyerhetném, mert a' választásban a' Nemességre is szokás nézni. Én a' ki familiámnak e' tárgyról 1791ben elkezdődött, de aztán ismét félbeszakadott processusát egyéberánt is megakartam újítani, tsak azért vártam, hogy az említett választás essék meg, 's ne lehessen még tsak gyanú is, mintha azon hivatalra való ásitozásból akarnék megnememesdni. Superintendens Urunk öregsége miatt nyugodalomba lépven, 's előre látván, hogy a' választás előtt az én nemesség eránt való lépésem nem mehet annyira, hogy hire elterjedhetne, megtettem az első lépést. Írtam Őxcelljának, adna tanácsot mi tevő legyek, nem javasolná-e a' processus elkerülése végett az instantia útját, 's egyszersmind, hogy a' nemességről való gondolkozásomat valamennyire láthatná, a' tudva lévő Ódát küldöttem néki. A' felelet abban állott, hogy a' verset egyebek között közlötte Gr. Dessőffi Jó'seffel 's ennek és egyebeknek ítélete a' magáéval megegyezvén, arra határozta magát, hogy nevem nélkül kinyomtatattja, de nevemet a' Palatinusnak megmondja 's kérni fogja ezt dologomban a' Felség előtt való közbenjárásért. — Látod, édes Barátom, hogy az ilyen környüállások között Isten Angyala voltál, midőn azt a' kire ügyemet bíztam, erántam való szíveességre buzditottad.

Eleim., hogy mellesleg itt valamit az említett dologról szóljak, a' traditio szerént Csallóközből vándoroltak ki vallásbéli üldözés miatt 's elhagyták lakhelyekkel nemességeket is. 1791-ben némelly

Atyámfijai elkezdették, a' mint mondtam, a' Processust. Én akkor édes Atyámat arra kértem, 's arra is birtam, hogy nem avatkozott belé, minthogy a' mi kis pénze volt, az én számomra kellett tartani, mert épen akkor szándékoztam kimenni Németországba. A' törvénykező atyafiak nem neccálhatták egészen magokat oda a' hová akarlák, talám a' Prókátornak az alatt történt és a' megúnt processust félbeszakasztó halála miatt is. De egyik N. Po'sonyvármegyétől is különösen ajánltatván, belé lépett a' Nemességbe. Ha instalás által a' dolog nem megy, annak kell végére járnom, miben maradt a' processus, és mi módon nyerte-meg az egyik atyafi a' mit keresett? Már most a' feljebb említett ok nem tartóztathat. A' Superintendensválasztás Jun. 23dikán meglesz Győrben, és így akkor, a' midőn én még nemes nem leszek. A' candidálás apr. 2dikán történt meg egy közgyűlésben. A' három között, a' kik az Ekklesiák által candidáltattak, én vagyok az első, második T. Fábrí úr Győrben. Egy Senioratus olly hozzáadással candidált, hogy a' Nemességet megszerezni igyekezzem, — de az Inspector és a' Gyűlés tsak nem egészen minden ellenmondás végett [!] azt állította 's határozta meg, hogy arról szónak sem kell lenni, szégyen volna, így szóllott Matkovich, ha mi azokat nemeseknek nem esmernénk, a' kiket már a' Felségnek egy nem régi intimatuma is nemeseknek nevez, s különösen az ollyanokat, a' kik magok megnemesítették magokat. Én egyenes szívvvel kinyilatkoztattam akkor, a' mit feljebb is írek, hogy épen azért sem kerestem a' Nemességet, hogy viszketegség' keresményének ne mondattathassék. Nekem, édes Barátom, sok jó akaróim és barátim vannak, 's alkalmasint lehetnék Superintendens, ha kívánnám. De minthogy egyéb okokon kívül tsak azért sem kívánom, mivel az idősebbeket, de nem Fábrit, a' ki hasonlókép nem kívánja, a' kik igen szeretnének azok lenni, kizárnám, nem tsak nem biztatom, hanem inkább hátráltatom barátimnak e' részbeli buzgóságát.

Holnap után Po'sonyba megyek. Azután mihelyt érkezem Bétsbe; 's a' szerént tselekszem ott, mint tanátslod. A' mit Berzsenyivel tettél, igen szép, a' mi Müllerrel történt jó, a' mi Horváthtal az igen igen jó. Élj szerentsésen!

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2207.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 18k. April 1812.

Nagy érdemü kedves Barátom!

Kivánságod szerint a feleségem epistoládot az Ipomnak el küldötte — a mint az Ipom válasszábul látom, eö azon gyanúba van, mintha a titkolódó szép a Te Grófnéd volna: ide irom feleségemhez írt válasszának ezen czikeljét: Schreibe dem Kazinczy meine Ämfehlung [!] und ich lass Ihm sagen, dass die Worsicht [!] seine Worsicht forgegriffen hat — die Selbe Ihm eine Gattin auserschen die jene eigenschaft besitzt, durch welche der Werth deren übrigen Ihr eigenen in seinem Auge und Herze unendlich schätzbahrer wirdt. Ferner lasse ich Ihm sagen, dass ich das Werk des Montesquieu *der Geist der Gesetze* übersetze, er soll mir aber berichten, ob es nicht schon übersetzt sey, denn da ich um keinen Author Ruhm buhle, sondern nur meinen Landes Leuthen einen Dienst leisten will, so würde ich im Fall dies Buch schon übersetzt wäre, mich damit nicht abgeben, wann ich es aber übersetze, so werde ich Selbes Ihm vor allen andern übersänden, und sein Gutachten darüber abwarten.

Igen ohaitva várom a Pataki iffiu iránt való tudósításodat. Nállunk uira el kezdette volt a tél maga járását, most két nap olta szelidebb időre derült. Ha valaha, a mostani környül álasok közt ugyan szükséges a jó Termés. Vagyok tisztelve szerető indulattal.

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen, S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2208.

Kazinczy — Sztrokay Antalnak.

Sztrokay Antalnak Kazinczy Ferencz.

Végzetlenülül le vagyok kötelezve jóvoltod által, hogy velem az óhajtvá várt versezetedet közleni méltóztattál. — Másad testvére a' Sógorodénak; 's midőn ezt mondom, gondolnám, nem kívánsz bővebb magyarázatot. Ellenben a' Helmeczi Músájával semmi rokonságban nincs; inkább gondolhatná az elmétlen Olvasó, hogy azzal ez ellenkezésben, antagonismusban él. Flórának mezején sokféle alakú, színű 's illatú virágok teremnek 's neki mindenik kedves gyermeke. Ha őket Flóra kedveli, illő, hogy ezek is türjék egymást. Gycére csupa rózsából, csupa szegfűből, csupa liliomból nem fűzhetett volna olly szép bokrétákat.

Versezetednek historiai érdeme is van; jó volt azokat elmondani a' Publicumnak, tudatni az olvasókkal, 's a' bérekesztés elég pótolék a' sovány thémaért. — Óhajtom hogy Werbőczid engedjen neked sok időt, literaturánkat gyarapítani; az Tőled nem vár keveset.

Hogy Sógorod Szemerére bizta a' Correctúra' gondjait, az igen jól esett. Jobbra nem bízhatta. Ha Te reá nem érsz, 's Szemere Péczelen talál mulatni, nem hiszem hogy jobbra, értelmesebbre, készebbre bízhasd c' munkát mint Helmeczinkre, ki érezteti, hogy derekasán ért a' [gramm]atikához,¹ és a' kinek Sonettója azt bizonyítja, hogy a' Thypothetát is értelmesen fogja igazgathatni. — Csak az első ívet láthatnám minekelőtte lenyomtatattik! Ha lehet, nyerd-meg ezt Trattner Úrtól. Nem fognék késni a' felelettel.

Horváth Ádám barátunk sok poetai talentomot kapott a' természettől. Kár hogy az újabb nyelveket nem tanulta; kár, hogy a' mit nem ismér, utálja. Őzön a' beszéde. (verbiage) — Egészen előttem a' képe mint énekelt asztal felett. Gondolnám, Berzsenyi nem énekelt volna, ha jó torka van is.

Hogy a' *Latitue feleim* rézbe fog metszettetni, az az én határtalanul szeretett Horvátomnak új érdeme lesz. — Becsülöm a' Pozsonyi Káptalant eggy részről, hogy a' kincset annak a' Muséumnak nem adja, honnan az Bécsbe vándorolhatna elébb vagy

¹ A zárjel közli helyen az eredeti ki van szakadva.

később. Ha Jankowicsnak adná, azt nem bánnám. Onnan nem fogna elvándorlani.

Sonettómat méltóztassál az: *Igaz hát, barátom, hogy elmúlván teled* elébe tenni; hogy motiválva láttassék a' Hymenaeumnak ez a' strophája: *Már is hogy a' szelíd Öröm mosolyog rád.* — A' Rubrika elébe tégy illy jelt « —

«A' KÖTÉS' NAPJA.

Nagy-Kázmértt, Aug. 25d. 1804.

's a' Sonett legutolsó sorát rekesszd-be ismét e' jellel: » így:

Ezt nyögte az édes lány: Tiéd! Tiéd!

Ezt ha teszed, nem kell alá a' nevem. Noha bizvást alá vetheted ezt is:

KAZINCZY.

Nagyon kérlek, igen nagyon; el ne tévezzd a' holnap' napját. Az *Lajos napja* volt, és így August. 25dike. — Ez másnak semmi: de nekem nem semmi. Maradjon tiszteletben az a' nap. Maradjon a' jóknak emlékezetekben.

A' mit Kulcsár tudni akara, a' hátulsó lapra írom. Kérlek, közöld vele. — Ajánlom magamat becses barátságodba, 's hitvesedet — «a' szép Sztrokayné!» — a' szép és szelíd és jó Kisné' rokonát — tiszteld nevemben. Barátom! melly édes jutalma az iparkodásimnak, hogy illy lelkekkel vagyok öszve fűzve.

Széphalom, Apr. 19d. 1812.

hív tisztelőd:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2209.

Kazinczy — Kulcsár Istvánnak.

Tek. Kulcsár István Úrnak.

Köszönöm, kedves barátom, hogy a' Helmeczi' Sonettójának mind a' két exemplárjával megajándékoztok. Szép jelenés. Ítéletemet róla az Annalisokban fogjátok olvasni. (A' Wallaszky' munkájának engemet a gyön-magasztaló Recenzióját soha nem olvastam elebb mint nyomtatásban. Ítéletem némelly Iróink felől azért eggyez az ott hozott ítélettel, mert a' Rec. *excerpálta Tübingai pályairásomat.*)

Azt akarod tudni, a' Helmecezi' Sonettjének mely exemplárját tartom későbbi kiadásnak. — Ha az későbbi a' mely jobb, úgy az a' későbbi, mely a' Sonettet egy lapra nyomta-le. Itt az első négyesben nem fordul-elő *kétszer* a' báj; itt jobb az érzete mint az ihlete; — itt a' 9d. sorban nincs ismét zengzet. De én szerettem volna megtartani a' *Melly dicstelen vedél* sort, mert ez jambusi hangzáson szökdell, a' Fényes etc. etc. pedig a' metrumot meghazudtolja. — Helmecezből meglássátok mi lesz nem sokára. Én előre látom dicsőségét, 's ötlet nagyon szeretem. Kevés Írónk kezdte így a' pályát.

Mit mondasz a' Batthyány Vincze munkájának Recensensére, Superintendens Bredeczky Úrra? Sectus flagellis hic triumphalibus! (az az flagellis Schultessianis és Sartorianis!) Be szeretné Ő Superintendenssége hogy a' Magyar amalgamáltassék az Austriai Némettel! be nagy ellenére van neki 's Batthyánnak a' Debreczeni theatrum! A' Magyarnak nem kell theatrum; az neki veszedelmes. Jobb, ha otthon vagy a' csapszéken iszik, Komám Asszonyt a' kuczikba rántja, Barátné Asszonyommal kisvárosisan embert szől. Berzeviczy Gergely, Batthyáni, Bredeczki — ejusdem literae homines — Nemzetünk ellen nem pirúlnak *vétkezni!* — Köszönöm a' festésről küldött kis írás' felvételét. Éljen szerencsésen.

[1812. Apr. 19.]¹

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2210.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

Nékem különös bizodalmű drága Uram!

Vettem Aprilis 21-dikén becses Levelét, a' Martiusi füzettel együtt. A' Januariusit és Februariusit Uj-helybe küldöttem Dókus László Fiscalis Urhoz két Levéllel együtt, melyeket még 8dik és 9-dikén meg irtam: várakozván az Ér-Semlyénből visszatérő alkalmatosságra: de nem jöven az, itt heverték egész tegnapi.

A' mi az Annalisoknak másokkal való közlését illeti: a' felől minden állhatatosságot ígérek: eddig is csak azt a' részét látta

¹ Ez a levél a Sztrókay Antalhoz ugyane kelettel frott levél hátlapjára van írva, mint annak végén mondja is Kazinczy F.

Tiszt. Szombathy Úr, melyre a' Tek. A. Urtól engedelem vólt engedve: a' Literariumokat, ha közönségesekké lettek vagy lésznek, szóval meg mondom; egyebet semmit se szoktam kikürtölni a' magános dolgokról, még az Annalisokból sem: hanem-ha már Notorium.

Jankovics Ur' Munkáját még el nem olvashattam: által adván mindjárt Prof. Szombathy Urnak: csak belé néztem, mindjárt találtam benne a' görög-szóokban két szarvas hibát. Én is várok tőle Levelet. A' reá írtt görög Epigrammámat már semmivé tettem: méltóztassék a' Tek. A' Ur is az oda megküldöttet semmivé tenni: mert megígérte, hogy az ejtett hibát meg igazítani fogja.

Örülök, hogy Cons. Szirmay Antal Úr Xantippéjától meg menekedett. A' ms-mát már copirozzák vagy másolják; de nem elébb, hanem Pünköstre lészen vége. Magam fogok utánna láttatni; mert itt lassan mennek elő az illy dolgok.

A' Festésről való értekezetet, hogy a' Tek. Uré legyen, már az elsőbb sorokból észrevettem: nem csak a' Stilusból, hanem az ideákból-is. Vaj mi kevesen vagynak a' Magyarok között, kik az ilyenekhez értenének, vagy csak figyelmeznének is a' szépségre! csak ezen tekintetből is Széphalomra kellett képzelődnöm.

Rozgonyi Úr még is beteges; de már feljár: nehezen fog kigyógyulni e' nyavalyájából: a' Hectica jelei meg vagynak benne, aligha erőt nem vészen rajta.

Vida Úr és Szemere Pál, alig ha ismét a' fürdőbe nem igyekeznek: boldog ember az, a' ki Poétával járhat; vagy a' Poéta boldog, ki gazdag emberrel társalkodhatik: mert ma-hólnap a' Poéták *Magdával* együtt méltán panaszkodhatnak az idő és a' dúsok' mostohasága ellen. Ma-hólnap csak *Kard, Ref[!]*, *butykos* lész a' világ fő-fő objectuma. A' katona, kalmár, koreszmáros lésznek a' Világ fő emberei. A' tudomány vagy Pallas *algebit nec laudabitur*. — Fő Ispán Teleki László ugyan szépen különböztette meg Berzsényit, 's a' kis-Papok nagy Lelküséget mutattak; méltók az emlékezetre! Hát *Horváth* hogy kintornált? szeretném látni a' Munkáját.

Nálunk az éjtszaka 8. tolvajokat fogtak meg, kik többnyire cigányokból 's egy két magyarokból állottak. Sok helyeken felverték a' kamarákat, oldalszalonnákat, sódarokat 's egyéb a' féléket loptak. Csak egy helyről 14. oldalszalonnát vittek el; mellyeket itt a' Bába-gödri Partján egy Tunti nevű cigánynál raktak le. A' szomszédomban is vóltak két helyen, de nyakonn kapattattak: szörnyű láрма vólt miattok éjjel és reggel; kegyetlenül bántak velek, a' vér

folyt sarkokon a' verés miatt. — A' sódart, a' szalonna darabokat az Útzán szórták el: a' kapum előtt terítve volt a' föld sódarral 's szalonna darabokkal. Ilyen volt az arany idő hajdan — talán vissza jön az arany idő — ugyan böldog napokat értünk!!! —

Most többet nem írhatok, indulván az alkalmatosság. A' Grófnét 's szerelmeseit a' feleségem százszorosán tiszteli velem egygetemben. Szíves tisztelettel vagyok S. Patak Aprilis 22dikén 1812.

A' Tek. Assessor Úrnak alázatos szolgálja

Nagy Ferencz mk.

Kivül: '

Az Urnak Tekintetes Nemzetes és Vitézlő kazinczi *Kazinczy Ferencz* Urnak több Tek. Vármegyék Tábla bírájának, szokott tisztelettel

Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2211.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Apr. 24d. 1812.

Igen kedves barátom!

Bíztattak, hogy a' most tartott Debreczeni Vásárcor a' Te háznál számomra egy zsák lent e? kendert e? fognak letétetni; 's ime azért jövök, édes barátom, hogy ha azt nálad letették, ezen becsületes Israelitának kiadni méltóztassál. Az Anyám nem sokára ismét felküld egy szekeret, 's az ezt is felhozná. Mi, édes barátom, most lélekben és testben jól vagyunk; gyermekeink tavalyi betegeskedéseik után felgöndültek, 's én a' nagyobbik lányomat, ötven holnapjába belé lépven, elkezdém tanítani betűket ismerni. Jónak leled e a' methodust? előbb festett betűket, plajbászolás után tintával, mint azoknak potentiáját tudta volna. Ezt azért cselekvém, mert a' gyermeki kor hajlandó minden mímelésre (imitatio), 's a' lányom nyelve, ámbár hiba és dadogás nélkül beszélt, nem lelte sok ideig a' jól ismert betű hangját is. Most a' lányom ötven három holnapos, 's már szabad kézzel betűket is fest, rajzol is. Képzeld, melly öröm ez nekem; kivált hogy azt mondhatom, hogy valamit tud eddig, mind tölem tudja. A' gyermek olly pajzán, hogy férjgyermekben is

A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

elégnek tartatthatnék elevensége; minden lépése táncz vagy ugrás, reggeltől délig, déltől estig kinn van, kinn fut, 's én később vagyok azt nézni hogy most még keveset tudjon, mint hogy kora' gyönyörűségeitől elvonattassék. Eleintén csak akkor vett leczkét mikor magának tetszett, és a' leczke hamarább ért véget mint magának tetszett, hogy a' tanulásba belé ne csömöröljön. Mielta melegebb idők járn kezdettek, kénytelen valék emlékeztetni hogy tanulnia kell, de még most sem fárasztom-ki. — Eddig Gyencsimról szölkék — (ez a' név diminutiva az Eugenianak) -- Thalie még harmadfél esztendő, 's a' két esztendeig szenvedett ótvar talentómainak kiféslését nagyon elkéslelé. Emil tíz holnapos erős egészséges legény, physionomiájában sokat hasonlít Gyencsihez, azon kívül, hogy szemei kékből nem változtak feketére mint a' Gyencsié, 's hogy homloka képzelhetetlenül magas, melly azzal bíztát, hogy alatta (az az a' homlok alatt) makacsság lakik — mellyet én épen annyira szeretek mint a' hogyan töle minden irtózik. Makacsság nélkül én nem képelek energiát, 's a' makacsság, ha kézen fogva jár az *ésszel*, nem makacsság többé. —

Balogh Péter Exc. a' mi Kisünket megszölkítá levélben, hogy Horátnak hátra való három Epistoláját is fordítsa, 's azt igéri neki, hogy a' *dicső* forditást Ő Exc.ja pompásan fogja kiadni. Az elvont epithetont Balogh adja és — én; mert én a' forditást csudálni nem győzőm, a' mint róla hozott ítéletemet nem sokára olvasni fogod az Annálisokban. Rimes versekben el kelle veszni a' color antiquusnak, 's az elveszett. De a' fordítás a' mellett még is nagy javallást érdemel.

Gróf Teleki László Somogyi Administratorságba vezetettven a' Sógora B. Prónay Sándor által, ezen fényes nap két nevezetes dolog történt; az eggyik nevetségesen nevezetes: a' másik szép értelemben. Horváth Ádám, a' Poéta, *nem részegen*, az ebéd felett énekelni kezdett, sőt a' mit akart, el is énekelé ad umbilicum. Tennéd e ezt magáért az Administratorságért is, mellyért sok ember még rútabbat is kész tenni, mint a' gajdolás? — A' másik itt említett történet az vala, hogy a' fényes nap délutánján Berzsényim az Installátor által felhívatottatott a' Vármegye Palotájába, 's ott általa mint magyar Poéta megköszöntetett a' Somogy Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Uraságainak jelenlétekben és nem kevés csudálozásokra. B. Földes-Úr ott, 's úgy él mint philosophe — a' szót francia értelemben vévén, az az, mint az a' ki nem sokat gondol azzal a' mi körülte történ. A' B. Verseinek kiadásokra 14 Kis Pap Pesten 740 forintot leve öszve. — Nyomtattnak Pesten Trattnernél a' mi Kisünknek

Versei is két kötetben, 's az egyik kötet előtt képe fog állani. Ezen újságokat, reméllem, örülve érted, 's azért beszéllem-el. Elj szerencsésen, igen kedves barátom! Hitvesedet mind én mind a' feleségem tiszteljük, gyermekeidet szíves szeretettel csókoljuk. Melly igen óhajtom, hogy valaha ismét láthassalak.

[Megjelent a «Kazinczy-lev.» III. kötetében.]

2212.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom, apr. 24d. 1812.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram,

Kedves barátom!

Mind postán mind Patakról jött barátságos levelét az Úrnak hálás barátsággal 's tisztelettel vettem, 's hogy mingyárt nem feleltem az elsőre, az onnan jött, mivel össze lévén rútul bomolva Kázméri dolgaink, míg valamelly Istenség a' rosszúl kezdett dolgot jó karba nem hozza, nem is felelhetek. Én az Úr barátságát, mellyet ajánl, úgy tisztelem mint illik, 's két kézzel fogok kapni segedelmén. Becsületes ember nem nézheti megvetés nélkül az istentelenséget. Rendes dolog, hogy a' hunczfutúl-kártázót az egész világ utálja: de a' ki a' más feleségét elcsábítja, a' ki mástól el akarja lopni a' mi nem övé, hanem másé, azt nem utálják. *Vivimus non secundum rationem, sed secundum exempla. Seneca.*

Udv. Cons.: Szirmay Antal Urat az a' véghetetlen és soha nem remélt öröm érte, hogy e' napokban el temethető a' maga kedves Xantippéjét Bárá Ghlányi Francisca asszonyságot. — Az Úr kívánságát elébe fogom tenni mihelyt ideje lesz.

Csókáné asszonyom Apr. 18d. tartá második lakadalmát Legényei születésű Nemes Kiósiival. A' menyasszony 28 esztendő, a' vőlegény pedig 21. Lyányok praeceptora volt az Ujhelyi Ecclesiában ez a' Kiósi, 's szolgálatjából kilépven, Csókáné Asszonyom szállásra a' házához fogadá, 's néhány holnapokig úgy éltek együtt, a' mint képzelni lehet. Az Ecclesia Elöljáróji megszólították a' Menyecskét, hogy ne botránkoztassa a' világot, 's szót fogada.

Itt ez a' történet foglalatoskodtatja a' szájakat, füleket.

A' Szabolcsi Fő Ispánnak leánya Özvegy B. Wécsey Jánosné, Wécse Abaújban, ebédnél ül gyermekeivel, és egy R a m b e r g nevű

Ingenieur Hadnaggyal, ki a' ház kisasszonyával szerelemben áll. A' ház fia B. W. Ferencz 21 esztendő, és Majoratusát csak 3 esztendő múlva fogja átvállalni. Ez a' majorátus ötlet és leánytestvéreit sokszor hozta összevesztésekbe. A' szó az asztalnál a Blutigel (nadály) felől folyt, 's a Tiszt Catonnak valamit süg fülébe 's Caton affectált öröm' visítással nevelte a' szörnyű elmés szón. Az egész asztal figyelembe jő, 's látván hogy Caton sokáig nevet, részt akarnak venni a' bonmotban. Maga az Anyja is tudni akarja. Caton megszóllal: «R. azt mondá, hogy nem a' nadály az igazi nadály, hanem az olly Bruder a' nadály, a' ki a' testvérei véréen issza tele magát.» — B. W. F. megtámadja R-t? az Ur itt Vendég? micsoda impertinentia a' hospitalitás jussait megszegni, és magát a' ház dolgaiba beleereszteni. Duellum fogadtatik. — B. W. F. secundánsával Insurgens Tiszt Péchyvel a' Fischer szabó Kassai kertjében hora data megjelent. R. nincs. 2 óráig várják híjába. W. másnap Rt össze- etc. etc. hogy meg nem jelent. Excusálja magát, hogy nem lehetett, de ma. — W. várja. Egy óra elmúlt, 's nincs. Végre jó. R. Kéri Péchy, maradna egy kevéssé magában 's W-t a' stakettikon kicsalja 's P-re rea zárja az ajtót. 6 Granadiros W-t levonja, 25 botot vágnak W-re, 's Eperjesre viszik assentálni mint köz embert. — Péchy kijő, 's szalad Vice Ispán Semseyhez a' W. Fer. sógorához, 's Semsey szalad Herceg Hessen Homburghoz, ez semmit sem akar tudni a' dologról, 's S. particularis Congregatiót tart, 's repraesentálja a' Palatinusnak. Csak eddig tudom a' dolgot Szirmay Ferencztől, a' ki a' Wécsey Jánosné testvérét tartja házasságban. De a' dolog olly bizonyos különben is, hogy kélleni nem lehet.

Az Epistola az Ur neve alatt ment-bé verseim Gyűjteményébe. Sinaira haragszom. Minek zárja el a' könyveket! Sietve írom ezt. Ajánlom magamat becses barátságába 's maradok szíves tisztelettel alázatos szolgálja

K. F.

A' Hazai Tudósításokban egy Aufsatzom van a' Festésről. Ki hagyák a' szép reflexiót, melly ez:

Miolta a' Görögök szép vallása eltöröltetett, a' Római Ecclesiáé az az érdem, hogy az embernemesítő Mesterségeket fenn tartotta. Mi volt volna az emberiségből, ha a' Luther tudománya eltolhatta volna azt? — A' Batthy. Vincze munkáját a' Feb. Annálisokban Superint. Bredeczky recenseálta.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2213.

Kazinezy — Fazekas Istvánnak.

Széphalom Apr. 24d. 1812.

Tisztel. Úr, kedves barátom!

Most csak Brückert küldöm, mert Prof. Nagy Fer. Úr vissza küldé ugyan az Annalisok két füzetét, (a' 3dikát csak most kapá tőlem) de a' 2 füzetet a' levéllel együtt Ujhelyben téteté le tegnap előtt, 's ott az inasomnak csak a' levelet adák kezébe, 's már nincs idő azért újra beküldeni. De nem sokára felküld az Anyám Reg-meczre, 's az a' szekér ezeket is leviszi. Csak a' Horáztot hagyja az Úr kezemnél; szemem gyengülni kezd, némelly apró nyomtatást bajosan olvashatok; ennek betűji pedig elég nagyok. Ez a' Horázt, noha felette hibás nyomtatás, igen nagy szolgálatot teszen körültenni.

Csókáné Asszonyom Apr. 18dikán Szombat napon öszve eskettetett a' 21 esztendős Kiósi-val, 's Kiósi és az öreg Kassainé Asszonyom kedden nálam ebédlének. Kiósi nem látszik Herculesnek de 21 esztendő, a' felesége pedig 28. — 's a' *Juventas* Istensége gyakran ér annyit mint a' Herculeesség. — Jól nőtt ember, rendes ember, csak hogy a' jobb szemén talán hályog van; annyi bizonyos, hogy a' jobb szeme egészen más színű mint a' bal szeme. Nem esala meg gyanakodásom, hogy a' férhez-menést a' félre-menés előzte-meg; noha a' félre-menésben rossz expressióval éltem, mert nem *félre*, hanem *öszve* mentek. Csókáné Asszonyom a' legényt néhány holnapokig lakatta magánál, úgy hogy férfi testvére is 's később az Ecclesia Előljárói is megszállaltak, hogy szabad személy lévén Cs.-né, miért nem esketteti magát a' legényhez, ha eggyekké akarnak lenni. Ez végre meg lett. Az öszve-menéshez semmi közöm nem lévén a' miatt meg nem leczkézém Kiósit; kiki lássa mit csinál a' lelkiismeretével és clavájával: de az eránt megleczkéztem, hogy a' mostoha leányával úgy bánjon mint a' gyermek anyjának férjéhez illik. Fogadott mindent. — Kérem az Urat, ne tudassa senkivel a' Cs.-né Asszonyom históriáját; véték az ollyat kidobolni; maga az ember kaczaghat, legalább mosolyoghat rajta, de hozzá vetvén: Et ne nos inducas in tentationem, és a' mit Terentius mond: Tu si idem sis, aliter sentias? — 28 esztendő véres [!] özvegynék nem csuda szánakozásra olvadni egy ügye fogyott Expraeceptor eránt;

osztán a' szegény özvegy nem tarthat Vinczért; a' Sacramentom azt neki ingyen adá. Tudja e az Ur ezt a' deák Epigrammát: Uxor agerque mei steriles visuntur Arati. Quid mirum? neuter quo fodiatu habet. Itt Kiósinak mind a' kettőre lesz gondja, mert gyors Gazda, úgy mondja az öreg Kassainé a' lyánya' bizonyításai után.

Maradok szíves barátsággal a' Nagy Urat 's az Ifjú Asszonyt szívesen tisztelvén, a' kis leányt csókolván

alázatos szolgája¹

K. F.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2214.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Nagy Bunon, Andrásfalvához 1 $\frac{1}{2}$ órányira

Ápril 24dikén 1812.

Nagy érdemű 'Tekintetes Ur!

Három hete hogy Lajossal itten vagyok Gróf Bethlen Gergely-nél, kitől Lajos lovagolni tanúl, a' loiskolában. Grófnénk, kit erre nehezen veheték, kétszer látogata-meg. Szegény, betegeskedni kezd, rózsáji hervadnak, 's kedvetlenül. — Itt készül-e, mert ez poétaibb hely, ez Odám, mellyet küldök.

Gróf Dezsőfyhez,

midőn a' Nemzeti nyelv mellett perorált.

Esküdtem, a' lant mellyet az Istenek

Mint kincset adtak, a' mikor elragad,

Elhányva a' föld' terheit, gyúl

Bennem az étheri szikra, nem zeng

Másnak, csak a' kít érdeme bémutat

A' halhatatlan Múza előtt, 's kinek

Fénylő nevét áltnyujtja késő

Századok éveinek csudául.

¹ Tisztelendő Fazekas István Úrnak *Ér-Semlyén*. — E czímezést idegen kéz jegyezte a most már meg nem levő borítékról a levél utolsó lapjának alsó szélére.

Dezsőfy, NÉKED hangozik éneke.

'S bár hangzanék mint kellene, ah de ő

Elhal szavadban, mely Hazánkat
Rántja veszélyei körme közzül.

Voltam Szepesnek égbenyuló hegyén,

A' völgybe a' szől fürgeteget csapott,

Hallám az első zajt alattam

'S rám az eget mosolyogni látám.

Nem én, de így van a' magas elme, ki

Mig a' köz ember 's Nép szeme hályogos,

Ő fennt lebeg, lát, 's a' Jövendő

Fénnyire társaival törekszik.

Mint a' sebes víz nagy rohanása zúg,

Úgy zúg neved bé Dácia völgyibe',

'S a' Jó szemében könny van, a' ki

Féltetni tudja Hazája hunytát.

A' Jókban a' Jó ég leomoltig él.

Csókolja Rousseau a' küszöböt, ledől

Buffon nyomára. — A' való nagy

Szánakozik 's mosolyog kajánján.

A' hősi tettért gyuladozó fiú

Mig társi Phrynék keblibe donganak,

Elmegy poraihoz a' Nemesnek

'S szívja magába az égi lelket.

Dezsőfy NÉKED zengedez énekem.

'S Társidnak a' kik a' Haza' székiről

Fényt küldenek szólyt a' Hazába,

'S nem, piperét fitogatva, némák.

Az ilyen magasztalások a' való magasztalások, midőn a' Nemest nem is ismerjük, hanem annak széphíre lantra ragad. Ha érdemes az Óda, küldje-el a' Tekintetes Ur, kérem, a' Grófnak, mint kedves és tisztelt Barátjának.

Szemere Palihoz a' minap levelet írni kezdék. De eszembe juta a' Tekintetes Ur leveléből, hogy Péczelen lakik. Nem kapja meg mondám, 's abba maradt. Kérem, a' Tekintetes Ur méltóztassék

nevemmel arra kérni, hogy Kenyérmezei diadalmasaimat küldje-bé. 'S úgy a' mint most vagynak, semmi féle módon meg nem engedem, hogy kinyomtattassanak. Attól tartok, hogy a' Póstán elvész az Írás. Küldje hát Pali copiában, de én a' magam írását kapjam, 's recepisse mellett, én kifizetek mindent. Conditioim azért illy kemények, mert nálam csak maculatában vagynak, 's míg ezekről a' Palinál levőt leírtam, addig is tettem hozzája sokat. Lángolva köszönném-meg a' Tekintetes Urnak, ha Palit minél hamarább meg-kérné, mert égek megkapni Írásomat. Ha Palinak tetszeni fog, azután ismét kiküldöm, de előbb szeretném még egyszer által nézni. --- Palitól már talán ismét esztendeje, hogy nem kaptam egy betűt is. Barátság e ez? Szívem azt löki papirosomra, nem. Hamar ítélni semmiben sem szeretek, tudok sírni szeretett Kazinczym, Barátom után, de ez, sok. — Pali, úgy hiszem, ha a' Tekintetes Úr kéri, hamar béküldi.

A' Lottihoz irandó episztola kezdetét elküldém neki Kolozsvárra. 'S tartván, nehogy a' Póstán eltévelyedjék, egyedül azt, 's a' kedves levelet magamnál fogám. Kapta e Lotti a' kis czedulát vagy nem, bizonytalan vagyok benne. De mihelyt Lottival találkozom — egy hét múlva Andrásfalvára jó Kolozsvárról — egyszeribe elküldöm.

Falka már vette, tegnap előtt kapott nyugtató levele szerint 300 Rf. Váltó Czedulában felküldött pénzemet a' betűkért. Nem tudom, ha ez a' Muszka háború nem fog e hátráltatni.

Tegnap olvasám, mint czibálja Gütthe Wielandot, a' Götter Heldenekben. — Geschwisterjei annyira megtetszetek, hogy azokat vagy magam lefordítom, vagy lefordíttatom a' Muzéum számára.

Soósne története igazán naiv, rendes. És az episztola könnyű tónusa kedves. De tudni kell mindennek a' történetét hogy érthesse. A' mi Grófnénknak nem kellene a' versek.

Ismertesse meg velem a' Tekintetes Úr Daykát egy két verse által, kérem. Mikor jönnek ki Költeményei?

Nem messze az Atyám lakhelyétől, egy Takáts Judith nevű KisAsszony verseket ír. Nem ismerem, de megértvén, poétai gondolat szálla meg. Elhagyjam e tűnni azt a' gondolatot, mint már sokat, mondám, az idő mulik, repül, és még semmit se tettem: Ha egészen kész lesz, elküldöm. Bárcsak Sopronyi Secretárius koromban viszsza-antott volna valaki, hogy verseimet ki ne adjam. De senki se vala Vezetőm, 's lehetetlen volt el nem esnem. — Bárcsak Ragályi Segítőjében se látta volna senki nevemet. Bárcsak a' Tekintetes Ur elégetné azon leveleimet, melyekben semmit se talál. Ez dagadozás

úgy e? de boldog dagadozás. Égek valamit tenni, 's jót tenni, de még nem látom semmi jutalmát tüzemnek.

Kaczagni kell, hogy Kotzebue Pestből Magyar Athenát csinált, németül. Többé nem merek oda menni, a' hol Euripidesek, Aristophanesek, Phidiások 'sat. 'sat laknak. A Tekintetes Ur azt híven, hogy én Kotzebuenak tömjénezek, nem fogja hinni, hogy még csak három darabját olvastam, és hogy sokaig vívék Lottival, hogy ő inkább Schiller, Göthe, Wieland utjára térjen. —

Muzéumom első füzetébe néhai Erdélyi Püspök Gróf Batthányi Ignác képe jó, illy alóírással: Kít lelke túl emelt idő korán, A Halhatatlanság nevét felírja, 'S porára könnyet hullat hazája.

Az elfelejthetetlen Grófné kezét csókolom. Lajossal a' Tekintetes Urat.

Döbrenteije.

[Fredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2215.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

Nékem különös tisztelettel való drága Uram!

Igen sajnálom, hogy egy borítékba zárt két Levellemmel együtt az Annalisok két füzeté kézhez nem ment. A' Tanítványom ki a' Levelet bévitte, azt mondja, hogy a' füzeteket a' Nagy Asszony-nak, papírosba bétakarva, a' mint i. i. én néki adtam, adta által. De még jobban sajnálnám azt, ha a' múltt esztendőbeliek között csak egy is, az én restségem miatt nálam maradt volna: szentül mondom, hogy mind haza küldöttem, és csak egy sem maradt nálam: ha ezen dologban-való restségem valaha rám bizonyosodnék, igen igen szégyenleném. Ha néha pontos nem voltam, annak igazán a' bajok voltak okai, de ha egykor elmúlt-is, máskor visszaütni igyekeztem a' dolgot rendes helyére.

Most már köszönettel visszaküldöm ezeket.

1.) Az Annalisok 3-dik vagy Martziusi füzetét: ezt csak a' magam szemei látták.

2.) Jankovics Ur' *Magyar szó-nemzését* 4. iv.

3.) A' Sztrokay Antal és a' Szemere Pál Verseit (a Helmeceziét, mellyről a' Tek. A. Ur' közelébbi Levelében emlékezik, nem vettem; talán a' Szemerée jött helyette, vagy az ezzel cserélődött fel). A' Szemerée igen szép: amaz a' közepszerűek közül való.

A' minap elfelejtettem felelni arra, hogy mint tessék nekem a' *Tövisekben* a' rólam való emlékezésnek változtatása. Én ezt bízom egyedül a' Tek. A' Urnak izlésére: csak ezt tenném hozzá, hogy: *Tokaj* helyett nem jobb volna e' tenni *Patakot*: mert még jövődében a' Maradék Tokajban Calvinista Collegiomot keres, 's azt fogja hinni, hogy én ottan voltam Professor: de ha Tokaj tétetik is, meg nyugszom benne.

A' Cons. Szirmay Úr Kéziratjának Leirattatását most már magam sürgetem: hozzá fogtak, és írják; Pünköstit előbb nem igen léssen vége.

A' festésről írt Reflexiót szívesen vártam, de most az Ujságom elmaradván, nem tudom kijött é, vagy nem? Mit mondjak reá, nem tudom: az érzékiségt kell é ott nevelni, hol a' cultusnak *λογικος*-nak kell; vagy a' *λογικη θρησκεια* által amaszt kiesinyíteni, másokra nézve meg nem határozhatom. Hogy a' *σαρκικος* cultus vagy érzékiség által ébresztett isteni tisztelet több rosszat szült, mint a' pure *λογικος*, bizonyítják a' Történetek. A' Görögök között a' pompás, czeremoniákkal véghez ment 's szép Asszonyokkal tele isteni-tiszteletnek sok erköltstelen következtései voltak. Ez psychologicce lehet igaz; mert a' szem leghamarébb elkapja a' bájoló képeket, leghamarébb fellobbasztja a' képzelődés tehetségeit, mellyek a' vért felforraltván, az ést 's buzgóságot elnyomják, 's a' *λογικος*-ból könnyen *σαρκικος*-t formálhatnak.

Vélekedésem szerint a' fülcet, a' Protestánsoknál legelőbb kellene segiteni. Ezeknek Nervusaik legvékonyabbak, 's legnagyobb erejek van a' Lelket megilletni; ennek eszköze volna az Orgona. Ellenben félnek, hogy a' festés az *ανθρωπομορφισμος*-t az egygyűieken igen segitené, 's egy *Ideák szerint* festett *M. Magdolna* igen magára vonná az ifjúi érteket, és sokan nem *εν πνευματι και αληθεια* innádnak az Istent; hanem *εν σαρκι και μορφη*. — Most is miesoda abusosok vagynak az éjjeli Isteni tiszteletben a' Páristáknál! hát ha még a' setétség munkáját a' nappali szép, 's a' bájokkal ébresztett képzelődés segitené, mit nem csinálnának sokan? A' megért és a' külsőkkel nem gondoló elme azoktól meg nem sebesítenék; de hanyad része teszi e' Világnak az *okosak* Classisát?

Ha Sz. Históriák, olyak, mellyek az emberiséget segítik 's például szolgálhatnak, festetnének le, benne megegyezem, p. o. a' Samaritanus példája, az idvezítőnek a' *hegyen való által formáltatása* vagy transfiguratio, a' Lázár feltámadása, sät. de szép Asszonyi képet a' Templomban meg nem szenyvednék; azt csak a' Belvederbe, Bilderkabinétba, familiák Archivumába függesztetném fel: mert félnék, hogy: *etiam nubem pro Junone* etc. — De ezen Reflexiomat csak barátságosan kívánom a' Tek. Urral közleni: hiszem, hogy úgy fog tőlem vetettetni-is.

Feleségemmel együtt a' Nagyságos Grófnét igen igen szívesen tiszteljük: vajha már valaha személyesen is lehetne ezt teljesíteni! választunk reá Májushban időt. Magamat ismértt becses indulataiba ajánlva, szokott tisztelettel vagyok S. Patakon, April 25-dikén 1812.

A' Tekintetes Assessor Urnak alázatos tisztelő szolgálja

Nagy Ferencz mk.

U. I. A' B. Vesselényi halálára irtt Versek mikor jönnek ki? mikor vészünk M. Kenderesy Úrtól Levelet?

KAZINCZY BERZSENYIHEZ

MIKLÁRA, SOMOGYBAN.

EGGY ÉRTEKEZÉSSSEL A' MAGYAR VERSELÉSNEK NÉMELLY TÁRGYAIRÓL.

Illy czímű munkával vitte ismét előbb Kazinczy Úr a' Magyar Litteraturát. Azok előtt, kik a' Magyar Litteratúra tökéletesedésének Epocháját tudják, ha nem emlitem is, tudhatják, mennyi betses Irásaival kívánta azt elő mozditani, 's valósággal többekkel együtt, kik közt érdemeire nézve az első helyet érdemli, elő is vitte. 1786-iktól fogva, melly időszakasz emlékezetes Epochája a' Magyar Litteraturának, mind a' Magyar Múzeumával, mind Orpheusával oda czélozott, hogy a' hazai Nyelvnek ne tsak a' Prózás része, hanem a' költeményje is, a' régi Görögök és Romaiak' izléséhez alkalmaztattassék. Oda tzéloz ezen Poétai Episztolája is; mellynek tzelja az, hogy a' Hangeggyezetes Verse, ha szinte túrhetők is, nem olyanok, ha bár a' Gyöngyösi Istvánéi légyenek

is, melyek tökéletes és változhatatlan Példa gyanánt szolgálnának a Magyar Versköltőknek; sőt hogy azok nem egyebek, hanem poétai Prózák, melyekben a' Poézisnak Muzsikai része fel nem találtatik, és — hogy maga a' tökéletesedés hív arra, hogy a' mértékes Verseket ne csak szenyvedjük, hanem azokkal, mint a' melyek a' Poezisnek természetére szorosann tartoznak, éljünk is. Ezen Poetai Episztolának belsője szép, felemelkedett és muzsikai hangú, olyan lélek és hang sugárzik ki mindenütt belőle, a' mitsodást Kazinczy Urnak minden írásaiban találunk. A' külsőjében talált a' Rec. némelly kifogásokat, melyeket, minthogy kötelessége, kíván a' Magyar olvasó közönséggel közleni oly véggel, hogy kiki ítélje meg, helyes é vagy nem az ő ítélőtétele.

1.) Nem tetszik a' Recensensnek mindjárt a' legelső sorban ezen kifejezés: „*Jambusaimra gáncs fog szállani*“; e' nem magyar szóllás' formája; mert a' gáncs nem száll valamelly dologra, hanem benne kerestetik: szintűgy mint a' *vétek, hiba*, melly magábann találtatik, vagy ha nints is benne, kerestetik a' dologban: igaz magyarsággal így lett volna az: „Jambusaimban gáncs fog kerestetni, gáncsokodnak benne s. a' t. Talám, hanemha megtsalattatik a' Rec. is, jobb lett volna így:

„Hogy Jambusaimbann gáncsokat keres

„A' régiség' vak tisztelője, már

Előre látom s. a. t.

2.) Az sem tetszhetik a' Recensensnek, hogy a' Tactusokat a' muzsikai Rhythmus ellen változtatja; midőn a' Jambus nemű versekbe Trochéusokat is vegyít: melyek egygyütt ha csak Choriambice nem scandáltatnak, meg nem eggyeznek — P. o. a' 10-dik versben

—
Nem lát | nem hall | azt tart | ja a | mit ta | nítanak

Itt a' 4-dik és 5-dik láb egymással choriambice sem köttethetnek össze. Illy hibák vagynak a' 19. 35. 44., 126 és 247-dik versekben. Tudja ugyan a' Rec. hogy az e' féle hibák némelly régi Comicusokban is találtatnak; de a' hibák nem követésre, hanem elkerülésre való, Amphimacer verslábakat vegyít közikbe, p. o. a' 46dik versben, *összeállítások*, így a' 160dik-ban *lelkeikben*: ezt a' Rec. helybenn nem hagyhatja.

3. Szint' úgy nem hagyhatja helybenn a' Rec. hogy némelly szókat, talám az Erdélyiek' szövejtésére figyelmeztvén, megrövidít: melyet az Iróknak közönségessé lett Írások módja ellen tselekszik. Olyanok ezek, p. o.

48 v. ígébe, 50 v. nyügét, 119. v. hosszujára, 148 v. hosszujára, 155 v. hosszú, 199 v. Muzsáddal, 179 v. unoka (unoka helyett), 208 v. sugárai-val. Ez is *tűkkel* 108 v. igen Debrecezenies. A' mértékért a' szók' mennyiségét el bérálni nem lehet.

4. Nem hagyja helyben a' Rec. hogy némelly szavak (hanemha a' betűszódó hibája) a' Magyar Nyelvnek Orthographiája ellen vagynak. Illyenek 207 v. *ottan* e' helyett *ottann*, melyet két *nn*-nel kellett vala írni. Ezt a' szót is, hogy *lakzi*, így írná a' Rec. lagzi: mivel a' *k* a' *g* és *z* előtt, g-vé változik az Euphoniáért, p. o. szakgatom, lyukgatom; szaggatom, lyuggatom — így (sit venia!) bakzik-ból, bagzik lesz, léleklél, lélegzél. — Ez sem jó *talán* 28 v.; mert ebből húzattatott öszve, *találám*: így ez *lám* ebből látám: a' 194 v. *Szonéttet* nem jó; igazábban van *Szonnet* vagy *Zonnet*: jobb é *régiebb*, mint *régibb*? ítéljék meg a' Grammaticusok.

5. A' Prozódia ellen van az is, hogy a' 140 v. Élegéja-ban az É-hosszú; az eredeti mennyiség ellen van ez; mellynek hangja ez elegeia: ha a' K. Ur megtartotta a' Píeriszben az eredeti mennyiséget; miért nem amabbann is? A' Rec. úgy biszi, hogy a' Polysyllabumokban meg kell tartani az eredeti mennyiséget. Tsak ezen két esetekben szabad változtatni 1., Ha a' szó Dissyllabum, p. o. Ámor, Rósa, Trónus, Vénus s. a. t. — innen a' szerző Jegyzéseiben accentisálni kell ezt a' szót Strofa, így Strófa. 2., Ha már Magyar kiejtésűvé váltak, p. o. usora, nem usora, így veder, a' *űdes*-ből sat. Ki hibája ez is, hogy a' 98 v. Hollenisz-ben a' *le* hosszú; a' Jegyzések között pedig rövid; nem tudja a' Recensens? mert a' *le* szótagnak, jövőn az *űűűű*-től, hosszúnak kell lenni.

6. Különösnek tetszett a' Rec. előtt az is, hogy a' 176. v. ezen szótag *ti* rövid: ellenben a' 171. és 187 v. hosszú így: *titeket*. Az első a' szokott szókiejtés, és a' nevezetesebb Írók' példája ellen van; a' második Analogia szerént meg lehet 's jó is. Tudjuk ugyan is, hogy, ha a' Magábann hangzók' végezetéhez, ha azok *a* *e*-benn mennek-ki, szótag járúl, meg hosszúnak, p. o. Atya, atyákat, zsenge, zsengek — így ebből *is ti*, szótag járúlván a' végezetéhez, lehet ez *titeket*: hasonlóképpen lehet tehát ezekből *is mi, ki* (quid, quis) *miket, kiket*: mellyet mindazáltal némelly Recensensok a' közönséges Tudományos Ujságokban hibául tettek ki, nem tekintvén semmit az Analogiára és az országszerte hangzó szókiejtésre. Hibásan harcolnak ellene! mint jó a' *titeket*, úgy jó a' *miket, kiket* is; de tsak a' Többses számbann. De ezeket hányják vessék meg a' Grammatikusok: a' Rec. tölja ellen egykevéssé messzement.

7. 132 v. hangz'za, kemény syncope, 's könnyen két Ideára téveszt-heti a' Halgató figyelmét, erre tudnillik *Sonabat*, és *sonet*: jobb lenne zengje.

8. Küprisz, 202 v. nem tetszik a' Recensensnek: mert a' görög *k* a' Latinoknál változván Cé-vé Cyprishöl magyarosan *Cziprisz* lesz. A' mai született Görögök az *v*-t, nem *u*-nek, hanem *i*-nek mondják, p. o. ἑδωq-t így *idor*: noha ma is némelyek, nevezetesen Helvétziában, a' *φουικη*-t így ejtik-ki *Phüsika*.

A' mint pedig jussa vólt a' Recensensnek ezeket nyilván kimondani, mert erre intette a' Litteratura Geniusa: úgy kötelességében áll azt is nyilván valóvá tenni, és — sine studio — kimondani, hogy ezen Episztolának belső betsi az elől számlált kifogásokat egészen eltakarja, helyre hozza, szépet, hasznost, és követésre méltó intéseket foglal magába: a' mi benne keménynek látszik, olly szerré lehet, melly a' Zrínyi és Gyöngyösi versei módjának (értem a' külsőjét), imádóit a' bálványozásnak, és meg-rögzött előítélettételnek kórságából és fántáziájából kigyógyíthatja.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2216.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 28. Apr. 1812.

Theurester Freund!

Mich überfiel ein heftiges Schaudern, wie man diess in Narrenhäusern fühlt, — legen Sie dem Ausdruck keinen falschen Grund unter — da ich Ihr, mir auch aus psychologischen Hinsichten sehr theures Geschenk, den Brief des armen, armen Bogsch, erhielt. Ich habe keine Stärke die [!] Krankheit der menschlichen Seele ruhig zuzusehen; wie denn eine gänzliche desorganisation? Armer, unglücklicher Mann! Ich habe Bogsch zweimahl gesehn; einmahl zu Keresztes, Gegend von Erlau, das andertemahl in Kaschau. Als wir um den 6. August 1800 von Kufstein nach Munkács übersetzt wurden, kamen wir auf die Nacht nach Keresztes, einen Ort, den Sie wohl auch kennen werden und stiegen in dem grossen Wirthshaus ein. Ich bemerkte einen jungen Reisenden, welcher sich Mühe gab uns nahe zu kommen, und da es mir nach einem fast schon sechs Jahr langem Camaldulenser oder La Trappist Stummleben wahre Nothdurft war, mit wem immer, besonders aber mit einem Wesen meiner Art zu reden, so fing ich ihn auf, zog ich ihn in mein Zimmer (wir waren auf dieser Reise wegen der Liberalität unserer Offiziere fast ganz frey), und da er mir sagte, er sei eben im Begriff

nach Göttingen zu reisen, so erzählte ich ihm alles was ich ihm sagen durfte, und gab ihm Empfehlungen an Schlözer* mit, der den Dr. Kovács in Pesth und Daniel Kallós, privatisirend in Kaschau, als sie 1795 bei ihm eintraten, und unser Unglück damals noch ganz neu war, gleich nach dem Empfang mit dieser Frage abordirte: Kennen Sie Kazinczy persönlich? Selbst der Stumpfe hat Gefühl für nicht alltägliche Leiden: Wie sollte das ein Hypochondrist nicht haben, dessen Seelenkrankheit in allzugrosser Reizbarkeit besteht? Wir schieden Freunde. — Einige Jahre später sah ich eben diesen jungen Mann, so elegant gekleidet, als wenn er vor Hymens Altar treten sollte, mit dem Vater seines Zöglings in Budamér, Herrn Samuel von Ujházy bei der Schwester seiner Frau, (Thérèse Sze-rencsy geb. Radvánszky) eintreten. Er war so sehr geputzt, dass der Anblick mich frappirte, und als sie (Ujházy und B[ogsch]) in ein paar Augenblicken gingen, so dass mir kaum so viel Zeit übrig blieb, um ihm zu sagen, wie sehr es mich freut, ihn auf die frohen Augenblicke zu erinnern, die ich mit ihm zu Keresztes verlebt habe, so kehrte ich mich zur Frau von Sz[erencsy] und complimentirte sie als Vorstellerin meiner mir unendlich theuren Freundin ihrer Schwester Polyxene, über den glücklichen Fund, für den kleinen Laczi und Clementine Ujházy. Thérèse stosste [!] sich daran und gab mir zur Antwort, sie hätten sich in B[ogsch] sehr betrogen. Ich erstaunte, und sagte zur Entschuldigung, ein Jemand, den ich selbst Ihnen, mein Freund, nicht nennen will, weil er lebt und weil Briefe schreyen, habe den Bogsch mir sehr gelobt. Wie? Fragte das wirklich grosse Weib, und Sie halten also den — für ein Kirchenlicht? Ich ward aus aller Fassung und stumm; ich begriff Theresen nicht, die ich doch sehr wohl begreifen pflegte: ich schneichele mir, es seyen wenig Menschen, die sie mehr begriffen haben. Dieser Brief, den Sie mir schenken, zeigt mir, Thérèse habe sich in Bogsch nicht geirrt, und nun ist die Welt mit ihr wohl auch darüber einverstanden [!], dass ihr Kirchenlicht kein Kirchenlicht sei und gewesen sey. Dieses letztere leidet jetzt keinen Zweifel: das erstere bestätigt, dass Schewerlay in dem Haus, wo, nach Ihrem Ausdrücke, der sich wohl an sonst nichts als auf Bogsch's Nachrichten gründet, B[ogsch] Hypochondrist ward, ungemein geschätzt und geliebt, sehr liberal behandelt, wie Freund des Vaters

* Von Schlözer erzählte mir dieser Kallós den 30. Sept. 1795 zu Hochstrass bey Raab auf meiner Fahrt nach K. — Kazinczy F. jegyzete.

und der M[utter] seines Zöglings angesehen war. Ein Hypochondrist ist zu wenig in der Welt nutz und dieser schauderhafte Brief — so geschraubt elegant wie sein Putz in Kaschau — zeigt unsern entschlafenen B[ogsch] nicht anders. — Ich werde verleitet zu glauben B[ogsch] sei durch einen grenzenlosen Hochmuth, oder doch durch einen linken (gauche) zum Hypochondrist gemacht. Man wird mit der Welt unzufrieden, weil man sich darin nicht nach Wünschen findet. Laetus sorte tua vives sapienter, lehrt Horaz: und dieses Wort ist so heilig, als hätte ihn der heilige Paulus aus seiner Reise im Empyracum mitgebracht. Ich ward nicht einmahl im Kerker Hypochondrist. Ganz schreibe ich diess meiner Lebensphilosophie nicht zu, sondern meiner geistigen und physischen Organisation; wenigstens arbeitete ich aber nicht wider diese, und so fern, aber auch bloss in so ferne ist meine Lebensfröhlichkeit mein Erwerb. Stein werfe ich auf niemand, der fiel, und bedaure so wahr als Sie den braven Bogsch, der in diesem Brief gegen das, was er mir in Keresztes schien und gewiss war, das ist, was Ophelia von Hamlet sagt: Er gleicht einer gespaltenen Glocke, die statt der hellen Töne jetzt schmerzhaft klingende gibt.

Ich habe, wie ich mir schmeichle, einen herrlichen Aufsatz über Malerei, Bildhauerei und Architektur bei uns in Kultsár's Blättern No. 29, 30 abdrucken lassen, der würdig wäre in die vaterländischen Blätter eingerückt zu werden. Aber Kultsár oder sein unphilosophischer Censor hat mir meine Freude sehr verkümmert; die Reflexion, welche ich glaube das 2te Blatt versprach, ist weggeblieben. Diese war folgende; ich habe keine Abschrift von dem Aufsatze, und wiederhole sie hier nur aus dem Gedächtniss: Wenn Werke der Kunst den Nutzen wirklich haben, dass sie den Menschen veredeln, was würde aus der Menschheit geworden seyn, nachdem die christliche Religion die des alten Griechenlands und Roms verdrängt hat, wenn Luthers und noch mehr Calvin's Lehre sich breiter hätte ausdehnen können? denn die jetzige griechische Kirche leidet plastische Arbeiten nicht, und ihre Malereyen sind in diesem Fach eben so widrig wie die cyrillischen Lettern gegen die lateinische. Da ich diesen § so entkleidete, dass dieser der hier herrschenden Parthei noch schmeichelte (nekünk

Protestánsoknak nem kellene soha felejtenuk, hogy ezt egyedül a' Római Ecclesianak köszönhetjük) so glaube ich, nicht der Censor, sondern Kultsár selbst habe den § gestrichen. Die Ursach lässt sich errathen; man will sich keine Feinde zuziehn; lieber soll eine Wahrheit darunter leiden; was liegt denn an einer Wahrheit? — Sie haben so viel Freundschaft für mich: wollten Sie nicht diesen Aufsatz übersetzen und diesen gestrichenen §. hineinplücken? —

Ein armer Teufel von russnadischen [!] Pfarrer wohnt eine halbe Stunde von mir, der ganz jung (er ward vor 1 Jahr ordinirt), viel Lust zum Lesen und zur Ausbildung hat. Diesem leihe ich immer die zwei ungarischen Zeitungen, er nahm die letzten gestern selbst von mir. Er tappt zwischen Licht und Finstern, und Sie wissen ob ich unklug bin. Isti Domini, qui se Reformantos dictitant mihi videntur inconsequenter agere. Non credunt Transsubstantiationem, quia est supra vel si placet contra rationem, et credunt Trinitatem! Ich liege krank, die haemorrhoids pituit. peinigt mich wieder; aber sein herrliches Wort hob mich aus dem Bette. Aber ich liess mich in keine Erörterungen ein, und liess ihm seinem guten oder bösen Genius über. —

Theurester Freund, ich habe zwey Briefe von Ihnen vor mir, die auf Antwort warten, und habe Ihnen von Sachen, die Sie angehn, noch nichts gesagt. Vergeben Sie es mir, oder schreiben Sie es dem Schmerz zu, dass ich sehe, ich habe Sie nicht zu retten vermocht. Cserey hat mir auf den Brief, in welchem ich ihn bat, die Frage, ob er Sie nicht empfangen könnte, noch einmahl [zu] überlegen, beantwortet, aber diesen § mit Stillschweigen übersprungen. Precär wäre diese Stelle für Sie immer gewesen; aber die Aussicht war so froh, dass man ein Wagestück hätte machen können. Wäre Cserey was er seyn könnte und sollte, so wäre es [für] Sie nie precär gewesen; bei mir gewiss nicht, selbst wenn ich gestorben wäre, denn in seiner Lage hätte ich die Bibliothek ohne Eigenthümer, aber nicht ohne Bibliothekär gelassen. Lányi schrieb mir selbst auf den 3ten Brief, den durch den Wagen meiner Mutter, der von Semlyén kam, nichts. Ich begreife diese grosseté nicht. Sie gehen also nach Reichsheim und werden Prediger. In welche Schulden kommen Sie durch diese Reise! Wenn Ihnen doch die saure Arbeit des Evangeliumpredigens Schutz für Noth geben könnte. Denn die Sorge für unsre Erhaltung ist zwar nicht die hoheste, edleste, aber doch die erste. Das Glück kröne Sie, schütze Sie für alle Wider-

wärtigkeiten des Kriegs, vor welchen selbst Ihr Stand Sie nicht genug sichert. Es würde mich namenlos schmerzen, zu wissen, dass Sie mit Leiden kämpfen. Das Landleben in einer angenehmen Umgebung, nicht fern von einer Stadt und von guten, gebildeten Menschen, hat für mich so viel Reize, dass ich zu Széphalom lieber wie zu Paris lebe, und als Prediger haben Sie mehr Stunden frey für sich und Ihre Bahn als bei Schulen. Diess einzige tröstet mich. — Artner ist Mitglied des Convents und der Schul Commission und hat keinen *Sinn für Gelehrsamkeit und Literatur*. Gerechter Gott im Himmel, und du duldest solche Convents-Glieder so wie du einst den Incitatus, trotz dessen, dass er Haber Frass, unter dem Senat Roms duldest! Wie kann man aber so niederträchtig sein, dass man solchen Tölpeln die Augen nicht öffnet, blos weil dass die hochgepriesene Prudenz widerrathet. Schulmänner sollen das nicht, denn sie scheinen Cicero pro domo sua zu peroriren. Aber ein Asboth, ein Socius Göttingensis, schweigt bey solchen scenen, wie die war, welche Sie mir beschreiben, ja er schweigt vor solchen Scenen, weil Artner sein Schwager ist! Asboth möge mir vergeben, aber wenn ein Mann von solchem Geiste schweigt, so mag er sich selbst zuschreiben, wenn ich ihn für einen Ross-Senator halte. Auch dieser Ross-Senator schwieg, weil er Haber erhielt und sein Herr der Cäsar war. Weg, Freund, weg vom Schulwesen! Bogsch hatte Recht.

Das griechische Epigramm ist von Palladas, Präfect zu Constantinopel unter Valentinian und Valent. Prof. Nagy übersetzt es so:

Erat quidam, qui si quid accepisset, *domine frater* statim scripserat.

Erat alter, qui nil accipiens, *frater solum* dixit.

Mercantilia verba! Caeterum ego quidem

Nolo (scribere) *domine*, nam non habeo dedisse.

Der wahre Sinn möchte also dieser seyn, das erste Dichtichon nach Nagy, das zweyte nach Ihnen: Es war jemand, der, erhielt er ein Geschenk, den Schenkenden mit dem Titel: *Domine frater*, beehrte, da er dem, der ihm nichts gab, nur das kahle Frater schrieb. Es sind kaufmännische Worte! Was mich betrifft, mich kitzelt das Domine Frater nicht, denn ich habe nichts zu verschenken.

2217.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 28dik April 1812.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Ugy tudom, Tégedet is értesítettelek volt azon méltatlan meg bántódásomról, meljet az Insurr. el oszlásakor a Közép Szolnok Vár-megyei permanens Deputatiótul szenvedtem. Én a Gubernium előtt ártatlanságomat Documentálván, és meg bizonyítván azt 37 Docu-mentumokkal, hogy azon Deputatiót méltatlan tolvajoztam [!]; egybe-elégtételt három versbe kértem, de nem nyervén, a Comandirozó Ur eő Exeja által eő Felségéhez foljamodtam és elégtételül aszt kértem, hogy a Cs. Kir. Armádán kaphassak Majori charactert mert csak igaz az, hogy a katonai Törvény szentebbül szolgáltatik ki mint a többi — hogy kérésemet meg nyertem legyen, a Coman-dirozó Ur eő Exeja hozzám stafetaliter utasított levelébül a tulsó lapon meg láthatod — meljbe halgatás parancsoltatik ugyan, de Néked, Hannulíknak, és Wesselényinének még is meg írtam, és tudom, hogy ez által parancsolatot által hágó nem vagyok. A Nevelő iránt igen ohaitva várom válaszdodot, örökre levén

Hív tisztelő Barátod

Cs.

Hochwohlgebohrner!

Insonders Hochgeehrter Herr Obrist Wachtmeister!

Soeben erhalte ich das Aller höchste Hand-Billet Sr. Majestät des Kaysers, vermög welchen dieselben von Gedacht. Sr. Majestät den Majors Character in der K. K. Armée erhalten. Mich freuet es ungemein Ener Hochwohlg. diese angenehme Nachricht andurch mitzuthellen und zu gleicher Zeit zu dieser besonderen Auszeich-nung Ihnen meine aufrichtige gratulation machen zu können, wie nicht minder Sie erneuert jener ausgezeichneten unterth. Hochachtung zu versichern, mit welcher ich die ehre habe zu sein

Eu. Hochwohlgeb.

Hermanstadt an 16t. April 1812.

ergebenster Diener

Fr. v. Stipsicz

Sagen Sie einstweilen nichts, bis ich nicht dies fals auch die Hoch-Kr. Rätbl. Verordnung erhalte, und Ihnen das Decret zustehe.

Kivül:¹

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen. S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2218.

Kazinczy — Virág Benedeknek.

Széphalom Apr. 29d. 1812.

Kedves barátom!

Vitkovicsunk által még Febr. 26d. írott leveledet, mivel nem postán hanem alkalommal jött, ez előtt harmad nappal vevém. Örvendek, hogy néked megvitte, ha bár későn is, a' mit még esztendővel ezelőtt küldék. De hát a' mit Febr. ban ez idén küldöttem, vevéd e már? 's szűzen vevéd e, vagy, a' mi az afféléknek szerencsétlensége szokott lenni, a' szekereseiktől megparáznitva? Én épen most ivám-meg belőle egy csésze francziául úgy nevezett *meleg vizet* (chaude eau), 's mondhatom, az olly erős bor, hogy *máslás*nak, az az fél Tokajinak nevezetethetik. Az én szőlőm isteni levet ad, de abban is mutatja hogy jó szőlő, hogy *keveset* terem, mint minden a' mi *jó*. Bár annyit adna, hogy adósságaimból, mellyeket reám az istentelenség rakott, kifeselhetnék, 's barátimnak áldozatokat nyújthatnék! A' barátság' legszentebb rózsája alatt, 's nem *dicsekedve*, hanem *örülve*, mondhatom, széplelkű Férjfiú! (mert Te az én dicsekedésemet *érted*) hogy én ezen mindnyájunkra olly felette terhes esztendőben már hatszáz forintot adtam érdemes de a' Sorstól elhagyott embereknek baráti felsegállításul — én, a' ki magam felsegállítás nélkül szűkölködöm, és a' kit két rokon, istentelen kéz csípdés, lop, 's még készül meglopni, 's fortélyainak elsütésében alig ha szerencsés nem lesz. Hetedfél esztendeig ott szenvedni, azolta itt e' mai napig, 's Veled csaknem egykorúnak lenni, 's három gyermekkel, képzelheted melly kilátás, melly jövőendő! De én nem vagyok azon okosok között, a' kik midőn a' mások baját látják,

¹ A levél zárlatán kettétört fekete pecsét.

kalmári calculust tesznek, ha segíthetnek e, 's mindenkor segíték, mikor van miből, ha osztán meg kellene is koplalnóm. A' Herczegi-Mennyei kevélykedő Festetics a' maga Embereinek (— a' szót nem a' megvetés hanem a' tisztelet értelmében vedd —) fizetéseket megnyírbálta 's Ruminak Monumenta Hungaricáját azért nem engedte magának dedicáltatni; meri nem segéllheti nyomtatását, nekem ugymond ő, a' kitrombitált Maecenás, a' magyar Literatura úgy is igen sokba vagon már. Ha én a' Festetics birtokának ezred részét bírnám, megmutatnám mit tennék, ha herczegmenyem nem lenne is. Barátom! magna otia coeli! Kiáltuk ezt Juvenállissal. Bizony az Istenek hívalkodnak oda fel, 's azért megyen illy gazdúl a' világ ide lenn.

Te nékem írj, mihelytt borod kitisztúl, 's tudósíts, millyennek találjad. Olly tele volt, hogy egy csepp sem fért belé. Nem bánom ha megkóstolta a' szekeres: de azt bännám ha vizet töltött volna belé. El ne rettenj tőle, ha míg megtisztúl, rossz lesz. Fogságom alatt egy helyre az Anyám Tokajit küldé, 's azok felbonták mihelytt érkezett, 's elhültek, melly rossz. De egy hét múlva látták hogy igen jó. — Óhajtanám hogy higj Cratinusnak, és hogy felmelegedve boromtól, nekem írj valamit versben, de ne magasztaló, hanem *meleg baráti* hangban, melly semmit ne mondjon egyebet mint azt, hogy me cum magnis vixisse, invita favebitur usque Invidia; ne egyebet, mint hogy szerettél. Mondtad azt már: de arra nem ismér minden: én pedig a' te szeretetedet ki szeretném az egész Maradék-nak trombitálni.

Kérde *mint vagyok?* Rosszúl; az arany ér kínozt. *Mit csinállok?* Buzditgatok másit. Udv. Consil. Szirmay Antalt, noha már agonizál, a' Szirmay nemzetség historiájának kidolgozására vettem. Alig él, és még is Január és Febr.ban teljesítette. Közölvén velem *Historia secreta aevi mei* nevű munkáját, mellyet a' Regnicolaris B[iblio]thecába fog letenni, kértem, hogy pótolja-ki egy hézagját, t. i. a' Péchy István szerencsétlenségét írja-meg. Két hét alatt, noha éppen akkor hala-meg istentelenül ötét elkínoztó felesége, ki vele végre megbékélt és úgy méne el ad matres conscriptas, a' Xantipákhoz etc. etc. készen vala a' munka. Halld azt tőlem.

Péchy István Ferencz Thuanust olvasta szüntelenül, 's stylusát egészen magáévá tette. Midőn az Urbarium béhozott egy Cul-tellus Longicomi, cujus potus ut canis nevű írást írt. Ő Longicomus volt annyira, hogy haja sarkát verte, 's olly vastag volt, mint az

emberi kar; itala víz volt. — Ezen írásában átkozott szitkokat 's vádakát tett az uralkodó ház ellen; elbeszélte mit tevé a' Sz. István német felesége, mit Német Péter Királyunk, mit Bélával az Austriai Úr, 's hogy Mátyásnak Beatrixát praktikák tették meddővé, 's így végig szintén az általunk imádott Theresiáig. Az eszetlen ember ezt nem merte bántani, de Ministeriumát keserűen perstringálta, 's azt mondá, hogy úgy járt mint az a' fiú a' ki kutját akarván ütni, a' kő földre pattant 's leütötte a' mostoháját; melyet látván a' fiú, monda: Etiam iste ictus bene cecidit. — Emlegette osztán a' Culltellus Damianit, 's kimondá, hogy arra kevés kell, hogy az a' Párisi scéna itt is elkövettesék. Ezen írást Péchy György beadta az Urbarr[orum] Commissáriusnak, a' ki Péchy Istvánt elfogatta. Kassán Processus Criminis laesae M[aies]tatis indítatott ellene, 's bíró volt Zempléni Fő Ispán Gróf Dőry Ferencz másokkal, kik közt Sághy Mihály. Halálra 's jobbja elesonkázására kárhoztattatott: de mihelyt ez a' sententia elolvastatott, continue felolvasták a' Grationalist. 2 esztendeig volt Grétzben. Jósef eleresztette, mert nem félt tőle. Cardin. Batthyáni Bibliothecariusá tevé 200 f. fizetéssel, mely pénzből dohányt sem vehetett elegett. [/!] Pozsonyban megholt. Acta haec circa 1770—1772. Az Atyám gyermekkoromban elvitt hozzá: de csak azt említem, hogy egy asztalkáján könyvei voltak. Szegény sorsú ember volt. Nem derék dolog volt e tőlem, Szirmayt arra venni, hogy míg oda megyen a' hol Péchy van, 's míg Péchy Györgyöt megköszönheti, nekünk írja meg?

Élj szerencsésen, kedves barátom. Ha a' Pesti Kis Papokkal leszél, mondjad nekik, hogy mindenfelé hirdetem, mit tettek Berzsényiért. —

[Eredetiye a M. N. Múzeum könyvtárában: 1038 Q. H.]

2219.

Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak.

Méltóságos Bátor,

tisztelt kedves barátom!

Holnap indul Bécsbe a' Méltóságos Úr' nagylelkű Atyjának képe, hogy a' Metsző azt új formára változtassa, hogy így a' Zsibó nagyságához képest jelenhessen-meg a' Halotti Beszédek előtt; mert úgy a' hogy' az én Marmontelem előtt áll, illetlennek tartottam újob-

ban nyomtattatni; mint a' hogy azt nézzük illetlennek, ha valaki fényes napokon kétszer jelen-meg ugyan azon köntösben. Olly rendeléseket tettem, hogy a' kép egy falon látszattassék függeni. Egyéb eránt gondom lesz, hogy az ábrázat, mely a' nyomtatás által megkopott 's tiszta nyomtatásokat többé nem fogna adhatni, megújíttassék, és minden a' szerént igazíttassék-meg, a' mint a' mi közös czélunkhoz illeni fog.

Hozzá fogatok legottan a' két halotti beszéd 's a' versek nyomtatásaihoz is: de elébb azt kell tudnom, hogy hány exemplárt parancsol a' Méltóságos Úr, az az, hogy mennyire leszen szükség, ne hogy vagy kevesebb nyomtattassék vagy több mint kell. Tudom én, hogy kicsinységeken, kivált midőn egy illy Atya tisztelete forog szóban, a' Méltóságos Úr fel nem akad: de illy nehéz időben mint a' millyeket reánk hoza a' maga eszközei által a' munkás Gondviselés 's a' papirosnak ezen rettentő drágaságában 's ritkaságában (rongyból készülvén az, most igen olcsó lehetne, mert rongy soha nem volt még több mint most, és még is ez alig kapható), ez olly articulus, a' mellyel gazdálkodva kell hánni. Azért kérem a' Mélt. Urat alázatosan, méltóztassék tudósítani, a' nyomtatás hány exemplarra tétessék.

Régen nem hallok semmit a' nekem felejthetetlen Zsibóról: semmit még azon barátimtól is, a' kik tudják hogy Zsibó nekem felejthetetlen. Melly igen óhajtanék tanúja lenni annak a' dicsőségnek, a' mellyre a' Mélt. Úr lelke eddig kifeslett! Sokszor környékez meg engemet az a' dicső képzelet; mert az én hitem, hogy az olly lélek, mint a' mellyet a' Mélt. Úrnak nagylelkű atyja 's nem kisebb lelkű anyja adtak és adnak, a' Szírenek' átkozott szédítéseit Ulysszi bölcseséggel 's erővel állja-ki, tántoríthatatlan hit. 'S midőn ez eránt barátimtól kérek néha tudósítást, ezt nem azért kérdem, mert kételkedem, hanem azért mert a' Mélt. Úrnak szivesbb barátja, tisztelője nincs, 's látni óhajtom profétai lélekkel azon tetteket, mellyeket már majd tenni kezd. Oh, védje az Ég a' Mélt. Úr életét, 's óvja-meg a' leggyalázatosabb maszlagtól! Kérdje ezt a' Mélt. Úr minden lépésében mellyet teszen, tenni akar vagy már tett: Mit fogna erre mondani az én Atyám, ha látná! mit mondanak erre az én atyám barátjai, ha hallják! A' hazának ezen a' mi Diaetánkon is feltűnt egy csillaga: az ifju Majláth, a' Personalis fija, Pozsonyi Fő. Natarius és Követ. Higgye azt a' Mélt. Úr, hogy a' jó ember mindég társa a' Mélt. Úrnak, akár ismeri, akár nem; 's ez a' hit a' Mélt. Urat hason-

lová teszi hozzá, valóban barátjává teszi. Higgye ezt, 's iszonyodjék a' rosszaktól 's a' bolondoktól, a' kik azt hiszik hogy fénylenek, mert rajtok valami csillámlík.

Biharnak Két Nagyjá:

Baranyi Gábor és Bossányi Ferencz 1765diki Követek, rokonok, 's
halálig barátok.

Elsápadva tekint szent Férjfiak, a' pulya rátok — —
[stb., mint a 2148. számú levélben.]

Talán tavalyi hosszas betegségem el is feledteté velem jelen-
teni, hogy nekem tavaly Jún. 18d egy Marcus Aemilius Ferencz
fíjat keresztele Pataki Prof. Nagy Ferencz Uram. Ajánlom ötet is,
magamat is 's mind azt a' mi enyém a' Mélt. Úrnak 's Ő Nagy-
ságának kit alázatosan tisztelünk, kegyességébe s' maradtam A' Mélt.
Bárónak

Széphalom Apr. 29d. 1812.

alázatos tisztelője
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije b. Wesselényi Miklós göröcsöni levéltárában.]

2220.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 30. April 1812.

Theurester Freund!

Szirmay Antal theilt mir ein Schreiben von Kovachich mit,
aus welchem Sie folgendes interessiren wird, vielleicht finden Sie
werth, einiges davon in [!] Intelligenzblatt der Annalen oder einer
andern L. Z. dem Publikum zu sagen.

1. Colocae grandem Codicem Membranaceum Ms 334 foliorum
in folio reperi, qui poemata 183 antiquissimi Poetae Germanici
Conradi de Wirtzburg, qui A. 1280 floruit, plus quam 50000
versibus complexa continet. Est classicus, et jam plura ejus opera,
ubi in Mss. habentur, scimus, maxima parte inedita. Ejus Lied
der Nibelungen aequi paratur Homero. Utinam pro gloria Hun-
gariae in Hungaria edi possint! Nunc Codicem mihi huc Budam
missum recenseo pro Ephem. exterorum.

2.) Lucubrationes tuas secure vita comite ad Museum mittere poteris. Miller certe non leget, nec sciet, quid scripseris etiam post plures annos. Felix est quod director Musei cum 2500 f. hospitibus, lignis et lumine per Palatinum resolutus sit, alioquin jam viduus; et adhuc illi externum honoris signum a Sua Maj. exoperandum, promittit. Ecce quomodo inventio mea de erigenda Btheca et Museo Nationali alteri prodest!

3.) Ego hac hieme censuram in Tomum 1. Gustermanni, qui Hungaros lingua Germanica infamissime habet, 45 philitis eadem lingua conscripsi nunc in Tomum scribo, in quo verus thesaurus pro jure publ. Hung. erit. Opus tanti habetur ut illud Comitatus Pestiensis in Congregatione deciderit Archivo describendum esse una cum meo opere 65 philiverarum de Banderiis et exercitatione, quam materiam pro Deputatione in plena luce collocavi, sed probabiliter Deputatio nihil in hac materia agat, prout multae Deputationes inanes erant. Sed censura in Gustermannum liberrime scripta vix ad typum admittetur, quod nec ego intendo; maneat haec ad posteros; nisi forte aliquis extra miserit, cum multi describi curent.

Den 3. May 1812.

Eben erhalte ich ein Schreiben von Herrn Professor Fuchs mit einem exemplar. seines Werkes Jus Naturae und eines andern kleinern Werkes: Romanorum scriptorum etc. lectionem commendat J. s. Fuchs. Es ist das erste Schreiben, welches ich von ihm erhalte. Mein Kreis erweitert sich durch den Zutritt eines würdigen Mannes.

Schöne Literatur.

Ohne Druckort: (Pesth b. Trattner) Nemzetes Czibulka Anna Asszonysághoz, a Pesti Nemet Szinjátszó Társaság első és Nagyjelességű Énekesnéjéhez, midőn a' nagytekintetű Magyar közönséget nemzeti nyelvünkön énekével örvendeztetné. A Dunamelléti régi Játékszinben Marcius (tz) 25ikén M. DCCC. XII. An Madame Anna Czibulka, erste und sehr berühmte Sängerin der Pesther deutschen Schauspielergesellschaft; da sie das verehrbare ungarische Publicum mit ihrem Gesang in der nationalen Sprache erfreut hat. In dem alten Theater an der Donau, den 25 März 1812. 3 S. in 8.

Das gegenwärtige Sonett hat Herrn Michael von Helmecezi, Doktor der Philosophie zum Verfasser einen jungen, kenntnißreichen Mann, der einst in der Reihe der Dichter Ungarns gewiss glänzen wird. Binnen 24 Stunden musste das Gedicht neu gedruckt werden; ein Glück, dessen sich wenige Kunsterzeugnisse in Ungarn zu erfreuen haben. Ehe wir über das gegenwärtige Sonett sprechen, wollen wir über das Sonett überhaupt etwas sagen.

Sonette haben ihr Glück bey deutschen Ohren nicht gefunden. Der höchste und lieblichste Dichter dieser Nation hat ausser dem Sonett, welches er seiner Eugénie (*Natürliche Tochter II. Aufzug IV. Auftritt*) in die Feder gibt, das einzige gedichtet, welches im 1. Band seiner Werke der Tübing. Ausg. S. 95 steht und in diesem erklärte er sich dorthin, dass er diese Form lyrischer Dichtungen seiner unwürdig findet.

Ich schneide sonst so gern aus ganzem Holze,
Und müsste nun doch auch mitunter leimen.¹

Das Publicum kennt die Kunstfertigkeit des Unvergleichlichen, und weiss, dass er, achtete er Chronostichen seiner nicht unwürdig, auch in dieser mühsamen Spielerey Meisterstücke liefern würde; und die wahre Ursache, warum er Sonette nicht dichtet, ist wohl nicht weil er in dieser Beschränkung sich nicht leicht genug bewegen würde (die Kunst des Meisters besteht ja darin, dass er sich in jeder Beschränkung mit Leichtigkeit [zu] bewegen wisse; und hat denn die achtzeilige Stanze nicht auch ihre festgesetzte Zeilen und Reime, und nach der 6ten Zeile ihren Abschluss?); sondern die, welche er in seinen Epigrammen aus Venedig 1790 unter No. 76 angibt:

Was mit mir das Schicksal gewollt? Es wäre verwegen
Das zu fragen; denn meist will es mit vielen nicht viel.
Einen Dichter zu bilden, die Absicht wär' ihm gelungen,
Hätte die Sprache sich nicht unüberwindlich gezeigt.

Nur hat diese Ursache hier im Sonett keinen Platz gefunden, und wünscht bloss errathen zu seyn.

Persifflagen, wie die mit denen man in Deutschland Bürgers und August Wilhelm Schlegels Afterjünger stumm zu machen sich

¹ Wiener Ausg. VII. B. S. 94. — Romy K. György jegyzete.

so gar sehr angelegen seyn liess, verdienen nichts, als dass man über sie, je nachdem sie wizig [!] oder plump ausfielen, mitlache oder gähne. Vor den Pfeilen des Witzes ist auch das Heiligste nicht erhaben genug, und verunglückte Versuche nicht beruffene Dichteringe können, nicht die Sache selbst lächerlich machen. Anstatt also diese in die Waage zu bringen gehen wir zur Würdigung eines Angriffes von der ernsteten Art über.

Voss liess im Juni Hefte 1808 der Jenaer Allg. L. Z. einen Aufsatz, zu dessen Veranlassung er eine Recension von Bürgers Sonetten nahm, abdrucken, in welchem er transcendentalisch beweist¹ dass Sonette zu nichts taugen.² «Gestrebt habe ich, sagt Voss, wie irgend ein anderer, nach dem Inneren der Verskunst, und in allen mir verständlichen Völkerzungen die allgültigen Elemente der rhythmischen Zeichensprache bis zu den Urquellen des Menschengefühls verfolgt; warum aber und zu welchem Zwecke das Sonett gerade zweymal vier Zeilen mit 2 Reimen von bestimmter Verschränkung, und gerade 2mal 3 mit 2 oder 3 willkürlich gehäuften und verschränkten an einander gefügt verlange; das blieb bei der leisesten Aufmerksamkeit meinen Sinnen so unvernünftig, wie die mystische Zahl jenes Thieres in der Offenbarung. * - Recensent ist ein grosser Verehrer jenes philosophischen Geistes, welcher alles, sogar Gegenstände des Gefühls und Geschmacks, transcendentalisch untersucht und beweist. Sollte aber die düstere Muse der transcendentalischen Philosophen das Sonett für eine Form wirklich erklären, welche bloss darum schön seyn soll, weil eine altväterische Mode [sie] für schön ansah, so muss er die gute Muse, die kein Gehör hat und doch über Modulation zu urtheilen sich anmasset, freilich bedauern. «Ins Kloster mit dem, der von uns lernen will, was schön ist!» sagt Conti der Mahler zu seinem Prinzen in der Emilia Galotti. Doch das hat man hier nicht nöthig. Symmetrie und Eurhythmie bieten sich in dem Sonett dem Aug und Ohr so dringend auf, dass daran nur ein Blinder und Tauber zweifeln kann. Herder urtheilt ganz anders. Band VII. Seite 294 Abtheilung zur schönen Literatur und Kunst sagt er, nachdem er von Sonetten, Canzonis gesprochen hat: Nun müsste es wohl ein sehr barbarisches Ohr sein, das nicht zumal unter jenem Himmel die Musik dieser Versarten fühlte. —

¹ E szó helyett Rummy K. Gy. ezeket írta: «zu beweisen sucht.»

² Dass Voss ein Feind des Sonetts ist, wusste man schon früher aus seinen Sonett an Göthe. - Rummy K. György jegyzete.

Die schön verklungene Harmonie eines vollkommenen Sonett's tönt so anmuthig, der Tanz ihrer Sylben ist so ätherisch, dass ihn unsere deutsche Sprache, die ein ganz anderer Genius belebet, vielleicht auch nicht nachahmen sollte. Die Stelle verdient nachgeschlagen zu werden, wir brechen [sic] hier ab, zur Ersparung des Raumes. Diess sei genug wider Vossens Angriffe, der mit allem Aufwande seines scharfschneidenden Witzes Sophismen auf Sophismen und Sarkasmen auf Sarkasmen häuft, um das Sonett überhaupt, doch wohl im Ernste nur das *deutsche* mit dem *krausfaltigen Talar und dem Glöcklein am Saum* und dem *Gebimmel* lächerlich zu machen.

Der erste der in der Sprache des Recensenten ein Sonett gewagt hat, war der alles wagende *Csokonay*. Sein Sonett *Tavas virít 's száz rózsá nő* kann man für ein Sonett nicht angehen lassen. Der Grundton des Sonett's, sagt Pöhlitz, ist Innigkeit und Zartheit. Stoff und Form passen hier nicht zu einander, und in der 11ten Zeile ist ein grober grammatischer Schnitzer *és* statt *esik*.

Ihm folgte der nun auch verstorbene Farkas Károly, der in seiner Sammlung sehr flüchtig gearbeiteter Gedichte: *Mulatságok*. Pest 1805., drey übersetzte Sonette aufnahm, die in so holprigen unscandirten Alexandrinern geschrieben sind, von denen dem Leser grauen muss, zum Beispiele:

Még is indulatok | nélkül elfelejtkezem
Létemről — — — — —

Wer Sonette so dichtet, der hat keinen Begriff von den Erfordernissen des Sonetts, denn zwey Vierlinge und 2 Dreilinge, jene mit 2, diese mit 2 oder 3 Reimen machen ein Lied zum Sonett noch nicht. Zu einem fehlerlosen Sonette werden zwar auch Tugenden der Poesie und des Ausdrucks, aber vorzüglich wohlklingende Laute in gefälliger Abwechslung verlangt, sagt sehr richtig Voss.

Der dritte, der mit einem Sonett in ungarischer Sprache öffentlich auftrat, denn Kazinczy¹ und Kölcsey haben derer mehrere gedichtet, ist unser Helmecci. Gedacht ist seyn Sonett trefflich; es hat viel Innigkeit und Schwung; aber die 10 und 11 sylbigen Zeilen sind nicht scandirt, das Sonett duldet Reime wie *bájjengzete* und

¹ Rummy K. Gy. idejegyezte: Szemere.

érezte um so weniger, da diess selbst in einer Versification die von Zrinyi den Namen trägt, nicht geduldet würde, und Verse wie:

Mellyek Ulysszt is megbüvölhetni
Képesek | 's Thébákat teremthetni

keine schöne Verse sind. Je kleiner ein Gedicht ist, um so mehr frappirt jeder Fehltritt. Hier hätte das Képesek entweder vor das Ulysszt oder ganz hinten stehen sollen. Ferner ist das «Sziréné» nek sprachwidrig; es hätte Szirénnek seyn sollen, nur des Reimes wegen ward es mit einer intercalirten Sylbe verlängert. Nichts stösst aber mehr zurück, als das harte Wort *diestaps* deutsch wurde es *ditsch-tapsch* geschrieben. Schon der Schall ist unerträglich; das Wort wird es noch mehr, da sowohl das *dics* als auch das *taps* apocopirt, und überdiess in ein Wort zusammengezogen sind, das *dics* soll so viel als *dicsőség* (gloria) und das *taps* als *tapsolás* (applausus, Hände klatschen) heissen, welches Glück dem neugeprägten Wort wohl nie werden wird.

Da bis jetzt kein fehlloses Sonett im ungrischen gedruckt erschien, so wollen wir beim Schluss unserer Recension eins von denen, welche Kazinczy gedichtet hat anführen, und setzen zugleich ihre getreue Übersetzung bey. Vielleicht dass ein Ungar, dem die Kunst ein Gedicht vorzulesen nicht ganz fremd ist, und der Sinn hat die Hiatus durch Elision zu verschmelzen, vor einem italienischen Ohr vorlesen wird, und dieses über die sonore Sprache der Magyaren ein gerechtes Urtheil fällt, (hoc dicatur pulchrius)

Az ő képe,

magának távolléte alatt. kleiner aber auch Majuskel.

Midőn a' hajnal elveri álmomat, — —

[stb., mint az 1793. számú levélben.]

Ihr Bildniss, bey Ihrer Abwesenheit. Wenn das Morgenroth meinen Schlummer verscheucht, Und das Licht verstohlen in mein Gemach schleicht, Geliebtes schönes Bild, dann bist du es, das mir vor allen andern Gegenständen ins Aug fällt, und ach! ich fühle meine alten Flammen neu glimmen. Das ist Sie! das ist Sie! rufe ich; und meine Küsse fliegen in dem trunkenen Wahnsinn dem Bilde zu. So hat sie gesprochen, so ging sie, diess war ihre Bewe-

gung, so sank sie mir in den Schooss, als sie meine Hand annahm!

Und nun fliessen mit dem Bilde, wie einst mit ihr, die geheimen süssen, seligen Geflüster, der Hader, der Streit, das repentir, und neue und wieder neue Versöhnungen* und da ich diess treibe, wie einst mit ihr, steigt die Sonne auf, schiesst durch die Öffnungen meiner jaloux (Fensterbretter) und zieht mit ihren Strahlen eine Glorie um das Bild.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2221.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom Máj. elsőjén 1812.

Kedves barátom!

Régen nem vevéd leveletem. Bizonyosan vevéd vala, ha volt volna mit írnom. Közönséges panaszunk hogy Dietánk felől semmit sem lehet tudnunk. Nekem Desőffy nem ír; mások is épen ezt panaszzolják ott való barátjaikra. Ugy látszik, annyira öszve bomlott a' dolog, hogy senki sem tud kigázolni a' bajból. A' mi legnagyobb emberünk minden kétségen kívül Consiliar. Vay József. Azt mondják, hogy a' nagy ember minden kísértetnek meg tud felelni, de ha az erszény dolga forog szóban, már akkor oda a' nagyság benne. Nékem ezt ő felőle hinni, nagyon fáj, igen nagyon fáj, de végre ingok. A' legerősb Achillesznek is volt egy pontja a' hol halálos sebet vehetett. Még az ősszel történt, hogy midőn a' Collegája, Gróf Desőffy József szóllott, Vay felkele 's el akarván némítani, azt kérde tőle: miért szóll Gróf Úr nem tudom mi ellen? Pipsz készen vala a' felelettel, melly ez vala: Hát Consiliarius Ur miért szóll Vármegyénknek Instructiója ellen? Képzelheted hogy a' nagy Vay erre a' kérdésre csak nem ada feleletet, mert nem adhatott. Már ekkor kezdődtek közöttök az egyenetlenkedések. Scipio és Cató így viselék magokat egymás eránt Hispaniában. Vay csak ugyan triumphála; az okát könnyű felérni. Megyéink nem a' legérdemesbb hanem a' legfényesebb embereket szokták küldeni Diaetáinkra; 's ezek a' jelenvaló eselben nem a' szegényebb polgárok javát tartják szem

* E szót utóbb Kazinczy F. kihúzta s helyette e szót írta: reconciliationen.

előtt, hanem azt, hogy a' gazdagabbak még gazdagabbak lehessenek, a' zálogok ki ne váltathassanak, 's a' kicsinyek a' nagyoktól elnyeletessenek. Decemberben Desőffy nekem azt írta még, hogy csak a' kis emberek hiszik hogy ő a' nagy Vayval veszekedik. Nem veszekedik. De Szabolcs nem küldö a' Diaetára Machinákat. Ő Vaynak szabadon kimondja hol csalja meg önnön magát: de senki Vayt szívesebben nem tiszteli, nem szereti mint ő, 's Vay ötet szívesen szereti. Most másként van a' munka. Vay kérte Megyéjét, hogy Desőffy hivattassék haza. D. hasonlót kért Vay eránt, 's a' Megye készebb Vayt hívni haza mint Desőffyt. Ezt így beszéllek; eleget tudakozodom, eleget kérdek levélben; senki sem akar egyenesen felelni.

Legközelebbi hír ez; ezt Gróf Vondernothnének írnak, a' ki leánya a' Szabolcsi fő Ispánnak B. Splényi Gábornak. — Vay a' podagra miatt három Sessióban meg nem jelenhetett, 's senki sem tudta össze egyeztetni az Atyákat. Végre Vay székből vitette-fel magát. Szóllott; el el ájult, Spiritusokkal, vizekkel hozatott magához. Így egyesítette össze őket. Miben? ezt a' Spectátor a' mi kedves szomszéd Asszonyunknak megírni vagy elfeledé, vagy nem tudta.

Gustermannak becsületes nevét ismered a' jó hírből névből, 's talán olvastad is már munkáját. Épen most küldöm vissza Udv. Consil. Szirmay Antalnak a' Kovachich levelét, melyben ez a' nagy ember írja, hogy ő Gustermannak 1. Tómusát az elmúlt télen refutálta német nyelven 45 árkusnyi munkában, 's most refutálja a' második Kötetet is. Azt írja hogy a' Magy. Jus Publicumra nagy kincs van az ő munkájában, de a' mellynek nyomtatását nem igen fognák megengedni. Pest Vármegye Köz Gyűlésben végzette-el, hogy ez a' munka leíratassék, és a' Pest Vármegyei Archivba betétessek. Épen ezt tette Pest Kovachichnak más munkájával is: De Banderiis et exercitatione. Én a' mi jövő Gyűlésünkben fogom ezt proponálni Zemplényben, mellynek Kovachich 1792. az én barátságom által Assessorává lett. Tudniillik én praesentálám a' Megyének Vestigia Comitiorum nevű Munkáját, 's kértem a' Fő Ispánt, B. Orczy Jósefet, hogy ha majd szóllani megszünök, denominálja Assessornak. Ez a' megtiszteltetés első megtiszteltetése vala a' nagy Férjfiúnak.

Seregeink egymást üzik Galicia felé takarodván. Pestről írnak, hogy az Orosz el áll Finlandtól, vissza adja Lengyel Országi birtokát, 's Napoleon így Berthiért Lengy. Királynak nevezi-ki 's Lengye. Ország a' maga régi integritására vissza tétetik. Nem hiszem a' hírtl

Sándornak kedvesebb birtoka Finnlandia csak az arondissementre nézve is; mint hogy azt tenni akarhassa. Lengyel Országtól pedig épen nem fog elállani. Osztán a' Petersburgi Udvarnak messzére terjedő tekintetei vannak 's voltak, 's lesznek. I. Péter a' Dunát tévé-ki határúl, 's szeretnénk [!] a' Mahomed Templomában a' Hoszpodit énekelni. Ha Sándornak kedvez a Háború' Istene, mind ez meg lesz most: de ha nem kedvez, alig ha Sándor a' tenger szélétől mindenütt el nem záratik. Az Isten engedné, hogy Dresdban szóval és tollal végeznének valami jót, 's ne volna kénytelen folyni az emberi vér.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Ismét óhajtom hallani hogy szeretsz: ismét óhajtok tanulni leveleiből, ha olyat mondasz is, a' mit talán tudtam. Irj, kérlek, valamit a' 'Zsibó' szeretetre méltó kis fiújáról. Mint nevededik? mint nevededik testben? mint a' tanulásban? mint lélekben? Ő nekem szerelmem, forró szerelmem, 's mind addig az lesz, míg ki fog rajta tetszeni, hogy fija az atyjának.

A borítékon:¹

Méltóságos Cserey Miklós Úrnak, a' Tek. Királyi Tábla Bírójának. etc. etc. Debreczen, *Kolozsvár*. (M. Vásárhely.)

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2222.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

M. Vásárhely. 1-a May. 1812.

Talám eddig már megis *sententiáztál* Barátom: talám elis végezted hogy nem vagyok érdemes a' veled való levelezésre, mint-hogy 4rendbéli (Nov. 22dikén, Dec. 24kén, Jan. 10kén, Febr. 3kán) hozzám eresztett igen szives és nállam örök betsben tartandó leveleidre sokáig nem kaptad válaszmot -- ? -- Másként, ezt a' hirtelenkedést fel nem teszem rőllad: talám meg bántanálak. A' leveleid itt hevernek a' postán. Igaz hogy beérkezésemnek is két hete már el múltt: de bízom jószágodban, hogy bé veszed mentségemet. Nem azért fel gondolt mentségek, hogy mentségek legyenek, hanem akadályaimnak 's valóságos okaimnak eléadási! — Bé érkezéscmmel

¹ A boríték zárlatán ép fekete pecsét s fölötte Csereynek e jegyzése: Kazintzy Ferentz Ur Levele ddo. 1. May. Vettem Vásárhelyen 1812. —

azt a' tiszteséget tette nekem a' Tabulae-Praeses, hogy a' betegségben sinlődő Itélő Mester *Sala Úr* Per-előadásának nagyobb és fontosabb részét reám bízta: én pedig, noha innen ki bútsuzó-félben állok, a' Praescshez való tiszteletből és hogy 2 Törvényes Üdösza-kasznak elmúlása után a' munkától futni ne képzellyenek, fel váltoltam. Tudod mi a' betsület-ügye: leg kedvesebb foglalatosságai-tólis el vonnya az embert. Ehez járúl, hogy ilyen levelekre futtában és felhabart elmével nemis lett volna illendő válaszolni. Tsendességet kellett várnom, és pihenést, hogy hátra nyomott gondolatimat és érzésimet (mellyek a' Hivatalbeli betűszedéssel semmi kaptcsolatban nintsenek, 's a' mellyeket ugyanezért, mikor Hivatalbeli foglalatosságot viszünk, hátra kell taszítani a' rejték magazinumba) szabadosan és folyvást önthessem elődbe. — Itt a' mentség!!

Rendkívül való szerentse a' nekem Kedves Barátom, ha az én *domi-doctusi* gondolatim előtted számba jönek! 's annál edesebb, minél buzgóbban vágytam sok esztendőktől veled ismeretségbe esni. Helybe hagyásod mind azon által a' mennyi diadalmat, két annyi gondot tsinál nekem. Mindent nehezebb megtartani mint elnyerni, — példa a' Muszka a' ki az újabb tudósítások szerént a' nagy viaszkodással nyert Moldvát és Oláh Országot a' Töröknek vissza adá. Mi lenne belöllem Barátom, ha valaha úgy találád, hogy képzelődésed alkotta érdememet? — de legalább abban hogy egyenes lelkem van, nem fogsz tsalatkozni. Az alatt pedig én is segítke magamon, mert elebbre futok azon az ösvényen, a' mellyen a' valóságnál meszszebb jutásomat képzeled. — Erről elég.

A' Zichiről való vélekedésemet felettébb meg aláztad: azoknak tébolygásai közé számlálván, a' kik a' rólla való jó hitet tsak Jubillatiojának ideájára építették. Azomban kérlek soha se légy tartózkodó ellenkező ítéleted ki adásában: mert a' tévelygést tsak ez az egyenesség igazíthattya meg. Lehet hogy a' közpésnek 's a' bennem régen lappangó Hazafiui vágyakodásnak nagyított üvegén néztem Zichyt: 's *félíg* úgy is kell lenni ha Hazafi vért szomjuhozott. De ugyan kérlek, vald meg: végire jártál é voltaképpen? 's vagyé Teis másoktól vett hallomással meg tsalva? — Én az ő Hazafiuságáról való vélekedésemet (vagy képzelődésemet; mert az emberi vélekedéseknek több felinél tsupa képzelődés) nem egy-két történetre, hanem a' Hazza újabb Annalissának és az ő élete folyásának (a' mennyiben távolról ki tanólhattam) öszve mértéklésre építtem. Hoszszason és emberül szándékozom ezt veled concentrálni, tsak

eljőjjen az a' régen ohajtott boldog órra, hogy Téged, a' kit elébb tiszteltelek, hogysem Te róllam valamit tsak hallhattális volna, tisztán verő szívemhez szoríthassalak! Addig el halasztom, most által menyek leveleidnek több egyéb tárgyaira.

A' mit Nov. 22dikén T. J-ról írsz, meg egyezik holmivel, a' miket müis részszerént hallottunk, részszerént tapasztaltunk. De éppen az a' mü Nemzetünknek legsiralmasabb sorsa, hogy a' legfennköltebb elmék sem jutnak — mihent a' szerentse kedvező szel-lőt fúv reájok — bõltességre. T. J. nagy elme volt, azt Te sem fogod ellenezni, és hogy még sem juthatott az igaz ismeret kifejezésére, ez a' mi állapotunk főjtös termése: mert egy szerentse üldöztte Nemzetnek az okossai megbolondúlnak. — Ez az a' *lélekgyilkolás* a' mi mindennél rosszszabb. —

A' Tü Fél-Isteneteket én sem tartom rosszsznak: a' külső jelek minden jót hirdetnek: de megvallom Barátom, hogy a' hoszszas üdök tapasztalási, az Antropológiára húzva, meg bokrosítottak; 's meg erőtlenítették bennem a' Hit-tehetségét. Timeo Danaos et dona ferentes. Adja az örökk-Gondviselés, hogy meg szégyellyem magamat hitetlenségemmel! örömet fel válolom a' megpirulást, bármit irtózzam tőlle. Azomban gondöld meg: mi könnyebb, mint a' vigyázatlan Nemzetet arra vinni, hogy szabadságának színe alatt mélyebben süllyedjen: 'S láttálé (az egész Világ Historiaira hívlak) *valakit*, a' ki *hasonló esetben* egy Nemzetet *boldogított* volna? — Tudom én hogy homályt fogsz találni ezen kifejezésimben, de tanátskozásunk el széllyeszi.

Hogy Desöfi magának hírt szerzett, örvendek: de azal soha meg nem elégedném, hogy *tsak híres* legyen: azt pretendálom tőlle, hogy *nagy* legyen: 's arrais jó jeleket látok.

A' Jósef Császár vallás tételéről, melyet említessz, magamis emlékezem: de Tacitusként *egyebek nem úgy voltak*. Könnyű szólni: de ki mit tselekszik, a' határozza meg érdemét. Igaz, hogy sok jóis volt benne, de nem minden.

Átal-lépek második leveledre. Irod egyvalakiről, hogy nem tart nagyobb tökéletességet a' *prudenségnél*. Hiszen, ha a' szót igaz értelmében vehetnök, nemis volna tévelygés: de ez a' szó olyan mint a' *forint*, hogy koránt sem azt teszi a' mit kellene. A'-féle *prudens*, ember közöttünkis elég van! de prudens völté vagy nem! az üdö fejti meg. A' rosszsz tzéllra arányzott prudentia, mindenkör imprudentia, jó tzéll pedig nints több a' tökéletességnél. *Valamit* el érhet

az ember az e' féle öszve sugorító prudentiával, de az a' *valami* csak olyan, mint mikór a' Tolvaj prudenter lop, 's azután felakasztyák. Nekem nem kell! Csak *egy* okosságot vallok, 's az az *igazhoz és jóhoz való ragaszkodás*. Mit vesz véle az ember, ha apróbb nyercségektől el esik? A' maga érzése mindent kipótol.

A' *Titulusokról* ugy tétzik, hogy tartaszsz valamit. Meg engedj! de e' bennedis tévelygés. Ugyan-bizony fel teszedé, hogy a' *publica opinio* (a' melly *egyedül a' belsület-birája*, 's még a' koronás fejedelmenis uralkodik), *Excellensnek* tarttya azt a' ki *Excellentiás* titlust veszen, vagy *nagy Úrnak* a' ki *Gróf*, vagy *Böltsnek*, a' kinek *Consiliariusi nevezet jut!* — Multi hac aetate dignitatum insignia consecuti sunt, dignitates pauci. Azomban ezt átallyában irom, nem Dénes Ötsédre szabva, mert ötet nem ismerem, és a' mit rólla Váradon hallottam, csak annyi, hogy *eszes ember, de nem Ferentz*. Arról átallyában tudósítlak: hogy se nevezetről valóság nélkül, se hirről érdem nélkül, se költsről zár nélkül, nem tartok egy mákszemnyitis! meg a' hivatalról csak úgy, ha valaki jól viszi. Huzuttóly meg ha nints igazam!

Rh[édey]ről nállunk soha sem vólt derék vélekedés: mü ötet egy szép statuanak tartjuk, a' kibén a' Természet a' külsőnek a' belsővel való harmoniáját elvétette; és a' kit csak azért állított elé, hogy ez a' mondás *Nimum ne crede colori* méllyebben bé nyomúllyon az elmébe. Ha csak ilyenekből állanak az Udvarunk Kedvelttyei, nem sokat viszen végbe. Szívesen köszönöm neked, hogy a' véle tartott beszélgetésedet, élémajmolásával együtt, velem közölni nem sajnállottad. — A' mi a' Desöffi excentricitássát illeti, szintűgy büszke vagyok véle hogy reámis ragasztották némellyek ezt az epithetumot. Nékik minden excentricitás, a' mi nem az ók öszve sugorodott rüdeg characterjekhez hasonlitt. Az a' baj, hogy a' szegényedést és az ostobaságot tarttyák kívánatos Centrumnak, 's a' ki ettől ki-felé törekedik, az-ellen kigyót békát kiálltnak. Reménlem mindazonáltal, hogy nem sokáig tartanak ezek a' vakoskodások 's kéntelenek lesznek nemsokára megvallani, vagy hogy elélátások nem vólt, vagy hogy characterjek meg vólt vesztegetve. — Mitsoda bolond beszéd abban helyheztetni a' mü veszedelmünket, hogy a' Császár kegyes? — igaz lenne ha abban az értelemben vennők, hogy kegyes, mivel az olyan alacsony ámitatókat és hizelkedőket a' kik a' Népek szabadságait elárulják 's a' Thronussának alája vájkálnak, felnem akasztattya. —

A' Rumi Monumentumiról írtam, 40 Exemplárt hozatok Erdélybe, 's ebből még továbbis jut. Mihent nállunk holmi productumoknak **az ára** illendőleg emelkedik, gondom leszsz arrais a' mit ajánlasz, hogy segéltsen. Hanem megvallom, hogy a' munkát nem ismerem: lehet, hogy nem függesztette ki a' nevét, 's mikór olvastam, nem tudtam ki az összeszedő.

Harmadik leveledre. — Hogy jó embernek tartaszsz, azon sokkal inkább örvendek, mint ha Tudósnak tartanál. Látunk imitt amott olyanokat, a' kik másoknál többet tudnak, de azt veszem észre, hogy éppen azt nem tudgyák, a' mit legszükségesebb volna: holott tsak ez az, a' mi a' több tudományokat az emberre nézve betsessé, a' Társaságra nézve hasznossá teszi. — Egyébaránt a' Tudományokról való beszélgetésünk azt juttattya eszembe, hogy ha annak tized részét a' mit a' Magyarok száz esztendőtlől fogva Bétsben — szükségen fejül és tsupa héába-valóságokra, sőt egészségjeknek ártalmára — el költöttek, a' Tudományok elé mozdíttására áldozták volna, legalább annyira haladtunk volna, hogy a' köztünk és a' Németek között való külömbség nem volna ilyen szembe tűnő. Azon kell tehát küzdenünk, hogy azoktól, a' mik kívülről jönnek, meg kíméljük a' költséget, és így marad valami a' mit erre a' nagy végre áldozhassunk. Mü most egynehányan egy *Anti-exotica* societást akarunk állítani, de nem tudom mi leszsz belőlle, mert a' gondolatink az Organisatiójáról és Törvényeiről nem egyeznek. Én p. o. azt tartom, hogy nekünk Erdélyiekül tsak a' nap nyúgodti áruktól kellene magunkat el tartóztatnunk, mert münket a' többi nem szegényített: p. o. a' gypott ha itt mivelődik ruházattá, nem teszen semmi kárt; a' prémekek ha első kéztől kapjuk, meg nem szegényittenek, ellenben a' kiktől ezeket veszszük, azok vehettnek töllünk két annyi érő egyebet. Aztis gondolom, hogy egy ilyen Társaságnak Kötésének kell lenni, és a' ki a' fogadását meg nem állya, büntetésinek: mások pedig másképpen ítélnek.

A habendi curát nem tartom hibának, ha az ösztöne nemes. Jobb szerezni és a' szerzeménnyel a' közjót elé segélteni, mint henyélni vagy gondatlankodni. Ebben tudom magadis kezet adsz: de mikór az ember azért fut, fárad, hogy héába valóságokra tékozolhasson, vagy hogy a' maradéki tudatlanulás Urak legyenek, már ezt énis rútnak tartom. Az Áltánné és Battyániné anekdotáját hallottam volt Farkastól; elhiszem, őis Tölled kapta. Vágynám tudni, igazé a' mit Koppi egy kis Dissertatiójában hagyott, hogy Eugenius

a' Croy-familiából lett volna? és hogy vannaké még annak az Ágnak maradványai, és hól vannak? Ha bizonyost tudsz rólla, kérlek, írd meg nekem.

A' Magyar Órszági Diaetáról esmét nem hallunk semmit: a' Martius 20diki Repraesentatio az utolsó a' mit vettünk. Vaji József irtt (béjövetelem után negyednappal vette a' Veje Zeyk) egy levelet, melyből nem nagy bizakodást lehet magyarázni. Hogy igazza van Magyar Órszágnak, tagadhatatlan, de ha erőlkedését vaktában és előre való fel vetés nélkül vesztegette, nem bőltsen tselekedett. Itt olyan gondolatot is hallottam, hogy talám maga a' Ministerium akarta ezt a' nagy Collisiót, hogy rést nyithasson magának a' Magyar Nemzetet jure armorum subjugálni: én ugyan ezt fel nem teszem, 's nemis vagyok abban a' vélekedésben, hogy az el sülnetne; de mivel tsakugyan még se lehetetlenség, reménlem azt is fel vették Calculusokba a' Magyar Órszági Patrioták. . . . Egy szóval: nagy el vétés volna mindent öszve nem fíntolni előre.

Itt most azt tartjuk mindenenk felett nagy Problemának, hogy a' Muszka miként áll a' Törökkel? mert a' Brassóból jött újabb hírek azt tartják, hogy meg békéltek, 's a' Két Oláh-Órszágot (mert mű Moldovát Oláh felföldnek, Valachiát pedig Oláh Alföldnek, 's Havas Al-földnek is nevezzük) vissza engedte, és már tsak addig tartózkodnak ott a' Seregei, a' meddig a' restáns adót fel-hajthattya az ottvaló Népen. Ezen megbékéllésről azt beszélnek, hogy az Anglus Flották a' Dardanellákhoz érkezvén, jure Canonico kezdtek reá szorítani a' Portát a' megbékéllésre, 's ebből a' Nép között zúdulás támadván, a' Diván, hogy azt le tsendesítse, a' békességet decretálta. Hozzá teszik, hogy egy része a' Divánnak hajlott az Ánglusnak azon kívánságára is, hogy frigyét kössön a' Porta a' Muszkával: de a' Mufti a' Koránnal elé állván, azt mutatta meg: Hogy a' Muzelmanok Törvényre szerént a' kivel a' Porta hadakozott, a' val legalább 3 eszten-deig frigy kötésre nem léphetik, 's így osztán Neutralitást declarált a' Pórtá. Ennek Te Deumát Bukarestben, a' mint halljuk, el is énekeltek nagy pompával, 's a' mint ez a' hír Brassóba érkezett, az aranynak vagyis Dukátnak a' Cursussa 63ról 54re szállott. — Mások ellenben Kolosvári és Szebeni tudósításból azt erőssítik: hogy a' Töröknek a' Muszkával való megbékéllése költemény. — Mellyiket hidgyük? én az elsőt inkább hiszem: 's Erdélyre nézve inkább is akarom, mert így az Oroszok béütésitől nem *félhetünk*.

5-a Maji 812.

Meg engedgy Barátom, hogy ilyen későn készül meg ez a levél: már egynehányszór, mikor hozzá fogtam, valaki jött 's félben szakasztotta. Azomban ha rövidde akartam volna tenni, hamarébb készülne, de láthatod hogy 2 Árkosra kezdettem: Én nem félek hoszsu levelet írni: a' ki nem álhattya, tegyen rólla; külömben is mórsalék szabadságunknak abból áll egyik része, hogy az ember baráttával beszélhessen 's annak irhasson: mikor a' sem leszsz, akkór közel van [a] világ vége — — —

Éppen most veszem egy levelét a' Sógoromnak, Palinak (Secretarius a' Thesaurariusnál, eddig Közös bányai Berg Verwalter volt) 's azt írja, hogy Szebenben semmi félelem sints a' Muszkától: azomban a' Kurirok, Stafeták szüntelen jönnek mennek; — írja aztis — a' mit azelőttis tudtam — hogy az ő Felsége újabb parantsolattya szerént, a' Háboru kiütésinek esetében, bört, szalonnát, pálinkát adjon az Órszág, még pedig, ámbár a' Hadakozásban semmi része nints, ingyen: 's mivel a' Köznép azt meg nem adhattya, a' Nemes-ségre fog hihetőleg vetődni. — Azt feleltem neki, hogy *ha ezen Requisitiont az Órszágról el hárítani nem lehet, illő, hogy magunkra vegyük, mert a' Köznép az eddig viselt terhekett sem bírja. Részem-ről a' mi az én jószágotskáimra háromlik, készebb vagyok, ha tsupán megévő kenyere marad is, a' termésből mind meg adni, mintsem hogy hoc titulo tsak egy xrtis engedjek exequálni a' Colonusomon.* Mindazonáltal nem hiszem Barátom, hogy igen sok földes Ur meg egyezik a' gondolatomban, ámbár azt tartom hogy mindeniknek így kellene gondolni, és tselekedni is. Majd megindulnak a' Militaris executiók! — Aztis írja újságúl: hogy Desöfit Fiscalis prosecutio alá vetették volna a' szabad beszédért: de a' Császár azt parantsólta, hogy hadgyák félbe a' prosecutiót, mert a' tárgy kényesebb, hogysen annak eligazittását másra bizhassa, maga akarja el igazítani. — Erre azt feleltem: hogy *tsupa beszédért egy Deputatust meg sem lehet perelni, hanem ha in-instanti, Széktörésre, vagyis Sedes fractióra, a' minek a' büntetése ki van szabva, 's apellatio sints benne: mert külömben az erdeg lenne Deputatus, mivel a' mit Vallisz soknak és vétkesnek tart a' beszédben, azt talám a' Haza elégnék sem tartaná, a' Deputatus pedig nem a' Ministerium embere, hanem a' Hazáé.* Ezeket az aprólék feleleteket tsak azért írom meg neked, hogy nints nagyobb tárgy, a' miről eleget irhassak. Sajnálám

mindazonáltal, ha Desöfinek baja következne, 's kérlek ird meg nekem az egész Casussát, mert neked tudnod kell.

Irod Februariusi leveledben, hogy Bétsbenis, sőt a' Ministeri-umbanis, külömbféle vélekedések uralkodnak, és némelyek jónak tartanak az egész Monarchiát Magyar förmába önteni. Lehet! de hogy abban az Udvar meg egyezzek, nem hiszem: haneha a' Magyar beteges Constitúciónak az egész essentiáját kihagyván, tsupán a' förmáját vennék tzélul, és így, aval a' ketsegtető biztatással, hogy az egész Monarchia (NB. ezt a' szót soha sem aproáltam, statistice nemis igaz, mert nem egy Monarchia a' Császáruk Birodalma, hanem több, és incorporativa Unióban nints a' mü Hazánk az ő Felsége külső Tartományjaival) egyfőrna igazgatás alatt jobban boldogulunk, ősi szabadságaink maradványaitólis el esnénk, sőt hihetőleg a' Magyar Névis el tűnnék egészszen a' Diplomaticából. Jobbnak tartom, hogy maradjon meg mindenik Órszág a' maga Törvényeivel, és külön igazgatások legyenek, mellyek tsak a' Köz-Fejedelemben concentrálódjanak, mert így, ha szenvedünkis, legalább a' Politica existentiánk meg marad, 's a' Nemzetünk neve, a' miről én igen sokat tartok, 's úgy hiszem Te sem kevesebbet.

Hogy a' Te neved az Órszág Gyűlésén zengett, örvendem, de nem tartom se váratlan, se rendkívül való dolognak. Szégyen volna Magyar Órszágnak, ha el mellőzné azokat meg ismerni, a' kiknek a' Nemzeti Nyelv elé mozdítására és a' szép gondolkodás terjesztésére nézve ki tetző érdemei vannak. Mindazonáltal azt tartom, hogy Erdély, ha jobban nem, legalább úgy betsüll Tégedet, mint Magyar Órszág, 's tapasztalni fogod, ha egyszer időt vészsz magadnak közinkbe jőni. Ez a' kis Órszág, Barátom, fészke a' Magyar Nyelvnek, mert itt (a' Szászságot kivéve) ez uralkodik; a' Tü nagy Órszágoknak igen szép és jó darab részében pedig a' Német erőt vett, 's Anyaivá lett: a' Tü legnagyobb Házaitoknál (nem igazé?) nem régen kezdték úgy taníttani a' Magyar nyelvet mint idegent, 's jó része a' Mánásaitoknak ma sem tud Magyarul. E' nints nállunk. Beszélnek ugyan ittis németül egy néhány Házoknál, de éppen annyit beszélnek magyarulis, és jól tudják (NB. nem azt értem ezen, mintha minnyájon Auctorok lehetnének) a' Nemzeti nyelvet. A' Székelységnél ez olyan egyetlenegy, hogy az a' kevés számú Oláh, a' ki szolgai állapotban közötté lakik a' Székelységnek, tsak vallásáról ismerszik, mert a' Papját sem érti némelyik a' Templomban, 's Anyja tejével szopja a' Magyar beszédet. Azis igaz hogy a' leg eredetibb Magyar

Szókat a' Székelyeknél kell keresni: ott a' nyelv minden kortsosodás nélkül az ő kezdeti tisztasságában áll. E' talám előtted nevetségesnek tetszik, de betsületemre mondom hogy igaz. És ugyan azért nállunk igen nagy betsben állanak azok a' férjfiak, a' kik a' Magyar Nyelv emelésében és terjesztésében érdemeket tettek.

Erről a' juta eszembe: hogy a' mű magyarságunk és a' Tiétek között vannak hólni különbségek: ezeket pedig jó volna meg egyeztetni. Nem arra tzelozok, hogy töllünk azt vegyétékfel, a' mit nem tartunk jónak, hanem hogy Tü se kívánnjátok, hogy mindenben utánnatok mennyünk. Legjobb volna egy Magyar Academiát állítani a' két Órszág válogatottabb és a' nyelvben erősebb fiaiból, a' melly concertálná a' különbözéseket, 's készítene egy Dictionariumot, egy Grammaticát, és egy Chrestomathiát: mert vannak e' félek, de mind hejánosok, 's nagyrészt hibások. Ennek *meo voto* Te lennél a' Feje, reménlem nem tartanád megvetendőnek ezen tisztességét. Készíts egy Planumot erről, 's közöld velem, én itt megindítottam. Mit ítélsz, nem válólnáé fel a' Palatinus ennek a' Protectorságát? Őtet illetné, de ha ő fel nem válólná, kit gondolnál a' Magyar Órszági Nagyok közül arravalónak? Erről kikérem 's elis várom feleletedet.

Végezetre egy olyan tárgyról való írással fejezem bé leveleimet, a' melyre a' tegnapestvéli beszélgetésem adott alkalmatosságot. Székely Mihály nekem harmadízen való Atyámfia, a' Feleségemmel Onoka, Hivatalomra nézve Pajtásom, a' Diaetán Riválisom, 's a' társalkodásban jó barátom. Ő, a' mint mondja, levelezést tart Desőfi Jóseffel. Az estve, együtt vacsorálván, elé hozódnak a' Diaetán fölyt dólgaink, ellenkezéseink, 's szememre hánnya (harag nélkül), hogy *mikör az Órszágot arra vittem, hogy a' báncó Cédulák dólgába* (a' miről akkor tsak annyiban szóllított vólt meg ő Felsége, a' meny nyiben azt kívánta, hogy találjunk valami módot, a' melly szerént Erdélyis a' Báncó Cédulák béválthatására concurrálhasson) *belé ereszkedgyék, nem úgy mint Regia propositióba és Subsidiüm Themájába, hanem mint Gravamenbe, nagyot vétettem a' Haza ellen.* Én neki azt feleltem, hogy *ő vétett a' Haza ellen, mikör az én tzelomat és kinézéseimet előre tudván, mindenképpen ellenem vólt, — holott ha én azt kivihettem volna, nem következett volna a' devalvatio, mert azon egy Operatióval, melly által Erdély az Órszágló Házat egynéhány milliomnyival felsegítette — 's a' papiros pénznek a' betsét fejebb emelte volna, utott nyitott volna magának Commertiális Órszággá változni, 's ezt más Órszágokéi követték volna, — és így*

a' Devaluationnak erőszakos Operatiójára nem lett volna szükség, 's az abból fojó károsodásokat meg előztük volna. — Erre ő az én Projectumom ellen kikelvén, külömbféle ellenvetéseket hordott elé, melyekre egyről egyig megfelelttem, 's végtére arra szorult, hogy Auctoritásban keressen menedéket: azt mondotta, hogy ő az én Projectumomat felküldötte Desőfinek, Desőffi Vay Jóseffel 's másokkal conferálta, és azt írták rólla, hogy semmit sem ér, kivihetetlen. Ugyan kérlek Barátom, meny-végire ennek, mert én megvallom, hogy nem hiszem. Ha küldöttis ő fel valamit, nem hiszem, magavalóságában küldötte volna az én gondolatomat, szeretném tudni mi vólt az, a' mit Desőfivel közöltt. Én azt a' Projectumot magam le íratom neked 's fel küldöm tsak azértis, hogy meglásd vagyone benne kivihetetlenség? 's kérni foglak, hogy minden kiméllés nélkül írd meg rólla való gondolatodat. Most tsak az Extractussát írom meg: 1-o.) Az Odonel Planuma nem igasságos és a' tzélnak elérésire sem alkalmas. 2.) A' 2 Magyar Haza nem nézheti kötelességének a' báncó Cédulák terhét magára valólni, mert se a' Hadakozások indításában 's a' káros békességek kötésében, se a' Báncó Administratiójában részes nem vólt: a' mit tehát tselekszik, tsak jóságból és nemes indulatból tselekszi. 3.) Ollyant nem tselekedhetik nemes indulatból a' mivel magát egész századra meg rontaná, és tehát 4.) Tsak egyetlenegy mód van a' melyel a' Tilgungra concurrálhat, e' pedig ollyan, a' melyel mikor egyfelől az Őrszágló Házon segítt, másfelől magát lábra teszi. 5.) Ez áll az industria némely ágának felélesztésből, és 4 féle productumokkal, u. m. sóval, vassal, üeggel és kenderrel való kereskedésből. 6.) E' végre 3 milliom *Vorschuss* kell, melyből egy az Olt vizének hajókázhatóvá tételére és hajók készítésire, a' többi Actiák kiosztására fordítottgyék. 7.) A' tsupa sóból (Serviába és Ilirisbe hórdva) 9 esztendő alatt a' fél nyereség 20 milliom volna: a' más 3 articulusból 27. 8.) Ebből az elsőt a' báncó Cédulák béváltására fordítván: a' második a' Haza tzélyaira szolgályn. Adieu; most elég. Kérlek tartsd barátságodba

igaz barátodat

Cs. M-t mpr.

2223.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Ó-Andrásfalván, Máj. 3dikán 1812.

Nagyérdemű Tekintetes Ur,

A' lelket, szívet emelő Május hónapja itt van, reszkető nyárfa és hársfa allénknak, melyet Lajosommal a' múlt ősszel, 's e' tavasszal ültettünk, már Andrásfalván kezdünk gyönyörködni, a' mint fájink hajtának. Rájok fog Lajos emlékezni férfi korában, hogy azok közül néhánynak ő ása gödröt 12 esztendő korában.

A' múlt héten úgy lepénk-meg a' Grófnét, hogy Lajost lóháton mint lovasl hoztam haza. — Tegnap megérkezvén Lotti után kérdezősködénk (itt egy Germanismus fordula ki tollamból) minden azt monda, nincs idehaza. A' Grófné sürgete, hogy menjek a' szobánkba, 's nézzem-meg a' szép 's csinos köntösű szobaleányt, melyet fogadott. Bélépek a' szobába mellyen által a' mienkbe jönni ki, 's a' szép csinos Szobaleány Lotti vala. Egyszeribe megismerém, hujába vonta bé fejét kalápjával. Az ajak kilátszott. — — Ím' teljesítem ígéretemet, 's az Episztola kezdetét küldöm, még pedig ide magam írom, hogy ha e' levél elvesznék-is, meglegyen nálam.

„Remekké az Aszszonyt készült képzeni

„A' szent természet alkotó keze,

„S tévedve agyagját hígan gyúrta-meg —“

'S a' fájdalom belölled illy szidalmat

Facsarhatott-ki, tisztelt, szánt Atya.

Emiliának atyja! a' lágylelkűnek!

A' hígan gyúrtnak! Légy tehát egészen

A' minn hogy lettél, elfásúlva örülsz,

A' minn hogy lettél, vad! kevélykedel.

'S a' rád törő pokolnak egyesült

Szörnyeivel küszdj-meg, 's csended vissza nyervén,

Dőlj-le a' megbántott Istenné előtt,

'S mondd: Aszszony a' remek 's azért az ő,

Mert aetheri agyagból vette lételét.

Örök bálványai lelkemnek, Theréz

Szép, 's szent 's nagy Aszszony, 's méltó Kedvese

'A Szépnek, Szentnek, Nagynak, ó Süsie,

Mint Psüche szép 's mint Psüche most is gyermek,

'S te, kit Therózhez a' vérség, Süsienkhez
 A' szív csatolt, Polixén! tiszta lélek,
 Hamistalan, hív máshoz, hív magadhoz!
 Példás nő és Anya és példás barátné,
 Elég magadnak, 's félénk látszani!
 Junóitok ha néktek is Titáni
 Ércz lelket vertek volna mejjeitekbe

's a. t.

Az etc. még a' Tekintetes Ur' lelkében van, vagy papirosán.
 Most csak ennyit, kedvesen tisztelt Barátom. Bunról is irék,
 küldék levelet Széphalomra.

Csak ezt, -- és szívemet. Az Andrásfalvi ház a' Széphalminak
 mosolygó Májusi napokat kíván.

Ajánlom magamat, kedves lelkem Kazineczym!

Döbrentei mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2224.

V. Nagy Ferencz — Kazineczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

Nékem különös tisztelettel való Uram!

Igen sajnálva kell írnom, hogy a' B[iblioth]eca Mss-nak seriese
 még sines készen; de oka nem vagyok: mert én tüstént mihelyt
 róla írni méltóztatott, azonnal azzal készen voltam a' szerént, a'
 mint Prof. Szombaty Úrtól kikért Laistromban találtam. De a' tisz-
 telett Professor Úr azt hagyta meg nekem, hogy a' lemásoltt Seriesi
 néki beadjam, hogy azt ott, a' hol szükséges lészen, igazítsa. Én
 rendeléséhez tartván magamat, beadtam 3-d nap mulva: de két
 hibája volt, *első*, hogy sok olly Mss-ok voltak benne felírva, melyek
 rész szerént már nyomtatásban vagynak, rész szerént csekélységek.
 p. o. Cornelius Phrasesei s. a' t. az illyenck kitörülése által annyira
 megrütítatott a' Series, hogy elküldeni éppen nem lehetett. Ezt ugyan
 csekélység lett volna még egyszer leíratni; de a' *másik* hibája, vagy
 inkább hijánossága e' volt, hogy azon Mss-oknak, melyek a' Tek.
 Assessor Uréi voltak, Seriesse abban, a' miről én leíratam, nem volt;
 a' nélkül pedig, hogy tökéletesebb légyen, Prof. Szombaty Úr nem

engedte a' már megírttat elküldeni. Én ekkor a' Tek. Assessor Ur' könyvei seriesét a' B[ibliothek]ariusnál sürgettem; de ez új lévén, 's járatlan még a' Bibliothecában, nem tudta megtalálni. Prof. Szombaty Úr szinte úgy nem tudta hol legyen: több sürgetésemre azt monddta, hogy azt a' jövő aratási Vacátióig felkeresni ideje nem leszén. Én többre menni nem tudtam, 's hogy ezek így történtek, szentül írom: méltóztassék a' Tek. Assessor Úr megengedni, hogy kívánságának eleget nem tehettem; nem a' restség, hanem az elől számláltt környül állások voltak az okai.

A' Helmecezy Leveleinek fele itt maradt; melly a' siettetett pakolás által esett meg, ime köszönettel küldöm vissza: reménységem van, hogy ez consequentiául nem fog vétettetni: semmi még egyéb nálam nem maradt ezen kívül: ezt is egygy külső zavar által esett sietésem okozta.

A' *tábori Dalokkal* kevésre mentem: mert *Jako* (ha ugyan ez a' Collector neve) Levelet küldött a' Rectorunkhoz, mellyben az e' féle Dalok egybegyűjtését kéri, 's kiadatott a' Cantus Praesesnek, kötelességévé tétetvén, hogy az a' féleket szedje össze, 's újakat készíttessen: innen azok is, kikre biztam, oda fogják által adni. A' mellyeket itt küldök, már sokak előtt ismeretesek.

El nem halgathatom mi ötlött eszembe minap, midőn a' festésről 's a' sensualitást ébresztő isteni tiszteletről volt szó Leveleinkben, 's a' Tek. Ass. Úr méltóztatott írni, hogy *Porcia és Cornélia nem szégyenlettek Priápus képe előtt a' termékenységért esedezni*. Ez ötlött tudniillik eszembe; vallyon ezek a' Matróának nem nevettek e el magokat, midőn Priápus képéhez közelgettek? mert tele raggatva volt már ez akkor minden féle botrántoztató versekkel. Micsoda átkozott vers volt csak emez is! — Szemerémmel kell kiírnom.

Matronae procul hine abite castae:
Turpe est vos legere impudica verba.
Non assis faciunt, euntque recta.
Nimirum sapiunt, videntque magnam
Matronae quoque mentulam libenter.

Ezt az átkozott verset soha se tudtam volna; ha coeco casu reá nem bukkantam volna; t. i. Petronius Satyriconját bírom 's ennek végéhez vagynak kötve a' *Priapeiák*: ezen versekből gondolni lehet, mi czélből látogatták meg a' Római Matróának a' Priápus képét.

Vallyon a' 67dik Epigramma szerint, hogy mehettek oda, ha csak éjtszaka nem, hogy a' sokaságtól le ne nevetlessenek. Vallyon használt e' valaha a' Priápus képe valakinek? nem: de ártott a' tiszta érzéseknek, így a' képek által-való Cultusban sokkal inkább romlik a' szent érzés, mint a' pusztá fal által; a' csupasz falak között jobban, szentebbül meg marad a' *πνεῦμα, καὶ ἀλήθεια*, és a *λογικὴ λατρεία*.

A' Májusi látogatás most is elmúlt: az élet bajai mindenhai akadályokká váltak; a' Hivatalom terhe csak nem elviselhetetlen; a' vacatiós napokat is elveszi tőlem a' sok Pensum dolgozása: ezen egész esztendőm csupa nyughatatlanság vőlt; azonban nincs honnan jutalmat várni. A' Literatori kenyér ma eléggé nyomorúságos kenyér.

Még én ez esztendőben nem kaptam Levelet Erdélyből, se Mélt. Kenderesy, se Sipos Urtól; nem küldöttek é a' Tek. Assessor Urhoz mostanában? mit irtak, szeretném tudni.

A' Dietáról és háborúról semmi bizonyost nem hallunk: hogy annak már vége vőlna, 's ez kiűtne, semmi bizonyos Datumból nem tudjuk.

A' feleségem igen tiszteli a' Grófnét 's Szerelmeseit; kiknek állapotjokról régen semmit nem tudunk. Kiknek tiszteletekhez én is kötvén a' maganét, ismért szíves indulatiba ajánlva vagyok S. Patakon Május 7dikén 1812.

A' Tekintetes Assessor Úrnak alázatos tisztelő szolgálja

Nagy Ferencz mk.

TÁBORI DALOK.

1.

Már a' Had Aspis Istene szűnik górálni Mennyköveit dühösen;
A' Békeesség olajága kezd zöldelleni kellemesen.
A' komor Ágyúk már nem okádnak romlást, halált iszonyú torokkal;
Meg szűnt a' Vér patakokkal omló rettentő Viadal.
A' vér párologó Mezőnek
Fellegi széjjel verődnek.
Nyert az Igazság; és az Erőszak Vérét isszák Fegyvereink.

2.

Kardra Magyar Nemes! a Francz birtokidat heves haddal sértegeti;
Nemzeti jussaidat, 's a' néhai tettidet a' Nép csak neveti.
Menny! 's dühödött seregét hevesenn
Verd meg, adózz neki kétszeresenn,

Sok sebeket nyitogass ereinn,
 Végy diadalmat erőszakos és győző sereginn,
 Ott hol özőn élet ölő baj repesik, a' Fene hadnak
 Mennykövi halált adnak;
 Köss koszorút magadnak,
 Kardod erőss markolatja
 Jussaid oltalmazhatja.
 De minek ez a' rút késedelem?
 Végromlásaidat képzelem.

3.

Trombitákat harsogtatnak,
 Mars Vitézek! Mars!!
 Már Társink Paripákat ugratnak
 Lóra Vitézek! Frissen Mars!!
 Ámbár sok sebeket
 Vegyen is testünk, meg ne hódoljunk.
 Míg fel bírjuk két kezeinket,
 Csak pardont ne kólduljunk.
 Jaj! melly iszonyú sikoltás!
 Jaj! melly ördögi rikoltás!
 Mint a' szőlvész hull a' menkő,
 Jaj; melly nagy ropogással jó!
 Segíts Uram! mert Lelkem rémül,
 Testem mindjárt pozdorjává lész.
 De kinek segedelme te vagy, sok ezer
 Fegyver közt el nem vész.

4.

Hát Fijaim! ti Vitéz Nevetek
 Rablánczal váltjátok é fel?
 Ősz fejem is ma tehát veletek
 Nyert koszorúját vesse é el. —
 Nem Magyarom! czudar a' ki kivont
 Kardal is esdekel és kér Pardont.
 Rajta tehát velem a' ki Vitéz,
 'S a' csatán elől lobogó tollamra néz.
 Ezeredem vér mezején vezetem;
 Győzni, vagy halni tanulj Seregem!!

5.

Nosza hív Magyarok! nosza bajnoki
 Virtusaitok tűze nemesítettse Lelketeket!
 Igaz ügybe forogtok, az Ég haragos kezei
 Öszve rontják ellenségeketek!

Kardot köszörüljétek ölni tehát,
 Ellenetek a' ki tsikorgatja fogát,
 Európa előtt tegyetek hadi tsudát,
 Fegyveretekben Hunyadi szemléltesse magát.

6.

Kezd már vitorúlni Egűnk,
 Az erőss Falakon diadalmat vett seregűnk.
 Nosza marsch! híy az öröm ide, Mars
 Köti fejetekre a' koszorút.
 Kérkedik a' maradék Veletek,
 Emlegeti Érdemetek. — Izzadott homlo-
 kotokon süvegeteken lebegő
 Kóltsogotokra lengedez a' szél,
 Csókra vár odahaza a' Feleség. —
 Jertek azért a' Harczra velem,
 Én is az érdem pálmát érdemelem;
 Villámjon egyre ezer tüzetek,
 Nem törheti meg semmi Nagy Lelketek.
 Ballag a' Lovatok délczegebben,
 Derekatok merőebben; —
 Illegeti Fejeteiket,
 Nézeti termeteteket,
 Trombita szóra tánczol az utonn
 'S Bajnokival enyeleg a' Paripa.

7.

Kardra teremtetett a'
 Magyar az eszem adta,
 Remekét már sok ízbe kimutatta. —
 Ha azt a' szép Nemzeti
 Bajusszát neki pedri,
 Haragját ellensége megemlegeti;
 Pedig olly tüzes szerető
 Nints e' Világon mint ő;
 Nints Barát,
 Ki úgy szívelje Baráttját,
 De ha fel bosszantatik,
 Általa a' Világ is fel fordíttatik.

8.

- 1.) Már siess hazádba vissza kis Seregem.
 Ez a' Magyar Clima nekem nem! nem Egem!
 Ritkán vólt ennél keményebb fergetegem.
 Nintsen annyi Fegyveresem mint betegem.
 Javát javát Táborom elvesztegeti,
 Egynehány jó Vezéreim eltemeti.
 Ha van is egy két de véress ütközetem,
 Mi nyereség? drága vérem, nem szeretem.
- 2.) Eddig nevem hangja vala hódoltató
 Hadi Vezér, Álpeseken út mutató,
 Magam valék Országokat osztogató,
 Karom 's kardom a' szárazon mindenható.
 De ma mi fordulat esett jobb sorsomon,
 Szégyen erőss 's győzhetetlen Táboromon.
 Mi van a' mit haza tudok vinni velem:
 Kétszer áronn nyert keserű győzelem.
- 3.) Mit sem tehet a' Magyaroknak sem az erő,
 Sem biztatás még engemet nem ismer ő,
 Ha nagy haddal fenyegetem, kardot ragad,
 Ha jó barátot mutatok, bé nem fogad.
 Bálványai, hónyi szokása 's teleki
 Szabadságánál jobb arany bulla neki.
 Tán ez az a' Magyarok erőss Istene,
 Hogy sem vas, sem Munimentum nints ellene.
- 4.) Most midőn Hazámból a' remény ki tsala,
 Nem tudom mi Lélek azt sugárlá vala,
 Hogy ha nints is a' Magyaroknak érczes kőfala,
 De van neki dülhatatlan Véd-Angyala.
 Bár ide sem táboroztam volna soha,
 Ugyé tsunya vissza menni ha ha ha ha.
 Vissza mégyek új erővel még valaha,
 Még valaha ha ha ha ha ha ha ha ha.

9.

Vérbe feredő diadalmas
 Fegyvereitek, óh hatalmas
 Márs Fiaji! szűnnyetek okádni halált,
 Induljatok haza fele,
 Győzedelmeitek jele

Tiszteletet, szeretetet, a' gyönyörűség
 Sok ezer éjetekeket örömébe kiált.
 Jertek! a' Musák is tisztelnek
 Győzdelmi Énekeik hangjaiba. —

10.

Úlj fel Magyar a' Lovadra!
 Készülj szaporánn a' hadra!
 Apád, Anyád, feleséged,
 Ne bánd ha sirat is téged.
 Országodért, Királyodért,
 Nemesi szabadságodért
 Szégyen volna sajnállani,
 A' véredet kiontani.
 El még, hogy meg segítene,
 A' Magyarok nagy Istene.
 Ki régenten Scíthiából
 Kihozott a' szolgaságból,
 Öseidnek nyomdokába
 Járj a' Ditsősség útába.
 Vagynak előtted tűkörök,
 Kikbe sírva néz a' Török.
 Hisz régentenn Atillának,
 A' nagy Bendeguz Fijának
 Csak nevének hallására
 Kiment a' Tóthból a' pára.
 Sőt ha dolgozott erővel,
 A' kardját sem győzték fővel,
 Mellyért rettenetes leve
 A' Vitéz Magyarok neve.
 Tudjátok é azt a' napot,
 Mellyen Botond ollyat csapott
 A' többiek látására
 Bizántzium kapujára,
 Hogy a' bárdja maga után
 Olly rést hagyott, hogy azután
 Egy kis gyermek be tért rajta
 Könnyen akármi nagy fajta.
 Rohannyatok hát a' tűznek,
 Mert csak kardjaitok fűznek
 Fejetekre ollyan Babért,
 Melly jelenti a' Muszka vért.

2225.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

különös tisztelettel-való drága Uram!

Megtalálta már az új B[iblioth]ecarius a' Tek. Ur' volt könyveinek Seriesét; melyet íme küldök. Méltóztassék ebből, mint a' mellyben legjobban járatos, kiszedni a' Mss-okat, 's a' többiekhez tóldani. Küldöm a' másik Serieset is, mellyel én Május 6-dikán már készen voltam: Prof. Szombaty Ur' akarolja ez, hogy azokat, mellyeket kihúzott a' Kovachich Urnak felküldendő Seriesből, eggy általjában ki kell hagyni a' Bibliothecára való fontos tekintetből; sőt ha még találna a' Tek. As. Ur olyast benne, a' mi kihagyni való volna, méltóztassék szabadon kihagyni; nem különben önnön könyveinek Serieséből is: ne hogy valami a' B[iblioth]ekánknak gyalázatjára vagy kárára ne szolgáljon; mellyre Prof. Szombaty Úr gondosan figyelmez.

Sajnálom, ismét említenem kell, hogy ez a' dolog illy soká haladt; de szentül mondom, hogy oka nem voltam.

A' Seriesnek 2 Tomusait méltóztassék a' Tek. A. Ur, midőn vissza küldtetik, olly gondos emberre bizni, hogy egyenesen kézhez szolgáltatassa: mert ezt nagy kincsnek nézi a' B[iblioth]ecára felvigyázó Ur.

Dávid Pétert, régi, ugymint 53 esztendőig szolgált Cantort, tegnap u. m. 7-a Maji temettük: Le feküdt eggy délután, elaludt, és megholt.

A' Diaetáról, Szemere István Al-Vice Ispán Úr, tegnap, ~ 7-a Maji, ment erre keresztül haza felé. Semmi különös Újságot nem beszélt ezen kívül, hogy a' *Privát Adosságokról való kérdés* meghatározott felelet nélkül maradt.

Magam 's az enyimeket ajánlván, megkülönböztetett tisztelettel vagyok S. Patakon, Május 8-dikán 1812. A' Tekintetes Assessor Urnak alázatos kész szolgálja

Nagy Ferencz mk.

2226.

Jankovich Miklós — Kazinczynak.

Buda d. 8a May 1812.

Kiváltképpen tisztelt

Drága Barátom!

Vettem kedves Feleletedet Levelemre — de sulyos bajaim miatt csak akkor válaszolok, midőn [a] gazdaság gondjai kinzanni megszűnnek, mert ugyan jól megterhelve botsájtá előmben szürke Paripáját Szent Györgyi, hogy alig gázolom előmben hányt galibáimat. Igérete-met akarám most egyedül teljesíteni, és a' *Szó-Nemzésnek* néhány példánnyaival kedveskedni. Részesítsd azokkal Barátodat, kik a' Magyar-ságban örömöket lelik — de kivált Nagy Ferentzet, kit helyettem engeszteltyen Munkám, 's azzal vidámitsa eőtet, hogy a' Görög Herodotban is Skythai igére akadott, az *Űr* izben. Elly szerentséssen, hogy sok ideig táplályad Nemzetünket Izlésidnek édes, 's kellemes Gyümöltseivel, most pedig rövidségemnek engedj, ki azonnal útra kelek Nógrádi Palótzok vidékére, ott is említeni fogom, mikép Iekö-telezve legyek hozzád

Örökös Barátod

Jankovics Miklós.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2227.

Kölesey Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Kölesey Ferencz alázatos tiszteletét!

Édes Uram Bátyámnak Martius' 7d. hozzám irt becses leve-lére régen kellett volna felelnem, mivel annak utolsó szavai olly dolgot foglalnak magokban, melly eránt Uram Bátyám nem hideg. Hallgatásomnak okait nem hordom-elő, mert azok más előtt nem látszanak olly fontosoknak, mint előttem, 's fájdalom, hogy ezen levél, melly olly későre megyen, nem viheti azon óhajtott hírt, hogy a' *szép remény* valóságra jött.

A' dolog így történt. Tót Mihály Úr, mostani Bibliothecarius 's szeretett barátom, mihelyt kérésemet az Agendarius eránt elébe

terjesztetem, kezembe adta azt segítettven a' történet által; nem csak, hanem Uram Bátyám' ezen tárgyban írt első levele után sok segedelmet nyújtott a' leíráshoz. Íratott! de kevés napok után az Uram Bátyámtól küldött Typarionnak be kellett tetetnie, 's a' zár, melly azt a' követő levéllel együtt elborítá, megfosztott minket az *ohajtottnak* látásától. Azonban említett barátom szent fogadást tett előttem, és tészen Uram Bátyámnak, hogy ismét alkalmatosságot szerez, és az egészet, mellynek még csak kicsiny részét bírjuk, kezünkbe nyújtja. Én néki, kérése szerint megszeghetetlen hallgatást ígertem kettőnk' részéről, tudván mennyit fogna a' felfedezett titok néki ártani, 's mint bánjunk az Apographonnal is, hogy ő megkiméltessék, arról fogunk tanácskozni, ha fogadása teljesítetik. Ő ezt el nem fogja mulatni, zálogképen lévén ezen levelem Uram Bátyámnál, 's ingerellettven az által, hogy azon férjfiúnak szolgáljon, kitől ismertetni nem utolsó dicsőség.

Semmim sincs a' mit közölhetnék, 's folytatom az Agendarius-rol. Ezen Codex, melly hat különböző Codexek' hulladékaikból kötöttet-össze, minekutána a' barátoktól eltévedtt, a' XVIII. százban sok emberé vala, mint ezt a' bene lévő írogatások bizonyítják, mellyek rész szerint a' Codexet, mint Isteni félelmet gerjesztő Írást dicsérik, rész szerint Ali Basa' pusztitásirol, a' birtokos' házassága' évéről stbb. szóllanak. Az utolsó birtokos Keresztúri Sámuel Debreczeni Deák lévén, 1753ban a' Bibliothecának ajándékozta. Ezen embernek fija még él, és Nánáson tanít.

Legelső, ki ezen Codexről írt, Sinai volt. Kezétől a' könyv' tábláján ez olvastatik: «*Pretiosum Vetustatis monumentum, quod nobis vel Regiae Bibliothecae invideant. Continet hoc, et cognoscendum dat, et Statum Doctrinae Ecclesiae Romanae, ineunte, ut videtur, Saec. XV. in Hungaria, et habitum ac formam sermonis Hungarici, qualis ante reformationem in usu fuit. Non huic simile monumentum viderunt vel Albertus Molnar, vel Mathias Belius, at quanti in historia et Literatura Hungarica viri! Hoc scriptum fuit ab aliquo ex concionatoribus Hungaris, ordinis ut vocant S. Francisci, quia saepius utitur formula: *Szent Ferencz Atyánk*. Donavit hoc Collegio Ref. Debreciniensi, Civis eiusdem egregius D. Samuel Keresztúri Csengeriensis. Anno 1753. sub Bibliothecario Nic. Sinai.*» — Erre megjegyezhetjük:

1.) hogy Sinai nem 1753ban írta ezt, hanem minekutána Debreczeni Professorra' lett, mellyet onnan is gyaníthatni, mivel ezen

mostani tábla 1759dik évből való. Még e' tájban a' könyv nem tartatott zár alatt, mert a' 'Thecának jegyei, melyben állott, a' hátulsó táblán jól látszanak. Most az úgy nevezett Armarium' seriesén a' XXVd. szám alatt van feljegyezve, így: *Egy Xv. századbeli Magyar MS.*

2.) A' Xv. százra való vitel csak az első Fragmentumra tartozik, mert a' többiek későbbben íratlak.

3.) A' Franciscanusokra való vitele ezen írásoknak, az elsőé, mely legnagyobb, nem tartozik, mert azon 114 foliusokon a' *Szent Ferencz Atyánk* egyszer sem fordul-elő.

Második, ki ezen Codexről írt, Weszprémi vala. I. Biogr. Medic. T. III. p. 192-197. Az ő szavaira kettőt jegyzek-meg.

1.) Az első Fragmentum, mely sz. Andrással kezdődik, nem *litteris Gothicis* van írva, mint ő pag. 192. állítja. A' közönséges kerek betűktől nem távozik el az látszatoképen, kivévén az illyeket *é, i, v, z, w, y.* *Litteris Gothicis* a' második Fragmentum íratott, és a' harmadiknak vége is olyakra látszik hajlani.

2.) Weszprémi a' második Fragmentumot az elsővel egy korúnak mondja, erről másképen beszél Cornides, kinek levele következik:

1787. April' 5d. írt Cornides egy levelet Sinaihoz. Ez, úgy hiszem, anecdoton, 's ide tartozó sorait méltó leírnom. «Homilia Hungarica de S. Thoma Apostolo e Codice Bibliothecae Vestrae exscripta, mihi pretiosi Cimelii loco est, idque eo magis etc. — — — Codicem illum Vestrum studiose diligenterque exanimaveram olim. Comperi autem, sextuplicis Scripturae fragmenta eo contineri, quorum primum foliis 114.; secundum foliis 48; tertium foliis 82; quartum foliis 34; quintum foliis 33; sextum foliis 4 (*ezek két két columnában vagynak írva t. i. az utolsó 4 fol.*) absoluitur. Fragmentorum istorum ut scriptura et orthographia diversa est, ita aetas quoque diversa mihi videtur. Ac primum quidem fragmentum dubium vix est, quin ad Sacculi XIV. exitum pertineat. Sunt mihi cam in rem complura argumenta, quae tamen nunc proferre nec vacat, nec est necessum. Secundum fragmentum pinguioribus, crassiusculis, ac quadratis fere litteris exaratum, est aetatis iam aliquantum recentioris. Differt etiam illius orthographia a scribendi ratione in primo illo fragmento observata. Sic, verbi gratia, fragmentum primum in fine vocum constanter frequentat litteram K, ubi nempe requiritur, contra vero in secundo pro K finali ubique usurpatur c. Porro fragmentum primum sonum Hungarici *ts* vel *es* hac figura exprimit

semper <, secundum vero cum puncto inserto, hoc modo <. Fragmentum primum perpetuo habet *masodser, harmadzer*, et id quidem etymologiae convenienter: valet enim *zer* tantundem ac *szer* ordo. In secundo vero iam more hodierno effertur *masodzor, harmadzor*. Taceo huius generis complura alia. Omnium recentissimum, meo quidem iudicio, est fragmentum quartum Vitam ex Catharinae complexum. Prodit illud scripturam Saeculi XVI. manifeste. Cuius quidem rei indicio est non solum Pelbarthi de Temesvár, qui anno 1504 mortuus est, iniectum in exordio, mentis: sed et littera *i* constanter puncto notata. Omnem vero, si qua superesset, dubitationem tolleret verba, fragmenti huius fol. 20. occurrence, quae ita habent: *orsaghol vala Maxencius chýazar, es ez ýdebe hog ez vala yrnak vala Wronk Yesusnak az ew zýletesenek vtanna harom zuz tyz eztendebe, es ymaran oh aytatos lelek ha megh akarod tudnod hogý hajñ eztendeye vagýjon hogý zent Katerínat meg ewltek es hog' martyromsagot zenvedet, rywíwídeden rea felettetyk hog' ezer keeth zuz es kelench eztendeye vagýjon hog' ewtet meg ewlteek.* — Jam si ad 310 addas 1209, prodit annus 1519, quo Homília, haec pro concione dicta fuit, serius postea in volumen collecta. Conscripitas fuisse has Homílias a Monachis Franciscanis, non obscure colligas ex his loquendi formulis: *Szent Ferencz Atyánk, Pelbarth Atyánk*, aliisque.

Ezen helyet Cornides Autographonabol irtam-le, mellyet Tót Úrnak köszönök. A' Catharina' legendája' koráról való beszéd köz Weszprémivel. Biogr. T. III. p. 196. A' két író által kiírt ugyan azon helyben sok a' varians lectio, mellyeket egybe fog Uram Bátyám vethetni a' Codex diplomatiai párvával, mellyhez nagy reménységem vagon.

A MSeta Cornidesiano-Telekiana nem ismeretlenek a' Magyar Tudósok előtt, 's igaz-è az, hogy azok között senki sem találta-meg a' sz. Tamásról való praedicatiót? Ezen praedicatio a' többek' sorában hatodik, 's miért épen a' hatodikat leíratni? Ha nem írták-e-le már ezelőtt az elsőket, 's az utolsókat későbbben? Azonban ennek semmi nyomát nem látom. A' Sinai' Bibliothecajanak seriesén *Miscellanea Hungarica* czim alatt van egy csomó bekötött kézirat, ha nem csalatkozom N. Darab. fol. Gyanítani lehet, hogy itten is leszen a' Codexünkben valami leírva. Sinai olly gondosan gyűjtött, 's nála a' Debreczeni Bibliothecának kétség kívül sok ritkasági maradtak! Talán azok közt leíratott azon 1413beli Kazayanum Testamentum

is, melyet említ Wesszprémi T. III. p. 198. Jó volna tudni hova lett a' Patikarius Kazay' leveles tárja. Némelly Statuácskák, és egy pecsétes tölgyláda a' Kazay' gyűjteményéből a' Debr. Bibl. Armariumában tartatnak. Onan került a' Londoni Horatius is, melyet Pine metszett, 's más egyebek. A' Tölgyláda így iratott-fel az armarium' seriesén: *Nummismatica Kazayana. Egy bepecsételt tölgyfa ládában, mellyhez miotta ide tétetett senki sem nyúlt.* Ebben vagy egy más bepecsételt kék ládában, melly az armariumon kívül áll, lesznek talán némelly levelek a' Kazay' tárából. — Mind ezek csak gyanítások!

Méltóztassék Uram Bátyám majd válaszolni; nem én értem, olly kevély nem vagyok, hanem az *Agendariusért*. Erre nézve köszöntse Édes Uram Bátyám Tót Urat küldendő levelében, hogy ezen valósággal szolgálni kész Ifjú ember hevülést kapjon, és, a' mire legnagyobb szükség van, *bátorságot*. Mert a' dolog valóban nehéz. Az Armariumra egyenesen a' Bibliothecae Praefectus visel gondot, ki azt rendesen csak egyszer nyitja-fel életében, t. i. midőn által veszi, belőle sem maga nem veszen, sem másnak nem ad-ki semmit is; nem, még *Professor társainak is*. — Ezt hitte volna-é Uram Bátyám? — Így van! A' Deák Apologistának szavai jutnak eszembe.

— — Ergo nec sumis tibi,
Nec ulli donas quidquam? — — —
Nolo irascaris libere si dixero,
Diis est iratis natus, qui est similis tibi.

Ajánlom magamat becses gratiájába. Íram Debreczen Majus' 8d. 1812.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2228.

B. Wesselényi Miklósné Cserey Helena — Kazineczynak.

Méltóságos Ur,

Különös jó Méltóságos Uram!

Házunk iránt mindig meg különböztetett indulattya a' Mgos Urnak bátorit, hogy egy kérésem által alkalmatlankodjam, mely abból áll: Nemes Zemplény V. Megyében Lelesz Mező várossa Captalanjába értesíttetésem szerint vagynak bizonyos *'Sibót'* 's annak szomszédja-

ban *Kutsó* nevű falut vagy különösen vagy egygyütt illető *Metalis* v. más levelek, melyekre nekem egy határ felett indult Perembe el kerülhetetlen szükségem lenne, kérem annak okáért alázatosan Mlsgodat, méltóztassék valaki által azon Leleszi Captalanba ezen két meg nevezett Falukról szőlő *Metalis* vagy akár mi nemű leveleket meg keresztetni, és ha találtatnának, engemet a' felől tudósítani, hogy azon esetben transumtiojok iránt Mandatumot kérjek. - - Enge-
delmet instálok Mlsgodtól, hogy e' felével kéntelenítettém alkamat-
lankodni, melyet nem tettem volna, ha valakit, kiből bizodalom
lenne, azon Ns. V. Megyébe esmernék; azonban a' Mlsgod nagy
indulattya biztat, hogy azt töllem rosszsz neven venni nem fogja.
Midőn Mlgos Grófnéját tisztelném, Kedveseit ölelném, magamat és
Fiamat, ki a' Mlgos Urat különösen tiszteli, nagy indulattya aján-
lom, 's illő tisztelettel vagyok

a' Méltóságos Urnak
Sibón 14dik Máj. 812.

alázatos Szolgálója
Á. Cserey Helena mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2229.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Máj. 15d. 1812.

Kedves barátom!

A' tartózkodás, az az a' delicatesse, — a' nem bizatlankodásból, hanem kímélésből eredő tartózkodás dicséretes tulajdonság lehet, szintén mint az olly nagyon magasztalt szerénység (*modestia*): de azon felül hogy mind ebben mind abban van valamelly valótlanság, az az elsőbb több kárt okozott már a' világban mint gondolni lehetne. Ezt mondhatja Velem most utolsó leveled is. Miólta a' Te szádból tudom *azt*, kedves barátom, a' mi eránt Festeticsnek irtam volt, sok ízben kértem magamat, miként szerezhetném-meg azt a' szép örömet, hogy dolgozom én is segíthessek valamit — mert írha nélkül élni köztünk még gyermektelen embernek is bajos — 's egykori barátimnak sorában szerencsés valék kettőt hármát ollyat találni, a' kit bizodalommal szólíthattam volna meg, hogy tégedet ajánljon-be, minthogy az az illy esetekben megkívántatik, 's gyakorta

¹ A levél idegen kéz írása, csak az aláírás Wesselényinéé.

már kérdést akarék tenni nálad, ha ezt a' kettőt ne szóllítsam e meg, 's az a' levelem' első sorában kárhoztalott tartalék elnémita, ettől a' szép örömtől megfoszta, mert ime, segédem nélkül, magadtól indultál-el. Tudom, hogy mind azok a' kiket megszólíttatasz, készek lesznek cselekedettel 's erszénnyel is segélleni; nevezetesen hogy a' gazdag (Gróf Teleki Jósefné 's a' leánya 's veje örömt fog-nak abban lelni, hogy maradékokat lekötelezhetik: de ha a' Nagyok most is hasonlók maradnának magokhoz, 's a' segéllés' dicsőségét nekünk hagynák, kicsinyeknek, szóllj tartalék nélkül, édes barátom, 's a' mit lehet, meglátod, ha nem teszem e meg. Egyéberánt sajnálom hogy ezt a' dolgot Kővágó Örsi Pap korodban nem indítád-el. Egy falusi Pap azt hamarabb megnyerte volna mint az, a' mi Te Júniusnak 23dikán lenni fogsz. Adja Isten, hogy igaz ne legyen a' mit mondok. — Egy kérdést: Minthogy az a' Te Vezetékneved meg nem felel a' maga céljának, 's alkalmatlan arra hogy Tégedet másoktól megkülömböztessen — mert K. J. van a' két hazában talán két ezer is: nem volna e kedved ez úttal azt vagy eltávoztatni, vagy meghosszabbítani, p. o. Kis-Baráti, Kis-Dömölki, Kisfalvi. Az Esedezésben ezen kívánságnak okát feltehetnéd; azt t. i. hogy maradékok annál kevésbbé akadhasson-el tőled eredésének megbizonyításában.

Sztrókaitól vettem hírt Verseidnek nyomtatások eránt, de még az talán mindég húzódik. Hát Bécsben mit végzél Kiningerrel, Grünerrel?

Az ide-zártat, kérlek, adassd-meg Rumi barátomnak, kit bajai miatt felette sajnálok. Éljj szerencsésen, kedves barátom! Légy szerencsés minden igyekezetekben! Midőn te lészsz Superintendenssé választva, azt fogom hinni, hogy én lettem azzá — én! —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2230.

Kazinczy — Rumi Károly Györgynek.

Széphalom den 15. May 1812.

Theurester Freund!

Ich war bettlägerig krank, und eine sehr gefährliche Lungen-entzündung drohte mir meine 21½ jährige Thalie zu entreissen. Sie ist nicht gestorben, und wir beyde, ich und sie befinden uns besser.

Diess zur Entschuldigung meines ungewöhnlichen Stillschweigens. Ich danke Ihnen sehr über die Belehrung von Dürers Geburt. Eben dieses, was Sandrart sagt, hat den alten Grafen Ráday bewegt,¹ Dürern für einen *gebornen Ungar*, und nicht einen *in Ungarn gebornen* zu halten. Er ging so weit, dass er gar behauptet hat, Dürer habe Száraz Albert und sein Bruder Száraz László geheissen. Ich hätte mich richtiger ausdrücken sollen, und bitte Sie, meinen Fehler gut zu machen, wenn Sie den Aufsatz sonst für die Vaterländischen Blätter zu übersetzen würdig achten.

Auf diesen Fall bitte ich Sie aber noch zu sagen, dass in Schmölnitz ein Altarblatt von Füger gemahlt und die heilige Catharina, die Patronin der Philosophischen Facultaet (in welcher Kategorie sie aber von dem unglaublichen Friedrich Nicolai verflucht angegriffen wird) vorstellend, steht.

Bey den Verirrungen des Schröpf können Sie auch sagen, dass der heilige Stephan im Comitats Saale zu GrossWardein durch diesen Schmierer in ein rosenrothes Dolmány und Hosen von eben der Farbe gekleidet ist, mit gelben Zischmen, und einem stahlgrünen mit Hermelin ausgeschlagenen königlichen Mantel, welches zeigt, wie wenig sich dieser Mensch auf Harmonie, Verwandtschaft und Effect der Farben verstanden hat. Szt. Ladislaus, den die Geschichte als einen schön gewachsenen Mann kennt, hat er schwarz und mager, wie eine egyptische Mumie dargestellt.

Über Heyne's Brief habe ich mich sehr gestossen; beym ersten Lesen darf man das wirklich; endlich sieht man aber, dass, da der Brief aus Heyne's Feder floss, er unmöglich ohne Sinn seyn kann, freylich sind wir davon sehr entfernt, dass unsere Literatur sich mit der eines glücklicheren Volkes messen könne: aber unsere originelle, wenig gekannte, aber durch Schlegel und Humboldt, und in Göttingen durch Meyer gelernete Sprache verdienen doch in der Reihe derjenigen Gegenständen gesetzt zu werden, die in einer gelehrten Lit. Zeitung Platz fordern. Selbst Engel's Werk bleibt unrecensirt. Was geschieht also mit *Göttingen*? — Und nun noch der Schluss: «Dazu kommt noch die böse Streitsucht Ihrer Landleute mit der Parteysucht. Man weiss nicht, wem man trauen soll in der Beurtheilung anderer.» — So! so! die böse Streitsucht. Also die ist böse! Was wäre aus der Literatur Deutschlands geworden,

¹ Bewogen. — Romy K. Gy. javítása.

wenn Bodmer und Gottsched nicht gestritten hätten, und Pray und Horányi bey uns in der Geschichte? Die Göttinger Herren müssen wissen lernen, wem sie trauen sollen. Audiatur utraque pars, oder sie sollen bekennen, dass sie die Mühe sich zu unterrichten scheuen.

Leben Sie diessmahl wohl, mein lieber Freund.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2231.

Cserey Farkas — Kazincezynak.

Kraszna 15k. Maj. 1812.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Hannuliktul tegnap vett levél mellet el küldé nékem a Budai Német uiság azon toldalékját, melybe az én emlékezetem az Austriai Annalisoknak idei 3dik darabjából van ki írva. Én ezen engemet igazán érzékenyítő, minden érdememet feljúl haladó Tudósítást úgy gyanitom, sőt alhatatosan hiszem is, hogy Néked köszönhetem, és eszt mai datum alatt Hannuliknak is meg íráom. Valóba igen nagy mértékbe érezteted velem, mennyire szeretsz, és eszt én inkább érzem, mind sem ki mondani elégséges volnék — ahal hálálom pedig meg, hogy igazán érezni ez életbe meg nem szűnők. Hannulik igen kedvesen vészi a rólla való meg emlékeezést, de hihetőkép sietve olvasta el, mert eszt jegyzi meg: «Budae sane multi erunt mihi bene noti in Consilio, qui Te laudabunt et in Coelos efferent, quod etiam in me sis liberalis, id dolco, quod intermiserit addere Te olim Docente me studuisse.» — Erre én mai levelemben következőket felelek nékie: «In novalibus, in quibus mentio mei facta est, clare comprehenditur Te fuisse meum Educatorem, et ego utilium meorum conatum praemium optatissimum in eo invenio, quod Tu pro laude nominis Tui, alioquin celebratissimi repente me educasses.»

A köz gyarapítására az én vélekedésem szerint szükséges minden illendő utakat el követni, ha nem színlésből, hanem valóságbul következik Munkásságunknak aránya. A Tormentilla és Rhebarbara iránt való munkáimot a Gubernium nem csak nem méltóztatta figyelmére, hanem választ se adott reá — én tehát ezen Planumjaimot Német nyelvre által tévén, a General Comandonak nyuitottam be. A tormentillarul aszt jegyezvén meg, hogy a melj granitzer a

leg első plantaget álitja fel, 100 f. valutával ajándékozom meg. A Rhebarbarabul pedig valamint a Guberniumnak, úgy ennek is 3 zacskó magot nyuitottam be — hogy szivessen fogadtatott, levelem tulsó lapjára le irt két rendbéli válaszbul meg láthatod. — Itt Erdéljbe nagyon hadi módon kezdtek volt az aspectusok ki nézni, ezek annyiba szűntek, hogy innen a Joseph Herzog Huszárjai, a János Hertz. Dragonyossai az 2dik Oláh Regimentbül 2 Bataillon Galitziába ki vitettek, és azon 2 Horváth Bataillon is, melyeknek ide kellett volna jönni, Galitziába való menetelre rendelést vettek — azonba az ide szükséges artilleria, 1 Compania sapeur, a general Stabtul néhány tisztek megérkeztek. Az Erdéljbe lévő Hadi Népet az ország tartja eleséggel ingyen, meljre nézve most az adózó népre nagy summába repartialtattak külömbféle naturalék, melj által a Nép nagyon fog enervaltatni — én hogy embereimnek segedelmet nyuithassak, nem csak declaraltam, hanem már cselekedtem is — hogy a reájok háromló naturalékot, a kiknek vagy módjok nines most meg fizetni, és hogy meg is fizessék, marháikot lettek volna kéntelenek el adni, vagy a mingyári fizetés egyéb érezhető kint okozhatot volna nékiek, tehát én Buzát és Szénát olj módon adtam és adok, hogy a buzának köblit 4 forintal — *valutába* — a Szénának ölit 20 forintal — *valutába* — olesóban adom nékiek a piaczi árnál és ennek meg fizetésivel is utolsó Decemberig várakozom. Ezt tenni kötelez az emberiségnek legtisztább érzése, és úgy vélekedem, hogy kötelez minden földes urat. — Hosszas halgatásod engemet valóba igen nagyon nyughatatlanit, de azon gondolatra még se vetemedem soha is, hogy róllam el feleltkeztél volna — kérlek tehát, hogy a mikor foglalatosságid engedik, gyönyörködtes engemet kedves leveleiddel. — A Ti Diaetatok még mind folj, de rólla semmit se halhatunk — kérlek, közölj velem iránta valami bizonyost — vagyok a leg egyenessebb indulattal

Hív tisztelőd:

Cs.

R. 951.

Für Eu. Hochwohlgebohren thätige Auszeichnung zum besten des Landes und für das dem 1ten gränzer, welcher eine privat plantage der tormentil wurzel für die Leder gerberey erlegt bestimmte geschenk von 100 f, danket das general Commando und eröffnet auf das an hero gelangte Schreiben von 17t. dieses, das sobald nur

einige nöthige Workentnisse [!] eingegossen sind. Das ganze dem K. K. Hof-Kriegs Rath einbegleitet werden wird.

Hermanstadt am 24t. Hornung 812.

Frh. v. Stipsicz

F. M. L.

R. 1419.

Hochwohlgebohrner!

Da der von Ew. Hochwohlgeb. unter 22t. Febr a. c. anhero übermachte Vorschlag zum Flantzung [!] des Reum., nebst den 4 Säckchen Saamen dem Hochlöbl. Hof Kriegs Rath zur weitem veranlassen einbegleitet wird — gebe ich mier die ehre Ew. Hochwohlgeb. diese Edle und thätige fürsorge für das beste des allerhöchsten Dienstes hiemit verbindlichst verdanken, und geharre mit der vollkommsten Hochachtung

Ew. Hochwohlg.

Hermanstadt, den 21t. März, 812.

ergebenster Diener

Frh. v. Stipsicz.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2232.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Széphalom, Maj. 17d. 1812.

Kedves Barátom!

Fekvő beteg valék, 's attól kelle tartanom midőn a' betegség rajtam könnyedni [!] kezdett, hogy harmadfél esztendő Thaliamat egy tüdőgyulladás előli. Élünk mind ő, mind én, 's ez légyen a' mit itt mondék, mentsége hosszas hallgatásomnak.

Édes barátom, rendes a' dolga az olly neophytusnak a' ki már lát annyit, hogy vágyhasson indulni, 's valóban indul már, de nem lát annyit mint a' vezető; nem bízatlankodik ugyan, nem kétkedik ugyan, de valamit lát, az vagy mind, vagy nagy, vagy csak valami részben előtte még új, és csak félig ismeretes. Így valék én. Érzem én hogy ez az én hitem a' vezető hitével alkalmasint, vagy talám éppen egy, csak hogy még néhol meg nem foghatom. Az a' két Manicheuszi két Daemon merő poetai pajkosság, pajkosság, és merő pajkosság, — az a' kecskeláb is a' philosophiai palást alatt 's a' bérekesztés a' profosszal. Engem ennek a' darabnak fordítására sok

tekintetek vontak, melyeket itt elő kell adnom hogy ön magadtól értsd, valamit mentségül írhatnék. Töviseimben és Virágaimban már megmondottam hogy a' prósai és poctai publicum közt nagy különbséget tartok, 's szeretek a' poctában [!] lenni, 's a' prosaitól minél tovább eltávolozni, nem kevélységből, hanem azért, mert a' vulgaris ember veritasa szomorú veritas. Látjuk Voltairon, mi az a' józan ész, melyet ő az igazság kirekesztő criteriumának veve? Ugy ítéltem tehát hogy a' szabadságról szólló Oda némelly lelkekbe szikrát vet, 's arra fogja szoklathatni, hogy érteni igyekeznek a' mit eleintén meg nem értenek. Továbbá óhajtottam a' Magyarságra nézve is hogy ezek mondattassanak. Elhitetém magammal hogy ennek az abstracta dolognak lepel kell, és hogy ez a' lepel nem lehet más, mint játékos színű, — nem fekete, hanem olyan, mely a' szemet a' maga változásai által, sárgából zöldessé, vagy veresre csapván mulathassa — az az, metaphora nélkül: elhitetém magammal, hogy ez az abstracta dolog in toto serie elő nem adathatik, mert úgy keveset fog vonszani a' maga olvasására, hanem hogy ironiát kíván, de olyat, hogy a' philosophus az ironián kiesmerje, hogy az ironisáló a' legkomolyabb képpel űzi a' maga könnyűségeit, és hogy az tellyeséggel nem mimica irrisio, nem sarcasmusi tréfa. Akár mit mondasz, így bánt Horátz is. Bizony úgy értette ő, 's igaza vala a' stoicusnak, midőn néki csak a' böles volt király, és megfordítva király csak böles mint én értem utánnad hogy a' böles még a' tömlőczben is szabad. De az a' mit ágált, azt kívánta hogy ezen a' paradoxonon úgy nevéssen mint én nevetek a' magamén. — A' non huc jocosae conveniunt lyrae nem philosophiai tárgyról van mondva, hanem bajnoki tettek énekléséről, a' császár magasztalásáról, mellyről Horátz valahol lehet szereti magát dispensalni. Nem tudattam csak egy lélekkel is hogy ez a' szabadság magasztalása, nem tulajdon az én munkám, nem tudattam azt csak eggyel is, de egy jó fejnek, a' ki előtt nem idegen az új philosophia, mutattam a' mi készen van, 's az nagyon szerette a' legutolsó sorokat:

Én nem mosolygom a' járgont, 's kerülöm
 A' kik mosolygják, mert az nekik új,
 'S egyedül azt értik, a' mit minden ért.
 De mégis a' sok sok. 'S a' böles szabad?
 Oh az, ha néki csendes éjszakát
 'S jó reggelt nem mond más nap a' — profosz.

'S fel nem akadt sem a' De a' mi sok sok, sem a' profoszon, érvén hogy a' hely ott azt kívánja mondatni. — Nagyon nem philosophus fej az, a' melly ennek a' darabnak értelmét el nem érti a' pajkosság' leple alatt is, 's az olyan philosophicus fej nem érdemli hogy értte a' darabon változtasson. Ha valami bolond böles az új philosophiat ezen versnél fogva kaczagná, az olyannak könnyű azt mondani, hogy legyen esze, 's értse-meg hogy a' poeta pajkosságból nevetközött, de a' dolgot tisztelje.

Még azt kell kívánságod szerént írnom, hol vevé magát a' Rény szó, melly virtust teszen. A' Székely Szabó Dávid a' maga kisdéd szótárjában azt projectalta hogy ezt nyomjuk-ki az erény szóval, minthogy ez mint a' deák az erő, és a' vis szó derivatuma. De az erény nem az erőre hanem az érre (rivus) mutat. Pesti barátim tehát Szabó Dávidnak e' szavából csespák az első é-t.

Kézy azt mondja, Párisba ment, én nem hiszem hogy már elindult volna, Göttingában tanult francziául, 's ott egy dissertatiot készített de artificio poetarum mechanico pro summis in Philos. honoribus obtinendis. De ezt csak úgy adja ki, ha pénze lesz. Régen elakadt volna pénz dolgában, ha Heyne szabad asztalt nem szerez neki. Ezt írta. Élj szerencsésen. Reptébe írom.

[Megjelent az 1846-ki lípesei kiadásban.]

2233.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Szinte akarék betses leveledre válaszolni, midőn ismét másik érkezett. A' mind kettőben tudakozott len, vagy kender, hozzánk nem hozódott: mihelyt el jön, nem mulatom el tudodra adni.

Kedves Eugéniád nagy elevenségin örvendek, látszik hogy Papájára ütött: még én nem fogtam volna egyébre képek nézésinél, és a' Continua és discreta Quantitasok esmértetésinél, amaz mulattatja, ez a' mulattatás mellett tiszta ítélő tehetségre kapatja a' gyermeket. Fundamentoma az éles és mindent egyszerre jól fel vevő tekintet meg szerzésinek is, mint ezt tulajdon gyermekeimen tapasztaltam. Ezeket *Pestalozzi* olly világosan elő adta következő három munkáiban, hogy még a' mechanismusát sem lehet el téveszteni.

1.) Cr. B. L. Der Beschauung oder Beschauungslehre der Mass-verhältniss.

2.) Beschauungslehre der Zahlenverhältnisse.

3.) Buch der Mütter, oder Beleitung für Mütter, ihre Kinder bemerken und reden zu lehren.

Ezen egygyűgyű nyomokon maga is, és kivált utánna leg kedvesebb tanítványa Schmid, Heidelbergbába, már sokkal tovább ment.

Az esmertetés módja mind intuitive megyen, igen tiszta, világos, és csak assiduitás kívántatik hozzá. Csókolom a' szép Kiszszzonykát Kedves Testvércivel egygyütt.

A' makatsságnak oly' értelemben, mint utoljára meg határozad, én is tisztelője vagyok; a' nélkül nints character, és épen azt nem szeretem, hogy mai világba nagyon ki kopott az emberek közül; ritka az értzi merőség, minden olyan lágy és sima mint a' viasz. — —

Nagyon köszönöm Kedves Kisünk és Berzsenyi Úr munkáiról való tudósításaidat, ezekenn igen örvendek: a' Wallaszki recensiója nekem is igen szemembe tűnt, köszönöm ennek külsát is; ki nyomtatódott é Tubingai pályairásod?

Senki nálam a' Theátrumnak nagyobb tisztelője és szorgalmasabb gyakorlója nem volna, és minden lehető mentségeket érelte elő szedvén, jártam is mint egy négy esztendeig: de rész szerint a' Közönség nagyobb részinek ki állhatatlan gorombasága, rész szerint a' Játsszók nagyobb számának nem csak mesterségire nézve idétlen és esetlen volta, hanem maga viselésébenn is botráncztató erköltselensége egészen el idegenített.

A' Feleségem tisztel és velem egygyütt a' M. Grófnét Ő Nagyságát, Zsuzsikám tsókolja kezeteiket (Lisettet Pestre adtuk), én is igen örvendetes ígéretednek tellyesítésit nagy kívánsággal el várván, maradok

Debretzenben, Május 23-án, 1812. tisztelő hív barátod,
Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

2234.

Kazincezy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 25 May 1812.

Theurester Freund!

Über Ráday's Száraz Albert habe ich weiter nachgedacht und was ich an Büchern zu diesem Behuf habe nachgeschlagen und finde dass ich in meinem letzten Schreiben an Sie mehr zugegeben habe als es billig war. Sie kennen meinen Magyaromanie — (das schöne liebe Wort verdanken wir Ungarn dem hochwürdigen und bekanntermassen sehr hochgelehrten Kirchenlicht in Lemberg) — und wissen, dass ich gern auch meine liebgewonnenste Hypothesen fahren lasse, wenn ich durch diese mir die Ehre erkaufen kann mich einen Landsmann des Száraz Albert zu dünken. 20 Palatine wie Mich. Ország gäbe ich gerne um diesen Dürer hin! Aber zu was uns mit einer Pfaufeder zu schmücken!

Ich nehme das hervor was Sie aus Sandrart mir auszuschreiben die Freundschaft hatten. (Das Buch besitze ich nicht, kenne es aber wohl.) Diese Stelle gibt folgende genealogische Tafel:

Antoni Dürer.

Kommt als Knabe nach Gyula. Wird Goldschmied; heurathet Elisabetha.

Catharina	Albertus Goldschmied. Kommt 1455 nach Nürnberg. Heurathet Barbara Haller.	Ladislau. Zaummacher.	Johannes Pfarrer von Wardein.
	Albrecht der Künstler geboren zu Nürnberg 1470, nach andern 1471, stirbt dort 1528. —	Niklas Unger, lernt die Profession des Goldschmieds bei seinem Onkel Albert, expatriirt sich. Wohnt in Cöln.	

Wie kann ich sagen, Albrecht Dürer, der Mahler, Holz, Zinn und Kupferstecher sei ein Ungar gewesen, da er in Ungarn nicht geboren ist, Ungarn vielleicht nie sah, in und für Ungarn, dass ich

es wüsste, nie arbeitete, ausser und nicht in Ungarn starb? Mehr kann ich nicht sagen, als: Albrecht Dürer sei der Sohn eines Goldschmieds in Nürnberg, welcher in Ungarn geboren ward, in Ungarn lebte, ein Ungar war, aber sich expatriirt hat. -- Siquid novisti rectius isthoc, candidus imperti... Si non: so setzen Sie dieses in die Überetzung meines Aufsatzes, und vergessen sie nicht zu sagen, Ráday habe Gründe gehabt zu behaupten, Dürers Familie habe bis sie in Ungarn lebte, Száraz geheissen; diese habe ich aber nicht notirt, und sie sind mir entfallen. (R. sagte mir diess 1788.)

Johann von Fáy hat in seiner Gallerie zu Erlau Stücke Domenichino, von Spagnoletto, von Carlo Maratti. -- Vergessen Sie auf Fügers Heilige Catharina in Schmölnitz nicht.

Schade, sehr Schade, dass man Ihnen in Ihrem stilistisch Werk vieles strich. Ich sehe die Gründe ein, warum das *Wiener* und *Leipziger* und der lange §. von Ch. Corday nicht blieb: aber ich sehe sie nicht ein, warum das aus Werthers Leiden gekreuzt werden musste. Sartori scheint mir nicht der Mann, der seine Grundsätze mit seinem Rock ändern konnte und wollte. Oft muss auch der Edlere, um nützen zu können. Sie haben für Ch. Corday sehr wahr gesprochen. In dem Vaterlande des Harmodius und Aristogiton würde auch sie und ihre Heldenthat in Skolien besungen worden seyn, so wie ihr Klopstock eine Ode sang. Solche Heldenthaten zu rühmen scheinen aber in unseren Zeiten gefährlich weil fanatiker verleitet werden könnten, die Henry Quatre's unserer Zeiten mit Messerstichen zu ermorden. Wo ist die Sicherheit in der Gesellschaft hin, wenn Richter und Henker eine und dieselbe Person sind!

Über Ihre Aussichten nach Teschen, freue ich mich. Diess ist besser als in Reichsheim zu verwildern. Noch lieber wäre es mir aber wenn der Himmel Ihnen eine Stelle gewährte, in der Sie lebenslänglich bleiben könnten. Das Herumziehn kostet viel, und hat mehr Ungemach, als man es leicht berechnen könnte. -- Cserey hat mir auf die Bitte, er möchte doch überlegen, ob es nicht möglich wäre etc. nichts geantwortet. Auch Lányi schrieb auf 3 oder 4 Briefe keine Sylbe. Wie leer fiel der Aprilheft der Annalen aus! --

Stefan von Fazekas reform. ersterer Prediger der grossen Gemeinde von Diószeg im Biharer Comitatz, und Senior der Debrecziner Superintendenz, starb den 2. May 1812. einen sanften Tod, wie sein einfaches ehrwürdiges Leben ihn verdient hatte. In der Frühe ging er in seinen Garten bey'm Haus heraus, mediterrte seine Predigt, da er den folgenden Tag halten wollte, wird sich erkältet haben, und in ein paar Stunden lag er ohne Leben da. Er war es, den die Superintendenz in den wichtigsten Angelegenheiten mit der Ausarbeitung von Vorschlägen etc. beehrt hatte. Er war es, den die Stände des Biharer Comitatz als in Grosswardein bei jeder Religions-Gemeinde die Feyer über den angenommenen Titel des erblichen Österreichischen Kaisers gehalten wurde, eine solenne Rede zu halten eingeladen hatte, und sie zur vollkommenen Satisfaction seiner Zuhörer hielt. Seine Reden waren gelehrt und populär zugleich, das heisst der Zuhörer aus der niedrigsten Klasse konnte ihn mit Vergnügen und Nutzen zuhören, und der gelehrte fand auch vieles für sich; sein Styl ein leichtfasslicher schöner Fluss, er auf der Kanzel wie im Leben ein Mann ohne Affectation, ohne Hochmuth und ascetischen Pietismus. Er las ohne Unterlass, und ward auch in Umgänge ein recherschirter Mann. Graf Franz Zichy Grundherr zu Diószeg distinguirte ihn sehr. — Geboren zu Debreczin 1742 den 5 September. — Ward 1758 Togatus, Praeses in vielen Wissenschaften, Lehrer in der poetischen und rhetorischen Klasse, zuletzt Senior. Dann ging er in die Schweiz, nach Genf, Basel, Bern und Zürich, wo er französisch sehr wohl lernte, deutsch las er schwer und verstand das Gespräch nicht. Consecrirt 1772. — Prediger in Sáránd 3½ Jahr lang, zu Nagy-Kálló 4 Jahre, zu Diószeg 33 Jahre. Er hinterliess einen homonymen Sohn, Prediger in Ér-Semlyén, Zögling von Göttingen, der in die Fussstapfen seines Vaters tritt. Der zweite Georg ist aber im Begriff seine academischen Cursus anzutreten und drey Töchter. Die angesehensten Prediger dieser Superintendenz sind mit ihm durch Heurath verwandt; merken aber dass zugleich er auch mit dem gelehrten franziskaner Greis, P. Benedictus Lovasy, der einst Togatus zu Debreczin war, durch das Blut nahe verwandt ist. — Unser Fazekas war auch ein glücklicher latein und ungarischer Dichter.

Ich bitte Sie dieses besser auszuarbeiten, und sein Andenken in dem Intelligenzblatt der Annalen aufzubewahren.

Leben Sie wohl diesesmahl mein lieber Freund! Sie werden

meinem Brief ansehn, dass ich während ich ihn schrieb, sehr oft gestöhrt ward. — Mein Emil ist noch nicht getrennt von der mütterlichen Brust, wie der Ihrige. Er umarmt seinen kleinen Freund und Bruder.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2235.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

Nem csuda, hogy a' legközelebb küldött csomómból kimaradt a' Helmeczi Verse, a' M. Szirmay Úr levele, és a' Czinko Levele-párjának utolsó része: mivel már akkor, midőn én Vaytól haza jöttem, a' Csomó a' feleségem által elkészítettett; nekem újra fel kellett bontatnom még pedig sietséggel, hogy a' Libror. Mss-ta Collegii Catalogusát meg nézzem, hogy írták le tanítványim. Ezt Prof. Szombaty Úr rendelése szerint bé kellett mutatnom.

En azért ez előtt már két héttel készen voltam a' Catalogussal, de bajomra Prof. Szombaty Úr meg nézés végett el kérvén, sok igazítást tett rajta, 's újonnan kell leiratnom: e' mellett az újabb 's adquirált Mss-t nevét is belé iktatni; mellyet nem cselekedhetek, mivel a' B[iblioth]ekariussal kell össze vetnem az egész dolgot, 's így még a' leirattatása várakozást fog szenvedni.

Most ezeket sietve; rövid napon többet. A' Grófnénak szíves tisztelete mellett vagyok Május 26dikan 1812.

A' Tek. Assessor Urnak alázatos tisztelő szolgálja

N. F. mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2236.)

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Ó Andrásfalván Május 28dikan 1812.

Nagy érdemű Tekintetes Ur,

Az utolsó Széphalmi levél, melyben olly sok literaturai hírek vagynak, új melegséget öntött belém, 's ollyan vala az Andrásfalvi untató kopár hegyek völgyében, mint Mózsesnek a' túskebokor lángja. Helmeczi buzgósa, Horváth felebblépése, Balogh Péter ő Excellen-

ciája buzdítása, Berzsenyi megtiszteltetése, Kis Munkájának kijöve-telek, hova kell több kedves egy levélben, 's pedig még több is vagyon. Kisnek szebb dícséret nem juthatott volna, mint Socrates és a' Gráziák képeinek czélsások. Ezer örömmel segíteném a' kívánt 50 forinttal, de ő megenged, mert Múzeumom nyomtathatására sem koldulhattam még eleget. Elolvasám egy Gróf, 's Grófné előtt éppen azt a' czikkelyt, egyik se szólla semmit is, 's ezeket újra kérnem pedig nem lehetett, mert Falkától jövődő betűjim kiválthatására mindegyik 200 frtot ada váltó czédulában. Ha Lajos keze között pénz volna, ő bizonyosan kiküldené. Eligazítja azt Trattner, úgy reméllem. Különben sem hiszem, hogy Erdélyből Magyar Országra küldene-ki valaki arra a' végre pénzt.

Bredeczkyről, 's az ő társairól azt jegyezgetem, hogy más karakterrel írnak, 's egyébert írnak, mint a' született Magyar írók. A' Pesti Statisztikus és Diplomátikus* nem bántja, noha ő is ért a' dologhoz.

Szalárdy Jakkó Lászlónak, Uj Pécsről kapott levelében tett kérésére, a' Széphalmi levél vétele előtt küldék két Huszárdalt. Én a' dícséretet, ha megérdemlettem-is, nem is kívánom vadászni, de ellökni sem, (mert a' mint a' Tekintetes Urhoz erről való gondol-olja illik, úgy hevít még engem ifjúi módra a' szép pálya), azonban, hogy annyi felé terjesztik nevemet, azt nagyon unom. Jakkó a' Gréti ujság levelekből tudá-meg, hol nem a' Rákóczyánus tudósításnak hanem egyébbfélének kell lenni, levele szerint.

Ki teszi ezeket? Már egyszer csak nem azt végzém magam-ban, hogy semmit se fogok írni. Látni azt, melly meszsze kell menni, melly magas helytt van az Érdem temploma, 's érzeni, hogy még attól meszsze vagyunk, lehetetlen elfogadnunk a' dícséretet.

A' Poéta vagy 's hisztorikust Kissel én is szeretem, de meg-jegyzésemet igaznak látom, 's úgy hiszem, ha az a' hagy sirni, hagy nevetni, fázni, izzadozni hagy, a' mellyeknek éppen ki kell tenni ezen Epigramma vágását, magyarosabban volnának téve, még nagyobb, 's közönségesebb Wirkungja lenne. A' Debreczeniek *ódik, ödikjét*, *Barátném* ellen való kikeléseket, 's nyelvbeli pedantságokat unom, 's csak nem elkaczagám magamat, mikor Aranka azt mondá, Mac-bethemet mutatván neki, (hol némelly új fordulások, a' gallicismusok vagynak), hogy kell írni, hogy minden classisbeli ember megértsen,

* Schwartner a' nemzetet. — Kazinczy F. jegyzése.

még a' kocsisok!!! is. Fájdalom! hogy legtöbbben úgy irnak. - - Kis, csendes, szelíd karaktere szerint bizonyosan az Arcászhoz írt episztolát leginkább fogja szeretni. Az a' Göthei poézis melly abban vagyon, engem is nagyon bájol, 's a' hasonló szép filozófiájú, Rádayhoz írott. — A' könnyű vagy nehéz írás az Író lelke karakterétől függ. Schiller nem tudott olly könnyen könnyül írni, mint nehezet, a' hol Hochsinn van, Göthe, naiv, csupa természet. Boldog a' ki mind a' kettőt elérheti, de az ritka.

Alig végzém-el ezt a' punktumot, mindön a' Kammerdiener egy levelet hoz-bé szobámba. Jakkójé! Ide írom két huszár dalomról tett ítéletét: Verseid tökéletesek, és szívemet úgy meghatották, hogy soha még az elszántság nagyobb mérvre nem hágott lelkemben, mint most verseidre: 's az életet dicsőség nélkül soha még olly megvetendő szemetnek nem tudtam képzelni, mint mióta a' Muszka háború trombitája megharsant. — Jakkó szíve meleg, levele ég, lángol, 's barátomná leve. Melly szép szeretni a' Jót, a' Szépet! Ezek a' legérdemesebb 's istenibb emberek ismeretségebe juttatnak. Ő a' Bánátnak fedezésére, ha megyen is, Komlósról, Mehádiaig megyen.

Az, a' ki felőlem Genersich levelében tudakozódik, Lumnitzer fog lenni, ki az Annálisok szerint Löcsén vagyon. Engel vala ollyan jó, hogy hozzája írt levelemet neki kivivő, de még hasztalanul vártam válaszat. Genersich Trajánját nem ismerem. — A' Tek. Ur kifelejté leveléből a' tudakozó' czéduláját.

A' Flórinda Írója úgy tudom Lázár, de Cserey Miklósnénak hozzája való miségét nem tudhattam-meg, eddig. — Florindát, talán hála Isten még csak láttam, egy éppen ollyan forma embernél, mint Lázárról beszélni hallottam.

Barcsaynak özvegyét, már esztendeje mult, hogy arra kéregetem, metszetné Elfelejtethetetlenjének képét rézbe, mellyet Muzéumom elejébe tennék. Megigéré, 's nem haladhatok benne még-is. A' Tekintetes Ur leveléből nem vehetem ki, ha Thomasnak Epitre au Peuple-jét francziául küldjem é el, vagy Magyarúl. Én, ezer örömmel szolgálók Széphalomnak, 's csak tudhassam mellyikre van szükség, egyszeribe neki ülök 's le írom, küldöm. A' Tek. Ur kiadása más, a' mint látom, mert a' paginákat az enyémben sehol se lelem-fel. Csókolom megbecsülhetetlen jóságaiért, mellyeket velem olly sokszor éreztet. Bárcsak kiadásaink különbözése miatt, minden Barcsay darabnak a' titulusát lehetne szerencsém megkapni. — Azt én gondolhatom

ugyan, hogy Francziául kell az episztola: de éppen a' Kiadások kü-lömbözőse azt gyaníttatja, hogy ott magyarul sinces-meg. — Orczynak Bugaczy Csárdáját Originálnak tartom. A' kinek józan filozofája volt, Poeta volt, Hazafi, jöhetően azon gondolatokra, mellyek abban vagy-nak. Az igen jó darabnak, Vert vertnek Írója Gresset emlékezik olly módra mint Orczy a' régi ártatlanabb világra, egy Idylljében, de ketten gondolhattak egyet. — Egyszer csudálkozom, midőn nem tudám miként az Erdélyi Magyar Kalendariomban Chaucernek Króni-káját találtam. Meglelem azután Sándor István Sokfeléjében. Nyomorult fordítás. Az Anglusban Johnson azt merum sal-nak nevezi, 's az a' könnyűség, az a' tréfa, az a' fein vágás, az a' minden kicsiben lehető kedvesség, melly Chaucer darabocskájában van, hova leve nála. Sándor mint jó Hazafi, Nyelvünk segítője, mint olvasott, tiszteletet érdemel, de magyarsága nem fog classicitást nyerni, azok között, a' kik majd későbbben az Írókat transzirozni, rangirozni fogják, a' melly epochában most a' Németek vagynak. Csupa Kritikák.

A' szívem gyermekéről az jut eszembe, *én Kazinczym*, hogy Sterne az ő Indiai születésű Elizájával nem francziául levelezett, 's miért jó hát ide német levél? Jó lenne, ha azokat a' leveleket valaki fordítaná. Nekem megígére egy Anglusul értő Barátom hogy kéresemre, a' Wakefieldi Papot, 's Sterne érzékeny Utazását fordítani fogná, de látom semmi se lesz belőle. — Azt gondolám, hogy könyvön sírni többé nem tudok, a' világba való megütkezések meg-hidegítvén, 's Sterne leveleit olvasom, 's érzékenyülök, Werthert, könnyezek. Romanheld soha nem voltam, 's nem is leszek, de sajnáltam hogy Werther, az a' spongyia-szív, mindenre a mi jó, ollyan áldozatjává lesz a' Szerelemnek.

Most ugy e bár, Sonettem védelmére kellene kikelnem. A' Tekint. Ur Ansichtje szerint nem szállhatok semmit is ellene. Hogy miképpen nézetett, vétetett eddig elé a Sonnett, az Ecole de Littérature-ból, Boileau Poetikájából, Pöhlitz Vorlesungjaiból, Fernow Grammatikájából, Petrarca, 's más Olasz költők Sonnettójából tudom, de azokon a' lánczokon én keresztül akarék ogordani. Muratori azt mondja a' Sonettek felől: Il Sonetto e una specie di stinche, e talora si scorge simite al letto di Procrate, nel quale si stirovano le gambe ai corti di corpo, e si tagliavano ai lunghi, perche venissero tutti alla mistera del letto. Se ho da confessare il mio genio: piu stimo ed amo Petrarca nelle canzoni, che ne Sonetti etc. Egy Német Kritikus pedig, Petrarkáról: Es ist zu bedauern, dass er sich zu seinen Com-

positionen so häufig der ängstlichen Form des Sonetts bedient hat. Zuweilen fängt er vortrefflich an, und hört nett auf, weil er ein Bild und eine Empfindung nicht durch 14 Verse ausdehnen konnte. — Mikor a' Tekintetes Ur legelső Szonettóját láttam 's Lottinak az Olasz órában a' Szonetról szözlottam, azt mondam: én soha nem irok azt. Ha a' 14 rendnek békóját, mely mint a' rabnak ki vagyon szabva hogy csak három négy lépésnyire mozdúlhat, elhallgatnám, hát még a' négy négy, jó rimet tekintve nem a' mi négyes Strófa-jinkhoz lehet é hasonlítani, melyekben soha harmonia, verset nem lehet írni. — Nem tudom miként futa egyszer végig az a' közlött gondolat, míg Segesvárt egy Barátommal beszélgettem, 's vevém pugyillárisomat. A' Német mértt lábokon írja, az Olasz accentuá-tziója szerint, a' Franczia úgy mint az enyém van. Azt csakugyan sajnálom, hogy nem mértem, de Kedves Széphalmy én akkor égtém! — Csinálok belőle valamit, 's ha így nem tetszik, Göthével fogok tartani.

Kimondhatatlanul fájlalnám, ha B. Orczy, Rádaynak, Csokonai-nak életek leírására nem érne a' Tekintetes Ur, 's hogy érjen, mindegyekre kérem. A' Tekintetes Ur Johnsoni Kritikával szöllhat felőlek, 's nevezetesen szeretném ha Csokonay hibáit felfedné sokak szeme előtt. Az ötet mohón olvasó Ifjuság sokat fogna azon Kritikából tanulni, mit lelhet munkájiban szépnék, mit örökre elvetendőnek, 's ott tükrözhetvén a' jó jegyzésekhez képest, nagy haladására szolgálhatna.

Gróf Haller Zsigmondné, született Gróf Toldalagi Krisztina (melly csúf név ez a' Krisztina magyarul!) M. Vásárhelytt lakik említett Urának halála olta özvegységben, de innét sokszor kimegyen, mint tavasszal, nyáron által többnyire, Mosonba egy kis jószágába. Most is ott van. A' hely, a' mint G. Gyulai Ferenczné mondja, szép. Minden gyönyörűsége a kártya (l'hombre) 's az olvasás. Átaljában a' kártyázás Erdélyben csak nem minden idő töltés, 's fás hideg viziták, 's **csacskaságok**.* Csak Magyarúl, (tán Oláhul is) tud, 's egy időtől fogva könyveket tőlem kér. Nagy Harza [!] leánya. Esztendejire nézve 40—50 lesz. Termete nagy, kövér, de nem felette, orczája vonásai ifjabb korában festett portraitján szépek, de most nem. Gyermeke soha sem volt. Jó háztartó. Gróf Haller Gábor mondá, hogy a' törvényekben is jártas, vagy talán gyakorlás által, pereit által belé jött. A' Tekintetes Urat nekem sokszor elé hozta, 's

* NB. — Kazinczy F. jegyzése a levél szélén.

írárm, mint sajnálá elfogattatását, 's hogy még álmaiban is arról gondolkozott. Ez még Ura életében volt. Nem olyan é ez, mint úgy tetszik midőn Herczeg Montmorencyné sirt, meg tudván, hogy Rousseaut elfogják, Emiléje miatt, 's éjfélt után szöktette ki kastélyából, 's maga kocsiján, lovaival küldötte.

Kisűnk azzal előze-meg a' Kazinczy Levelezései kinyomattatásával, hogy a' jó lélek elébb mondá ki mint én. Fél esztendeje, hogy ezt gondolám, 's de mind csak lelkemben marada. Utolsó levelem elkezdésekor fejemben volt, 's a' mint én sebesen írok, ismét elfelejtem. Az igen jó lesz. — Kivánom hogy jobban legyen a' Tekintetes Úr.

Miként tetszenek ezek a' következő énekek?

A' KÖNNYEZŐ.

Suttog a' falevele,
Nyögvén rajt' az est szele;
Semmi zaj nincs körülötte,
Egy két légy dong csak mellette.

Itt szabadon sirhatok, —
Könnyim, könnyim hulljatok —
A' szikla szív itt meg nem lát,
Itt nem hallom-meg kacajját.

A' könnyet az ég adta,
Hogy, bú ha felszaggatta
Tiszta csendjéből szívünket,
Ez gyógyítgassa sebünket.

Ah! boldog, kit barátja,
Ha könnye hulltát látja,
Balzsam-csepegő szájával,
Egybebékéltet bajával.

ZEFIRHEZ.

1.

Lebegsz, lebegsz hát végtére,
'S lágy játszásod a' kellő
Kikelettel felém tére
Napenyészeti szellő!

2.

Lengéseid elkezdettek
Szokott játékaidat,
Láttam, mikor tőled vették
A' rózsák csókjaidat.

3.

Ah! ha szavaid volnának,
Enyhíthetnél ezreken,
Mídon a' Sors vad jármának
Súllya fetreng sziveken.

4.

El mennél a' sóhajtással
A' leggyorsabb szárnyakon,
Gyógyító balzsam hozással
Tágítanál bajokon.

5.

Csendesítnéd az ártatlan
Szenvedőnek bajait,
Barátjával bár láttatlan
Ha közölnéd jajait.

6.

De, te csak a' virágokat
'S fa levelit szereted,
Rendre futkosod azokat,
Ezeket lebegteted.

7.

A' szív, bár melly hév érzéssel
Sóhajtozva elmerül,
Zefir, hideg lebegéssel
Vele lengve elrepül.

Ó Andrásfalvához 1 $\frac{1}{2}$ órányira Gr. Bethlen Sándor Kérésére,
Kisünk segítsége által Fábry Pált szereztem neki Hofmesternek,
Fábry nem jó. A' Tekintetetes Urat kéreti most általam, ha vala-
melly született Magyar Ifjut tudna, a' ki nyolcz esztendő fíja neve-
lését, 's e' mellett két leánya tanítását magára vállalná. Irjon a'
Tekintetes Ur kérem, e' felől jövőendő levelében. A' gyermek jó

indulatú 's engedelmes, talán jó feje is lesz. — Bárcsak én Lajosban több tüzet, elevenséget tudnék lobbantani. Csókolja a' Tekintetes Urat.

Éppen most vagyok nálunk látogatásba Bárczay Lászlóné született Gróf Vas Klári, ki Noszvajon lakik. Kérdezősködém az én lelkem, szívem kedveltjei felől, de nem tudta semmit is mondani felőlek. Sokszor fennforga Széphalom. Bárcsak még egyszer lehetnék ott, még pedig Lajossal. — Csókolom a' nemesszívű Grófné kezét, Kazinczmat, 's az ő kis Angyalait.

Döbrentei mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2237.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 29k. Maj. 1812.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Hogy az arany érrel való bailódásodtul szerencsésen meg szabadultál, szivemből örvendem.

Igen szívesen köszönöm Neked, hogy kérésemre kész lettél volna ide fel állítandó nevelő institutumba tanítót szerezni, én is meg edjezem abba, a mit írsz és e tárgyba Sipos Urral egyget értőleg fogok munkálódni.

Gustermant hírébe ismerem, de nemzetünk elleni munkáját nem olvastam, örömet olvasnám pedig ha meg kaphatnám: az illetén mázolásokat éppen úgy szükség ismerni és tudni egy Magyarnek, mint két egymással szembe álló Ellenségnek egymás erejét és ereje eszközeit. Hogy a Te igaz Hazafiui becses jelentésedet Vármegyéd hidegen vette, az éppen olj nagy hiba, mind [!] szép és jeles dolog az, hogy az érdemes Kovachich ezen piszkolódó munkát meg czáfolta — és meg vallo, ohaitanám birni ezen Munkát.

A Hazai Tudósításoknak 29. 30. 31k. darabjait semmikép nem kaphatom kezemre — itt a környékbe senkinek se jár ezen Uiság levél, és meg vallo, sokat gondolkozom, hogy kaphatnám ezen 3 darabokat kezemre. Buczy aestheticus ember ugyan, de a festések és általjába a mesterségek művei meg ítélésihez a mint meg valja,

nem ért -- azon kívül Erdélybe el szórva festés igen sok vagyon, szép és figyelmet érdemlő, de olj heljeken nagyobbára, hogy a birtokos maga se tudja, mit bír: így a többi között a híres álat festő Sith Jánosnak original darabját kaptam egy uraságnál a fohrzimerbe [!], hol a legények háltak, dohányoztak: ez itt álott és kértem tőlle pénzemre, nem adta. Én birom ezen Sith Jánosnak egy nagy darabját, 1655ben festetteti. Legaláb a Bruckenthal galériáját jó volna artistai izléssel le írni — kérlek, írj ez iránt Döbrenteinek, hogy mennyen ő néhány napra vagy hétre Szebenbe e végett, az Ipomnál lészen ottan szállása és asztala. Buczy heljbe vagyon, ezen kívül a galéria gond viselője Neuhauser értelmes ember és nékem jó ismerőm, Döbrenteinek bizonyossan minden uton segedelmére lészen. — Hogy a 'Te munkád iránt a Censor olj indiscretus volt és nagyon igazán mondot áltásodat ki törölte, sainálom és csudállom.

Az Ipom utolsó leveliben eszt írja: «K[azincz]yt köszöntöm és örvendem, hogy igyekezetem heljbe hagyását nyerte, de a mostani terhes Hivatalom nem engedi, hogy foljtassam. Nem vala szándékom, hogy ki nyomtassam, annál fogva nem törődöm, ha ki nem nyomtattatik, elég jutalmaztatását fogom találni fáradságomnak abba, ha a Maradékaim közül valameljik olvasván, meg isméri benne összeinek Hazafiúi érzésit.»

Élj a leg boldogabb szerencsével és szeresd hív tisztelő barátodat
Cs.

Kivül: ¹

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen. S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2238.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Úgy hozzá szoktattál engem rest levelezőt feleletednek haladék nélkül vevéséhez, hogy rettegek, valamikor az tsak kevésé késik is. Rumi barátunknak írt leveledből látom, hogy mostani félelmem nem volt fundamentum nélkül. Áldassék az a' mindenható erő, a' melly

¹ A levél zárlatán ép fekete pecsét.

ismét vissza adott Ilazádnak, kedveseidnek 's nekem is, áldassék, hogy szeretett lánykádát is megtartotta. Gyakorta reszketek, hány öröömön fogna meghalni, ha Téged a' halál tölem elragadna. Oh ne hagyj itt, édes Barátom soha, míg az olly szivre, a' millyen a' Tiéd, olly nagy szükségem van. — A' mit leveled' első tikkelyében írsz, azt megköszönni nem próbálom: annak a' háladatosságnak, melyet bennem újra felgerjesztett, tsak a' szívben lehet illendő helye. Rea bízam a' dolgot Balogh Péter Ő Excjára, a' ki azt fogadta, hogy nem felejtí-el, tsak hagyjam reá. A' volt szándéka, hogy a' diaeta' végződésével személyesen fog a' Felséggel eránta szólni; ugyan azért instantziát sem íratott velem. Minthogy, a' mint beszéllek a' Felség le sem megyen a' Gyűlés elosztatására, hanem Commissarius által osztatja-el, most nehezen tesz Ő Excja semmit, nem tudom utóbb. Minden esetre már el kell várnom, mit fog elebb vagy utóbb írni. A' név elváltoztatása ezen az úton már most bajos volna, 's egyéb eránt is a' gantszkodóknak talán gúnyolásra adna alkalmatosságot. Az említett Nagyoktól ollyan segedelmet reményelni, mellyről írsz, nagyobb bizodalom tudhat, de az enyím nem. A' mi a' Te ajánlásodat illeti, nemes szívé barátom, azt hidd-el mindenkor fogom érdeme szerént betsűlni, 's ha szükségben leszek, hasznát is venni.

Bétsben a' múlt héten voltam. Kiningert nem nyerhettem-meg, mert legalább egy hétig kellett volna Bétsben késnem, a' mit nem tehettem. Meg kellett hát azzal elégednem, hogy láttam, vele beszélgettem és megszerettem. Glatz egy Niedermann nevű képirót javasolt, 's azzal festettem-le magamat. Ugyan az rajzolta Glatzot és Radetzkyt is. Grüner a' contourozásért (az általad proiectált ideának leábrázolásáért) 35 fl. váltó tzedulát kívánt. Niedermannnak 40 fl. v. tz. fizettem. Neidl, úgy írja Glatz, 100 fl. v. tzeduláról beszéli a' metszésért. Egy Jügel nevezetűt ditsér, 's azt írja, hogy az talán valamivel oltsóbbért dolgozik. Most indul feleletem vissza, mellyben arra kérem, hogy próbáljon alkut akár Jügellel, akár más nem felette sokra vágyó 's a' mellett még sem rossz művészszel és egy réznyomatóval, 's tudósítson, mibe kerülne mind a' kettő, hadd írhasam-meg Trattnernak, mire ajánlja magát. Ha többet nem ígér 100 fl. v. tzedulánál, alkalmasint félben hagyom a' dolgot, meglegezem a' 40 fl. kiadással és a' Bétsi út' költségével, 's nem fogok többet áldozni.

A' Superintendensi hivatal nálunk egy pár embert tsak nem minden jó ész nélkül való tettekre vetemedtet. Az egyik birtokos,

a' másik Superintendens' fija, 's mindenik nemességét is hánytorgatja. Én egészen indifferenter nézem a' partról a' hánykódó tengert; 's még is félek, hogy kezembe ne kelljen vennem a' kormányt. — Rumi barátunk most Po'sonyban van. Isten Hozzád. Öllelek a' legszívesebb barátsággal és tisztelettel.

Sietve Sopr. Máj. 30dikán 1812.

K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2239.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

M. Vásárhelyen Május 30kán 812.

Kedves Barátom!

Az Isten áldgjon meg hogy esmét irtál! régen szomjuhozom leveledet. — Hát még látásodat? — Te azt nem képzelheted, Geniednek minden ereje melletti! Némely dolgot a' leg tehetösebb elme sem vehet fel egészszen; a' meddig a' tapasztalás nem alkot neki ideát. A' ritkább dolgokról, a' mit olvasásból vagy mások példáiból tudunk, nem tudgyuk egészszen; a' leg tisztább Sympathiák pedig (a' szerelmet ide nem számlálom, mert ahoz a' nemi-ösztönnek valami kis zavarekja mindenkör elegyedik) valósággal ritkakká lettek. Termené őket a' Természet, de a' tarkás világ között való tojongás el sűröllyá, öszve rontsóllyá. És így a' Társasági élet, — vagy leg alább az olyan, a' milyenné a' miénk vállt, — ha ki fejtiis nagy részét tehetségünknek, némelyiket meg főjtya, ki aszallya. Nézd, nem ok nélkül esnék, ha némely akaratosabb ember, hogy érzéseinek édesbbjeit könnyebben táplálhassa, ki válnék a' tojongó világ közül 's valamely melancholiás erdőben keresne menedéket!.. Némely gyönyörüségeit bővebben 's hosszszasabban kóstólná, 's mentt lenne sok gyomor-imelygéstől. Ki tudgyja Barátom? — vallyon a' régi Remeteségkedve nem ebből eredetté? Az emberi Természet akkóris a' vólt a' mi most. — Idővel vissza élések lettek abbólis, mint mindenből, 's a' fenyebebb nézésű emberek megvetéssel kezdettek le nézni mindenre, a' ki a' rendszerént való életmódgyából kitér, 's különös-ségre szaggat — talán részszerént azértis, hogy a' több embereknél szabadabbat láttatik játszódni, e' pedig némely üdöszakaszban megbotsáthatatlan vétek; — de ha belé ereszkedel a' változások okaiba,

vallyon nem az igasság le tapodása kergetteé leg többször pusztákba vagy rengetegekbe a' tisztább érzésű embereket? 's nem ott terjedté leg inkább a' magánoskodás kedve a' hól a' bal sors egész Nemzeteket meg rongált 's az érzékenyebb lelkeknek azt az egy vigasztalást hagyta hátra, hogy el vonhassák magokat a' világ közül? Néha csak az ilyeneknél feneklett meg a' tisztább értelem 's az igazabb érzés; — és onnan terjedett ki osztán későbbben a' többiekre. — De már Te azt gondolhatod, hogy Remete akarok lenni: valóban még erről sem felelek, 's nevezetessen ha Teis abban az erdőben lagnál a' hól én, könnyen el szánnám reá magamat: — csak a' lenne bajosabb, hogy a' Remeténét 's az apró Remetékot rosszszül lehetne tartani az erdőben. — De most veszem észre, hogy bojongok, 's Te töllem nem szó szaporittást, hanem tudósítást vársz.

Leg előbb is tehát arról írok, a' mit kéttzer kérdeztél: A' nagy Miklósnak nőttön-növő Miklóssáról. Még eddig jól nevededik, mind tanulására, mind érzeménnyei nézve. Az Annyának, ritka okossága mellett, nints az a' felmagasztalt érzeménnyé a' mi az Apjának volt: de tiszta és jó indulati vannak 's ezek a' fiuban az első bé nyomásokat ki nem törlik. A' nevelője, Szabó Ur, szép tanóltsága mellett jó érzeménnyelis bír, rokonnal a' miénkhez: e' tehát táplállya és gyarapíttya szíviiben a' mit az Apja belé oltott. Jól tudgya Miklós hogy szereted, jól tudgya hogy kérdezőskedel rólla, Pünköst harmadnapján ott voltam, 's magamis mondottam. Örvendett, 's úgy látom nem leszsz adósod szeretettel. Véghetetlenül óhajt Tégedet. Biztattam az Annyát, hogy küldgye fel Posonyba, ebben a' nevezetes üdőszakaszban *embereket és üdőt* látni. A' volt a' Néném felelete, hogy *ha volna kivel*: nem láztik tellyesleg bizni Szabóhoz: láttatott mintegy távólról értesemre adni, hogy *velem nem bánná*, de az én környülményeim nem engedik. A' gyermek kapott a' javallásomon, mert jelen volt, 's azt mondá reája, *akkór, akár menyit kerülnék. Kazintzt fel keresném*. Igyekszem magamis — észre vehetetlenül — bé hattni főrmálódásába; — 's ha a' hátrábbi esztendők, a' nagy világ társalkodása, az egy idejtek, a' más' *nem*, a' Politicus atyafiak, 's valami olyan-Házba való bé-házasodás, a' hol a' majnolás a' virtusnál többet ér, — meg nem rontyák, várhatni belölle nagy embert. Rólla ennyit.

Már miről? arról a' mi leg inkább érdekel, köz-ügyünkről. A' Magyar Országi Diaetáról azt halljuk, hogy el bomlott. Annak a' Gyűlésnek az álhatatossága fejül múltá várákozásunkat. Nem mintha

keveset tartanánk rólátok, hanem hogy a' mű várakozásunk az elmúlt üdők tapasztalásaihoz volt mérve. Hát már mi leszsz belőle? — Emlékezelé mit irtam volt egy Tihói levelemben? Ha jól felvetették a' tehetséget, ha semmit sem felejtettek ki a' Calculusból, nagy hasznát reménlem annak az energiának, különben semmit. Én ugyan eleitől fogva, mihent annak a' Nemes Országnak energiáját érteni kezdettem, azt tartottam, hogy nem vaktában dolgoznak, és előre fel vetettek mindent: de mások, — némellyek — különbözőleg vélekednek. Hallottam olyan vélekedéstis, hogy Nemzetünk ellenkezői szittották legyen a' hátorság tüzet, abból a' rossz szándékból, hogy rést nyithassanak meg rontására: hogy jure armorum akarják subjugáltatni az Országot, 's azért akarják meg boszontatni a' Császárt. Én sem azt fel nem tettem a' Császárról, hogy egy ilyen Planumba belé elegyedgyék, sem a' Nemzetről azt hogy magát vakon hódortassa: 's ezen fejül ezt a' szándékot, ha a' Nemzet ki nyílt szemmel lészen, kivihetőnek sem képzeltem: — de hogy mégis lehetett egy vagy más Ministernek ez a' Planuma, több-több világosodások mutatták. A' Representatióknak nem lett semmi fogadtatya: a' Háborúnak meg van a' lármája, de még még nem indult: — a' Magyar Katonaság ki ment; — a' fenyegetések meg voltak; — A' Requisitiók Intézete bizonyos; — a' külső hírek és tudósítások rossz jövőndöt mondanak; a' Patentálisokkal való Igazgatás szokásba jött, — — — és már ha csak a' Nemzetnek leg böltebb s' leg jobb lelkü fiai felnem találya magokat, meg eshetik, hogy röviden jövünk. — Itt az a' hire hogy 15-a Junii meg tsendül a' fülünk: — Oláh Országból egy Sidó járt benn, a' ki azt beszéllette, hogy ezek a' Készületek nem Hadakozásra valók, hanem egy nagy Planum Kivitelére, mely Magyar Országnak 's Erdélynek az állapotját megváltoztattya. Nállunk ennek a' Premissája meg van, mert Militare Regimen alá estünk. A' *Háborura* meg kívántató dolgok el rendelése a' Commandirozóra van bízva, és az Ország részéről Extra ordinarius R. Commissariusnak van téve a' Gubernátor, 's ennél fogva Hivatalyától dispensálva. Így tehát a' Gubernium bé fojása nélkül fogjuk ki szolgáltatni mind azokat a' mik a' Háboru elé segítésére kívántatnak: 's mi az a' mit oda nem lehet fatsarni? Majd meg válik mit dobólnak ki 15-a Junii. — Minthogy én ezeket csak vélekedésképpen írom, ne vedd úgy mintha bizonyoson tudnám. Azt pedig bizonyoson tudhatod, hogy igaz barátod

Cs. M. mpr.

P. S. Ird meg a' Grófnéd nevét 's Kedves gyermekeidét. Az elsőt esméretlen létemreis tisztetem. A' múltt Hónapban, innen, egész árkosra — vagy talám éppen kettőre — irtt leveletem vettedé? —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2240.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tiszt. Úrnak csak azt jelentem, hogy nem tudtam előbb a' szekér indulását, mint a' mikor az a' házam elibe állott, 's az Asszonyám levele írása minden időmet elfogta, hogy nem mertem tovább tartóztatni a' lovakat. A' reám bízott dolgokban eljárak szívesen, tudnillik Decsi, és a' Zemplényi adósság, csak küldje fel az Ur Asszonyám által a' reá szükséges dolgokat.

Kérem az Urat, tudósítson postán, ki választatik Esperesnek az Öreg Úr helyébe.¹

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2241.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

Széphalom, Jún. 1jén 1812.

Édes Uram Öcsém, kedves barátom!

Uram Öcsémnek utolsó levelére csaknem egy holnappal azután válaszolok, hogy azt írni méltóztatott. Debreczenbe írni nem mertem, attól tartván, hogy, előbbi leveleihez képest, e' tavasszal elhagyá Debreczent; másuvá pedig azért nem, mert féltem, hogy a' levél kezéhez nem megyen. Félve írom ezt is: és egyedül azért illy laconicus a' levél. Uram Öcsém megelégti ez úttal a' rövid levelet, 's elérti, melly köszönetet hoz az Uram Öcsémnek 's érdemes barátjának.

Szemere Pál és Vida László Máj. 20dikára ígérkeztek hozzám. Híjába vártam, Szemerét sokat gyötri a' történet, 's úgy látszik, ez a' kedves barátom kissébbnek érzi magát a' bajnál. Az ő characterében mélyen ül az elijedés. Mikor nálam volt, meglátván az erdő-

¹ Percepi d. 14. Juny, 1812. — Fazekas I. jegyzése.

ben az ott legelő nyáját, convulsióktól féltettem; más annyi farkastól sem ijedt volna meg így. Ennek okát, kútfejét nem nehéz Szemerében kitalálni; *ő rövid-látású*. 'S ime a' lélek gyengeje testi gyengétől ered itt is, mint többnyire mindig és minden esetben.

A' kis Helmecezi alig ha el nem sűti, hogy Egyveleg fordított írásaim hat kötetben kiadathassanak. A' hatodik Köteten kezdjük a' kiadást, mert az leginkább publici saporis. Az állani fog az itt megnevezendő három darabból:

1.) Bács megyeinek Gyötrelmei (az első Kiadásban: Levelei).

2.) A' vak Lantos.

3.) A' repülő szekér. Orientális rege. (Herdernek 9d. Kötetéből.)

Nyomtató papirost veszünk hozzá, 's a' képek elmaradnak, egyedül a' homloklap lesz rézbe metszve egy vignéttel. Ezen 6dik Kötet előtt a' Florentziai Museum régi köve szerint egy Psyche, térdre bukta 's öszve kötött kézzel, mint — szenvedő, a' Vignet.

Ne feledje Uram Őcsém velem tudatni, hol veszi 's mellyik postáról ezulán leveleimet, 's kell e a' száz fnt. Ajánlom magamat becses barátságába 's maradok

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2242.

Balogh Péter — Kazinczynak.

Tekintetes Tabla Biró Úr

Kiváltképpen való Nagy jó Uram!

Kiss János Uram minden munkái nékie betsületére, nemze-tünknek díszére szolgálnak. Horácz fordítása úgy tartom hogy legg tekintetesebb akár a versek tökéletességét, akár a terhes fordításnak tökéletes voltát tekintjük. Ezt híven, megbotránkoztam igen szegényen történt ki adásán, és meg ígertem, hogy ha le fordítja az egész Horáczot, nem fogom kímélni költségemet annak pompás ki nyomtatásától. Legg közelebb a Nagy Győri Szent Gyülekezet kérésére a Világ eleiben botsátott énekes és imádságos könyve Kiss János Uramnak tele van Lelket emelő ditső Énekekkel és helyes Imádságokkal. Ezen szép munka annyival kívánatosabb, mivel eddig

nem volt olyan énekes könyvünk hazai nyelvünkön, a melyet használni lehetet volna az okos isteni tiszteletre.

Igaz az, hogy én igyekezek a bölts Tacitust magyarra fordítani -- meg esmérem, hogy vakmerőnek tartom fel tételemet — mert eddig ugyan sem a Német, sem a Frantzia nyelveken kiadatott fordítások nem tökéletesek — Kramertől kezdvén eddig ki jött fordításait láttam, de egy sem értete sok helyütt azon nagy embert. Ha a gyenge erő a jó ízlésre nem érhet, elég legyen az akarat. — Virgilnek első négy könyvét, értem az Aeneist, Baróti Szabó Dávid adta ki Magyar nyelven szerentséssén, — de az előtte vagy utána tett próbája Kováts Jósefnek tűz nélkül van. —

Csak addig lészünk mi egy külön magában álló Nemzet, míg tulajdon nyelvünk és köntösünk léssen. De óh fájdalom, az első nem tucyuk, a másikat el hagytuk — én pedig félek, hogy a Század végével el enyészik hajdan híres nevünk, mássá változik Nemzetünk. Egyébb aránt Őri nagy jóvoltában rekesztett, meg külömböztetett tisztelettel marattam

Tekintetes Úrnak
Posonyban 1-a Juny 812.

alázatos Szolgája, tisztelője
Balogh Péter mpr.

Kivül:

Monsieur Monsieur François de Kazintzi, Assesseur de plusieurs
Comtés. à *Széphalom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2243.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Úr,

bizodalmas Drága Jó Uram 's kedves barátom,

Az idvezült Urnak biographiáját nagyon megrövidítve, de holmivel meg is toldva felküldém az Annalistáknak, és ha attól nem kellett volna tartanom, hogy a' Magyar Kurir és a' Hazai Tudósítások' számára meg nem küldötte valaki, oda is felküldöttem volna,

¹ A levél zárlatán ketté tört piros pecsét, s a hátapon Kazinczy F. következő jegyzete: Ő Excellentiája Ócsai Balogh Péter Úr, Zólyom Vármegyei Főispán, Septemvir, és legfőbb Inspector a' Lutherana Ekklesiáknak 's Iskoláknak Magyar-Országon.

's felküldöm ezután is ha látom hogy ott meg nem jelen. Az illy cselekedetekben én azt tartom hogy valamelly *actus pietatis* van; nagyon jól esik a' megholtak körül utolsó tiszteletet tenni. Az Annalisokban az atyafiak' előszámlálása helyt nem talált volna: de már az helyt talál, hogy az Austriai Császárság örömeire tartott solemnitáskor Esperest Úr hivattatott-bé Actornak, és úgy predikált, hogy a' varakozást messze maga után hagyá. Bele tevém azt is, hogy a' Superintendentia Esperest Urat tisztelte-meg a' nevezetesebb dolgokban az Operatumok kidolgozásaival. Hogy Librorum Revisor volt, azt ki hagytam, nem, mintha tisztesség nem volna, hanem azért, mert én a' Censorokat nem szenvedhetem 's nem örömet hozom elő ezt midőn jó emberről kell szóllanom.

Tiszt. Tarczali Uram már tehát első Pap Diószegen. Hát Esperest ki lesz? Talán Ipa Ura az Úrnak. De megvallom, én a' Papi dolgok folyását olly igen nem értem, hogy azt sem tudom, ha lehet e az vagy nem.

Az én Kisem Jún. 23dikán fog a' Túl a' Dunai Luth. Superintendentiában Superintendensnek választatni. Ő reá van kitéve a' czél, és így bizonyossággal említém, a' mi csak megtörténhet.

Az Aprilisi Annalisokat elvivé minap tölem eggy Pap, 's még vissza nem kaptam. Ebben semmi sines a' mi az Urat interesszálhatná, és így könnyen veheti elhaladását. Ajánlom magamat becses barátságába, 's az Ifjú Asszonyt feleségemmel eggyütt egész barátsággal tiszteljük, a' kis leányt — a' ki proh. pudor! még is csak maga van! — csókoljuk, 's maradok szíves hűséggel

Tisztelendő Úr az Úrnak

Széphalom, Jún. 1. 1812.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mp.

Czímzés: ¹

Tisztelendő Fazekas István Úrnak *Ér-Semlyén.*

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

¹ A czímet idegen kéz jegyezte a levél utolsó lapjának alsó szélére a most már meg nem levő borítékról.

2244.

Szemere Pál — Kazinczynak.

KAZINCZYNAK.

Meine trüben Augen (Blicke) hängen wieder an dir,
 Du unbekannte, geheimniszvolle, schöne Gegend!
 Du dort, vom West auf mich herablächeind,
 Aber jene Hügel, und ach immer von da, (*túl*)
 Und mir stets im Zauberbilde schwebend —
 So wenn die Sonne an dir herabsinkt; (*Akár*)
 Und du im Glanze der Himmelsröthe strahlest,
 So auch dann, wenn dich finstre Wolken umhüllen (*Akár*)
 Mir stets im Zauberbilde schwebend.

Du winkest wieder, und ich fühle deinen Zauber,
 Und o wie oft fühl' ich ihn nicht? und glühe
 Zu ershaschen diess Geheimnisz és varázseröt
 És megfoghatni, 's mellyemhez szorítani
 Téged, testetlent, 's csak nekem Valót.

Was zieht, was reisst mich zu dir hin?
 Was bergen deine Fernen wohl für mich?
 Welch' eine glückliche süsse Stunde harret auf mich dort?
 Diess dunkle Gefühl drücket mich (*fojtogat*)
 Und ach, ach finde nirgends Linderung.
 Vergebens sind für mich all' meine Bande,
 Die reizendesten unter die schönsten,
 Der Freude und des Glückes Rosenbande,
 Hozzám, magamhoz fűzni lelkemet,
 'S e' szívet itt, e' messze-nyögdelőt.
 Sie fliegen nur dir entgegen, und nur zu dir.
 Und versinkt mein Blick, wie jetzt, in dein Zauberbild.
 Du unbekannte, geheimniszvolle Ferne,
 Zerrissen sind dann diese Bande auch.
 Mich zieht ausser dir nichts an.
 Und alles ist hier ausgestorben, öde, freudenlos,
 Und leerer, öder ist noch diese Brust,
 Und dieses flammende Herz, das dir entgegen schlägt.
 Harrst du dort auf mich, Letzte der Hoffnungen!
 Heimliche Trösterin der fernen Sehnsucht, (*messze vágyás*)
 Du, welche die Blüten unsrer reinen Wünsche
 Zu Früchten reifst?

Nein! Ich habe keine Wünsche mehr.
 Und doch seufze, (doch) warte, (doch) hoffe ich:
 Von dir, von dir, schöne, heimliche Gegend.
 Aber ach, vergebens suchen meine Augen,
 Vergebens suchen meine Thränen dich:
 Ewig, ich fühl' es, bleibst du fern von mir.

Az a' különös érzés, melyet ezen darabban festek, fiatalabb koromban nékem sokáig tulajdonom volt. Ha napnyugot felé halmokat láttam, bár mely boldog voltam is, elkeseredtem feléjük 's hozzájuk olly megfoghatatlan vágyással sirtam, mintha ott reám valamely boldog jövődő várna, pedig leggyakrabban sem a' vidéket, sem annak lakóit nem ismertem. Ha a' vidékhez eljuthattam 's túl azon más napnyugotra fekvő halmok valának; ismét azokhoz kíváncsoztam, 's így tovább, tovább. Azt gondolám, minekutána ez az érzelékenység kigőzölgött belőlem, hogy az csak nékem volt tulajdonom; 's íme nem régen egy asszonyrokonomban is felleltem azt. Ennek kérésére dolgoztam a' jelen való munkát 's a' czél csak az volt, hogy ennek tetszését nyerhessem meg, 's azt meg is nyertem. Ilosvay a' Pesti Deus meglátván Vitkovicsnál a' munkát, 's V. a' verseket Ilosvay titkos szerelmére magyarázván (Ilosvay a' Semsei Kisasszonyt szereti a' bolondulásig, a' leány tudta nélkül, 's — reményl!) azt mondá, *hogy a Xtus sem olvasott olyant*. Vitkovics azt a' jegyzést tevő, hogy a' poetica pictura hibás. Egy más barátunknak a' két elisio és szemEím, kívánságAím nem tetszettek. Ezen ítéletek között az Édes Uram Bátyámét óhajtom leginkább hallani; kiváltképen ha az nem olyan ledicsérő lessz, mint a' minapi volt. Szemere és Kazinczy, Ilosvay és Isten! Ki nem von erre száját? A' Triász két tagjai ugyan voltak. Legnagyobb javulásul fogom venni azt, ha Édes Uram Bátyám e' darabot érdemesnek ítélendi arra, hogy magyarba áttaltegye 's nekem levélben megküldje. Ezt minden esetre instállok. Mesterem minden bizonytalannal érti, miért instállok ezt.

A' Prónayhoz írt levelet csudálom 's csudálja minden a' ki azt látta. Horvát felsikoltott ezen pontra: *Mennél jobban tud valaki gör...* — vallyon mit mond a' bajúszos magyarság Védője?

Vidának írtam 's nem felelt. Gyengeségei közé tartozik a' nem kis embernek az, hogy sokat ígér és hamar. Ha felviszen e Szép-

halomra, az idő mutatja meg. Szeretném az új dolgozásokat látni. Képzelem, hogy egy két éjeinket el fognánk velek rontani. Kár, hogy Péczelen az éjekeket így rontanom nem lehet. —

Pest, Junius 4dikén 1812.¹

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2245.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 8dik Jun. 1812.

Igen Kedves Barátom!

Május 14kén költ igen becses Leveled újabb bizonyítását adja azon szeretetednek, és igaz Barátságodnak, meljel hozzám viseltetsz, ennek viszontglására imhol nyíltan szóllok hozzád és fel fedezem annak okait pontonként, a mi engemet Katonává tett: remélem, hogy előb meg gondolván asztot: hogy sok érdemes emberek változtatták Statusokat azért, mert ezen változtatás által földi pályákat magokra is, a köz jóra nézve is hasznossabnak találták — másodsor itt elő hordott okaimot is jól figyelmedre vévén, e kettőből magad is meg győződsz abba, hogy az oreza festésnek piperezésébül vett hasonlatosságot reám nézve igen rosszul találtad el — és az ámbár más esetekbe egy igen passend, jó és szép hasonlítás lehet, de reám nézve, és ezen lépésemre, meljet véllem a Becsületnek leg érzékenyebb pontja tétetett, egy átaljába és a leg nagyobb erőltetéssel se tétethetik. Haljad itt okaimot:

1-o. Az utóbbi Insurrectiókor, midőn már minden jurisdictiók contingentiaí ki állottak, a közép szolnoki még otthon volt, ki küldőt tehát Désrül engemet E. H. Maximilian, ezen Vármegyének mind gyalog, mind Lovas sergét Beszterczére be vezéreljem, ki érkezésemkor még igen csekély készületeket kaptam — meg hatalmazásomnál fogva mind azon által az ugy nevezetett permanens — de hála Istennek már széljel oszlott Deputatíot arra birtam, hogy négy hetek alatt ki indulhatóvá, noha ki nem ruházottá lettem a serget, a ruházat iránt aszt az assecuratiot kaptam, hogy utánnunk fog az küldetni — de hazugság volt, mert nem csak semmit nem küldöt-

¹ Kazinczy F. a levél elejére is kiírta a keletet: «Pesten Jun. 4d. 1812. — vettem 16dban.»

tek, de sőt midőn a Regiment Commandó egy Tisztet olj kérés mellett ki küldött, hogy a Nép mundurtalan lévén, küldjenek pénzt annak csináltatására, ekkor aszt adták válaszul, hogy Nékik pénzek nincsen. Ebből a ruhátlanságból a következett, hogy az én Bataillonbul a Spítálok meg teltek — minden nap kettőt, háromt is temettettem, és a Regiment Doctor jelentést tett, hogy ezen mortalitásnak oka egyedül a ruhátlanság. Látván én egyébként jó és szép embereimet így veszni, egy alkalmatossággal a közép szolnok Vármegyei díb-dáb Tisztek előtt árra fakadék, hogy az ők permanens Deputatiojok Tolvai, mert az egybe gyűjtött pénzt maga hasznára, és nem e célra fordítja. Ezen eleitől fogva functiosus Vármegye mindent el követett, hogy a szegény Wesselényire gyalázatot vonnyon — ezen lopást ugyan maga hasznára is tette, de tette azért főb kép, hogy a Wesselényi nevére homályt huzzon — tuttam én minden dolgaikat és intézeteiket, ugyan azért a mi a szivemen, a szájamon is való. Egybe Tolvajoztatásokat Laskai meg értvén, a mikor az Insurrectio el oszlásával haza takarodott a Nemesség, az alacson tiszteket maga kikérdezte, a nép közt pedig haszontalan emberekkel eskettetet, hogy én egybe Tolvajoztam é? Erre fel adott a Guberniumnak, és ez a nélkül, hogy engemet meg halgatot volna, igen nagyon meg pirongatott engemet. Én azonnal meg tévén feleletemet, aszt mondtam ebbe, hogy igen is egybe tolvajoztam a perm. Deputatiot, és most a Gubernium előtt meg újítva aszt mondom, hogy annak Tagjai egyenként Tolvajok, meljnek meg bizonyítására in acelusú küldök 35 darab originale Documentumot, meljeket a kir. gubernium le íratni és az originalokat nékem vissza küldeni méltóztassa, mivel pedig ezen állításom bizonyos, és nékem nagy sérelmem van mind abba, hogy Laskai mint egy gonoszttevő ellen esküttetni mérésztelt, mind abba, hogy a kir. gubernium meg halgatás nélkül engemet olj igen érzékenyítőleg meg pirongatot — tehát ezért illő elégtételt kívánok a fel adó perm. Deputatióra nézve. Erre röviden csak aszt a választ kaptam: hogy Documentumjaim a mint kívántam vissza küldettek és hogy azoknak fogja hasznát venni a tisztelt gubernium, az elég tételről szó nem lévén — másodszor is, harmadszor is írtam, de se elég tételt, se választ nem kaptam. Csak hamar Laskai egy fen héjazó Circularisba árul tudósítá a Vármegyét, hogy az Insurrectio cassájába m/19 f. meg maradván, aszt a Zilahi oskolának ajándékozza a Vármegye — én kapam a pennát és eszibe juttatván a guberniumnak Bataillonom mezeitelen-

ségit, aszt mondám, hogy oskoláknak pénzt legálni szép és szent czél,¹ de csak oljan pénzt, a mi a végre adható, sokak lévén még ugy is [a] fizetni valók — ezen pénz kéretossen be, e meg is lett, és én akkor ujjab[an] is meg bizonyítván Laskainak hunczfutságát, megint elég tételt kértem, de nem kaptam. E mind így foljt — a Gubernator Laskait mindenekbe secundalta, és secundálja, nékie most közelebrül is Consiliariusi titulust nyert az Udvartul — egész szívem melj meg keseredéséig meg untam volt olj kormány alatt nyögni, melj az igazságnak ilj el nyomója, és a gonoszságnak véd istáppja.

2-o. A gubernium ezután is kétszer igen ártatlanul és igen nagyon meg pirongatot — ártatlanságomat mindenkor documentálva meg bizonyítottam, de a csak halgatással el mellőztetett.

3-o. Gróf Bánffy és familiája ezen Várnegyébe a leg Isten-telenebb foglalásokat és erőszakokat követi el, annyira, hogy a Civilis uton önmagáét se védelmezheti senki is — a militaris uton a Thronus előtt bizonyos védelmet kap az ember. Mind ezeket és ezekből foljó számtalanokat jól meg fontolván — ennön érdemem érzése, és Becsülete szeretete szentelt tűzre hevülván bennem — meg unatkoztam ilj erőszakos, igazságtalan kormány alatt lenni, és eő Felségítül aszt kértem, hogy az Armadai Majori charactert méltóztasson Nékem adni — ezt meg is nyertem, és a mint Decretumom bizonyítja, nem érdem nélkül, mert a nélkül kérni is, viselni is szégyelleném; és hogy valóba érdemért nyertem, bizonyítja az is, hogy egy Gróf Lázár, a ki az Insurrectionál hasonlókép Major volt, kérte eő Felségítül, hogy ezen charactert nyerhesse az Armadán, de meg nem adatott nékie, hanem Camerariusi kulesot kapott. Ezen okaimot ha jól meg fontolod, meg győződöl, reméllem, abba, hogy se nem hiúság, se nem gyereki indulat, hanem férfiúi valóság az, a mi ezen lépést vélem tétette.

Gr. Wassnének egész bizodalma a lévén, hogy Nevelőt általad kap, tégy még valahol próbát. Erdéljbe nincs miért próbát tenni, mert arra való már kész iffiat nem kaphatni, már pedig a Grófnénak kész ember kell ezen Statioóra. Azért én is a legnagyobb bizodalommal ajánlom esztet néked. Élj a legboldogabb egészséggel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

¹ Az eredetiben: *ezélt* csak tollhiba lehet.

2246.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Pest, Junius 9. 1812.

Pesten három hétig mulattam 's az alatt sonettizálni és grammatikálni próbálgattam. Kidolgozám az orthographiát: «A' Jottographus és Ypsilonista beszélgetve az Orthographiából.» A' Jottographust csendes helyzetben festem, mint az Igazságot szokás; az Ipsilonistát à la Verseghe; bakszakállal; 's Orbiliusi lapoczkával kezében. A' Dgya-ly-a-nnya-ttyaismuson kívül egyebekről is beszéltek. Én péld. ok. így tartom jól és helyesen: szélllyel, től, ből; sasa 's nem megpattantyúzva; a NNAK, akkor 's nem a' . . . , ggy, nny, tty, ssz és nem a' Maththias Bachchus szerént; kezem' szüntelen' (nek-et üt); üSSd, mondd, Zephyr, nem Zefir. Quint, s' a' t. Szeretném a' munkát Széphalomra felküldeni, minek utána azt a' Seminariumbeli Kis Papok immár letisztázták. De most alkalmatosságot nem lelhetek, Pesten nem lakván. Vitkovics? Ő testestől lelkestől pörzörgető. Innen kétszer írtam be hozzá 's Helmeceihez: 's nem feleltek. Kívánom látni a' Helmecei Imádságos Könyvét, melyet kecsesen, szenvedelmesen fordít. Helmecei engemet a' Tatay ismeretségebe vezetett. A' Tatay lángjának kár volna véka alatt maradni. Sok lelket elolt az a' bezárás. Vitkovics Pesten csak két fél fél napot mulatván három hét alatt, én az estvéket Helmecezinél és Siskovicsnál töltöttem, 's 8 órától 9ed félig — ez a' szabad idejek a' Kis Papoknak, sétálhatni a' kertben — a' kert falán beszélgettünk Tatayékkal. Előttünk a' Kazinczy és Dayka Reményfáji zöldellettek. Képzelheti, Édes Uram Bátyám, miről és kiről folyt a' beszéd. Ott olvastatott-fel a' Helmeceihez írt levél is, melly az Egyveleg Irásoknak kijöveleteket jelentette. Mit végzet [!] ezek eránt Helmecei, nem tudom. Eddig talán Széphalmon van levele. De mondok egy különöst. Helmecei azt a' levelet, mellyben a' nyolczas Rímek felől én tudósíttam, elveszté; ezt mondá legalább, midőn kérém, hogy mutatná elő. Vallyon nem volt e a' levélben Crisis a' *Düestaps* felől? Gyanítok valamit. Rendes! Némelly ember szeret okni 's ha oktatik, szégyenli magát. Azonban meglehet, hogy gyanúm alaptalan. — Prof. Fejér beszéllé, hogy a' Dunántúliak Period. Írást kezdenek. Egy Kanonok adott volna pénzt. Az első kötet előtt Kisfaludynak

képe állana. Prof. Fejért és Horvát Pistát nem régen festette le Donát. Jól találta mind a' kettőt. Ha a' képek szépek e, felül van gyakorlatlan szemeimen, megítélhetni.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2247.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos 10a Juny 1812.

Lelkem Barátom!

Egy 7a Apr. datált levelém mostanig készen állott, melyet így végeztem vala bé. «Calvin meg égette Servetot; én pedig egy Manichaeust mentek ki a' tűzből, a' hova Te vetetted.» Oly reménységgel voltam akkor, hogy azon nap vissza kapom leveledet, és copiózom az Epilogust a te kérésedre; de megsalatkóztam, és akkori leveled máig se került kezemhez a' nevezett Doctortól.

Eddig való hallgatásomról is számot adok. Könyörgéseket írtam ilj titulusok alatt;

Fohászzkodások:

1. A' Királynak.
2. A' Ministernek.
3. Ország Gyűléskor.
4. A' Királyért.
5. Méltó halálra ítéltetettnek.
6. Méltatlan halálra ítéltetettnek.
7. Magát megölni szándékozónak.

Ezen kívül német írásaimat continuáltam. — 1.) Die Schöpfung. 2.) Das Christentum. 3.) Versuch einer populären Darstellung der Philosophie. — Újabban vett leveleidre most nem válaszolhatok, sietvén a' póstára tétellel. A' következő versek¹ előre meg voltak írva. Él j tisztelt Barátom kedveseiddel együtt a' legjobb szerentsével.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

¹ Hiányzanak.

2248.

Berzsenyi Dániel — Kazinczynak.

Nikla, Junius 12dikén 1812.

Tiszteletre méltó Barátom!

Epistoláidat 's ódámra küldött böles reflexióidat a' legszivesbb köszönettel vettem, 's mindenikből annyit tanultam, hogy én örömet el lennék minden egyéb olvasástól, csak mindenkor a' Te Epistoláidat 's leveleidet olvashatnám.

Hogy más az *Üszög* 's más az *Üszök*, azt igen helyben hagyom, mert a' kétértelmű szavaknak egyéb eránt is kérlelhetetlen ellensége vagyok. Hogy azon verstag rövid is lehet, azt valóban én nem tudtam, 's hogy mast Tőled hallom, annak is igen örülök, mert az illy szabadságot senki nem szereti inkább mint én. De hogy a' *Deucalédont* nem érted, azt éppen (nem épen 's képen, mert ezek kétértelműek) nem szeretem, mert így kétség kívül nagyot botlám, midőn azt bíttem, hogy Gr. Teleky László Angliában tanult, pedig tán más XTeleky volt az, a' kiről én azt olvastam vagy hallottam? Ha úgy vagyon ez, már valóban nagy szabadság — de még sem! mert hiszen szint úgy el küldhetem én ötet Angliába mint Crétába. Hogy Minervának csak az Ilioni képe vagy oltára neveztetett Palladiumnak, alkalmasint én is tudom, de vallyon a' poeta nem nevezheti-e annak minden egyéb bálványit és oltarit 's tán még templomait is Ilioni vagy görög terminussal Palladiumoknak?

A mit Te Jupitertől olly szépen kérsz, hogy tudniillik az édest kcsertüvel adja, nékem valóban azt meg adja mindenben. A' Pesti Nevendékek tétele nékem becsület 's dicsőség; de én ezen dicsőséget nehezen tudom Szemerének, Horvátnak 's Vitkovicsnak meg bocsátani. Meg kértem azon jó gondolkozású Papokat, hogy ezen kiadásnak örök emlékezetét gyűjteménykémmek homlokára tegyék, 's meg írtam nekik, hogy Téged meg foglak arra kérni, hogy az ő szép hazafiságokat, nyelvünkhez 's literatúránkhöz viseltető buzgásokat a' M. újságokban a' Hazának tudtára add. Ezt senki ugy nem tudja mint Te, és ők ezt meg érdemlik, 's ámbár már meg fordúltam Bécsből, hová csupán azért mentem, hogy képemet metszessem, a' minthogy ezt még ezen holnapban meg is küldi Blaschke Pestre Hartlebenhez, Te mind azon által, ha valamit írsz, el ne haligasd

azt, hogy ők nem csak a' kiadásról, de még képemnek metszéséről is gondoskodtak. Hogy mennyi pénzt adtak össze, úgy gondolnám nem kell kitenni. Egyéb eránt pedig igen helyesen meg mondhatod azt most a' Publicumnak, a' mit B. Prónaynak mondtál Nagyaink hidegségéről. Hogy verseimet magasztald, arra tudod, szükségem nincs, mert leg szebbnek tartom azt, ha munkám maga magát dicséri meg. Nem is egyébert kérlek erre, hanem csak hogy azon jó embereknek szívességét valamivel viszonzni segéld. Esedezem azonban mind e' mellett, hogy ha ne talán ezen kéresemnek telive-sítése leg kisebb terhedre találna lenni, tehát egy szót se írj. Mert ámbár az ő emberségeket csak ennyiben is meg hálálni nagy gyö-nyörűség nékem, de a' Te kedvetlenségeddel, nékem minden gyönyörűség igen drága.

Bécsben egész hetet töltvén, méltán várhatnál tőlem valami kis újságot, de én valóban semmivel sem kedveskedhetem. A' Bel-vederi Festmények mostanában szedetvén új rendbe, sem Lajstromot, sem embert nem leltem, a' ki engem vezetni tudott volna. Knapp-nak egy mastan élő Festőnek quodlibetje, azaz Kosara, tengeri nyula 's mindenféle gyümölcssei bájolta meg leg inkább mesterségtelen szemeimet. De e' mellett sok olly Ádámokat, Évakat, szenteket 's Madonnákat láttam, a' millenyeket én is tudnék festeni. — Az udvari Theatrumban játszó Duportnak táncza és Neuman Leányká-nak táncza és szépsége valóban csábító, 's illy látásra és jegyzésre méltót nem is találtam egész Bécsben. A' többi Theatrumban semmi különöst nem láttam. Köztünk legyen mondva, én azt hiszem, hogy egy illy kis Boszorkány mint Neuman, hamarabb 's bizonyo-sabban fel tudná emelni a' Magyar Theatrumbot, mint minden hazafiúi okoskodás és buzgókodás. 'S vallyon nem lehetne-e nekünk is egy illy lánykát szerezni?

Tegnap kaptam Pestről három levelet, B. Barkóczytól, Vitkovics-tól és Tatay János Kis Paptól, ki a' Nevendékek nevében felel levelemre. Barkóczyét közlöm veled, nem azért, hogy azt Baró írta, hanem csupán azért, mivel én abban józan észit sejtek 's nem talállok benne semmi íztelenséget, melly egyéb eránt igen közön-séges hibája írónknak, pedig stultitia caruisse est sapientia prima. X

Élj szerencsésen, nagy érdemű Férjfiú! 's mindenek felett szere-tett 's tisztelt Barátom!

Tekéntetes Berzsényi Dániel Urnak

B. Barkóczy László tiszteletét!

Kötelességemnek véltem lenni azon barátságos levelét a' Tettes Urnak, melyet a' Társasághoz én általam küldött, ezen irásommal különösen meg köszönni: ha a' huzamos betegség, melyben mind eddig feküdtem, más egyéb környüállásokkal nem hátráltatott volna, hamarabb teljesítettem volna kötelességem a' Tettes Ur eránt, kit ha nem személyére nézve, leg alább lelkére nézve nagyon esmerek 's valóban nagyra becsülöm barátságát, a' mely nekem nagy ösztönt adott a' Magyar Literaturánknak akár mely módon elő mozdítására. Valamint pedig első levelét a' Tettes Urnak nagyra becsülöm, úgy ki kérem magamnak ezután is néha néha barátságos levelét, a' melyet bizonyára mindenkor örömmel fogja [!] olvasni a' fent nevezett.

Pesten, 2-dik. Jún. 1812.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

2249.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Jún. 15. 1812.

Kazinczynak Szemere Palija forró szeretetét

és alázatos tiszteletét!

Édes Uram Bátyám! Harmadik hétre fordul immár mi olta Péczelről bejöttem, 's Triaszunk' Öregbhikénél mulatok. Ez nem kis idő-hézag, 's még is ez alatt Vitkovicsunkkal csak öt órát is nehezen fogtam együtt tölthetni. Most V. egészen elrablatott barátaitól: minden idejét Principálisai, B. Laffert 's Özvegy Marczibányiné, az Excellenz, foglalják el, 's szüntelenül útaztatják, 's ha néha megtörténik hogy ezektől Theodorájához lophatja magát, akkor ismét a' sok pörös Rácság zagnak körülte. Így Horvát is, 's ez az olta hogy a' szeméitől megfosztatott Ország' Birájának a' Secretariusi tiszten alul még Cancellistaiakat is tartozik vinni, folyvást Váiban tartózkodik, 's ritkán látatja magát Trézsijénél és nálunk, 's annyira elsetétült, hogy minden Literatúrai jelenésekre érzéketlen. Őt, a' mint gyanitom, a' Custosi hivatal és a' házasodhatás várásai gyötrik, egyéb bajain felül. Nekem még több bajaim voltak mint társaim-

nak, mert náloknál nyughatatlanabb szenvedő és várakozó vagyok. Nagy, igen nagy hálával tartozom Édes Uram Bátyámnak a' vigasztaló levélért: az önbizodalmat nyújtott magamhoz, erőt ada kis lelkemnek, 's békeséges türesre tanított meg; 's most ismét fel vagyok tisztúlva.

A' napokban Rüdiger' Neuester Zuwachs der teutschen fremden u. allgemeinen Sprachkundejának darabjait olvasgattam. Azokban a' Neologismusra két nevezetes munkát lelék; ugymint: Ueber Sprache u. Dichtkunst Fragmente (v)on Klopstock. Hamb. 1779. És a' mi ez és az akkori Neologusok, Klopstock, Haller, Bodmer ellen valamelly Gottschedianer által íratott: Die ganze Aesthetik in einer Nusz oder Neologisches Wörterbuch. R[üdiger] mind a' két könyvről javallással emlékezik. Szeretném ezeket megkaphatni. A' gyengébbek előtt a' tekintet győz, 's inkább mint az ügy; 's az illyeneknek a' régibb példákat említenünk nem lenne talán sikertlen. Minap én egy új szót álmodtam, de figura nélkül szólván, álmodtam ezen új alkotmányú szót: közveleg. Nem lehetne e valamire alkalmaztatnunk? Kovács a' szót helyesnek találta. Különös hogy Kovács a' *szenvedelemnek* mind analogiáját mind jelentését első hallásra kitálálá, különös az is hogy Verseghi az *Egyetem* szóval már több esztendőkkel élt, 's utána Kazinczy épen azon gondolatra jött. Kell e több argumentum, kell e erősebb ezen szavaknak jóságok 's következőképen felvételhetések 's fennmaradások felől? Kovács' és az egész józan Literaturai Világ' képeben és a' magaméban járulok ismét Édes Uram Bátyám elébe azon kérésünkkel, hogy nyelvünket mennél több illetén szavakkal gazdagítsa! Mostani epochája nyelvünknek, az, hogy a' nem-író Publicumtól negligáltatik, kedvetlen epocha és káros is, de ennek is lehet hasznát venni, ha az olly Művészek akarják mint Kazinczy. Most a' nyelv egészen az Írók kezében vagyon, és úgy van ott valamint a' Nevelő kezei alatt a' gyermek. Hadd tégyenek tehát vele, ezzel a' szép reménységű nyelvvel Íróink a' szerint a' mint a' bölcs és bátor Nevelő tanítványával cselekszik, 's az ollyannal cselekedhetik, a' kinek szüleji nem eléggé figyelmesek 's elmések nevelni. E' részben is, mint egyebekben másokban, senki nem követett el annyit nyelvünk körül, mint Kazinczy. Midőn Vossnak Klopstockhoz írt Odáját olvasom, mindenkor Széphalomra álmodom-által magamat. Bár módomban lehetne, hogy mentől elébb felmehessek, 's láthassam azon újabb dolgozókat, melyeket a' levél említ! Ez most minden ohajtásom és az hogy

Mesterem biographiájához foghassak. Ha élve festetjük 's kell festetnünk képeinket, miért nem lelkeinket is élve 's magunk előtt? 's a' Festő tévedéseit megigazíthatjuk magunk, 's a' Biographiánk íróét nem?! De, Édes Uram Bátyám, minek előtte e' nagy munkához fognék, addig legalább azt kellene megtanulnom, hogy a' tollat vihessem, 's úgy vihessem azt, mint a' hogyan a' szép tárgy megérdemli. Így az a' munka dicsőségem fogna lenni. Külömben gyalázatot vallok mind a' Publicum, mind Mesterem, sőt enen magam előtt is. Hadd studirozzak legalább valamit a' Biographiak oeconomiájok felől. Mit vagy Kit tehát? Instálom az Útmutatást!

Az elsőbb három dalokat, németül dalló barátnéim kedvéért fordítottam, mint a' negyediket is a' Hermesét, melyet Szabó is próbált. Az első nem tudom ki munkája, 's nem tudom kitől ered a' harmadik is. A' «Dein gedenk' ich» Eschenburg dala, Matthisson Anthológiájából. — Követni fogom a' tanácsot és intést a' Ráday Versificatióra nézve 's a' két Zrinyis dalt talán újonan fogom dolgozni, úgy mint már a' Hermesét dolgoztam, a' mely már eddig Széphalomra ért. Eggy alkalmatlan kérést és kérdést bátorkodom itt tenni Édes Uram Bátyámnak. Elég — — —

— Vége hiányzik. —

[Fredetiye a Szemeretár III. kötetében.]

2250.

Szalárdi Jakkó László — Kazineczynak.

Tekéntetes Úr,

Bólts Hazafi!

Bólts¹ rendelésök volt az a' régi nemzeteknek, hogy Hadi Seregeik között Éneklőket 's Bárdusokat tartottak, kik is hivataljok szerint a' Hadi Népet az ütközetre ébresztették tábori tüzes dalljaik által, őket a' vitézségre gyúlasztották, 's a' Vitézek' jeles Tetteiket versekbe foglalván, énekelve magasztalták. Ilyen volt a' hadakozást szerető Czéltáknál Ossian 's a' több Bárdusok; Ilyen Éneklő volt a' Santa Tyrtéus 's a' t. Ilyen Éneklői voltak magának Átillának is, a' kik úgy láttzik, mintha az üdőtől fogva, ő velle egygyütt kihaltak volna nemzetükből.

¹ Sz. Jakkó L. a hosszú ő és ű hangokat ö és ű-vel jelzi.

Tugyuk [!] pedig, hogy melly nagy bájló ereje van a' muzsikának a' Lelkeken. Tudgyuk azt is, hogy a' tábori Muzsikák mennyire nevelik a' Lángot a' Bajnokok' Kebeleiben. Illyen, sőt nem hibázom, ha azt mondom, hogy még nagyobb ébresztő tüze vagyon a' szájbéli dalloknak 's Énekeknek, mellyeknek komoly vagy örvendetes hangjaiban az érző Szív kiöntődik és elragadtatásában sir, vagy pedig belsőképpen örül.

Más nemzetek szerentsés próba-tételekkel követik ezeket a' Bárdusokat; valahányszor hadi Seregeik Táborozásokra ki indulnak, mindannyiszor újjabb újjabb hadi Nótákat adnak Vitézeiknek Szájokba, és minden módon igyekeznek tábori jeles dalljaik által hadi Seregeikbe tüzet 's Lelket ébreszteni.

Tsak a' Magyar Hadi Sereg az, a' mellynek mostanában nintsenek Bárdusai. Kevés, igen kevés hadi dalljaink vagynak, mellyekre Katonáinkat taníthatnók, úgy hogy tsudálkozva kellett a' mostani elmúlt Táborozásban tapasztalnom, hogy Katonáink kéntelenek voltak idegen nemzetnek német vagy Franciaia dalljaikat meg tanulni és danolni, mellyekkel magokat víg kedvekben vagy mars közben mulathassák.

Tudom, hogy sokkal nagyobb szeretettel viseltetnek hazánk' jeles Poétái a' Császári 's Királyi Magyar hadi Sereg és azoknak Vitézei eránt, mint sem azt meg engedhetnék, hogy Magyar Huszárajaink németül, vagy francziául dúdoljanak. Vagynak pedig Magyar Bárdusok, kik mezei könnyű sípjajaikkal énekelni tudgyák a' fegyver tsattogást, a' vérrel bé fetskendezett mezőtt, a' bátor, vitéz Bajnokot, 's az ütközet pusztá helyeit.

És éppen ez az én czélom, Tekéntetes Úr, hogy a' magyar vitézeket magyar dallokra tanítsam, az az, hogy egynéhány könnyű jeles — válogatott, szép tüzes Tábori dallokat szedegessek össze, és azokat a' Magyar Huszároknak oktatásokra írott és nem sokára ki nyomtatandó munkámhoz, a' Vers szerzőknek érdemes nevek' aláírásával együtt hozzáragaszszam. Illyenek lehetnek p. o. mint a' hajdani Belgrádi Nóta: Belgrádra vitézim omoljatok, 's a' t. Sok szép Materiát találhat ezekre az elmés Poéta a' Magyar hadi Seregnek vitézségeiben — haza 's nemzetők szeretetekben; p. o. Hunyadiba, — Bátoriba, — Kinizsibe, — Pálfiiba, 's a' t.

Minthogy én magam gyenge Poéta vagyok, és még eddig ebben a' Matériában tsupán tsak az Insurrectió alkalmatosságakor írtak valami kevesett némelly jó szívű hazafiak — Nemzetünk jeles

Poétáit keresem meg alázatos kéréssel, hogy méltóztassák az én hazafiúi buzgó Igyekezetemet elő mozdítani.

Tökéletesen meg vagyok győződve, hogy a' Katonai Ditsőség, 's a' magyar nemes Regementek' szeretete sokkal méjjebben fekszik Szívekenn a' mi kedves Atyánkfiainak 's testvér magyarjainknak, mint sem meg engedhetnék, hogy az én elkezdett jó indultu 's jámbor törekedésem haszontalan lenne.

Ezen meg győződésbe, 's a' fellyebb instált Materialéknak ezen Titulus alatt való meg küldését (Császári Királyi Báró Stipsits 10dik Huszár Regementben lévő Szalárdi Jakkó László Fő Hadnagy Úrnak: Tömösváron által — Újpéts, vel ibi ubi) óhajtvá elvárván, maradok a' Tekintetes Úrnak

Újpéts Juniusnak 16kán 812.

alázatossággal tisztelő Szolgája
Szalárdi Jakkó László mpr.
Fő-Hadnagy.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2251.

Csehy József — Kazinczynak.

Marsban Lublin tájékaról 18d. Junius 1812.

Kedves barátom!

8dik Apríliasi leveledet még Troppauban vettem Regimentünk ki indulásakor, feleletem illy későre halladt akaratom ellen. Örülök hogy írásaid kiadásában a' tőlem javasolt módra hajlasz. A' Regimentnél három jó barátommal száz frtot in valuta tettünk össze erre a' végre, melyeket a' diligence útján szándékozok hozzád elindítani minél előbb, a' mit a' táborozás folytával még többel is kívánok toldani, sőt testamentomomban tábori equipageomnak $\frac{1}{8}$ részit e' végre kezeidhez testálom.

Közlött tudósításaidat nagy köszönettel veszem. Litteraturánk napról napra gyarapodik 's existenciánkat erősebb lábra teszi. Azok a' B. gazemberek hamarabb fogják azt a' magok felein tapasztalni, a' mit reánk jövendőlnék, mint mi rajtunk. Széjjel hanyattattak mint a' zsidók, politicus egyesülések reményéről örökre lemondhatnak.

Gyönyörködve nézem ezt a' regenerált lengyel népet vissza nyertt hazájában. Ez a' jó szívű nép megérdemli állapotja boldogulását. Patriotismussok szerencsés napjaikban nevelkedett. Regimentjeik az első hatalmakéval vetélkedhetnek a' katonás szép keletre és jó rendre nézve.

Mi a' mint tudodra vagyon 30 ezer jobbára magyar seregekkel a' fr. nagy arméehez fogjuk csatolni magunkat Fürst Schwarzenberg Commandója alatt, merre fogunk pedig operálni, a' felől csak pusztá Conjecturákat mondhatnak. Varsóban Diaeta van. Napoleon a' Nagy hercezségben utaz Thorn és Danzig körül, várjuk hogy a' mi Corpusunkkal is revűt fog tartani.

A' táborozást nagy örömmel fogjuk megnyitni 's tudom hogy nagy és dűcsőséges dolgokat fogunk végezni. Csak takarodjon a' Muszka durvaság régi fészkeibe vissza, melyekből az Európai Cabinetek gyenge látása ki engedte jönni. Senkit sem fenyegetett inkább a' romlás, mint hazánkat, pedig lehet é gondolni súlyosabb jármot a' muszka vas járomnál? Az emberiség nevében fogunk harczolni a' barbariesz ellen: Hazánkért 's az emberi Nemzetért.

Katonáink a' legbuzgóbb indulattal mennek, egy szív, egy lélek a' mi Magyarjainkban. Ha kik ellenkezőt érzenek köztünk, azok nem Magyarok; Ezek azok, a' kik így szólnak; mennyire megaláztatott Austria, Bonapartnak [!] Contingenst ad, érette harczolni kéntelen. Az esztelenek, kik nem akarják látni, hogy a' muszka machiavellismus fenyegeti existenciánkat, hogy körül karolta bírodalmunk fele kereksegit, alá ruinázta populatióinkat. Ők ne tudnák, ki a' Cserni, kik a' Rácok? Ezek mondják. A' Császár ide hozta a' M. Regimenteket, hogy a' Németekkel eltörölhesse a' M. Constitutiót. Sarmatia homokjain fogjuk sanctionálni nemzeti létünket. Ez volt feleletem. Ki vádolhatja ilyenekkel kegyes Atyánkat, a' mi Főlséges Ferenczünket, hanem a' haza ellenségei.

De egyébről. — Irtam mind Emmanuclnek, mind Benyovszky-nak a' praenumeratio felől, de mind eddig nem kaphattam feleletet, a' minek ők szentül nem okai, hanem a' mi sebes eltávozásunk.

Marsunkban kezembe akadt Marmontel Contes moraux-inak lengyel fordítása Cajetan Węsierskytól, mely még 1776. nyomtatásban megjelent, de a' mennyire én hozzá szólhatok, mivel gyenge lengyel vagyok, a' tiédhez távulról sem fogható.

Azonban a' Lengyeleknek sok jó nyomtatott munkáik vannak minden tudományokban, most pedig óriási lépésekkel halladnak elő.

Szoros Constitutio kormányozza és vezeti a' legbuzgóbb hazafiúi igyekezeteket.

Küldött utolsó epitredről még ki nem adtam ítéletemet. Úgy írod, hogy magadnak nem tetszik; de miért? A' sujet interesse nélkül való. Ezt érezni kell inkább, mint demonstrálni, 's inkább adna csipős satyrának tárgyat, mint enyelgésnek.

Ezek után élyl Kedves barátom és szeress.

Leveledet utasítsd Regimentem feljegyzésével à l'armée d'observation par Lublin en Pologne.

Ment mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 46. sz.]

2252.

Csehy József — Kazinczynak.

Kedves barátom.

Itt küldöm a' tudtadra lévő száz forint Einl. Scheint.

Kivánom hogy minél előbb kezedhez jőjjön és jó egészségben találjon.

Lublin 20. Jun. 812.

Csehy mpr.
Kapitán.

Kazinczy a levél kelete alá a következő jegyzést tette:

Kapitány Faragó	10 f.
Sejben	20
Csehy	70
	100.

lássd Csehy levelét No. 44.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 46. sz.]

¹ Vagyis Kazinczy Csehynek az 1812. évi jún. 25-diki levelére hivatkozik (e gyűjteményben a 2257. szám).

2253.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Somlő 20k. Jun. 1812.

Igen Kedves Barátom!

Itten két Vár Megyéknek assentáló Hivatala álitattván fel, engemet a General Commando ide rendelt, hogy ezen Commissionál a Katona részről a Directiot vigyem, és most itten olj foglalatosságba vagyok, a hol sok alacson factionak nyakát törhetem, és sok szüléknek, Rokonságoknak keserveit enyhíthetem, eszt valójába tenni kötelességem legszcbb részinek tartom.

Gróf Wass Sámuel Ur egy jó Barát, derék Hazafi, tiszta gondolkozásu férfiú, meg halálozék. Grófnéja igen méljen érzi ezen vesztést, és aszt írja nékem, hogy keserveinek enyhülését a Barácságnál keresvén, jövő héten Kolosvárrul Krasznára hozzám fog jönni — ekkor a Nevelőrül uijabban tanácskozunk; de tudom, hogy benned lévén bizodalma, uijabban is kérni fog Tégedet, hogy könyörülj Unokáján és szerez Nevelőt. Nem tudom, meg irtam é Néked, hogy B. Jósika János ezen nagy reményü kisedednek Attya Hunyad Vármegyei Fő Ispány lett.

Erdéljbe igen nagyok a Hadi készülétek — recroutirozás nagy vagyon, ezen feljül a Granitzok erőssítettnek, ágyúk, Patantyusok, Sapeurök, mineurök és egyéb szükséges Tabori készülétek nagy számal érkeztek ide. Eddig elé ellenség határjainkon nem mutatta magát, a minapiba a Tömösi Portusunkra [!] jött volt eggy kozák Commando, de igen Barácságosan viselte magát, és aszt adta elő, hogy ők Deserorokat keresnek — Ha igaz, Lembergnél nagy veszteségünk vagyon, olly tudósítást vettünk, hogy ottan 20,000 emberre való magazinum égett el. Isten tudja, mi lesz a nagy készüléteknek ki menetele.

Én a Hazai Tudósításokat, meljekbe abhandlungod iktatódván, kurkászom minden felé, de nem kaphatom kézre, pedig gyereki vágyódással ohaitanám látni.

Élj édes kedves Barátom tőkélletes Boldogsággal és szeresd

Hív tisztelő barátodat

Cs.

Én itten Szentmarjai Háznál vagyok szálva — tisztelnék Tégedet, gyakran emlegetnek.

Kivül:

Sz. Somlyó.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen. S. A. Ujhelj.
Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2254.

Kazinczy — Tatay Jánosnak.

Tatay Jánosnak Kazinczy Ferencz

baráti szíves idvezletét.

Midőn barátságos Leveledet vevém, körüllebege Megyéd' megholt Nagy-Prépostjának árnya, ki, mint Te, engem' soha nem látott, és mint Te, szeretett; körüllebege Daykámnek árnya, ki ottan kezdé velem, a' hol Te lakol most, levelezését; 's e' két emlékezet anynyira elragada, hogy a' magában is kedves elfogadtatást érdemlő Levelet kénytelen valék kétszeres örömmel venni.

Lelkern eltölt azon gondolattól, hogy tibelőletek, tiszteletre méltó Ifjak, Daykák fognak válhatni, és Nagy Józsefek; 's örvendetem magamnak, hogy kedvező sorsom a' ti barátságtokba vezete — mert Leveledet, Kedves Tatay, bátor vagyok társaidnak is venni szavaikként.

A' mit Berzsenyinek versei eránt mutatátok, az gyönyörű jövődöt ígér. Barkóczy, a' Nemzetét 's annak nyelvét szerető Primás, felvidül az Istenek között, látván, hogy azon Rend' Nevendékei, mellynek ő feje vala, értik hazafiúi, papi, emberi Kötelességeiket, és Literatúránkért, mellyet Ő, ha annak ragyogóbb virágait láthatta volna, gazdagsága 's bőkezűsége szerént fogta volna ápolni, áldozatokat tenni elkezdettek. Oh! éreztétek e' szent Kötelesség szavát akkor is, midőn némellyiketek az érdem Püspöki székre ültetend, és készüljetekek úgy, hogy Literatúránkat ne csak pénzzel (a' mire ugyan most legnagyobb szüksége vagyon), hanem írással is segélhessétek. Légyeteket rajta, hogy nyelvünk bennetek Bourdalouekát, Bossueteket, Fenelonokat találhasson. Telegdi, Pázmán és Káldy már szerencsével elkezdék futni a' pályát. Indúljatok utánok, 's az a' mit

* A levél zárlatán keltétfőrt fekete pecsét.

Horácz a' *jól-trásnak* kútfeje gyanánt tekint (Ep. I. 3. 309.), menjen előttetek mint világosság' oszlopa, 's Venusz és Svadela hintsék ajkaitokra minden kellemeket.

Helmeczink, Kedves Tatay, kezedbe fogja adni azon ajándékomat, melly hálának akart lenni kifejezése Leveledből vett szép örömeitekért. Vedd azt barátsággal 's társaiddal együtt, kiket szívesen idvezlek, szeress továbbá is. Élj szerencsésen!

Széphalom, azon napon, melly Kis Jánost, a' mint ugyan hiszem, Superintendenssé teszi, Junius 23dik. 1812.

[Tatay János másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 121. sz.]

2255.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 23. Juni 1812.

Theureser Freund!

Bis jetzt ist unser Kis Superintendent. Ich seyre seine Erhöhung als wäre ich dort gegenwärtig. Es ist schön in diesem Stuhl einen würdigen Mann zu erblicken, schön, in diesem Stuhl einen Dichter zu sehen, und einen von Vorurtheilen freyen, guten, edlen Mann. — Sagen Sie ihm, dass ich den heutigen Tag ihn mir immer gegenwärtig hielt.*

Ihr, an Nachrichten reiches Schreiben vom 4ten Juni liess mich die Freuden, welche Ihnen die Reise nach Pressburg gab, in einem grossen Maasse geniessen. Den herzlichsten Dank für diese Nachrichten. Glauben Sie mir aber zugleich, meine Freundschaft für Sie ist so uneigennützig, dass ich mich über diese Reise, welche Ihnen so viel Freuden gab, gefreut haben würde, hätte sie Ihnen auch vacuas ceras gelassen.

Den Chef einer Nation zu sehen, zu sprechen, zu kennen, und sich von ihm gekannt, von ihm geachtet zu sehn, um so mehr einen Chef wie es der talentvolle edle Palatin ist, ist gewiss ein beneidenswerthe [!] Glück. Die sanscülottische Philosophie, die Grossen der Erde zu fliehen, weil ich in ihrer Nähe selbst in meinen

* Halten Sie Alb. Dürer noch für Ungarn mit Ráday oder mit mir für keinen? — Kazinczy F. lapszéli jegyzete.

Augen zu klein wäre, hat mich zu Irrwegen nie verführt; ich wüsste nicht warum ein Erzherzog von Oesterreich nicht ebenso gut Talente, Kenntnisse und Tugenden besitzen könnte, als ein Schlachziz, und weiss, dass er, hat er auch nur so viel Talente, Kenntnisse und Tugenden wie irgend einer aus der Masse, schon ein verehrungswürdiger Mensch ist. — Weit entfernt also mich daran zu stossen, dass Sie sich zu ihm hingedrängt haben, so freue ich mich, dass Ihre Verdienste Sie zu ihm hinaufhoben; und glauben Sie mir, käme es auf mich an, unser Monarch und Palatin und die Grossen alle wären mit Männern wie Sie, und Fábry in Pressburg umringt, und die Millionen sollten inne werden, dass es besser geht. — Der Auftrag des Palatins wird Ihnen zum Ruhme, der Nation zum Wohl und zur Ehre gereichen, und Ihnen wird bey seiner Ausführung das schöne Glück, unbekannte Gegenden und Menschen kennen zu lernen. Ich rechne sicher die Möglichkeit, dass Sie durch dieses Geschäft, dem Schulstaub auf ewig entrückt würden, welchen Stand ich mir höchst peinlich denke.

Dass dieser Auftrag des Palatins von dem Erzherzoge Johann herrühre, hat mich nur in so weit befremdet, weil ich ihn von dem Erzherzog Rainer erwartet hätte, indem ich dafür hielt, dass diese zwey sich liebende, gebildete und edle Brüder unter sich verabredet haben, Johann über Steyermark und sein geliebtes verlorenes Paradies (Tyrol) — Rainer aber über Ungarn eine voyage pittoresque zu arbeiten und in einer Prachtauflage heraus zu geben. Möglich, dass Erzherzog Johann die Beschreibung dieser Comitats aus dem Grunde von Ihnen fordert, weil sie einst zu Oesterreich und Steyermark besessen waren. Die Absicht sey welche sie will, ich wünsche Ihnen Glück zu der schönen Bahn. Ruhm und Wohlstand mögen Sie krönen.

Verzweifeln Sie noch nicht wegen Praenumerationen. Freylich geht es sehr schwer, besonders bey den schweren Zeiten. Cserey Miklós schreibt mir, er habe 40 exemplare bestellt, und wolie Ihnen beystehen, sobald er seine Produkte verkaufen kann. — Ich habe an einige Oerter geschrieben, und noch bloss bey Cserey Miklós etwas vermögt. Den 6ten Juli haben wir eine solenne Congregation, auf welche ich, während dass ich Ihnen dieses schreibe, die Invitation des ViceGespanns erhalte. Ich will dort neue Versuche anstellen.

Es ist wahrer Verlust für Sie und für Desöffy, dass Sie sich

in Pressburg nicht sahn, dass Sie einer Sitzung nicht beywohnten, in welcher dieser verführerische, aber durch Rechtschaffenheit und hohe Tugenden verführerische Mann geglänzt hat. Vergeben Sie ihm, dass er Ihnen nicht schrieb. Diess muss man sich interpretiren wissen. Ein Mann von eigenem Schlage, und non factus ad similitudinem nostram. Er und Vay hassten sich nun, wie sie sich vorhin sehr geliebt haben: Vay ist unstreitig der verehrungswürdigste Mann und helleste, tiefste Mann. Aber ewig ist er das Spiel von Menschen, welche er gar nicht kennt. Und nun seine Avaritia in dem antiken und modernen Sinne des Wortes; das ist die Unersättlichkeit immer mehr zu haben, und die Schmutzigkeit, jeden Kreuzer fest zwischen den Nageln [!] zu halten. Hätte ich 600,000 Capitalien wie er, ich würde nicht fragen, ob die Professoren von Patak per 600 f. Ein[lösung] Sch[ein] bezahlt werden können, hätte ich gleich schon eine Foundation von 5000 Bankozetteln gemacht. Chef einer Partie zu seyn, ist doch eine gefährliche Sache. Vay und Balogh wären etwas anders als sie sind, wenn Sie nicht Curatores und Inspectores wären. Wer weiss, ob auch ich nicht anders wäre, trotz meiner unerzwinglichen ¹ — — —

Einst ward eine Landtags-Deputation, aus wenigen aber guten Köpfen bestehend zum Leopold II. geschickt. Der noch nicht gekrönte König liess der in der Antichambre versammelten Deputation sagen, dass der Primas draussen bleibe, die übrigen sollen aber vortreten. Diese kamen. Leopold sah sie das erstemahl. Als sie gingen, nannte er Balogh den süssen Schwätzer, gegen Vay fühlte er seit dem ersten Blick an seine [!] widrige Physionomie eine Abneigung, die bis zum Schrecken ging und welche der Kaiser bis an seinen Tod nicht hat ablegen können. Aber Spissich's freyer, fester Blick, die gestrichene schwarze bajuszen, und die ungarische Eleganz in Kleidung, Haltung und Gespräch gefielen ihm unaussprechlich. — Armer Spissich, hochherziger, braver Mann! Einst Jesuit, dann freyer Mann; als solcher und als Jesuit immer Mensch, und zwar edler Mensch!

Als die Zeitungen die Nachricht von Percevals Tod brachten, fiel es mir auf, dass Sie mich vielleicht den Augenblick um mein Urtheil über das, was Sie in Ihrer Stylistik geschrieben, fragten, als Bellingham vor seinen Richter stand. Nun was wird aus der Menschheit, wenn die Bellingshams die Percevals und andern die Withbreads

¹ Az eredetiben is hiányolekkel van.

in die andere Welt schicken würden? — Unterdessen stelle ich mir vor, dass in England über diesen abscheulichen Vorfall viele frohlockt haben werden, nachdem die That geschehn war.

Wüssten Sie mir nicht zu sagen, in welchem Jahr Ossians Lieder durch Mac-pherson gesammelt, das erstemal in Druck erschienen sind? Sie würden mich durch diese Belehrung sehr verbinden.

Eine gleiche Bitte mache ich Ihnen wegen einigen slavischen Wörtern, welche ich während dem Gartenbau von meinen Arbeitern aufgeklaut habe. Ich glaube, Sie seyen in der slavischen Sprache fest; ich spreche sie sehr schwer und sehr schlecht. Sollten aber auch Sie nicht stark genug darin seyn, so hoffe ich doch, dass in Oedenburg einer oder der andere Ihrer Herrn Collegen Sie und mich belehren kann. — Diese sagten: 1.) *terka krawa. vacca cornu ferit*. Das *terka* scheint mir eine der wenigen Wörtern, welche die Slaven, die uns so viele geben, von den Ungarn aufgenommen haben; denn *türkölmi* ist *cornu ferire*. Diess hätte noch von dem *Terkatz* genommen werden können, aber wir haben *türök Cornu*, welches kein synonym von *szaru* und *szarv* ist, denn auch die *ungulae* sind *szaru* (*szarv* ist *Szaru*, wie *könyv* (*lacryma*) *könyű*, *hamv* und *hamu*), aber die *ungulae* sind kein *türök*. — 2.) *betechi* sagten sie zu meinem grossen Erstaunen, da sie von der Epidemie des Hornviehes sprachen. Nie hörte ich das Wort *betech*, und sehe, dass *beteg* eben so slavisch ist, als *kór*, (*ex chory*) woher *kórság*. — 3.) Ist nicht *ütmi* und *utnyi* oder vielleicht auch *vitnyi* eins? — 4.) Wir haben *árnyékszin*. Das *szin* ist hier weder Farbe, noch *scéna* — sondern das slavische *izin*. *umbra. árnyékszin* ist also ein pleonastisches bastardwort.

Dank für die unschätzbare Notiz, die Sie von Fábry in Pressburg über Gustermann etc. haben. Wer ist denn Matthey? — Über Kovachich ein andermal.

2256.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom, Jún. 24d. 1812.

Szivem szerint teremtetted nagy és jó Férfi!

Az én tiszteletemnek, barátságomnak Teerántad nincs újabb bizonyításokra szüksége, de nekem annyira jól esik mondanom minden alkalmatossággal, hogy valamikor leveleid érkeznék, mindég láng vagyok, mintha egy gyönyörű versezetet olvasnék, hogy azt ime most sem hallgathatom-el. Sok barátim vannak, a' kiknek leveleik el-elragadnak: de egyiknek levele sem ragad-el így! —

Máj. elsőjén költ hosszú leveledre akkor vala szándékom felelni midőn Júl. 6dikára kirendelt Gyűlésünkből haza jövendek, 's a' választ reá minden tekintetben akkorára hagynom jó is lesz; úgy reménylem, hogy az a' szeretetre-méltó ember, kivel Székely Mihály barátodra nézve szóllanom kell, megjelenend ott. — De miért hagyjam válasz nélkül addig is ezen későbbieket, rövidebbet, mely Máj. utolsóján datáltatott? — Minekelőtte nagy tárgyaitkba ereszkedném, engeddd hogy házam' népe 's azoknak tudni kívánt neveik felől szóllhassak, még pedig olly melegen 's bőven, hogy azt Te magad forróságnak nevezheted; az elméletlen olvasó kinck a' levél megtévedésből kezébe jutna, fejet csóválna egy öszült fejű ember' impertinentiaján.

Gróf Török Lajos Supr. Studior. Director in Circulo Cassoviensi (ilyen Magyar Országban 4 vala 's van) 1788ben jöve Kassára a' szolgálat miatt. 1785. Én akkor 26 esztendő fiatal ember voltam 's Abauj-nak V. Notáriusságát viseltem. Swieten a' Studior. Minister s' Pászthory a' Referendarius, ki Jósef alatt a' Studiumok dolgát is referálta 's méltó vala a' nagy Swietennek barátja lenni, Törököt megszólíták, hogy nevezze egy Pápista 's egy nem Pápista valakit, a' kit a' Nemzeti Iskolák' Inspectorává lehessen nékik tenni. — Török azt felelte, hogy a' kérdés néki egészen véletlen; Pápistát nevezni nem tud, de tud nem Pápistát; az K. F.; a' Pápista' nevezése eránt hogy gondolkozhassék, időt kére. Feljőve az Inspectorságból Kőszegi Assessornak kinevezett Ladomérszki is, 's e' kérdésre Swietennek is Pászthorynak is egyszerre a' nem Pápisták közül ismét én és egyedül én neveztettem. Swieten Ladomérszkitől azt tudaklá, ha engem

nem a' Török kedvéért nevez e? Nem én Kegy. Uram, felele ez; én nem is tudom a' Török gondolkozását e' részben, K[azincz]yval pedig barátságban sem vagyok. Ezek azt cselekvék, hogy kineveztetém; Pászthory által azért választatván, mert ez literaturai dolgozásaimból valamit remélt. — A' Kir. Commissarius Szent Iványi Fő Notariusnak denominált, ígérte hogy ragadozva viszen egy hivatalról feljebb más hivatalokra, Vay József kért (levelei meg vannak,) hogy szolgáljak mellette mint Fő Notarius Szabolcsban, onnan mindenfelé nyílik útam fenntebbre, az Inspectorságból csak a' Fő Directorságra. Azt feleltem Vaynak is Szent Iváyninak is, hogy Török mellett örömet maradok örökké Inspector annyival inkább hogy itt Iskolák körül szolgálhatok 's minden vallásbeli különbség nélkül, 's a' *kedvetlen dolgok manipulációjától megszabadítatom*. Gróf Gyulay Ferenczné még akkor leány vala, szép 's általam imádott leány. Állhatatlansága engem a' megőrülésig vitt. Elzárkoztam 's dolgoztam reggeltől estig hogy kínzó ideáimtól megmenekedhessem. Török látta hogy veszedelem érhet. Kártváznai hordott. Öszvebontottam a' játékot az elméleti jelen nem léte miatt. A' játékosok óhajtották hogy szabaduljanak-meg tőlem, én hogy a' játéktól 's tőlük. T[örök] tehát dispensált a' játéktól 's azt kívánta hogy azalatt gyermekeivel mulassam magamat. Sophie akkor 5, Marie 3 vagy 4 esztendősek voltak. Felvevém a' két gyermeket a' két térdenre, 's meséket tanultaték velek. — Marie gyógyíta ki szerelmem' kínjaiból, ő felejteté velem az állhatatlan szép Süsiet. A' gyermek épen karomon volt 's én vele a' szobában fel 's alá jártam, midőn ő megszóllal: Szauen zi nuj (nur) szauen Sie, mein lieber K. was für széne gjanaten (Granaten) die Mama der Tóni gekauft hat. — Tóni egy fiatal szép szobaleány vala 's a' gyermekekkel elébe menék, 's néztem a' nyakán függő granátot olly hidegséggel, mintha az a' Lauretanische Mutter Gottes képen fityegett volna. Nicht so, m. i. K. monda a' 3 esztűdös Marie, nehmen Sie die Granaten in die Hand, 's addig kérte ezt míg megtevém 's a' leány elpirúlt. Ez a' *pirulás* engem elveszthetett volna. Égtem. Repűlve jövék Szepesből Kassára, hogy láthassam Tónit. Azalatt özvegy Tisztne anyja érte jött 's elvitte. — Egyedül azt nyertem, hogy lelkem felejté Süsiet. Egy szóval — mert levelem így egész biographiává lenne — ez az akkor 5 esztendőös Sophie most feleségem. Elvettem 1804. Nov. 11dikén, első leányom lett Aug. 8d. 1805. Iphigenia névre. — megholt 1806. — második gyermekem Eugénia — harmadik Thalia — negyedik Marcus Aemilius Ferencz. Ez

a' Calvin egyedül idvezítő hitében neveltetik; a' két első, minthogy azt a' törvény úgy kívánja és benne nincsen semmi kár sem ezen a' világon sem a' másikon. a' Papistában. Gyermekeim neveikre azt kell megjegyeznem, hogy engem (mint Pipszet) az a' bolondság bánt, hogy szokatlan nevekre kereszteltessenek. — Meghallván a' két Gróf Rogendorff apácza a' Bécsi Salesinák közt, hogy a' leányom Iphigenia névre kereszteltetett, feddő levelet küldének a' testvéreknek: Nem elég hogy a' lyányodat Calvinistának adtad, íme unokád oly nevet visel, melly nincs a' Calendariumban. Így leve a' második leányom nem Iphi- hanem *Eu-genia*. A' 3dik gyermekem nevére azt mondá a' Plebánus, hogy szent Péter Apostolnak a' leányát Thalianak hívták. Én *ezt* nem tudtam: a' Pleb. azt nem, hogy Musa és Grátzia neve a' Thalia. Miért hívják így a' fiamat, sokféle a' vélekedés. Egyik Brútuszt, másik a' Rousseau Emiljét emlegeti, 3dik azt forgatja, hogy a' gyermek Marcus és Marcellus szenteknek innepén született, negyedik hogy a' Sallust fragmentuma közt egy Marcus Aemilius ezt kiáltja a' Rómaiaknak: *potior mihi visa est periculosa libertas quieto servitio*. Én a' dolgot *in dubio relinquo*; tessék gondolni, a' mi tetszhetik. A' Tristram Shandy atya sem kizotta magát jobban millyen nevet kapjon a' fija mint a' melly gonddal én válogatám a' gyermekeim neveiket, 's ez a' Shandy sem sajnálta inkább, hogy a' fiját Trismegistus helyett Tristramnak keresztelé a' tudatlan Pap, mint én hogy a' két Apácza fenyegetése miatt a' most legidősb lyányomat a' leginteresszantabb képpel *Thalia*-nak nem keresztelhetém. Nekem mind a' négy gyermekemet rend kívül szép gyermeknek leli a' környék és minden a' ki látja. Pedig feleségem valaha ugyan egyike volt a' Kassa első rózsájának, de bizarr képe 's az idő 's a' 3 gyermek szoptatása 's az anyai kötelességek szent teljesítése egészen elhervasztották. Nem képzelhetsz te boldogabb férjet mint én vagyok. De nagyon megcsalnád magadat, ha azt képzelnéd, hogy feleségem *façonnirozott* 's Isten tudja mit *affectáló asszony*ság, noha francziául szóll, németül 's tótul a' magyar mellett, 's Bécsben neveltetett a' Salesinák-nál, hol Leopoldné minden héten két nap jelene-meg. Ne hidd azt. *Ratione, non exemplo* esik nálunk a' mi esik, 's kevés ember látta még Sophiet úgy, hogy meg ne kedvelte volna. Jóltevőbb, tisztább erkölcsű, barátsági áldozatokat tenni inkább tudó, honn űlni szeretőbb feleséget, anyát, asszonyt nem láttál.

Midőn eddig írást, érkezék az Onkelem Kazinczy Péter, Consil

Vay József Úrnak násza, 's beszéllé, hogy e' napokban a' Consiliarius-sal együtt volt, 's annak jószágaiban nyargalva 's repülve ment keresztül. Eggy valaki lévén jelen, lehetetlen volt tőle sok at tudnom; annyit tudok, hogy Vay nagyon meg nincs elégedve a' Diaeta dolgaival. Én megvallom, nagyon sajnálom ennek az igen nagy embernek dicsőségére nézve ezt az ő meg nem elégedését. A' nemzet megmutatta, hogy érzi hogy Nemzet, 's szeretném látni, mellyik Dietánk mutatta-meg azt így. A' Külföldre képzelhetetlen számú expljai mentek-ki a' Diariumnak; jele, hogy Európa szemmel tartá, mint fogja magát nemzetünk viselni; a' Posselt successorának Europäische Annalai néhány Repraesentatióinkat felvevék. Vay a' többek között azt panaszolja, hogy midőn ő tanácslá, hogy küldessék Deputatio Drezdába, újobban kérni Urunkat etc. az ő vele ellenkezni szeretők azt kiáltozták, hogy azt nem; mert ha az újabbi kérés használhatna, használt volna a' Palatinus közbenjárása. 'S most épen ezek az ő ellenkezőji csinálnak neki vétket, hogy miért nem adta elő ezt a' tanácsot **ügy**, hogy ők azt kénytelenek legyenek bévenni. Vayt nem vádolom, mert úgy tisztelem a' hogy nem senkit. De a' *hallgatás*, a' *ki nem mondás*, néha lehet megbántó is; 's az illy esetekben ki a' vétkes? a' *nem szólló*? vagy a' *nem fogadó*? Nem kívánja eggy Phocion és Aristides is hogy neki vaktában higgyen más. Hát mikor a' nagy ember a' maga gyengéji (a' pénz szeretete) által abba a' gyanúba hozta magát, a' mellyben Vay ezen Diaeta előtt is volt, ezen Diaeta olta pedig még inkább van és lesz, hogy ő tántoríthatatlan, valamig a' meum et tuum nem forog fenn: de a' pénz szeretete 's eggyetlen fijának gazdagítása (kit tulajdon leányainak megrontásokkal akar boldogítani — ezt így beszéli minden, és az ő vejei ezt tudják, 's nevezetesen Borbély declarálta, hogy ő ugyan a' feleségét pénzzel kifizettetni soha nem engedi, 's reményilem ugyan — ezt teszi Pajtásod Zeyk is.) mindenre reá vehetik, mert ő maga is megcsalja magát Sophismákkal — mit mondunk ilyen esetben a' nagy Vay panaszára? Azt mondják, bánja a' nagy ember, hogy Dietára ment ez úttal. Nem kell mindég hinnünk a' mit mondanak: de ha banná, a' nagy ember valóban kis ember volna. Szomorú dolog, hogy az idő még a' lélek' nagyságára is hathat, és hogy némelly ember túléli a' maga nagyságát. — Midőn a' Creditor és Debitor megromlása forog szóban, én azt tartom, hogy ha valamellyiknek kell valamit veszteni, illőbb hogy a' Creditor veszítsen, mert a' Creditor már az által hogy ő Creditor, beneficiált ens, a'

másik az által hogy Debitor, már nyomott ens. Ha nekem 16 Vár-megyében volna birtokom mint Vaynak (ezt a' Vayné szájából tudom) 's ha hatszáz ezer Capitálisom volna (ezt másoktól tudom), bizony gyermekeimet nem veszteném össze egymással, 's magamat a' Diaetán meg nem íteltetném. — Engedjen meg a' nagy ember ha gondolkozásom távolról is igazságtalan.

Hogy a' Ministerium akarta volna hogy a' Diaeta heves legyen, 's hogy azért akarta volna, hogy magunkat veszítessük-el, mint a' szegény Csehek — ne hidd. A' Magyar Fejedelme ellen kardot nem fogott 's nem fog, mint a' Csehek. Ezt megmutatánk 1809-ben is, hol csak egy személy sem tett ilyest: a' Diaetán szólni pedig nem megbántása a' Felségnek; hiszen a' Regalis és a' Constitutio azt tisztjévé teszik. Azt se hidd, hogy ez a' kegyes Fejedelem Constitutionkat erőszakkal akarja megtámadni. Ha erőszakkal akarna élni, ki állana 's állhatna ellent? Ha erőszakkal akarna élni, nem Gustermannak 's másoknak kellene az Udvar titkos Staats Archivjában álló Kollár kézirataiból irkálni ellenünk könyveket. Maga az, hogy Gustermann, Piringer 's Mathéi (ez Anonymus) illyeket *írnak*, azt hagyja örvendő lélekkel hinni, hogy erőszaktól nem félhetünk, és az mindég elég. Ha Kollár 's Apostolai bennünket megesalni akarnak, tanuljunk, olvassuk a' mit Kovachich Gustermann ellen két Tómusban az elmúlt télen dolgoza, 's mint Pest Vármegye, írassuk-le Megyéink 's familiáink Archivumaikba, mert azt kinyomtatni ugyan nem fogiák; 's ha szemesek leszünk 's tanulni nem sajnálunk, megfelelhetünk Gustermannnak és a' belőle ellenünk viaskodóknak. Ezt Kovachichnak munkájáról, édes barátom, Neked nem csak zur Wissenschaft, hanem zur Benutzung is írom. — Ha lesz e haszna ezen energiának? ezt kérde. Tekints vissza a' századok óta folyó dolgokra, 's felelj-meg. Calculálni, azt tartom, nem lehet semmit. Incertum quo fata ferunt. Ne nézzünk messze. Azt cselekedjük a' mit ebben az órában ész és kötelesség kívánnak. Ha bukunk, türjük renitentia nélkül, mert a' renitentia haszontalan, sőt káros. Lehet túrni lelkesen is. Nagy lelkű embernek írok; te megértesz. Vigasztalásunkra lesz, ha bukunk, hogy vétünk nélkül buktunk, mint a' Görög theatrum Schicksaltrauerspieljei. Kérlek, érts-meg. Érthetsz, ha akarsz. Nem értettel ha azt hiszed, hogy a' titulus nekem *valami*. Véghetetlen szeretem Farkast, mert ő arra véghetetlenül méltó: de szeretném, ha azt hinné hogy ő nagyobb mint hogy az a' Pápa keresztceskéje 's más hasonló pillogás nagyobbá tehetné. Sőt az

ötlet abba a' gyanúba hozza, hogy *keveselli* a' micsoda. Kulesának örültem, mert annak hasznát láttam, 's óhajtom hogy Fő Ispán legyen, mert sok jót fog tehetni. De minek a' Majori titulus annak a' ki nem Katona? De gustibus. etc. Én Farkast a' keresztje 's az üres titulus mellett is szívesen fogom szeretni, de szeretném, ha csak Kammerherr és Fő Ispán 's ha gyermekei volnának. Mágnás volna, noha mind ezek nélkül is el lehet az ember. A' Mágnásság sokakon segít, legalább nálunk, hol nincs az ország úgy tele tömve velek mint Erdély. Ismerek olyakat, kik ha Mágnások nem volnának, sz[olga]bírósnál többre nem fogtak volna mehetni: noha a' szolgabírósnál nálunk több mint Erdélyben, hol a' Vármegyei hivatalokat nem becsülik. Ismerek kik azért kaptak gazdag feleséget, mert Mágnások. Ez pedig mindég szerencse, mert én, kit szerencsetlenségem 's magamnak 's feleségemnek két nem testvéri testvére egészen megrontottak erszényben, érzem, melly szerencse gazdagnak lenni, ha a' gazdagságnak *hasznát venni tudjuk*.

Ne rettenj-el attól hogy Gubernátortok R. Comiss.-nak van téve. A' háború azt kívánja, hogy ez úgy legyen. Könyöröggünk, hogy a' Dictatori igazgatás, mint Rómában, *elmuló igazgatás* legyen. Engem ez a' szép remény biztat és azért a' hírt nem veszem rettenetesnek. Élj szerencsésen kedves barátom. Irj oly gyakran a' mint akarsz: de ne soha igen vastag levelet, mert az olyan szemet szúr a' postákon, az pedig nem jó, mert a' titkos Polizey nem hever.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2257.

Csehy József — Kazinczynak.

Marsban Siedlec tájékáról 25. Jun. 1812.

Kedves barátom,

Tudósítlak, hogy azt a' 100 ftot in valuta, mellyről levelemben emlékezetet tettem, e' hó 20dik napján a' Lublini lengyel postára minden securitással feladtam, úgy hogy ez a' pénz Julius vége felé par Vienne Kassára fog érkezni diligenccon, ne sajnálj tehát annak által vétele iránt Kassán rendelést tenni. Adott ebbe a' 100 ftba Kapitány Faragó 10 ftot, Fő hadnagy Sejben 20 ftot, a' többi tőlem való.

Mi erős marsokkal közelitünk a Bughoz, mellyen által fogunk talán 4 nap múlva kelni, de melly helyen, azt nem tudom, és így jövünk a Fr. nagy armadához, mellynek jobb szárnyát fogja formálni ez a mi Corpusunk. Egy Fr. General Staabtól való Chef de Bataillonnal beszéltem Lublinban, a' ki azt mondá, hogy a' Fr. Sereggel Spanyol és Portugallus Divisiók is vannak. Az egész munkálódó szövetséges erőt 370 ezerre teszi a' hír.

Hogy mi, a' néhai multiple operatis lineák helyett ezt az egy Simplét követjük most, olly nagy gondolat, a' minő természetes; mert ezen a' lineán tehetünk legtöbbet, megyünk Petersburgnak, elválasztjuk az ellenséget eggyetlen egy szövetségessitől, az Anglustól, 's a' mellett nem hogy ezen marssal, en détail exponálnók magunkat, sőt inkább meg előzzük az ellenséget, kinek sokkal messzebb esik havas Alföldről oda húzni erejét, ha a' Töröktől merné is ezt cselekedni, vagy egy helyről a' másra vinni a' mint II. Friedrich tudta.

Reménylem, hogy ebben a' háborúban, a' hol a' Muszka Birodalomnak sokféle nemzetségeivel lesz dolgunk — módomban lesz az Asiai magyar atyafiakról, Vogulokról, Perniekről, vagy Mandsurokról felfedezéseket tenni. Ez politicus tekintetből is hasznos tehetne, mert hajlandóság fogna támadni ezen népekben hozzánk. — Élly kedves barátom 's írj valamit az otthoni dolgokról, mert mi semmit sem tudunk.

Szeretném Virágot rábeszélni, hogy Horatiusnak ezt az odáját *Coelo tonantem credidimus Jovem* fordítaná le igazi római Colorral; p. o. nem volna szabad lictor helyett poroszlót tenni, kérnéd reá ötöt, magam is fogok talán ez iránt írni.

M.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 46. sz.]

2258.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Somlón 26dik Jun. 1812.

Kedves Barátom!

Az én itten mulatásom már csak usque ultimam p[raesen]tis tart, ekkor az itten a Splényi Regimentjtitül volt Compania el masirozik az eddig assentalt recroutákkal, és itten az assentálás meg szűnik.

Tegnap ki rándultam volt Krasznára, mert oda jött Gróf Wassné, ki is a fiával gr. Csabával és nagyra menendő kedves unokájával, a kis Jósikával a Füredi Fördőbe utazik a Doctorok javallásából — ma a Grófnéval ide vissza jöttem, ki is utját tovább folytatja. Igen méljen érzi és kesergi igen derék férjének vesztit. — Sokat emlegettünk Tégedet, és a Nevelőt tudakozta, hogy mostani útjába nem találkozhatna e véle — a Nevelő szerzésit uira ajálja Neked, de ezen kívül még egy más nagy kérést is tészem hozzád. Boldogult férjének Nagy Alináson, a hoi temetve vagyon, temetkező helje felet egy monumentumot akar állítani — Tégedet pedig arra kér, hogy készies ezen emlékre egy Magyar emlék írást. Ki volt és hogy élt Gróf Wass, meg értheted a tulsó lapra le írt szomorú jelentésbül, meljet is az lpom concipiált. Kérlek tehát ezen emlék írást küld el nékem mentül előb. A ki örökre vagyok

Hiv tisztelő Barátod:

Cs.

Méltóságos Camerarius, és Fő Strása Mester Ur!

Haszontalan igyekezete azon köny hullatásoknak, melyek egy Nemes Léleknek boldogabb állapotba való sietését vagy egy szempillantásig meg akadályoztathatná! A legszentebb szeretet, a legbuzgóbb tisztelet, a legforróbb Barátság — mind ezek, melykef a Természet Alkotója teremtsi-nek remek munkájába szerzett és meg szentelt — mind ezek meg nem változtathatják a Teremtőnek bölcsen meg határozott azon Végzésit, melj által a szerencsétlenek szenvedése meg szünik, az igaznak örökös jutalma meg adatik. Meg csüggedt reménységgel szemléli egy igaz Atja, egy hiv Férj, egy engedelmes Magzat, egy érzékeny Barát attul való el válásának borzasztó szempillantását, a kinek lótime heljhezette minden földi Boldogságát, ezen szempillantásnak közelgetését kellett nékem tizenöt esztendők alatt boldogul el tölt Napok után egy egész Esztendőnek és hat heteknek el foljása alatt meg foitot kínos gyötrelmek között szemlélnem, midőn már néhai Férjem, Czegei Gróf Wass Sámuel, Felséges Urunk arany kulcosos Híve annyi időt fogyasztó szenvedések között el töltvén, ezen szinte el enyészet Pünkösd havának 30dik napján hainali 3 óraker életének 58k. esztendejében karjaim közül ki ragadtatott. Ilj hosszas szenvedés meg nem csökkentette benne Teremtőjébe vetett bizalmát, hozzám, kedves gyermekei-hez és Unokáihoz buzgó szeretetét. A mi szeretetünk, tiszteletünk látszatot ötöt az el válástul tartóztatni, a szeretet és igaz Atyai indulat látszottak benne aszt munkálni, hogy asztot előttünk még továbbá is nyilvánóságossá tégye, meljet a boldogul el tölt esztendőknék el foljásában minden időben

tapasztaltunk. Mind ezek már el enyésztek, csak a szomorú emlékezet gyökerezett meg szívemben, melynek gyümölcse a bánat és örökös háládatosság, — kívánom azonban, hogy Mélt. Urat és Mélt. Uri házát az emberi sorsnak bölcs meg határozása az ilyen szomorú szenvedéstől menté tégye, mely most a szenvedésnek tárgyává tette

A Mélt. Ur

megszomorodot szívű alázatos szolgáját

Gróf Bethlen Rosaliát.

Kolosvár Majus utolsó napján, 1812.

A boldogult Gróf azon ritka tulaidonnal is bírt, hogy első tekintetre mindeneket magához tudott édesíteni, és a leg idegenebb ember is mingyárt meg kedvelte — közönséges kedvességbe és szeretetbe volt elő az egész országba mindenek előtt. A Haza szeretete pedig egész éltinek egy fő idoluma volt. Wesselényi Miklósnak tanuló társa és végig leg biztossabb Baráta vala. A kertembe már fen áll a Wesselényi monumentuma, egy nagyra emelkedett Platanus árnýékozza ágaival.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2259.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Uri!

Nékem különösen tisztelt drága Uram!

Az Euthymia Zachariás' Vitkovieshoz írt Odájával semmire sem mehettem. Közlöttem a' Törvényt itt tanuló Rácokkal; de azok tökéletesen nem értik, úgy mondák, Orosz Lexicon nélkül; mivel az orosz Nyelvből sok szó van a' Serbussal ezen Odában elegyítve. Eggy, a' ki közöttök láttatik anyai Nyelvéhez valamit érteni, azt mondja, hogy még az ő Nyelveknek nincs Prozódiaja, 's így még az csak bimbójában van.

Igy Zachariásról nem tudhatván ítéltetni, versének belső szépségéről halgatnom kell. De még-is a' Serbusok Poézisáról jót merek jövendőlni: mert azon Rác Ifjak egy *Muschiczky* nevezetűnek három Munkáját közlötték velem, mellyeknek német fordítása-is van. Megvallom hogy nem reméltem azt felőlök, a' mit Muschiczkyban találtam. Imé! küldöm azokat a' Tek. A. Urnak, méltóztassék meg

nézni, és ha lehet az examenig, vagy legfeljebb akkorra visszaküldeni: mivel tölem vissza kívánják.¹

Micsoda világot érünk, nem tudom. Itt mint bizonyost úgy hiszik, hogy háború lesz, sőt hogy már elkezdett volna. A' Ferdinánd Regementje ma, azaz 26-án ment el tőlünk. — Egy Zsidó jött Lengyel Országból, ki azt beszéllette, hogy *Bródy* és *Lemberg* városaira valami 20 ezer arany van kivette adóul; kinek? mi végre? nem tudja: ott minden reggel a' nap felkölttével halgatják már, szóll é az Ágyú? s. a. t. A' Török megbékélt a' Muszkával; innét sok Népünk gyűlt Erdély határaitra. Azt halljuk, hogy Wallis resignált, és hogy *Stahl* volna helyette a' Financz-Minister. — 30 ezer Lengyeleket Napóleon Spanyol-Országba küldött: a' mieink sietve mennek *Ráwába* túl Lembergen.

A' Schein nálunk csak nem olly ritka, mint az ezüst, de Pesten-is, hol, azt mondják, hogy ha a' várost fel motoznák, nem talál-nának benne 10 ezer fl. Scheint. Rossz az idő, de rosszabb lesz — nem tudom mit érünk, és hogy élünk? beati possidentes! non beati Literatores — — — —

Csak mehetnék már valaha Széphalomra! de... sok a' baj, az akadály: pedig a' testvéremhez sem mehetnék nagyobb vágyódással, mint oda törekedem; az élet baja, és [a] hivatal reggeltől fogva estig terhel.....

A' Grófnét 's a' kis szenteket mindnyájan idvezeljük. Magamat becses indulatiba ajánlva, szokott tisztelettel vagyok S. Patakon Jun. 26-dikán 1812.

A' Tek. Ass. Urnak alázatos kész szolgálja N. F. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2260.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Buda Jun. 27d. 1812.

Már régen meg kellett volna köszönnöm a' Dágot, melly Aprilis vége felé jött Pestre 's hozzám ugyan quae te sapientia cepit, kedves barátom: midőn így akartál boszút állani a' poemai jámbusokért, a' mellyeket én, áldomásokat akarván mondani, agitanti deo,

¹ A levél mellett nincs semmi melléklet.

írtam. Amen tehát. Leveled Május 7d. ért hozzám, a' melyre mind eddig halasztottam a' választ, nem restségből, mert dolgozgattam egyben is másban is. Ihol látod itt egy kis jelét dolgosságomnak. Ámbár nem örömet versificálok, még is Horatiust, ezt a' — németül szépen esik — Schalk poétát gyakrabban veszem elő. Néha neheztelek rá, mert negligenter ír. Mille die Versus deduci posse, de obscurus is, mert — mi imez p. o. majorum nequis amicus frigore te feriat? Én ezen törtem fejemet. Csak gondolom formán magyaráztam. Ha jobb értelmét tudod, ne titkold el tőlem, vagy inkább nemzetedtől. — Melly sokkal többet tettél te buzdítgatásoddal. Kár, hogy azon munka csak a' Pesti Bibliotheca könyvei közt fog heverni! Vajha Szirmai élhetne, 's vajha több Szirmai volna 's lenne! Melly kevesen adgyák magokat a' nemes munkákra! A számtalan proletarius meglehet nem teheti, talám jobb állapotra juthat, mert a' hatalom, 's uralkodás ember 's nép nélkül nem lehet. De mi lesz az egészről? —

Az nagy örömkre van, hogy ab A[nn]o 1790. annyi dietákon még nagyobb illuminatio nem volt mint e' minapin. —

A' bor igen jó. Még egyszer köszönöm. De mikor énekelek neked? Mikor énekelem azt, hogy azon egy üdőben, a' hazának, erőnkhez képest éltünk? Eljő majd csendessége lelkennek, és felébredek e' nemes tárgyra: Mert most egész philosophiám rendetlen, a' melly nélkül versus inopes rerum nugaeque canorae: Élni sics!

Szemerénk három vagy négy nap előtt búcsúzott el tőlem Péczelre; mert haza utazott minckutánna némelly materialékat öszszveszedett volna a' nagy coloniában. Sokat nevetek ezen gyerekeknek; midőn p. o. 7. v. 8 órákor a' hídon megállunk — estve — a' sétálás óráján: «ennek szép szeme van; annak homloka, bodros haja, kis szája, nagy begye» 's a' t. Hát ha az Ilosvai is, ki téged egyszer igen meg dícsért, ott van?

Vitkovicsunk, minthogy sok házhoz tartozik, majd szüntelen jár. Alig látom őtet. — Horvát régen Váiban, Ő Excl.-nál, ex offio tartózkodik. — Vale, légy boldog! —

2261.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Szeretem barátom!

El végzém, leg alább ezen Dinastia alatt, politikai pályá futásom'. Az el múlt Diaetáról baj tsak emlékezni is. Mint az Udvar, mint a' Nemzet a' leg alacsonyabb oldalról mutatták magokat. Sajnos vólt ez Országban születetni, és szégyen Magyarnek lenni. De ezekről mászor.

Hogy nem feleltem leveledre, tulajdonítsd szívem szomorúságának, és mivel tudtam, hogy fel bontogattyák minden leveletem, ki gázoltam végtére ezen zsemlyékes iszapból, -- könnyebben lehellek, — lassan lassan vissza tér víg kedvüségem, de meg fog örökre maradni szívemben az emberekhez való bizodalmatlanságnak hibéje, ez az első készüllete az emberi szívnek a' Misanthropiához. J'évite les hommes puisque je les aime. Nagy igazság lehet Rousseau-nak ezen mondásában. Be jó, hogy tudok élni magammal, hogy nem kell önnön magamtól irtóznom, és hogy kedvelem az élő holtakkal és önn gondolatimmal és érzéseimmal a társalkodást. Tedd ezekhez jó Feleségemet, gyermekeimet, és el fogod hinni, hogy akár mi történjen, nem igen tehet engemet a' bal Szerentse vagy másoknak avagy gonoszsága, avagy balgatagsága bódogtalanná; sőt ha mind ezekhez még egy kevés Filozofia is járúl részemről, még bódognak is érezhetem magamat.

A' miolta haza jöttem, rendbe szedém Bibliothécamat. Imé a' régen ígért ó Lajstroma könyveimnek — az ólta ugyan igen sok jó könyv járúlt hozzá, a' melly mind meg van az újbán mellyet készítettem; de ezt még le kell iratnom elébb számodra, ha parantsolni fogod. Addig is fúsd által a' régít, és küld azután vissza.

Íme itt van Kolbielszky munkája is, mellyet régtől fogva vissza küldeni tartozom.

Kéz írásimat is rendbe tettem, de tsak ezután lassan lassan rendbe fogom szedni azokat, minden nap egy néhány órát szánván ezen munkának, hogy enyésztem után az, a' kinek kezébe kerülni fognak, elmehessen rajtok.

20dik Juliusban Relationális Gyűlés van a' Diaetális dolgokról Zaboleh Vármegyében. — Addig új Pátensek is fognak érkezni, és talán Commissáriusok is, és requisitiók (non obstante subsidio, et

sapientia senum nostrorum Legislatorum, quorum sapientia non est amplius sapientia pro moderno aevo, és a' kik úgy által élték magokat, vagy az idő úgy által futotta őket, hogy annak környül állásaihoz egy tseppet se tudják magokat alkalmaztatni, és hogy jobb volna, ha inkább magokat, mint a' Hazát eltemetnék). Én részemről ezen utolsó Vármegye Gyűlésre életemben, ha az Országnak és a' Monarchiának dolga, és az Udvarnak és az Országnak Principiumai némely fő dolgokban meg nem változnak, 16ban menni szándékozom. Feleségemmel és gyermekeimmal sokáig fogok mulatni Sz.-Mihályon, ha az egészségünk meg engedi. Oda várom hát a' Feleletedet. Kegyes Fordítónémat, Soos Pálnét, még nem láttam, úgy tetszik, hogy nem rosszul jövendöltem; mert nem akarják meg várni, hogy fel forjon a' nép, és, a' mint írják nekem Bétsből, Collovrátot tettek Vallis helyébe a' rossz Financziák Ministerének. . . A' háború bizonyos és talán el is kezdődött. Ha valami új tünemény van a' Magyar Litteratúra piatzán, add azt tudtomra. Kis Horáztát már el olvastam. Én hat lábosokban fordítottam volna. — Nem szerentsétlen ezen fordítás, össze vetettem sok helyütt az eredetményel. El ne felejtsd egészen ezután tsupán a' békességnek, nyugalomnak, barátságnak, és gyermekeinek meg elégedve élő

A. Olysó 28-o Junii 1812.

hív barátodat
Jóskádat mpr.

U. I. Feleséged kezeit tsokolom, gyermekeidet pedig ölelem. Mig oda voltam, nekem is Emiliusom lett.

Anglus könyveimet, mióta vissza jöttem Olasz országból, többnyire el ajándékoztam még Pesten, mert felhagytam ezen nyelvnek művelésén, mint azért, mert alig meg kaphatók vagy igen drágák az Anglus könyvek, tsak keveset tartottam meg belőlök. Az Anglus könyveknek Catalogusát tehát, mert kevés számúak, és te, a' mennyire tudom, nem gyakorlod ezen nyelvet, nem küldöm. Görög könyveim is tsak igen kevés számmal vannak, mert ezen nyelvnek további művelésére is, noha már egykor az evangyliomot görögül érteni kezdettem, se nem értem rea, se alkalmatosságom nem volt.

2262.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vitkovits Mihály

barátságos Idvezletét.

Pest, Jún. 29d. 1812.¹

Pirúlva nyúlok tollamhoz, 's enn magamat vádolván illy hoszszas hallgatásomért, engedelmet, engedelmet kérek Tőled, kinek irántam való Barátsága, mely ellen most az egyszer nagyot vétettem, egész bizodalmat önt belém a Botsánat' megnyerésére. Nem is vagyok éppen nem érdemes ezt tőled megnyerni. Mert a mit Szemerénk és Helmetzink leveleiből érthettél, Tavasz' kezdete oltá alig valék egyhúszomban három négy nap ide haza. Ezen három négy napom is a sok Sub Galli cantum — ostia pulsanter Cliensek miatt olly nyugtalan volt, hogy tsendes kedvel egy óráig sem lehettem. Pedig ha tsendünk el vagyon verve, mire vagyunk alkalmatosak? Szemere és Helmetzi tehetnek tanúságot békétlenségemről, a kiket procátori dühömben sokszorta megkértem, helyettem írának hozzád, és mind azokról, a miket tőlem tudni kívánsz, tudósítanak. Helmetzi, jól tudom, el sem mulatta. Szemere Juniusban három hétig itten helyettem vicegazdálkodván, íra hozzád. Megírá ő, hogy Nagy Méltóságú Özvegy Martzibányinének Fiscalissa lettem. Meg, hogy ritkán vagyok Pesten. Ezen áldott Özvegy' Jóságainak és Jussainak rendbeszedésében hónapokat kell töltenem. Mind ezek enyhítsék hoszszú hallgatásomért ellenem való felindultságodat, és adgy botsánatot.

A miket hozzáam küldeni, és nekem ajándéku adni méltóztatál, hiba nélkül kezemhez vettem. Különösen köszönöm az Idilliumokat, melyek hajdan és nekem annyi boldog órákat szültek, Lelkemet a Magyar nyelvhez édesítették, és Nevedet nállam imadásban hagyták. Régi volt példányomat, melyet utánnam jobb része Egernek olvasott, Helmetzinek adtam ajándékban. Musitzkinek a nyomtatványokat Leveleddel együtt a mostan mult Medárdusi Vásárkor küldöttem el. Engel Urnak még Aprilis elején.

A Nectárt Virágunk, a ki édesdeden köszönte és köszöni, megkapta, örvendező Megelégedéssel vette ajándékodat, és néhány napok

¹ A kelet Kazinczy F. írása.

múlva Horvátot 's engemet jól tartott belőlle. A Foverotatoszonnak is egy Veszprémi Kulatsával tele kedveskedett. Ő mostan jó kedvű, és folyvást izzad a századolásban.

Dajka' életét és a gyönyörű Berket vettem. Helmetzivel tartott hoszszas tanácskozás után az egész Munkát Trattnernek általadni eltökélttük, de úgy, ha mindgyárt akarná nyomtatni. Mivel Kis Urnak Verseit igen sokára kezdi nyomtatni. Sokat nyomna, ha ötlet Levél által ezen szándékunk tellyesítésére megszólítani méltóztatnál. Fő motivumul meg lehetne neki írni, hogy Két száz subscribenseink már is vannak, és ennél fogva, mihelyt elkészül a Munka, 200 példány azonnal elkel. Sághy Úr, kit egynehányszor megszólítottam Dajka iránt, csak azzal a biztatással áll elő, hogy augusztusig várjunk, akkorára valamint egyéb portékáknak szemlátomást alább kezdett szállani az árok, a papiros is ótsóbb leend. Mind e mellett ha Trattnerrel meg lehetne egyezni, és a hamar nyomtatást fogadná, Dajka Verseit nyomtathatnánk.

Berzsenyi, a kinek irtam, és a kit ígérete után, hogy Pestre eljön, a Triász nevében hozzám barátságosan meghíttam, se nem írt, se el nem jött. Munkájának nyomtatása függőben maradt, mint-hogy hozzá fogatni nem lehet, minekutánna azt irta volna a Pesti Kis papokhoz, hogy újra lerajzoltattván magát, Képét Bétsben metszetni hagyta, a Pesti képét hibásnak lenni állítván. Illy formán nem tudni, mitsoda formatuma lesz az új képnek, melyhez kell a nyomtatást szabni. Mihelyt tőle tudósítást, és Tőled a Kiadás iránt tett kérdéseimre feleletet veendek, azonnal utánna látunk a nyomtatásnak.

Horvát Junius nagyobb részét itt töltve Válba az Öreg Urhoz mene: Szent István napjáig ottan kell maradnia. Tisztel, tsókol Tégedet. Szemere dalloz, és sonettoz. Őt a Pest Vármegyei Földes aszszonyok, és kisaszszonyok újra a Poesisra édesítették, és a házassulandó tüzes vágyát egy kevössé elenyhítették. Tsókol ő is ezerszer Tégedet. Tsókol az én Theodorám is, a ki előtt a sok édes emlegetés által egészen ösméretessé lettél. Tsókollak én is, és azzal a forró barátságos kívánással, hogy vajha itt Pesten Tégedet, míg e földi sátorban élünk, mint a legkedvesebbet, és a legtiszteltebbet szeretett Triászodnak és sok Tisztelőidnek örömkre szállásunkon elfogadni, megvendégelni lehetne szerentsénk!! Végzem levelemet. Élj boldogul, és botsáss meg. Pesten Sz. Péter 's Pál napján 1812.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

2263.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Nagylelkű barátom!

Mindeneknek előtte fogadd-el köszönetemet azért, hogy fiadat Emílnak kereszteltetéd. Nem hizelkedem azzal, hogy fiamnak akartál vele tenni complimentet: de a' fiam kérkedni fog valaha azzal, hogy az ő druszája a' NAGY Desőffy fija. Kérlek, méltóztassál tudósítani születése napjáról, hogy azt feljegyezhessem.

Édes barátom! Nem akarom tartóztatni levélhozódat, és így rövid leszek. Csak azt engedd most mondani, hogy én ezen Dietára kevély voltam levelednek vétele előtt, mert bizony ez a' Diaeta sok jót is tett — és mert én a' régiektől, az az, az ő felfuvalkodottságoktól 's fősvénységektől nem sokat vártam. Osztán a' Klopstock' kifejezése szerint a' lélekgyilkos meggyilkolta lelkeinket, és így mit lehete reményleni? — Reszketek a' következteltől, kivált mivel adós vagyok.

Közlöm itt Döbrenteinnek levelében vett Ódáját és a' tegnap előtt ajándékban Jankowichtól kapott nyomtatást. Vedd ezt Te is ajándékban. Gratis acceperis, gratis date.

Élj szerencsésen, kedves barátom, örök disze nemzedetnek 's korodnak. Nem sokára bővebb leveletem veszed. Feleségem tisztel mind Téged, mind tiszteletre olly igen méltó Grófnédát, kinek én kezét csókolom.

Jún. 30. 1812.

Gróf Dessewffy Józsefhez,

Szabolcs Vármegye Követjéhez az 1812diki Dietán,
hol a' nemzet nyelve mellett perorált.

Esküdtem a' lant, melyet az Istenek — —

[stb., mint a 2214. számú levélben.]

Döbrentey Gábor,

Gróf Gyulay Lajos' nevelője.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2264.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Úr, kedves barátom!

A' Homonnai Zsidó Cartabiancáját in Orginali által adtam Dókus László Urnak, ki Fiskálisa a' Homonnai háznak. De a' Homonnai kiholt ház két ágra szakadt: az egyik a' Csáki, Haller és Szapáry ág — a' másik a' Vondernoth ág. Dókus a' Csáki ág Fiscalisa. Ha a' Zsidó ezen az ágon lévő birtokhoz tartozik, úgy Dókus veszi meg a' pénzt: ha a' Zsidó nem ide való, úgy által adja a' Cartabiancát a' másik ág Fiscalisának, 's a' pénz meg lesz véve bizonyosan, ha él a' Zsidó 's ha van mit exequálni rajta. Minthogy Júl 17d. oltam nem voltam Dókussal, nem tudom mi történt.

Gróf Desöffy József Augustusnak elejére hozzám ígérkezett 's azt kívánta, hogy az Annalisok füzetét közöljem vele. Oda adom az Apr. Maj. és Jun. füzeteket, ha jön. A' Májusiban a' Superintendens Kis János Horatziusi Epist., a' Juniusiban az Universitásbeli Theol. Prof. Fejér György megkoszorúzott Pályairása a' Magyar Tud. Társaság felől recenseáltatott általam.

Ha Debr[ecen]be megyen valaki, írjon az Ur egy czédulát Dr. Szent Györgyi Urnak, 's tégyen kérdést az eránt, ha a' feleségem testvére a' Banatusból nem küldött e a' Doctor Ur házához a' mi számunkra valami kendert, 's ha igen, hozassa-ki az Ur 's adja által Asszonyámnak. Azért teszem ezt a' kérést az Urhoz, mert Asszonyámnak bajos írni, a' más írása eránt pedig Dr. Ur kétségbe jöhetne. Az Ur írását talán ismeri.

Niczky László Consil. Vay által megszólíttatott, hogy adna valamit a' Pataki Collégiumra, 500 ft ada. Ugyan annyit ada Gróf Desöffy József is, még pedig ez most másod izben; Jármy Ábrahám pedig a' maga lelke váltáságra 1500 bankót ígért szüretkor. Nevettem ezt a' szegény Pápastávé lett embert a' Gyűlésen, mert ez csak kimondá a' Kállai Plebanus felé fordulván, hogy *bajos valamit hinni mert muszáj*. — Erre sokat lehetne felelni Járminak. — Vay a' Szabolcsi Gyűlésen 8000 flót koldult a' Pataki Oskolára 's nagy részét Pápasták adák.

Eljen az Ur szerencsésen. Ajánlom magamat becses barátságába, 's kérem hogy Asszonyamat gyakorta látogassa-meg. — Az én

ujságaim elmaradtak és így nem tudom mi jelent-meg benne. Csak azt tudom, hogy a' mit a' Festés felől irtam, azt lefordították németre és felküldék az Annalistáknak. A' Nekrológgal együtt az is meg jelen (úgy hiszem) a' Júliusi füzetben.¹

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

¹ K. és é. n., de a levél első lapjának felső szélére idegen kézzel a következő útbaigazítást olvashatni: «Combinatio után, de minden esetre 1812. jún.—júl. hóban.»

JEGYZETEK.

Az itt következő jegyzetek az előbbi kötetekből ismeretes módon készültek a Kazinczy-bizottság észrevételeinek s esetleges adatainak figyelembe vételével. A Kazinczy-bizottság 1898. végén újra alakult. Elnöke, Zichy Antal, a ki a bizottság működését nemcsak érdeklődéssel kísérte, hanem munkájában is tevékeny részt vett, elhalván, helyére az Irodalomtörténeti-bizottság Heinrich Gusztáv biz. tagot választá, az így megüresedett bizottsági tagság helyét pedig Riedl Frigyesrel töltötte be. E szerint jelenleg a Kazinczy-bizottság tagjai: Heinrich Gusztáv elnök, Bayer József, Bánóczy József, Riedl Frigyes és Váczy János biz. tagok.

A Kazinczy-bizottságon kívül mások is készséggel támogattak e jegyzetek szerkesztésében. Fogadják mindnyájan e helyen is hálás köszönetemet.

2033. Mint a keletből látható, e levélnek még a *VIII. k.*-ben kellett volna helyet foglalnia; mivel azonban Kazinczynak a Szentgyörgyi Józsefhez intézett levelei régi kiadásában e levél az 1811. jún. 27-kén keltezett után van közölve, tévedésből onnan kihagytam s itt közlöm a jelen kötet első helyén.

2. kikezdés utolsó két sora: «Végre az az *érdemes barátunk* írta-meg tudakozásaimra, a' kinek kezéből ezt veszed.» — Kazinczy Fazekas István érsemlyéni predikátort érti, mint a *VIII. k.* 2029. számú levél kezdő soraiból kitétnik.

2034. 1. sor: «Sietek általadni Neked azon *Epistolámat*, mellyben neved előfordúl.» Kazinczy a Vitkovics Mihályhoz írott epistolát érti, a melyben a következő sorok olvashatók:

De im nyílik ajtóm, 's a' cseléd jelenti,
Hogy *Pipszem* érkezik; nem lél szobát,
'S vendégem lenni vágy. «Ez kelle!» mondám;
«Hadd jöjön; ő most kétszerest Apollóm!
Isméri az úr *Dessewffyt*? Ő Virágnak
Dühödt barátja, 's érte botra kél....

2. lap utolsó kikezdés: «Hogy Aug. 25-dikén Fels. Császárnénk neve napján Pozsonyban Diaetánk lesz, azt Te nem fogod tőlem érteni.» A *Hazai és Külf. Tudósítások* 1811. évf. (júl. 3-iki) 1. számában olvassuk: «A' Fels. Udv. Cancell-

larián Jun. 14-ke napján kihirdetett azon Fels. Kir. Rendelés, mely szerint Aug. hónap 25-ik napjára a' Magyar Ország Rendei Dietára összehívattatnak. Ezen Fels. Kir. Meghívó Levél már az Ország Báráinak, a' Ns. Vármegyéknek és Kir. Városoknak megküldetett.»

A kir. meghívó következő részét közli a Haz. és Külf. Tud. 1811. évf. (júl. 6-ki) 2. száma:

«Igen fontos okok indítottak arra, hogy a' febr. 20-ikán költ Financziális Planumot elfogadjuk, és a' B. Czedulákat 's némelly Rézpénz neveit egy ötöd részre szállítsuk: ellenben a' Beváltó Czedulákat kelendőkké tegyük. Mindezeket Kir. Fő Hatalmunkhoz képest Magyar Országban is végbevitetni parantsoltuk. Most az vagyon hátra, hogy egyenes igyekezetünket Jobbágyaink Magyar Országban is neki feszített erővel segítsék, és a' Beváltó Czedulának állhatatos és erős Hitelt szerezzenek. Ezt arányos Fundus megszerzése által megtenni annál szükségesebb, mennél bizonyosabb, hogy a' Beváltó Czedulák habozó betse is minden hív Alattvalóinknak képtelen nagy károkra lenne. Minthogy pedig a' Status köz szüksége is naponként nekednk, elégséges erőt szükséges szerezni, úgy mindazáltal, hogy az Adózó Népek fentartása méltó tekintetbe vétessék. Tsak ez által lehet az egész Monarchiának boldogságát és a' közhitelt fentartani, mely nélkül a' magános Polgár állapotja erős és virágzó nem lehet. De a' magános személyek között lévő költsönös kereseteket is szükséges elintézni, melyekre nézve az általunk elfogadtatott Financziális Systemából elkerülhetetlen változások következnek. Mind ezen igen fontos és sietős tárgyak szerentsésen elvégződvn, egyéb az Ország belső igazgatásának jobb elintéztetését illető dolgok is az Országos Deputatiók munkái szerint az Ország boldogítására 's a' köz Jónak gyarapodására tanátskozába vétessenek.»

2035. 3. lap 2. kikezdés: «*Szentgyörgyi Gellérd* kiadta *Sallustius*ának első részét. *Dugonics* és én is fordítánk *Sallustot*»... Az elsőre nézve l. a *VIII. k.* 1993. és 1994. számú levelét s az ezekre vonatkozó jegyzeteket. — *Dugonics* András 1807-ben kezdte fordítani *Sallustius*nak a «*De coniuratione Catilinae*» című munkáját «*Katilinának pártossága*» címmel, a mely azonban kiadatlan; nyilván a fordító halála után *Jankovich* Miklós gyűjteményébe került s onnan a *M. N. Múzeum* könyvtárába, mely jelenleg is őrzi 44. Quart. Hung. jelzés alatt. V. ö. *Endródi* S. «*Dugonics* munkái», *Figyelő*, IX. köt. 383. l. — *Kazinczyna* itt említett fordítása tudvalevőleg csak 1836-ban jelent meg.

3. lap. alúl 4. sor: «*Méltóztassék*... előmutattatni a' Spanyol *Ibarrai* kiadást. *Sallustot* Spanyolra *Don Gabriel* Kir. Hercege fordította»... A mű, melyre *Kazinczy* hivatkozik, a következő címmel jelent meg: »*Sallustius: La conjuracion de Catilina y la guerra de Jugurtha por Cayo Sal. Crispo.*» Madrid, *Ibarra* 1772. fol. E kiadásról *Graesse* (*Trésor de livres rares et précieux ou nouveau dictionnaire bibliographique*, Dresde, 1865, VI. k. 241. s köv. lapján) ezeket írja: «*Texte de l'éd. Elzevir de 1634. avec des variantes tirées de 3. mss. espagnols. Voici peutêtre le livre le plus parfait qui ait paru pour l'égalité du tirage. Il a été imprimé par ordre et aux dépens de l'infant Don Gabriel qui s' était réservé toute l'édition pour en faire des présents. Cependant ce prince a été sans doute secondé dans sa version par son gouverneur, Fr. Perez Bayer, qui ajouta une dissertation del alfabeto y lengua de los Fenices y de sus colonias. Le texte en caract. romains*

a 2 col. est au bas de la version espagnole impr. avec des car. cursifs. Il y a un second tirage, fait après la mort du prince sur du pap. moins fin et azuré, avec des épreuves usées» . . .

4. lap alúl 12. sor: «*Thom Jonest* (helyesen: *Tom Jonest*) csak Brünnben olvastam» . . . V. ö. a *III. k.* 733. számú levelével s ennek jegyzetével; l. a 147. lap alúl 10. sorát.

U. o. 1. sor: «Most jó nekem *Gullivers Reisen.*» Swift Jonathán (1667—1745.) ismert angol író itt említett művének eredetije 1726-ban jelelt meg «*Travels of Lemuel Gulliver*» czímmel, a melyet csakhamar lefordítottak németre a következő czímmel: *Gulliver (Lemuel-) Reisen nach Liliput, Brobdignak u. andern wunder-vollen Ländern.*»

U. o. 7. sor: «Itt az a' hír, hogy nem Rh[édey] László, hanem —né prote-gálja a' német játszókat.» Ezt a hírt Kazinczy minden valószínűség szerint Cserey Farkasnak 1811. ápr. 4-kén hozzá írt leveléből merítette; v. ö. a *VIII. k.* 1978. számú levelével.

U. o. 5. sor: «Az *Arcadiai Epistola* nem Vitkóvicshez, hanem egy káno-nokhoz van írva.» Kazinczy az «Egy római arcászhoz» című epistolájára czéloz. a melyet Toméczy Ferencz krakói egyházmegyei tiszt. kanonokhoz írt. V. ö. *VIII. k.* 1952. számú levelével s ennek jegyzetével.

U. o. 3. sor: «Ki az a' *Lázár István?*» V. ö. a *VI. k.* 1326. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel; l. a *VIII. k.* 2008. számú levelét is.

U. o. 2. sor: «A' Nini Sonettje» . . . bizonyosan a «Margit' szigeten» című.

5. lap fölül 5. sor: »Ürményi még a' *Hungarisatio* mellett is tiszteletes maradhat.» Kazinczy itt Döbrentének az 1811. jún. 11-ki levelében (*VIII. k.* 533. l.) előforduló köv. soraira czéloz: «Ürményi nem érdemli meg azt a' szép dicséretet (a Kazinczy epigrammjában). ha igaz, hogy Horváthnak ezt mondotta: «Ipse semper cum ista stulta hungarisatione terit tempus.» Ezzel egészen ellentétben van, a mit Kazinczy az Ürményiről írott életrajz végén mond: «Ürményinek azon érdemét, hogy ő vala a magyar nyelv egyik legbuzgóbb, leglelkesebb pártfogója, terjesztője, akarva hallgatám eddig . . . Mely dicső fényben ragyog itt is azok közt, kik ezt veszedelmesnek tekintik s mellék czélzásaik miatt gátlani szeretnék.» L. a *M. P.* 177. l. — Hogy Ürményi mit tartott nyelvünkről, arra nézve egy súlyos adatot olvasunk Horvát Árpádnak egyik közleményében: »Midőn — írja H. Á. — a napoleoni háborúk idején — egy ízben az országbíró't felhítták Bécsbe — a kabinet-ülésben azon kérdést intézték Ürményihez: vajjon nem kellene-e a Karokat és Rendeket a magyar nyelv tárgyában teendő concessiók által lekenyerezni, hogy azután az újonczok s a rendkívüli subsidiumok megajánlásában annál készségesebbek legyenek; Ürményi erre azt felelte, hogy ez egyáltalán nem szükséges, fog a dolog menni ily concessiók nélkül is; és mikor aztán a kabinet-ülésből haza jött, ezen szavakkal fogadta az elébe siető Horvátot: *iterum destruxi vestram stupidam linguam hungaricam!*» (Irodalomtört. Közl., 1894. évf. 103. l.) V. ö. a *VIII. k.* 1973. számú levelével.

2036. 7. lap fölül 1. sor: «Zaboltsba pedig nagyon kívánnám, hogy meg jelennének azok, kik itt most nagy cziheléssel hajtják az oroszlányt . . .» Ballagi Géza szíves magánközlése nyomán erre a következőket jegyezhetem meg: Vay József, tudvalevőleg, Szabolcsmegye alispánja, 1790-től pedig egészen 1811—12-ig

országgyűlési követe volt; de nemcsak saját vármegyéjében, a hol az úgy nevezett «kis diaeták»-at az ő házában tartották, hanem az országgyűlésen is vezérszerepet játszott. Voltak ugyan ellenségei Szabolcsban, de ezek közül egyik sem vitt valami kiválóbb szerepet. Hogy ellenségei szint valljanak: fia, Ábrahám, ez óhajását épen az országgyűlés előtt fejezi ki. A követválasztó megyei gyűlésen azonban ha meg jelentek is ellenségei: az «oroszlányt», t. i. Vay Józsefet, minden nagyobb küzdelem nélkül követté választották barátjával, gr. Dessewffy Józseffel együtt. Az utasításokat is Vay József kívánsága szerint állapították meg, úgy, hogy az országgyűlésen a megye utasítása értelmében ellenzéki álláspontjukat kivált a devalvatio iránt minden tartózkodás nélkül s egész erejükkel érvényesíthették mind a ketten.

2037. A levél vége: «*Phisterer orvoslása*»... A *Tud. Gyűjtemény* (1824. évf. IX. füz. 122. lapján) a következő nekrológot közli az itt említett orvostól: A Hazai és Külf. Tud. szerint Budán, aug. 13-dikán «fájdalmas májbetegségben több hetektől fogva sínlődven, hasznos és munkás életének 65-dik esztendejében» meghalt *Pfisterer András*, a kir. helytartótanács tanácsosa, Magyarországnak főorvosa, a pesti orvosi karnak elnöke s igazgatója s több tudományos társaság tagja; doctori értekezése «*Dissertatio inauguralis medica de mammarum inflammatione*» czímmel Budán, 1784-ben jelent meg.

2038. Kikezdés: «Előbb felséges Sonettetdet édig kell magasztalnom.» Bizonyos, hogy Csehy J. Kazinczynak az 1811. év tavaszán írt első sonettjét érti, *Az ő képe* címűt. Ugyanis ezt a sonettet küldi Kazinczy az 1811. máj. 1-jén írt levelével Rumynak; mivel pedig Csehy a Kazinczynak hozzá máj. 2-ikán írt levelére czéloz: kétségtelen, hogy ugyane sonettet küldötte Kazinczy Csehynak is.

9. lap alúl 7. sor: «*Báró Apor energicus szava* mindeneknek tettett.» V. 8. a VIII. k. 397. lapjával.

11. lap fölül 1. sor: «A' derék Superint. *Schmidts* (helyesen *Schmitz*) alig ha nem Teschenben lakik...» Úgy látszik, Csehy József a sziléziai superintendensre, *Schmitz János Györgyre* czéloz, a kinek az «*Annalen der Literatur u. Kunst in dem oest. Kaiserthume*» 1811. évf. (febr. füz.) 145. lapján következő című művéről olvasható rövid ismertetés: «*Predigt zur Feyer des am 24. May. 1809. eingetretenen hundertjährigen Jubiläums. der Gnadenkirche und Schule Augsburg. Bekenntnisses vor Teschen. Gehalten in der erwähnten Kirche vor einer sehr zahlreichen und ansehnlichen Versammlung von Joh. Georg. Schmitz.*» Wien, 1810.

2039. A levél 5. sora: «Tudtam, hogy familiátoknak Rajta kívül is vagyon *Miklós* nevű tagja.» Nagy I. id. műve ily nevű férfit e korból nem ismer, s másfelé tett kutatásaim is sikertelenek voltak erre vonatkozólag.

11. lap kikezdés: «Elterjedvén híre, hogy V. Ispánunkhoz ismét érkezék egy oly módú parancsolat, mint az vala, melly Marc. 15d. olvastaték-fel...» A Hazai és Külf. Tud. 1811. évf. (júl. 3-ki) 1-ső száma közli e parancsolatot:

«Mi Első Ferencz, Isten kegyelméből Austriának Tsászára, Magyar- és Cseh Ország Királya; Ausztriai Örökös Fő Herczeg, 's a' t.

Folyó esztendő Febr. 20-kán közre botsátott Patensunk következőjében,

minthogy a' Beváltó Czedulák Juliusban már közre eresztetnek, szükségesnek találjuk ezek eránt következő bővebb rendelkezéseinket közönséggé tenni:

§. 1-6. A' Beváltó Czedulák állanak ötszáz, száz, húsz, tíz, öt, két és egy forintos Czedulákból. Ezen Beváltó Czeduláknak összes summája, mint a' folyó esztendei Febr. 20-kán költ Patensunknak 5dik §-ában kinyilatkoztattuk, semmi esetre többre nem mén 212,159.750 forintnál.

§. 2-ik. Az ötszáz forintos Beváltó Czedulák arra valók, hogy nagyobb alkalmatosság végett apróbb Bankó Czedulákat lehessen rajtok bé váltani, vagy a' nagyobb füzetéseknél az Ország Cassai élhessenek velök.

§. 3-ik. A' száz, húsz, tíz és öt forintos Beváltó Czedulák formája a' különösen nyomtatott Patenshez vagyon mellékelve... Az ötszáz, két és egy forintos Beváltó Czedulák formája Circularis Rendelések által toldalékul utóbb közönséggé tétetik.

§. 4. Azon időt, melyben a' váltás kezdődik, és ezen Czedulák' minden nemének beváltatása módját különös Circ. Rendelések által meg fogják határozni.

§. 5. Mivel a' Bankó Czedulák tsak 1812-ik esztendő utolsó januariusig léznek folyamatban, ugyan 1812-ik Febr. első napjától sem a' Cassákban, sem *privatus* fizetőktől a' Bankó Czedulák el nem vétetnek. Mindazon által Jobbágynak könnyebbségekre meg engedjük, hogy azon Bankó Czedulák neveit, melyek 1812. utolsó Januariusig különös Rendelés által el nem töröltetnek és azon ideig folyamatból ki nem vétetnek, még négy, az az Febr. Mart. Apr. Majus hónapokig a' Váltó Cassákba Váltó Czedulákért ki váltathassanak». stb.

12. lap alúl 7. sor: «Sonettóm... annyira tetszett, hogy az egyik (barátom) engedelmet kére azt és az öt közül kettőt a' Hazai Tudósítások leveleibe bételhetni.» A nevezett lap nem közölte Kazinczynak egyik sonettjét sem; valószínűleg a pesti triász lemondott a szándékról, hogy azokat közlétegye, és pedig azért, mivel Horvát István a következő évben (1812) kiadta Kazinczynak három és Szemere Pálnak szintén három sonettjét. (>Hat Sonett. Kazinczytól és Szemerétől. Pest, é. n.«)

2040. A levél vége: «Eggy Der Kampf című 175 lapból álló könyv van kezemben». — «Der Kampf, ein lyrisches Gedicht» című munka Tübingában, 1810-ben jelent meg; lehet, hogy Kazinczy erre céloz.

2041. 18. lap 3. kikezdés: «A' Tisza mellett Várkonyon *Gúthy Gáspárnál* jógýtani [!] voltam». Nagy I. id. m. IV. köt. 459. és Pótl. köt. 260. lapján említ egy ily nevű férfit, a ki — mint följegyzí — e század elején Körtvélyesen volt birtokos, felesége Pély Nagy Erzsébet. Valószínű, hogy ez ugyanaz a férfiú, mint a kiről Kovács Mihály említést tesz.

U. o. 5. kikezdés: «Az Öcsémnek *Domonkos Sámuel* Vice Szolgabírónak chefe a' Testvéred». Ez a Domonkos S. minden valószínűség szerint ugyanaz, mint a kit Kazinczy a *M. P.* 377. lapján említ abaujmegyei táblabíróul és főügyészül, s a ki 1818-ban halt meg. Két műve nyomtatásban is megjelent: 1. Az t. n. abaujmegyei fel ülő nemes sereg kapitány auditora Domonkos S. úrnak felelete, melyet ezen vármegye főnótáriusa Selyebi Tiszta Ferencz úrnak a fel ülő nemes sereg meghiteltetésének alkalmatosságával élő szóval mondott beszédére tett 1797-ben. Kassa; — 2. Az t. n. Abauj vármegyei vitézlő nemes sereg kapitány

auditora Domonkos S. úrnak azon nemes seregnek 1798. eszt. Boldogasszony havának 12. napján lett eloszlásával közre adott vég búcsú vétele, Kassa, 1798.

2042. 20. lap kikezdés 4. sor: «Egy tudósítás, mely Superintendensünket hivatala viselésére alkalmatlannak mondja, 's úgy tetszik, az Aprilisi tsomóban vagyon». Kis János tévedt; a szóban forgó tudósítás az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1811. évf. máj. füzetének 248. lapján olvasható. A tudósítás Nagy István szent-lőrinci prédikátorról emlékezvén, a többi közt a következőket mondja: «Er kämpft so mit allen Schwachheiten und Beschwerden des Alters, dass er keiner seiner Amtspflichten in dem Grade mehr Genüge zu leisten im Stande ist, als es wohl sein noch immer reger Wille wünscht. Mit vieler Mühe unterschreibt er auch nur seinen Nahmen, und wer es nicht wüsste, dass es sein Nahme seyn soll, würde es schwer entziffern können. Man trug daher schon im vorigen Jahre auf dem Farader Distriktualkonvente darauf an, ihm in verschiedenen Gegenden des Distrikts ein Paar Stellvertreter beyzugesellen. Allein weil er selbst nicht gegenwärtig und seine Schwachheit auch noch nicht so gross war: so besorgte man, ihn etwa durch diese Fürsorge zu kränken; und so unterblieb es. Dieses Jahr aber wird es denn doch wohl, auf dem Convente, der zu Oedenburg gehalten werden soll, dazu kommen müssen; denn schwerlich wird man es länger können anstehen lassen, dass sich der schwache, abgelebte Greis, ohne alle Unterstützung mit den Angelegenheiten einer ganzen Superintendentur befasse, oder sich dabey nur der Hülfe seines Kaplans bediene».

U. o. alúl 19. sor: «Én az egy Ráth' emlékezetén kívül semmi egyházi személyről 's dologról nem küldöttem semmit». Ráth Mátyás nekrológja ugyanazon folyóirat febr. füzetében a 254—258. lapjain olvasható.

U. o. alúl 16. sor: «Artner Teréztől tett ítéletedet, ... melyre biographiája ... adott alkalmatosságot.» Artner Teréz életrajza ugyanazon folyóirat apr. füzetének 101—108. lapjain olvasható. V. ö. az V. k. 1290. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

U. o. alúl 10. sor: «A' magyar literatura utolsó Quinquenniumának rövid és híjános synopsisát, a' Te Töviseidnek és ró'sáidnak, két episztoládnak, Szemere' episztolájának ... recensióját már Aprilisban megküldtem Glatznak.» Ezek közül a Kazinczy *Tövisék és virágok* című epigrammáinak bírálata az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1811. évf. jún. füzetének 317—328. lapjain olvasható; ugyancsak Kazinczy lakodalmás versének, A' nagyság és szépség diadalmának igen rövid ismertetését a júl. füzet 72. lapján közli Kis János; Szemere Pálnak a Vida Lászlóhoz írott epistoláját szintén a júl. füzet 75—77. lapjain bírálja. A magyar irodalom utolsó öt évének bibliographikus áttekintését a következő címmel közli: «Beyträge zur Uebersicht der eigentlich ungrischen (magyarischen) Literatur in den Jahren 1806—1810»; e cikk is a júl. füzet 78—97. lapjain olvasható. — Kis Jánosnak főntebb idézett szavai szerint hasonlóképen neki kell tulajdonítanunk a Kazinczy két epistolájának, a b. Wesselényi Miklóshoz és Cserey Farkashoz írt, magasztaló bírálatát is, a mely a bécsi folyóirat 1811. évf. aug. füzetének 181—186. lapjain található.

21. lap utolsó kikezdés: «Épen most veszem az Annalisok' Juniúsát. Szabó Dávid' *Aeneisc* és a' Te Virágaid recenseálva vannak benne.» V. ö. a VIII. k. 408—414. lapján közölt bírálattal, a melylyel majdnem szóról-szóra megegyezik

az a közlemény, a mely az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1811. évfolyamának (jún. füz.) 304—317. lapjain olvasható; v. ö. még a *VIII. k.* 603. lapjával is.

U. o. alább hat sorral: «Weber a' *Mythologiámat* újra kinyomtatta.» E kiadást, a mely először 1805-ben jelent meg, sem maga Kis János nem említi *Emlékezéseiben*, sem Szinnyi J., sem Petrik G. id. művei nem ismerik; a mi csak úgy magyarázható, hogy a kiadó nyilván nem jelölte meg a czímlapon a kiadás számát.

2043. A levél kezdete: Haller Gábornak «egy Berzenczeynél férjnél lévő, Náni nevezetű igen derék leánya, és egy... Imre nevezetű Hadnagy fia eggyeszerre veszedelmesen rosszul lettek.» V. ö. a *VIII. k.* 2027. számú levelével s ennek jegyzetével.

2044. 24. lap alúl 19. sor: «Váradon, Tiszánénál, a' Gr. Teleky Lajos leányánál»... V. ö. a *III. k.* 611. számú levelével s ennek jegyzetével.

25. lap fölül 15. sor: «Egy magánosságában megőrült fogolytársam monda a' Brünnben megholt Protestans *Verschovszkinak*...» Az elsón talán *Rosty Jánost* érti, a ki 1807-ben agyonlőtte magát; v. ö. a *IV. k.* 1043. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel. — «Vrchovszki. Sámuel, szakolczai születés, anyja Hajnóczky testvére. Ártatlan életű, igen megért, nagy tudományú ifjú. Meghalt Obroviczon, Brünn mellett, az ispotályban 1797. aug. 3-kán. » *M. P.* 404. l.

26. lap 11. sor: «Példa erre a' szerencsétlen Visionarius *Svédiai Király*». T. i. IV. Gusztáv svéd király, a ki 1808 óta az oroszszal vívott háborújában elvesztette Finnországot 1809-ben s makacssága miatt katonai forradalomnak esett áldozatul. 1809. márczius 13-kán lemondatták a trónról s kiűzték az országból családjával-együtt.

27. lap, a levél végén: «Gyönyörű a' mit a' theatrum eránt tettetek.» Célzás az 1811. febr. 18-kán hozott határozatra, a mely szerint a színház építése érdekében a számadások megvizsgálására külön országos bizottságot küldöttek ki.

2045. 33. lap fölül 19. sor: Gr. *Dessewffy Ferencz*. Ily nevű férfiúról, a ki rokona volt gr. Dessewffy Józsefnek, Nagy I. id. m. III. köt. 304. lapján csak annyit találunk följegyezve, hogy «mag nélkül halt el Edelényben 1820. febr. 11-kén.»

38. lap alúl 13. sor: «A' háránt sípos *Avakom* kapitány Úrtól fordított verseidet olvastam...» Dessewffy nyilván téved. Avakumovits Avakomról Hiller Gottlieb írt verset s ezt Vitkovics Mihály fordította magyarra. V. ö. a *VIII. k.* 1994. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

39. lap alúl 13. sor: «*Almásymak*, Szepes Vármegye' Notáriusának költsön adván *Kolbielszkít*...» *Almásy Lajos* később kir. tanácsos és szepesmegyei táblabíró volt. született 1765. aug. 25-kén Pongráczfalván (Szepesm), az 1825—27-ki országgyűlésen Szepesmegyének volt követe; két műve nyomtatásban is megjelent: 1. *Opinio ex parte statuum r. catholicorum cum Scepusiensis in obiecto causerum transitus a fide r. catholica ad sacra evangelica, Leutschoviae*, 1800; — 2. *Sermones occasione restaurationis in Comitatu Scepus. 1813. celebratae*. — *Kolbielskyre* nézve l. a *VIII. k.* 1819. számú levelét s ennek jegyzetét.

2050. 45. lap alúl 18. sor: «*Gerstnernél voltam . . .*» *Gerstner József* neve már a *VIII. k.*-ben is többször előfordult, de akkor semmiféle adatot nem közölhettem róla. Most Nagy Iván «Magyarországi képzőművészek a legrégibb időkől 1850-ig» című czikke (Századok, 1874. évf. 43. 44. l.) nyomán annyit jegyezhetek meg róla, hogy híres rézmetsző volt; született Eszéken s az 1768—1813. évi időközben működött. Leginkább külföldön, kivált Bécsben tartózkodott. Jelesebb metszvényeit felsorolja Nagy I. id. cikkében.

U. o. alúl 1. sor: «*A Lucai Epigrammát ellene írottnak tartotta*» (t. i. Sándor István). Ez epigramma a következő sorral kezdődik: «Te cifra szókkal élsz, 's poéta nem vagy . . .»; a *VIII. k.* 145. lapján *Subai* címmel van közölve. V. ö. e kötet 50. lapjával.

2051. A levél kezdete: «Magdi, a' Húgom Jegyesem . . .» Ragályi Tamás neje ugyanazon családból való volt: *Ragályi Magdolna*.

Kopácsi. Ilyen nevű férfiúról mit sem tudnak genealogiai könyveink, az akkori schematismusban sem fordul elő e név.

46. lap alúl 1. sor: «*Predikátor György Úr . . .*» Bizonyosan *György József* lelkészt (György Endre és Gy. Aladár jelenleg élő íróink nagyapját) érti, a kit 1810. áprilban választottak meg sátoralja-újhelyi papnak, s a kinek «úgy tudományos készsége, mint társadalmi műveltsége szép reményeket keltett az egyház szellemi felvirágoztatásához.» L. Fejes I. id. m. 173. lapját.

2052. 49. lap. Kazinczy néhány megyének a követét felsorolja, azonban Biharmegyére nézve, úgy látszik, téved, mert a Hazai és Külf. Tud. 1811. évf. (aug. 21-ki) 15. száma szerint a júl. 30-kán tartott megyei gyűlésen követekké Tokody György és *Tisza László* választattak, és nem Domokos Imre, mint Kazinczy írja.

50. lap fölül 9. sor: «Most a' *Fejér Pályatrasát* recenseáltam a' felállítandó Magyar Társaság felől, a' *Horvát Pest-Ofenjét*, a' *Virág Poemáját*, a' *Szent-Györgyi Sallustját*, és ha reá fogok érni hideglelésem miatt, a' *Kis Horáztát* és a' *Nagy Ferencz Bionját*».

A Fejér György pályaművének bírálatát l. a *VIII. k.* 404—408. lapjain; az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1812. évf. jún. füzet 343—356. lapjain jelent meg.

Horvát István «Pest Szabad Királyi Városnak régi Ofen német nevérol» szóló művét ugyanazon folyóirat 1811. évf. decz. füz. 299—304. lapjain bírálja Kazinczy; l. a *VIII. k.* 589—592. lapjain.

Virág Benedek «Poémák» című művéről ugyanazon folyóirat 1811. évf. szept. füz. 322—326. lapjain van a Kazinczy bírálata közölve; l. a *VIII. k.* 592—594. lapjait; v. ö. a *VIII. k.* 2054. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

A Szentgyörgyi Gellért Sallustius-fordításáról való bírálatát az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1811. és 1812. évfolyamában nem közölte; v. ö. a *VIII. k.* 594—596. lapjaival s az 1993. 1994. számú levelekkel s ezeknek jegyzeteivel.

Kis János említett munkájáról, a mely «Horáztius' Levelei Wielandnak magyarázó jegyzéseivel» czim alatt jelent meg, az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1812. évf. ápr. füz. 187—196. lapjain közölte Kazinczy bírálatát.

Vályi Nagy Ferencz «Bion és Moschus Idylliumai Görögöl magyarra for-

dítva» című művét az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1812. évf. febr. füz. 189—194. lapjain bírálta Kazinczy.

2053. E levél tartalmának mintegy kiegészítése az a tudósítás, a mely a Haz. és Külf. Tud. 1811. évf. (okt. 19-ki) 32. számában olvasható; e tudósítás itt következők: «Két hónapja múlt, hogy Tek. Fegyverneki *Vida László* Assessor Ur házi környűllásaira nézve a' Pesti Magyar Játékszínnek gondviselését letette. De azon szíves hazafiúságnak, melytől buzdítottván, ez előtt két esztendővel felvállalá, most is kitetsző bizonyosságát adta; mert nemcsak több, önnön költségein szerzett, szükséges dolgokat az Institutumnak ajándékozott, hanem felemelkedett nagylelkűséggel olly ajánlást is tett, melly ötet tovább is a' Nemzeti Játékszínnek Jótévdői közé helyhezteteti. — Illy helyheztetésben megint Tek. Ns. Pest Vármegyének atyáskodása lépett elő, és hathatós fővigyázásának olly ditsőséges mezőt nyitott, hogy a' Magyar Nemzeti Játékszín általa mintegy felújúlván, megkülömböztetett igyekezettel és szerentsés előmenetellel adja elő Darabjait. A' Pesti Publicum gyönyörködve nézi mind a' Játékok választását, mind az előadásbéli serény igyekezetet, úgy annyira, hogy ezt az időt a' Magyar Theatrum historiájában új Epochának tartja. De, valamint az egész Haza a' Pesti Publicumnak a' Theatrum eránt való gyámolító szíves hajlandóságát tisztelettel és köszönettel nézheti, úgy viszontag a' Pesti Publicum az egész Hazát hazafiúi bizodalommal bátorodik megszóllítani, hogy a' mint azt már több Ts. Ns. Vármegyék és némelly nagylelkű Hazafiak tettek, ezen Nemzeti Culturánk hathatós eszközének örökösítésére 's virágoztatására a' Nemzethez méltó segedelmet nyújtson. Egy illy magas gondolkodású Nemzetnek csak akarni elég, hogy az ilyen Nemzeti Intézet örökre talpra álljon.»

Vida Lászlónak 1811. aug. 15-ki lemondásáról Bayer József is bővebben szól id. m. I. k. 381—384. lapjain, azt mondván a többi közt, hogy «Vida eltávozásában a személyes keserűségnek nagyon csekély része lehetett,» s hogy e lemondást «nem az önző haszonlesés lelketlen tényének kell tekintenünk, hanem azon kötelességek természetes folyományának, melyeket a családapa családjával szemben respectálni tartozik.» E levél jó részben igazat ad Bayer J. ítéletének.

2054. A levél 1. sora: «*Vida* hatszáz Rftot ajánl pályáira.» E tudósításnak semmi bővebb adatát nem találtam az ekkori lapokban. Nem lehetetlen, hogy szándékát megmásította, a mire talán hatással volt Kulcsár István is, a ki kevéssel ez előtt hirdette ki a következő pályakérdést: «Micsoda kelete volt a' Magyar Nyelvnek Nemzetünk bejövételétől fogva a mostani időkig?» Jutalma 300 frt, határidő decz. vége. L. a Haz. és Külf. Tud. 1811. évf. (júl. 3-ki) 1-ső számát.

55. lap 4. sor: «Törtelen *Illyés András*' Tükörét MDCCV. olvastam.» Illyés András erdélyi püspök 1637-ben Csik-Szent-Györgyön született s 1712-ben halt meg. Itt említett műve illy címmel jelent meg: «*A keresztyeni életnek példája vagy tüköre*, Az az: A szentek élete. Mely minden szorgalmatossággal, Nevezetes Autorok Irásiban, kivált képpen Villegas Alfonsus irásiban fel kerestetet, Sommában foglaltatot és Olaszból Magyarra fordittatot s rendesen ött Részre osztatot.» Első kiadása 1682-ben jelent meg Nagy-Szombatban; a Szemere példánya már a második kiadás, a mely ugyanott jelent meg. L. bővebben Szinnyei J. id. műve V. köt. 48—52. hasábjain.

2055. 56. lap 2. kikezdés: «Bécsből megszólítottak, hogy a' Hotkóczi kert leírását tekintsem végig . . . mert fel akarják venni a' Vaterlaendische Blätterekbe.» Kazinczy már 1806-ban közölte a szóban levő leírást «Hotkócz-Ánglus kertek» czímmel a Hazai Tudósítások 1806. évf. 31—33. számaiban. V. ö. a IV. k. 996. számú levelével s ennek jegyzetével. — A Vaterländische Blätter 1811. évf. (nov. 16-ki) 92. sz. közli «Reise von Széphalom nach Hotkocz in der Zipser-Gespansschaft im Jahre 1806. (Aus dem Ungarischen des Herrn Franz von Kazinczy in den Hazai Tudósítások 1806. S. 262. ff. übersetzt mit Abkürzungen)» czímmel. A rövidítésre nézve a következő jegyzet olvasható: «Der Einsender muss für die Leser bemerken, dass die pittoreske Schilderung des Originals durch die abgekürzte Übersetzung (die Abkürzung ist zur Ersparung des Raumes nothwendig) verliert. Auch lässt sich in der Übersetzung der mahlerisch-beschreibende Styl des ungarischen Originals auf keine Weise erreichen.» V. ö. a 2101. számú levéllel (165 l.)

57. lap fölül 3. sor: «Prof. Sárvári Úrnak egy szép reménységű fija nevedik. Nagy gyönyörűséggel láttam a' Római király születésére írt verseket.» Célzás arra a versre, mely »Genethliacum in honores nati regis Romae primogeniti Napoleonis Galliarum imperatoris» czímmel a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. (jún. 26-ki) 51. számában jelent meg. A 17 soros vers írója, úgy látszik (mert az író neve nincs kitéve a vers alatt), Sárváry Ferencz, a kitől később több jogtudományi munka is megjelent Debreczenben. L. Petrik G. bibliogr. műve, III. köt. 286. lapján.

Alább egy sorral írja Kazinczy: «Szép holmi, igen sok szép holmi van a' Szombati versében is in nuptias Augustas.» V. ö. a VIII. k. 1956. számú levelével s ennek jegyzetével.

2057. 58. lap alúl 11. sor: *Székelv Dávid*. Székely D. 1760-ban a testőrségbe lépett, utóbb hivatalnok, majd 1783-ban kancellár, hivataláról 1786-ban lemondatták, de az 1790-ben beköszöntött alkotmányos korszak visszahelyezte hivatalába, meghalt 1800. febr. 10-kén. L. Nagy I. id. m. X. köt. 563. lapját.

59. lap kikezdés 2. sor: «Küldöm Arankának egy újabb Andalgását (értekezését), a' melyben meg mutattya, hogy Hunyadi János nem volt zab gyermek.» Aranka Györgynek itt említett műve a következő czímmel jelent meg: «Két értekezés: I. Az 1809-ik esztendőnek eltemetődése. II. Gubernátor Hunyady Jánosról, . . . melyben megbizonyíttatik, hogy nem volt szerelem gyermeke.» Kolozsvár, 1810.

60. lap alúl 4. sor: «Azt halljuk, hogy Posony körül 30,000 Német Katonát szállítottak és Artillériát is vittek Pozsonyba». Erre vonatkozólag a Magyar Kurir 1811. évf. (aug. 27-ki) 17. számában a következő rövid tudósítás olvasható: «Azt írják Posonyból, hogy az eddig őrizeten ott volt Bianchi Gyalog Regementje onnan el-menvén, helyébe a' Diéta alatt való szolgálatra három Granadíros bataillonok szállottak-bé oda, és hogy a' Császár ő Felsége' nevét viselő szép Vasas Regement is a' város mellett, nem messze a' tégláégető kementzénél e' végre ki jegyeltetett Lógerbe megérkezett».

2058. A levél 3. sora: «Az utolsót (t. i. örömet) nekem tegnapelőtt estvé a' Szemere Epist. Recensiója adá a' Júliusi Annalisokban. Annyira örvendtettem

dicséretednek, mintha tulajdon magamat ért volna.» V. ö. a 2042. számú levéllel s ennek jegyzetével. A dicséretet másra nem értheti Kazinczy, mint hogy Kis János közölte, bár név nélkül, a bírálatot.

2059. Az itt említett bírálatokra nézve l. a 2042. 2052 és 2058. számú leveleket s azok jegyzeteit.

66. lap fölül 3. sor: «Ich schlug *Trendelenburg's Grammatik* ... auf.» Kazinczy *Trendelenburg*-nak a következő munkáira czélozhat: 1. *Anfangsgründe der griechischen Sprache*, Danzig, 1782. (Számos kiadást ért); — 2. *Vergleichung der Vorzüge der deutschen Sprache mit den Vorzüge der latein. u. griechischen*, Mannheim, é. n.

U. o. 7. sor: «Die Übersetzung der ungarischen Literatur auch sehr gut ist.» Ezen nem érthet mást Kazinczy, mint a föntebb már idézett cikkét Kis Jánosnak: »Beyträge zur Uebersicht der eigentlich ungarischen (magyarischen) Literatur in den Jahren 1806—1810.» V. ö. a 2052. számú levéllel s ennek jegyzetével.

A 66. lapon közlött mutató az utána következő kikezdéssel meg is jelent a Kazinczy bírálatával együtt az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1812. évf. (febr. füz.) 189—194. lapjain. V. ö. a 2052. számú levéllel s ennek jegyzetével. A folyóiratbeli és itteni közlés első sora görög idézetében eltérés van; amott így fordúl elő:

Még mikoron gyermek voltam (ἔθ' ὄπροντι), jöve Cypria hozzám . . .

Megjegyzem, hogy Vályi Nagy F. fordításából a folyóiratbeli közlésben csak ez az egy mutató olvasható.

2060. *Péczy József* ugyanaz a férfiú, a ki mint a M. Tud. Akadémia tagja, nagyhrú debreczeni tanár (született 1790-ben s meghalt 1849-ben) a magyar műveltség történetében eléggé ismeretes.

68. lap fölül 3. sor: «Mit gondoltam, mit éreztem magamban, tsak magam tudom, akkor, mikor a' *Régiségek* . . . *ama jegyzésében*, melyben oly tudós toll által leg először volt szerentsém a tudós világnak recommendáltatni . . .» Czélzás Kazinczynak a *Magyar régiségek és ritkaságok* (Pest, 1808) harmadik részében közlött Varjas János életére, a melynek végén elmondja Kazinczy, hogy Varjas Jánosnak Kata nevű leányát Péczeli József komáromi predikátor vette nőül, s e házasságból született Péczeli Klára, Varga István debreczeni tanár neje, a ki nemeslelkű anyjának hü képmása, s így folytatja:

«Örvendve jelentem bérekesztésül, hogy ennek (t. i. Péczeli Klárának) testvére, a' boldog emlékezetű Péczelinek egyetlen fija, egyik fő dísze a' Debreczenben most tanuló ifjúságnak, és hogy ő, érezvén azon szerencséje' becsét, hogy illy szüléktől származott 's illy rokonságnak részese, ezeknek emlékezetek 's példájok által gyúlasztatván, atyjának dicsősége felé törekszik.» (195. 196. l.)

2061. 70. lap alúl 10. sor: «*Brome* melyképít», sajtóhiba e helyett: *Bronz* melyképít.

2063. A levél 5. sorában *Péchy Sándor* haláláról tesz említést Kazinczy. Ez a Péchy Sándor tudvalevőleg Kazinczy húgának, Zsuzsánnának a férje volt,

a ki 1757. aug. 4-kén született s 1811. aug. hóban halt meg. Leánya Klára Pényes Károlyné, a ki 1811. nov. 11-kén halt meg; fia Péchy László, a kiről már többször tett említést Kazinczy a levelezés eddigi részében. V. ö. a 2078. számú levéllel.

U. o. alúl 10. sor: «A' Julis húgom férje olly rosszul van, hogy kénytelen vala resignálni hivatalát.» Kazinczy Juliánna férje *Dercsényi János* kir. tanácsos volt, a kivel 1785-ben kelt össze. Dercsényi J. született 1755. máj. 16-kán (Kazinczy: *M. P.* 376. lapja szerint nov. 16-kán) s meghalt 1837. június 30-kán; 1782-től fogva Zemplénmegyének főorvosa volt; de — mint Szinnye J. id. m. II. k. 786. hasábján olvassuk — «nem sokára lemondott hivataláról és beregmegyei birtoka közelében Munkácsra vonúlt, hol egészen kedvencz tudományának, a mineralogiának élt.» Látni való e levélből, hogy Szinnyeinek a lemondásra vonatkozó adata téves; mert ha 1782-től 1811-ig volt főorvos és csak ekkor mondott le, erről bajosan lehet azt állítani, hogy «nem sokára». Dercsényi János 1814-ben lett kir. tanácsossá, az 1825—27-ki országgyűlésen pedig tagja volt azon bizottságnak, mely a magyar bányajogi codexet kidolgozta. A Tudománytárban és Társalkodóban megjelent cikkein kívül önálló munkákat is írt: 1. *Pyretologiae practicae* tentamen, Viennae, 1780; — 2. *Über Tokay's Weinbau, dessen Fehlsung und Gährung. Mit geognostischen Beilagen*, u. o. 1796. L. Szinnye J. id. m. II. k. 786. 787. hasábjain.

Alább egy sorral: «A' Lasztóczy plebános egésségesen méne ki az udvarra ... s meghalt.» 1811-ben a lasztóczy plebános *Csutkay József* volt, a kit Esterházy Károly egri püspök 1791. febr. 24-kén nevezett ki az ugyanazon év jan. 20-kán elhalt Matyasovszky József helyére; Csutkay J. az anyakönyv szerint 1811. szept. 2-kán halt meg 54 éves korában. (Ballagi G. magánközlése.)

U. o. alúl 2. sor: «*Petreczky Peter* ...» Schürger Ferencz ungvári tanár szíves magánértésítése nyomán megjegyezhetem, hogy dr. *Petreczky Péter* 1810-től 1825-ig tanította az ungvári seminariumban a theológiát, az exegesist és archaeológiát. 1829-ben már mint nyugalmazott tanárról szól róla egy adat az iskola levéltárában; életének végét Munkácson töltötte.

73. lap kikezdés: »Ha az Urnak a' Júniusi Annalist elküldhetném, de nincs itthon, meglátná, melly óriási lépéseket tesz az Illyr 's Oláh országi nép, hogy az új Görög nyelv elővitethessék.» Célzás az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1811. évf. (jún. füz.) 257—288. lapjain közlött ismertetésre: «*Hermes, der Kündige, oder literarische Nachrichten, herausgegeben von Anthimus Gazi. Erster Jahrgang.*»

2064. A levél 2. sora: «*Propositiones quippe Regias et primum Statuum ad illas Responsum ... transmissum.*» Dessewffy bizonyára azon választ érti, a melyet a Hazai és Külf. Tud. 1811. évf. (okt. 5-ki) 28. számában közöl szept. 14-ki kelettel. E válaszban a többi közt ezeket olvassuk:

«Igen ohajtottuk volna mi azt, hogy minek előtte a' Kir. Pénztár állapotja orvoslásaira szolgáló valamely módot Felsőged elfogadott és annak végrehajtását rendelte volna, ezen Haza és annak Részei Rendeit össze hívní és ezekről velek az Ország gyűlésén, a' mint azt a' dolog természete kívánja, méltóztatott volna Felsőged Atyai bizodalommal tanátskozni, mert így nem estünk volna abba a' gondba, a' melly a' mint maga is Felsőged kegyelmesen megesmérni méltóztatik

hív Jobbágysai vagyonját érdeklő veszedelem félelméből közönséges aggodást és rettegést támasztott.

«Mert noha Felséged azt méltóztatott kegyelmesen kijelenteni, hogy a' parantsoló szükség által kényszerített azon Fels. Írásában érdeklött rendelés elfogadására, még sem szűnt meg azért egészen a' mi félelmünk és Gondoskodásunk [!]; mivel Felséged a' maga kegyelmes meghívó Kir. Levelében is azt méltóztatott kifejezni, hogy azt, a' mit a' rendkívül való kifejtődések szövetekezési és környülfállításai kitsafartak, Főbb Kir. Jussa erejével rendelte, melylyel már sem a' polgári Társaság Czeljával, sem a' mi sarkalatos Törvénycinkkel meg nem egyeztethetünk; mert ha a' papiros és váltó pénz szabad tetszés szerint kibotsáltathatik, az a' polgárok Javaival össze zavartatlik, és minek utánna minden mérséklés felett meg szaporodott, betsiben leszállíttathatik; egész egyenességgel meg valljuk, hogy mindennek tulajdon vagyonja bizonytalanná, a' segedelmekről és köz adózásokról, a' melyek fölől isak Ország-Gyűlésen lehet végezni, hoztatott Törvények pedig sikeretlenekké léletnek».

A végén arra kéri a rendek a királyt, hogy mivel az eddigiekből származó káros következményeket elhárítani úgy sem tudják: a most alkotandó törvényekbe beleiktathassák, hogy a történetekből hazánk törvényeivel ellenkező következmények soha ne vonassanak.

75. lap fölül 8. sor: «Paulus Nagy, *Majthényi* et *Puky* desunt.» *Majthényi Lászlóra* nézve I. a III. k. 507. lapját. *Puky Lászlóra* nézve pedig az V. k. 1161. számú levelét s ennek jegyzetét.

2055. 76. lap: az 5. sorban említi Kazinczy *Danczkay* nevét is. *Danczkay József* a testőrírók barátja, a kit Czirjék Mibály (I. k. 41. számú lev.) Barcsayval együtt «nyelvünknek érzékeny esmerőji»-nek mond; ő is nagy elragadtatással olvasta a Gessner fordítását. Báróczy Sándor (IV. k. 974. számú lev.) is úgy említi, mint «leglelkibb» barátját. Kazinczy az 1791-ki bécsi tartózkodásakor személyesen is érintkezett vele. L. a *P. E.* 149. lapját. Hogy *Danczkay* írt is volna: nyomát nem találtam, sem Ballagi Aladár nem említi ismert művében, sem Szinnyei J.; mindössze a Petrik G. bibl. műve I. köt. 500. lapján van említve egy üdvözlő vers, a melyet három *Danczkay*-testvér írt, köztük József is; a vers 1763-ban jelent meg. Vajjon ez-e a szóban levő testőr, nem tudom.

76. lap fölül 7. sor: »Eggy sivalag Erdélyi ember, a' ki M. Országon él és magát Tudósnak gondolja . . .» V. ö. a 78. lap 1. kikezdés 5. sorával. Kazinczy hihetőleg gr. Teleki Lászlóra czéloz, a kinek az *Esdeklését* több ízben erősen megtámadja.

Alább egy sorral: «*Wesselényinek egy vére*, a' kiről ő (W.) irtózva szólott.» Kazinczy valószínűleg b. *Wesselényi Farkasra* czéloz; legalább, a mint a 388. és 389. lapokon róla említést tesz, e czélzás egészen reáillik. De az *E. I.* 330. és 331. lapjain merőben ellentétes véleményt mond róla: «Erdélynek — írja — nem volt nagyobb pénzü ura. *Jó fej*; bolondságnak nézte a bolondságot, *elvonta magát a füsttől és lúrmától*, s némely philosophustól abban különböze, hogy ez nagy gazdagságban érte be magát kevésse . . . *Embereitől szerettetett s ez jele az ő szíve jóságának; szerettetett másoktól is közönségesen*, mely ismét nagyságát mutatja», s.b.

A pont végén említett megyei követek között *Baloghy* és *Szentkirályi* az ismeretlenebbek; az elsőre nézve l. a VI. k. 1440. számú levelét s ennek jegyzetét, a másodikra nézve pedig szintén a VI. k. 1439. számú levelét s a rá vonatkozó jegyzetet.

2066. A levél utolsó kikezdésében (80. l.): «A' Kultsár újságaiban minap illy című könyv jelent-meg: De Jure Status in Bona Cleri. Viennae, 1811.» A mű teljesebb czíme: «De potestate et Juribus Status in Bona Ecclesiae et Clericorum»; a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. (aug. 14-ki) 13. száma közli.

Utolsó előtti 4. sor: «Gyönyörűség bölcs és jó fejedelem alatt élni, mint p. o. a' *Bádeni vőn Hercege* volt.» Czélzás *Károly Frigyes* bádeni nagyherczegre (1728—1811), a kiről a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. (aug. 10-ki) 12. s köv. számaiban hosszú nekrológot közöl, a melyben a löbbi közt ezeket olvassuk: «Ezen Fejedelemnek caractere olly nagy érdemeiből és olly sok 's olly szép virtusokból vagyon összeszöve, hogy a' mi korunkbéli azon ritka tünemények közé tartozik, melyeket alig mert az ember fejtegetni. Egy patriarchai nagyság vagyon benne, mellynek omladékait csak a' régiségben szoktuk keresni, mivel a' mi időnknek lelkével 's Systemájával tellyes ellenkezésben látszik lenni... Az eránt meg volt győződve, hogy semmi Uralkodót egyedül az ő Birodalmának nagysága nem tehet szerentséssé, és hogy sokszor a' legszegényebb Polgár nagyobb, mint a' leg hatalmasabb Uralkodó.»

2068. 83. lap alúl 11. sor: «Vitkovieshoz írt Epistoládat még nem láttam, azon egynéhány sorokon kívül, mellyek a' Haz. Tudósításokban recensio gyanánt kiadattak, 's a' mellyekben nevemet is gyönyörködve szemléltem.» V. ö. a VIII. k. 1988. számú levelével s ennek jegyzetével. Az epistolából Kulcsár lapja a végső 22 sort közölte s ebben fordul elő Pápay neve is, így:

Te léssz az első, kit később Horányink
Tisztelve fog nevezni, hogy hazánk'
Nyelvét, mint annak méltó gyermeke,
Pápayink' tüzenél gyúlt szívvel szeretted...

84. lap alúl 6. sor: «A' Minerva' 5dik Kötetűl más Munka jó ugyan közre — Veszpr. Theol. Prof. *Ruszeké*...» A Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. (júl. 31-ki) 9. számában a következő tudósítást olvassuk erre vonatkozólag: «Itt Veszprémben új fény terjed a' Magyar Litteratura egére; mert végéhez közelít azon Magyar munka, mellyet Tiszt. *Ruszek József* Ur, a' Nevendék Papság egyik Professora, készített. Ebben foglaltatnak a' Philosophiának Előljáró Ertekezései, egy rövid Philosophiai Encyclopedia 's a' Philosophiának Historiája. A' nyomtatásbéli költségeket Tck. Takáts József Ur viseli, ki jeles érdemeire nézve Fels. Urunktól a' Téli Jóságra Consensust nyervén, egyszersmind örök emlékezetűl Téli Praedicatummal megajándékoztatott. Ezen munkás és nagy lelkű Hazafi addig is, még Pápai Ur Literaturája II. R. elkészülne, ezen munkával kívánta megajándékozni a' Hazát s' Literaturánkat meg gazdagítani, hogy a' M. Minervának 5-ik része lenne.»

A levél utolsó előtti 3. sora: «Köznépünk morogva nézi a' két *Comettest*...»

A Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. (okt. 12-ki) 30. száma is közli az üstökös csillag megjelenéséről való hírt: «Ezen égi tűnemény foglalatostokdattja most Európának nagyobb részét. Sok Tudós és tudatlan emberek okoskodnak az ő megjelenése cránt; de bizonyosan nem olly félelemmel és rettegéssel már, mint ez előtt nyolcz száz esztendővel, a' mikor illy jelenésből a' Világ vége közeledésétől rettegtek.» Közli azután a párisi és bécsi csillagvizsgálók jelentéseit az üstökösnek első megjelenéséről és pályafutásáról.

2069. 86. lap fölül 8. sor: *Ribitzey Dániel*. Minden valószínűség szerint ugyanaz, a kit Nagy I. id. m. IX. köt. 751. lapján megemlít, mint a ki 1792-ben országgyűlési követ volt.

U. o. 3. kikezdés 3. sor: «Igen jól esett, hogy Sylvester alatt Erdélji Pöcztáinkat is, Arankát, 'Somborit (a' harmadikat nem oszmérem, talán valami Piarista lesz) megemlítetted.» Aranka és 'Sombory László mellett Kazinczy még Buczy Emilt említi föl.

87. lap 12. sor: «Még egy *Gál Mózes* nevű Deputatus tisztelte meg a' Dieta alatt a Napoleon házasságát». Hol jelent meg a szóban levő vers: nem tudom; önállólag aligha jutott napvilágra, az akkori magyar lapokban szintén hiába kerestem. Szinnyei J. sem említi ily nevű írók e korból; de nem valószínűtlen, hogy Sipos P. ugyanazon férfúra czéloz, a kit Illyefalvi Gál Mózes néven 1815-ből tanácselnökként sorol fel Nagy I. id. m. IV. k. 412. l.

II. o. 16. sor: «Recenseáltatt e a Trigonometrica táblának új móddal való készítéséről írt munkám?» Kazinczy Siposnak e kérdésére nem felelt; nyilván ő sem tudta, vajjon jelent-e meg már valamely bírálát a szóban levő munkáról? A magyar lapok ez évekből nem említik, az *Annalen der Lit. und Kunst* 1811. és 1812. évfolyamaiban sincs szó róla.

2071. 90. lap alúl 10. sor: «Ich machte die Stände aufmerksam auf die Schriften des Gustermann, des Piringer, und das Anonyme Werk: De potestate et Juribus...» E művek megjelenéséről Kazinczy a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. (aug. 14-ki) 13. számából értesül. Gustermann Antal Vilmos munkájára vonatkozólag l. a VIII. k. 1905. számú levelét s ennek jegyzetét. Úgy Gustermann, mint Piringer művét nemzetünk elleni rágalomnak tekintették, a miről a Kazinczy Levelezése is tanúskodik. Piringer Mihály röpirata a következő czímmel jelent meg: «Ungarns Banderien und desselben Gesetzmässige Kriegsverfassung überhaupt, von M. P. k. k. wirklicher Hofsecretär, Wien, 1810.» V. ö. a 2072. számú levéllel.

92. lap fölül 4. sor: «Dass Schw[artner] mit ihrer Recension seiner Statistik zufrieden war... freut mich aus mehr als einer Rücksicht.» Schwartner Márton «Statistik des Königreichs Ungarn» czímű munkájáról két bírálát jelent meg, egyik az Allg. Literatur-Zeitung 1810. évf. Ergänzungsblatt 301—304. hasábján; a másik az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1810. évf. (júl. füz.) 19—50. és (aug. füz.) 210—231. lapjain. Kazinczy igen valószínűen emezt érti.

U. o. fölül 7. sor: «Auch danke ich Ihnen herzlich für die Recension des *La Rochefoucauld* und der *Tövissek és Virágok*...» V. ö. a 152. lappal.

A 94. lapon *Sauer Cajetan* életrajzát közli Kazinczy; ez adatokból csak

igen keveset használt fel Rummy K. Gy. abban a nekrológban, mely az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1812. évf. (jan. füzet) 126. 127. lapjain jelent meg.

95. lap alúl 7. sor: «Es soll wie Gleims *Halladat* werden.» Gleim János V. L.-nak *Halladat oder das rothe Buch* philosophiai irányú tanító költeménye Hamburgban, 1774-ben jelent meg. L. a Körte-féle kiadás VI. kötetében.

2072. 96. lap fölül 10. sor: «Mint a' Remete, Gessznernek *Fa-láb* nevű Idylljében... úgy imádkozom én...» Az idézett idyll Kazinczy fordításában (Kassa, 1788) is megvan, a III. könyvben, 247–255. l. Kazinczy czélfása a 252. lapon olvasható: Midőn az 1388-iki nacfelsi ütközetben a svájcziaak bevesen küzdöttek az ellenséggel, a falábú ember is, még mint deli ifjú, vitézül harczolt; azonban az ellenség csapatából egy lovas dühösen reá rontott és «a lova öszverottsanította» lábát. A ki mellette vívott, felkapta a béna harczust s kivitte az ütközetből. «Közel az ütközet' helyéhez — olvassuk tovább az idézett lapon — egy vén Remete imádkozott boldogulásunkért. Viseld gondját ennek a' Legénynek, jó Atya! derekasan viselte magát...»

96. lap alúl 7. sor: «1808-ban a' Diacta alatt én egy éltés Festőt látogattam-meg Pozsonyban; a' neve *Römer*...» *Römer Henrik* nevű festőről Wurzbach. id. m. XXVI. köt. 238. lapján olvasható egy rövid említés, hogy t. i. két képe ki volt állítva 1820-ban a bécsi képzőművészeti akadémia kiállításán. Ez a férfiú azonban bajosan egy a Kazinczytól említett éltés festővel.

97. lap 2. kikezdés: «*Beleznay* ismét fényt vona magára...» Czélfás Beleznay Sámuel grófra, a kiról a Magyar Kurir 1811. évf. (szept. 13-ki) 22. számában a következő tudósítást olvassuk: «A' maga buzgó hazafiúságáról és uralkodó Fejedelméhez való feddhetetlen hívségéről országszerte esmértes nagy lelkű hazánkfia Gróf *Beleznay Sámuel* Cs. Kir. Kamarás Úr Eő Nagysága, a' bankótzódulák kevesítésére rendelt fundusban 30 márk próba ezüstöt (480 latot) nyújtott béfels. Urunknak. Mely példás hazafiúi buzgóságáért az említett Grófnak Eő Cs. Kir. Felsége a' múlt Aug. 9-dik napján tulajdon levelkéjében maga Fels. jó tettzését kinyilatkoztatni parantsolta.»

2073. 98. lap alúl 20. sor: «A' Nagysád könyvei egy imádott Nagyanya után folynak.» Gr. Gyulay József neje b. Jósika Mária (Gy. Ferencz anyja) ez időtt halt meg; erre vonatkozik a Kazinczy Ferencz czélfata. B. Jósika Mária (b. Jósika Mózes és neje b. Wesselényi Mária leánya) több «igen hangulatos verset írt,» a melyek a gr. Kuun Géza levéltárában őriztetnek. Egyik verse így kezdődik:

Régi napok, régi napok —
Erdélyország s más országok,
Ebben nektek mi hasznotok,
Hogy engemet megcsalátok.

Gr. Gyulay Józsefné Szász-Nádason (Kis-Küküllőm.) lakott. Ennek a leánya gr. Bethlen Ádámné, a ki Berzsenyinek a *Melancholia* cz. költeményét bonyhai kertje grottájába vésette. (Gr. Kuun Géza szíves magánközlése.) — E levél kapcsán megjegyzem, hogy Kazinczynek a Gyulay Lajoshoz intézett két levelét (1810. és 1811-ből, a melyek a gr. Kuun Géza ily című művében jelentek meg: «Gr. Gyulay

Lajos naplótöredékeiből,» tévedésből kifeledektem, azok most már csak a pótlékkötetben fognak következni.

A levél végső sora: «B. *Sahlhausen* eggy holnap előtt meghala.» Az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1811. évf. (decz. füzet) 356. lapján a következő nekrológ olvasható: «Am 31. August 1811. starb zu Kaschau Baron *Moritz Sahlhausen*, k. k. Ober-Studien-Director im Kaschauer literarischen Bezirk seit 1796, vorher quitirter Hauptmann und seit 1790 Prodirector der Kaschauer königl. Akademie.» V. ö. a 2084. számú levéllel.

2076. Kazinczy jegyzeteire vonatkozólag idézem a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. (nov. 20-ki) 41. számából a következő adatot: «Egy hordó Asszúszöllő bor (Ausbruch) 2000 frt és így Átalagja Ezer forint. A' közönségesebb Bornak Hordója 300—600 frtig. De tsak ugyan egy Putton Asszúszöllő is 120—150 frtig ment. Az új Essentia Átalagja kelt 1500 frton.»

2077. Az egész levelet v. ö. a 2079. számú levéllel. Az a felírat, a melyről Dessewffy J. levele kezdetén szól, szept. 30-ki kelettel fel is küldetett a királyhoz. A Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. (okt. 11-ki) 30. szám toldalékában az egész fölírat olvasható, a mely a devalv. rendelet sérelmes voltát kiemelvén, a törvényekre hivatkozva hangsúlyozza, hogy az egész rendelet ellenkezik a magyar alkotmánynak nemcsak szellemével, de világos rendelkezéseivel is. E felírat aláírói közt vannak: Ürményi József országbíró, b. Barkóczy Ferencz pestvármegyei administrator, Majláth György személynök, gr. Dessewffy Sámuel Sáros v. k., Márfási István Gömör v. k., Ragályi István Borsod v. k., Vay József Szabolcs v. k., Ötvös Sándor Szatmár v. k., Babarczy Imre Csongrád v. k., Tokody György Bihar v. k., Halátsi László Hont v. k., Balogh János Bars v. k., Balogh Lajos Nógrád v. k., Szentkirályi László Pest v. k., Ürményi Maximilián Fejér v. k. stb.

2078. A 107. lapon említi Kazinczy Klári húgának *Theresa* nevű leányát. A *M. P.* 388. lapján följegyezi születése évét: «*Kraynik Teréz* szül. 1791. okt. 9-én.»

2079. 108. lap alúl 11. sor: Ha favorab. Revolutiot kapunk ... e h. *Resolutiót*. (Sajtóhiba.)

108. lap alúl 9. sor: «A' *Personalis* szelíd és engedelmes a' SS. kívánságaik eránt. Ennek egy *24. eszt. fija* Pozsonyi követ.» A *Personalis* ekkor Székelyi *Majláth György* volt, a kinek Tolnavármegye főispánjává történt kinevezetéséről a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. (júl. 17-ki) 5. száma értesít. Fia, a hasonló nevű György pozsonymegyei főjegyző az, a kire Kazinczy céloz. L. a Magyar Kurir 1811. évf. aug. (20-ki) 16. számát.

U. o. 11. sor: Revolutiós h. olv. *resolutiós*.

Alább a megyei követek között említi *Balogot* is Barsból. Galanthai *Balogh János* született 1759. okt. 12-kén Podrecsányban (Nógrádm.); 1780-ban ügyvédi oklevelet nyert s egy ideig Pesten ügyvédkedett. 1782-ben megyei szolgálatba lépett, 1792-ben Komárom vármegye követté választotta, két évvel később pedig alispánná; e hivataláról 1810-ben köszönt le. Az 1792. 1796. 1802. 1805. 1807. és 1808-ki országgyűléseken Komárom vármegyének, az 1811—12-ki és 1825—27-ki országgyűléseken pedig Barsmegyének volt híres követe. L. Szinnyi J. id. m. I. köt. 466. hasábját. V. ö. a 191. és 252. lapokkal és a *M. P.* 286—289. l.

2083. 116. lap fölül 1. pont: Kazinczy Édes Gergely műveit közli, a melyek mind csak kéziratban maradtak s mai nap már jó részt elkallódtak. Legalább az itt közlöttékből Szinnyi J. id. műve II. köt. 1198. és 1199. hasábjain majd semmit sem említ.

117. lap fölül 3. sor: «Marmontelnek Memoirjait négy kötetben bírom.» Czélzás a következő munkára: *Les mémoires de Marmontel*, Paris, 1804.

118. lap fölül 9. sor: «Festetics az, a' ki becsületes embernek 35 frtot, (*Ruminak ennyit ada*, Rostinak pedig 25-t) nem áttall adni.» Kazinczy többször megszólja Festetics György grófot fukarságáért, de nem mindig igazságosan. Festetics Gy. áldozókészségére sokan számítottak az akkori írók s tanárok közül, s ő azon volt, hogy valamennyinek juttasson, habár kevesebbet is. Jóformán évről-évre megújultak a segélykérések, vagy legalább a gróf mintegy kötelességének tartotta a hozzá folyamodó írókat támogatni s az év végén a tanárokat megajándékozni. Így az *Annalen der Lit. u. Kunst*. 1812. évf. (jún. füz.) 385. lapján olvassuk ide vonatkozólag: «Bey Gelegenheit des Examens in dem gräfl. Festeticsischen Convicte zu Oedenburg am 26. Apr. 1812. haben der Prof. *Rumi*, Lehrer der deutschen Sprache und des deutschen Styls, Prof. *Matthias Kár*, Lehrer der deutschen Sprache und der Kalligraphie, der französische Sprachmeister, *Knöps*, der Präfect der Zöglinge, Herr *Christoph Sövegjártó*, Lehrer der Anstandslehre, und der Regent des Consvicts, Hr. *Ladislaus Moizer*, Lehrer der Moral, wegen ihrer Verwendung bey dem Privatunterrichte der Zöglinge von dem Grafen Renumerationen erhalten. Unter den acht Zöglingen waren fünf Eminenten, die von dem Grafen Prämien erhielten.» — Rumi azonban nemcsak Festetics Gy. gróftól, másoktól is nyert kisebb-nagyobb jutalmat. Így nevezetesen Széchenyi Ferencz gróftól; erre vonatkozólag érdekesnek találom ide jegyezni ugyancsak az *Annalen der Lit. u. Kunst* következő adatát (1811. évf. júl. füz. 109. l.): «Der rühmlichst bekannte ungarische Mäcen und Stifter der ungarischen Reichsbibliothek, Franz Graf Széchenyi von Sárvári Felső-Vidék, machte dem Hrn. Prof. Karl Georg Rumi zu Oedenburg, aus Rücksicht auf dessen geographisch-statistisches Wörterbuch des österreichischen Kaiserstaates mit 400 fl. ein Geschenk.»

2084. A levél elején Kazinczy a Kis János «Horátzius Levelei» című művéről tesz említést. V. ö. a 2052. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel. A munka megjelenéséről a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. (okt. 16-ki) 31. száma a következőképen emlékezik: «Két jeles munka gyarapította a' Magyar Litteraturát: Egyik Tiszt. és Tudós Kiss János Sopronyi Evang. Préd. Urnak fordítása, melly kettős versekben 's Wieland jegyzéseivel közli Horatius Leveleit. Ezen értelmes és kellemetes munka újabb bizonyossága a' tisztelt Hazafi fáradhatatlanságának, mellynek nemzeti nyelvünk oly sok gyümölcsöket köszön.» — Második Döme Károlynak Metastasioból való fordítása.

121. lap fölül 10. sor: «Seit *Gabriel Prónay* starb...» Erre vonatkozólag a Hazai és Külf. Tud. 1811. évf. (okt. 9-ki) 29. száma a következő nekrológot közli: «Ama nagy érdemű és nagy tudományú Hazafi, ki külömbféle időkben több fő Méltóságokat viselt, Nagy Mélt. Tóth Prónay és Blatniczai *Prónay Gábor* Ó Exc. Tsász. Kir. Titk. Tanácsos Úr, Tek. N. Gömör Vármegyének Fő Ispánnya, Septemb. hónap utólján Atsa mező városában a' maga residentiája helyén betses letét elvégezte.»

2089. 131. lap fölül 1. sor: «Küld el azt a' *Grammatikát*, mellyet neked *Dudásy* adott.» Vajjon Virág *Dudásy Antal* minorita-rendű szerzetesre czéloz-e, a kit Szinnyei J. id. műve II. köt. 1106. 1107. hasábjain említ: nem tudom. Ennek egy phisikai munkájáról tesz említést a Magyar Kurir 1790. évf. 260. lapján, de, hogy grammatikát is írt volna, nyomát nem találom. Különben a Virág leveléből nem is okvetetlenül következik, hogy Dudásy grammatikájáról volna szó, csak arról, hogy Dudásy adott egy grammatikát Kazinczynak.

131. lap fölül 3. sor: «Egy valaki komikus darabot tsinált belőle» (t. i. a Gessner Inkle és Jariko című idylljéből). Virág nyilván a következő munkára czéloz: «Inkle és Járíko vagy az arany idő énekes játéknak dallai.» Pest, é. n. 8r. 16 lap. Kocsi P. Jánostól. V. ö. Bayer J. id. m. II. köt. 388—9. lapjával.

U. o. 16. sor: «Abban a' mit Gesznerbe *Amorhoz* írtál...» Czélzás a Kazinczy fordításának (Kassa, 1788) 169. lapján olvasható rövid versre, a melynek czíme: *Amorhoz*; idézem az egészet:

Ámor, hitetlen Ámor!

Még tavasz' elejénn

Építettem én tenéked

Óltárt a' kertembenn;

'S rósával 's myrrthus ággal

Kerítettem körül:

'S nem volt é minden reggel

Harmatos bokréta

Szent óltárodra téve?...

Hijába' volt minden!

Már tépi a' dühös szél

A' fák' harasztjait,

'S Phyllis kegyetlen még is,

Mint tavasz' elejénn.

U. o. alúl 4. sor: «Az *öröm-énekeket* a Budai Urak készítették (pag. 108.).» Nem tudom, miféle munka 108. lapjára czéloz Virág B.; a Haz. és Külf. Tud. 1811. évf. sem első, sem második felének 108. lapján nem fordul elő semmiféle «öröm-ének»; az aug. 7-ki 11. számban olvasható egy *Dal*, a melynek első verszaka így hangzik:

Híres Buda vára alatt

Tegnap előtt Fórák fakadt:

Akárki ivott belőle,

Ha beteg volt, gyógyúlt tőle.

Lehet, hogy Virág B. erre czéloz.

2092. 141. lap fölül 2. sor: «Egy nevezetes Asszonyunk van Erdéljben — Gróf Tholdiné — Ilsvay leány». V. ö. a *III. k.* 611. számú levelével s ennek jegyzetével.

2093. A levél 1-ső sora: «Az Anyám *Mihályi István* Ur által» íratott. *Mihályi István*, kinek neve már a *III. k.* 611. számú levelében is előfordúl, előbb biharmegyei számvevő, utóbb táblabíró volt; neje Száraz Teréz. L. Nagy I. id m. VII. köt. 605. lapját.

A levél végén Kazinczy a *Havercamp* Sallustiusát kéri; valószínűleg a következő kiadásra czéloz: «C. Sallustius Crispus. Opera omnia, quae extant. Cura *Sigeberti Havercampi*, Amstelodami, 1742.» 2 kötet.

2094. 145. lap alúl 5. sor: «A mi Diaetánk nem bomlott el egészen, csak addig oszlott el, még megint össze fog eő Felsége által hívatatni.» Cserey Farkasnak

e tudósításával ellenkezik a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. (okt. 16-ki) 31. számában olvasható következő adat: «Az Erdély Országai Diéta Sept. 21-kén elvégződött. De annak resultatumairól még semmi bizonyost nem mondhatni.»

2095. *Casti*nak Gli Animali parlanti furesa Vitézi Költeményét olvasók» — kezdi levelét Döbrentei. *Giambattista Casti* 1721-ben született Montefiascone-ban, a hol semináriumi tanár volt; innen Rómába ment, a hol tréfás sonettjeivel nagy kedveltségre tett szert. A Boccaccio-féle novellák mintájára írott «Novelle galanti in ottave rime» (Paris. 1793) című elbeszéléseit az egyház lilalom alá vetette. Félvén, hogy a római curia még keményebben is megbünteti, Toscanába ment, a hol Lipót főherceg udvaránál szíves fogadtatásra talált; innen Bécsbe jutott, a hol úgy József császárnak, mint Kaunitz hercegnek megnyerte jóakarátát; emez őt küldte fiával tanulmányújtára; így látogatta meg a pétervári udvart, a melyről egy csúfolódó költeményt írt «Poema Tartaro» czímmel. Majd ismét visszajutott Bécsbe; innen 1798-ban Parisba ment, a hol 1804-ben fejezte be viszontagságos életét. *Gli animali parlanti* című, 26 énekre terjedő állatposza 1803-ban jelent meg (német fordításban 1817. és 1843). Ez eposzban «Casti kitűnően tudta parodizálni a mult század végének politikai életét, diplomata czivódásait, az udvari klikkek örökös ármányait, s ha nem szenvedne a bőbeszédűség hibájában, s ez a művet is nem piszkolla volna be mindenféle trágár részletekkel: az olasz irodalom egyik legértékesebb alkotását nyújtotta volna benne.» L. bővebben Radó Antal: Az olasz irodalom története (Budapest, 1896.) II. köt. 239—241. lapjait.

147. lap fölül 7. sor: «*Holinshed* krónikája.» *Holinshed Rafael* «The chronicles of Englande, Scotlande and Irelande» cz. műve Londonban 1547-ben jelent meg először, 2 köt.; azóta számos kiadást ért; egyik kiadása hat kötetben 1807—8-ban jelent meg, s valószínűleg ezt használta Döbrentei G.

U. o. fölül 14. sor: «*Székelyné* mellé egy asztalt feste» (t. i. Vandza). Székely Józsefnéről Bayer J. id. művében csak a későbbi időkre vonatkozólag emlékezik, mint a ki az 1826-ban Budára költözött s itt a Czelesztin igazgatósága alatt játszó társaság tagja volt. L. Bayer J. id. m. I. k. 455. 560. és 564. lapjait.

148. lap fölül 7. sor: «Új betűim meghozatására Gróf *Haller János* 200 forintot ajánlt váltóczédulában.» *Haller J.* nevét a folyóirat tájékoztatásában is megemlíti Döbrentei (l. a VIII. k. 621. lapját). Kazinczy az *F. L.*-ben (132. 299. 312. l.) szintén tesz róla néhány rövid említést. Nagy I. is fölemlíti mint cs. és kir. kamarást, a kinek első neje gr. Bethlen Jozefin, második neje Kleischt Zsófia volt; meghalt 1839-ben. L. Nagy I. id. m. V. köt. 28. lapját.

U. o. a 2. kikezdésben említett b. *Naláczy István*ra l. az *V. k.* 1238. számú levelét s az erre vonatkozó jegyzetet; b. *Naláczy József*re nézve pedig szintén az *V. k.* 562. lapját. *Naláczy József*nek itt érintett műve Kolozsvárott és Szebenben jelent meg 1798-ban a következő czímmel: A szerencsétlen szerelmesek, avagy *G. Comens*, szomorú darab, melyet írt D'Arnaud, francziából fordította N. J. Neve a címlapon nincs kifíva, csak a «nagy erdélyországi hajadonokhoz» intézett ajánlása végén írta ki neve kezdőbetűit. V. ö. Ballagi Aladár id. m. 214. lapjával.

U. o. alul 7. sor: «*Kenyérmezei Diadalmasok.*» Valószínű, hogy Szemere csakugyan visszaküldte az említett költeményt, a mely több, mint tíz év múlva,

csak a Kisfaludy K. *Aurorájában* (1822. évf.) jelent meg *A kenyérmezei diadal* címmel öt énekben s egy utóénekkal, a melynek czíme: *A gyulafejevári este*.

149. lap. fölül 10. sor: «Attól tartok, hogy az ő (t. i. Édes Gergely) ködös lelke majd Előbeszédjében veszen gyermekes boszszút, mint *Kotzebue Wielanddal bánt.*» Petz Gedeon értesítése nyomán erre azt jegyezhetem meg, hogy Döbrentei nyilván téved itt; Kotzebue nemcsak hogy nem bántotta Wielandot, hanem ellenkezőleg bámúlattal szolt róla. Így például Kotzebue legújabb és legterjedelmesebb életrajzának írója, Charles Rabany ezt mondja: «C'est ainsi qu'il témoigne en mainte circonstance de son admiration pour Wieland... Il s'inspire des *Abdérains* dans sa *Petite ville allemande* et dramatise la seconde partie de ce roman dans sa comédie: *L'ombre de l'âne*. Il oppose Wieland à l'école idéaliste, à la quelle il le trouve injustement sacrifié.» (*Kotzebue, sa vie et son temps* 1893. 68. l.) — Koberstein szerint (Grundr. III, 2501) meg éppen Németország első költőjének mondotta Kotzebue Wielandot. V. ö. a 2113. számú levéllel s ennek jegyzetével.

U. o. alúl 5. sor: «A' *Pozsonyi Ujságban* volt megdicsértetésem felől semmit se tudok most is.» V. ö. a VII. k. 1760. számú levelével s ennek jegyzetével; l. a VIII. k. 1799. számú levelét s az erre vonatkozó jegyzetet is.

2096. 150. lap 2. kikezdés: «Ich danke Ihnen herzlich für die Besorgung des *Abbtischen Sallusts.*» V. ö. a VII. k. 1597. számú levelével s ennek jegyzetével.

151. lap fölül 5. sor: Kazinczy Genersich Jánosnak *Trajan* című művéről tesz említést.» E mű Genersichnek a «Biographische Darstellungen der grössten Männer aller Zeiten und Völker der Welt» (Wien, 1811.) című munkája V. kötetében fordul elő, a melyért Festetics György gr. 100 frt jutalmat küldött neki. V. ö. Szinnyi J. id. m. III. köt. 1120. hasábjával.

151. lap 2. kikezdés: «Kultsár hat unerklärbare Grillen. Zu diese gehört es unstreitig, dass er *Ihre Anzeige von den Monumenten Hung. in seine Blätter nicht aufnahm.* Ich wünschte, dass er es bald thue. *Vielleicht lese ich sie in den Annalen.*» A Kultsár lapjában ugyan nincs semmi említés Rumy K. Gy. idézett művéről, de az *Annalen der Lit. und Kunst*, 1811. évf. (okt. füz.) 259—262. lapjain egy hosszas tudósítás olvasható róla. V. ö. a 2154. számú levéllel s ennek jegyzetével.

152. lap 2. kikezdés: «Meine *Hajkóczy*... ist... in Ujhely nicht erschienen.» V. ö. a 2115. számú levél 3. kikezdésével: ott a név *Hankóczy*-nak van írva; valószínű, hogy a Hajkóczy (Hankóczy helyett) csak tollhiba.

2097. 155. lap fölül 2. sor: «A Selymeczi Rector' *Magda* Programmája is ieles.» Célzás Magda Pálnak ily című munkájára: «De discrimine, in quo scholae evangelicae Hungariae cum tota re evangelica versatur. Programma, quo patronos scholae gratiosissimos pro examine publico in Gymnasio A. C. Neosolini, diebus 25. 26. et 27. Junii 1811. celebrando humanissime invitat P. M.» Ismertetését l. az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1811. évf. szept. füzetének 326—334. és okt. füzet 69—80. lapjain. V. ö. a 194. lappal.

U. o. 4. sor: «Értvén a' Tek. Ass. Urnak azon szándékát, hogy *Apostolovicsra* írt görög Verseimet méltóztatik Bécsbe felküldeni: ime küldöm hozzá a

Biographiáját is.» Célzás a «Mnémosyné tou Sophótátou anthrós Ioannoi Apostolovits didaskale tés hellenikés glossés en Miskoltz» czímű versre, a mely S.-Patakon é. n. jelent meg. Megírta az életrajzát is, a mely a Hazai és Külf. Tudósítások 1812. évf. (jan. 4-ki) 2. számában olvasható:

«*Apostolovits János*, a' Miskolczi Görög Iskola tudós és hosszas Tanítója, megholt 1811-dikben, Februáriusnak, az ő Kalendárium szerént, 8-dik napján, életének 65-dik Esztendejében. Mind Tudománnyára, mind hasznos életére nézve, mely-lyel Vallásának sorsosai 's ezekben a' közönséges Társaság java eránt magát érdemessé tette, megérdemli, hogy emlékezete megtartassék, 's a' Tudósok között helyet foglaljon.» Született Görögországban, Misolongiában; atyja «tehetős hajóval kereskedő volt»; midőn az ifjú egy alkalommal rokonai látogatására hazánkba jött, azoknak kérésére itt is maradt s először Egerben tanított magánúton, innen pedig Miskolcra hívatott, a hol «kevéssé idő múlva szorgalmatosságának és a' Görög nyelvben való tanultságának híre elterjedvén, hozzá az Ifiakat nem csak Magyar Ország-
nak sok részeiből, hanem idegen Országból is elhozták . . . Néki köszönheti a' Miskolczi Görög Eklézsia, hogy azon Fundamentomra, melyet ő bőltsen letett, virágzani kezdő Oskolat építhetett.» Itt hazánkban nemcsak magyarul, hanem francziául és németül is megtanult, magániskolat nyitott, a hová Lengyel-, Horvát-, Török- és Németországból is számos ifjú eljött, hogy tőle görögül tanuljon. Harmincz évig működött ez iskolában. «Ezen tudós Férjfiúnak emlékezetét Görög Versekkel le írta S. Pataki Ref. Professor, Tiszt. Nagy Ferencz Ur, ki a' Logicában, Metaphysikában és Deák nyelvben Tanítója volt, 's azon Versek S. Patakon ki-is nyomtattattak.» — Ugyanez életrajz megjelent az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1812. évf. márcz. füzetének 422—424. lapjain is. V. ö. a 206. 264. lappal.

U. o. 3. kikezdés: «A' Weisse *Kinderlieder*-étit én is olvastam . . .» Weisse Ker. Felixnek több ily műve jelent meg: 1. *Lieder für Kinder*, Leipzig, 1767; ugyancsak «*Mit Melodien*», u. o. 1775; ugyanaz «*mit neuen Melodien*», u. o. 1772; — 2. *Lieder und Fabeln für Kinder und junge Leute nach seinem Wunsche gesammelt u. herausgegeben von S. G. Frisch*, Leipzig, 1807.

156. lap fölül 2. sor: «*Gázi* Urral semmit sem közlök.» V. ö. a 2063. számú levéllel s annak jegyzetével.

2101. 162. lap alúl 3. sor: *Izdenczy József*ről már többször emlékezett a levelezés folyamán Kazinczy. A Magyar Kurír 1811. évf. (aug. 27-ki) 17. száma a következő tudósítást közli: «Fels. Urunk méltóztatott Mélt. Monostori *Izdenczy József* Status Cons. Urat, kinek szép Érdemei hosszas emlékezetben fognak maradni, csak ugyan maradékival együtt Bárói rangra minden Taxa nélkül fel emelni.»

2102. 165. lap alúl 7. sor: «*Vaterländische Blätter* nevű folyó írásnak mai darabjában olvasám Hotkóczy utad' fordítását R—ítől.» A nevezett folyóirat 1811. (nov. 16-ki) 92. számában közli Kazinczy leírásának német fordítását. V. ö. a 2055. számú levéllel s ennek jegyzetével.

2103. A levél végén közli Kazinczy a Helmeccy Mihályhoz írt epistoláját, azt jegyezvén meg a czím alá, hogy «*Ódáját* csak most vevém.» Ez az óda külön kiadásban jelent meg ily czímmel: «Széphalom urához, midőn Mark, Emil, Ferencz nevű első fimagzata születnék.» H. és é. n. (1811.) 8r. 7 l. Mivel a költemény a

legnagyobb ritkaságok közé tartozik, itt közlöm teljesen hűven a Szemeretár IV. kötetében olvasható kiadás után:

Szelíd örömköny harmati görgenek
Látom szemedből Édeni Hymened
Kedves gyümölcsén, hogy Fenixként
Újra teremsz deli Magzatodban

Kazinczy! Honnunk *Geszner*e, Nemzetünk
Parnaszszuszának Lelke, 's kecsangyala
Örülj, betölté a' kegyelmes
Ég Sophiádban Örömmreményed.

Örülj Minervánk, 's kedves Oreszteszid,
Víg Háladal zeng Hunnia Pinduszán
'S Mindenhatóját milliomm szív
Ömledező dobogással áldja.

Tokaj gerezdes Istene, a' Tisza
'S Bodrog szemérmes Najaszi ünnepi
Pacánt dalolnak Széphalomnak
Szózatoss ernyei közt mosolygva.

Neked, 's kecses kisdéd Csecsemődnek; a'
Kit Pimla testvér Szűzei Casztalisz
Kristálytükrébe mártogatván
Pimla Sajáti közé avattak.

Kisdedkorától fogva csepegtetik
A' Kegyszüzek báj kellemiket belé,
S mindenható varázsövknek
Rózsabilincseivel becsítik.

Minerva gyémánt aegisze védi majd
Öt a' Chymaerák, 's Sphynxek or ostromik
Ellen, 's akármely szörnyeteg küszd
Ellene, Bellerophon gyanánt győz.

Igy, ha kikél majd fejledező virág
Bimbóiból *Marcelluszod*: úntalan
A' Circe, 's Szyrenek bűbájos
Patvarik ellen Ulysszsi melyt nyújt.

'S akármikép fognak fenekedni majd
Felett' az emberlétnék ezer dühös
Orkáni, tántoríthatatlan
Lészen örök diadalmi díjjal.

Te lángeszzeddel *Göthei* lelkedet
Teremtsd belé, 's reptessed Olympra nagy
Eldődeinknek fénynyomokba!
'S századok áldani fognak. Oh Te

Te Tenmagad légy Khírona! Mentora.
Rómát, Athénát, Anglia Fényeit
A' sorsot osztó Szajna csinos
Lelkeivel remekeld szívébe!

A' finom ízlet Phoebusza így derül
Fel Hunniánkban. Viszszateremtetik
Athéna, 's Árpádnak Hazája
A' kecses Íz Kanaána lészen.

'S ha e' mulandó lét kötelékiből
Mohbársonyos hamvedre felé igéz
A' mord halál: ormos koporsód
El nem enyésztet. Örökre élsz Te,

És vissza ifjúlsz Ganymededben. Így
A' bús Enyészet százados érczeke
Rajtad ki nem foghat; mosolygod
Férge ezernyi ezer csoportit —

Te nagy reményű kisdéd, Atyád dicső
Nyomán eredj a' pályafutásnak! itt
Majdan Hazád, 's Eldődeidnek
Védgeniusszaik ápolandnak.

Így léssz Athénánk Dísze. Csak így remélj
Sírhalmodon túl oszlopot. Így lehetsz
Igaz Kazinczy faj, 's valódi
Angyala Széphalom Édenének!

Éneklé:

Helmecci Mihály

a' Bölcselkedésnek Doctora.

MDCCCXI.

A címlapon ismeretlen kézzel (talán Szemere Pál öregebb korából) a következő megjegyzés olvasható: «*Helmecci* név itt legelőször; előbb *Sörfőző*, *Bodroglőzi*, *Reményfi*.»

2104. A levél keletét, mint már a szövegben is megjegyeztem, idegen kéz írta a levélre, s úgy látszik, helytelenül. Ugyanis Kazinczy már a nov. 21-kén Fazekas Istvánhoz intézett levelében (157. l. 3. kikezdés) így ír: «*Én épen ma végém el egy Epistolámat Nagy Gáborhoz*», s hogy csakugyan elvégezte az epistolát, bizonyosságul közli is azt a levél végén. Ha ez a föltevés helyes, a mint-hogy helyesnek fogadhatjuk el: akkor ez a levél is november 20-ka körül kelt.

169. lap fölül 6. sor: «*Didot, Bodoni . . .*» V. ö. az idézett epistola 20—39. sorával, L. Kazinczy F. Eredeti munkái (Budán, 1836.) I. köt. 211., 212. és 304. lapjaival. Ez utóbbi helyen az epistolában említett képmetszetekre nézve Kazinczy ezeket jegyzi meg: «Socratesnek halála, David által festve 's Massard által metszve. — Chiron és Achilles Bervic' igen szép metszése. — Vernet nagy mester a' vízi darabokban, 's Claude Gelée, vagy közönségesen Lorrain, a' legtiszteltetbb tájfestő.»

2105. Ez a levél a M. Tud. Akadémia kéziratárában levő másolat után van ugyan közölve, de összevetettem a Figyelő (szerk. Abafi L.) 1876. évf. 119., 120. lapjain olvasható közleménnyel is, a mely az eredetihez hívebbnek látszik, mint amaz.

2106. 3. sor: «Elmentem itthonról K. Vajdára Tek. *Szent Imrey Zsigmond* Urhoz.» Talán ugyanaz a férfiú, a ki Szentimrey Gábornak (ez Kazinczy életében is szerepet játszott, mert ennek az elnöklete alatt tiltakozott Abaújmegye József császárnak 1785-ki törvénytelen rendelete ellen) nagybátyja volt, s mint krasznikvajdai birtokost említi Csoma József «Abaúj-Torna vármegye nemes családai» cz. munkájában. (Kassa, 1897. 550. l.)

2107. 173. lap fölül 6. sor: «*Siskovics* nevezetű Úrfinak házi Tanítója» (t. i. Helmeczy M.). Gödri és Almási *Siskovics József* volt e szóban levő ifjú, fia S. Pálnak, a kit a király ekkoriban nevezett ki cs. és kir. tanácsossá. «Melly jeles hazafiúi jutalmat Serfőző Mihály ifjú Tudósunk kellemetes Magyar Versekkel éneklette meg.» (Haz. és Külf. Tud. 1811. évf. — okt. 2-ki — 27. sz.) Siskovics József, a Helmeczy M. tanítványa, Bácsmegyénél kezdte hivatalos pályáját, mint aljegyző s folytatta mint főjegyző; 1839-ben Zemplén vármegye főispáni helyettesévé lőn, 1841-ben pedig Verőcze vármegye főispánjává és udvari tanácsossá. L. Nagy I. id. m. X. köt. 234. lapját.

A levélhez mellékelt «Gróf Török Lajoshoz» írt epistolára nézve l. a 2137. számú levelet. Kazinczy több helyen hivatkozik Schillernek «Das verschleierte Bild zu Sais» című költeményére, a melyet, mivel eléggé ismeretes, fölöslegesnek tartok közleni.

2108. 177. lap alúl 8. sor: «Egy *Matthisson* elsőbb verseiről olvasott *Recensio*.» Kölcseny nyilván a Schiller Fr. ismeretes bírálatát érti, a mely a Jenaische Liter.-Zeitung 1794. évfolyamában jelent meg, s a mely nagyon sokat tett a Matthisson népszerűségére.

179. lap fölül 8. sor: «A' Veszprémi által említett *Ms.* maga sokat ér. A Sinai' Bibliothecája tudtomra még mind a' *Procator Sinainál* hever.» V. ö. a 2227. számú levéllel s annak jegyzetével. Széll Farkas szíves magánközlése szerint ez időben két Sinai nevű ügyvéd élt Debreczenben s mindkettő a nagyhírű Sinai Miklós fia volt. Az egyik *Sinai Gábor* született 1784-ben, neje Létai Mária; meghalt 1826-ban. A másik *Sinai Sándor*, született 1766-ban, neje Rados Francziska; meghalt 1831-ben. Melyikre czéloz Kazinczy: a levélbeli megjelölés alapján el nem dönthető.

2109. A levél 3. sora: *Scapula Lexiconja*. Czézlás J. Scapula következő művére: «Lexicon graeco-latinum, cum indicibus; accedunt auctarium dialectorum, lexicon etymologicum et Joannis Meursii glossarium contractum.» Lugd. Bata-vorum, 1652. fol. Ehhez egy Appendix 1789-ben jelent meg u. o.

181. lap 2. kikezdés: «Az Epigramma nékem rendkívül tetszik . . .» Mint a V. Nagy F. idézetéből látszik, Kazinczynak az *Io és Jupiter* című epigramm-ját érti.

A levél végén Nádaskay feleletét említi, a melyet e levélhez csatolt. Ez azonban hiányzik.

2110. 183. lap 1. kikezdés: Cserey F. elbeszéli, mint osztottak meg anyja halála után az örökségen. Ebből látszik, hogy az elhalt Lőrinczen kívül még más három testvére volt Cserey Farkasnak; az itt említett *Sámuel*, *Pál* és *Imre*, a ki 1809-ben címzetes kanonok lett N.-Váradon. V. ö. a VI. k. 1403. számú leve-lével s ennek jegyzetével, a melyben tévesen azt írtam, hogy Cserey Farkas *Pál* nevű testvéréről nem tesz említést; ez a levél megczáfolja az ottani állításomat. De Nagy I. is téved, mikor Cserey Imrét Cserey Elek (a Farkas nagybátyja) fiának mondja. L. Nagy I. id. m. III. köt. 137. lapját. — *Cserey Sámuelről a Magyar Kurir* 1811. évf. (júl. 2-ki) 1. száma a következő tudósítást közli: Elmondván, hogy Roscher őrnagy a szegények között gabonát osztott szét, így folytatja: «Hasonló képpen bánt a' szűkölködő szegényekkel az ezen Regement környékében birtokos insurrectionális Fő Strázsamester Titt. *Cserey Sámuel* Úr is, a' ki tulajdon maga szükségét felül haladó gabonáját, tsupán annak az aratás után való vissza fordítása mellett a' szegényeknek minden személybeli válogatáson kívül kiadat-tatta. Ezen kívül ugyan azoknak számokra a' külső székekben maga költségén illendő áron mintegy 800 köblöt megalkudván, a' béköltöztetését is maga elin-téztvén, minden maga hasznán kívül, tsupán a' vételnek és béköltöztetés árának megfordítása mellett nékiek kiosztogattatta.»

2111. Kazinczy e levélben Sallustius és Horatius kiadásairól szólván, említi *Teller* művét is, a mely ily címmel jelent meg: «C. Cr. Sallustius. Acc. recensio novissimae versionis Hispanicae, examen variorum lectionum interpretatio locorum, index latin. Ed. W. Abr. Teller.» Berolini, 1790.

2112. 185. lap fölül 14. sor: «*Bart fordítását* használtam.» Az említett fordítás ily címmel jelent meg: «Tacitus Cornelius. Sämmtliche Werke; uiber-setzt von D. Carl Friedr. *Bahr*dt.» Zweyte Auflage, Wien u. Prag, 1801. 2 köt.

2113. 188. lap 1. kikezdés 8. sor: «A' Bécsi Annalisoknak sok füzetjeiben, nevezetesen a' Novemberiben is, olly sokszor fordul elő a' nevem, hogy pirúlnom kell.» Czézlás Rummy K. Gy.-nek Wallaszky Pál «Conspectus Reipublicae Litterariae in Hungaria» című munkájáról az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1811. évf. (nov. füz.) 204—223. lapján közölt bírálatára, a melyben a következőket olvashatjuk ide vonatkozólag: «Ungarns vorzüglichste Dichter sind jetzt Franz v. Kazinczy (unter den Magyaren so klassisch, wie Göthe unter den Deutschen — sein Lieb-ling), Virág, Kisfaludy, Johann Kis, Dániel v. Berzsényi. (211. l.) Továbbá: «Kazinczy. verbindet mit der richtigsten Kenntniss der Natur und des Geistes der

magyarischen Sprache in allen seinen Arbeiten eine gewissenhafte Feile. Er ist Schüler der Römer, Franzosen und Deutschen, und hat eben so glücklich Mar-montel und Rochefoucauld, als Gessner und Göthe ins Magyarische übertragen.« (213. lap.)

189. lap fölül 11. sor: «Egynehány sora van (t. i. a Nagy Gáborhoz írt epistolának), mely az én barátomnak 's tanítványának bizonyosan szívekhez fog szólni». Valószínűleg e sorokra gondol:

Oh, a' midőn természet s' bölcsesség,
Két szent testvérek, meghasonlanak,
Ki fog, ha józan, térti ennek feléhez?»

Egyébiránt a két utolsó rész több helyére czélozhat Kazinczy.

190. lap fölül 4. sor: «A' *Relatió*nak egy czikkelyére figyelmessé tevéen ...» V. ö. a VIII. k. Bevezetés VIII. lapjával.

190. lap alúl 16. sor: «Ez a' nyavalyás *Kotzebue* *Göthét bántja*, de Schillert 's Wielandot, a' hol olvastam, mindenütt magasztalá ...» V. ö. a 2097. számú levéllel s ennek jegyzetével. Erre vonatkozólag Petz Gedeon szíves közlése nyomán a következőket jegyzem meg: Goethét igenis «bántotta» Kotzebue, a hol lehetett. Kotzebue ugyanis megsértődött, a mikor Goethe egy, a weimari színpadon előadandó darabján olyan változtatásokat tett, a melyeket ő maga (K.) nem helyeselt. El kezdte Goethe műveit bírálgatni; bosszúsága még növekedett, mikor Goethe nem fogadta be szűkebb társaságába. Goethe tekintélyét olyképen akarta elhomályosítani, hogy a Schillerét iparkodott emelni. Nagyszabású ünnepélyt tervezett Schillernek (1802 márczius 5-re), de ez a terve dugába dőlt. Azután folyóiratában (*Der Freimüthige*, 1803-ban indult meg) támadta meg Goethét, gúnyolódott rajta, hiúságát, diktátoroskodó hajlamát emlegette, stb. (E kifakadásait összeállította Koberstein, III. k., 2497. s köv. l.) Goethe föl sem vette a Kotzebue támadásait (állítólag nem is olvasta a folyóiratot) s később is egész tárgyilagosan ítélte róla (I. pl. *Biographische Einzelheiten* cz. cikksorozatában: Goethe műveinek Cotta-féle kiadása 27.502; továbbá *Gespräche mit Eckermann* (Reclam-féle kiad. I., 56., 107. III., 178. l.) — A Goethe és Kotzebue közötti viszonyról szól Biedermann: Goethe und Kotzebue (*Aug. v. Kotzebue, Urteile der Zeitgenossen u. der Gegenwart*, zusammengestellt von W. v. Kotzebue 1881. 26. s köv. l.)

191. lap alúl 12. sor: «A' *Thercsi* temető helye most Cirkus Florae.» Gr. Rhédey Lajos neje *Kacsándy Teréz*, a ki 1764. okt. 4-ikén született, 1786. decz. havában ment férjhez s meghalt 1804. ápr. 6-kán. Ismeretes, hogy Csokonai V. M. ennek a temetésére írta *A lélek halhatatlanságát*. V. ö. a *M. P.* 383. lapjával és a 2182. számú levéllel.

2114. 193. lap 2. kikezdés: «Berzsenyi kiállotta a Censurát. *Madarassy Ferentz*, az én földim, egy betűt se törült ki. Ugy tartom, jó volna azt a három darabot is, melyeket későbbben közöltél velünk, a többihez írni.» Gोजzesti *Madarassy Ferencz* választott anzariai püspök, az egi fő székes egyház kanonokja, a fő templom fő esperestje, cs. és kir. tanácsos, a hétszemélyes tábla tanácsulője általában az engedékenyebb cenzorok közé tartozott; hogy pedig a Berzsenyi költeményeiből semmit sem törült, azt a művek tartalma mellett bizonyára Vitkovics információinak is tulajdoníthatjuk. Erre vonatkozólag a Hazai és Külf. Tudósítások

1812. évf. (ápr. 18-ki) 32. számában czekezt olvassuk: «Által mentek a' Könyvisgáló Rostán Tek. Bersenyi Dániel Urnak többnyire Lantos Versei, melyek tsak ugyan nem sokára kijövendők. Ezen gyönyörű elméjű Lyricusunk sok tekintetben megérdemli, hogy őtet a' Haza előre ismerje. Mitsoda Classicus lélekkel ír, annak bizonyossága lehet a' következő Versezet. (Itt idézi A' *megelégedés* címűt: «Nem kér kínai pamlagot», stb.)

A Kazinczytól kért három költemény: *Emmihez* («Emmi! nékem sem földi szívemet jég»), *A tánczok* és az *Életphilosophia*. V. ö. a 2139. számú levéllel.

2115. 196. lap fölül 16. sor: «Ich sagte ihm, *Portalis* habe die protestantische Religion die Religion des Antagonismus genannt . . .» Kazinczy hihetően Jean Etienne M. *Portalis* hírneves francia jogtudósra és államférfiúra (1745—1807) czéloz, a Code civil szerkesztőjére, a ki Napoleonnak egyik főtanácsosa volt; művei csak halála után jelentek meg.

196. lap alúl 1. sor: Dr. *Hazucha*. Bizonyosan *Hazucha Mihály* bölcséleti és orvosdoctort érti, a ki 1805-ben nyerte orvosdoctori oklevelét a pesti egyetemen. Egy munkája nyomtatásban is megjelent: *Sermo de variolis humanis et utilitate vaccinae occasione inchoate insitionis generalis habitus in aedibus r. academiae M. Varadinensis*. M. Varadini, 1815. L. Szinnyei J. id. m. IV. köt. 564., 565. hasábját.

2119. A levél kezdete: «Diesen Abend erhielt ich Ihr freundschaftliches Schreiben vom 14. Dec. Wie sehr freue ich mich aus diesem *den Recensenten von Engel's Geschichte von Ungarn zu kennen*.» Czélzás Engel János Ker. «Geschichte des Königreichs Ungarn» (Tübingen, 1811) című művének bírálatára, a mely az *Annalen der Lit. und Kunst* 1811. évf. (nov. füz.) 189—203. és (decz. füz.) 283—299. lapjain jelent meg. V. ö. a 2122. számú levéllel, a melyből kitűnik, hogy a bíráló *Piringer Mihály* udv. titkár volt.

2120. 207. lap alúl 16. sor: «Egy értelmes Chirurgusunk, *Somogyi Simon* Úr azzal biztat . . .» Ballagi Géza szíves felvilágosításai után a következőket jegyezhetem meg Somogyi Simonról: ez a férfiú, mint a lovasságnál katona-orvos, Veszprémből származott Zemplénbe a XVIII. század végén; Ujhelyben megismerkedett egy derék polgárcsalád leányával, Offenbach Teréziával, a kit nőül vett s Ujhelyben telepedett le. «Boldog családi életet élt — írja Ballagi G. — szép vagyont szerzett, mert igen keresett orvos volt s főkép mint szülész oly nagy népszerűségre tett szert, hogy egyszer Ujhelyből el akarván távozni, körülbelül harmincz előkelő nő, kiknek életét, midőn «a vármegye bábája már nem segíthetett rajtuk», megmentette, folyamodott a vármegyéhez, hogy ne engedje őt eltávozni. Népszerűségét másrészt annak is köszönhetette, hogy a szegény betegeket hivatlanul is fölkereste s orvossággal is ingyen ellátta.» 1828 táján halt meg, mint vármegyei orvos; nemességet is nyert a királytól. Síremléke az újhelyi róm. kath. temetőben ma is megvan, de fölírása már olvashatatlan.

208. lap utolsó kikezdés: «Igazítsd levelem' megvívójét Csáty György Typographhoz, hogy ott nekem az *Almásy Balog fogat gyógyító tincturájából* vehessen.» V. ö. a 256. lappal. *Almásy Balogh Dávid*, Albert kir. hg udvari tiszteje, a Magyar Kurir 1811. évf. (decz. 10-ki) 47. számában hosszú leírást közöl, mikép

találta fel a fogfájás elleni orvosságot, a melynek alkatrészeit azonban gondosan eltitkolja s panaszkodik, hogy némelyek már hamisítják is ezt az orvosságot, holott ő annak készítési módját senkinek el nem mondotta, s míg él, nem is szándékozik elmondani. Magyarázza a fogak természetét s a többi közt így ír: «A fogak magok természeti mivoltokban gondoltatván, nem egyebek, hanem eleven meleg tsontok, melyek meghidegülvén, élesebbek és keményebbek lesznek... minden meghidegült tsontból és édes kövekből készített fogpor ártalmas a' fogaknak, ámbár akármely vékony porrá készíttessék is a' tűz által,» stb.

2123. A levél kezdete: «Elhozám *Brukkert*, hogy olvassam el Horátot...» Ily nevű írónak sem Horatius-féle kiadását, sem fordítását nem találtam bibl. kézikönyveinkben; nem lehetetlen, hogy egy nagyobb gyűjteményes munkára czéloz (*Historia philosophiae critica*), a melyben talán Horatiusról is van szó.

2124. A levél, mint a 217. lap felül 9. sorából kitetszik, jan. 8-kán kelt, oda is van sorozva; de a Kazinczy jegyzete «Vettem 28. Jan. 1812»-re javítandó.

216. lap 4. kikezdés 5. sor: «Szinte *Hoffman* külföldben kedves Lexiconomra is meg haragudtam.» Czélzás *Hofman János Jakab* «Lexicon universale hist. geogr. chronol. poetico-philologicum» című művére, a mely először 1677-ben jelent meg két kötetben, később pedig 1698-ban 4. köt.

217. lap fölül 1. sor: «'S a' mit maga (t. i. Horváth Ádám) írt egy munkájába, nem akarnám, hogy az *Orpheus 1790-dik Februáriusának 180. lapján az utolsó öt és a' 181. lap első soraiban* lett erős megcsalatkozásodat én fedezném először fel.» Czélzás a mondott helyen olvasható következő sorokra: Kazinczy füredi útját írván le, Horváth Ádámról bővebben is megemlékezik, azt mondván róla, hogy minden cselekedetéből érettség, philosophiai csendesség és a mértéken túl ható, de nem vak áhitatosság látszik, s így folytatja: «Innen van, hogy ő még verseibe is valahol előhozhatja, religiosumokat egyvelít; 's megvallja, hogy ha valamely napon imádkozni el-felejtkezett, retteg, és magát nem tudja egy hamar meg-nyugtatni; innen van, hogy gondolkozásának módja azzal, a' mit az Oskolában bé-szívott és tanúlt, olly szorossan egyezik; 's innen, hogy a' halál után várt állapotról mind verseiben olly gyakorta emlékezik, mind azt elméldéseinek tárgyaivá olly gyakorta teszi.»

217. lap fölül 9. sor: «Megfordulván a' mult holnap végével Posonybol, hova *Gr. Teleki László ujj Fő Ispányi Administratorunk* köszöntésére és invitálására deputálva voltam...» Erre vonatkozólag I. Vojnovich Géának «Idősb gr. Teleki László irodalmi munkássága» című értekezését (Irodalomtört. Közl. 1899. évf. 129—167. l.). Administratori kineveztetéséről s beiktatásáról hosszú tudósítást közöl a Kulcsár I. lapja 1812. évf. (márcz. 28-ki) 26. száma, a mint következik:

«*Kaposvárról.* Mart. 20. El-érvén Mélt. Sárvári Felső Vidéki Gróf Széchenyi Ferencz Ur, az Hires Arany Gyapjas Rend Vitézze, Cs. K. Felségünk Arany Kulcsos Híve és Titkos Tanácsosa, M. Kir. Fő Komornikok Mestere, Ő Exc. kívánságának Czélját, minek utánna Nemes Megyénk kormányát tizenkét esztendőig fáradhatatlan munkássággal vezette, 's életének 61-dik Tavaszszában több rendbeli Főbb Tisztségeinek Aggodalmait után Nyugodalomért eszedezett: Mélt. Széki Gr. Teleky László Ur Cs. K. Felségünknek Arany Kultsos Híve, a' Kir. Törvényes

Tábla Zászlóssa Ó Nagysága rendeltetett (a' mint már tudva vagyon) Kegyelmes Fejedelmünkötől Fő Ispányi Tisztviselőnké.

«Mihelyt Fels. Királyunk ezt a' Rendelését tudtunkra adni méltóztatott; azonnal valamint a' Nyugodalomra eresztett, úgy az ujonnan ki nevezett Méltóságnak idvezlésére jeles Deputatiok küldettek; az első ugyan Czenkre a' Széchényi Grófi Ház Lakó helyére; a' másik pedig Posonyban, a' hol Mélt. Administrator Ur az Ország Gyűlésén foglalatoskodott. Mind a' kettőt a' mi Nagy Tekintetű Első Vice Ispányunk Kir. Tanácsos Zala Lövői Csapody Gábor Ur vezette.

«Örömmel fogadta mind a' két Méltóság ki küldött Tagjainkat, kikben az egyik ugyan Hivatalának régtől fogva volt Segédjeit szemlélte; másik pedig a' Királynak 's a' Hazának válhatatlanul egybe kaptsolt Javáért buzgó Hazafiakra esmert; és Mélt. Gr. Széchényi ugyan háládatos indulatját 's mindenkori buzgóságát érzékenyen kijelentvén, elbűszott: Mélt. Gr. Teleky pedig több Fő rangú Méltóságok jelenlétében Nagy Elméjének és Szívességének tsalhatatlan Jeleit adván, a' Deputatiot s' az által a' Megyebéli Rendeket Tiszteletére ragadta.»

Teleki László gr. márcz. 17-kén érkezett Kaposvárra Prónay Sándor báró kíséretében s másnap megtörtént a beiktatás, midőn a gróf főispáni székét elfoglalván, «ékes Magyar Oratioval kezdett Tisztjéhez.» «A' Sessiót szíves és barátságos ebéd követte, melyre mind azok, kik a' Gyűlésben voltak, megjelenvén, egész Társaságunk sőt minden foglalatosságunk tellyes meg elégedéssel, gyönyörűséggel folytattatott; kellemesítette ezt Megyebéli Nemes Ifjaink által Magyar nyelven adott Szín-Játék, olly rendel való folytatásban, hogy kinek kinek Szívéből és Szeméből nem egyébb, ha a' tellyes meg elégedés ki látható volt.»

2125. 222. lap kikezdés: «Láttad-e az Ujságok árát közlő Verzeichniss?» Az Annalen der Lit. u. Kunst. 1811. évf. decz. füzeté végén (376. l.) közli a kiadó hirdetését: «Der Preis der Annalen im Buchhandel ist für das künftige Jahr auf 12. fl. W. W. gesetzt. Wie viel auf der Post darauf pränumerirt werden müsse, wird nachträglich in öffentlichen Blättern angezeigt werden. Die Insertionsgebühren für die gedruckte Zeile betragen künftighin 3 kr. W. W.»

2126. 223. lap fölül 3. sor: «Vida a' Batthyány Aloyz Beszédét elrecitálta.» Batthyány Alajos grófnak két beszéde jelent meg nyomtatásban: 1. Oratio comitiis 1790. habita, Posonii, 1790; — 2. Oratio boni civis et veri nominis christiani... Posonii, 1791. Megjelent magyarul is, németül is; a magyar szöveget l. a Magyar Kurir 1791. évf. 13. számában. V. ö. Szinnyi J. id. m. I. köt. 694. hasábjával.

2128. A levél 3. sora: «Péchy Lukácsnak kérdésben forgó könyve...» V. ö. a VI. k. 1538. számú levelével.

2129. 228. lap fölül 4. sor: «A' nagy kedvességű *Sandrillont* vagy *hamupüppökét* láttuk... Cherubinak rettentő muzsikáját a *Medeaban* hallottuk... és a' Bécsi szépek kedves Castratját, *Veluttit*.» Valószínűleg Nicolo Isouard (1775—1818.) *Cendrillonját* érti, a melyet 1810-ben adtak először Párisban. Luigi Cherubini (1760—1842) *Medee* című operáját pedig 1797-ben adták első ízben u. o.

A Blum-Herlosson-Markgr. Allgemeines Theater-Lexionja a kitűnő castraltókat

közt főlemlít egy *Veluto* nevűt (II. k. 103. l.), de Veluttiról mit sem tud; nyilván Csehy czélzatát is *Velutóra* kell értenünk.

228. lap alúl 11. sor: «Az Aeneisnek többi énekeit Parisból várják Bacsányitól...» V. ö. a *VIII. k.* 1886. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel. — Az előbbi sorban *za* sajtóhiba *az* helyett.

U. o. alúl 1. sor: «Gyász volt halgatni, hogy' csufolták meg *Paer*nek azt az ékes *Sarginjét*». *Paër* Fernando (1771—1839) híres operája, a *Sargino* 1803-ban került első előadásra.

229. lap 4. kikezdés: »Weber egy csinos *Dámák Kalendariumát* adott ki erre az esztendőre magyarul.» Ide vonatkozólag a Hazai és Külf. Tudósítások 1812. évf. (febr. 8-iki) 12. számában ezeket olvassuk: «Az idegen Kalendariumok, Almánákok, Zsebkönyvek szörnyen megdrágulván, sokan óhajtották, hogy helyettek valami szorgalmatos Hazafi magyar nyelven olly Kalendariumot készítsen, melly minden tisztességes kézbe beleillvén, midőn a' költséget Hazánkban megtartja, egyszersmind Nemzeti Nyelvünket is kedveltetve terjeszsze. Ezen szép célra ditséretes igyekezettel törekedett Pozsonyban Véber Simon Péter Könyváros és Könyvnyomtató Ur; mert ezen esztendőre díszes kis Kalendariumot adott ki illy nevezet alatt: *Magyar Dámák Kalendariumja 1812. Új Esztendői Ajándék a' Szép Nem Számára Posonyban Véber S. P. költségével.*» Elsorolván nyolcz pontban rövid tartalmát, így folytatja: «Az egész munkátska kellemetes most is. De igen könnyű lesznek neki nagyobb fényességet és bőséget szerezni, tsak Hazánkfiak és Leányai számosan vegyék 's így mind az Irónak nagyobb ösztönt, mind a' kiadónak nagyobb erőt adjanak.»

A szóban levő naptár szerkesztője, Horvát István, örömmel jelenti barátainak a naptár megjelenését. «Én, ha póéta nem vagyok is — írja Szemerehez 1811. decz. 17—22-kéről — megelőztelek, s míg úriszékeztetek, köszöntöttetek, itatok, ettetek Vitkovicssal, avval az üdö szükét most mentségére föl nem hozható vén költővel, addig egy (Szemere meg nem jelent Aurorájához) hasonló munkához fogtam, azt elvégeztem és már ki is nyomattam. Mi lehet ez? Úgy-e tudni kívánod?... Van benne grammatika, van diplomatika, és mindez a magyar szépnem számára!! Azt hittem, hogy már az asszonyokat is meg kell szédíteni, s ha akadoz is a nyelvök a *kecstelen, e'kor, a'hoz, föl* és több illetén szavakon, nem kell gondolni vele. Ha Czinke a juhászokat a bécsi universitasba — az operába — vihette, ha ő juhászokat csinálhatott a pesti főiskolában, miért ne vihetném én a dámákat grammatikába s miért ne formálhatnék belőlük grammatikus vagy jobban grammatikákat? Égsz, tudom, láthatni a kalendariumot. Méltán éghetsz. Van benne Erzählung, historia naturalis, romanz, Gedicht és Charad. Összeszedtem ezeket, vagy csináltam, a mint néhány nap alatt lehetett. Máskor jobbat csinálnék, hogy késedelmetek megszégyenülhetne. Vannak benne szép cuprumok is...» L. Vass Bertalan «Horvát István életrajza» cz. művét (Budapest, 1895.), 208—210. l.

2130. 230. lap 2. kikezdés: «*Comáromy Györggnét* úgy ismerem én is hogy a Te helybe hagyásodat megnyerhetni érdemes eő.» Kóji *Comáromy Györggy*, e néven ötödik a hírneves abaújmegyei családban, a kinek neje a Beleznay grófi család tagja volt. L. Csoma J. id. m. 138. lapját.

2131. A levél végén említi Kazinczy *Lányi* nevét. Ámbár Kazinczy úgy említi, mint biharmegyei levéltárnokot, tévedes is lehet a dologban, mert a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. (aug. 21-ki) 15. számában közölt hír szerint a júl. 30-kán történt választáskor *Lányi Imre* másodalispánnak választatott.

2132. 240. lap alúl 7. sor: *Frater Pál*. E férfiről Kazinczy a *M. P.*-ban azt jegyzi föl, hogy biharmegyei főszolgabíró volt s 1812. decz. 21-kén halt meg (380. l.)

2134. 249. lap 1. kikezdés: «A' Győri énekes könyv már a' mult esztendő végén kijött.» Erre vonatkozólag idézem a Hazai és Külf. Tud. 1812. évf. (márcz. 4-ki) 19. számát, a melyben a következő értesítés olvasható: «A' Nagy Győri Evangelicusok Gyülekezetje az 1812-dik esztendő első napjától fogva a' közönséges Isteni tisztelet körül egy újonnan készített Magyar Énekes Könyvel él, mellynek ez a' tzmje: «Keresztyén új Énekes Könyv, mellyet szerzett és egynehány magános áhítatosságra tartozó Imádságokkal együtt kiadott a' Nagy-Győri Aug. Confessiót tartó Evangelika gyülekezet.» Győr, 1811.

U. o. 2. kikezdés: «Most ezen énekes és a' melléje ragasztott imádságos könyvnek egy rövid velejét szándékozom kiadni.» A tervezett könyv meg is jelent még ugyanez évben, Sopronban, ily cízzel: «Lelki áldozatok imádságokban és énekekben.» V. ö. Kis J. Emlékezései (Olcsó Könyvtár, 283. sz.), 428. és 445. lapjaival.

2136. 251. lap 12. sor: «Én egy idő oltá irtózom az Administrátori nevezettől, noha a' tiszteletreméltó *Barkóczy* is az.» T. i. Barkóczy Ferencz b., a pestvármegyei adminisrator. V. ö. a *VI. k.* 1328. és a *VII. k.* 1784. számú levelével s az előbbinek jegyzetével.

253. lap alúl 15. sor: «A' Magyar Nyelv felől írt 's kinyomtatott Esdeklése olyan, hogy eszes ember fel nem éri, hogy mint írhat olyat eszes ember.» Teleki László gr. ismert műve, a melynek címe: »A magyar nyelv előmozdításáról buzgó esdeklései gr. T. L-nak» (Pest, 1806), abból az alkalmából jelent meg, midőn Kulcsár István és Prónay László b. pályadíjat tűztek ki a magyar nyelv tudományos vizsgálására. A pályadíjat akkor Kis János nyerte el, de szintén jutalmat nyert a Pánczél Pál és Pucz Antal munkája is. Teleki László nem pályázott idézett művével, de ugyanazon évben kiadta külön és Pánczél meg Pucz pályaműveivel együtt is. Minden esetre nagy elfogultsággal ítél Kazinczy a Teleki L. szóban forgó *Esdekléseiről*. S ennek az az oka, hogy Teleki az újítók törekvését nem méltatta kellő figyelmére; benne tehát Kazinczy makacs orthologust látott csak, s nem vette észre, mily nemes buzgalommal ügyekezett a nemzetiség kifejtésén, s mint Kis János megjegyzi, mily forrón és lelkesedéssel beszélt a magyar literaturáról s virágoztatásának szükséges voltáról és módjáról.

U. o. 5. sor: «Azonban azt hiszem még is, hogy az Administrator el fogja . . . bánatokat enyhíthetni, ha a' felesége fogja kormányozni a' Vármegye kormányzásában az Urát — mert az *derék asszony*.» Teleki Lászlónak akkor már második felesége volt. Az első gr. Teleki Mária 1801-ben meghalt, s ő másodszor lépett házasságra 1802-ben Mészáros János b. tábornoknak Diószeghy Máriától született

leányával, Johannával. Házasságára verset is írt, a mely kéziratban van; ebben a többi közt ezeket mondja ide vonatkozólag:

Kétszer valék házas, bátran elmondhatom,
Hogy mind kétszer meg volt áldva gondolatom.
Első társam elment helyet készíteni,
A másik Nállam ált helyét kitölteni.

E házasságból született Dénes, *László* (a *Kegyencz* szerzője s kiváló politikai férfiú) s Auguszt. V. ö. Vojnovich Géza id. ért.

2140. 264. lap 3. kikezdés: «A *Μνημοσυνη* két nyomtatványaival szolgálni szeretnék»... V. ö. a 2097. számú levéllel s ennek jegyzetével.

265. lap fölül 1. sor: «A' *Kecskeméti* dolga már eldőlt.» Valószínűleg *Kecskeméti Dánielt* érti, a ki 1781-ben született Polgárdiban, hol atyja, K. Zsigmond, híres lelkész volt. Szinnyi J. (id. m. V. köt. 1312. h.) szerint 1804-től kezdve Polgárdiban volt atyja mellett segédlelkész. Nyilván ez után ment rektor-nak Bőcsre.

U. o. 5. kikezdés 2. sor: «A' Prof. Rumi Ur' Resentióját nem örömmel fogják venni Debreczenbenn... *Csokonai hamvai méltatlanságot szenvednek.*» Csakugyan bajos volna elfogúitabb bírálatot keresni ez időből, mint a melyet Rumi K. Gy. Wallaskynak főntebb idézett művéről írt. Igaz, hogy Kazinczy is sokban megváltoztatta már ekkor régi, kedvezőbb ítéletét Csokonairól, de a mit a Rumi bírálatában olvasunk, még sem hihető, hogy Kazinczytól eredt volna; inkább azt tartom valószínűnek, hogy a széphalmi vezér régebbi ítélete (a mely a Tübingai pályaműből ismeretes) alapján ütött ki ilyen szigorúan a Rumi bírálatát. Ez ugyanis azt vélte, hogy ha már dícsérni nem lehet Csokonait: bátran megtagadhatni tőle minden érdemet. A szóban levő sorok így hangzanak: «Der fruchtbarste magyarische Dichter im 19. Jahrhunderte war der verstorbene Csokonai. Er schrieb viel, weil man viel von ihm verlangte. Vieles in seinen Poesien ist gar nicht leserlich. Der Debrecziner Togaten-Ton (a' mendikás tónus) blickt bey ihm häufig hervor. Am besten gerieth ihm das Satyrische, Schalkhafte (in seiner komischen Epopoe Dorottya) und einige anakreontische Lieder».

2142. 271. lap 2. kikezdés: «Seneca tele van az Istenek ideájával. Nézzd a' *gondviselés fölül írt felséges* (mert fellelegítő) *íraskáját.*» Kazinczy valószínűleg Senecanak következő művére czéloz: «Ad Lucilium: Quare aliqua incommoda bonis viris accidunt, cum providentia sit.»

2143. 274. lap fölül 11. sor: «Képzelheti e Uram Öcsém, hogy azt az *epistolát* úgy fogadták, hogy mind ez ideig sem felelnek reá... Valami van benne a' mi sért, de mely passage sért, nem értem. Talán a' *legutolsó sorok, hol a' hitves' szép szeme* fordul elő.» Kazinczy a Nagy Gáborhoz intézett epistoláját érti, a melyre a választ már november vége óta sürgeti s mindig hiába. Az utolsó sorok ezek:

Gyűjts újra, 's a' kár ingerelje lelked'.
 De hogy ne érjen új veszély, keress
 Más lakhelyt, melyre a' tűz ádáz ura
 Még nem kiálta pusztító átkokat.
 Csakhogy ha majd futsz, *megtiltsd asszonyodnak,*
Hogy a' legszebb szemet vissza' ne vesse,
'S kővé ne váljon karjaid között.

2144. A levél kezdete: «Vitkovics barátunk... megküldé nekem hozzá intézett ódátat.» Erre vonatkozólag a Hazai és Külf. Tud. 1812. évf. (márcz 25-ki) 25. számában ezeket olvassuk: «Oda Vitkovics Mihály Barátomhoz, a' Budai Consistoriom Fiskálisához. Budán, 1811. Ezen Oda Illyriai nyelven készült. Uj példája azon jeles Poetai talentumnak, melyet már több munkáiból ismértünk. Nagy Tiszt. Musiczky Lucian a' Karłowicz Ersek Archi-Diakonusa a' Szerzője, ki több más Poetai Darabjai között, melyeket ugyan Illyriai nyelven készített, kiváltképen ki mutatta a' Musákkal való belső barátságot azon Odáival, melyeket Nagy Tiszt. Vitkovics Péter Budai Plébánus Ur halálára 1808. Jan. 24-dikén és 1808. Jul. 12-dikén Mélt. Putnik József Pakraczi Püspök felszenteltetésére készített.»

276. lap alúl 13. sor: «*Azzan aga* mennyei szépségű *elegiája*... Én azt... magyarrá is fordítottam.» Megjelent a *Poetai Berekben* «Gyász-dal Azzán-ágának szép, de szerencsétlen nője felől. Morlach nyelvből, Göthe után» czímmel.

2147. 2. kikezdés: «*Berkemet*... ajánlom barátságos gondjaidba.» V. ö. a 2148. számú levéllel. Kazinczy a Dayka Gábor költeményeihez csatolva adta ki e művét: «Kazinczynak Poetai Berke. 1813. Horvát István, Vitkovics Mihály, Szeemere Pál barátimnak» czímmel és ajánlással. Az olvasóhoz intézett előszavában elmondja, hogy csak azon műveit vette föl itt, a melyek verseinek később megjelenendő kiadásából kihagyatnak. Összesen 40 apró verse van itt összegyűjtve Kazinczynak.

U. o. 3. kikezdés: «Te avagy *Kápolnay* kiadjátok.» Kápolnai *Paur Antalról* csak azt a megjegyzést találom Nagy I. id. m. IX. köt. 168. lapján, hogy «több megyék táblabírája volt.»

2148. 282. lap 1. kikezdés alúl 6. sor: «Gyönyörködve olvastam *Milassin Püspöknek* halotti Predikatióját, melyet az ő tiszteletére valamelly (talán Veszprémi) Kánonok monda.» *Milassin Miklós* székesfejérvári püspök 1811. júl. 2-kán halt meg. L. a Magyar Kurir 1811. évf. (júl. 12-ki) 4. számát. A róla mondott predikáció czíme ez: «A' tökéletes Főpásztor. Boldogult Nagy Méltóságú Milasin Miklós Ó Exc., Székes Fejérvári Püspöknek, a' Cs. Kir. Apostoli Felség' valóságos belső titkos Tanácsossának emlékezetére, nagy érdemeiből Kis-asszony havának 13dikán 1811. eszt. Székes Fejérvárott a' Püspöki templomban ábrázolta *Horváth János* Rudinai Apátur 's Veszprémi Kanonok.» V. ö. a 2168. számú levéllel s ennek jegyzetével.

U. o. 2. kikezdés: «*Aristippnek* küldöm, és nem az anyjának, első alkalommal néhai barátunk' képét.» Talán fölösleges is megjegyezni, hogy Németh László képéről van szó, a melyet a fiának akar elküldeni Kazinczy.

U. o. A 3. kikezdésben Kazinczy Prónay Sándor báróra czéloz, a kinek

Kis János a Horatius epistoláinak fordítását ajánlotta. V. ö. a 2168. számú levéllel.

284. lap alúl 2. kikezdés: »Ez a' *Historicus* a' szegény *Verhorszki* felől ezt írja: mortuus in scrophulis venereis.» Ez utalással adja a kulcsot kezünkbe. Kazinczy, hogy a félénk írón, a ki »kora történeteit másként írta, mint hitte», Szirmay Antalt kell értenünk. V. ö. a 2044. számú levéllel s ennek jegyzetével. A *M. P.* 404. lapján elmondván Kazinczy pár szóval Vrchovszki Sámuel élet-rajzát, hogy 1797. aug. 3-kán scrophulusban halt el, így folytatja: »Szirmay hallván ezt tőlem, azt írta felőle, hogy venereus scrophulusokban halt meg, holott szűzen vesze el s a nyavalyát szüleitől kapta«.

285. lap alúl a ** alatt említi *Storazzi* és *Mara* nevét. Az elsőről néhány szóval a *P. E.*-ben (86. l.) is megemlékezik. Midőn ugyanis Kazinczy 1786-ban Bécsben tartózkodott, többször jelen volt a színielőadásokon; itt hallotta Storazzit is, a kiről ezt jegyzi föl az idézett helyen: »Storazzi, a szép énekesné, szememet, fülemet, lelkemet elbájolta.« — A második valószínűen *Schmähling Gertrud Erzsébet*, Mara János híres zenész neje (1749—1833), a ki mint énekesnő a bécsi közönségnek nagy kedvence volt.

2151. A levél 7. sora: »Minden rettentésivel reánk illik *Darvasnak* sora: — hajnal hasad, de meg nem viradt még.» Célzás *Darvas Ferencz* helytartói tanácsosnak az *Orpheus II.* kötete 3. és 4. lapján olvasható *Hazaifüi íntés 1790* című költeményére, a melynek néhány sorát ide iktatom:

Magyar! hajnal hasad; de meg nem viradt még,
Hát estig ki tudja, millyen leszen az ég?
Sok napnak vig volt már reggele 's fel-költe,
Nyugtáig azonban sok keserűt tölte.
Örülj, de okosan; ne hirtelenkedjél:
Sok vagyon még hátra! azon törekedjél,
Hogy több sebeid is mind bé-gyógyúljanak,
Ugy hogy soha többé ki ne újjúljanak. stb.

A levél végén említett színész, a kinek síremlékére ezt írták: »Itt fekszik a' Magyar Roscius«, nem más, mint Kántor Gerzson, a kiváló komikus, a ki 1812-ben halt meg Debreczenben. A halálára Ináncsi Gábortól írott verset, mely külön nyomtatásban is megjelent (Debr. 1812.), Váli Béla közölte az *Abafi Figyelőjében* (1889. évf. 385—388. l.). A hosszú versnek ide iktatom azokat a részeit, a melyekre Kölcsey hivatkozik.

Színjátész Paloták! melyek az emberi
Érzést a tunyaság lomha homályából
A költők kezein életadó, nemes
És vígabb örömökre ki-
Hoztátok, hova lett kedvetek? édesen
Mosolygó szemetek víg eleven tüze
Mért szunnyadt el? ugyan merre repültek el
Vígágtok remek Éneki?

Betölté az egész Dácia térjeit
 A hír e szomorú hanggal; előltatott
Kántor! kit maga megkönyezze Thália
 S a víg Musa sereg vele. — — —

S ezt mondják szomorú szívvel: ha majd tovább
 A késő Maradék emlegeti, hogy ha gyász
 Sorsodtól lehetett volna; Magyar Hazánk
Gavrik s Roscius érdemeit
Benned, ritka, saját gyermekiben, egész
 Díszében, eleven színbe találta vón
 Fel! majd mikor a nagy nevű emberek
 Közt Sekszpírt nevezik, Néked
 A jó, tiszta Magyar könyeit áldozat
 Képpest szenteli; s ezt mondja, *belölled* is
Még Sekszpír lehetett volna! de a halál
 Munkás életed elvévé.

2154. 294. lap 2. kikezdés: «Dass der Plan mit den *Monumenta Hungarica* gescheitert ist, bedaure ich recht sehr.» Nem szenvedett hajótörést, csak késett megvalósulása. Ismeretes, hogy 1815-ben jelent meg az első kötet első kiadása. V. ö. a 2096. számú levéllel s ennek jegyzetével. A Magyar Kurir már 1811. évf. (márcz. 17-ki) 22. számában közli Romy K. Gy. értesítését «A régi Magyaroknak magyar nyelven írt emlékezetes írásaik» iránt. «Mi nem birunk — így ír — egy eredeti haszonvehető Magyar Országi Historiát, a' mi szép 's lelkes nyelvünkön, jóllehet a' Pesti Nemzeti 's Universitátsbeli Könyvtárban elég nevezetes magyar historikus kéz-írások találtatnak. Én ezen nevezetes régi Magyar historikus írásk' kinyomtatásában több tekintetre nézve káros, és valamint nemzeti történeteink' kedvellőtől, úgy azoknak érdemes íróitól is rég olta érzett békánosságunknak kipótolására eltökéllettem magamat. Én nem tagadom, hogy engem ezen lépésre amaz ország szerte híres Történet-író, *Engel* Keresztély János bátorítá-fel, kinek bennem helyheztetett bizodalma, melly szerént ezen fontos munkának végre hajtására engem ítélte képesnek, annál nagyobb ösztönt adott, mennél örvedetesebb ily Tudósnak vetélkedő társa lenni. Ez okra nézve hirdetek előfizetést *A' régi Magyaroknak magyar nyelven írt emlékezetes írásaik* nevezet alatt kiadandó munkámra.»

2159. A levél 4. sora: «Könyörületlennek kell lennem gyakran, mint a' *Celsus* Seb-Orvosának.» *Apuleius Celsus* orvos Tiberius császár alatt élt; műve «*Libri VIII. de re medica*» címmel maradt fenn, a melyért latin Hippokratesnek nevezték.

2161. 308. lap főül 12. sor: «Én e napokban olvasám fel néhány ódáidat, énekeidet egy nálam hált ifjúnak, ki verseket próbálgat. Még igen fiatal. *Ormós József* a' neve.» Apja, mint a szövegben is látható, O. József szabolcsi alispán, anyja Sővári Soós Anna. Valószínűleg ő az a férfiú, a kitől a Felsőmagyarországi Minerva 1831. évf. 145. lapján egy rövid értekezés olvasható *A székelvények*

«ló-fejű» nevére czímmel. Csicseri Ormos Józsefet, mint szabolcsmegyei táblabíró a Dayka műveinek előfizetői sorában is fölemlíti Kazinczy.

2163. 312. lap fölül 4. sor: «*Szklenár* nevű Író...» Czélzás Szklenár G. «*Vetustissimus magnae Moraviae situs et primus Hungarorum impressus*» (Posen, 1788.) czímű munka írójára.

U. o. 3. kikezdés 2. sor: «*Somosi János* Hum. Professorral szokott correspondálni (t. i. Kézy M.)» Somosi János, nagytudományú pataki tanár, született Bodzás-Ujlakon (Zemplén m.) 1783. máj. 24-kén; 1809-től kezdve tanította a humaniorákat; 1813-ban külföldi egyetemeket látogatott, különösen a göttingait; két év múlva visszatérvén, Vay József főgondnok legott felszólította, hogy tanári hivatalt vállaljon a gymnasiumban. Somosi a felhívásnak engedett, azonban 1818-ban theologiai tanárrá választották, majd azután kerületi esperesnek. A M. Tud. Akadémia 1834-ben választotta meg levelező tagnak. Számos hittudományi és héber nyelvtudományi munkát írt. Meghalt 1855. aug. 21-kén. (Ballagi G.)

2164. A levél kezdete: «*Soós Pál* rajta kapta a' feleségét, Beöthy Fannyt, hogy valamit írogat.» Sóvári Soós Elemér nyug. honvédeztredes szíves magánközlése nyomán a következő adatokat jegyezhetem föl a szóban levő férfiúról: Született 1764-ben s meghalt 1832-ben; 1790-ben László öcsésével együtt mint őrvitéz a díszőrségi szolgálatot végezte II. Lipót koronázása alkalmával a zemplénmegyei huszonnégy főnyi banderiumban; a megye esküdtje, aljegyzője, 1813-tól kezdve pedig a varanói járás főszolgabírája volt, két évig meg mint alispán szolgált a megyét. Neje Bessenyei és Örvendi Beöthy Francziska 1757-ben született Nagyváradon; atyja B. János Biharmegye alispánja, anyja Bodorfalvi Baranyai Borbála volt; meghalt 1844-ben, tizenkét évvel élve túl férjét. Soós Pálné Kazinczy F-hez is közeli rokonságban volt, mert az ő testvérét, Beöthy Viktóriát Kazinczy Miklós, a Ferencz legifjabb testvéröccse, vette nőül.

2165. Utolsó előtti 5. sor: «*Sophie* épen Kázmérba készült az ott ma tartandó 's febr. 28d. született már *negyedik fiú* keresztelésére.» Török József grófnak b. Vécsey Máriától négy fia származott: Bálint, Sándor, János és Miklós. Az utolsó született 1812-ben, cs. és kir. kamarás és alezredes lett később. L. Nagy I. id. m. XI. köt. 303. és 305. lapjait.

2166. V. ö. a Bevezetés XXVII. lapjával.

2167. 3. kikezdés: «Kedves dolog léssen talám a' T. Úrra nézve az Erdély Magyar Játzó-Társaság állapotjáról való tudósíthatasam.» V. ö. a VIII. k. 2018. számú levelével s ennek jegyzetével, valamint a Hazai és Külf. Tud. 1812. évf. (ápr. 8-ki) 29. számmal, a melyben a következő értesítést olvassuk: «*Erdélyben, M.-Vásárhelyen* Mart. 5-dikén: Az Erdélyi Nemzeti Játzó-Társaság állapotjáról kedves léssen talám tudósításom. Ugy látszik, hogy a' Nemzet inkább iparkodik annak lábára állításán, mint valaha, és azon Játékszínnek felépítésére, melly Kolosvárott több esztendőktől fogva félben áll, több Mágánok Pénzben és Materialéban jeles ajánlásokat tettek, 's a' köz vigyázás olly serényen sürgeti a' munkát, hogy már egyik oldala egészen a' pártázatig felemeltetett.»

2168. 321. lap 3. kikezdés: «Imádságaim már készen vagynak kézírásban: minden órán fognak nyomattatni.» L. a 2134. számú levelet s ennek jegyzetét.

322. lap fölül 5. sor: «Nem kevéssé Contrastíroz a' *Collegám* maximáival.» Ez időben a másik soproni lelkész *Gamauf Teophil* volt, a ki ez állásra 1803-ban választatott meg s 1841. febr. 14-kén bekövetkezett haláláig viselte e tisztséget. L. Szinnyei J. id. m. III. köt. 991—993. hasábjával. Kis János *Emlékezéseiben* több helyen szól Gamaufról. Így a 256. lapon azok között, a kik új hivatala terheit megkönnyítették, első sorban is Gamauf Teophilt említi, az «akkori soproni prédikátort és utóbb soproni felső vidéki esperest is, egy nagy műveltségű s széles tudományú férfiút s egyszersmind jeles és igen kedvelt hitszónokot, ki velem... nemcsak ritka collegiai egyetértésben, hanem szoros barátságban is élt.» A 419. lapon pedig ezeket írja róla Kis J.: «Gamauf nem annyira mély, mint széles tudományú, nagy szorgalmú s olvasottságú és jeles műveltségű férfi, munkákat magyar nyelven ugyan nem, hanem csak németen írt, de a történetírásnak nagy bűvára lévén, abból több kötetekből álló materiálékat hagyott kéziratban, melyeknek egy része a történetírónak, kivált annak, ki Magyarország ekkleziásai történeteiről s különösen Sopron városa viszontagságairól akar írni, nagyon hasznos szolgálatot tehet. Nagyon használhatóknak mondhatom némely egyéb kézíratait, ha jó kézbe kerülendnek.»

322. lap 1. kikezdés vége: «Ő (t. i. Ócsai Balogh Péter) is készül az ő Tanátsadó *Tacitusának fordításához.*» Ez a fordítás valószínűen el sem készült kéziratban sem, nyomtatásban pedig bizonyosan nem jelent meg.

U. o. 3. kikezdés: «*Horváth János*... a' mult ősszel *három predikátiójával* ajándékozott meg, mellyeket talán *recensédlni fogok* az *Annalisokban.*» Ezen predikációk közül egyet már idéztem a 2148. számú levél jegyzetében. A másik kettőnek címe itt következik: 1. Néhai Tek. N. Vitézlő Tolnai *Festetils János* Urnak a' Tek. N. Somogy Vármegyei Felkelő Ezered Százados Kapitányának... a' Győri véres ütközetben történt elesének emlékezete, mellyet... Toponáron hirdetett H. J. Veszprém 1809. — 2. Miképen kell embernek távoztatnia, viselnie, könnyebbitenie a' kereszteteket tiszti hivatallyában? Azon alkalmatossággal, midőn Nagy Tiszt. *Magyarász József* Pápai Plébános Ur pásztori hivatallyába beiktattatott és Tiszt. *Horváth József* Ur, Papi segédje első áldozatját mutatta be... 1811. megfejtette H. J.» Veszprém, 1811. — Kis János szándékát be is váltotta, mert a Horváth J. három predikációjáról ígért bírálata csakugyan megjelent az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1812. évf. (jún. füz.) 289—295. lapjain.

2170. A töredékben maradt epistola idézett sorára nézve l. a 2223. számú levelet.

326. lap kikezdés 14. sor: Gr. *Haller Zsigmondné*, V. ö. a *VII. k.* 1683. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel; l. e köt. 478. lapját is.

2171. 329. lap 4. kikezdés: «Das was Sie mir von *Georg Festetics* schreiben, wünsche ich mit aehnlichen Nachrichten von ihm gedruckt zu sehn.» Kazinczy valószínűleg Festetics György grófnak arra az ajándékára céloz, a melylyel a soproni convictus tanárait megjutalmazta, s a melyről a tudósítást a 2083. számú levél jegyzetében közöltem; legalább erre vonatkozólag más tudósítás nyomára sem a magyar, sem a bécsi lapokban nem akadtam.

U. o. a következő mondat: «Die Recension des *Tothschen Werkes* (Januar 1812) habe ich mit vieler Freude gelesen, und sie für die Ihrige erkannt.» Az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1812. évf. (jan. füz.) 52—62. lapjain olvasható a következő mű bírálata: A' Magyar és Erdély Országi Protestáns Ekklesiák' Historiája. Készítette 's ki-adta Tóth Ferentz, A' Reformátusok' Pápai Collegiumában Theológiát és az azzal öszvekött Papi Tudományokat tanító rendes Professor. I. Darab. Komárom, 1808.

2173. 333. lap fölül 6. sor: «Muzéumom ebben az esztendőben, ugy hiszem, bizonyosan megindúl.» Tudva levő, hogy Döbrentei G. most is csalatkozott, még másfélévig kellett várnia; de érdekes, hogy írói körökben már biztosra vették a folyóirat megindulását. Az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1812. évf. (márcz. füz.) 431. lapján ide vonatkozólag a következő értesítés olvasható: «Hr. *Gabriel Döbrentei*, zu Andras-Falva in Siebenbürgen, ein Zögling des evang. Gymnasiums zu Oedenburg und Mitglied der dasigen ungarischen Societät, gibt im laufenden Jahre ein siebenbürgisches Museum in ungarischer Sprache heraus.»

2174. Ha a levélben említett «Philosophiae dr.» Debreczenben élt s ottani tanár volt: az nem lehetett más, mint Sárvány Pál, a kinek neve a levelezés folyamán már többször előfordult. Igy vélekedik Széll Farkas is, a ki az akkori collegiumi tanárok közül csak őt találja philosophiae dr.-nak.

2175. 336. lap fölül 7. sor: «Schlegel a Burkus Követ *Houmboldt* Úr által Pozsonyba Levelet küldött.» Humboldt Károly Vilmos b. (1767—1835) az ismert államférfiú s tudós 1810-ben nevezetett ki Bécsbe követnek.

U. o. 11. sor: «Horvát... a Magyar Dámák számára egy kis Kalendariumot készített, s Véber elég díszes rézre metzetekkel kinyomtatta. Sajnálom, hogy a *Kalendarium végére holmi Cadentziákat rakatott.*» Horvát Istvánnak az itt idézett munkájából az 1812. évfolyam a legnagyobb ritkaságok közé tartozik; én sem juthattam hozzá s így a verseket nem idézhetem.

U. o. alul 1—3 sor: «*Pántzelt* és *Sándortúl* Horvát által Néked ajándékban küldött *Szótárt*, ugy a *Horvát fordítását* egy Tokai kereskedő Földim Dolinay Józseffel küldöm! Az elsón hihetőleg *Pántzel Pálnak* többször említett s «A magyar nyelvnek állapotjáról» 1806-ban írt művét érti Vitkovics. — Sándor Istvánnak «Toldalék a magyar-deák szókönyvhöz, a mint végsőször jött ki 1767-ben és 1801-ben» című munkája Bécsben, 1808-ban jelent meg. — *Horvát István fordításán* nem érthet mást Vitkovics, mint azt a művét, a mely ekkoriban jelent meg Pesten a következő címmel: A magyar rendes katonaságnak és felkelő nemes magyar seregnek néhány vitéz és dicső tettei az 1809. háborúban. Németből magyarázta.

2176. Ez a levél valamivel későbbre helyezendő, mert a Teleki László gr. beiktatása csak márcz. 18-kán történt. V. ö. a 2183. számú levéllel.

A levélhez mellékel s Dessewffy J. gr.-hoz intézett epistola az itt közlöttön kívül egy másik példányban is megvan, s ezt a 2172. számú levélhez külön lapon mellékelte Kazinczy. Az eltéréseket ide jegyzem s az itteni szöveget I., a másik példány szövegét II. vel jelölöm:

- I. 4. sor: az én karomon *fellépni*...
 II. u. o. az én karomon *járulni*...
 I. 5. sor: *öszve* csatolni.
 II. *egybe* csatolni.
 I. 8. sor: ... *de különbözik átunk*
Ís az határ, mellyen túl hágni nem enged Apollon.
 II. u. o. ... *noha Apollon az utban*
Mindenikünknek más ösvényt mutatott ki futásul
'S mindenikünknek más helyet és ragyogást is az áton.
 I. 10. sor: te *korán legelőre haladtál*...
 II. u. o. te *előljársz 's teljes fényben.*
 I. 11. sor: Lustrumaid között *ma telik még nyolczadik, és im*...
 II. u. o. Lustrumaid között *kétszer négy im ma telik, 's te*...
 I. 13. sor: A' Haza Vénei között, tisztelve, *csudálva, szeretve*...
 II. u. o. A' Honn' Vénei között, tisztelve, *szeretve, csudálva*...
 I. 14. sor: Mint *nem* senki...
 II. u. o. Mint *más* senki...
 Az I. 15–21. sorának megfelelő sorok a II-ban így hangzanak:
Gyűlésében zeng ajakidról! Mennyei zengzet,
Ís az az eggy ragyogás, mellyért, ha szabad vala vágynom,
Vágytam volna — tudod, jól ismersz, vágyok e másra!
Oh ha barátodnak hajlasz kérelmire, Nyelvünk'
Ifjabb Varró-ját te se késs kebeledbe fogadni!

338. lap 2. kikezdés: «A' Batthyáni Vincze Munkáját a' Febr. füzetében az Annalisoknak Bredeczky recenseáli...» V. ö. a 383. és 405. lapokkal. Az Annalen der Lit. u. Kunst 1812. évf. (febr. füz.) 202–219. lapjain olvasható a Bredeczkyének mondott bírálat (névtelenül jelent meg) a következő munkáról: Reisen durch einen Theil Ungarns, Siebenbürgens, der Moldau und Bukowina. Im Jahr 1805. Vom Gr. Vinzenz Batthyány. Pest, 1811.

339. lap 2. sor: «Légy rajta, hogy ezt (t. i. a Berzsényi kitüntetését) Kultsár elbeszélje a' Publicumnak.» Kulcsár lapjában erre vonatkozólag nincs semmiféle tudósítás.

U. o. 3. sor: «Valyon Kultsár... felveszi e minapi írásomat a' Festés és Faragás munkájáról M. Országban?» V. ö. a 2186. számú levéllel s ennek jegyzetével.

U. o. 3. kikezdés: «Szilvási Gábor panaszolja...» E férfúró a következő nekrológot olvassuk a Hazai és Külf. Tud. 1830. évf. (decz. 29-ki) 51. 52. számában: «E' folyó eszt. Dec. 19-ikén estvéli 5 órakor néhai Nagy Tiszt. Szilvássy Gábor Ur Nestori munkás életét a' legnagyobb keresztyéni bölhszöz illő türedelemmel elvégezte: ki nemes szülőktől származott Bánfalván (N. Borsod. Várm.) 1751-dik eszt. Jan. 17-ikén, tanulását a' Miskolczi Evang. Ref. Gymn.-ban kezdvén, a' Sáros-Nagy-Pataki Anya-Oskolában ditséretesen végezvén, elsőbb a' Rhetorokat, később a' Metaphysicusokat tanította.» Az életrajz folytatásában megemlíti a cikkíró, hogy Szilvássy előbb verőcei, majd péczeli, tóth-falusi és később váci lelkész volt. Életének végén gyóni lelkész működött. «A' Boldogult vig. és másokat mulattatni tudó beszédével még öregségében is magát megkülönböztette. A' tudományok eránt való szeretet által magát emlékezetessé tette, mellynek nyilván

tanúja a' Ketskeméti virágzó Ref. Gymnasium, melyet nagy gonddal szerzett Könyvtárának egy részével megajándékozott.»

2178. 343. lap 9. sor: «Levelemet intézném barátodhoz Tiszt. Vitkovics Úrhoz.» Tudva levő, hogy Vitkovics Jánost, a Mihály testvéröcsését érti, a ki Budán gör. kol. lelkész volt, s a kire a Mihály halála után ennek kézíratai jutottak.

344. lap 2. kikezdés 2. sor: «A' Bion Idyll. Recenziója az én munkám. Az a' ki Péczelit lehordta 's fenyegette (vide ibi pag. 191. lin. 2.) Gróf Teleki József vala.» V. ö. a 2052. számú levéllel s ennek jegyzetével. A bírálatnak az a része, a melyre Kazinczy hivatkozik, így szól: «*Der grosse Mann, der der Schule zu Patak vorsteht, würde Hrn. Nagy wider Männer, die an so Etwas leicht Aergerniss nehmen, seinen Schutz nicht versagt haben; auch sind die Zeiten, in welchen es noch Mode war, sich über so was zu ärgern, sammt dem Manne, der Péczeli anfuhr, nicht mehr.*»

U. o. alúl 7. sor: «Ezen füzetben azon gyönyörűséggel olvasom a' Batthyáni Vincze munkájában 's Recenziójában a' Magyaromaniát, 's a' mit a' Magyaroknak németekké való változtatásáról 's a' Debreczeni Theatrumból mond . . . , a' mellyel Te.» V. ö. a 2176. számú levél jegyzetével. A bírálat hangja egészben véve elég okot adhatott Kazinczynak a megrovásra, kivált pedig a következő részek sértették nemzeti érzését: «Für jene Kaufmänner, welche eine blinde Magyaromanie zu leidenschaftlichen Ausfällen auf die Deutschen in Ungarn verleitet, mag dasjenige hier einen Platz erhalten, was unser Verfasser . . . über Szathmár-Németh [!] niedergeschrieben hat.» Itt aztán idézi Batthyány V. művének Szatmár-Németiről szóló részét, a többi közt ezeket: «Die engsten Bande knüpfen uns an das Vaterland jener Colonisten (t. i. a németekéhez). Wie der Perser des Griechen, so lernten wir des Deutschen Kräfte kennen. Wie die Griechen den Römern, eben so wurde er uns Hülfsmittel der Bildung. Deutsche Krieger unterstützten uns gegen den Feind von Osten, wir sie Kämpfe mit dem Westen. Seit Jahrhunderten sind sich die Nationen Hermanns und Arpads durch Studien und Handel, durch Religion und Gebräuche, durch gemeinsame Politik und die nämlichen Beherrscher verwandt. Stellt man die charakteristischen Züge dieser Völker neben einander, so contrastiren sie anziehend: könnte man sie verschmelzen, so würden sie ein herrliches Ganze bilden» (215—217. l.). Tovább a debreczeni színházról ezeket olvassuk: «Was der würdige Verf. über das Theater sagt, unterschreiben wir mit vollem Herzen. Das Theater, wie es in Provinzialstädten gewöhnlich ist, und seyn kann, wird die letzten Keime der reinen Sitten in den Herzen unserer Landsleute ersticken. Das armselige Gesindel, welches solche ambulatorische Truppen bildet, kann auf den schichten Naturmenschen keinen guten Eindruck machen, es verpestet seine Sitten und verdirbt durch elende Vorstellungen zweydeutiger Theaterstücke den Geschmack an dem wahrhaft Schönen und Guten. Wenn der Debrecziner Magistrat sich der Einführung des Theaters widersetzt, so thut er sehr wohl daran. Weniger Widerstand findet diese Theatersucht in den Oberungarischen Städten an den Karpathen.» stb. (217. 218. l.)

344. lap alúl 2. sor: «A' tavalyi Annalisokban valaki azt írta, hogy Te negligálni kezded magadat.» Több magyar munkáról írt bírálatban kerestem az idézett helyet, de nem tudtam nyomára akadni. Virág költeményeiről egyenesen

csak a Kazinczy bírálata szól, Kazinczy tehát bizonyosan valamely más munkáról szóló bírálatban olvashatta, hogy Virág elhanyagolja magát.

2181. 352. lap 3. kikezdés: «Ide teszem egy Metaphysikai tárgyú Epistolám kezdetét és végét.» Ilyen metaphysikai tárgyú epistolája a *Sipos Pálhoz* című, bizonyosan erre is czéloz itt Kazinczy. V. ö. a 2182. számú levéllel.

2182. 354. lap alúl 4. sor: «Engem ezek a' Recensensek agyon magasztalnak. Már protestáltam ellene, Vid. *Rec. Aeneidis Szabóianae.*» V. ö. a VIII. k. 411. lapjának felső 5 sorával.

U. o. alúl 1. sor: «Csokonay a' *Kácsándy Theréz temetésekor* az egész Publicum szemeit *Földvárj és Budai Urakra* fordította.» V. ö. a 2113. számú levéllel s ennek jegyzetével; *Földvály József*re nézve pedig l. a IV. k. 958. sz. lev. és jegyzetét.

355. lap kikezdés: «Cons. Szirmay Antal Urat... arra kértem, hogy írná meg a' Szirmay Familia historiáját.» E kérést Szirmay A. teljesítette is. Erre vonatkozólag írja Kazinczy a róla szóló életrajz végén (*M. P.* 133. l.): «Familiája történeteit, elágazását az én kérésemre írta meg, de nagy korának elgyengülésiben, midőn erejéhez többé nem bízhatott, a hol nem papirosok után dolgozék. Azt az én kezeim közt tette le oly hagyással, hogy hézagjait kipótoljam, tévedéseit megigazítsam. Teljesítve lesz, a mit akart, a zempléni, borsodi, sárosi, szatmári, ugocsai Szirmayaknak hírével, segítségével.» V. ö. a 2185. számú levéllel.

355. lap 3. kikezdés: «Megváltoztattam a' Semlyéni Paphoz írt levelemet...» Ezt azért írja Kazinczy, mert a 354. lap. 1. jegyzete után a következő mondatot kitörülte: «A' Soósnéhoz írt Epistolát méltóztassék a' Semlyéni Papnak kiküldeni, melyre könnyen lél az Úr alkalmat.»

355. lap 3. kikezdésben említett három vers: 1. «Manikkheusch, etc.» Ez nem más, mint a mit már a levél 2. kikezdésében is említ, t. i. a Sipos Pálhoz intézett epistola; — 2. «Nevettem Numat», l. a 326. lapon: «Epistola Valakihez» című töredéket; — 3. «Mondják egygy Úr», etc. Ez pedig a Soós Pálnéhoz intézett epistola.

2184. A levél 3. sora: «Voltaire manierejában írtt epitred igen szerencsés gyermeke a' poetai ihlelésnek, és gondolom, hogy közeljárok subjectumához, ha Gr. *Guadagnira* vetek.» Czélzás az «Egy félénk írora, a ki kora történeteit más-ként írta, mint hitte» című versre, a melyet azonban, mint megjegyzém (2148. sz. lev. jegyz.), nem gr. Gvadányi József, hanem Szirmay Antalra írt Kazinczy.

358. lap alúl 10. sor: «*Theophila' énekéhez* nekem igen csekély jussom van.» V. ö. a II. k. 491. számú levelével, hol az egész költemény olvasható.

2186. 362. lap fölül 1. sor: «Örvendek, hogy annak a' *szűkmellyű embernek* vétkét helyre hozá.» Tudvalevőleg b. Prónay Sándorra czéloz. V. ö. a 321. lap végével.

363. lap kikezdés 6. sor: «Lebegni szeretnék. Mint midőn a' Váczi Templom porticusában véletlenül egy óriási magasságú 's testességű oszlop mellett megállván 's magamat azzal öszve hasonlítván (ez talán megjelent Aprilisban a Hazai

Tudósít. leveleiben) semminek érzém magamat...» Czélzás a Hazai és Külf. Tud. 1812. évf. (ápr. 8. s. köv.) 29—31. számaiban megjelent «Festés, Faragás Nálunk» című czikkeire, a mely egyike a széphalmi mester kevésbbé ismert s különösen fontos czikkeinek. A műértő és izgató egy személyben összpontosúl itt benne. Mivel a vácsi templomról külön is megemlékezik, ide iktatom azt a részt, mely az idézett pontot felvilágosítja: «A' Vácsi Templom, ha olly szegényen nem volna elvégezve, mint a' melly nagy idea szerént épülni kezdett, hasonlíthatatlan dísz volna a' hazának. Ezt Cárdin. Migázzi a' Vatikáni szent Péter' hasonlatosságára építette, 's a' szép gondolatért szíves hálát érdemel. Alig érzettem valaha magamat kisebbnek és nagyobbak, mint, midőn ennek tornáczában véletlenül egy oszlop mellett megállottam 's az óriási nagyságú 's testű oszlopon végig pillantottam. Ez első ifúságomban történt, minekelőtte még a Bétsi szent Károly' Királyi porticusát láttam volna. A' festések' betségéről nem szólhatok, egyszer azt sietve, másodszor alkonyodástájban látván: de emlékezem, hogy a' szinadás rajtok nem az a' derült, nem az a' vidám, melyet az Olasz Iskola mívein tsudálnak.» stb.

2187. 364. lap 2. kikezdés 2. sor: «Pesti nevezetes Festő Görgling.» Ily nevű festőművészről semmi följegyzés sem található; igen valószínűnek tartom, hogy a nevezett férfiú ugyanaz, mint a kit *Kärgling* János Tóbiás néven említ Nagy Iván, azt mondván róla, hogy már 1815-ben nyilván Pesten lakott. Wurzbach (id. m. X. k. 351. l.) szerint már 1809-ben Pestre jött s itt élt haláláig; csak a harminczas években vész teljesen nyoma. Arczkép festményei közül a Spissich Jánosé, Majláth Györgyé, Péczeli Józsefé, Trattner János Tamásé és Szögyény Zsigmondé nyomtatásban is megjelentek. L. Nagy. I. id. czikke (Századok, 1874) 90. 91. lapjait; V. ö. a *VIII. k.* 1854. számú levelével s ennek jegyzetével.

364. lap alúl 2. sor: «Egy Játékdarabomba...» Vida L. hihetőleg a következő, egyetlen magyar tárgyú drámájára czéloz: «Haza szeretete vagy a nagy Hunyadi, Nándorfejérvárban,» a mely 1809. máj. 10-kén került először színre Pesten.

Szemere ugyan e levélhez csatolta, úgy látszik, azt a levelét, a mely 1812. ápr. 9-ki kelettel van ellátva a Szemeretár III. kötetében, de a melynek egy részét Szvorényi után a *VIII. k.* 639. lapján közöltem. Szvorényi azonban a Daykáról szóló rész végét csonkán közli. Az utolsó mondat így hangzik az eredetiben: «Ezen nagyra született hazafinak [Dayka Gábornak] egy valaki Nevendék társai között, neve napjára *e' következő* versekkel kívánt örvendezni.» — Itt Szemere közli a verset is, a mely a Szvorényi kiadásában hiányzik. A vers itt következik:

Kénye társidnak Priamusnak érd-el
Napjait, majd majd teszi e' jeles fi;
Igy beszéllettem, mikor édes álom
Öntözi lankadt

Testemet, 's béhúnt szemeim körül zöld
Tarka képek számtalanúl lebegtek!
Sorsaink' rendét kötöző, 's eresztő
Mord hajadonnal,

Hogy miként harczt erejét Magyarinak,
 Úgy nagy elméjét (csak emelje méltó
 Poltza nyelvét a' Magyar Ur) egész föld'
 Színe tsudálja.

Bár jeles Kántnak nyomait kövesse;
 Még Baglyoknak vak seregét is ékes
 Szája hangjával ragyogó hegyére
 A' tudománynak

Vonsza: vagy lantját ütögesse híres
 Pindarusként; a' zuhanó tüzes nyíl
 Függe felhőkben marad, énekére
 Halkva figyelmez.
 Pest 9. Aprilis. P. N. P.

2188. A levél végén azt az utasítást adja Kazinczy Sztrokay Antalnak, hogy a Kis János versei kiadásában a házasságára írt költemény elé iktassa oda «A kötés napja» című sonettjét. V. ö. a 2208. számú levéllel. Sztrokay csakugyan a Kazinczy utasítása szerint járt el; a Kis J. versei I. kötetében «A' kötés napja (Nagy-Kázmértt, Aug. 25d. 1804)» című sonett valóban megelőzi a «Kazinczy F. öszvekelésére Gr. Török Sophia-Antóniával (Nov. 11d. 1804)» című verset a 169. 170. lapokon.

2189. 368. lap alúl 8. sor: «*Aventinus* János... életét nem rég olvastam meg.» *Aventinus* János (Turmair) jeles, humanista tudós született Abensbergben (*Aventinum*; Bajororsz.) 1477. júl. 4-kén s meghalt 1534. jan. 9-kén. 1509-től kezdve a bajor herczegek nevelője volt, 1517-ben pedig udvari történetírói megbízatást nyert. Azonban nyílt szókimondása miatt a nagy vallási villongások kezdetén a régi egyház hívei üldözőbe vették őt s fogságba vetették, a honnan Eck bajor kancellár közreműködésével szabadult ki. 1861-ben szülőhelye szobrot állított emlékének. «*Annales Bojorum*» című nagy munkáját (Ingolstadt, 1554) az újkor első igazi forrástanulmányának tartják.

369. lap. 2. kikezdés 6. sor: »Kért, hogy Jegyzeteit adnám által Kultsárnak...» Kenderessy Mihálynak említett grammatikai jegyzeteit az 1812. évfolyamban nem közölte Kulcsár I.

370. lap fölül 2. sor: «Ruszek... egy szép filozófusi könyvet adott ki.» A Hazai és Külf. Tudósítások 1812. évf. (jan. 11-ki) 4. száma közli *Ruszek József* művének megjelenését. V. ö. a 2068. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel. Ugyancsak a Hazai és Külf. Tud. 1812. évf. (jan. 22-ki) 7. száma bővebben is megemlékezik Ruszek J. művéről a következőképen: «Ha ezen munkának közös nevét tekintjük, Hazai Literaturánknak azon derék gyümölsére emlékeztet, melly Nagy Mélt. Gróf Festetits György Ó Exc-nak gyámolító szármáyai alatt kezdett virágozni, s' újabb nagy lelkű költekezésével egészen a' Harmadik kötetig folyt.» Itt megemlítvén Ányos Pál, Takács József, Virág Benedek és Pápay Sámuel munkáit, mint a Magyar Minerva I—IV. kötetét, így folytatja: «ez ötödikben... Ruszek József Ur munkáit gyönyörködve látjuk. Nem is ok nélkül; mert ezen kötetnek darabjai nemcsak tárgyokra, hanem bőségekre nézve is tekintetre méltók.

Ugyan is az első darab a' 10 lapnyi előljáró Beszédén kívül 112 oldalra terjed; a' második darab 46 lapnyira; a' harmadik darab 378 oldalra, melyhez járul a' Nevek Lajstroma és a' Filozofia Historiájának egykori Táblája. Az elmés válogatás, az előadás velőssége, a' meszszi re terjedő olvasásnak jelei ditsőségesen czimerezik az egész munkát. Nemcsak az ifjúság, hanem minden tanultabb Olvasó kellemetesen fogja e' könyvet forgatni. El nem halgathatni, hogy ezen munka elején Fő Tiszt. Dréta Antal Zirczi Prior és Administrator Ur tündöklök, mint Maecenas, kinek mind jeles tudománya, mind köz hasznokra czélozó Intézetei a' Hazában már nagy hírt nevet szerzetek.»

2190. A levélben említett növendékpapokról vezetett hivatalos jegyzék a középponti papnevelő intézetben mai nap már nem található, s így az áldozatra késő ifjaknak csak némelyikéről jegyezhetek föl néhány adatot:

B. Barkóczy László született 1791. jan. 9-kén Imregben (Zemplén m.); tanulmányait Sátorajja-Ujhelyen, Pesten és Kassán végezte; egyházi pályára lépven, 1809-ben a középponti papnevelő intézetbe küldetett. 1815-ben szentelték pappá s már három év mulva miskolczi plebánossá, 1829-ben pedig egri kano-nokká lön. 1837-ben kinevezte V. Ferdinánd székesfejérvári püspöknek. Meghalt 1847. decz. 13. Pozsonyban. Egy beszéde magyarul és latinul is megjelent: *Pásztori beszéd*, melyet főpásztori székébe lett beiktatásakor... híveihez mondott. Sz. Fejérvár, 1837. Fenelon után fordította a *Nőnevelést* (Pest, 1842). L. Szinnyei J. id. m. I. köt. 589. 590. hasábjait.

Fliszár (helyesebben *Flizár*) *György* született 1791-ben; tanulmányai végeztével különböző helyeken mint lelkész működött, az után a veszprémi theolo-gián a theol. moralist tanította 1833-ig; innen Keresztúrra helyezte át püspöke, a hol mint apátplebános működött 1863-ban történt haláláig; doctori dissertatiója 1814-ben jelent meg Pesten. L. Szinnyei J. id. m. III. köt. 561. hasáb.

Tatay János, később szombathelyi pap, a ki Szemere Pállal és Berzsenyivel is több levelet váltott. Több műve megjelent nyomtatásban is: 1. Nagytiszt. Dréta Antal úrhoz, a zirczi apátság n. é. előljárójához. Budán, 1812; — 2. A magyarok első királya és apostola, sz. Istvánnak emléke. Egyházi beszéd, Bécs, 1839; — 3. Halotti beszéd, melyet Balassa Gábor egykori szombathelyi megyés püspök... emlékezetére... 1851. mindszenhava 1. napján mondott. Szombathely, 1851.

Fábri Ignác született 1792. júl. 28. Sátorajja-Ujhelyen; alsóbb iskoláit Kassán elvégezvén, a kassai egyházmegyei növendékek közé vétette föl magát s így jutott a középponti papnevelő intézetbe s itt 1813-ban theol. doctorrá avatták. Egy ideig püspöke oldala mellett működött mint levéltárnok és titkár; 1821-ben monoki (Zemplén m.) lelkész lön, 1834-ben pedig Lonovics József püspök mellé jutott, s itt előbb kanonok, majd apát lett, azután pedig címz. püspök. 1852-ben a király kassai püspökké nevezte ki, s itt halt meg 1867. jún. 24-kén. Egy czikke (Die Restauration des Elisabeth-Domes zu Kaschau) nyomtatásban is megjelent; egyházi beszédei azonban kéziratban maradtak fönn. L. Szinnyei J. id. m. III. köt. 48. 49. hasábját.

Keller Kelemen Gábor született Városlődön (Veszprémm.) 1788. decz. 3-kán, a cisterci rendbe lépven, 1814. szept. 12-kén ünnepélyes fogadalmat tett s pappá szentelték; Székesfejérvárott, aztán Pécsen és Egerben tanárkodott; életé-

nek végén mint a rend jószágkormányzója működött Előszálláson. Meghalt 1844. aug. 17-kén. (Békefi Remig szíves magánközlése.)

Szabó Chrysostom (Ar. sz. János) Antal született 1791. nov. 29-kén Szany községben (Sopronm.); a cisterci rendbe 1808 okt. 12-kén lépett s hat év múlva szentelték pappá; innen kezdve mint székesfejérvári tanár s igazgató működött 1834-ig; közben lelkész is volt Herczegfalván; ő is mint előszállási jószágkormányzó végezte életét 1848. szept. 17. (Békefi R.)

Dér Engelbert született 1787. nov. 7. Győrött; középiskoláinak végeztével 1804-ben a Sz. Benedek-rendbe lépett s 1814-ben pappá szenteltetett. Egy ideig Pannonhalmán az egyháztörténelem és egyházjog tanára volt, 1822-ben pedig h. plebános Tárkányban. Meghalt 1823. júl. 22-kén. Művei kéziratban maradtak fenn. L. Szinyei J. id. m. II. köt. 785. 786. hasábjait.

Guzmics Izidor neve az irodalomtörténetből ismeretes. Életrajzát legkövetkebben megírta Zoltvány L. Irén. (Budapest, 1884).

2197. 383. lap alúl 16. sor: «A' Herczegi menyő Festetics...» A Hazai és Külf. Tud. 1811. évf. (okt. 9-ki) 29. száma a következő értesítést közli: «Hazánknak díszére, Nemzetünk ditsőségére, 's önnön Familiájának jeles fényességére a' régi nagy példákat megújította Mélt. Gróf Tolnai Festetics László Ur, Ts. Kir. Kamarás és a' Nemes Felkelő Seregnél Fő Fő [!] Hadnagy Ő Nga, midőn ezen nyáron a' Hohenzollern Hechingen Uralkodó Háznak Josefina nevű Herczeg Asszonyát magának eljegyzette. A' házassági összekelés ugyan Hechingenben Stuttgart mellett September elején ment végbe. A' honnan ezen szép ifjú pár már haza érkezett.»

2199. E levélhez ide a jegyzetbe mellékelem a Kazinczy levelének azt a részét, a melynek eredetijét nem találtam meg s csak a Kazinczy Gábor kiadásából ismerem. Kazinczy Gábor a széphalmi mesternek 1812. ápr. 15-ki leveléhez adja az itt következő részt pótlékul; azonban ily levele Kazinczy F-nek ismeretlen; ez a pótlék az 1812. ápr. 8-kán kelt levélhez tartozik, mert ez a Berzsenyinek 1812. márcz. 20-ka körül írt (2183. számú) levelére adott válasz. Lehet azonban, s ez a legvalóbbszinű, hogy külön papíron volt e levél hozzátéve külön kelettel az 1812. ápr. 8-kán írott levélhez, a mint következik:

Széphalom, 1812. April 15d.

Utolsó leveledben említéd azon kívánságot, hogy a Desöffyhez írt epistolát is láthasd. Imhol az az exemplár, melyet nyomtatás alá készítettem volt még 1809, hogy a német betűrakó annál kevesebb botlással rakja ki. Midőn az újabb exemplárt Vidának odaadtam volt, elfelejtém ide rakni az igazításokat, és parancsolatot ezen okból nem tehetém mostanáig, mert Vida az igazítást csak utolsó postával küldé meg nekem. Ebben az epistolában sok jó van: bár használhatna a közönséges immoralitás meggyógyítására, de féltém, hogy merő chria. Kis bátorít, hogy nem az. Hirgeist Ninyhez nem epistolát, hanem sonettet írtam. Prónay Sándorhoz elment köszönő-levelem. Venni fogod mását. — Éljen szerencsésen kedves barátom!

Gróf Desewffy Józsefhez.

Ha érted-e te, honnan jöhet az — — —

[stb., mint az 1564. számú levélben.]

Ugyanitt jegyzem meg, hogy Kazinczynak még egy levele hiányzik a Berzsenyihez írottak között; t. i. a Horvát István ajánlása («Horvát, a ki neked levelem bényújtja» kezdettel) szintén megvan a Berzsenyihez írt levelek között, de csak is ez a vers van meg, maga a levél hiányzik.

2200. 390. lap fölül 8. sor: «Ez a' Pap írta 1764. a' *Vexatio dat intellectum* nevű írást.» A hírhedt röpiratnak (a mely míg egyrészt a nemesi kiváltságokat dédélgeti, másrészt pedig a fejedelmi túlkapás ellen újabb biztosítékok kivívására serkent) szerzője állítólag *Richwaldsky György* kanonok. L. Ballagi Géza id. m. 81—88. lapjait.

2202. 393. lap fölül 9. sor: »Az Erdélyi Reform. Consistorium Praesesse Gr. *Teleky Lajos*, a *Jóska* apja . . .» Teleki Lajos grófról Kazinczy az *E. L.* több helyén tesz említést: Horvátiban lakott s 1816 körül halt meg. «Statuum praesidens, kamarás és belső titk. tanácsos, commendátora a sz. Leopold rendének», tagja volt azon bizottságnak, a mely 1794-ben a játékszin épületét összegyűlt harmincezer forint felhasználásáról gondoskodott. E bizottság a ref. collegiumnak egy telkét megvásárolta ötezer forinton s ezt a bizottság tagjai «saját erszényekből fizették ki». Teleki Lajos gr. fia, *József*, kamarás, feleségül vette Szigeti Szerencsy Francziskát.

U. o. 2. kikezdés: «Nagyot és szépet tészel az által, hogy Metaphisical dolgokat versbe adsz elő». Célzás Kazinczynak a Sipos Pálhoz intézett epistolájára.

2204. 396. lap alúl 2. sor: »Nyomtattattam némelly versezeteket, a' mint a' Széchenyi Catalogus némelly darabjaimat emlitti is». Nemesesői Sztrokay Antalnak következő műveit említi a nevezett catalogus: 1. Fényoszlop, melyet . . . gr. Erdődi Pálffy Miklós general major ő nagysága betses emlékezetére . . . emelt. Bécs, 1800; — 2. *Cupressus perennis*, qua tumulum Domini Pauli Prusinszky adumbravit nomine ejus obitum lugentis gymnasii a. c. add. Soproniensis, Sopr. 1800; — 3. *Eucharisticon* ad Ill. D. Davidem Chernel . . . Sabariae, 1804; — 4. Örömdal, mellyel a' Fels. II. Ferentz római tsászárnak austriai örökös tsászárságra tett lépését ünneplette . . . Szombathely, 1804. — 5.) Ugyanez alkalomra Kőszegvárosa ünnepélyére készült üdvözlő verse, Szombathely, 1804.

397. lap 1. kikezdés: «Ide zárva küldök valamelly Lant tsikorgatást . . .» Célzás a «Mélt. Róm. sz. birod. Gróf Széki Teleki László Urnak, midőn 1812. eszt. a tisztelet (Somogy) vármegye tek. rendjeivel első ülését tartaná» (Pest, 1812) című versre, a melynek megjelenését a Hazai és Külf. Tud. 1812. évf. (ápr. 8-ki) 29. száma hirdeti.

2206. 400. lap 2. kikezdés: «Már egynehány esztendőktől fogva javasolta egyik másik Jóakaróm, hogy *instálnék a' nemességért*. Ők azért biztattak, hogy a' Superintendensséget annál bizonyosabban elnyerhetném.» Erre vonatkozólag ezeket olvassuk Kis J. *Emlékezéseiben* (270—279 l.): «Megnemesedési szándékomat, melyre több jóakaróim s barátim biztatása után határoztam el magamat, legelsőben az erdélyi főkancellár gr. Teleky Sámuelnek s a bács megyei főispán b. Podmaniczky Józsefnek jelentettem. Ezek azt nemcsak helyben hagyták, hanem

elősegítésére is ajánlkoztak. Az akkori országbírája, Ürményi József és tárnokmester, gr. Brunszvik s az előttek említett méltóságok folyamodásomat lekötölelő készséggel aláírták. Kir. helytartósági tanácsos, Ambrózy Lajos azt tanácsolta, hogy szombathelyi püspök Somogyi Leopolddal is, kit a Felségnél nagy kedvességben mondott lenni, írassam alá. A püspök, ki köztudomás szerint a jószívűség, isteni félelem s felebaráti szeretet ritka példája volt, e részbeli kérésemet reményem feletti módon teljesítvén, külön adott ajánló levelet, melyben azt bizonyította, hogy némely hasznos könyveimet esmeri és hogy superintendensi felvigyázásom alatti azon lelkitanítók, kik püspöki megyéjével érintkezésben vannak, soha sem adtak neki panaszra alkalmat. Az így ellátott esedező levelemet magam nyújtottam be egy külön audientián» stb.

Tudvalevő dolog azonban, hogy a nemesi rang elnyerését jóval megelőzte a superintendensi hivatalra választás. Nagy István sz. lőrinczi lelkész ugyanis 1812. febr. 3-kán kelt s Matkovich Pál kerületi felügyelőhöz intézett levelében lemondván a superintendensi hivatalról, Matkovich ugyanazon év ápr. 2-kára kerületi gyűlést hirdetett «oly meghagyással, hogy minden gyülekezetek azon gyűlésre kandidáló szavazataikat beküldjék.» A választás és beiktatás jún. 23-kán Győrben történt: 132 szavazat közül 93 esett Kis Jánosra. (Eml. 551—558. l.) V. ö. az Annalen der Lit. u. Kunst 1812. évf. (júl. füz.) 134. 135. lapjával.

401. lap fölül 15. sor: «A' három között, a' kik az Ekklesiák által candidáltattak, én vagyok az első, második *F. Fábri Úr* Győrben». — A jelöltek névsorát a Magyar Kurir 1812. évf. (júl. 14-ki) 4. számából tudjuk meg, a hol a következő tudósítás olvasható: «*Győr*. — Juniusnak 23-dikán tartotta itt Mélt. *Matkovich Pál* Cs. K. Udv. Tan. Úrnak, a' Köszegi Distriktuális Tábla Elölülőjének előlülése alatt, az úgy nevezett Dunán túl lévő Evangelicusok' megyéje béli Superintendensnek választatása. [!] Sopr. Préd. *Kiss János*, Győri Préd. *Fábri Pál*, Kis-Péti Préd. *Német István* és Föl-Péti Préd. *Tatay Pál* F. T. Urak voltak a' Kandidátusok, a' kik közül F. T. *Kiss János* úr nyerte el a voksoknak nagyobb számát, ki is tehát az ide való templomban a' szokott rendtartás szerént a' maga új hivatalába azonnal bétételte.» A Haz. és Külf. Tud. 1812. évf. (júl. 1-sei) 1. száma már közli a választást, de a jelöltek nevét nem említi. — V. ö. a *III. k.* 605. számú levelével s ennek jegyzetével, a hol Színnyei J. id. m. III. köt. 54. hasábján olvasható adat után Fábry Pálról azt írtam, hogy «kétszer is jelölték őt superintendensnek, de mind a kétszer, csupa szerénységből vonakodott a jelöltséget elfogadni.» A most említett adatok ezt az állítást megcáfolják.

U. o. folytatás: «Egy Senioratus olly hozzáadással candidált, hogy a' Nemességet megszerezni igyekezzem, — de az Inspector . . . azt állította 's határozta meg, hogy arról szónak sem kell lenni, szégyen volna, így szóllott Matkovich . . .» Erre vonatkozólag Kis J. így ír *Emlékezéseiben* (277. l.): «1811-ben, midőn a superint. Nagy István halála után a bezi kerületi egyházi gyűlésben superintensségre egyének candidáltattak, hatalmasan kikelt (t. i. Matkovics Pál) azon akkor uralkodott közvélemény ellen, mely szerint superintendenssé multhatatlanul nemes származásút kellene választani.» De midőn Kis Jánost superintendenssé választották: Matkovics serkentette legbuzgóbban a nemességért való folyamodásra, ő fogalmazta a folyamodást s ő látta el a szükséges utasításokkal.

U. o. alúl 2. sor: »A' mi *Müllerrel* történt jó, a' mi Horváthtal az igen

igen jó». Az elsőre idézem a Haz. és Külf. Tudósítások 1812. évf. (márcz. 11-ki) 21. számának értesítését: »Ő Ts. Kir. Fő Hercezsége Országunk Nádor Ispánja, mint a' Magyar Museumnak Fő Oltalmazója, Tek. Miller Ferdinánd Jakab Urat, több Ts. Ns. Vármegyék Tábla Bíróját 's eddig való Bibliothecariust, az említett Museumok Directorává nevezni méltóztatott. Kik tudják, mely buzgó szorgalmatossággal iparkodott azon munkás és széles tudományú Hazafi a' Magyar Museum gyarapításán, igaz szívvel fognak örvideni, hogy az ő nagy érdemei e' képen megtiszteltettek.» — Horvát István azonban ekkor még nem nevezetett ki a Széchenyi-Országos Könyvtár őrévé, őt csak 1815. decz. 7-kén nevezte ki a nádor s hivatalát 1816. elején foglalta el; az azonban tény, hogy gr. Széchenyi Ferencz már akkor kinevezte őt egy levélben a szóban levő állásra, azt gondolván, hogy a kinevezés joga őt illeti. Ezt a kinevezést azonban Horvát I. nem fogadta el. L. Kazinczynak 1812. nov. 15. Kis J.-hoz írt levelét.

2208. 403. lap alúl 13. sor: «A' kinek (t. i. Helmezy Mihálynak) Sonetója azt bizonyítja, hogy a' Typothetát is értelmesen fogja igazgathatni.» V. ö. a 2209. és 2220. számú levéllel.

2210. 406. lap 1. kikezdés: «*Jankovics Ur Munkáját* még el nem olvastam.» V. ö. a 2215. számú levéllel. A Hazai és Külf. Tudósítások 1812. évf. (jún. 3-ki) 45. száma bővebben megemlékezik Jankovich Miklósnak a szóban levő művéről: *Magyar Szónemzés 50 példákban; Elő adta W. Jankovich Miklós* több Ns. Vármegyékben hitelt Bíró. Pesten, Eggenberger József Könyvároznál, 1812. — A' Magyar Salustiusnak gyámolítója, ritka könyvek, pénzek, Diplomák 's egyéb ritkaságok gazdag gyűjteményének birtokos Ura; A' Magyar Historia kútforrásának szorgalmatos gyűjtőgetője, T. T. Jankovich Miklós Úr itten úgy lép fel a' Haza előtt, mint a' Magyar nyelvnek bethűlője, szeretője és vizsgálója, mely pályán mi sokat tehessen, már előre kezes az ő kiterjedt olvasása és több nyelvekben való jártassága. Ugyan ezt fogja tapasztalni, a' ki a' könyvet olvasandja, melynek minden oldalán a' szó fejtegetésben a' nagy olvasásnak kellemetes gyümölcset fel találja, 's a' hasznót a' mulattatással párosítva fel leli.»

2214. 414. lap 3. kikezdés: «Tegnap olvasám, *mint czibálja Göthe* Wielandot a' Götter, Heldenekben.» Czélzás Goethének a «*Götter, Helden und Wieland*» cz. darabjára (1774), a melyben Wielandot nevetségessé teszi, hogy *Alcestejében* (a melyet Wieland az Euripides darabjánál is jobbnak tartott) rosszul ábrázolta az ókori alakokat s az antik életet.

414. lap utolsó kikezdés: «Nem messze az Atyám lakhelyétől, egy *Takács Judith* nevű Kis Asszony verseket ír.» *Dukai Takács Juditot*, az ismert írónőt érti (1795—1836).

415. lap 1. kikezdés: «Kaczagni kell, hogy *Kotzebue Pestből Magyar Athénát csinált.*» Petz Gedeon erre vonatkozólag a következő felvilágosítást írja hozzám küldött levelében: Kotzebue a pesti «új színház» megnyitására («zur Eröffnung des neuen Theaters in Pest», 1812. febr. 9) két darabot írt, egy «előjátékot» *Ungarns erster Wohlthäter* cz. alatt (= Szent István) és egy «utójátékot» («Nachspiel») *Die Ruinen von Athen* czímen. Ez utóbbinak az a tárgya, hogy Minerva bocsánatot nyert atyjától Zeustól, a ki két évezreden át haragu-

dott rá, s vissza akar térni Athénébe. De ott a török uralkodik, s ő csak romokat talál. Kérdi: nincs-e oly hely a földön, a hol a tudomány és művészet virágzik? Merkur a Duna partjára, Pestre vezeti, ott új templom emelkedik Thalia és Melpomene oltáraival. Minerva áldást kér a magyar népre és királyára. A két darab megjeleni Pesten 1812. — Érdekesen tárgyalja e darabokat és a hozzájuk fűződő körülményeket Heinrich Guszláv *Beethoven magyar operája* című cikkében (Fővárosi Lapok, 1881. ápril. 17-iki szám).

2216. 423. lap fölül 5. sor: «Sie haben so viel Freundschaft für mich: wollten Sie nicht diesen Aufsatz (t. i. a. «Festés, Faragás nálunk») übersetzen und diesen gestrichenen §. hincinflücken?» V. ö. a 2230. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel. Kazinczynak e szóban forgó cikke az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1812. évf. (okt. füz.) 114–126. lapjain német fordításban is megjelent, még pedig itt-ott kissé bővítve.

424. lap fölül 7. sor: «Artner ist Mitglied des Convents und der Schul-Commission» ... Ily nevű férfiú több élt ez időben részint Sopronban, részint más dunántúli városokban (pl. Kőszegen, mint pap): de hogy Kazinczy melyikre céloz, nem tudható. Kis J. *Emlékezéseiben* (617. l.) *Artner Lajost* és *Artner Sámuel*t is felsorolja azon bizottság tagjaiúl, a mely 1823-ban a lelkészjelöltek vizsgálatára vonatkozó javaslatot nyújtotta be a kerületi gyűlésen. Valószínű, hogy ezek egyikére céloz Kazinczy.

U. o. 1. kikezdés: «Das griechische Epigramm ist von *Palladas*.» Ily nevű férfúról, mint régi görög költőről csak pár szönyi említést tesznek bibl. kézikönyveink, megjegyezvén, hogy epigrammjai a görög anthológiában maradtak ránk.

2218. 427. lap alul 10. sor: «Közölvén velem (t. i. Szirmay A.) *Historia secreta* aevi mei nevű munkáját, melyet a' Regnicolaris Bibliothecába fog letenni ...» V. ö. a 2182. számú levéllel s ennek jegyzetével. A M. N. Múzeumi könyvtárában két kézirat van, a melyre gondolhatnánk ide vonatkozólag: 1. «Zemplin vármegye leírása. Szerző Kazinczy Ferencz» czímmel, Fol. Hung. 880. jegy alatt; a másik «Szirmay Antal jegyzései Zemplén vármegyének Kazinczy Ferencz által szerzett leírására.» Fol. Hung. 885. jegy alatt. De ezekre aligha célozhat Kazinczy, mert ezekben nem egyenesen a Szirmay-család története foglaltatik. Az a kiadatlan munka, a melyről Kazinczy emlékezik, nem a «regnicolaris bibliothecában», hanem a M. Tud. Akadémia könyvtárában van, ily czímmel: «A' Szirmay-Ház' Eredete, Elágazása, Történetei a' Magyar Nemzet' Európába költözése olta a' mai időkig. — Udv. Tanácsos Szirmay Antal Urnak jegyzései szerint megírta Kazinczy F. — Theresiának, az András és Királyfalvi Róth Juliána' leányának, unokája.» (Tört. 4r. 14. sz.) Szolgáljon ez adat egyszersmind felvilágosításul Komáromy András cikkére («Kazinczy F. mint genealogus»), a ki a Turul 1897. évf. 37. lapján úgy véli, hogy Kazinczynak a Szirmay-családról írt munkája valahol lappang vagy talán végkép el is vészelt.

427. lap alul 4. sor: «Péchy István Ferencz *Thuanust* olvasta szüntelenül ...» Thuanus (Thou) Jakab Ágost híres humanista tudós, kiváló államférfiú és történetíró, született 1553-ban s meghalt 1617-ben. III. és IV. Henrik alatt nagy szerepet játszott Franciaországban mint diplomata s az országgyűlés alelnöke: fontos szerepe volt a nantesi edictum kiadásában is. Főműve a «*Historia mei*

temporis», a melynek csak egy része jelent meg a szerző életében, teljes kiadása Londonban 1733-ban jutott napvilágra hét kötetben. — Kazinczy F. atyjának is »legkedvesebb olvasása volt Thuanus.» L. a *P. E.* 13. lapját.

2220. A mire Kazinczy Romy K. Gy-t kéri, hogy Kovachich M. jegyzeteiről tegyen említést az *Annalen der Lit. u. Kunst* Értesítőjében: Romy a kérést nem teljesítette, legalább az említett folyóiratban ilyen értesítést nem találtam.

A levél második pontjára vonatkozólag Petz Gedeon felvilágosításai nyomán annyit jegyezhetek meg, hogy a kalocsai könyvtárban levő codex középkori német költők műveit tartalmazza. Kovachich Márton György 1811 nov. havában találta meg Kalocsán. *Konrad von Würzburg*-ot (+ 1287) kétségkívül azért tartotta az egész mű szerzőjének, mivel a codex első költeménye tőle való. Annak természetesen semmi alapja sincs, hogy a Nibelungének is ennek a költőnek a műve. A kalocsai codexet kiadták Mailáth János gr. és Köffinger János Pál: *Koloczaer Codex altdeutscher Gedichte* címmel, Pest 1817. 464 l. A hozzá fűződő kérdéseket újabban Felsmann József tárgyalta *A kalocsai codex* című értekezésében. (Szent István-Társ. felolv. XI. szám.), Budapest 1895.

431. lap 3. kikezdés: Fuchs János Sámuelnek (1770—1817.) a szövegben említett két műve: 1. *Elementa juris naturae, Leutsoviae*, 1803; — 2. *Romanorum scriptorum specialiter Livii assiduam lectionem commendat*, u. o. 1807.

U. o. 4. kikezdés 1. sor: «Pesth b. Trattner» — nyomdahiba: *J. Trattner* helyett. Ezt a bírálatot az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1812. évfolyama nem közölte.

434. lap 2. kikezdés: «Ihm folgte der nun auch verstorbene *Farkas Károly*.» A nevezett író 1810. febr. 24-kén halt meg Losonczon. Első művét Kazinczy is idézi; másik műve «Rövid útmutatás a szépnem nevelésére» címmel jelent meg u. o. 1806. V. ö. Szinnyei J. id. m. III. köt. 177. hasábjával.

2222. 439. lap fölül 2 sor: «A' betegségben sinlődő Itélő Mester *Sala*...» V. ö. a *VIII. k.* 1904. számú levelével s ennek jegyzetével.

440. lap 2. kikezdés: «A' mit Nov. 22dikén *T. J.*-ről írsz...» Czelzás id. gr. *Teleki József*-re. V. ö. a 2100. számú levéllel.

U. o. 2. kikezdés: «A' Tü Félisteneteket én sem tartom rosszsznak.» Érti József fhg nádort.

442. lap alúl 1. sor: «Vágynám tudni, igazé a' mit Koppi egy kis Dissertatiójában hagyott, hogy *Eugenius a' Croy-familiából* lett volna.» Czelzás Koppi Károlynak «*Jus electionis quondam ab Hungaris exercitum historia stirpis Arpadianae illustravit Car. Koppi*» című munkájára (Viennae, 1790). E mű II. fejezetében bizonyítja Koppi, hogy a Croy-család (helyesebben Crouy.) egyenes leszármazottja az Árpádoknak; a Croy-család, szerinte, IV. Istvántól eredt s ugyane családból származott *Eugenius herczeg* is. Vizsgálódásainak eredményét így foglalja össze Koppi: «*Nec illud pondere caret, quod nominatae per me familiae inde Croy's natae insigne regni Hungarici, quatuor nempe taenias, hodieum in scutis retineant, adeo, ut quantumcunque composita ex pluribus domibus Familiae innexas arma habeant, ubique tamen, et principaliori quidem loco insigne Hungarici regni conspiciatur. Id quod in omnibus Heraldicis tabellis, inter quas Croviacae reperiuntur, videre est. Certe hoc ipsum argumentum esse puto quatuor taenias, quae dextrum latus*

scuti Hungarici occupant, primitus solas Regni insigne constituisset: crucem autem Patriarchalem tardius accessisset. Sed vero hanc litem Heraldicam nunc meam facere supersedeo. Satis sit vel scutum Croavicorum quo omni retro aetate usi sunt clare demonstrare: Principes Masculini sexus, recta ab Arpado, statore diu regnantis apud Hungaros Familiae, quod ajunt, linea adhuc superesse, florereque.» (54. 55. l.) — Erre az egész kérdésre tartozó irodalmat igen jól összefoglalta Thallóczy Lajos *A Crouy-irodalom* címmel írt bibliográfiái cikkében. (Magyar Könyvszemle, 1876. évf. 189—193. l.) V. ö. a Pallas-Lexicon, III. köt. 581. s. köv. lapjával.

446. lap 2. kikezdés 3. sor: «*Székely Mihály* nekem harmad ízben való Atyámfia.» Székely Mihály kir. kamarás, udvari tanácsos, később a kir. tábla elnöke, 1816-ban adta ki a *Nemes Székely Nemzet Constitutióit* és a *Székely Csiki Krónikát*; meghalt 1832. jan. 11-kén. Első neje b. Rudnyánszky Teréz, a ki 1804-ben halt meg; második neje gr. Mikó Kata. L. Nagy I. id. m. X. köt. 563. lapját.

2224. 450. lap 2. kikezdés: «Jakó... Levelet küldött a *Rektorunkhoz*...» 1812-ben a sárospataki ref. gyülekezetben a rektor *Szénási Mihály* volt, a kit 1808. szept. 13-kán választottak meg az előregedett kántor, Dávid Péter mellé praeceptorúl, s a ki 1814. febr. 16-kán távozott el szülőhelyére, Mező-Csáthra, kántor-tanítónak. A rektor ez időt a kántori teendőket is végezte, tehát «cantus praeses» is Szénási volt. (Ballagi G. szíves magánközlése.)

2227. A debreczeni codexet, a melyről Kölcsy F. több ízben tett említést, Toldy Ferencz közölte «Régi magyar legendák tára» czimű kiadásának V. kötetében ily czímmel: «A debreczeni legendás könyv, a Krisztina-legendával együtt» (Pest, 1858). Kazinczy annyiban célját érte, hogy a codexet csakugyan megkapta Kölcsy-től hű másolatban, de kiadásáról le kellett mondania. Mindezt részletesen leírja Horvát István a Tudományos Gyűjtemény 1836. évf. VII. füz. 102—113. lapján, s elmondja: mikép jutott a debreczeni codexhez a főiskola könyvtára; mikép másoltatta le a kéziratot gr. Festetics Pál a maga könyvtára számára, mielőtt még a Weszprémi István értesítése megjelent volna, s végre mit tartott e kézíratról Cornides Dániel. «Később — írja Horvát István — az olly szívesen közlő Debreczeni Fő Oskola Tanítói *Titkot* tevének az ártatlan tárgyú kéziratból, 's ahhoz többé sokáig már senki sem férhete; míg elvégre az erős mellű *Kölcsy Ferencz*, szeget szeggel verve, szintén *Titkon* a' legnagyobb hívséggel és hasonlatossággal némelly igen ügyes kéz által (nevét a derék ifjúnak ki nem tanulhatám) *Kazinczy Ferentz* boldogult köz Barátunk számára az egész Kéziratot betűről betűre lemásoltatta.

»Kazinczy szokott buzgóságából ki akará adni a' Kézirat-mást, vagyis inkább az igazi Hasonmást, de a' költség nagysága akadályoztatá nemes szándékát.» Horvát István közli az után a Kazinczy F. készítette előszót, a melyben Kazinczy mind lelkiismeretesen fölhasználja a Kölcsy-től nyert adatokat. Előszavának végén ezeket írja Kazinczy F.: «A' könyv Debreczenben zár alatt tartatik, a' mint érdemli, nehogy elvesszen, vagy romlást valljon; 's a' mi Révaink hijába igyekezett engedelmet nyerni reá, hogy mását vétethesse; talán mivel az Iskola' Előljáróji féltek, hogy a' könyv vétkesen íratik-le, 's hamis állítások ter-

jesztetnek-el általa. Sikertelen volt igyekezete az Erdély tudós Cancellariusának is, Gróf Teleki Sámuelnek. *A' mit ezek nem érhetének-el, én nyertem-el: az Előljárók' engedelme, sőt híre nélkül vétetém a' könyvnek mását...* Nem nevezi meg tehát egy szóval sem Kölcsey F.-t. Toldy a kiadáshoz írt bevezetésében szintén felhasználja a levél szövegében olvasható adatokat.

Tóth Mihály, a kiről Kölcsey a debreczeni codexxel kapcsolatban többször megemlékezik — mint Széll Farkas értesít — Szováthon (Debreczen mellett) született; 1812-ben lett a könyvtár őre, a következő évben pedig a főiskola seniora. Debreczenbe 1805-ben került s ekkor iratkozott be a philosophiára; pályájának további részét homály fedi.

461. lap fölül 4. sor: *A' Londoni Horatius*, melyet Pine metszett.» Czézlás *Qu. Horat. Fl. opera* című kiadványra (London. 1733), 2 köt., a mely egyike a római költő legnevezetesebb kiadásainak.

2230. A levél 2—4. pontjára nézve l. a 2216. számú levelet s ennek jegyzetét.

464. lap 3. kikezdés: «Bey den Verirrungen des Schröpf können Sie auch sagen...» Az itt következő részt Rummy K. Gy. a főttebb említett cikk német fordításában alig pár szó változtatásával egészen közölte csillag alatt a Schröpf festő műveinek említésénél. (117. l.)

2231. A levél kezdete: «Hannuliktul vett levél mellet el küldé nékem a Budai Német uiság azon taldalékját, melybe az én emlékezetem az *Austriai Annalisoknak idei 3dik darabjából van ki írva.*» Az *Annalen der Lit. u. Kunst* 1812. évf. (márcz. füz.) 431. lapján olvasható a következő tudósítás: «Herr Wolfg. Cserey von Nagy-Aita zu Kraszna, in Siebenbürgen, k. k. Kammerherr, Mitglied mehrerer gelehrten Gesellschaften in Deutschland, ein wissenschaftlich gebildeter und sehr edelgesinnter Magnat, errichtete vor kurzem ein Erziehungsinstitut, führte die Feuer-Assecuranz ein, gibt seinem vom Schlag gerührten ehemaligen Lehrer in Károlyy [!], Hannulik, eine jährliche Pension, lässt den Piaristen in Klausenburg auf seine Kosten literarische Zeitungen kommen, und vermehrt unablässig seine von seinem Vater, einem gelehrten Referendair unter Maria Theresia und Joseph II., gesammelte und durch seinen Bruder *Laurentius* bereicherte ansehnliche Bibliothek, worin das Schätzbarste der Nachlass des Jesuiten *Kaprinay* ist, der seine ganze Bibliothek dem Referendair, seinem Zögling, legirt hat. Möge Ungarn und Siebenbürgen recht viele solche Mäcenen haben!» Nagyon valószínű, hogy e magasztaló tudósítást azért közölte Rummy, hogy mintegy előre megnyerje a Cserey F. jóakarátát; ezért emeli ki különösen a könyvtár becsét, a melyhez Kazinczy őt szerette volna őrnök Csereyvel kineveztetni.

2234. E levél adatait is felhasználja Rummy K. Gy. a 2216. és 2230. számú levelek jegyzeteiben említett cikk kiadásában. Épen így felhasználja a Dürer Albert-ről szóló genealogiai adatokat is.

471. lap 2. kikezdés: «Ich nehme das hervor was Sie aus *Sandrart* mir auszuschreiben die Freundschaft hatten.» *Sandrart* Joachim műve illy czímmel jelent meg: «L'Academia tedesca della architettura, scultura e pittura, oder Teutsche Academie der edn Bau-, Bild- und Mahler-Kunst» (Nürnberg, 1675—80).

472. lap fölül 6. sor: «Vergessen Sie nicht zu sagen, Ráday habe Gründe gehabt zu behaupten, Dürers Familie habe bis sie in Ungarn lebte, *Száraz* geheissen.» Az említett cikkben megtaláljuk Kazinczynak ezt az utasítását is. A cikk vége felé ugyanis ez a mondat olvasható: «Zu der Höhe, auf der Kupeczky und Mányoky standen, ist noch kein ungarischer Mahler gestiegen: denn dass Albrecht *Dürer* ein geborner Ungar gewesen sey, konnte ich dem Grafen Gedeon *Ráday*, bey aller Achtung, und bey allem Wunsche, in *Dürer* einen Landsmann zu verehren, nicht glauben.» E mondathoz csillag alatt jegyzi meg Romy K. Gy., a mire Kazinczy kéri s egyszersmind idézi Sandrart Joachim művének erre vonatkozó szakaszát is. Hogy Dürer családja magyar származású és eredeti neve Ajtós volt, alaposan bebizonyította Haan Lajos, *Dürer Albert családi nevéről és családjának származási helyéről*, Békés-Csaba. 1878, 55. l. V. ö. Heinrich Gusztáv beható ismertetését Literar. Berichte aus Ungarn, II, 1878, 477—480. l.

473. lap alul 5. sor: «*Unser Fazekas war auch ein glücklicher latin. u. ungarischer Dichter...* Ich bitte Sie dieses besser auszuarbeiten, und sein Andenken in dem Intelligenzblatt der Annalen aufzubewahren.» Hogy Fazekas magyar és latin verseket írt, azt Szinnyei J. id. m. III. köt. 225. hasábján közölt rövid életrajzban is megjegyezve találjuk, de műveiből nyomtatásban semmi sem jelent meg. Ugyanitt ezeket olvassuk: «fordította Youngot, de ez utóbbi művét félbenhagyta, mikor Péczeli hasonló munkája megjelent.» — Az Annalen der Lit. u. Kunst 1812. évf. (szept. füz.) 386—388. lapján közli Fazekas István életrajzát úgy, mint a levél szövegében látható.

2236. 476. lap 2. kikezdés: «*Lumnitzer...* az Annalisok szerint *Iőcsén vagyon.*» Célzás az Annalen der Lit. u. Kunst 1811. évf. (szept. füz.) 114. lapján olvasható következő tudósításra: «Hr. Candidat *Lumnitzer* aus Leutschau hat nach Abgang des Herrn Prof. Husz zur Predigerstelle zu Stadlo in Galizien, die vacante Subrektor-Stelle oder Professur der Syntax an dem Lyceum zu Käsmark erhalten. Er studierte an dem evang. Gymnasium zu Leutschau, an dem reform. Collegium zu Debreczin und an der Universität zu Leipzig und war fünf Jahre lang Hofmeister zu Wien und Dresden.» V. ö. a IV. k. 1083. számú levelével s ennek jegyzetével.

U. o. 3. kikezdés: «A' *Florinda* írója úgy tudom, *Lázár.*» Gr. *Lázár Jánost* érti, a ki számos latin és magyar verset írt, s a kinek itt említett műve így címmel jelent meg: «*Florinda*. Az az: Spanyolországnak ezen gróf kisasszonyon a Roderig királytól tett erőszak alkalmatosságával a maurusok által leti elfoglaltatásának rövid historiája. Magyar versekbe foglalvatva gróf és Gyalakuti lib. baro L. J. által.» Szeben, 1766.; 2. kiadás Pesten, 1791. — Gr. *Lázár J.* képét a gr. Teleki Sámuel marosvásárhelyi könyvtárában látta Kazinczy erdélyi utazásakor. *E. L.* 104. l. Máshol is említést tesz Kazinczy id. művében (121. l.) *Lázár*ról, így: «Utunk a *Florindajáról* s deák verseiről, s nem egy nemű hamiskodásairól híres gr. *Lázár János* egykori lakja, Gyalakuta mellett s Maros Szent-Györgyön Keresztül méne...»

477. lap fölül 5. sor: «Az igen jó darabnak, *Vert vertnek Írója Gresset* emlékezik oly módon mint Orczy a' régi ártatlanabb világra egy Idylljében.» «Az Oeuvres complètes de Gresset» (Paris, 1807.) kiadás I. kötetében olvasható az idézett vers «*Ver-vert* (a szövegben hibásan) à Mad. L'Abbesse D.» címmel

(1—32. lap). Melyik idylljére gondol Döbrentei, bajos meghatározni, még legtöbb hasonlóságot mutat Orczy Lőrincz szóban levő költeményéhez a «Sur la médiocrité» czimű.

U. o. alább 3 sorral: «Meglelem... (t. i. Chaucernek Krónikáját) Sándor István Sokféléjében...» Végignéztam az összes köteteket, de Chaucernek semmiféle művét nem találtam azokban; különben Chaucer *Krónika* czimű művet nem is írt; Döbrentei talán a *Canterbury Tales* valamelyik regéjére czéloz, a mely előfordulhat a *Sokféléjében*, de nincs megmondva, hogy a fordító honnan vette.

2237. 482. lap fölül 3. sor: «A híres álat festő *Sith János*nak Originál darabját kaptam egy uraságnál.» Az állatfestő neve valószínűen *Fitt*, legalább ilyen nevű festőnek csakugyan volt két képe Cserey F. krasznai házában — mint gr. Kuun Géza értesít.

2238. 483. lap 1. kikezdés 4. sor: «Glatz egy *Niedermann* nevű képirót javasolt.» Valószínűleg *Niedermann János* nevű festőt érti, a ki 1810—25 között működött Bécsben s leginkább arcképeket festett aquarelben s olajban. L. Wurzbach id. m. XX. köt. 321. lapját és Kazinczynak 1812. nov. 15-kén kelt s Kis J.-hoz intézett levelét a köv. kötetben.

U. o. alább 5 sorral: «Neidl... egy *Jügel* nevezetűt ditsér...» Egy *Jügel János Frigyes* berlini rézmetszőről és könyvillustrátorról van pár szónyi említés a Müller H. S. Allg. Künstler-Lexicon II. köt. 293. lapján; de hogy Kis János erre czéloz-e: el nem dönthető.

2242. 489. lap fölül 10. sorban említi *Koráts József Aeneis-fordítását*, a mely ily czímmel jelent meg: «Magyar Éneis, avagy P. Virgilius Maronak Encás viselt dolgairól írt munkája. Melyeket magyar versekbe foglalván kiadott K. J.» Komárom, 1799—1804. két darab, a harmadik darabot özvegye adta ki Budán. 1831-ben.

2243. 490. lap 1. kikezdés: «Tiszt. *Tarczali* Uram már tehát első Pap Diószegen.» Széll Farkas szíves magánközlése nyomán a következő adatokat jegyezhetem föl Tarczali Józsefről: 1765-ben született, 1781-ben lépett az akadémiai tanulók sorába. Elvégezvén iskolai tanulmányait, 1787-ben hadházi rector-tanítóvá választották, 1792-ben pedig szatmári pappá; itt volt 1795-ig. Ezután részint Nánáson, részint Hajdú-Bagason lelkészkedett; 1800-ban Diószegre jutott papnak s itt öt év mulva egyházmegyei tanácsbíró lett, 1812-ben pedig egyházmegyei jegyző. Meghalt 1815-ben.

2244. 492. lap, kikezdés 13. sor: «*Ilosvay* a' Pesti Deus...» Valószínűleg *Ilosvay Samut* érti, a kihez Virág Benedeknek egy Szerlemdalát közli a VIII. k. 2011. számú levelében Szemere P.

2245. Az egész levél tartalmára vonatkozólag idézem a Magyar Kurir 1812. évf. (jún. 5-ki) 43. számában megjelent következő tudósítást: «Erdélyben Nagy Ajtai és Krasznay M. Cserey Farkas Cs. Kir. Kamarás Urat méltóztatott kegyelmes Császáruk cő Felsége az Erdélyi felkelt gyalogságnál Fő Strázsamesteri

tulajdonságban tett megkülönböztetett szolgálatjáért és egyéb jeles érdemeiért a Cs. K. armádiánál Fő Strázsamesteri characterrel kegyelmesen megjutalmaztatni.»

2248. 499. lap, kikezdés 4. sor: «*Knappnak* egy mastan élő Festőnek quodlibetje, azaz Kosara.» *Knapp János* virágfestő született 1778-ban s meghalt 1833-ban. Már ifjú korában jeleit adta kiváló tehetségének, s azért, midőn a képzőművészeti akadémiára juthatott, legott megnyerte Drechsler igazgató pártfogását, a kinek aztán később helyét is elfoglalta az akadémiában. Legjelesebb műveit a főherczegek számára festette. L. Wurzbach id. műve, XII. köt. 137—139. lapjain.

U. o. 9. sor: «*Duportnak* táncza és *Neumann* Leánykának táncza . . .» *Duport Lajos* született Párisban 1785-ben s a XIX. század negyvenes éveiben halt meg Bécsben; mint kitérő tánczos igen nagy tetszéssel játszott. 1812-ben Olaszországban szerepelt vendégül, majd Bécsbe térvén, átvette az udvari opera igazgatását. Az a *Neumann* nevű leány, a kiről Berzsenyi említést tesz, ekkor mintegy tizenhatéves volt, kezdetben *Duport* tanítványa, később felesége. V. ö. *Kazinczy*nak 1813. febr. 6-kán *Dessewffy J.*-hoz intézett levelével.

2249. 501. lap alúl 4. sor: «Midőn *Vossnak* *Klopstockhoz* írt Ódáját olvasom, mindenkor Széphalomra álmodom—által magamat.» *Döbrentei Voss János* Henrik «*Sämtliche Gedichte*» (Königsberg, 1825.) III. köt. 72. lapján olvasható ódájára gondol, a melynek czíme: *Klopstock in Elysion*. Két versszakát ideiktatom:

Schon harret, Klopstock, dein in Elysion
Der Sänger Festreihn, welche der Menschlichkeit
Urlicht Jehova dort, und Zeus dort
Nannten, in dämmernder Früh' und heller,

Vorahnend Mittag, und die erhabene
Vorahnung vielfachhallendem Saitenspiel
Einathmend: dass ringsum die Völker
Schauerten, trunken von Kraft und Schönheit.

2255. 511. lap 2. kikezdés: «*Als die Zeitungen die Nachricht von Percevals Tod brachten . . .*» Czélzás a Hazai és Külf. Tud. 1812. évf. (máj. 30-ki) 44. s következő számában közölt híre:

«Angliából olly hír érkezett, hogy *Perceval* Ur az Tárháznak Cancellariususa s' Első Minister midőn épen a' Parlamentom Alsó Házába bémenne, Maj. 11. agyon lövettetett.» A (jún. 3-ki) 45. számban a következő bővebb értesítés olvasható: «Ezen hónap 11. napján öt órakor délután lövettetett agyon a' Tárház Cancellariususa, a' golyóbis egyenessen a' szívért érte, és tsak 2, vagy 3 minutumig élt. — *Whidbreat* Ur és *Gascoigne* Generális ki szaladván több Parlamentumi tagokkal, a' tornáczról a' Titoknok szobájába vitték a' haldoklót. *Perceval* Ur Lord Ardennek az ő testvér atyafiának karjai közt halt meg, *Gascoigne* Generális rántotta ki a' pisztolyt a' gyilkos kezéből, még másik töltött pisztoly is volt a' nadrága zsebében. Minekutánna a' gyilkosságot el követte, tsendessen le ült egy padra, sok nézők jelenlétében és nyugodalmas lélekkel látszatott azt mondani:

«én vagyok az a' szerencsétlen, a' ki lőtt.» — John James Bellinghám az ő neve, Liverpoolban kereskedő volt, és egynehány esztendőktől fogva mindenét el vesztette. Perceval Urra . . . nem volt személyes neheztelese, hanem tsak a' Ministeriumra, azért annak fején kívánt bosszút állani.» — Ugyane tudósítást közli a Magyar Kurir 1812. évf. (máj. 26-ki) 40. és (máj. 29-ki) 41. száma; a (jún. 5-ki) 43. szám pedig már az ítéletet is közli, hogy «a' vádoltatott feltett czéllal való gyilkosságot tselekedett, melyhez képeest az ítélő szék ötöt kötél által való megölettetésre ítélte. Az ő felakasztatása Május' 18-dikán véghez-ment.»

512. lap kikezdés: «Wussten Sie mir nicht zu sagen, in welchem Jahr Ossians Lieder durch Mac-pherson gesammelt, das erstemal in Druck erschienen sind?» Ismeretes, hogy Macpherson 1760-ban adta ki (Edinburgh) Ossian műveinek egy részét «Remains of ancient poetry, collected in the highland of Scotland and translated from the Galic or Erse language» czímmel; 1762-ben kiadta a *Fingal*-t, egy év mulva a *Tighmora*-t s 1765-ben «Works of Ossian» czímmel összes műveit.

2256. 516. lap fölül 10. sor: «A' Posselt successorának *Europaeische Annáljai* néhány Repraesentatióinkat felvevék.» Az idézett folyóirat (Tübinga) 1811. évf. 4. kötetének 181. lapján kezdi közleni az 1811—12. országgyűlés adatait «Tagebuch der Sitzungen des im Jahre 1811. zu Pressburg abgehaltenen ung. Landtages» czímmel. Az 1811. és 1812. évfolyam összesen harmincz ülés naplóját közli még pedig olyan részletességgel, hogy minden magyar nyomtatott forrást megszegyenít; az ülések naplóján kívül közli az úgy nevezett országgyűlési actákat is, a melyeket már a magyar lapok is megkaptak közlésre; azonban ezek a gyűlés lefolyásáról semmiféle értesítést sem bocsáthattak a közönség elé.

2259. A levél kezdete: «Az Euthymia Zachariás' Vitkovicshez írt Odájával semmire sem mehettem.» Úgy látszik, csak kéziratban jutott ez az óda Vályi Nagy Ferenczhez; hogy ki lett volna nyomtatva, nem valószínű, legalább sehol sem találtam semmi följegyzést róla.

522. lap 11. sor: «Azt halljuk, hogy Wallis resignált, és hogy *Stahl* volna helyette a' Financz-Minister.» V. ö. az 525. lappal. Sem Vályi Nagy F., sem Dessewffy J. nem jól értesült; Wallis József gr. csak 1817-ben mondott le a pénzügyek vezetéséről. *Stahl Fülöp* (1762—1831) megmaradt államtanácsosnak, valamint *Kolowrat-Liebsteinsky Ferencz gr.* is, a kire Dessewffy J. czéloz; Kolowrat csak 1825-ben lett ministerré.

2264. 529. lap alúl 9. sor: «*Jármy Ábrahám* . . . a' maga lelke váltására 1500 bankót ígért szüretkor.» V. ö. a VI. k. 1324. számú levelével s ennek jegyzetével.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A számok a lapok számát mutatják; a csillagos számokkal jelölt lapokon pedig az illető névről vagy tárgyról némi felvilágosítás olvasható.

- Abbt: Sallust. 150. 551.
 Aesthetik (Die ganze —) in einer Nuss. 501.
 Akadémia (Magyar —) iránti vélemény. 446.
 Almási Balogh Dávid: fogtinctura. 208. 256. 558*
 Almásy Lajos. 39. 132. 537*
 Almásy generalisné. 94.
 Althan gr. 220. 442.
 Althan Mihály gr. 220.
 Anacharsis. 114.
 Anakreon. 116. 276.
 Annalen der Literatur und Kunst in dem oest. Kaiserstaate. 20. 56. 71. 151. 165. 167. 222. 265. 276. 298. 312. 330. 331. 344. 560.
 Anonymus Belae regis notarius. 312. 329.
 Anthologia (Görög —). 299.
 Apaffy Mihály. 171.
 Apor b. plebánus. 9. 114. 534.
 Apostolovics János. 155. 156. 206. 551.*
 Aranka György. 75. 86. 152. 319. 475. 545.
 —: értekezése Hunyady J.-ról. 59. 78. 155. 540.
 Archilochos. 304. 305.
 Artner (Lajos v. Sámuel?) 424. 580.
 Artner Teréz. 20. 536.
 Asbóth János. 118. 424.
 Avakumovics Avakom. 38. 537.
 Aventinus János. 368. 574.*
 Ányos Pál. 92. 331.
 Bacsányi János. 17. 92. 228.
 Bahrdr Fr. Tacitus ford. 185. 556.
 Balassa Gábor. 575.
 Ballagi Aladár. 543. 550.
 Ballagi Géza. 533. 542. 558. 567. 577. 582.
 Balogh János. 108. 191. 252. 547.*
 Balogh Péter (Ócsai —). 162. 218. 322. 339. 361. 374. 383. 386. 408. 474. 483. 488. 511.
 — Tacitus ford. 322. 386. 489. 568.
 Baloghy Lajos. 76. 544. 547.
 Baranyai Gábor. 286. 301. 357. 372.
 Barcsay Ábrahám. 15. 76. 140. 141. 143. 232. 245. 333. 389. 476.
 — epitaphiuma. 86.
 — műveinek kiadása. 389.
 Barcsay Ábrahámné. 378. 476.
 Barkóczy Ferencz érsek kézírása. 364. 399.
 Barkóczy Ferencz b. administrator. 251. 508. 547. 562.
 Barkóczy László b. 371. 575.*
 — levele Berzsenyihez. 500.

- Baróti Szabó Dávid. 17. 119. 469.
 — Aeneis ford. 228. 489. 536.
 — megjobbított versei. 228.
 — Kisded szótár. 469.
 Basedow. 91.
 Basquerouille. 169.
 Batthyány hg. 82.
 Batthyány Alajos beszéde. 223. 560.
 Batthyány Ignác gr. képe. 333. 415.
 Batthyány József gr. 94. 160. 428.
 Batthyány Lajos nádor. 220. 442.
 Batthyány Vincze gr. műve: Reisen durch einen Theil Ungarns . . . 338. 344. 376. 383. 388. 399. 405. 570. 571.*
 Bayer József. 539. 548.
 Baykor. 169. 240.
 Bayle. 226.
 Bánffy György gr. 495. 518.
 Bárczay Ferencz. 240.
 Bárczay Lászlóné (gr. Wass Klára). 481.
 Báróczy Sándor. 15. 76. 97. 143. 543.
 —: Marmontel ford. 88.
 Báthori László bibliafordítása. 335.
 Becker. 91.
 Beleznay Sámuel gr. 97. 546.*
 Bellingham (John James —) 511. 587.
 Benke József. 147.
 Benyovszky. 505.
 Beöthy Francziska. 1. *Soós Pálné* alatt.
 Beöthy János. 567.
 Bernhardi. 336.
 Berquin. 169.
 Berthier. 437.
 Bervic. 555.
 Berzenczey. 22. 537.
 Berzeviczy Gergely. 153. 195. 383. 399. 405.
 Berzsenyi Dániel. 14. 163. 177. 178. 211. 214. 255. 263. 277. 306. 322. 331. 336. 356. 371. 373. 382. 385. 403. 498. 527. 576.
 —: Az én életem (Életphilosophia). 193. 263. 558.
 Berzsenyi Dániel. A balatoni nympa gr. Teleki Lászlóhoz. 374.
 —: Búcsúzás Kemenes-aljától. 308.
 —: Emmihez. 193. 263. 558.
 —: Nagy Pálhoz. 357.
 —: Tánczok. 193. 263. 558.
 —: Műveinek kiadása. 193. 212. 263. 278. 307. 322. 336. 369. 371. 383. 387. 395. 408. 428. 470. 498. 508. 527. 557.
 —: arczképe. 336. 371. 387. 498. 527.
 —: megtiszteltetése gr. Teleki L. beiktatásakor. 338. 357. 375. 382. 387. 406. 488. 475. 570.
 —: nevelő s tanító módszere. 356.
 Berzsenyi Lajos (B. Dániel atyja). 357.
 Bessenyei György. 15.
 Bethlen Ádám gr.-né. 546.
 Bethlen Sándor gr. 480.
 Bezerédj Ignác 76.
 Bezerédj Mihály 91.
 Békefi Remig. 576.
 Biedermann. 557.
 Blaschke János. 204. 308. 498.
 Blumenkranz (Griechischer —). 154. 374.
 Bodmer. 465. 501.
 Bodoni. 169. 555.
 Bogsch. 420.
 Boileau. 332.
 Bonnet. 178.
 Borbély (Sándor?). 516.
 Born: Anakreon. 116.
 Boronkay Zsigmond. 11. 48.
 Bossányi Ferencz. 286. 301.
 Boufflers. 138.
 Bölöny Ádám (Kölcsey F. nagyapja). 177.
 Bölöny Ádámné Bydeskúti Mária. 177.
 Böttiger. 91.
 Bredeczky Sámuel. 204. 338. 383. 388. 399. 405. 475. 570.
 Bruckenthal-féle képtár. 482.
 Brucker: Horatius. 213. 411. 559.
 Brunszvik József gr. 578.

- Buczy Emil. 81. 89. 331. 481. 545.
 Buday Ezsaiás. 352. 355. 369. 572.
 Bürger. 189. 209. 432.
 —: Macbeth ford. 146.
- Casti (Giambattista —): Gli animali parlanti. 146. 550.*
- Cellarius. 341.
- Celsus (Apuleius —) 303. 566.
- Cervantes: Don Quixotte. 4. 114. 317.
- Chasteler. 9.
- Chaucer (krónikája?) 477. 585.
- Chernel Dávid. 577.
- Cherubini: Medee. 228. 560.
- Chitőné. 289. 304—306. 323.
- Cicero. 120. 269.
 —: levelei. 83.
- Cleynmann Károly. 294.
- Collin. 256.
- Colloredo hg. 47. 48. 82.
- Comáromy Györgyné. 230. 561.
- Comens fordítása l. *Naláczy József* alatt.
- Corday Sarolta. 472.
- Cornides Dániel. 226. 312. 582.
 —: levele Sinay Miklóshoz. 459.
- Cotta-féle könyvkereskedés. 295.
- Croy- (Crouy —) család. 443. 581.*
- Csapody Gábor. 215. 216. 560.
- Csáky Emmánuel gr. 138.
- Csáky István gr.-né. 91. 110. 242.
- Csáty György. 208. 224.
- Csehy József. 8. 227. 344. 358. 504. 518.
 —: terve a magyar könyvek kiadására. 359.
- Cserey Farkas (id. —) 233. 583.
 — özvegye. 80. 110. 112. 144. 253. 278.
- Cserey Farkas (ifj. —) 22. 42. 69. 75. 80. 102. 110. 112. 144. 147. 159. 182. 215. 230. 233. 253. 254. 262. 278. 294. 297. 328. 375. 392. 402. 423. 425. 465. 472. 481. 493. 507. 517. 519. 556. 583.* 585.
 — tervei. 103. 230. 233. 253. 279. 393. 465. 481.
- Cserey Imre. 183. 556.
- Cserey Lőrincz. 583.
- Cserey Miklós. 11. 23. 42. 58. 75. 76. 108. 133. 145. 159. 200. 219. 254. 436. 438. 484. 510. 513.
- Cserey Miklós terve egy magyar tudós társaság iránt. 446.
 —: Anti-exotica societas. 442.
- Cserey Miklós (más személy). 11. 534.
- Cserey Pál. 183. 444. 556.
- Cserey Sámuel. 183. 556.*
- Csóka János. 106.
 — özvegye. 351. 352. 409. 411.
- Csokonai Vitéz Mihály. 211. 265. 291. 323. 333. 354. 434. 478. 563.
 —: Tavaszi virít. 434.
- Csoma József. 555. 561.
- Csúry Ferencz. 138.
- Csutkay József. 72. 542.*
- Czelesztin. 550.
- Czetter Sámuel. 131.
- Czinke Ferencz. 474. 561.
- Czirjék Mihály. 543.
- Dalok (Tábori —). 450—455. 502.
- Danczkay József. 76. 543.*
- Daru: Horatius ford. 97.
- Darvas Ferencz. 290.
 — verse. 290. 565.*
- Daun tábornok. 351.
 — özvegye. 351. 390.
- David festő. 169. 555.
- Dayka Gábor. 14. 92. 414. 573.
 —: arcképe. 45.
 —: műveinek kiadása. 5. 45. 193. 212. 263. 273. 281. 289. 319. 322. 330. 338. 343. 369. 372. 388. 414. 527.
 — életrajza (Kazinczy F.-től). 180. 273. 281. 527.
- Dámák (Magyar —) kalendárioma l. *Horvát István* alatt.
- Dávid Péter. 456. 582.
- De potestate ac iure status in bona clerici. 80. 90. 96. 223. 544.*
- Debreczeni codex. 179. 226. 272. 288. 290. 323. 457—461. 582.*

- Decsy Sámuel. 256. 294.
D'Ellevaux Fülöpné gr. Török Mária. 514.
Demosthenes. 25.
Dercsényi János (Kazinczy F. sógora). 72. 542.*
Des Cartes. 38.
Dessewffy Ferencz gr. 33. 537.
Dessewffy József gr. 2. 6. 27. 49. 74. 75. 96. 103. 108. 134. 149. 160. 167. 185. 190. 197. 219. 243. 252. 255. 263. 268. 269. 273. 279. 293. 313. 330. 382. 400. 412. 436. 440. 444. 510. 524. 528. 529.
—: arczképe. 185.
— verse: Imperiosa necessitas. 186. 327. I. *Sóós Pálné* alatt is.
—: »Gömör, Heves, Borsod . . .« 200.
—: beszéde a szabadszólás ügyében. 191. 252.
—: nuncium. 109. 542.* 547.
—: Tacitus ford. 38. 185.
Dessewffy Sámuel gr. 49. 547.
Devalvatio s az ez ügyben kiadott rendeletek. 9. 11. 13. 28—36. 47. 48. 58. 62. 74. 82. 190. 197—199. 202. 253. 277. 446. 532. 534.
Décsyné 235.
Dér Engelbert. 371. 576.*
Diaeta (Magyarországi —) 1811—1812. évben. 2. 34. 41. 58. 60. 61. 74. 77. 90. 103. 108—110. 133. 145. 183. 185. 191. 197. 201. 215. 217. 221. 228. 243. 252. 268. 279. 336. 379. 436. 443. 451. 483. 485. 516. 524. 528. 531. 532. 587.
Diaeta (Erdélyi —). 22. 43. 62. 145. 549.
Didot. 169. 555.
Dókus László. 313. 316. 405. 529.
Dolinay József. 336.
Domokos Imre. 49. 538.
Domokos Jakabné. 236.
Domonkos Sámuel. 18. 535.*
Donát János. 497.
Döbrentei Gábor. 3. 86. 88. 113. 146. 186. 245. 266. 324. 328. 330. 385. 386. 395. 412. 448. 474. 482.
Döbrentei G.: A könnyező. 479.
—: óda gr. Dessewffy Józsefhez. 412. 528.
—: Kenyérmezei diadalmasok. 148. 414. 550.
—: Zefirhez 479.
—: Elbeszélések. 146.
—: Macbeth ford. 146. 475.
—: folyóirata, az Erdélyi Muzcum. 319. 333. 395. 415. 475. 569.
Döme Károly ford. Metastasióból. 548.
Dóry Ferencz gr. 428.
Drevenyák Ferencz. 168.
Dréta Antal. 575.
Dudásy (Antal ?). 131. 548.
Dugonics András. 358.
—: Sallustius ford. 3. 532.
Duport Lajos. 499. 586.*
Dürer Albert. 376. 464. 509. 583.
—: családfája 471.
Eggenberger József. 82. 579.
Egyetem. 501.
Emmanuel Konstantin. 227—229. 359. 505.
Engel János Keresztély. 39. 312. 329. 331. 369. 376. 476. 566.
—: Die Geschichte von Ungarn bírálata. 205. 212. 312. 464. 558.
Erdősi (Sylvester) János. 86. 317.
Erény. 17. 54.
Erichson I. *Griechischer Blumenkranz* alatt.
Eschenburg: Dein gedenk' ich. 502.
Esterházy hg. 47. 48. 82.
Esterházy József gr. 12.
Esterházy Károly gr. püspök. 117. 542.
Édes Gergely. 115. 148. 154. 164. 190. 548.
Énekeskönyv (Győri —). 249. 282. 299. 322. 488. 562.*
Falka Sámuel. 113. 148. 189. 333. 367. 414. 475.
Faragó. 506. 518.
Farkas Károly: Mulatságok. 434. 581.

- Fazekas István (id. —). 157. 194.
473. 487. 489. 530. 584.
- Fazekas István (ifj. —). 55. 71. 72.
105. 157. 194. 213. 234. 242. 293.
298. 309. 351. 391. 411. 487. 489.
529. 531.
- Fazekas Mihály. 106.
- Fábri Ignác. 371. 575.*
- Fábry Pál. 69. 76. 182. 230. 392.
401. 480. 510. 512. 578.
- Fáy András: Bokréta. 84.
- Fáy János. 472.
- Fejes István. 588.
- Fejér Antal. 371.
- Fejér György. 21. 50. 496.
— arczképe. 497.
—: Az ember kimivelletése. 84.
—: pályaműve. 538.
- Fekete Ferencz. 69. 75.
- Felsmann József: A kalocsai codex.
581.
- Ferencz cs. és kir. 35. 62. 74. 108.
190. 200. 202. 253. 483. 486. 516.
577.
—: rendeletei. 183. 215. 391. 444.
- Fernow grammatikája. 477.
- Fesch József. 25.
- Festetics György gr. 118. 165. 213.
220. 230. 329. 383. 400. 427. 548.*
551. 568. 574. 576.
- Festetics Ignác gr. 218.
- Festetics János gr. 568.
- Festetics László gr. 576.
- Festetics Pál gr. 582.
- Fényes Károly. 241. 310.
- Fényes Károlyné Kazinczy Klára. 241.
310. 542.
- Fichte. 87. 352.
—: Anweisung zum seeligen Leben.
244—247.
- Fielding: Tom Jones. 4. 114. 147. 515.
533.
- Fiorella Antal. 26.
- Fitt János. 482. 585.
- Fliszar (Flizár) György. 371. 575.*
- Forgách Miklós gr. 161.
- Földváry József. 355. 572.
- Fráter Antal. 55.
- Fráter Pál. 240. 562.
- Frigyes (II.) porosz király. 137. 284.
358. 519.
- Fuchs János Sámuel: Jus naturae.
431. 581.
—: Romanorum scriptorum lectionem
commendat. 431. 581.
- Füger. 138. 464.
- Fülöp János. 78.
- Gabriel (Don —) hg: Sallustius ford.
3. 113. 147. 189. 325. 326. 532.
- Gamauf Teophil. 322. 568.*
- Gascoigne. 586.
- Gazi Anthimus. 73. 156. 206. 276.
542.
- Gál (Illyefalvi —) Mózes. 87. 545.*
- Genersich János. 91. 151. 206. 234.
360. 376. 476.
—: Trajan. 151. 206. 360. 387. 551.*
- Gerstner József. 45. 538.*
- Gessner Salamon. 5. 178.
—: »Fa-láb.« 96.
—: Inkle és Jariko. 131. 549.
- Gil-Ilas. 114.
- Glatz Jakab. 20. 204. 329. 331. 374.
483.
—: Bilderwelt. 206.
- Gleim: Halladat. 95. 546.
- Goethe. 36. 37. 40. 88. 91. 190. 210.
211. 374. 414. 476. 557.
—: Egmont. 147.
—: epigrammái. 320.
—: Geschwister. 414.
—: Götz v. Berlichingen. 40.
—: Götter, Helden... 414. 579.
—: Gyászdal Azzán aga nője felől
(Kazinczy F. fordítása). 276. 564.
—: Herman u. Dorothea. 40.
—: Iphigenia. 116.
—: Natürliche Tochter. 432.
—: Wilhelm Meister. 36.
- Gombos. 49.
- Gottsched. 465.
- Görgling I. *Körgling* alatt.
- Graesse: Trésor de livres rares. 532.

- Grassalkovich hg. 47. 48. 82.
 Gresset: Ver vert. 477. 584.
 Grosschmid Antal. 339.
 Grüner. 375. 387. 463. 483.
 Gulliver. 4. 533.
 Gundelfinger. 49.
 Gustermann: Über die Ausbildung der
 Constitution u. Gesetze der Ungarn.
 90. 96. 215. 223. 370. 431. 437.
 481. 512. 517. 545.
 Gusztáv (IV. —) svéd király. 36. 537.*
 Gúthy Gáspár. 18. 535.*
 Guzmics Izidor. 371. 576.
 Gvadányi József gr. 358. 572.
 Gyarmathy Sámuel. 332.
 Gyöngyösi János. 158.
 Gyöngyösy István. 151. 158.
 György József. 46. 538.*
 Gyulay Constancia gr.-nő. 267. 385.
 Gyulay Ferencz gr.-né Kácsándy Zsu-
 zsanna. 5. 98. 124. 147. 266. 267.
 270. 325. 326. 384. 448. 474. 514.
 Gyulay Francziska gr.-nő. 267. 385.
 Gyulay József gr.-né b. Jósika Mária.
 98. 546.*
 Gyulay Karolina gr.-nő. 5. 97. 115.
 124. 266. 270. 324. 330. 333. 384.
 448.
 Gyulay Lajos gr. 5. 146. 190. 448.
 475. 546.
 Haan Lajos: Dürer Albert családi
 nevérol... 584.
 Halátsi László. 547.
 Haller Albert. 257.
 Haller Anna gr.-nő. 22. 267. 537.
 Haller Gábor gr. 394. 402. 478. 537.
 —: Fordítása Montesquieuból. 402.
 482.
 Haller Imre gr. 22. 537.
 Haller János gr. 148. 550.*
 Haller József gr. 161. 267.
 Haller Zsigmondné gr. Tholdalaghy
 Krisztina. 326. 478. 568.
 Haller: Alpesei. 177. 501.
 Halotti Beszéd. 336. 397. 403.
 Hankóczy. 152. 194. 551.
 Hannulik Chrysosthom. 233. 426. 465.
 583.
 Harles: 380.
 Hartleben. 498.
 Havercamp: Sallustius kiadása. 71.
 144. 169. 184. 212. 549.
 Hazai és Külföldi Tudósítások I. *Kul-
 csár István* alatt.
 Hazucha Mihály orvos. 196. 558.*
 Heinrich Gusztáv: Beethoven magyar
 operája. 580.
 —: Dürer Albertről. 584.
 Helmecey Mihály. 168. 172. 173. 193.
 212. 336. 337. 371. 387. 398. 403.
 450. 474. 488. 496. 509. 526.
 —: ódája Kazinczy F.-hez. 173. 188.
 212. 552.*
 —: sonettje Czibulka Annához. 404.
 431. 474. 579.
 Helvetius. 78.
 Herder. 1. 39. 77. 275. 295. 298. 321.
 363.
 —: pályairásai. 5. 204. 295.
 Herder Emil. 1.
 Hering Ignác. 371.
 Hesiodos: Theogonia. 306.
 Hessen-Homburg hg. 410.
 Heyne. 469.
 —: levele. 464.
 Hiller Gottlieb. 537.
 Hofman János Jakab. 216. 559.
 Holinshed krónikája. 147. 550.
 Homeros. 211. 276. 322.
 Horatius. 116. 173. 174. 210. 220.
 265. 306. 317. 468. 523.
 —: műveinek londoni kiadása. 461.
 583.
 Horatius: Epistolák (Kis János fordí-
 tása). 2. 9. 15. 21. 39. 65. 89. 92.
 93. 121. 152. 153. 159. 228. 249.
 282. 321. 322. 339. 361. 383. 386.
 408. 488. 525. 538. 548.
 —: »Ibam forte via sacra«... 2. 3.
 15.
 —: Septimius ajánlása. 337. 363. 373.
 Hormayr. 5.
 Horvát Árpád. 533.

- Horvát István. 20. 45. 64. 177. 193.
 225. 226. 255. 278. 307. 330. 335.
 337. 372. 375. 386. 397. 403. 474.
 492. 498. 500. 523. 527. 579. 582.
 — arczképe. 497.
 —: Magyar Dámák Kalendárioma.
 336. 561.* 569.
 —: Pest sz. kir. városnak régi Ofen
 nevérol. 50. 538. — l. a *Kazinczy*
 bírálatai között is.
 —: fordítása. 336. 569.
 Horváth Ádám. 216. 256. 397. 403.
 406. 408. 559.
 Horváth György. 49.
 Horváth János. 322.
 —: predikációi. 282. 564. 568.
 Horváth József. 568.
 Horváth Tamás. 11. 47. 170.
 Höck: Sallustius ford. 120.
 Hubai Miklós. 5.
 Humboldt Károly V. b. 336. 464. 569.
 Hungaria in parabolis. 355.
 Husz. 584.
 Ibarra: Sallustius kiadása. 3. 532.*
 Illyés András. 55. 539.*
 Ilosvay (Samu?) 492. 585.
 Ináncsi Gábor verse Kántor Gerzson
 halálára. 565.
 Intitoris Mossóczy Mihály. 335.
 Insurrectio. 357. 493.
 — regulái. 229.
 Isouard Nicolo: Cendrillon. 228. 560.
 Izdenczy József b. 162. 552.*
 Jakkó (Szalárdi —) László: Tábori
 dalok. 370. 388. 395. 450. 475. 476.
 502. — l. *Tábori dalok* alatt is.
 Jankovich Miklós. 8. 15. 156. 265.
 404. 457.
 —: Magyar szónemzés. 406. 415. 457.
 528. 579.*
 János főhg. 510.
 Jármy Ábrahám. 529. 587.
 Játékszin (Magyar —). 27. 51. 149.
 228.
 — (Erdélyi —). 318. 567.
 Jekelfalussy József. 50. 222.
 Jenaische Literaturzeitung. 91.
 John. 362.
 Johnson. 477.
 Jósika János b. 110. 145. 507.
 József (II. —) császár. 34. 94. 160.
 163. 200. 233. 390. 428. 513. 550.
 József főhg nádor. 75. 103. 108. 109.
 134. 161. 162. 198. 336. 509. 579.
 581.
 Julius Caesar. 120.
 Juvenalis. 127.
 Jügel (János Frigyes?) 483. 585.
 Kaestner. 92.
 Kallimachos. 116.
 Kallós Dániel. 421.
 Kampf (Der —). 17. 535.
 Kant. 169. 209. 284.
 Kapy József. 49.
 Kaprinay István. 583.
 Kaunitz Venczel hg. 550.
 Kazay. 460.
 Kazinczy Dénes. 106. 143. 157. 175.
 184. 188. 195. 206. 235—242. 251.
 252. 344. 441.
 Kazinczy Ferencz életrajzi adatai:
 — —: betegsége. 16. 18. 46. 48. 51.
 55. 57. 63. 65. 72. 75. 76. 77. 90.
 96. 97. 107. 111. 115. 126. 140.
 207. 224. 239. 463. 467.
 — —: anyagi helyzete. 83. 103. 122.
 126. 195. 269. 273. 287. 295. 329.
 335. 351. 391. 426.
 — —: az íróknak nyújtott anyagi
 segítség. 376. 426. 523.
 — —: bécsi útja s a művészet iránti
 fogékonyága. 136. 153. 324. 384.
 — —: családi élete. 257. 267. 296.
 307. 356. 364. 407. 409.
 — —: vallásos felfogása. 78. 117.
 165. 269. 372.
 — —: ítélete a magyar királyokról.
 344.
 — —: neve az országgyűlésen hang-
 zik. 96. 185. 243. 255. 263. 268.
 269. 273. 279. 293. 338. 382. 445.

- Kazinczy Ferencz: nehezen dolgozik.
115. 118. 210. 285. 324. 326.
— —: fogsága. 420.
— —: iskolai felügyelő. 513.
— —: arczképe. 53. 136. 138. 204.
224. 356. 362. 364. 398.
— —: leveleit újra dolgozza. 174.
—: Verses művei. 363.
— —: Epigrammák:
— —: Tövisék és virágok. 38. 82. 86.
88. 148. 152. 184. 189. 190. 228.
255. 299. 305. 335. 355. 356. 391.
416. 536.
— —: A *Tövisék és virágok* bírálata.
19. 20. 21. 49. 56. 84. 92. 165. 355.
358. 545.
— —: Epigrammái részletezve:
— — —: A három Charis lón elébb ...
105. 157.
— — —: A vándor és a hely geniusa.
286. 288. 297. 300. 308. 325.
— — —: Arbuscula. 152.
— — —: Az erdő. 209.
— — —: Biharnak két nagyja. 286.
289. 297. 301. 309. 325. 430.
— — —: Distichon feltalálása. 152.
— — —: Geadelter Gelehrter. 325.
— — —: Himfy. 49. 84. 92. 148. 190.
— — —: Io és Jupiter. 181. 556.
— — —: Kis és Berzsenyi. 218.
— — —: Nagyság és szépség dia-
dalma. 536.
— — —: Lúdhattyú. 86. 148. 153.
— — —: Lukai (Subai). 45. 50. 538.
— — —: Pászthory sírja. 286. 288.
297. 300. 308. 321. 325. 357.
— — —: Péczeli József. 358.
— — —: Ráday Gedeon gr. 358.
— — —: »Schlachtitzzá tett a szüle-
tés ...« 297.
— — —: Epistolái (általában). 174.
192. 210. 223. 356. 370.
— — —: Az epistolák tervezett kiadása.
210. 279. 326.
— — —: Epistolái részletezve:
— — —: Arcászhoz. 4. 223. 321.
364. 389. 533.
Kazinczy Ferencz: Berzsenyi Dánielhez.
417—420.
— — —: Csercy Farkashoz. 169. 210.
325. 536.
— — —: bírálata. 19.
— — —: Dessewffy Józsefhez (1810).
188. 210. 223. 331. 364. 372. 576.
— — —: Dessewffy Józsefhez (1812.),
Horvát István ajánlása. 330. 337.
345. 363. 357. 373. 569. 570. 577.
— — —: Egy félénk (v. kislelkű)
íróra. 267. 268. 274. 284. 289. 332.
345. 358. 389. 475. 565.
— — —: Gyulay Karolina gr.-nőhez.
266. 324. 414. 448.
— — —: Gyulay Lajos gr.-hoz. 188.
— — —: Helmezy Mihályhoz. 167.
168. 173. 175. 188. 191. 210. 244.
248. 270. 283. 323.
— — —: Kis Jánoshoz. 324.
— — —: Nagy Gáborhoz. 157. 158.
163. 168. 174. 182. 184. 189. 212.
226. 248. 274. 283. 302. 324. 354.
355. 410. 554. 557. 563.
— — —: Ráday Pál gr.-hoz. 284.
389.
— — —: Sipos Pálhoz. 352. 354. 355.
377. 393. 467. 497. 572. 577.
— — —: Soós Pálnéhoz. 314.
325—327. 345. 352. 355. 389. 414.
572.
— — —: Török Lajos gr.-hoz. 175.
188. 191. 210. 248. 255. 257—261.
263. 270. 279. 283. 308. 331.
— — —: »Epistola valakihez.« 326.
345. 355. 572.
— — —: Vitkovics Mihályhoz. 2. 3.
14. 15. 16. 39. 50. 83. 178. 317.
321. 324. 336. 345. 367. 531. 544.
— — —: Wesselényi Miklós b.-hoz.
188. 210. 325. 536.
— — —: bírálata. 19. 536.
— — —: »Megvolt a restauratio ...«
285.
— — —: Sonettjei (általában) 12. 178.
304. 356.
— — —: Sonettjei részletezve.

- Kazinczy Ferencz: A kötés napja. 285. 288. 297. 304. 324. 326. 357. 368. 397.* 403. 574.
- — —: Az ő képe. 8. 139. 178. 321. 435. 534.
- — —: Margitszigeten. 4. 8. 140. 178. 372. 576.
- — —: Gyermekvers. 125. 146. 155.
- — —: »Poétai berek.« 281. 283. 284. 289. 299. 308. 322. 330. 338. 343. 369. 388. 527. 564.
- — —: Prózai művek:
- — —: Magyarországi utazások. 56. 73. 165. 363.
- — —: Inscriptio a Győrnél elesettek emlékére. 82. 148. 189. 190. 333. 391.
- — —: Hírlapi czikkek:
- — —: Baranyi Gáborról. 372.
- — —: Fazekas István életrajza. 473. 489.
- — —: Festés, faragás nálunk. 339. 394. 399. 405. 406. 410. 416. 422. 464. 481. 507. 530. 572. 580.
- — —: Hotkőcz — Anglus kertek. 56. 540.* 552.
- — —: Tintacsínálás módja. 353.
- — —: Történelmi művei: Zemplén vármegye leírása. 580.
- — —: A Szirmay-ház eredete. I. a *Szirmay-család története* alatt.
- — —: Bírálatai:
- — —: Baróti Szabó Dávid »Aeneis« ford. 21. 49. 56. 84. 97. 354. 358.
- — —: Fejér György pályafutása. 50. 538. — I. *Fejér György* alatt is.
- — —: Helmeczy M. sonettje: »Nemzetes Czibulka Anna asszony-sághoz.« 431—436.
- — —: Horvát István »Pest—Ofen.« 50. 538.
- — —: Kis János Horatius ford. 65. 93. 97. 121. 159. 538. — I. *Horatius epistolái* alatt is.
- — —: Kisfaludy »Himfy szerelmei.« 190.
- — —: Szentgyörgyi Gellért Salustius ford. 50. 538.
- Kazinczy Ferencz: V. Nagy Ferencz Bion és Moschusz ford. 50. 56. 65. 66. 73. 117. 344. 355. 380. 388. 538.
- — —: Virág Benedek: »Poémák.« 50. 121. 154. 174. 344. 538.
- — —: Fordítások:
- — —: Egyvelegírások. 84. 116.
- — —: terv az »egyveleg írárok« kiadására. 488. 504. 506. 518.
- — —: Bácsmegyei. 193. 319. 339. 488.
- — —: Gessner idylljei. 84. 116. 131. 319. 339. 526.
- — —: Goethe Iphigeniája ford. 116.
- — —: Herder: »A repülő szekér.« 488.
- — —: Kotzebue: Lanassza ford. 131.
- — —: La-Rochefoucauld hg. maximái. 16. 92. 152. 227.
- — —: bírálat. 92. 545.
- — —: Lessing: Emilia Galotti. 116.
- — —: Lessing: Minna von Barnhelm. 116.
- — —: Marmontel regéi. 38. 88. 116. 319. 329.
- — —: Sallustius: Catilina. 2. 3. 5. 15. 89. 114. 116. 121. 159. 166. 532.
- — —: Sallustiusból mutatvány. 118. 121.
- — —: Snell: Aesthetik. 326.
- — —: Weber: A vak lantos. 488.
- — —: Magyar régiségek és ritkaságok. 68. 272.
- — —: gyermekei: Eugenia. 47. 55. 65. 125. 146. 194. 207. 223. 239. 257. 267. 269. 287. 296. 307. 309. 341. 356. 407. 469. 514.
- — —: Iphigenia. 514.
- — —: Márk Emil Ferencz. 1. 16. 27. 42. 45. 55. 65. 83. 98. 115. 125. 173. 194. 207. 214. 239. 244. 257. 267. 269. 277. 356. 408. 430. 474. 514.

- Kazinczy Ferencz gyermekei: Thalia: 56. 65. 125. 194. 207. 223. 239. 257. 267. 269. 291. 408. 463. 467. 514.
- Kazinczy Ferenczné gr. Török Zsófia. 1. 4. 128—130. 164. 166. 194. 257. 267. 316. 514. 515.
- : arczképe. 139. 340.
- Kazinczy Gábor. 576.
- Kazinczy Gusztáv (K. Miklós fia.) 237.
- Kazinczy István. 242.
- Kazinczy József (K. Ferencz öccse). 18. 144. 239.
- Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsánna (K. Ferencz anyja). 175. 184. 195. 206. 235—242. 273. 309. 317. 352. 392. 407. 529.
- Kazinczy Juliánna (Dercsényi Jánosné). 72. 242. 542.
- Kazinczy Klára (Kraynik Józsefné). 298.
- Kazinczy László. 107. 157. 196. 237. 238.
- Kazinczy Miklós. 157. 234. 316.
- Kazinczy Miklósné Beöthy Viktória. 567.
- Kazinczy Péter (K. Ferencz nagybátyja). 6. 77. 89. 242. 262. 312. 515.
- Kazinczy Zsuzsánna (Péchy Sándorné). 72. 105. 234—242. 310. 391.
- Kácsándy Teréz l. *Rhédey Lajosné* alatt.
- Kállay Ferencz. 225. 303.
- Kántor Gerzson. 291. 565.*
- Kár Mátyás. 548.
- Károly (III. illetőleg VI.) király és császár viszonya. 218. 220.
- Károly (XII. —) svéd király. 26.
- Károly Frigyes badeni nagyherceg. 80. 544.*
- Kärgling János Tóbiás. 364. 573.*
- Kecskeméti Dániel. 265. 563.*
- Kecskeméti Zsigmond. 563.
- Keller Kelemen Gábor. 371. 575.*
- Kenderessy Mihály. 3. 42. 70. 155. 170. 265. 302. 310. 312. 340. 368. 451.
- Kenderessy Mihály: orthographiai jegyzetei. 368. 574.
- Keresztúri Sámuel. 458.
- Kézy Mózes. 87. 265. 271. 312. 469.
- : nemcsi oklevele. 47.
- Kilián. 114.
- Kininger Vincze György. 131. 204. 321. 362. 375. 387. 463. 483.
- Kiósi. 351. 352. 390. 409. 411.
- Kis Imre. 355.
- Kis István. 278.
- Kis János. 14. 18. 39. 63. 93. 101. 140. 148. 151. 158. 164. 172. 204. 207. 224. 249. 255. 264. 282. 297. 320. 331. 345. 355. 361. 366. 374. 382. 400. 482. 536. 562.
- : superintendenssé választása. 483. 490. 509. 578.*
- : a nemességre való törekvése. 218. 400. 462. 577.* 578.
- : vallásos felfogása. 320. 482.
- : Versei (általában). 166. 204. 208. 212. 248. 289. 321. 362. 366. 374. 383. 386. 396. 403. 408. 470. 475.
- —: A dicsőség a magyar nemzet képviselőihez. 346—351. 374.
- —: Kazinczy F. házasságára. 367. 374. 404. 574.
- —: Horatius *epistoláinak* ford. — l. e czímen.
- : prózai művei:
- —: Lelki áldozatok. 249. 299. 321. 562.
- —: Nemzeteket esmertető gyűjtemény. 167.
- —: Mythologia. 21. 537.
- —: A magyar nyelv. 192.
- : terve egy magyar költői anthologia iránt. 19.
- : bírálatai. 20. 165. 536.
- : arczképe. 204. 321. 362. 374. 387. 483.
- Kis János (ifj. —). 322.
- Kis Lajos (K. János fia.) 21. 287. 297. 322.
- Kis Mihály. 237.

- Klamer-Schmidt epistolái. 150. 295.
 329. 375.
 Kleist Ewald Ker. 5.
 Klobné. 235.
 Klobusiczky Vincze gr. 11. 48.
 Klopstock. 210. 211. 472.
 —: Über Sprache u. Dichtkunst. 501.
 Knapp János. 499. 586.*
 Knöps. 548.
 Koberstein. 551.
 Kolbielsky Gl. b. 39. 524.
 Kollár Á. 517.
 Kolowrath-Liebsteinsky Ferencz gr.
 525. 587.
 Komáromy András. 580.
 Kopácsi. 46. 538.
 Koppay Károly. 27. 442. 585.
 Kossuth András. 354.
 Kotró Pál. 371.
 Kotzebue. 149. 190. 415. 551.* 557.*
 579.*
 Kovachich Márton György. 430. 456.
 481. 581.
 —: Gustermann művének bírálata.
 430. 437. 481. 517.
 Kovács mérnök. 152.
 Kovács József ford. 489. 585.
 Kovács Mihály. 17. 55. 64. 116. 152.
 421. 501.
 Köffinger János Pál. 581.
 Kölcsy Ferencz. 177. 208. 224. 225.
 272. 288. 290. 303. 323. 457. 487.
 582.
 —: Versei:
 — —: Az acatia. 180.
 — —: A költő. 179.
 — —: A sonetto. 180.
 — —: Szemere Pálhoz. 210. 211.
 — —: Sonettjei (általában). 323.
 Kövy Sándor. 71. 155. 354.
Közveleg (Szemere P. készítette szó).
 501.
 Kramer: Tacitus ford. 489.
 Kraynik Teréz. 547.
 Kreskay Imre. 85.
 Kresznerics Ferencz. 10.
 Kreutzinger. 138.
- Kulcsár István. 80. 84. 151. 156. 244.
 264. 294. 339. 369. 404. 422. 551.
 562. 574.
 —: pályakérdés. 539.
 Kuun Géza gr. 546. 585.
 Kynburg gr. 229. 358.
 Ladomérszky. 513.
 Laffert b. 500.
 La-Harpe. 117. 165.
 Lambert. 39.
 Landon műve. 39.
 Laskay Sámuel. 494.
 Lányi (Imre ?) 234. 294. 329. 360.
 375. 423. 472. 562.*
 Lázár István gr. 4. 495. 533.
 Lázár János. 388. 476. 584.*
 Le-Clerc: Sallustius ford. 119. 120.
 Leipziger Literatur-Zeitung. 152. 295.
 298. 355.
 Lengyel József. 196. 329.
 Leo (X. —) pápa. 162.
 Lichtenberg. 39.
 Lipót (II. —) cs. és kir. 160. 269. 511.
 550.
 Livius. 120.
 Locke. 256.
 Lonovics József. 575.
 Lónyay Gábor. 49. 251.
 Lónyay János. 251.
 Lorrain (Claude —). 169. 555.
 Losonczy. 213.
 Lovasy Benedek. 157. 473.
 Lukácsi. 108.
 Lumniczer. 476. 584.
 Macpherson. 512. 587.
 Madarassy Ferencz. 193. 557.*
 Magda Pál. 155. 406. 551.
 —: Programm. 155. 194. 551.*
 Magyarász József. 568.
 Mailáth János gr. 581.
 Majláth György (id. —). 108. 167.
 185. 547.
 —: arczképe. 573.
 Majláth György (ifj. —). 108. 429.
 547.*

- Majthényi László. 76. 543.
 Mannsfeld örökösei. 113.
 Mans (Du —). 9.
 Mara (Jánosné?) 285. 565.
 Marczibányi Istvánné. 500. 526.
 Marmontel. 101. 117. 165. 505.
 —: *Mémoires*. 117. 548.
 Martialis. 265.
 Massard. 555.
 Masséna. 25.
 Matkovich Pál. 401. 578.
 Matthey. 512. 517. — I. »*De potestate ac jure status in bona clerici* alatt is.
 Matthisson. 178. 209. 210. 226. 502.
 — birálata. 177. 555.
 Matyasovszky József. 542.
 Mátyási Ádám. 5.
 Mária Terézia. 94. 200. 233. 390. 428.
 Márjasi István. 108. 185. 191. 218. 252. 351. 547.
 Mátyási József. 174.
 Meissner: Sallustius ford. 120.
 Metastasio. 8.
 Meyer (Göttingában). 464.
 Migazzi érsek. 573.
 Mihályi István. 143. 236. 549.*
 Milassin Miklós püspök. 282. 564.
 Müller Ferdinánd Jakab. 264. 372. 375. 386. 578.
 Mimnermos. 305.
 Moizer László. 548.
 Molière. 317.
 Montesquieu: A törvények szelleme. 402.
 Montmorencyné. 479.
 Morhof. 153.
 Muratori. 477.
 Musiczky Luczián. 192. 275. 343. 521. 564.
 —: ódája Vitkovicsához. 275. 564.*
 Müller H. S. Allg. Künstler-Lexicon. 585.
 Nagy Gábor. 14. 56. 57. 71. 143. 168. 184. 189. 212. 240. 301. 334. 345. 352. 354. 409.
 Nagy István. 20. 536.* 578.
 Nagy Iván. 534. 536—540. 545. 549. 555. 556. 567. 573. 582.
 Nagy József. 508.
 Nagy (Perecsényi —) László. 154.
 Nagy (Felsőbüki —) Pál. 75. 76.
 Nagy Samu. 149.
 Nagy Sámuel. 333.
 Naláczy István b. 140. 148. 550.
 Naláczy József b. 148. 550.
 Napoleon. 6. 25. 32. 57. 78. 505.
 —: házassága. 87.
 Nádaskay András. 181.
 Neidl János. 204. 362. 375. 483.
 Nemes. 49.
 Neuhauser. 482.
 Neumann színésznő. 499. 586.
 Newton. 209. 284.
 Neygass. 97. 138.
 Németh Aristipp. 248. 282. 322. 362. 564.
 Németh István. 578.
 Németh László. 282.
 —: arczképe. 248. 282. 322. 329. 362. 564.
 Németh Lászlóné. 248.
 Niczky Kristóf gr. 160.
 Niczky László. 529.
 Niedermann (János?) 483. 585.
 Nyelv (Magyar —) iránti gravamen. 185. 192. 221. 228.
 Nyelv (Magyar —) közkelete. 445. 489.
 Nyelvújítás. 55. 64. 101. 151. 158. 273.
 Nyíry Ferencz. 351.
 O'Donnel. 447.
 Orczy József b. 437.
 Orczy László b. 137. 390.
 Orczy Lőrincz b. 332. 333. 389. 476.
 Orczy Lőrincz műveinek kiadása. 389.
 —: Bugaczi csárda (Kazinczy F. átdolgozása). 223. 364. 391. 477.
 Ormós József. 308. 566.*
 Orpheus. 217.
 Osszián kiadása. 512. — I. *Macpherson* alatt is.

- Osszián ford. 131.
Ovidius. 181.
- Paër Fernando:** Sargino. 228. 561.
Palladas epigrammja. 265. 424. 580.
Pallas-lexikon. 582.
Palugyánszky. 95.
Paur (Kápolnai —) Antal. 281. 336. 564.
Pálffy Miklós gr. 577.
Pánczél Pál. 336. 562. 569.
Pápay Sámuel. 47. 82. 92. 193. 329. 336.
—: A magyar literatura esmérete. 84.
Pászthory Sándor. 94. 211. 299. 357. 372. 513.
Pászthory Sándor (más személy). 357.
Perceval. 511. 586.
Pestalozzi. 469.
Pesti Gábor meséi. 45.
Pethő Gergely krónikája. 181.
Petrarca. 4. 332. 339. 382. 477.
Petreczky Péter. 72. 542.*
Petrik Géza bibliogr. műve. 537. 543.
Petz Gedeon. 551. 557. 579. 581.
Péchy György. 428.
Péchy Imre. 76. 109. 162. 196.
—: arcképe. 138.
Péchy István. 390. 427.
Péchy Klára (Fényes Károlyné). 235. 241. 542.
Péchy László. 105. 236.
Péchy Lukács. 225.
Péchy Sándor. 72. 238. 541.*
Péczei József. 571.
—: arcképe. 573.
Péczei József (ifj. —). 67. 344. 355. 388. 541.
Pfisterer András. 8. 534.*
Pignateli Anna Mária. 220.
Pindaros. 276.
Pine. 461.
Piringer Mihály. 212. 223. 312. 329. 517. 545. 558.
—: Über Ungarns-Banderien. 90. 96. 329.
Piron. 332.
- Pius (VI. —) pápa. 95.
Plinius. 116. 120.
Ployer kisasszony. 242.
Plutarchos. 38. 306. 322.
Podmaniczky János b. 390.
Podmaniczky József b. 577.
Poocs András. 174.
Portalis (János István?). 196. 558.*
Posselt: Europ. Annalen. 516. 587.
Pressburger Zeitung. 151.
Prónay Gábor b. 121. 283. 598.
Prónay László b. 251. 382. 562.
Prónay Sándor b. 17. 282. 321. 338. 357. 362. 371. 382. 385. 386. 387. 408. 492. 560. 572. 576.
Prónay, Simon báróné. 97. 138. 372.
— l. *Kazinczy: Margitszigeten* című sonettjét is.
Prusinszky Pál. 577.
Pucz Antal. 562.
Puky László. 75. 543.
Putnik József. 564.
- Rabany Károly.** 551.
Radó Antal. 550.
Radvánszky Jánosné b. Prónay Éva. 390.
Radvánszky Polyxén. 325. 421.
Radvánszky Teréz (Szerencsyné). 266. 325. 421.
—: arcképe. 339.
Ragályi István. 49. 109. 547.
Ragályi József. 240.
Ragályi Tamás. 46. 414. 538.
Rajner főhg. 510.
Ramberg. 409.
Ramler Károly Vilmos. 333.
Ráday Gedeon gr. (id. —). 333.
Ráday Gedeon gr. (ifj. —). 137. 464.
Ráday Pál gr. 214.
—: arcképe. 5.
Rájnis József: Georgikon ford. 49. 84.
Ráth Mátyás. 536.
— emlékezete (Kis Jánostól). 20. 536.
Rátkay Anna. 240.
Recski. 334.
Rény. 54. 64. 469.

- Révai Miklós. 84. 226. 272. 333.
 —: *Elaboratio Grammatica*. 229.
 Rhédey Ferencz. 191.
 Rhédey Lajos gr. 168. 190. 197. 222. 251. 441.
 Rhédey Lajos gr.-né Kácsándy Teréz. 354. 557. 572.
 Rhédey László és neje. 4. 533.
 Ribiczey Dániel. 86. 545.
 Richwaldsky György. 390. 577.
 Rietthaller kanonok. 95.
 Roscius (Magyar —) I. *Kántor Gerson* alatt.
 Rosty János. 25. 118. 537. 548.
 Rousseau (J. B. —). 332.
 Rousseau (J. J. —). 80. 92. 256. 328. 479.
 —: *Emil*. 256. 265.
 Rozgonyi József. 406.
 Römer Henrik. 96. 546.
 Rumi József. 337.
 Rumi Károly. 122. 287. 295.
 Rumi Károly György. 21. 64. 65. 90. 117. 118. 121. 127. 150. 158. 164. 165. 172. 194. 204. 230. 231. 261. 275. 287. 294. 297. 317. 328. 360. 375. 420. 430. 463. 471. 509. 548. 589. 583.
 —: *Monumenta Hungarica*. 151. 165. 294. 329. 383. 427. 442. 510. 551. 566.*
 —: *birálatai*. 265. 388. 404. 545. 556. 563.
 Ruszek József. 84. 370.
 —: *philosophiai művei*. 84. 544.* 574.*
 Rüdiger. 501.
 Salihhausen Móricz b. 99. 121. 547.*
 Sajnovics János. 58.
 Sala Mihály. 439.
 Salis. 177.
 Sallustius. 2. 3. 15. 25. 118—120. 232. 396. 532. — I. *Kazinczy és Szentgyörgyi Gellért* alatt is.
 Sandrart Joachim. 471. 583.
 Sandrillon (Cendrillon) I. *Isouard* alatt.
 Sappho. 276.
 Sartory Bernát. 205. 329. 472.
 Sauer Cajetán gr. 94. 545.
 Savoyai Eugén viszonya. 218. 220. 442.
 Ságghy Ferencz. 45. 193. 527.
 Ságghy Mihály. 428.
 Sándor István. 45. 50. 337.
 —: *Sokféle*. 477. 585.
 —: *Szókönyv*. 17. 330. 336. 337. 569.
 Sárközy István. 214. 251. 261. 263. 338. 371.
 Sárváry Ferencz. 57. 540.
 Sárváry Pál. 57. 569.
 Scaliger. 381.
 Scapula J. *Lexicon*. 172. 181. 556.*
 Scheverlay (Schäverleim) Mátyás Dániel. 421.
 Schiller Fr. 172. 176. 188. 190. 211. 290. 476. 557.
 —: *epigrammái*. 320.
 —: *Das verschleyerte Bild zu Sais*. 176. 188. 258. 261. 263. 331. 555.
 —: *Macbeth ford.* 146.
 Schlegel Ágost Vilmos. 432.
 Schlegel Frigyes. 336. 464.
 Schlözer Ágost Lajos. 312. 329. 421.
 Schlüter Th. Eph. 120.
 Schmidl. 470.
 Schmidegg Ferencz gr. 42.
 Schmitz János György. 11. 534.*
 Schrevelius: *Horatius*. 184.
 Schröpf festő. 464. 583.
 Schürger Ferencz. 542.
 Schwartzner Márton. 205. 331. 475.
 —: *Statistik*. 92. 545.
 Schwarz József. 371.
 Sejben főhadnagy. 506. 518.
 Selymi. 391.
 Semsey. 410.
 Seneca. 111. 120. 265. 271.
 —: *Octavia*. 265. 266.
 —: *Isteni gondviselésről*. 271. 563.
 Sennovitz Mátyás. 91.
 Seybold. 333.
 Shakspeare. 147. 332.
 Sinay (Gábor v. Sándor?). 179. 410. 555.*

- Sinay Miklós. 226. 273. 458.
 —: könyvtára. 179. 460.
 Sipos Pál. 85. 87. 114. 140. 148. 155.
 189. 244. 265. 269. 291. 312. 377.
 451. 467. 497.
 —: Barcsay Ábrahám árnyékához.
 141.
 —: Trigonometriai táblák. 87. 545.
 —: Erkölcs, szabadság... 292.
 Siskovics József. 173. 188. 336. 371.
 387. 555.*
 Sith János l. *Fitt János* alatt.
 Sixtus (V. —) pápa. 24. 160.
 Snell Ker. Aesthetik. 326.
 Sokrates. 26. 257. 271. 289. 321.
 Solkowsy. 91.
 Sombory László. 86. 545.
 Somogyi Lipót. 578.
 Somogyi Simon. 207. 558.*
 Somosi János. 312. 567.*
 Soós (Sóvári —) Elemér. 567.
 Soós (Sóvári —) Pál. 313. 316. 327.
 352. 567.*
 Soós (Sóvári —) Pálné Beöthy Fran-
 cziska. 313. 316. 327. 352. 414.
 567.* 572.
 —: az »Imperiosa necessitas« német
 ford. 313. 317. 353.
 Soós (Sóvári —) család czímere. 302.
 Sövegjártó Kristóf. 548.
 Spinoza. 257.
 Spissich János. 257. 511.
 —: arcképe. 573.
 Splényi Gábor b. 437.
 Staader. 171.
 Stahl Fülöp. 522. 587.
 Stahrembergné. 223. 267.
 Sterne. 477.
 Stipsics b. levelei Cserey Farkashoz.
 425. 467.
 Stolberg: Homeros ford. 153.
 Storazzi. 285. 265. 565.
 Stunder János. 124. 131. 136–138.
 340.
 Suwarow. 9.
 Swieten. 299. 372. 513.
 Szabó Chrysosthom János. 371. 576.*
 Szabó János. 485.
 Szathmáry György. 117.
 Szeleczény János Ferd. 152. 194.
 Szemere Albert. 269.
 Szemere István. 47. 50. 222. 268. 330.
 456.
 Szemere Pál. 18. 20. 43. 45. 54. 63.
 113. 116. 118. 148. 152. 174. 177.
 192. 209. 223. 255. 278. 281. 307.
 323. 335. 339. 343. 406. 413. 487.
 491. 496. 498. 500. 523. 526. 573.
 —: a Vida Lászlóhoz írt epistolájá-
 nak bírálata. 63. 66. 211. 536.
 —: »Meine trüben Augen...« 491.
 — mint színész. 335.
 —: nyelvészeti működése. 496. 501.
 —: a Kazinczy F. élettrajzáinak terve.
 502.
 Szentgyörgyi Gellért. 15. 396.
 —: epistolája Kazinczy F.-hez. 7.
 —: Sallustius ford. 2. 3. 15. 68. 532.
 538.
 Szentgyörgyi József. 1. 14. 99. 111.
 116. 123. 136. 164. 206. 224. 321.
 407. 469. 529. 531.
 Szentimrey Gábor. 49. 267. 555.
 Szentimrey Zsigmond. 171. 555.
 Szentiványi Ferencz. 49. 514.
 Szentjóhi Szabó László: Hermes ford.
 502.
 Szentkirályi László. 76. 109. 544. 547.
 Széchenyi Ferencz gr. 251. 264. 548.
 559. 579.
 Székely Dávid. 58. 540.*
 Székely Józsefné. 147. 550.
 Székely Mihály. 447. 513. 582.*
 Széll Farkas. 555. 569. 583. 585.
 Szénási Mihály. 450. 582.*
 Szilvásy Gábor. 339. 570.*
 Szinnyi József. 537. 542. 543. 545.
 547–551. 558. 560. 563. 568. 575.
 576. 578. 581. 584.
 Szirmay (Tolcsvai —) Antal. 267. 355.
 361. 406. 409. 427. 474. 523. 564.
 572. 580.
 Szirmay-család története. 355. 361.
 427. 572. 580.*

- Szirmay Ferencz. 410.
 Szirmay Imre. 355. 361.
 Szklenar G.: De situ Moraviae. 312.
 329. 567.
 Szilávy György. 196. 236.
 Szombathy Dániel verse. 57. 540.
 Szombathy János. 155. 172. 179. 205.
 225. 227. 265. 273. 298. 302. 310.
 312. 329. 406. 449. 456. 474.
 Szögyény Zsigmond. 372.
 —: arczképe. 573.
 Sztratimirovics István. 14.
 Sztrokay Antal. 321. 362. 366. 396.
 403. 463. 577.
 —: verse. 416. 577.
 Sztrokay Antalné. 362.
 Szulyovszky György. 243.
 Szvorényi József. 573.
- Tacitus. 120. 167. 185. 344. 386. 489.
 568.
 Tacitus ford. — l. *Dessewffy József*
és Balogh Péter alatt.
 Takács József. 49. 84. 544.
 —: Magyar Minerva. 84. 544.
 Takács (Dukai —) Judit. 414. 579.
 Tarczali József. 490. 585.*
 Tatay János. 371. 496. 499. 508. 575.*
 Tatay Pál. 578.
 Tauber. 113.
 Telegdi M. predikációi (kiadta Virág B.)
 227.
 Teleki Dénes gr. 563.
 Teleki József gr. 75. 161. 338. 344.
 355. 382. 388. 440. 571.
 Teleki József gr.-né. 463.
 Teleki Lajos gr. 24. 393. 577.
 Teleki László gr. (id. —). 217. 251.
 253. 338. 357. 386. 397. 406. 408.
 498. 543. 559.* 562. 569.
 —: Esdeklés. 192. 253. 386. 562.
 Teleki László (ifj. — a »Kegyencz«
 írója). 563.
 Teleki Sámuel gr. 24. 76. 272. 299.
 577. 584.
 Teller: Sallustius. 184. 189. 556.
- Teschedik Sámuel. 137.
 Thallóczy Lajos: A Crouy-irodalom.
 582.
 Tholdy Ádámné. 141. 378. 549.
 Thomas. 332. 390. 476.
 Thököly Imre. 170. 301. 302. 340.
 —: pecsétnyomója. 170. 301. 302. 310.
 340.
 Thököly István. 171.
 Thuanus Jakab Ágost. 427. 580.*
 Thyvon: Sallustius ford. 119.
 Tibullus. 30.
 Tisza László. 538.
 Tisza Lászlóné gr. Teleki Katalin. 24.
 537.
 Tiszta (Selyebi —) Ferencz. 535.
 Tokody György. 49. 168. 538. 547.
 Toldy Ferencz. 582. 583.
 Toméczy Ferencz. 533.
 Tóth Ferencz műve. 329. 569.
 Tóth Mihály. 457. 460. 583.*
 Toussain. 78.
 Török József gr. (Kazinczy Ferenczné
 nagybátyja). 271.
 Török József gr. (Kazinczy F. sógora).
 50.
 Török József gr. gyermekei: Bálint,
 Sándor, Napoleon (János), Miklós.
 296. 316. 567.
 Török Lajos gr. 175. 255. 271. 339.
 513.
 —: arczképe. 114. 333.
 Török Lajos gr.-né Roggendorf Aloyzia.
 130. 339.
 Trattner János Tamás. 114. 166. 204.
 208. 212. 248. 289. 321. 362. 366.
 387. 475. 483. 527.
 —: arczképe. 573.
 Trendelenburg grammatikája. 66. 541.
 Tübingai pályairás. 212. 243. 293.
 470.
 Tűz (Debreczeni —). 1. 168. 177.
- Ugray Ágnes. 235.
 Ujfalvy Krisztina. 4.
 Ujházy Sámuel. 421.
 Uza Pál. 138.

- Urményi József. 5. 45. 161. 335. 500.
533.* 547. 578.
Urményi Miksa. 547.
- Vandza Mihály. 147. 189.
- Vass Bertalan: Horvát I. életrajza. 561.
- Vater: Versuch einer allg. Sprachlehre. 336.
- Vaterländische Blätter. 165. 464. 540.
- Vay Ábrahám. 6. 77. 89. 154. 242. 250. 262. 267. 271. 312. 378. 533.
- Vay Ábrahámné Kazinczy Zsófia. 308. 357.
- Vay Eulália. 250. 251. 267. 271.
- Vay József. 6. 49. 76. 77. 108. 162. 185. 219. 220. 262. 379. 436. 443. 474. 511. 514. 516. 529. 533. 547.
—: nuncium az országgyűlésről. 74.
- Vay Miklós b. 1. 78. 138. 340. 361.
—: arcképe. 138.
- Vay Miklós báróné. 325. 339.
- Váli Béla. 565.
- Vályi Nagy Ferencz. 1. 98. 115. 154. 171. 181. 206. 262. 264. 275. 291. 310. 329. 378. 380. 395. 405. 415. 449. 456. 457. 474. 521. 551.
—: Apostolovicsra. 155. 206.
—: Kenderessyhez. 146. 291.
—: Mnemosyné... 264. 563.
—: Béka-cgérharcz. 146.
—: Bion és Moschusz ford. 117. 146. 380. 538. — I. a *Kazinczy bírálatai* között is.
—: Palladas epigrammájának ford. 424.
—: a »Baksa homokán« talált régiségek. 311.
—: Értekezés a magyar verselésnek némely tárgyairól. 417–420.
- Veluto. 228. 561.
- Vernet. 169. 555.
- Verseggy Ferencz. 54. 152. 501.
—: Az emberi nemzet története. 84.
- Veszprém vármegye gyűlése. 82.
- Veterani tábornok. 171.
- Viczay József arcképe. 114.
- Vida László. 43. 51. 222. 267. 364. 372. 398. 406. 487. 492. 539.
—: »Hazaszeretet.« 364. 573.
—: pályakérdése. 54. 63. 539.
— Vincze. 241.
- Virág Benedek. 2. 3. 14. 16. 131. 148. 152. 154. 178. 193. 227. 228. 255. 303. 331. 335. 343. 358. 362. 368. 382. 388. 395. 426. 519. 522. 526. 571.
—: Poémák. 9. 39. 154. 174. 344. 538.
—: Teofila éneke. 358. 572.
—: Cicero ford. 132.
—: Horatius ford. 362. 519. 523.
—: Magyar Századok. 193. 228. 344.
- Virgilius (párisi kiadás). 147.
- Visolyi János. 214.
- Vitéz János. 49.
- Vitkovics János. 343. 368. 571.
- Vitkovics Mihály. 3. 14. 20. 44. 50. 54. 64. 83. 152. 180. 192. 209. 212. 255. 263. 275. 281. 289. 303. 307. 335. 339. 343. 367. 369. 398. 426. 496. 498. 500. 523. 526.
— Kazinczynak hozzá írt epistolája.
— I. a *Kazinczy epistolái* között.
—: meséi. 45.
- Vitkovics Péter. 564.
- Vojnovich Géza. 559. 563.
- Vojvodics Mihály. 371.
- Voltaire. 78. 251. 284. 322. 468.
- Vondernothné (Von der Nath-né). 437.
- Voss J. H. 433.
—: Klopstockhoz írt ódája. 501. 586.
—: Homeros ford. 153.
—: Horatius ford. 65. 153. 159.
—: Macheth ford. 146.
- Vrchovszki Sámuel. 25. 284. 537.* 565.
- Wallaszky Pál: Historia literaria bírálat. 212. 331. 388. 404. 470. 556.
— I. *Rumy K. Gy. bírálatait* is.
- Wallis. 75. 186. 191. 197. 252. 522. 587.
- Wass József gr. 81.

- Wass Sámuel gr. 507. 520.
Wass Sámuel gr.-né. 69. 76. 80. 110.
133. 145. 182. 392. 495. 520.
Watteroth. 30.
Weber Simon Péter. 21. 229. 294. 329.
336. 537. 561.
Wegiersky Cajetan: Marmontel ford.
505.
Weisse Ker. Felix: Kinderlieder. 155.
552.
Wesselényi Farkas b. 76. 388. 543.*
Wesselényi Miklós b. (id. —). 23. 75.
232. 389. 494. 521.
—: arcképe. 362. 428.
—: emléke. 70.
—: emlékére szerkesztendő könyv.
333. 417. 428.
Wesselényi Miklós báróné Cserey
Helena. 76. 232. 426. 461.
Wesselényi Miklós b. (ifj. —). 428.
485.
Weszprémi István. 179. 225. 226. 459.
582.
Wécsey b. 317.
Wécsey Ferencz b. 410.
Wécsey Jánosné. 409.
Whidbreat. 511. 586.
Wieland. 149. 190. 325. 414. 551.
579.
Wieland: Horatius ford. 65. 97. 153.
159.
Woltmann: Tacitus ford. 167. 185. 362.
386.
Wurzbach biogr. műve. 546. 585. 586.
Würzburg (Wirtzburg) Conrad. 430.
581.
Xenophanes. 39.
Yorick utazásai. 75.
—: levelei Elizához. 324.
Young ford. 148. 382.
Zabolai Kiss Sámuel. 318.
Zacharias Euthymia ódája Vitkovics
M.-hoz. 521. 587.
Zemplén vármegye gyűlése. 11. 14.
48. 110. 223. 243. 510. 513.
Zeyk Dániel. 85.
Zeyk Miklós. 15. 89. 141. 443. 516.
Zichy Károly gr. 75. 108. 134. 160—162.
222. 439.
Zilahi Sámuel dr. 99.
Zocker. 113. 148. 189.
Zoltvány L. Irén: Guzmics Izidor élet-
rajza. 576.
Zombori János. 371.
Zsombory László l. *Sombory* alatt.

TARTALOM.

	Lap
2033. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Jún. 20d. 1811.	1 (531)*
2034. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Júl. 6d. 1811.	2 (531)
2035. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Júl. 6d. 1811. ...	3 (532)
2036. Vay Ábrahám — Kazinczynak. Bán, 10. Júl. 1811.	6 (533)
2037. Szentgyörgyi Gellért — Kazinczynak. Budán, Júliusnak 12-dikén 1811.	7 (534)
2038. Csehy József — Kazinczynak. Braunsdorf, 12-dik Julii 1811. ...	8 (534)
2039. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom, Júl. 15d. 1811. ...	11 (534)
2040. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek, Széphalom, Júl. 16d. 1811.	14 (535)
2041. Kovács Mihály — Kazinczynak. Pesten, 16. Julii 1811.	17 (535)
2042. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Júl. 18-dikán 1811.	18 (536)
2043. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 20k. Júl. 1811.	22 (537)
2044. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom, Júl. 21d. 1811.	23 (537)
2045. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. A. O. 22. Jul. 1811.	27 (537)
2046. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Júl. 31. 1811.	41
2047. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron, 2-a Aug. 1811.	42
2048. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 2-ik August. 1811. ...	42
2049. Kazinczy — Vida Lászlónak. Aug. 5d. 1811.	43
2050. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pestről—Széphalomra, Aug. 6-ikán, 1811.	44 (538)
2051. Ragályi Tamás — Kazinczynak. Miskolcz, Aug. 9. 1811.	46 (538)
2052. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom, Aug. 11d. 1811. ...	47 (538)
2053. Vida László — Kazinczynak. Aug. 15d. 1811.	51 (539)
2054. Szemere Pál — Kazinczynak. (talán Aug. 15. 1811.)	54 (539)
2055. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Aug. 17d. 1811.	55 (540)
2056. Kazinczy — Nagy Gábornak. Aug. 18. 1811.	57
2057. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron, Aug. 22-dikén 1811.	58 (540)
2058. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Aug. 23d. 1811.	63 (540)
2059. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Decz. 23. August 1811.	65 (541)
2060. Péczely József — Kazinczynak. M.-Túr, 23. Aug. 1811.	67 (541)
2061. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvár, 27k. August. 1811. ...	69 (541)

* A zárjel közti szám az illető levél jegyzetének lapszáma.

	Lap
2062. Kazinczy — Nagy Gábornak. Sz., 7. Szept. 1811.	71
2063. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. 7. Szeptbr. 1811.	72 (541)
2064. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. 11-a 7bris 1811.	74 (542)
2065. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Sept. 12d. 1811.	75 (543)
2066. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom, Septbr. 12d. 1811.	76 (544)
2067. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 16k. Septemb. 1811.	80
2068. Pápay Sámuel — Kazinczynak. Páp. Sept. 18d. 811.	82 (544)
2069. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordas, 23a September 1811.	85 (545)
2070. Kazinczy — Sipos Pálnak. Széphalom, Sept. 27. 1811.	87
2071. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 29. Sep- tember 1811.	90 (545)
2072. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Octób. 3d. 1811.	96 (546)
2073. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom, Octób. 3d. 1811.	97 (546)
2074. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Október 3-án 1811.	99
2075. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Oct. 5dikén 1811.	101
2076. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 5k. Octobr. 1811.	102 (547)
2077. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Posonii, 6ta 8-bris 1811.	103
2078. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Oct. 8dikén 1811.	105 (547)
2079. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Octób. 9dikén dél után 1811.	108 (547)
2080. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Oct. 14d. 1811.	111
2081. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 16k. Octobr. 1811.	112
2082. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Oct. 17d. 1811.	113
2083. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Oct. 18d. 1811.	115 (548)
2084. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek, den 18. Október 1811.	121 (548)
2085. Kazinczy — Rummy Károlynak. Széphalom, den 23. Október 1811.	122
2086. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Október 26án, 1811.	123
2087. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom, den 27. Oct. 1811.	124
2088. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 27. Oct. 1811.	127
2089. Virág Benedek — Kazinczynak. [H. és k. n. 1811.]	131 (549)
2090. Cserey Miklós — Kazinczynak. Búza, 1-o. Nov. 1811.	133
2091. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Nov. 6d. 1811.	136
2092. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordas, 6a Nov. 1811.	140 (549)
2093. Kazinczy — Nagy Gábornak. 7. Nov. 1811.	143 (549)
2094. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 10k. Novembr. 1811.	144 (549)
2095. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Ó-Andrásfalván, Nov. 16dikán 1811.	146 (550)
2096. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 17. No- vembr. 1811.	150 (551)
2097. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patakon, Nov. 18-dikán 1811.	154 (551)
2098. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Nov. 21d. 1811.	157

	Lap
2099. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Nov. 22d. 1811.	158
2100. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom, Nov. 22d. 1811.	159
2101. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Nov. 22d. 1811.	163 (552)
2102. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Nov. 23dikán 1811.	164 (552)
2103. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Nov. 23d. 1811.	167 (552)
2104. Kazinczy — Nagy Gábornak. [1811. Dec.]	168 (554)
2105. Kenderessy Mihály — Kazinczynak. Kolozsvárt, 1-o Xbr. 811.	170 (555)
2106. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patak, Dec. 5-dikén 1811.	171 (555)
2107. Kazinczy — Kis Jánosnak. Nagy-Váradon, Xbrnek 6d. 1811.	172 (555)
2108. Kölcsy Ferencz — Kazinczynak. Irám Debreczembem, Decemb. 6d. 1811.	177 (555)
2109. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patak, 8dik napján Xbrnek 1811.	181 (556)
2110. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 11dik Decembr. 1181.	182 (556)
2111. Kazinczy — Nagy Gábornak. Ér-Semlyén, Xbr. 14d. 1811.	184 (556)
2112. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. [H. és k. n. 1811.]	185 (556)
2113. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Dec. 24d. 1811.	188 (556)
2114. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pestrül Széphalomra, Decemb. 24-kén. 1811.	192 (557)
2115. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 25. December 1811.	194 (558)
2116. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Posonio, 25. Decem-ber 1811.	197
2117. Cserey Miklós — Kazinczynak. Tihó, 26-a Xbr. 811.	200
2118. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Jan. 3d. 1812.	204
2119. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 3 Január 1812.	205 (558)
2120. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Jan. 5d. 1812.	206 (558)
2121. Kazinczy — Kölcsy Ferencznek. Széphalom, Jan. 5d. 1812.	208
2122. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom, Jan. 5d. 1812.	212
2123. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Jan. 7d. 1812.	213 (559)
2124. Sárközy István — Kazinczynak. Jan. 8. 1812.	214 (559)
2125. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom, Jan. 10d. 1812.	219 (560)
2126. Kazinczy — Vida Lászlónak. Széphalom, Jan. 12. 1812.	222 (560)
2127. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Januárus 14-én, 1812.	224
2128. Kölcsy Ferencz — Kazinczynak. Debreczen, Január közepén. 1812.	225 (560)
2129. Csehy József — Kazinczynak. Eywan Tobitschau mellett Jan. 15kén 1812.	227 (560)
2130. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszná, 16dik Jan. 1812.	230 (561)
2131. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 19. Január 1812.	231 (562)
2132. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak. Széphalom, Január 23d. 1812.	234 (562)

	Lap
2133. Sipos Pál — Kazinczynak. Vettem febr. 5d. 1812.	244
2134. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Jan. 28dikán 1812.	248 (562)
2135. Vay Ábrahám — Kazinczynak. Miskolczon, 28. Jan. 1812.	250
2136. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom, Jan. 29d. 1812.	251 (562)
2137. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom, Jan. 30d. 1812.	257
2138. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 30. Jänner 1812.	261
2139. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Sz. 30. Jan. 1812.	263
2140. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S-Patak, febr. 1ső nap- ján 1812.	264 (563)
2141. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Febr. 3d. 1812.	266
2142. Kazinczy — Sipos Pálnak. Széphalom, Febr. 5d. 1812.	269 (563)
2143. Kazinczy — Kölcsy Ferencznek. Széphalom, Febr. 5d. 1812.	272 (563)
2144. Kazinczy — Musiczky Lucziánnak. Széphalom, Tokaj mellett február 5dikén 1812.	275 (564)
2145. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Mikla, 5-a Febr. 1812.	277
2146. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 7dik Febr. 1812.	278
2147. Kazinczy — Vitkovics Mihálynak. Széphalom, Febr. 14dikén 1812.	281 (564)
2148. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Febr. 14d. 1812.	282 (564)
2149. Kazinczy — Rumy Károlynak. Széphalom, den 16. Februar 1812.	287
2150. Kazinczy — Kölcsy Ferencznek. Széphalom, Febr. 17d. 1812.	288
2151. Kölcsy Ferencz — Kazinczynak. Debreczen, Febr. 19d. 1812.	290 (565)
2152. Sipos Pál — Kazinczynak. 19. Febr. 1812.	291
2153. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. [1812. 20. Febr.]	293
2154. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 21. Február 1812.	294 (566)
2155. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvár, 21dik februar 1812.	297
2156. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Febr. 23d. 1812.	298
2157. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom, febr. 24d. 1812.	301
2158. Kazinczy — Szombathy Jánosnak. Széphalom, febr. 24d. 1812.	302
2159. Virág Benedek — Kazinczynak. Budán, 1812. Február 26d.	303 (566)
2160. Kölcsy Ferencz — Kazinczynak. Debreczen, Februar 26dik 1812.	303
2161. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, Febr. 27d. 1812.	306 (566)
2162. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. [II. és é. n. febr. vége körül]	309
2163. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S-Patakon, Mártius 1sőjén 1812.	310 (567)
2164. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Mart. 3d. 1812.	313 (567)
2165. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak. Széphalom, Mart. 3d. 1812.	316 (567)
2166. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Den 4. März. 1812.	317 (567)
2167. Zabolai Kiss Sámuel — Kazinczynak. M.-Vásárhely, Marz. 5kén 1812.	318 (567)

	Lap
2168. Kis János -- Kazinczynak. Soprony, Martz. 7dikén 1812.	320 (568)
2169. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Mart. 7d. 1812.	323
2170. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Márt. 8d. 1812.	324 (568)
2171. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 9. März.	
1812.	328 (568)
2172. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom, Mart. 12d. 1812.	330
2173. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Ó-Andrásfalván, Martizius 12.	
1812.	330 (569)
2174. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széph. Mart. 14d. 1812.	334 (569)
2175. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pestrül—Széphalomra, Mar-	
tius 14ikén 1812.	335 (569)
2176. Kazinczy — Horvát Istvánnak. [H. és é. n.]	337 (569)
2177. Kazinczy — B. Vay Miklósnénak. Széphalom, Mart. 15—17d.	
1812.	339
2178. Kazinczy — Virág Benedeknek. Széphalom, Mart. 18d. 1812.	343 (571)
2179. Kazinczy — Nagy Gábornak. József napján.	345
2180. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Martz. 21dikén 1812.	345
2181. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. 1812. d. 22. Mart.	351 (572)
2182. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom, Marc. 23d. 1812.	354 (572)
2183. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Érkezett a levél Ápr. 2d.	
1812.	356
2184. Csehy József — Kazinczynak. Eyyvan Tobitschau mellett 24.	
Mart. 1812.	358 (572)
2185. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 24.	
März. 1812.	360
2186. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Mart. 25d. 1812.	361 (572)
2187. Vida László — Kazinczynak. Törtely, Mart. 25d. 1812.	364 (573)
2188. Kazinczy — Sztrokay Antalnak. Széphalom, mart. 27. 1812.	366 (574)
2189. Virág Benedek — Kazinczynak. 1812. Mart. 29dikén.	368 (574)
2190. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, April 2d. 1812.	371 (575)
2191. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Nikla, April 2dikén 1812.	373
2192. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, April. 2d. 1812.	374
2193. Kazinczy -- Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 2. April	
1812.	375
2194. Sipos Pál -- Kazinczynak. Tordos, 4d. April 1812.	377
2195. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patakon, 6dik Apr. 1812.	378
2196. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patakon, Aprilis 7dikén	
1812.	380
2197. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Széphalom, Apr. 8d. 1812.	382 (576)
2198. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom, Apr. 8d.	
1812.	384
2199. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, April 8d. 1812.	385 (576)
2200. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Apr. 8d. 1812.	386 (577)
2201. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. 8. Apr. 1812.	391
2202. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 8k. 1812.	392 (577)
2203. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patak, April. 8dik. 1812.	395

	Lap
2204. Sztrokay Antal — Kazinczynak. Pest, Aprilis 10d. 1812.	396 (577)
2205. Kazinczy — Vida Lászlónak. Széphalom, Apr. 15d. 1812.	398
2206. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Apr. 18dikán 1812.	400 (577)
2207. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 18k. April 1812.	402
2208. Kazinczy — Sztrokay Antalnak. Széphalom, Apr. 19d. 1812.	403 (579)
2209. Kazinczy — Kulesár Istvánnak. [1812. Apr. 19.]	404
2210. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patak, Aprilis 22dikén 1812.	405 (579)
2211. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Apr. 24d. 1812.	407
2212. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom, apr. 24d. 1812.	409
2213. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Apr. 24d. 1812.	411
2214. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Nagy Bunon Andrásfalvához 1½ órányira. April 24dikén 1812.	412 (579)
2215. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S. Patakon. April 25dikén 1812.	415
2216. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 28. Apr. 1812.	420 (580)
2217. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna 28dik April 1812.	425
2218. Kazinczy — Virág Benedeknek. Széphalom Apr. 29d. 1812.	426 (580)
2219. Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, Apr. 29d. 1812.	428
2220. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 30. April 1812.	430 (581)
2221. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom, Máj. elsőjén 1812.	436
2222. Cserey Miklós — Kazinczynak. M. Vásárhely, 1-a May. 1812.	438 (581)
2223. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Ó-Andrásfalván, Máj. 3dikán 1812.	448
2224. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S. Patakon. Május 7dikén 1812.	449 (582)
2225. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S. Patakon, Május 8dikán 1812.	456
2226. Jankovich Miklós — Kazinczynak. Buda, d. 8a May 1812.	457
2227. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Debreczen, Május' 8d. 1812.	457 (582)
2228. B. Wesselényi Miklósné Cserey Helena — Kazinczynak. 'Sibón, 14dik May. 812.	461
2229. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Máj. 15d. 1812.	462
2230. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 15. May 1812.	463 (583)
2231. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 15k. Maj. 1812.	465 (583)
2232. Kazinczy — Sipos Pálnak. Széphalom, Maj. 17d. 1812.	467
2233. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzen, Május 23-án. 1812.	469
2234. Kazinczy Rumy Károly Györgynek. Széphalom den 25 May. 1812.	471 (583)
2235. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. Május 26dikán 1812.	474
2236. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Ó-Andrásfalván, Május 28dikán 1812.	474 (584)

	Lap
2237. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna. 29k. Maj. 1812.	481 (585)
2238. Kis János — Kazinczynak. Sopr. Máj. 30dikán 1812.	482 (585)
2239. Cserey Miklós — Kazinczynak. M.-Vásárhelyen, Május 30kán 812.	484
2240. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. (Percepi d. 14. Juny, 1812.)	487
2241. Kazinczy — Kölesey Ferencznek. Széphalom, Jún. 1jén 1812.	487
2242. Balogh Péter — Kazinczynak. Pozsony 1-a Juny 812.	488 (585)
2243. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Jún. 1. 1812.	489 (585)
2244. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, Junius 4dikén 1812.	491 (585)
2245. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 8dik Jun. 1812.	493 (585)
2246. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, Junius 9. 1812.	496
2247. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 10a Juny 1812.	497
2248. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Nikla, Junius 12dikén 1812.	498 (586)
2249. Szemere Pál — Kazinczynak. Jun. 15. 1812.	500 (586)
2250. Szalárdi Jakkó László — Kazinczynak. Újpéts. Juniusnak 16kán 1812.	502
2251. Cséhy József — Kazinczynak. Marsban Lublin tájékáról, 18d. Junius 1812.	504
2252. Cséhy József — Kazinczynak. Lublin, 20. Jun 812.	506
2253. Cserey Farkas — Kazinczynak. Somlő, 20k. Jun. 1812.	507
2254. Kazinczy — Tatay Jánosnak. Széphalom, Junius 23dik. 1812.	508
2255. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 23. Juni 1812.	509 (586)
2256. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom, Jún. 24d. 1812.	513 (587)
2257. Cséhy József — Kazinczynak. Marsban Siedlec tájékáról, 25. Jun. 1812.	518
2258. Cserey Farkas — Kazinczynak. Somlőn, 26dik Jun. 1812.	519
2259. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patakon, Jun. 26dikán 1812.	521 (587)
2260. Virág Benedek — Kazinczynak. Buda, Jun. 27d. 1812.	522
2261. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. A.-Olysó, 28-o Junii 1812.	524
2262. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pest, Jún. 29d. 1812.	526
2263. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Jún. 30. 1812.	528
2264. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. [K. és h. n.]	529 (587)
Jegyzetek	531
Név- és tárgymutató	588

TARTALOM.

ABC-rendben a levélírók szerint.

Balogh (Ócsai--) Péter 2242.*

Berzsenyi Dániel. 2145. 2183. 2191. 2248.

Csehy József 2038. 2129. 2184. 2251. 2252. 2257.

Cserey Farkas. 2043. 2048. 2061. 2067. 2076. 2081. 2094. 2110. 2130. 2146. 2155
2202. 2207. 2217. 2231. 2237. 2245. 2253. 2258.

Cserey Miklós. 2047. 2057. 2077. 2090. 2117. 2222. 2239.

Dessewffy József gr. 2045. 2064. 2112. 2116. 2261.

Döbrentei Gábor. 2095. 2173. 2214. 2223. 2236.

Jakkó (Szalárdi) — László. 2250.

Jankovich Miklós. 2226.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. 2101. 2139. 2161. 2190. 2199.

Kazinczy — Cserey Farkasnak. 2065.

Kazinczy — Cserey Miklósnak. 2039. 2044. 2066. 2079. 2100. 2125. 2221. 2256.

Kazinczy — Dessewffy József gr-nak. 2034. 2046. 2072. 2103. 2164. 2263.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak. 2035. 2082. 2113. 2141. 2170. 2200.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak. 2055. 2063. 2078. 2098. 2123. 2153. 2156. 2162.
2181. 2201. 2213. 2240. 2243. 2264.

Kazinczy — Gyulay Karolina grófnőnek. 2073. 2087. 2198.

Kazinczy — Horvát Istvánnak. 2172. 2176.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak. 2132. 2165.

Kazinczy — Kis Jánosnak. 2058. 2083. 2099. 2107. 2118. 2148. 2186. 2192. 2229.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. 2121. 2143. 2150. 2169. 2241.

Kazinczy — Kulcsár Istvánnak. 2209.

Kazinczy — Musiczky Lucziánnak. 2144.

Kazinczy — Nagy Gábornak. 2056. 2062. 2093. 2104. 2111. 2122. 2157. 2174.
2179. 2182. 2212.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek. 2052.

Kazinczy — Prónay Sándor b-nak. 2197.

Kazinczy — Rumy Károlynak. 2085. 2149.

* A számok az illető levelek sorszámai.

- Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. 2059. 2071. 2084. 2088. 2096. 2115. 2119.
2131. 2138. 2154. 2166. 2171. 2185. 2193. 2216. 2220. 2230. 2234. 2255.
Kazinczy — Sárközy Istvánnak. 2136. 2137.
Kazinczy — Sipos Pálnak. 2070. 2142. 2232.
Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 2033. 2040. 2080. 2091. 2120. 2211.
Kazinczy — Szombathy Jánosnak. 2158.
Kazinczy — Sztrokay Antalnak. 2188. 2208.
Kazinczy — Tatay Jánosnak. 2254.
Kazinczy — Vay Miklós bárónénak. 2177.
Kazinczy — Vida Lászlónak. 2049. 2126. 2205.
Kazinczy — Virág Benedeknek. 2178. 2218.
Kazinczy — Vitkovics Mihálynak. 2147.
Kazinczy — Wesselényi Miklós b-nak. 2219.
Kenderessy Mihály. 2105.
Kis János. 2042. 2075. 2102. 2134. 2168. 2180. 2206. 2238.
Kovács Mihály. 2041.
Kölcsény Ferencz. 2108. 2128. 2151. 2160. 2227.
Pápay Sámuel. 2068.
Péczy József. 2060.
Ragályi Tamás. 2051.
Sárközy István. 2124.
Sipos Pál. 2069. 2092. 2133. 2152. 2194. 2247.
Szentgyörgyi Gellért. 2037.
Szentgyörgyi József. 2074. 2086. 2127. 2233.
Sztrokay Antal. 2204.
Vay Ábrahám. 2036. 2135.
Vályi Nagy Ferencz. 2097. 2106. 2109. 2140. 2163. 2195. 2196. 2203. 2210. 2215.
2224. 2225. 2235. 2259.
Vida László. 2053. 2187.
Virág Benedek. 2089. 2159. 2189. 2260.
Vitikovics Mihály. 2050. 2114. 2175. 2262.
Wesselényi Miklós b-né Cserey Helena. 2228.
Zabolai Kiss Sámuel. 2167.